FELSEFECİLERE ÖZEL LATİNCE

DESCARTES
LATİNCE ÖĞRENİYOR

Bu kitap, felsefe öğrencilerinin ve bu uğraşa gönül verenlerin gereksinimleri doğrultusunda Klasik Latince gramerinin esaslarını öğretmek ve Latince felsefi metinleri çözümleyecek bilgi donanımına sahip olunmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Dolayısıyla bu kitapta Latince grameri belirli bir dil bilgisi olan kişilerin anlayacağı şekilde basitleştirilerek özetlenmiş; özellikle felsefi terminolojide geçen kelimeler üzerinde durularak basit cümlelerden karmaşık cümle kalıplarına ve metinlere değin gramerin can alıcı noktaları örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Descartes'ın kurgusal kılavuzluğunda ilerleyen ve Cicero, Lucretius, Seneca, Descartes, Spinoza gibi ünlü düşünür ve filozoflara ait metinlerle desteklenen bu kitap, felsefeyi derinden kavramak ve filozoflara metinleri özgün dilinden okumak isteyenlere bir davet niteliğindedir.

ALFA
www.alfakitap.com /alfakitap /alfakitap /alfakitap

ALFA FELSEFE
ISBN 978-605-106-955-5

FELSEFECİLERE ÖZEL LATİNCE

DESCARTES LATİNCE ÖĞRENİYOR

ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

ALFA

FELSEFECİLERE ÖZEL LATİNCE

DESCARTES LATİNCE ÖĞRENİYOR

"Cogito, ergo sum."

ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

2. BASKI

ALFA

2651 | ALFA | FELSEFE | 31
ÇD 02

Felsefecilere Özel Latince
DESCARTES LATİNCE ÖĞRENİYOR

PROF. DR. ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir. 1987 yılında "Seneca'nın *De Providentia*'sında Tanrı ve İnsan" başlıklı teziyle yüksek lisansını, 1990 yılında ise "Quintilianus'ta Çocuk ve Yetişkin Eğitimi ve Günümüzle Bağlantıları" başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır. 1988 yılında *Istituto Italiano Di Cultura*'dan aldığı bursla İtalya/Perugia, Universita Italiana Per Stranieri'de İtalyanca eğitimi almış; 1990 yılında yine *Istituto Italiano Di Cultura*'dan aldığı bursla, İtalya/Perugia, Universita Italiana Per Stranieri'de *Latina Lingua e Cultura* seminerlerine katılmıştır. 1993 yılında Türkiye Ulusal Olimpiyat Komitesi tarafından Yunanistan/Olympia'da düzenlenen toplantılarda Türkiye'yi temsil etmiştir. Antikçağdan günümüze kalan eserlerin Türkiye'de ilk defa özgün dillerinden çevrilerek iki dilli edisyonlar şeklinde yayımlanması amacını güden *Humanitas*: Yunan ve Latin Klasikleri Dizisi'nin kurucusu olmuş ve 2006-2013 yılları arasında söz konusu dizinin editörlüğü yürütmüştür. Seneca, Cicero, Boethius, Augustinus, Thomas Morus, Erasmus gibi önemli düşünür ve edebiyatçıların eserlerini özgün dillerinden çevirerek dilimize kazandırmıştır. *Antikçağda Doğan Bir Eğitim Sistemi: Rhetorica* ve *Roma'nın Gizem Dinleri* adlı kitapları başta olmak üzere antikçağ ve ortaçağ kültürü ve felsefesi konularında gerek ulusal gerekse uluslararası nitelikte çok sayıda kitap, çeviri ve makaleye imza atmış, çok sayıda eseri yayın hayatına kazandırmıştır.

Felsefecilere Özel Latince/Descartes Latince Öğreniyor
© 2013, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

©2013, Çiğdem Dürüşken

Kitabın tüm yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kitap Editörü Eyüp Çoraklı
Kapak Tasarımı Füsun Turcan Elmasoğlu
Sayfa Tasarımı Zuhal Turan

ISBN 978-605-106-955-5
1. Basım: Kasım 2014
2. Basım: Eylül 2017

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 10905

FELSEFECİLERE ÖZEL LATİNCE

DESCARTES LATİNCE ÖĞRENİYOR

"Cogito, ergo sum."

ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

ALFA | FELSEFE

İlk Latince felsefe metnini birlikte okuduğum
Sayın Hocam Prof. Dr. Uluğ Nutku'ya...

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 19
ÖNSÖZ 21

I. KİTAP

LATİNCE GRAMERİN YAPITAŞLARI

GİRİŞ

A. LATİNCEYE BAŞLARKEN 25
Latincenin Önemi 25
Latin Dili Hakkında 27
Latin Alfabesi 28
Sesli Harfler 29
Çift Sesliler 29
Sessiz Harfler 29
Çift Sessizler 29
Okunuş 29
Uzun ve Kısa Sesliler 31
Çift Seslilerin Telaffuzu 31
Kılavuzumuz Descartes 31

B. TERİMLERLE ROMA DÜNYASINA KISA BİR BAKIŞ 31
Roma 32
Roma Ailesi (Familia Romana) 34
Roma Evi (Domus Romana) 35
Roma Tanrıları (Dii Romani) 36
Roma Dininin Önemli Terimleri (Praecipua Vocabula Religionis Romanae) 41
Roma'da Giyim Kuşam (Vestimentum Romanum) 43
Roma Takvimi (Calendarium Romanum) 49
Roma Mutfağı (Coquinaria Romana) 51
Roma Rakamları (Numeri Romani) 52
Roma Eğitimi (Educatio Romana) 54
Vücut Azaları (Partes Corporis) 54
Renkler (Colores) 55

I. ÜNİTE

A. İSİMLER (Nomen; Substantivum) 57

İsmin Cinsleri (Genus) 57
İsmin Halleri (Casus) 57
İsmin Sayısı (Numerus) 58
İsim Çekimleri (Declinationes) 59

B. I. ve II. ÇEKİM İSİMLER 59

I. Çekim İsimler 59
I. Çekimden Bazı Kelimeler 60
Kural Dışı Durumlar 61
II. Çekim İsimler 61
II. Çekimden Bazı Kelimeler 63
Kural Dışı Durumlar 63

C. *ESSE* (OLMAK) FİİLİ 66

D. I. ve II. ÇEKİM İSİM ve *ESSE* FİİLİYLE BASİT CÜMLELER ve ÖRNEK METİNLER 66

Descartes Coğrafya Öğreniyor 66
1. Geographia: Coğrafya 66
2. Provinciae Romanae: Roma Eyaletleri 68
Descartes Bir Romalı Aileyle Tanışıyor 70
Familia Lucretii Philosophi: Filozof Lucretius'un Ailesi 70

II. ÜNİTE

A. SIFATLAR (Adiectivum) 77

I. ve II. Çekim Sıfatlar 77
Bu Gruba Giren Bazı Sıfatlar 78
Sıfat-İsim Uyumunu Gösteren Örnekler 78
Kural Dışı Durumlar 81
Örnek Çekimler 82

B. I. ve II. ÇEKİM İSİM, SIFAT ve *ESSE* FİİLİYLE ÖRNEK CÜMLELER 83

C. I. ve II. ÇEKİM İSİM ve SIFAT UYUMUNU GÖSTEREN ÖRNEK METİN 85

Liber Latinus Renati: Renatus'un Latince Kitabı 85

D. SAYILAR (Numeri) 87
Genel Tablo 87
Temel Sayılar 88
Sıra Sayıları 91
Üleştirme Sayı Sıfatları 92
Sayı Zarfları 93

E. SAYILARA İLİŞKİN BASİT METİN 94
Descartes Sayıların Sembollerini Öğreniyor 94
Gaius magister, Renatum et discipulos docet litteras et numeros: Öğretmen Gaius, Renatus'a (Descartes'a) ve Öğrencilere Harfleri ve Sayıları Öğretiyor 94

III. ÜNİTE

A. ZAMİRLER (Pronomen) 97
Şahıs Zamirleri (Personalia) 97
Mülkiyet Zamirleri (Possessiva) 99

B. I. ve II. ÇEKİM İSİM-SIFAT-ZAMİR İÇEREN ÖRNEK METİNLER 101
Renatus et Marcus: Renatus ve Marcus 101
Liber Cornelii, Amici Renati: Renatus'un Dostu Cornelius'un Kitabı 103

IV. ÜNİTE

A. III., IV. ve V. ÇEKİM İSİMLER 107
III. Çekim İsimler (Düzensiz ya da Karma Çekim İsimler) 107
III. Çekim İsimler 107
III. Çekim İsimlerin Cinslerini Belirlemek İçin Bazı Kurallar 108
Örnek Çekimler 109
III. Çekim İsimlerin Bazı Özellikleri 111
III. Çekimden Bazı Kelimeler 113
III. Çekim İsimleri İçeren Örnek İfadeler 115
IV. Çekim İsimler 116
Kural Dışı Durumlar 116
IV. Çekimden Bazı Kelimeler 118
V. Çekim İsimler 118

Kural Dışı Durumlar 119
V. Çekimden Bazı Kelimeler 119
IV. ve V. Çekim İsimleri İçeren Örnek İfadeler 119

B. YUNANCA İSİMLERİN ÇEKİMLERİ 121

I. Çekim İsimler (-as, -es, -e ile biten isimler) 121
II. Çekim İsimler (-os, -ōs, -on ile biten isimler) 122
III. Çekim İsimler (genetivusu -is ya da -os ile biten isimler) 122

C. ÖRNEK KELİMELER VE İFADELER 123

Descartes Latince Felsefe Metinlerinden Notlar Alıyor 123
Ex Operibus Philosophicis Quaedam Excerpta: Felsefi Eserlerden Bazı Alıntılar 123
Philosophi ante Socratem: Sokrates-öncesi Filozoflar 125

V. ÜNİTE

A. FİİLLER (Verbum) 130

Latince Fiillere İlişkin Ön Bilgiler 130
Latince Fiillerin Ana Öğeleri ve Gövdeleri 132
Mastar (Infinitivus) 134

B. FİİL ÇEKİMLERİ (Coniugationes) 135

Şimdiki Zaman 135
Şimdiki Hikâye Zamanı 136
Gelecek Zaman 137
Geçmiş Zaman 138
Gelecekte Geçmiş Zaman 140
-Miş'li Geçmiş Zaman 141

C. *ESSE* FİİLİNİN HABER KİPİ ÇEKİMLERİ 142

D. ÖRNEK CÜMLELER VE -io'lu FİİLLER 143

E. ETKEN VE EDİLGEN BASİT CÜMLE ANALİZLERİ 151

F. DESCARTES LATİNCE ÖZDEYİŞLERDEN FİİLLER ÖĞRENİYOR 154

Aureae Sententiae: Altından Sözler 154

VI. ÜNİTE

A. METİNLERDEN FİİLLER, ÖZNELER, NESNELER 156
Descartes Mitolojik Hikâyeler Okuyor 156
1. Hercules et Serpentes: Hercules ve Yılanlar 156
Metni Doğru Okuma 157
Metnin Cümleleri 158
Cümlelerin Fiilleri 159
Cümlelerin Özneleri 160
Cümlelerin Nesneleri 162
Cümlelerin Diğer Öğeleri 163
2. Fortitudo Herculis: Hercules'in Mertliği 164

B. YENİ GRAMER KURALLARI 167
Eksik Çekimli Fiiller 167
Appositio (Eşleme) 168
Edatlar (Praepositiones) 169
Accusativus Alan Edatlar 170
Ablativus Alan Edatlar 174
İşaret Zamirleri (Demonstrativa) 176
III. Çekim Sıfatlar 180
III. Çekim Sıfatlara Başka Örnekler 182
Sıfatların Dereceleri 183
Kural Dışı Durumlar 184

VII. ÜNİTE

A. METİNLERDEN TEMEL CÜMLE YAPILARI 189
Descartes Genesis (Yaratılış) Okuyor 189
1. Creatio Universi: Evrenin Yaratılışı 189
İlgi Zamirleri (Relativa) 193
İlgi Zamiri ve Sıfat Yardımcı Cümlesi 194
2. Creatio Adami et Evae: Adem ile Havva'nın Yaratılışı 195

B. İLGİLİ METİNLERDEN YENİ GRAMER KURALLARI 199
Zaman Bildiren İsim Halleri (Ablativus ve Accusativus) 199
Participium (Fiil-Sıfat ya da Sıfat-Fiil) 200
Participiumun Kurulumu 200
Participiumun Zamanları 202
Participiumun Cümleye Kazandırdığı Anlamlar 203
Deponens Fiiller 204

Örnek Çekim Tabloları 205
Deponens Fiiller ve Deponens Fiillerle Kurulan Participium Örnekleri 206

VIII. ÜNİTE

A. METİN ANALİZLERİ 208
Descartes Genesis (Yaratılış) Okumaya Devam Ediyor 208
1. Fructus Vetitus: Yasak Meyve 208
2. Serpentes et Decepta Mulier: Yılan ve Aldatılan Kadın 210
3. Adamus Cognovit Erubescere: Âdem Utanmayı Öğrendi 212
4. Ira Dei: Tanrı'nın Gazabı 215
5. Et Adamus Expulsus Est: Ve Adem (Cennetten) Kovuldu 216

B. İLGİLİ METİNLERDEN YENİ GRAMER KURALLARI 217
Supinum 218
Emir Kipi 220
Dönüşlü Zamir 223
Dolaylı Cümle (Oratio Obliqua) 225
Düz Cümle 226
Dolaylı Cümle 226
Zarflar 229
Zarfların Üstünlük Dereceleri 230
Soru Şekilleri 231
Soru Zamirleri 234

IX. ÜNİTE

A. SUBIUNCTIVUS KİPİ 235
Esse (Olmak) Fiilinin Subiunctivus Çekimi 236
Düzenli Fiillerin Subiunctivus Çekimleri 236
Şimdiki Zaman 236
Şimdiki Hikâye Zamanı 237
Geçmiş Zaman 237
-Miş'li Geçmiş Zaman 238
-io'lu Fiillerin Subiunctivus Çekim Örneği 239
Deponens Fiillerin Subiunctivus Çekim Örneği 240

B. SUBIUNCTIVUS KİPİ VE BAĞIMSIZ CÜMLELER 240

C. DESCARTES SUBIUNCTIVUS KİPİYLE BAĞIMSIZ CÜMLELER KURUYOR VE YENİ KURALLAR ÖĞRENİYOR 245
Ire Fiilinin Çekimi 246
Posse Fiilinin Çekimi 247
Belirsiz Zamirler 248

X. ÜNİTE

A. SUBIUNCTIVUS KİPİ VE YARDIMCI CÜMLE KALIPLARI 250
Zamanların Uyumu 250
1. Amaç Yardımcı Cümleleri 251
Amaç Yardımcı Cümlelerinin Kurulumu 251
Ut + Subiunctivus ile Kurulan Amaç Cümlesi 251
İlgi Zamiriyle Kurulan Amaç Cümlesi 255
Quō + Subiunctivus ile Kurulan Amaç Cümlesi 256
Amaç Cümlelerinin Genel Kurulum Tablosu 257
2. Sonuç Yardımcı Cümleleri 257
Sonuç Yardımcı Cümlesinin Kurulumu 257
Sonuç Cümlelerini Kuran Zarf ve Sıfatlar 257
3. Dolaylı Emir Cümleleri 260
4. Dilek Bildiren Yardımcı Cümleler 263
5. Korku İfade Eden Yardımcı Cümleler 263
6. Engelleme ve Reddetme İfade Eden Yardımcı Cümleler 265
7. Şüphe Dile Getiren Cümleler 266
8. Dolaylı Soru Cümleleri 268
Dolaylı Soru Cümlelerinin Kurulumu 268

B. DESCARTES ÖĞRENDİKLERİNİ TEKRARLIYOR 271
Lectiones De Vita: Hayata Dair Dersler 271

XI. ÜNİTE

A. SUBIUNCTIVUS KİPİ VE CUM İLE BAŞLAYAN YARDIMCI CÜMLELER 275
ZAMAN CÜMLESİ 275
Cum'lu Zaman Cümlelerinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 277
Zaman Cümlesi Kuran Başka Bağlaçlar ve Özellikleri 279
SEBEP CÜMLESİ 281
Sebep Cümlesi Kuran Başka Bağlaçlar ve Özellikleri 283

İMTİYAZ CÜMLELERİ.....284
İmtiyaz Cümlesi Kuran Başka Bağlaçlar ve Özellikleri.....286

B. DESCARTES, PLINIUS'UN MEKTUPLARINDAN VESUVIUS FACİASINI OKUYOR.....287

Incendio Montis Vesuvii: Vesuvius Yanardağının İnfilakı.....287

C. METİNDEN YENİ GRAMER KURALLARI.....294

Locativus.....294
Ablativus Absolutus.....298
Bir İsim ve Bir Edilgen Geçmiş Zaman Participiumuyla Kurulan Örnekler.....298
Bir İsim ve Etken Şimdiki Zaman Participiumuyla Kurulan Örnekler.....300
Gelecek Zaman Participiumuyla Kurulan Örnekler.....301
İki İsimle Kurulan Ablativus Absolutus Örnekleri.....301
İsim ve Sıfatla Kurulan Ablativus Absolutus Örnekleri.....302

XII. ÜNİTE

A. MASALLARDAN ŞİİR ÇEVİRİSİ.....304

Descartes, Phaedrus'un Masallarındaki Ahlak Kurallarına Dikkat Ediyor.....304
1. Vulpes et Corvus: Tilki ile Karga.....304
2. Mustela et Homo: Gelincik ile Adam.....305
3. Serpens: Misericordia Nociva: Yılan: Öldürücü Merhamet.....306
4. Philosophus et Victor Gymnicus: Filozof ve Muzaffer Atlet.....307
5. Vulpis ad Personam Tragicam: Tragedya Maskesine Bakan Tilki.....308
6. Mons Parturiens: Doğum Sancısı Çeken Dağ.....309
7. Socrates ad amicos: Sokrates'ten Arkadaşlarına.....310
8. De Fortunis Hominum: İnsanların Talihi.....311
9. Canis Per Fluvium Carnem Ferens: Nehirde Et Taşıyan Köpek.....312
10. Vacca, capella, ovis, et leo: İnek, Keçi, Koyun ve Aslan....313

B. İLGİLİ METİNLERDEN YENİ GRAMER KURALLARI.....314

Şart Cümleleri.....314
Haber Kipiyle Kurulan Açık Şart Cümleleri.....314

Subiunctivus Kipiyle Kurulan Şart Cümleleri 315
Gerundium (Fiil-İsim ya da İsim-Fiil) 320
Gerundium Oluşturma Kuralları 320
Nesne Alan Gerundium: Gerundivum 322
Zorunluluk İfade Eden Gerundivum 324
Gerundium ve Gerundivum Örnekleri 324

C. DESCARTES, SENECA'DAN AHLAK KONULU BİR MEKTUP ALIYOR 327

Bene vivendum et libenter moriendum nobis:
İyi yaşamalı ve hür ölmeliyiz. 327

XIII. ÜNİTE

A. KONUŞMA DİLİYLE TEMEL GRAMER ÖZETİ 329

1. Descartes, Cicero ile Tanışıyor 329
2. Descartes, Cicero'yla Birlikte Öğrendiklerini Tekrarlıyor 331
3. Descartes, Cicero'yla Latince Bir Cümleyi Gramer Açısından Nasıl İnceleyeceğini Tekrarlıyor 343

B. DESCARTES, CICERO'YA KENDİNDEN BAHSEDİYOR 350

II. KİTAP

LATİNCE FELSEFİ METİNLERDEN ÇEVİRİ ÖRNEKLERİ

I. BÖLÜM

A. ROMA'NIN FELSEFİ TERİMLER OLUŞTURMA ÇABASI.....355

Descartes, Latince Felsefe Terimler Yaratma Çabasına Tanık Oluyor 355

B. LATİNCE BİR METNİN ÇEVİRİSİ İÇİN TEMEL ÖNERİLER ...364

C. LATİNCE FELSEFE METİNLERİNİN ÇEVİRİSİNE DAİR.....367

II. BÖLÜM

A. IONICA PHILOSOPHIA: IONIA FELSEFESİ 370
Descartes Ionia Öğretisini Çeviriyor 370
1. Ionici: Ionialı Düşünürler 370
Milesii: Thales, Anaksimander et Anaximenes:
Miletoslular: Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes 370
Heraclitus et Anaxagoras: Herakleitos ve Anaksagoras 372
Leucippus et Democritus: Leukippos ve Demokritos 374
2. Cicero'nun *Academica*'sından Bir Özet 376

III. BÖLÜM

LUCRETIUS, *DE RERUM NATURA* (DOĞA ÜZERİNE) 378
Descartes, Atomcu Felsefe Metinleri Çeviriyor 378
1. Panegyricus ad Epicurum: Epikuros'a Övgü 378
2. Ex Nihilo Nihil Fit: Hiçlikten Hiçbir Şey Doğmaz 379
3. Si De Nihilo Fierent: Eğer Hiçlikten Doğmuş Olsalardı 380
4. Res Creantur Seminibus Certis:
Varlıklar Kendi Tohumlarından Yaratılır 381
5. Ulla Res Ad Nihilum Redit: Hiçbir Şey
Hiçliğe Dönüşmez 382
6. Est Inane In Rebus: Evrende Boşluk Vardır 383
7. Clinamen: Sapma 383
Metinlerdeki Önemli İfadeler 384

IV. BÖLÜM

CICERO, *DE AMICITIA* (DOSTLUK ÜZERİNE) 386
Descartes, Dostluk Konulu Metinler Çeviriyor 386
1. Amicitia In Bonis Esse Potest: Dostluk, İyi İnsanlar
Arasında Mümkün Olabilir 386
2. Bonus: İyi İnsan 387
3. Similis Ad Similem Trahitur: Benzer Benzerine Çekilir 388
4. Terminus Amoris in Amicitia: Dostlukta Sevginin Sınırı 388
5. Dissensiones: Fikir Ayrılıkları 389
6. Amicitia Permanet: Dostluk Kalıcıdır 390
7. Sententiae De Amicitia: Dostluğa Dair Güzel Sözler 393

V. BÖLÜM

SENECA, *EPISTULAE MORALES* (AHLAK MEKTUPLARI) 396
Descartes, Seneca'nın Mektuplarını çeviriyor 396
1. Materia et Causa: Madde ve Neden 396
2. Philosophandum est: Felsefi Düşünmek Zorundayız 400

VI. BÖLÜM

SPINOZA, *ETHICA* (AHLAK) 404
Descartes, Spinoza'nın *Ethica*'sını Çeviriyor 404
Metinde Geçen Önemli Terimler 411

VII. BÖLÜM

DESCARTES, *MEDITATIONES DE PRIMA PHILOSOPHIA* (METAFİZİK ÜZERİNE DÜŞÜNCELER) 418
Descartes, Öğrendiği Latince Grameri Hayata Geçiriyor ve Bir Eser Kaleme Alıyor 418
1. Semel In Vita De Omnibus Esse Dubitandum: Hayatta Bir kez Her şeyden Şüphe Edilmeli 418
2. Quid Est Verum? Hakiki Olan Nedir? 420
3. Cogito, Ergo Sum: Düşünüyorum, O Halde Varım 422

KAYNAKÇA 427

EKLER

EK I: LATİNCE GRAMERE DAİR TOPLU BİLGİ 431

EK II: LATİNCE CÜMLE BİLGİSİ İÇİN ANA KURALLAR 481

LATİNCE-TÜRKÇE SÖZLÜK 496

KISALTMALAR

abl.	ablativus (-den hali, çıkma hali)
acc.	accusativus (-i hali, nesne hali)
ad	ad, isim (ad ya da isim olarak kullanım)
adj.	adjectivum (sıfat)
adv.	adverbium (zarf)
bağ.	bağlaç
belk.	belki
bkz.	bakınız
çekmz.	çekimsiz
çoğ.	çoğul
dat.	dativus (-e hali, yönelme hali)
dep.	deponens fiil
edl.	edilgen
eks.	eksik çekimli fiil
en üst. der.	sıfat ve zarfların en üstünlük derecesi (superlativus)
et.	etken
f./fem.	femininum (dişil)
fut.	futurum (gelecek zaman)
fut. perf.	futurum perfectum (gelecekte geçmiş zaman)
geçl.	geçişli fiil
geçz.	geçişsiz fiil
gen.	genetivus (-in hali, sahiplik ya da iyelik hali)
genel.	genel olarak, genellikle
gram.	gramer
imp.	imperativus (emir kipi)
imperf.	imperfectum (şimdiki hikâye zamanı)
ind.	indicativus (haber kipi)
inf.	infinitivus (mastar)
karş.	karşılaştırınız
KL	Kilise Latincesi
Lat.	Latince
loc.	locativus (bulunma hali)
m./masc.	masculinum (eril)
n./neut.	neutrum (cinssiz)
nom.	nominativus (yalın hal)
ols.	olasılıkla
örn.	örneğin
özel.	özel olarak, özellikle
perf.	perfectum (geçmiş zaman)
perf. part.	perfectum participium (geçmiş zaman fiil-sıfat)
plusperf.	plusquamperfectum (-miş'li geçmiş zaman)
praep.	praepositio (edat)
praes.	praesens (şimdiki zaman)
praes. part.	praesens participium (şimdiki zaman fiil-sıfat)

pron.	pronomen (zamir)
sub.	subjunctivus (subjunctivus kipi)
şhsz.	şahıssız fiil
tek.	tekil
ünl.	ünlem
üst. der.	sıfat ve zarfların üstünlük derecesi (comparativus)
v.	verbum (fiil)
vb	ve benzeri
vd	ve devamı
Yun.	Yunanca
yy	yüzyıl

ÖNSÖZ

Felsefenin biricik değeri, kişiyi dil ve düşüncenin ortak kullanımına hâkim kılmaktır. Bu nedenle felsefe eğitimi almayı seçenlerin hem kendi dillerini hem de filozofların özgün dillerini bilmesi ve felsefe tarihindeki sorunları karşılıklı bağlantılar kurup zihninde düşünüp tartarak, ölçüp biçerek yorumlaması şarttır. Bu amaç doğrultusunda bir felsefe öğrencisinden ya da araştırmacısından ilkin en az bir Batı dilini çok iyi bilmesi beklenir. Tarihsel bir gerçek olarak felsefe Eski Yunan dünyasının bir eseri olduğundan, dolayısıyla işe önce Eski Yunanca eserlerle başlayıp Latince eserlere doğru yol almak şart olduğundan, bu kültür dilleri kişinin düşünmesini kımıldatacak ve zihinsel kavrayışını yükseltecek tek kaynaktır. Eski Yunan felsefesinde uzmanlaşmak isteyen kişi, önce Eski Yunanca, ardından Latince öğrenmelidir. Hellenistik dönem felsefesinde uzmanlaşacak kişi, bu dillerin her ikisine de hâkim olmalıdır. Geç Dönem Felsefesi, Ortaçağ ve Rönesans felsefeleri, Kilise Dönemi, Aydınlanma Dönemi, Çağdaş Felsefe vb alanlarda uzmanlaşmak ya da felsefenin tüm sahalarına mümkün olabildiğince hâkim olmak isteyen kişi içinse Latince bilmek bir zorunluluktur. Bu bakış açısıyla felsefeci için Latince öğrenmek bir lüks değil, seçtiği disiplinin doğal koşuludur; çünkü gerçek bir felsefeci, filozofluğun diliyle düşünmek, konuşmak ve yaşamak zorundadır.

Bu düşünceler ışığında hazırlanan bu Latince gramer kitabının asıl amacı, felsefe öğrencilerinin ve bu uğraşa gönül verenlerin gereksinimleri doğrultusunda Klasik Latince gramerinin esaslarını öğretmek ve ileride Latince felsefi metinleri çözümleyecek bilgi donanımına sahip olunmasına yardımcı olmaktır.

Dolayısıyla bu kitapta Latince grameri belirli bir dil bilgisi olan kişilerin anlayacağı şekilde basitleştirilerek özetlenmiş, hem genel

hem de felsefi terminolojide geçen kelimelerle basit cümlelerden karmaşık cümle kalıplarına ve metinlere değin gramerin can alıcı noktaları örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu kitabın her bir ünitesi gün içinde çalışılacak birer ders olarak görüldüğünde ve her bir ünitede geçen kelimeler, çekimleri, aralarındaki bağlantılar ve anlamlı bir cümle oluşturmaya yönelik diğer gramer kuralları mantıkça kavrandığında, felsefe disiplinini kendisine yaşam biçimi seçenler için özellikle felsefi kavramların kökendeki anlamına vakıf olmak ve bu şekilde Latince bir felsefe metnini anlayarak okumak ayrı bir haz kaynağı olacaktır.

Tüm bu özellikleriyle ülkemizde bir ilk olan bu kitabın hazırlanmasında ve yayımlanmasında emeğini esirgemeyen başta meslektaşım Sn. Eyüp Çoraklı olmak üzere Alfa Yayınevi'nin kültür dostlarına, Yayın Yönetmeni ve dostum Sn. Mustafa Küpüşoğlu'nun şahsında teşekkürü bir borç bilirim.

Çiğdem DÜRÜŞKEN
Ortaköy, 2014

I. KİTAP

LATİNCE GRAMERİN YAPITAŞLARI

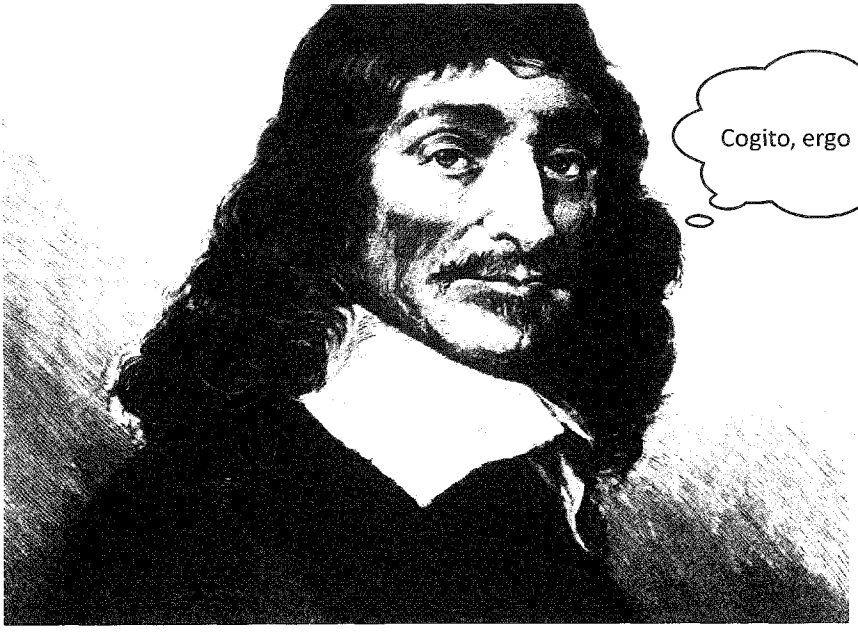

GİRİŞ

A. LATİNCEYE BAŞLARKEN

Latincenin Önemi

Latincenin öğrenimi ve öğrenim amacı öteki Batı dillerininkinden farklıdır. Çünkü başka bir Batı dilini öğrenen insan, sadece bu dili konuşur ya da dil bilgisini derinleştirerek ilgili kültür hakkında bilgi edinir. Oysa Latince öğrendiğinde, salt Batı dilinin mantığını ve duyuşunu kazanır. Bu yolla Batı'nın tüm edebiyatlarının ve edebi türlerinin temel anlamına vakıf olur ve sonradan herhangi bir Batı dilini öğrenmede, hiç Latince bilmeyen birine göre daha hızlı yol alır.

Batı dilinin temel mantığını kavramak, edebiyatının asıl köklerine inmek günümüz Batı uygarlığının zihniyetine, başka deyişle düşünüş biçimine, bütün sosyal, politik ve hukuksal kurumlarına, sanatına ve bilimine derinden hâkim olmaktır. Çünkü Batı bütün bu saydıklarımızın kaynağını klasik uygarlığa, yani Eski Yunan ve Roma uygarlığına borçludur. Bunun yanı sıra, daha derin düşünülecek olursa, Eski Yunan ve ardılı Roma uygarlığı da temelini Mısır, Fenike, Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarına borçlu olduğundan, bir klasik kültür dili edinip geliştirmekle Doğu'nun bu büyük uygarlıkları da doğal olarak kıyas yoluyla öğrenilmiş olur.

Latince, varlığını Eski Yunan dili ve kültüründen almakla birlikte, Romalı aydınların dillerini geliştirmek ve derinleştirmek için sarf ettikleri çaba sonucunda gerek ortaçağda gerekse Rönesans ve sonrasında Batı'nın kültür dünyasını tek başına fethedecek duruma gelmiş ve tarihin en büyük düşünürlerini ve bilim adamlarını yetiştiren büyük üniversitelerin başat dili unvanını elde etmiştir. Bu durum Latin-

cenin kendine özgü mantığından ve son derece işlenmiş bir gramere sahip olmasından ileri gelir. Latincenin cümle bilgisi (*syntaxis*)[1] ve kuralları, düşüncenin mantıklı düzenini bütün bağlantıları ve ayrıntılarıyla gösteren bir yapıdadır. Bu yüzden bu dilin öğreniminde ve kullanımında, tıpkı matematikte olduğu gibi analiz ve sentez yoluna başvurmak bir zorunluluktur. Bu durum Latince öğrenen bir insanın herhangi bir alanda muhakeme kabiliyetini de doğal olarak geliştirir.

Latince, bugün bir toplumun günlük yaşantısı içinde kullanılmayan bir dil olduğundan, kulak dolgunluğuyla veya pratik yöntemlerle öğrenilmesi ve öğretilmesi zor bir dildir. Her ne kadar zaman zaman bu yola başvurulsa da, bu dili akademik anlamda öğrenmek için sistemli bir gramer öğrenimi ve öğretimi şarttır. Bu tür bir gramer öğrenimiyse kişinin dil duyarlılığını geliştirir, inceltir ve gönlüne dil sevgisi zerk eder. Dolayısıyla Latince öğrenen bir kişi hem kendi dilinin hem de bir başka Batı dilinin tadına varır; düşünen, konuşan, tartışan insan olmanın, yani akıllı bir varlık olmanın hazzını yaşar.

Avrupa'nın büyük kültür dillerinin çoğu, Latinceye son derece hâkim edebiyatçıların, düşünürlerin ve bilim adamlarının zihinlerinin eseridir. Bu yüzden bu dillerin kelime hazinesi, morfolojisi, cümle bilgisi ve üslup özellikleri, Latin dilinin kelime ve gramerine kökten bağlıdır. Bu dillerin çoğunda hâlâ birçok Latince kelime, deyim veya ifade ya doğrudan ya da birtakım değişikliklere bağlı olarak kullanılmaktadır. Bu dillerde yazılan herhangi bir eserde kullanılan kısaltmalar Latincedir; bilimsel uzmanlık alanlarının kendine özgü terminolojisi Latince kaynaklıdır. Hatta botanik, zooloji, tıp, eczacılık ve kimya bilimlerinin terminolojisinin esası tamamen Latinceye dayanır. Bu yüzden ilgili alanlarda eğitim gören insanlar uluslararası literatürden bilgi edinebilmek, kendi uzmanlık alanlarındaki bütün terimleri gerçek manasıyla anlamak ve alanlarında ilerlemek istiyorlarsa, Batı âleminin kullandığı ortak terminolojiye hâkim olmalıdırlar. Bunun da tek şartı, Latince öğrenmektir.

Latince akademik anlamda bilimsel bilgi dili olmasının yanı sıra özellikle felsefe, tarih, hukuk, ilahiyat, edebiyat, her tür filoloji ve

1 Bir dilde düşünce ve duyguların tam olarak anlatılabilmesi için gramer kurallarına uygun olarak dizilen kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı.

dilbilim alanlarının da dilidir. Çünkü bu disiplinlerin kökeni, çoğunlukla Latince veya Eski Yunanca yazılmış eserlere dayanır.

Latince, sanat tarihi, arkeoloji ve özellikle epigrafi için de olmazsa olmaz bir dildir. Ülkemizin antik uygarlıklar açısından adeta bir açık hava müzesi olduğunu gözlerimizin önüne getirdiğimizde, bu uygarlıklardan kalan maddi eserlerin keşfinde, incelenip değerlendirilmesinde Latince bilmemenin büyük bir eksiklik olacağı açıktır. Ayrıca meseleye yine ülkemiz açısından yaklaşılacak olduğunda, Osmanlı tarihini aydınlatacak nice belgenin Latince yazılmış olduğu düşünülürse, Latincenin kendi tarihimizdeki önemi bir kez daha anlaşılmış olacaktır.

Latin Dili Hakkında

Latin Dili (*Lingua Latina*), Hint Avrupa dil ailesinin İtalik diller grubuna aittir ve Latium (Roma'nın yer aldığı Orta İtalya) bölgesinin dilidir. Bu yüzden ilk dönemlerde Latium'un dili olarak da tanımlanmıştır. Roma'nın siyasal olarak İtalya'ya egemen olup Roma İmparatorluğunu doğurmasına ve dolayısıyla egemenlik sınırlarını gitgide genişletmesine bağlı olarak Latince de çok değişik alanlara yayılmış, böylece dünyanın çeşitli bölgelerinde keşfedilen Latince yazıtlar ve edebi eserler gibi sayısız belge bu dil hakkında çok daha sağlıklı bilgi edinilmesini sağlamıştır.

Yunan edebiyatının temelinde kurulan Eski Roma edebiyatının İÖ 3. yüzyıldaki gelişimiyle birlikte, Edebi ya da Klasik olarak adlandırılan Latince, Yunanca kelimeler, gramer ve üslup bilgisinden hayli etkilenmiş yapısıyla, biçimselliği ve zarafetiyle Halk Latincesi ya da Konuşulan Latinceden (Vulgar) tümüyle farklı bir görünüme kavuşmuş, adeta şiirsel bir dil olmuştur.[1] Bunun sonucunda Halk Latincesiyle arasında koskoca bir uçurum oluşmuş ve Klasik Latince tamamen yazı diline ve akademik dile dönüşmüştür. Halk diliyse Romalı askerler ve sömürgeciler tarafından bütün İtalya'ya, oradan da dünyanın çeşitli yörelerine taşınmış ve Latinceden türeyen dillerin anası olmuştur.

Latincenin gelişim ve değişim dönemlerini şu şekilde gösterebiliriz:

1 Bu eserde Klasik Latince ele alınacaktır.

İÖ 75 ve Öncesi	İÖ 75-İS 1	İS 2-8. yy	İS 9. yy-15. yy	İS 15. yy-17. yy
Eski Latince	Altınçağ Latincesi-Gümüşçağ Latincesi (Klasik Latince)	Geç Dönem Latincesi	Ortaçağ Latincesi	Humanist Dönem Latincesi

Latin Alfabesi

Latin alfabesinin kökeni, İÖ 7. yüzyılda Güney İtalya'da bir Yunan kolonisi olan Cumae'da kullanılan Yunan alfabesine dayanır. Bu alfabeyi Etrüskler kendi dillerine uyarlamış, oradan da adeta bir köprü rolü üstlenip Latinlere geçirmiştir. Latinler, ilk başta 26 Etrüsk harfinin 21'ini alarak kendi alfabelerini oluşturmuş, İÖ 3. yüzyılda da bu alfabeyi aşağıdaki görünüme kavuşturmuştur:

A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	V	X
a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u, v	x

Alfabeye **y** ve **z** harfleri, Yunancadan alınan kelimeleri eklemek için İÖ 1. yüzyılda, yani imparatorluk döneminde katılmış ve harf sayısı 23'e çıkmıştır:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Bu katılımla, Latin alfabesi günümüz Batı Avrupa alfabesine neredeyse çok yakın bir alfabe biçimini almıştır. Ortaçağlarda **I** hem **i** hem de **y** için kullanılmaya başlanmış, bu yüzden yarı sesli **y** için **J** harfi yaratılmıştır. (Günümüzde birçok Latince sözlükte **I** seslisi ile uzun **i** olarak adlandırılan **J** sessizi ayrı maddeler halinde yazılır.) Yine aynı dönemlerde hem **u** hem de **v** yerine kullanılan **V** harfinde bir değişiklik yapılmış ve **u** sesi için **U** harfi yaratılmıştır; **V** ise artık sadece **v** sesi vermek üzere kullanılagelmiştir. Batı alfabesindeki **W** harfi Germen kaynaklıdır; Latincede yoktur.

U sesinin katılımıyla Latin alfabesi 24 harften oluşan son şeklini almıştır:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V X Y Z

Sesli Harfler

Latin alfabesinde 5 sesli harf mevcuttur.

a, e, i, o, u

Ayrıca **y** harfi özellikle Yunancadan Latinceye geçen kelimelerde sesli harf işlevi görür ve okunurken **ü** sesi verir (örn. **lyra** kelimesi **lüra** olarak okunur).

Çift Sesliler

Alfabedeki bazı sesliler ikili olarak birleşip çift seslileri meydana getirir:

ae, au, ei, eu, oe, ui

Sessiz Harfler

Sessiz harflerse şöyle sıralanır:

b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v

Çift Sessizler

Alfabede yer alan **x** ve **z** sessizleri çift sessiz olarak adlandırılır.

Okunuş

Latince, Konuşulmayan Diller grubuna girdiği için, günümüzün yaşayan dillerinde Latince sözcüklerin okunuşu her zaman çeşitli tartışmalara neden olmuştur. İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca ve İtalyancada Latince sözcüklerin telaffuzları bu dillerin kendi sesletimine göre ayarlanmış ve bu durum birkaç telaffuz biçiminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Örneğin **Cicero** kelimesindeki **c** harfi İngilizcede **s**, İtalyancada **ç** olarak okunur.

Ülkemiz üniversitelerindeki Klasik Filoloji bölümlerinin benimsediği yaygın okunuş şu şekildedir:

Harfler	Okunuşları	Harfler	Okunuşları
A, a	a	N, n	n
B, b	b	O, o	o
C, c	k	P, p	p
D, d	d	Q, q	kwu
E, e	e	R, r	r
F, f	f	S, s	s
G, g	g	T, t	t
H, h	h	V, v	v veya u
I, i	i veya y	X, x	ks
K, k	k	Y, y	ü
L, l	l	Z, z	z
M, m	m		

Latince okunuşta şu kurallara dikkat edilmelidir:

- Latince kelimelerde **C**, daima **k** sesi verir.
- **I** harfi hem **i** hem **y** sesi verir. **Y** sesi verdiği zaman, **J** harfinin karşılığı olarak sessiz kullanılmış demektir.
- Latincede **V** işareti hem **v** hem **u** için kullanılır.
- **Y**, Eski Yunancadan alınan kelimelerde bulunur ve **ü** sesi verir.
- Diğer hallerde Latince harfler aynen Türkçe karşılıkları gibi okunur. (**Q** ve **X** harfinin okunuşları yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.)
- **K** harfi sadece **Kalendae** ve başka birkaç kelimenin başlangıcında görülür ve **K** olarak okunur.
- Bazen **rr**, **tt**, **mm**, **ll** gibi aynı iki sessiz harf yan yana gelir. Bunları okurken her harfin ayrı ayrı hakkını vermek gerekir. Ayrıca **ph**, **f** olarak okunur.

Bu kurallar haricinde aslında Latince yazıldığı gibi okunan bir dildir.

Uzun ve Kısa Sesliler

Latincede sesli harflerden her biri bazı kelimelerde uzun, bazı kelimelerdeyse kısa okunabilir. Latince kısa seslilerin üzerine (˘), uzun seslilerin üzerine (-) işaretlerini koymak âdet olmuştur.[1]

Çift Seslilerin Telaffuzu

ae = ay
au = av
oe = oy
eu = ev

Kılavuzumuz Descartes

Latince öğrenim sürecimizin özellikle alıştırmalarında, Latince *Cogito, ergo sum* (Düşünüyorum, öyleyse varım) ifadesiyle felsefe dünyasına imza atan Fransız filozof Descartes'ı (Renatus Descartes) kendimize kurgusal kılavuzumuz alarak ilerleyeceğiz. Bunun nedeni anadili Latince olmayan, bu dili okullarda öğrenen Descartes'ın felsefe öğrencisine ideal bir örnek olacağını düşünmemiz ve bu filozofun Latince öğrenim sürecini zihnimizde canlandırarak onun geçtiği yollardan geçmenin zorluğunu ve hazzını yaşamayı ve ileride hem onu hem de onun gibi Latince eserler kaleme alan nice filozofu okuyacak olmanın keyfini kendimize hedef seçmemizdir.

B. TERİMLERLE ROMA DÜNYASINA KISA BİR BAKIŞ

Latinceyi üstünkörü değil de, derinden kavramak için hiç kuşkusuz ideal olan, bu dilin doğduğu kültürün temellerini, bu dili konuşan insanların düşünüş tarzlarını, toplumsal ve siyasal görüşlerini, eğitim anlayışlarını, savaşma tekniklerini, sanat görüşlerini, inançlarını ve yaşadıkları evlerden giyindikleri elbiselere, yedikleri yemeklerden yaşamlarındaki renklere kadar bütün ana özelliklerini tanımaktır.

1 Bu eserde, bu dile başlarken bir zihin karışıklığı yaratmamak için kelimeler uzun ya da kısa okunuşlarına göre değil, sade halleriyle yazılacaktır.

Bu temel düşünceden hareketle, Latince gramere başlamadan önce, bu gramerin yaratıcısı Romalıların kültürel yapıları hakkında en azından bir fikir edinmek amacıyla tamamen terim ağırlıklı temel bilgiler vermek yerinde olacaktır. Bu şekilde Romalıların hem yaşama felsefeleri hakkında genel bir bilgi edinilmesi hem de daha şimdiden önemli bazı Latince kelimelerle tanışıklık sağlanması bir dereceye kadar mümkün olabilecektir.

Roma

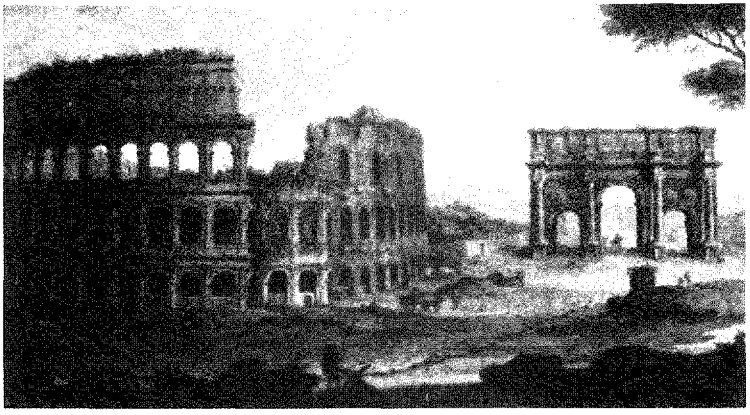

Roma: Roma, İtalya'nın ortasında yer alan Latium bölgesinin başşehridir. Tiber Nehri'nin (Tiberis) yanında, yedi tepe üzerine kuruludur. Efsanevi kuruluş tarihi İÖ 753 olarak kabul edilir.

Roma antiqua: Eski Roma

Urbs Roma: Roma şehri (Sadece Urbs da denir.)

Italia: İtalya

Paeninsula: Yarımada

Paeninsula Italica: İtalya Yarımadası

Mare Mediterraneum: Akdeniz

Mons: Dağ

Septem: Yedi sayısı

Septem montes Romae (= Colles): Roma'nın yedi tepesi (Collis Quirinalis, Collis Viminalis, Collis Capitolinus, Collis Esquilinus, Collis Palatinus, Collis Aventinus, Collis Caelius)

Forum: Şehir meydanı, pazar yeri

Forum Romanum: Roma şehrinin meydanı (Şehrin ortasında kuruludur ve muhteşem binaları, tapınakları ve dükkânlarıyla şehrin adeta kalbidir.)

Romanus: Romalı
Romana: Romalı kadın
Romani: Romalılar
Populus: Halk
Rex: Kral
Regina: Kraliçe
Regnum: Krallık
Reges: Krallar
Reges Romani: Roma kralları
Septem Reges Romani: Roma'nın Yedi Kralı (İÖ 753-509)
Romulus et Remus: Roma'nın efsanevi kurucuları olan ikiz kardeşler
Regnum Romuli: Romulus'un krallığı
Populus Romanus: Roma halkı
Gens: Soy, kavim, halk
Legio: Lejyon; piyade ve süvarilerden oluşan askeri birlik
Miles: Asker
Exercitus: Ordu
Respublica: Cumhuriyet
Respublica Romana: Roma Cumhuriyeti (İÖ 509-27)
Consul: Konsül; Cumhuriyet döneminde yılda bir seçilen iki devlet başkanından biri
Consules: Konsüller
Imperium: İmparatorluk
Imperium Romanum: Roma İmparatorluğu
Imperii Romani caput: Roma İmparatorluğunun başşehri
Senatus: Senato
Senatus Romanus: Roma Senatosu
Imperator: İmparator
SPQR (Senatus Populusque Romanus: Roma Senatosu ve Halkı): Roma'nın devlet yönetiminin simgesi

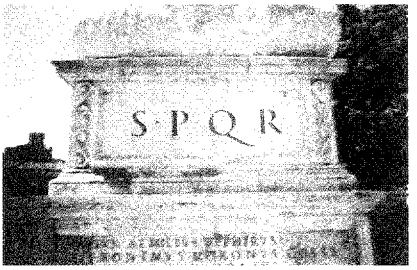

Via: Yol
Via Appia: Roma'nın 660 km uzunluğundaki en eski ve stratejik açıdan en önemli yollarından biri (Şairler bu yolu uzun yolların kraliçesi [*regina longarum viarum*] olarak da adlandırmıştır.)
Provincia: Eyalet
Provinciae Romanae: Roma Eyaletleri

Roma Ailesi (Familia Romana)

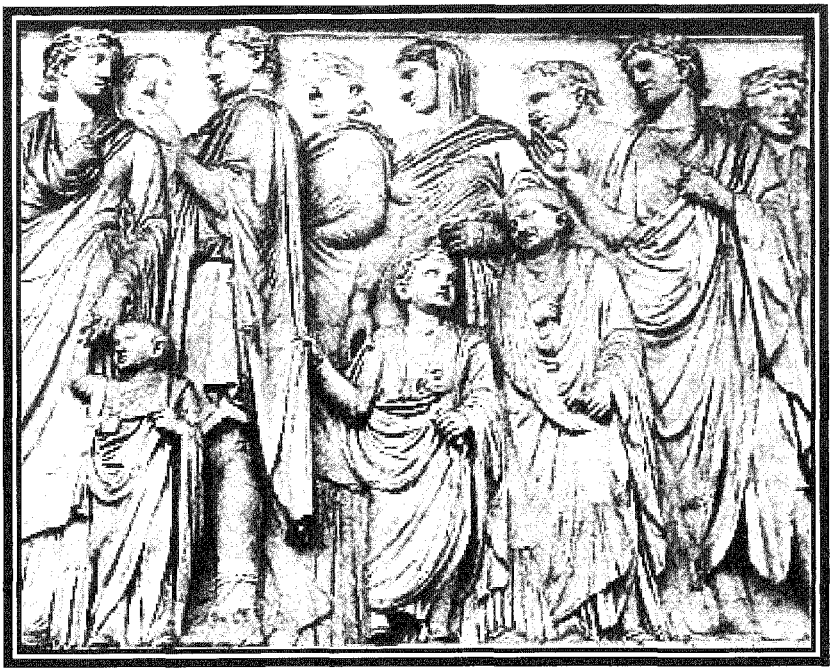

Familia: Aile
Persona: Kişi, şahıs
Mater: Anne
Pater: Baba
Infans: Bebek, küçük çocuk
Filius: Erkek evlat, oğul
Filia: Kız evlat
Frater: Erkek kardeş
Soror: Kız kardeş
Avia: Büyükanne
Avus: Büyükbaba
Patruus: Amca
Avunculus: Dayı
Puella: Kız çocuk, kız
Puer: Erkek çocuk, oğlan
Paterfamilias: Aile reisi

Roma Evi (Domus Romana)

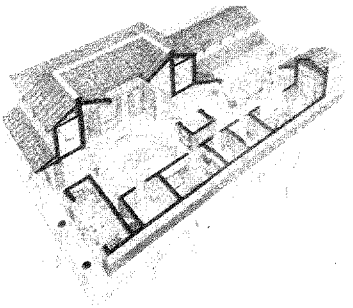

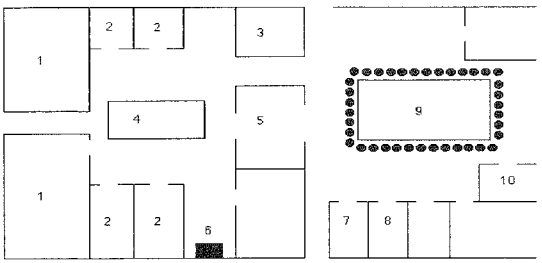

1. **Taberna**: Dükkân, iki dükkân arasından eve girilen kısım; (**fauces**: evin giriş holü; **vestibulum**: giriş holü; **ianua**: kapı, evin giriş kapısı, giriş holünün açıldığı alan; **atrium**: ana salon, ön salon ya da evin ana giriş salonu; **ala**: giriş salonunun iki yanından dışarı açılan kapılar)

2. **Cubiculum**: Yatak odası
3. **Triclinium**: Yemek salonu ya da odası (kışlık)
4. **Impluvium**: Havuz (yağmur sularının dolduğu), yağmur havuzu

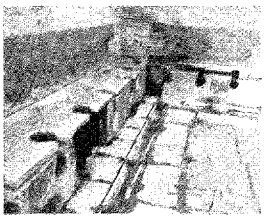

5. **Tablinum**: Çalışma odası
6. **Lararium**: Ev tanrılarının mabedi
7. **Latrina**: Tuvalet
8. **Culina**: Mutfak
9. **Peristylium**: Sütunlu avlu, bahçe
10. **Triclinium**: Yemek salonu ya da odası (yazlık)

Roma Tanrıları (Dii Romani)

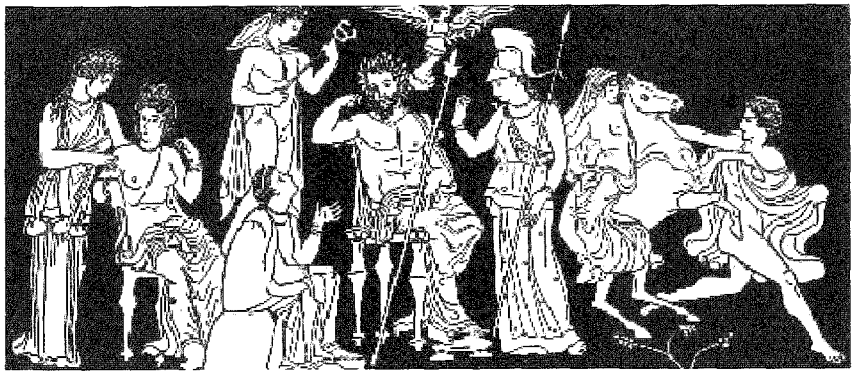

Romalılar esas olarak **Dii Consentes** (toplumun ortak rızasıyla kabul edilen ve inanılan tanrılar) olarak adlandırdıkları 12 tanrıya tapar: Iupiter, Iuno, Mars, Minerva, Vesta, Ceres, Diana, Venus, Mercurius, Neptunus, Volcanus ve Apollo.

Zeus

Iupiter: Tanrıların babası; günün, ışığın, gökyüzünün tanrısı; devletin ve yasalarının koruyucusu.

Hera

Iuno: Iupiter'in eşi; Roma devletinin koruyucusu ve tanrıçaların kraliçesi; bu yüzden sadece kraliçe, yani Regina olarak da adlandırılır.

Ares
Mars: Savaş tanrısı; Romalıların en önem verdiği tanrıların başında gelir.

Athena
Minerva: Bilgelik tanrıçası, zanaatkârlığın ve sanatın koruyucu tanrıçası; şiirin, tıbbın, ticaretin, dokumanın, örgü örmenin ve bakireliğin koruyucu tanrıçası.

Hestia
Vesta: Ailenin, yuvanın ve aile ocağının koruyucu tanrıçası; her zaman yanan kutsal bir ateş olarak betimlenirdi.

Demeter
Ceres: Ziraat tanrıçası; başak ve buğdayların, ekinlerin ve bereketin tanrıçası; ayrıca analığın koruyucusu.

Artemis
Diana: Avcılığın koruyucu tanrıçası; ayrıca ayın, doğumun, vahşi hayvanların, koruların tanrıçası; ikna kabiliyeti yüksek olduğundan vahşi hayvanları dize getirdiğine de inanılır.

Aphrodite
Venus: Aşk tanrıçası; ayrıca güzelliğin, cinselliğin, üretkenliğin, bolluğun ve zaferin de koruyucu tanrıçası.

Hermes
Mercurius: Tanrıların habercisi; ticaretin ve kazancın, ayrıca tüccarların ve seyyahların koruyucu tanrısı.

Poseidon
Neptunus: Denizlerin tanrısı; ayrıca deniz savaşlarının koruyucu tanrısı.

Hephaistos
Volcanus: Ateşin tanrısı; insanlığın hayrına olan ateşin koruyucusu olduğu kadar yanardağlardan fışkıran ateşlerin de tanrısıdır. Bunun yanı sıra el sanatlarının, demirin ve demirciliğin de koruyucu tanrısıdır.

Apollo (Phoebus): Güneş tanrısı; ayrıca gençliğin, adaletin, ulu güzelliğin, bilgeliğin, müziğin, şiirin, kehanetin ve okçuluğun tanrısı olarak da bilinir.

Bunlardan başka Romalılar aşağıdaki tanrılara da büyük saygı gösterir:

Ianus: Kapıların ve kapı girişlerinin tanrısı; ayrıca başlangıçların, sonların ve zamanın koruyucu tanrısı. Bir öne bir de arkaya bakan iki yüzü olduğundan, geçmişi ve geleceği aynı anda gözettiğine inanılır.

Saturnus: Tarımın koruyucu tanrısı; ayrıca zamanın ve özgürleşmenin simgesi. Onun saltanatı sırasında bolluk ve bereket bakımından yeryüzünün altın çağını yaşadığına inanılır.

Hercules: Güçlülüğün ya da kuvvetin simgesi, tanrısal kahraman.

Bacchus: Şarap tanrısı; üzüm hasadının, şarap yapımının, dinsel vecd ve mecnunluk halinin de tanrısıdır.

Pluto (Hades, Orcus, Dis Pater): Yeraltının tanrısı; ayrıca ölüleri yargılayan tanrı; yeraltının hâkimi.

Proserpina: Yeraltının tanrıçası.

Aesculapius: Hekimliğin koruyucu tanrısı.

Cupido: Venus'un oğlu, mecnun eden aşk tanrısı.

Hebe (Iuventas): Olympos tanrılarının sâkisi, gençliğin tanrıçası; tanrıların yiyeceği *ambrosia* ve içeceği *nectarı* servis eden tanrıça.

Pan: Vahşi doğanın, ormanların, dağların, çobanların tanrısı. Keçi şeklinde simgelenir; ayrıca ani ve sebepsiz korkuların (panik) yaratıcısı, avcılığın ve türkülerin tanrısı olarak da bilinir; sazları balmumuyla yapıştırarak imal ettiği çalgı, pan flütün atası sayılır.

Magna Mater (Cybele): Anadolu kökenli bereket tanrıçası.

Roma Dininin Önemli Terimleri (Praecipua Vocabula Religionis Romanae)

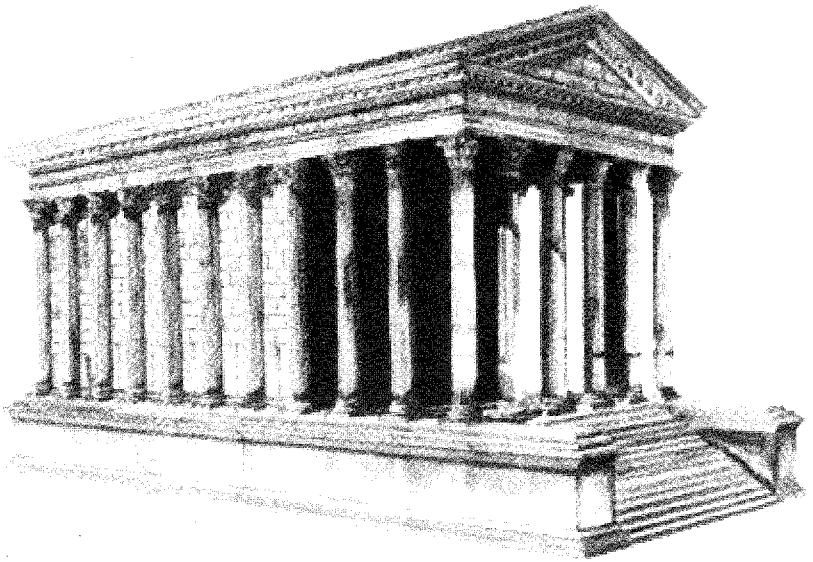

Religio: Din

Deus: Tanrı

Dea: Tanrıça

Dii (= Di): Tanrılar

Deae: Tanrıçalar

Pontifex: Roma devletinin en yüksek din görevlisi ya da rahibi

Pontifex Maximus: Başrahip

Templum: Tapınak

Aedes: Tanrının ikametgâhı; tapınak

Altar: Sunak; tapınaklarda üzerinde kurban kesilen, günlük yakılan, dini tören yapılan taş masa

Augur: Belli başlı işaretlere, özellikle kuşların uçuşlarına ya da başka hareketlerine bakarak tanrıların isteklerini yorumlayan resmi devlet görevlisi

Augurium: *Augur*ların icra ettiği görev, *augur*luk

Auspex: Kuşların uçuşlarına bakarak kehanetleri okuyan kâhin, falcı

Auspicia: *Augur*ların gökkubbedeki kuşların uçuşundan gözlem yoluyla çıkardığı kutsal işaretler

Caerimonia: Dinsel törenler

Carmen: Büyülü şarkı, büyülü ritmik ifade, söz, seda

Cultus: Tanrı kültü; (Cicero'ya göre) din

Do ut des (ver ki, vereyim): İnsan ile tanrı arasındaki değiş tokuşun dinsel ifadesi (İnsan tanrıya kurban sunarken ondan kendi amacına hizmet etmesini bekler.)

Fas: Tanrısal yasa; dinsel anlamda caiz olan şey; **dies fasti**: Romalıların gündelik işlerini yapmalarının dinen caiz olduğu günler

Nefas: Tanrısal yasaya karşı olan şey; dinsel anlamda caiz olmayan şey; **dies nefasti**: günlük işlerin, resmi toplantıların vb ertelendiği günler

Omen: Geleceğe dair kehanet bildiren işaret

Divinatio: Kehanet; kehanette bulunma yetisi

Pietas: Aileye, dine, tanrılara ve devlete bağlılık, hürmet

Pius: Ailesine, dinine, tanrılarına, inancına ve devletine bağlı olan

Roma'da Giyim Kuşam (Vestimentum Romanum)

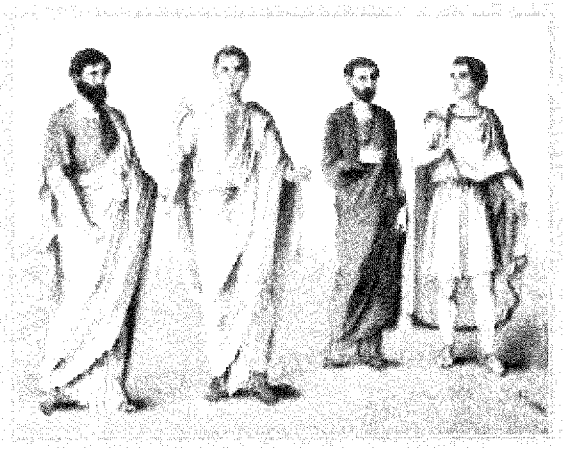

Amictus: Elbise ve harmani gibi herhangi bir dış giysi, kıyafet
Tunica: Romalıların en temel giysisi; köleler dahil toplumdaki her sınıftan vatandaşın giydiği, genellikle yünlü bir kumaştan, kollu veya kolsuz olarak imal edilen iç giysi veya bir çeşit gömlek (Bazen kendi başına da giyilir.)

Toga: Genellikle bir *tunica* üstüne giyilen, Romalı vatandaşların geleneksel giysisi ve milli simgesi (Bu yüzden bazen kendilerine *Togati* [Togalılar] ya da *Gens togati* [Togalı soy] olarak da hitap edilir.)

Stola: Romalı kadınların *tunica* üstüne giydiği, boyundan ayak bileklerine ya da ayaklarına kadar uzanan elbise

Lacerna: Romalı erkeklerin, kadınların veya askerlerin uzun kollu bir *tunica* ya da *toga* üstüne giydikleri ve sağ omza bir *fibula*yla (iğne, toka) tutturdukları bir çeşit pelerin ya da harmani

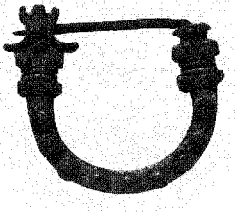

Fibula: Genelde giysileri omuzda tutturmak için kullanılan ve değişik desenlerde imal edilen iğne, toka, broş vs

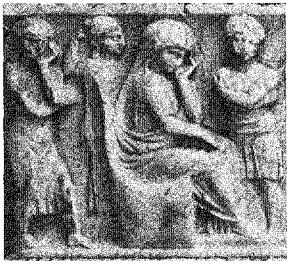

Cucullus: Genellikle kalın kumaştan giysilerin boyun kısmına takılı başlık, kukuleta
Laena: Vücudu sıcak tutmak için kalın yünlü kumaştan yapılan bir çeşit harmani

Palla: Romalı kadınların üstlerine giydikleri ve bir broşla tutturdukları giysi

Pallium: Özellikle Yunan filozoflarının giydikleri, Romalıların da Yunanlar arasında bulunduklarında *tunica* üstüne giydikleri bir çeşit harmani

Paenula: Romalıların özellikle seyahatlerde, soğuk havadan ya da yağmurdan korunmak için giydikleri bir çeşit harmani (pançó)

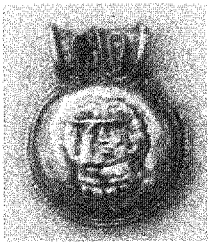

Bulla: Doğumda çocukların boyunlarına takılan ve onları kötülüklerden koruduğuna inanılan, genellikle altından bir çeşit muska

Galea: Miğfer

Calceus (= Calceamen, Calceamentum): Ayağı korumak için giyilen herhangi bir ayakkabı ya da bot

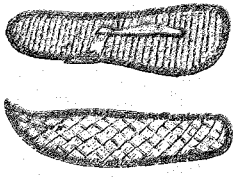

Baxa (= Baxea): Genellikle komedi oyuncularının sahnede giydikleri türden, bitki saplarından, ince dallarından veya liflerinden yapılan sandalet

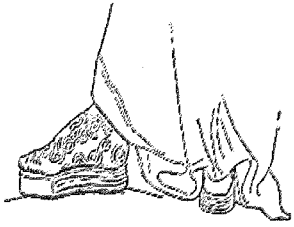

Cothurnus (1): Trajedi oyuncularının giydiği türden, yüksek topuklu ayakkabı ya da bot

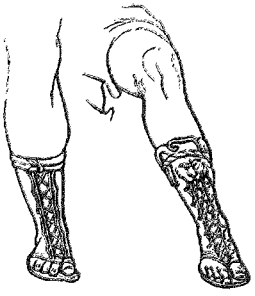

Cothurnus (2): Bir çeşit uzun çizme

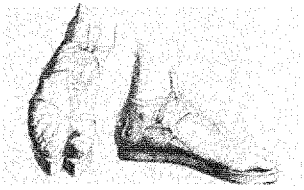

Solea: Genelde şölenlerde giyilen sandalet ya da bir tür terlik

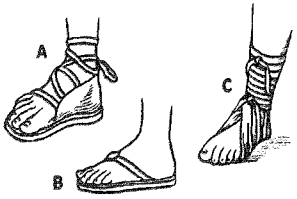

Sandalium: Sadece kadınların giydiği, ince ve yumuşak deriden yapılan bir tür açık ayakkabı, sandalet

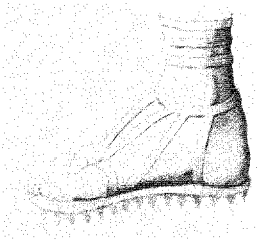

Caliga: Özellikle Romalı askerlerin giydiği deri ayakkabı; yarım bot, asker botu
Pero (= Carbatina): Tarım işçilerinin, askerlerin ve arabacıların giydiği, ayağı ve bilekleri saran deri bot

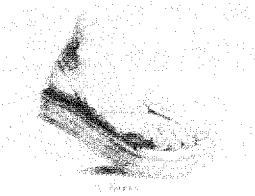

Crepida: Bir tür sandalet, terlik (Genellikle *palliumun* altına giyilir.)

Soccus: Komedi oyuncularının giydiği türden hafif topuklu bir tür terlik

Diadema: Başın etrafına takılan kurdele

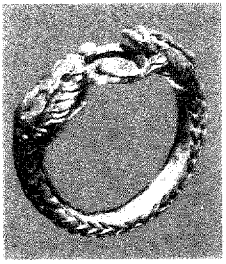

Anulus: Yüzük

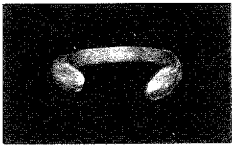

Armilla: Bilezik

Acus: Saça takılan iğne, toka

Roma Takvimi (Calendarium Romanum)

Aylar (Menses)

Ay	Latince adı	Kalendae	Nonae	Idus
Ocak	Ianuarius (Adını kapıların, girişlerin ve başlangıçların tanrısı Ianus'tan alır.)	1	5	13
Şubat	Februarius	1	5	13
Mart	Martius (Adını savaş tanrısı Mars'tan alır.)	1	7	15
Nisan	Aprilis	1	5	13
Mayıs	Maius	1	7	15
Haziran	Iunius	1	5	13
Temmuz	Iulius	1	7	15
Ağustos	Augustus (Adını ilk Roma imparatoru Augustus'tan alır.)	1	5	13
Eylül	September	1	5	13
Ekim	October	1	7	15
Kasım	November	1	5	13
Aralık	December	1	5	13

Günler (Dies)

Latincesi	Türkçesi	Günümüzde
Dies Solis	Güneş'in Günü	Pazar
Dies Lunae	Ay'ın Günü	Pazartesi
Dies Martis	Mars'ın Günü	Salı
Dies Mercurii	Mercurius'un Günü	Çarşamba
Dies Iovis	Iupiter'in Günü	Perşembe
Dies Veneris	Venus'un Günü	Cuma
Dies Saturni	Saturnus'un Günü	Cumartesi

Roma takvimi Ay'ın evreleri dikkate alınarak üç bölüme ayrılır. Yeniay (**Kalendae**), Roma takviminde bir ayın ilk günüdür. Ayın ilk çeyreği **Nonae**'dır, **Idus** ise dolunaydır. Bu üçü Roma takvimindeki herhangi bir ayın sabit günleridir. Buna göre,

Kalendae: Ayın ilk günü (örn. **Kalendis Novembribus**: 1 Kasım)

Nonae: Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim aylarının 7. günü, diğer ayların 5. günü (örn. **Nonis Aprilibus**: 5 Nisan)

Idus: Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim aylarının 15. günü, diğer ayların 13. günü (**Idibus Martiis**: 15 Mart)

Diğer günler bu sabit günlere göre belirlenir. Örneğin,

Pridie Kalendas Februarias: Şubat'ın 1. gününden önceki gün: 31 Ocak

Pridie Nonas Septembres: Eylül'ün 5. gününden önceki gün: 4 Eylül

Pridie Idus Iulias: Temmuz'un 15. gününden önceki gün: 14 Temmuz

Ante Diem Quintum Kalendas Apriles: Nisan'ın 1. gününden 5 gün önce: 28 Mart

Diğer Önemli Terimler

Horologia: Saat (su saati ya da güneş saati)

Solarium: Güneş saati

Tempus: Zaman

Post Meridiem (pm): Öğleden sonra

Ante Meridiem (am): Öğleden önce

Ante Christum (AC): İsa'dan önce (Milattan önce)

Anno Domini (AD): İsa'dan sonra (Milattan sonra)

Roma Mutfağı (Coquinaria Romana)

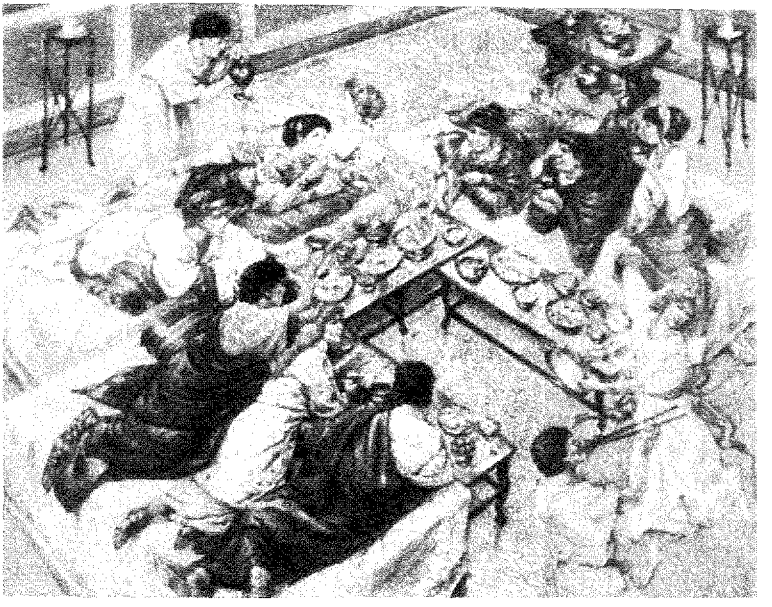

Culina: Mutfak (evin bir bölümü olarak)

Ientaculum: Kahvaltı (Günün erken saatlerinde yapılan kahvaltıda genellikle tuzlu ekmek, süt ya da şarap, bazen kuru meyve, yumurta ve peynir yenir.)

Prandium (= Cibus Meridianus): Öğle yemeği (Öğlenleyin, saat 12 veya 1 civarı hafif olarak geçiştirilen bir öğündür. Genellikle tuzlu ekmek; bazen de ekmekle birlikte meyve, salata, yumurta, et, balık, sebze ve peynir yenir.)

Cena: Akşam yemeği. Romalıların gün içindeki ana öğünleridir. Güneşin batmasına yakın saatlerde başlar ve geç saatlere kadar devam eder. Yemek yenirken bir yandan da sohbet edilir, eğlenceler düzenlenir ve müzik dinlenir. Genellikle sulandırılmış şarap eşliğinde et, sebze, yumurta ve meyve yenir. Esas olarak üç bölüme ayrılır:

1. Gustatio: İştah açıcı yiyecekler ya da başlangıçlar yenir. (Genelde yumurta, çiğ sebzeler, balık ya da kabuklu deniz mahsulleri yenir.)

2. **Prima Mensa**: Pişirilmiş sebzeler ve et veya balık yenir. (Av eti, kümes hayvanlarının etleri, domuz eti ağırlıklı beslenilir.)

3. **Secunda Mensa**: Tatlı saati (pastalar vb)

Ayrıca akşam yemeğinin sonunda düzenlenen şarap saatine de **comissatio** denir.

Mensa: Masa (Üstü masa örtüsüyle örtülü sedirler. Romalılar bu sedirlere yaslanarak ya da uzanarak yemek yerler. Üçlü masa düzenine **triclinium** adı verilir.)

Convivium: Toplulukla birlikte yenen yemek, şölen, ziyafet

Vinum: Şarap

Mulsum: Ballı şarap

Aqua: Su

Piscis: Balık

Porcus: Domuz

Caro (= Carnis): Et

Panis: Ekmek

Sal: Tuz

Cibus: Yiyecek

Coquus: Aşçı

Edere: Yemek yemek

Bibere: İçmek

Coquere: Yemek pişirmek

Roma Rakamları (Numeri Romani)

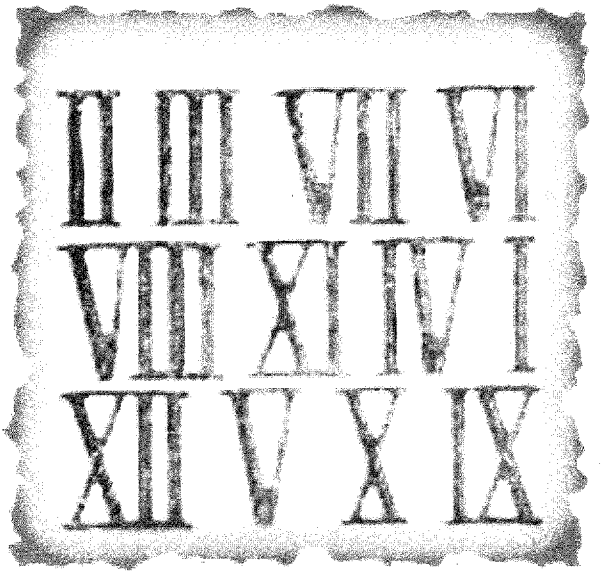

	Temel Sayılar	Sıra Sayısı	Sembol		Temel Sayılar	Sıra Sayısı	Sembol
1	unus (bir)	primus (birinci)	I	21	viginti unus (unus et viginti)	vicesimus primus	XXI
2	duo	secundus	II	22	viginti duo (duo et viginti)	vicesimus secundus	XXII
3	tres	tertius	III	30	triginta	tricesimus	XXX
4	quattuor	quartus	IV	40	quadraginta	quadragesimus	XL
5	quinque	quintus	V	50	quinquaginta	quinquagesimus	L
6	sex	sextus	VI	60	sexaginta	sexagesimus	LX
7	septem	septimus	VII	70	septuaginta	septuagesimus	LXX
8	octo	octavus	VIII	80	octoginta	octogesimus	LXXX
9	novem	nonus	IX	90	nonaginta	nonagesimus	XC
10	decem	decimus	X	100	centum	centesimus	C
11	undecim	undecimus	XI	101	centum unus (centum et unus)	centesimus primus	CI
12	duodecim	duodecimus	XII	200	ducenti	ducentesimus	CC
13	tredecim	tertius decimus	XIII	300	trecenti	trecentesimus	CCC
14	quattuor-decim	quartus decimus	XIV	400	quadringenti	quadringente-simus	CCCC
15	quindecim	quintus decimus	XV	500	quingenti	quingentesimus	D
16	sedecim	sextus decimus	XVI	600	sescenti	sescentesimus	DC
17	septendecim	septimus decimus	XVII	700	septingenti	septingente-simus	DCC
18	duodeviginti	duodevice-simus	XVIII	800	octingenti	octingentesimus	DCCC
19	undeviginti	undevicesi-mus	XIX	900	nongenti	nongentesimus	DCCCC
20	viginti	vicesimus	XX	1000	mille	millesimus	M
				2000	duo milia	bis millesimus	MM

Roma Eğitimi (Educatio Romana)

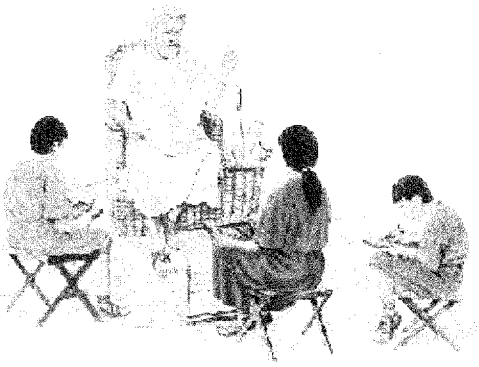

Educatio: Eğitim
Schola: Okul
Ludus: İlkokul; gladyatör okulu
Ludi magister; litterator: İlkokul öğretmeni
Magister: Öğretmen, hoca

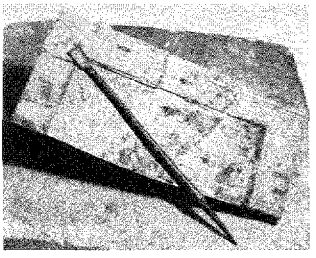

Grammaticus: Dilbilgisi ve edebiyat öğretmeni
Discipulus: Öğrenci
Discipuli: Öğrenciler

Liber: Kitap
Corpus: Külliyat
Stilus: Kalem
Tabula: Yazı levhası
Disciplina: Öğretim; öğrenim; bilgi dalı; ders; bilgi
Doctrina: Öğretim; öğreti
Paedagogus: Çocukları okula götürüp getiren ve derslerinde yardımcı olan köle
Rhetor: Hitabet kuramcısı ve hocası
Medicina: Hekimlik, tıp
Philosophia: Felsefe
Historia: Tarih
Scientia: Bilim
Artes liberales: Özgür sanatlar (bilimler)

Vücut Azaları (Partes Corporis)

Corpus: Vücut, beden
Capillus (capilli): Saç
Caput: Baş
Frons: Alın
Facies: Yüz
Oculus: Göz

Auris: Kulak
Nasus: Burun
Gena: Yanak
Os: Ağız
Labrum: Dudak
Dens: Diş
Lingua: Dil
Mentum: Çene
Collum: Boyun
Cervix: Ense
Iugulum: Boyun kemiği, boyun, boğaz, gırtlak, imik
(H)umerus: Omuz
Crus: Bacak
Genu: Diz
Pes: Ayak
Femur: Uyluk kemiği
Ala (=Axilla): Koltukaltı
Pectus: Göğüs
Cor: Kalp
Papilla: Göğüs ucu, meme başı
Mamma: Meme
Bracchium: Kol
Lacertus: Üst kol (kolun üstteki kaslı bölümü)
Manus: El
Palma: Avuç
Digitus: Parmak
Pollex: Elin başparmağı
Tergum: Sırt
Latus: Böğür
Venter: Karın
Stomachus: Mide
Inguen: Kasık
Umbilicus: Göbek
Tibia: Kaval kemiği
Fibula: Baldır kemiği

Renkler (Colores)

Roma dünyasında birçok ana, ara ve üçüncü renk tonu mevcuttur. En bilinenleri şöyle sıralanabilir.

Ater	**Donuk siyah**
Niger	**Kara, siyah**
Piceus	**Zift karası**
Furvus	**Kahverengi, esmer, yanık ten (tonu)**
Pullus	**Koyu gri**
Viridis	**Yeşil (genel anlamda)**
Glaucus	**Açık deniz yeşili**
Caeruleus	**Gök mavisi (özellikle göz rengini betimlerken)**
Cyaneus	**Koyu mavi, lacivert**
Lividus	**Kurşuni, kurşun mavisi**
Violaceus	**Menekşe rengi, leylak rengi**

Purpureus	Lila, erguvanî (Günümüzde kırmızı, menekşe, mor, lal, al, kızıl, gül kızılı renk tonları arasında bir renge karşılık gelir.)
Rufus	Kırmızı (bütün tonları)
Ruber	Kırmızı (saf kırmızı herhangi bir şeyi betimlerken)
Sanguineus	Kan kırmızı
Roseus	Pembe
Armeniacus	Donuk portakal rengi, mat turuncu (kayısı sarısı)
Fulvus	Açık kestane, ela; kum rengi; sarımsı kahve, esmer; bronz; fındık rengi (gri ve kahverengi karışık sarı tonlar için)
Aurantius	Turuncu, portakal rengi
Electricus	Kehribar rengi, bal rengi
Citreus	Limon sarısı
Aureus	Altın sarısı (saç rengi için)
Aureolus	Altın sarısı
Flavus	Sarı (genel anlamda); uçuk sarı
Crataceus	Mat beyaz (kireç rengini andıran ton)
Albus	Ölü beyazı, donuk beyaz
Candidus	Parlak beyaz
Niveus	Kar beyazı (saf beyaz)
Eburneus	Krem rengi
Argenteus	Gümüş rengi
Canus	Çok açık gri (özellikle saç rengi)
Cinereus	Kül rengi

I. ÜNİTE

A. İSİMLER (Nomen; Substantivum)

İsim, canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan kelime türüdür; örneğin Mehmet, Ayşe, ağaç, yaprak, ordu, doğruluk, buluş, toplum vb.

Latince çekimli bir dildir. Bu yüzden Latince isimler cinslerine, hallerine ve sayılarına göre birtakım çekim ekleri alarak çekilirler.

İsmin Cinsleri (Genus)

Latincede eril (**masculinum**), dişil (**femininum**) ve cinssiz (**neutrum**) olmak üzere 3 cins vardır.

masculinum (m.)	femininum (f.)	neutrum (n.)
deus: tanrı	**philosophia**: felsefe	**bellum**: savaş
filius: oğul	**causa**: sebep, neden	**corpus**: beden
angelus: melek	**insula**: ada	**templum**: tapınak
philosophus: felsefeci	**idea**: fikir, düşünce	**vinum**: şarap
populus: halk	**gloria**: şan, şöhret	**officium**: iş, görev
annus: yıl	**vita**: hayat	**consilium**: karar
dominus: efendi, bey	**iustitia**: adalet	**ovum**: yumurta

Bu üç cinsin yanı sıra bazı isimler de vardır ki, hem eril hem de dişil (m./f.) olabilir; örneğin **incola, -ae, m./f.**, yerli.

İsmin Halleri (Casus)

İsmin cümle içinde bulunduğu dilbilgisi şeklidir; yani bir ismin yalın veya eklerle genişletilmiş olarak aldığı geçici hal ya da durumdur. Örneğin Türkçede isimler yalın, yükleme, ilgi, bulunma, yönelme, çıkma ve vasıta hallerine girerler. **Yalın hal**: Kapı kırıldı; **Yükleme hali**: Kapıyı çaldı; **İlgi hali**: Kapının kolu; **Yönelme hali**: Kapıya gitti; **Bulunma hali**: Kapıda kaldı; **Çıkma hali**: Kapıdan döndü; **Vasıta hali**: Arabayla gitti; Annemle geldim vb.

Latincede de buna benzer şekilde ismin temelde 6 hali mevcuttur.

1. **Yalın Hal (Nominativus)**: İsmin hiçbir takı almamış hali, yani özne halidir. Kim? Ne? sorularına karşılık verir.
2. **Hitap ya da Seslenme Hali (Vocativus)**: Kişiye, hayvana ya da şeye (eşyaya) hitap durumu veya özneye hitap durumudur. Türkçede bu halin tam karşılığı yoktur.
3. **-i Hali (Accusativus)**: Bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği kelimenin halidir. Latince bir cümlede nesne olan kelime (cümlenin fiili başka herhangi bir hal gerektirmiyorsa) mutlaka accusativus halindedir ve Kimi? Neyi? sorularına karşılık verir.
4. **-in Hali veya İyelik Hali (Genetivus)**: Mülkiyet bildirir ve Kimin? Neyin? sorularına karşılık verir.
5. **-e Hali ya da Yönelme Hali (Dativus)**: Kime? Neye? Kim için? Ne için? sorularına karşılık verir.
6. **-den Hali (Ablativus)**: Tek başına kullanıldığında Ne ile? sorusuna karşılık verir. Aynı zamanda vasıta ya da araç durumunu da ifade eder (**Instrumentalis**). Latincede birçok özel kullanımı olan bir haldir.

Bu temel hallerin dışında ismin bir de -de Hali veya Bulunma Hali (**Locativus**) vardır ve genelde şehir isimlerine, küçük adalara,[1] **domus** (ev) ve **rus** (köy) ya da **militia** (askerlik hizmeti) ve **focus** (ocak) kelimelerine uygulanır.[2] Örneğin,

Roma: Roma (nominativus hali)

Romae: Roma'da (locativus hali)

İsmin Sayısı (Numerus)

Latince isimler sayıca tekil (**singularis**) ve çoğul (**pluralis**) olur. Latince sözlüklerde isimler şu şekilde yazılır:

deus, -i, m.

philosophia, -ae, f.

vinum, -i, n.

1 Sicilia (Sicilya adası); Sardinia (Sardinya adası); Crete (Girit adası); Corsica (Korsika adası); Cyprus (Kıbrıs adası) Romalılar için küçük adalardır.

2 İsmin locativus halinin bazı özel kuralları olduğundan, yeri geldikçe açıklanacaktır.

İsimden sonra gelen -i, -ae, -i gibi harfler, o ismin tekil genetivus halini verir. Bu hal bize o ismin hangi çekim grubuna girdiğini gösterir. Demek ki bir ismin tekil genetivus halini bilmek, o ismin hangi çekim grubuna girdiğini belirlemek için şarttır.

İsim Çekimleri (Declinationes)

İsimlerin 5 değişik çekimi vardır ve hangi çekim grubuna girdikleri, yukarıda da belirtildiği üzere, tekil genetivus hallerine göre belirlenir. III. Çekimden isimlerin son ekleri, diğer çekim gruplarına kıyasla genellikle kuralsızdır. Öteki çekimlerde de bazı isimlerin çekimi kuralsız olabilir. Ama III. Çekim isimlere göre ilgili gruplardaki kelimelerin oranı düşüktür. Bu yüzden bu çekim gruplarındaki bir kelimenin çekimini öğrenmek demek, aynı gruptaki diğer kelimelerin çekimlerini de öğrenmek demektir.

B. I. ve II. ÇEKİM İSİMLER

I. Çekim İsimler

Tekil genetivusları **-ae** ile biten ve genel olarak dişil (f.) olan isimlerdir. Bu gruba giren isimlere, tekil nominativus halleri **-a** ile bittiğinden, **-a** ile biten isimler de denir. Örneğin **philosophia** (felsefe) kelimesi, **-a** ile bittiği için I. Çekim isim grubuna girer.

I. Çekim isimler şu şekilde çekilir:

philosophia, -ae, f., felsefe		
Hal (Casus)	**Tekil (Singularis)**	**Çoğul (Pluralis)**
Nom.	philosophia (felsefe)	philosophiae (felsefeler)
Voc.	philosophia (ey felsefe)	philosophiae (ey felsefeler)
Acc.	philosophiam (felsefeyi)	philosophias (felsefeleri)
Gen.	philosophiae (felsefenin)	philosophiarum (felsefelerin)
Dat.	philosophiae (felsefe için, felsefeye)	philosophiis (felsefeler için, felsefelere)
Abl.	philosophia (felsefeden, felsefeyle)	philosophiis (felsefelerden, felsefelerle)

causa, -ae, f., neden, sebep		
Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	causa	causae
Voc.	causa	causae
Acc.	causam	causas
Gen.	causae	causarum
Dat.	causae	causis
Abl.	causa	causis

idea, -ae, f., fikir		
Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	idea	ideae
Voc.	idea	ideae
Acc.	ideam	ideas
Gen.	ideae	idearum
Dat.	ideae	ideis
Abl.	idea	ideis

I. Çekimden Bazı Kelimeler

fama, -ae, f., ün, şöhret; **iustitia, -ae, f.**, adalet; **gloria, -ae, f.**, şan ve şöhret; **vita, -ae, f.**, yaşam, hayat; **anima, -ae, f.**, can, ruh; **femina, -ae, f.**, kadın; **puella, -ae, f.**, kız; **logica, -ae, f.**, mantık; **historia, -ae, f.**, tarih; **casa, -ae, f.**, ev, kulübe; **terra, -ae, f.**, yer, toprak; **ira, -ae, f.**, öfke; **cura, -ae, f.**, endişe, kaygı; **fabula, -ae, f.**, masal; **aqua, -ae, f.**, su; **via, -ae, f.**, yol; **pagina, -ae, f.**, sayfa; **natura, -ae, f.**, doğa; **patientia, -ae, f.**, sabır, sabretme, dayanma; **laetitia, -ae, f.**, sevinç; **gaudia, -ae, f.**, sevinç, neşe; **audacia, -ae, f.**, cüret; **etymologia, -ae, f.**, etimoloji, kökenbilim; **lingua, -ae, f.**, dil; **sententia, -ae, f.**, cümle, ifade, deyim; **silva, -ae, f.**, orman; **insula, -ae, f.**, ada; **paeninsula (peninsula), -ae, f.**, yarımada; **Roma, -ae, f.**, Roma şehri; **Italia, -ae, f.**, İtalya; **Europa, -ae, f.**, Avrupa; **familia, -ae, f.**, aile; **domina, -ae, f.**, sahibe, hanım; **sapientia, -ae, f.**, bilgelik; **disciplina, -ae, f.**, disiplin, bilgi dalı; **scientia, -ae, f.**, bilgi, bilim; **essentia, -ae, f.**, öz; **existentia, -ae, f.**, varoluş; **substantia, -ae, f.**, töz, cevher; **memoria, -ae, f.**, hafıza, bellek; **theoria, -ae, f.**, teori, kuram; **conscientia, -ae, f.**, bi-

linç, vicdan; **cosmotheoria, -ae, f.**, evren kuramı; **metaphysica, -ae, f.**, metafizik; **ontologia, -ae, f.**, ontoloji, varlıkbilim; **epistemologia, -ae, f.**, bilgi felsefesi; **ethica, -ae, f.**, ahlak, ahlak felsefesi; **politica, -ae, f.**, siyaset; **aesthetica, -ae, f.**, estetik; **oeconomia, -ae, f.**, ekonomi; **psychologia, -ae, f.**, psikoloji; **theologica, -ae, f.**, teoloji, ilahiyat; **cosmologia, -ae, f.**, kozmoloji, evrenbilim

Kural Dışı Durumlar

1. Aşağıdaki kelimeler, **-a** ile bittikleri için I. Çekim isim grubuna girdikleri halde, kural dışı olarak eril (m.) olan ya da hem eril (m.) hem de dişil (f.) olan kelimelere (m./f.) örnektir.
   - **agricola, -ae, m.**, çiftçi
   - **accola, -ae, m.**, komşu
   - **advena, -ae, m.**, yabancı
   - **auriga -ae, m.**, atlı araba sürücüsü
   - **conlega (collega), -ae, m.**, meslektaş
   - **conviva, -ae, m.**, misafir
   - **fratricida, -ae, m.**, kardeş katili
   - **nauta (navita), -ae, m.**, denizci
   - **pirata, -ae, m.**, korsan
   - **poeta, -ae, m.**, şair
   - **incola, -ae, m./f.**, yerli (bir yerin, bir ülkenin vs yerlisi)
2. **dea** (tanrıça), **filia** (kız evlat) kelimelerinin çoğul dativus ve ablativus halleri **deabus** ve **filiabus** şeklindedir.
3. **-cola** ve **-gena** ile biten bileşik kelimelerin çoğul genetivus hali **-um** ile de bitebilir. Örneğin **agricola** (çiftçi) kelimesinin çoğul genetivusu **agricolum** ve **agricolarum** şeklindedir.
4. **familia** (aile) kelimesi, tekil genetivus halinde **familias** olarak da kullanılır. Örneğin **mater familias** (ailenin hanımı, annesi); **pater familias** (ailenin babası, aile babası).

II. Çekim İsimler

Bu çekim grubundaki isimlerin tekil genetivus hali **-i** ile biter. Örneğin **populus** kelimesinin sözlük yazılımı **populus, -i, m.** şeklindedir. Bu durumda ortadaki **-i** harfi, kelimenin genetivus takısını gösterir.

Bu gruptaki isimlerin tekil nominativus hali **-us**, **-um**, **-er** ile biter. **-us** ve **-er** ile biten isimler genellikle eril (m.), **-um** ile biten isimler cinssizdir (n.); ayrıca **-er** ile biten isimlerin bazılarının çekiminde -e harfi düşer. Örneğin **ager** (tarla), **agri** (tarlanın).

(-us ile biten isimler) **populus, -i, m.**, halk		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	populus (halk)	populi (halklar)
Voc.	populе (ey halk)	populi (ey halklar)
Acc.	populum (halkı)	populos (halkları)
Gen.	populi (halkın)	populorum (halkların)
Dat.	populo (halk için, halka)	populis (halklar için, halklara)
Abl.	populo (halkla, halktan)	populis (halklarla, halklardan)

(-um ile biten isimler) **bellum, -i, n.**, savaş		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	bellum (savaş)	bella (savaşlar)
Voc.	bellum (ey savaş)	bella (ey savaşlar)
Acc.	bellum (savaşı)	bella (savaşları)
Gen.	belli (savaşın)	bellorum (savaşların)
Dat.	bello (savaş için, savaşa)	bellis (savaşlar için, savaşlara)
Abl.	bello (savaşla, savaştan)	bellis (savaşlarla, savaşlardan)

(-er ile biten isimler) **lucifer, -feri, m.**, sabah yıldızı		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	lucifer (sabah yıldızı)	luciferi (sabah yıldızları)
Voc.	lucifer (ey sabah yıldızı)	luciferi (ey sabah yıldızları)
Acc.	luciferum (sabah yıldızını)	luciferos (sabah yıldızlarını)
Gen.	luciferi (sabah yıldızının)	luciferorum (sabah yıldızlarının)
Dat.	lucifero (sabah yıldızı için, sabah yıldızına)	luciferis (sabah yıldızları için, sabah yıldızlarına)
Abl.	lucifero (sabah yıldızıyla, sabah yıldızından)	luciferis (sabah yıldızlarıyla, sabah yıldızlarından)

(-er ile biten ve gövdesindeki -e düşen isimler) **magister, -tri, m.**, hoca, öğretmen gövde: **magistr-**		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	magister (hoca)	magistri (hocalar)
Voc.	magister (ey hoca)	magistri (ey hocalar)
Acc.	magistrum (hocayı)	magistros (hocaları)
Gen.	magistri (hocanın)	magistrorum (hocaların)
Dat.	magistro (hoca için, hocaya)	magistris (hocalar için, hocalara)
Abl.	magistro (hocayla, hocadan)	magistris (hocalarla, hocalardan)

II. Çekimden Bazı Kelimeler

philosophus, -i, m., felsefeci, filozof; **dominus, -i, m.**, efendi, bey; **animus, -i, m.**, ruh, zihin; **verbum, -i, n.**, kelime; **vinum, -i, n.**, şarap; **locus, -i, m.**, yer; **abyssus, -i, f.**, uçurum; **ovum, -i, n.**, yumurta; **templum, -i, n.**, tapınak; **consilium, -i, n.**, karar; **studium, -i, n.**, gayret, çalışma; **officium, -i, n.**, iş, görev; **argumentum, -i, n.**, sav, iddia, tez, kanıt, ispat; **attributum, -i, n.**, bir şeye yüklenen, yüklem, öznitelik; **beneficium, -i, n.**, iyilik, hayır, ihsan, lütuf; **causativum, -i, n.**, öz, hülasa, meselenin özü, anafikir; **concretum, -i, n.**, katı madde; **concretus, -i, m.**, somut; **continuum, -i, n.**, kendi içinde kesintisiz bir şekilde sürüp giden, süreklilik; **donum, -i, n.**, hediye, armağan; **elementum, -i, n.**, element, öğe, ilk ilke; **initium, -i, n.**, başlangıç, köken, öğe; **principium, -i, n.**, başlangıç, köken, ilke; **exordium, -i, n.**, başlangıç; **primordium, -i, n.**, başlangıç, köken; **experimentum, -i, n.**, deney, test, tecrübe, deneyim; **falsum, -i, n.**, yalan, sahtecilik, yalancılık, temelsizlik; hile, desise

Kural Dışı Durumlar

1. **-ius, -aius, -eius** ile biten özel isimlerin veya başka kelimelerin tekil vocativusları **-i** takısı alır. Örneğin **Vergilius, Vergili; Gaius, Gai; Pompeius, Pompei; filius, fili.**
2. **-ius, -ium** ile biten bazı isimlerin tekil genetivusları **-i** ya da **-ii** olur. Örneğin **negotium, negoti / negotii; filius, fili / filii.**

filius, -i, m., erkek evlat, oğul		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	filius	filii
Voc.	fili	filii
Acc.	filium	filios
Gen.	fili / filii	filiorum
Dat.	filio	filiis
Abl.	filio	filiis

auxilium, -i, n., yardım, çare		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	auxilium	auxilia
Voc.	auxilium	auxilia
Acc.	auxilium	auxilia
Gen.	auxilii	auxiliorum
Dat.	auxilio	auxiliis
Abl.	auxilio	auxiliis

3. **deus** (tanrı) kelimesinin çekimi kuralsızdır.

deus, dei, m., tanrı		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	deus	dei / dii / di
Voc.	deus / dive	dei / dii / di
Acc.	deum	deos
Gen.	dei / divi	deorum / deum
Dat.	deo / divo	deis / diis / dis
Abl.	deo / divo	deis / diis / dis

(Kilise Latincesinde **deus** kelimesinin tekil vocativus hali yine **deus** şeklindedir.)

4. **locus** (yer) kelimesinin çoğul nominativus ve vocativus hali **loci** ve **loca** olabilir.
5. **lucifer** gibi çekilen bazı kelimeler (gövdesinde **-e** harfi kalanlar): **puer, pueri**, erkek çocuk; **adulter, adulteri**, aldatan erkek, zina yapan erkek; **socer, soceri**, kayınpeder; **gener, generi**, damat; **vesper, vesperi**, akşam; akşam yıldızı; **Liber, Liberi**, şarap tan-

rısı, Bacchus; **signifer, signiferi**, bayrak taşıyıcısı ve **-fer** ve **-ger** ile biten diğer isimler.

6. **magister** gibi çekilen bazı kelimeler (gövdesinde **-e** harfi düşenler): **ager, agri**, tarla; **aper, apri**, domuz; **arbiter, arbitri**, hâkim; hakem, başkan; **cancer, cancri**, yengeç; **caper, capri**, keçi; **culter, cultri**, bıçak; **faber, fabri**, demirci, nalbant; **liber, libri**, kitap; **minister, ministri**, hizmetkâr.
7. Bazı kelimelerse dişil veya cinssiz olabilir. Örneğin aşağıdaki türden kelimeler dişildir:

   a) Çoğu şehirler, ülkeler, adalar; örn. **Corinthus, Aegyptus, Rhodus** vb.

   b) Çoğu ağaçlar ve bitkiler; örn. **fagus**, kayın ağacı; **ficus**, incir ağacı vb.

   c) alvus, göbek, karın; **carbasus**, ince, beyaz keten kumaş; **humus**, toprak vb.

   Şu kelimelerse cinssizdir: **virus**, zehir; **pelagus**, açık deniz; **vulgus**, halk, ayak takımı, avam. (Bu kelimeler içinde **pelagus** haricinde diğerlerinin çoğulu yoktur.)
8. **-vus, -quus** ve **-vum** ile biten bazı kelimelerin tekil nominativus ve accusativus halleri, Eski Latincede **-vos, -quos** ve **-vom** ile biter. Örneğin,

servos, -i, m., köle			**equos, -i, m.,** at		**aevom, -i, n.,** sonsuzluk; yaş, çağ	
Hal	**Tek.**		**Tek.**		**Tek.**	
Nom.	servos	-os	equos	-os	aevom	-om
Voc.	serve	-e	eque	-e	aevom	-om
Acc.	servom	-om	equom	-om	aevom	-om
Gen.	servi	-i	equi	-i	aevi	-i
Dat.	servo	-o	equo	-o	aevo	-o
Abl.	servo	-o	equo	-o	aevo	-o

9. **domus** (ev) kelimesi hem II. Çekim hem de IV. Çekim isim grubunda çekilir. Bunun için IV. Çekim isimlere bakınız.

C. *ESSE* (OLMAK) FİİLİ

Şahıs	Şimdiki Zaman	
Tek.	sum	benim
	es	sensin
	est	o(dur)
Çoğ.	sumus	biziz
	estis	sizsiniz
	sunt	onlar(dır)

D. I. ve II. ÇEKİM İSİM ve *ESSE* FİİLİYLE BASİT CÜMLELER ve ÖRNEK METİNLER[1]

Descartes Coğrafya Öğreniyor

1. Geographia: Coğrafya

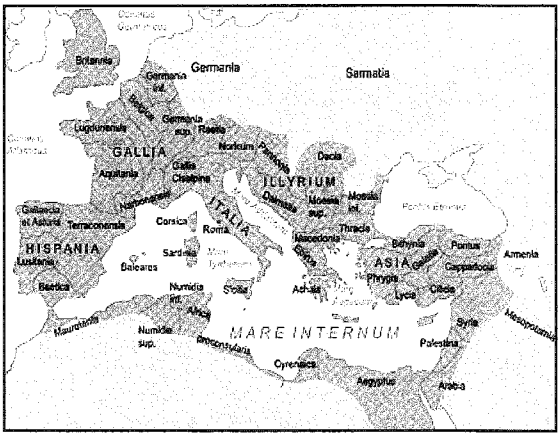

Gerekli Kelimeler

Aegyptus: Mısır
Arabia: Arabistan
Africa: Afrika
Britannia: Britanya
et: ve (*bağlaç, çekimsiz*)
Europa: Avrupa
fluvius: nehir
Gallia: Galya, Fransa

1 Ørberg 2003: 7.

Germania: Germanya, Almanya
Graecia: Yunanistan
Hispania: İspanya
in: içinde (*zarf, çekimsiz*)
in + abl.: içinde
insula: ada
-ne: soru eki; **estne**, -mıdır?
Nilus: Nil nehri
non: hayır, değil (*olumsuzluk bildirir*)
quoque: de, dahi (*bağlaç, çekimsiz*)
Roma: Roma
Rhenus: Ren nehri
sed: fakat (*bağlaç, çekimsiz*)
Sicilia: Sicilya
Syria: Suriye
Italia: İtalya
ubi: nerede? (*soru kelimesi, çekimsiz*)

***

Roma in Italia est. Roma İtalya'dadır.
Italia in Europa est. İtalya Avrupa'dadır.
Graecia in Europa est. Yunanistan Avrupa'dadır.
Italia et Graecia sunt in Europa. İtalya ve Yunanistan Avrupa'dadır.
Hispania et Italia et Graecia in Europa sunt. İspanya, İtalya ve Yunanistan Avrupa'dadır.
Aegyptus in Europa non est; Aegyptus in Africa est. Mısır Avrupa'da değildir; Mısır Afrika'dadır.
Gallia non in Africa est; Gallia est in Europa. Galya Afrika'da değildir; Galya Avrupa'dadır.
Syria non est in Europa, sed in Asia. Suriye Avrupa'da değildir, (fakat) Asya'dadır.
Arabia quoque in Asia est. Arabistan da Asya'dadır.
Syria non est in Europa, sed in Asia. Suriye Avrupa'da değildir, (fakat) Asya'dadır.
Germania non in Asia, sed in Europa est. Almanya Asya'da değildir, (fakat) Avrupa'dadır.
Britannia quoque in Europa est. Britanya da Avrupa'dadır.
Germania et Britannia sunt in Europa. Almanya ve Britanya Avrupa'dadır.

***

—Estne Gallia in Europa? Galya Avrupa'da mıdır?
—Gallia in Europa est. Galya Avrupa'dadır.

—Estne Roma in Gallia? Roma Galya'da mıdır?
—Roma in Gallia non est. Roma Galya'da değildir.

—**Ubi est Roma?** Roma nerededir?
—**Roma est in Italia.** Roma İtalya'dadır.

—**Ubi est Italia?** İtalya nerededir?
—**Italia est in Europa.** İtalya Avrupa'dadır.

—**Ubi sunt Gallia et Hispania?** Galya ve İspanya nerededir?
—**Gallia et Hispania in Europa sunt.** Galya ve İspanya Avrupa'dadır.

—**Estne Nilus in Europa?** Nil nehri Avrupa'da mıdır?
—**Nilus in Europa non est.** Nil nehri Avrupa'da değildir.

—**Ubi est Nilus?** Nil nerededir?
—**Nilus in Africa est.** Nil Afrika'dadır.

—**Rhenus ubi est?** Ren nehri nerededir?
—**Rhenus est in Germania.** Ren, Almanya'dadır.

—**Nilus fluvius est.** Nil bir nehirdir.
—**Rhenus fluvius est.** Ren bir nehirdir.

2. Provinciae Romanae: Roma Eyaletleri[1]

Gerekli Kelimeler

Brundisium: İtalya'daki Brundisium (Brindisi) şehri
Corsica: Korsika
Danuvius: Tuna nehri
Graecus: Yunan (*sıfat*)
magnus: büyük (*sıfat*)
Melita: Malta adası
multum: çok (*sıfat*)

1 Bkz. Ørberg 2006: 3.

num: acaba? (*soru kelimesi, çekimsiz*)
parvus: küçük (*sıfat*)
provincia: eyalet
quid: ne, nedir? (*soru kelimesi; çekimli*)
Rhodus: Rodos adası
Sardinia: Sardinya
tres: üç

***

In imperio Romano multae sunt provinciae. Hispania et Gallia sunt provinciae Romanae. Britannia quoque provincia Romana est. Hispania et Gallia et Britannia tres provinciae in Europa sunt. Ubi sunt provinciae Syria et Aegyptus? Syria in Asia est, Aegyptus est in Africa.

Britannia insula est. Num insulae sunt Gallia et Hispania? Non sunt insulae; sed Corsica, Sardinia, Sicilia insulae sunt. Magna insula est Britannia. Sicilia quoque et Sardinia et Corsica magnae sunt insulae. Melita insula parva est. Quid est Brundisium? Brundisium oppidum est. Quid est Danuvius? Danuvius est fluvius. Rhenus quoque fluvius est. Nilus quoque magnus fluvius est. Estne Nilus in Europa? Non in Europa, sed in Africa est Nilus. Num Rhodus fluvius est? Non fluvius, sed insula est. Rhodus est insula Graeca. In Graecia multae sunt insulae parvae et magnae.

Roma İmparatorluğunda birçok eyalet vardır. İspanya ve Galya, Roma eyaletleridir. Britanya da Roma eyaletidir. İspanya, Galya ve Britanya Avrupa'da (yer alan) üç eyalettir (Roma'nın Avrupa'daki üç eyaletidir). Suriye ve Mısır eyaletleri nerededir? Suriye Asya'dadır, Mısır Afrika'dadır.

Britanya bir adadır. Acaba Galya ve İspanya ada mıdır? Hayır, ada değildir; ama Korsika, Sardinya, Sicilya adadır. Britanya büyük bir adadır. Sicilya da, Sardinya ve Korsika da büyük adadır. Malta küçük bir adadır. Brundisium nedir? Brundisium küçük bir şehirdir (kasabadır). Tuna nedir? (Ya Tuna?) Tuna bir nehirdir. Ren de bir nehirdir. Nil de büyük bir nehirdir. Nil Avrupa'da mıdır? Hayır, Avrupa'da değildir, (ama) Afrika'dadır. Acaba Rodos bir nehir midir? Nehir değildir, (ama) adadır. Rodos bir Yunan adasıdır. Yunanistan'da küçük büyük (büyük küçük; küçüklü büyüklü) pek çok ada vardır.

Descartes Bir Romalı Aileyle Tanışıyor[1]
Familia Lucretii Philosophi: Filozof Lucretius'un Ailesi[2]

Gerekli Kelimeler

Lucretius: özel isim
Quintus: özel isim
Gaius: özel isim
Lucilius: özel isim
Metella: özel isim
scribit: yazıyor
laborat: çalışıyor
sedet: oturuyor
bibit: içiyor
salutat: selamlıyor
salutant: selamlıyorlar
intrat: (bir yerin içine; içeri) giriyor
gustat: tadıyor
cibus: yiyecek
laudat: övüyor
paratus: hazır
hortus: bahçe
vocat: çağırıyor

***

Lucretius est philosophus.
Lucretius bir filozoftur.

Quintus est filius.
Quintus bir oğuldur.
Quintus est filius Lucretii.
Quintus Lucretius'un oğludur.
Quintus est filius philosophi.
Quintus filozofun oğludur.

---

1 Resimler ve kurgu için bkz. *Cambridge Latin Course*, Book I, 1998.

2 Lucretius Roma'nın önemli edebiyatçı ve düşünürlerinden biridir. Özellikle atomculuğu ve bu felsefi öğretinin kelimelerini Roma dünyasına tanıttığı için felsefe dünyasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Ama bu alıştırmadaki Lucretius kurgusaldır.

Gaius est servus.
Gaius bir köledir.
Gaius est servus philosophi.
Gaius filozofun kölesidir.

Lucilius est coquus.
Lucilius bir aşçıdır.
Lucilius est coquus philosophi.
Lucilius filozofun aşçısıdır.
Lucilius est coquus Lucretii.
Lucilius Lucretius'un aşçısıdır.

Metella est avia Quinti.
Metella Quintus'un büyükannesidir.
Metella est poeta.
Metella bir şairdir.

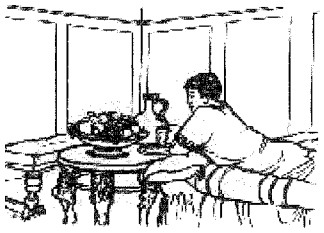

Quintus est in triclinio.
Quintus yemek odasındadır.

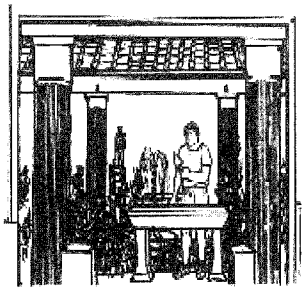

Gaius est in horto.
Gaius bahçededir.
Servus est in horto.
Köle bahçededir.

Lucilius est in culina.
Lucilius mutfaktadır.
Coquus est in culina.
Aşçı mutfaktadır.

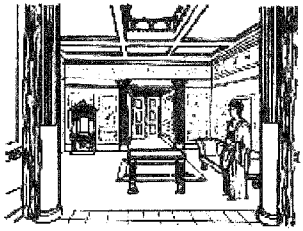

Metella est in atrio.
Metella (evin) ön salonundadır.
Avia est in atrio.
Büyükanne (evin) ön salonundadır.

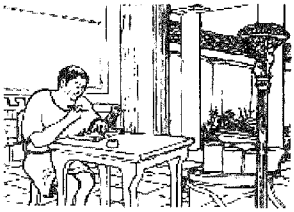

Lucretius est in tablino.
Lucretius (evin) çalışma odasındadır.
Philosophus est in tablino.
Filozof (evin) çalışma odasındadır.

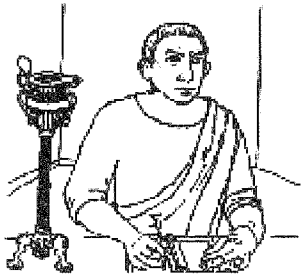

Philosophus in tablino scribit.
Filozof çalışma odasında yazı yazıyor.

Metella in atrio sedet.
Metella ön salonda oturuyor.

Filius in triclinio bibit.
Oğul yemek salonunda içiyor.

Servus in horto laborat.
Köle bahçede çalışıyor.

Coquus in culina laborat.
Aşçı mutfakta çalışıyor.

Renatus (Descartes) est amicus Lucretii.
Renatus, Lucretius'un bir arkadaşıdır.

Caecilius est amicus Lucretii et Renati.
Caecilius, Lucretius'un ve Renatus'un dostudur.

Lucretius salutat amicos.
Lucretius arkadaşlarını karşılıyor (selamlıyor; hoş geldin diyor).

Amici Lucretii salutant Metellam.
Lucretius'un dostları Metella'yı selamlıyor (merhaba diyor).

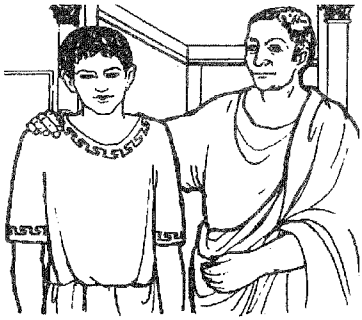

Amici Lucretii salutant Quintum.
Lucretius'un dostları Quintus'u selamlıyor (merhaba diyor).

Metella culinam intrat.
Metella mutfağa giriyor.

Metella cibum gustat.
Metella yiyeceği tadıyor.

Metella coquum laudat.
Metella aşçıyı övüyor.

Cibus est paratus.
Yiyecek (yemek) hazır.

Amici Lucretii, Caecilius et Renatus, sunt in horto.
Lucretius'un dostları (olan) Caecilius ve Renatus bahçedeler.

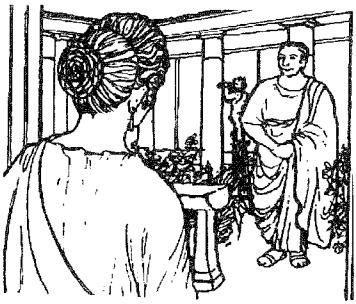

Metella amicos vocat.
Metella dostları çağırıyor.

Coquus in triclinium intrat.
Aşçı yemek odasına giriyor.
Amici Lucretii in triclinio cibum edent.
Lucretius'un dostları yemek odasında yemek yiyorlar.

II. ÜNİTE

A. SIFATLAR (Adiectivum)

Sıfat bir ismi nitelik, nicelik, yer, sıra vs bakımından niteleyen kelimedir. Sıfatlar sayesinde isimler diğer isimler arasında ayırt edici özellikler kazanır. Türkçede sıfatlara şöyle örnekler verilebilir: doğru, ağır, uzun, ince, güzel, hünerli, doru, kızıl, bin bir, tek, o, bu, hangi, ışıltılı vb.

Latincede sıfatlar, I. ve II. Çekim ile III. Çekim Sıfatlar olarak ikiye ayrılır. Latincede sıfat, nitelediği kelimenin cinsini, halini ve sayısını alır ve en önemlisi o kelimeyle uyumlu şekilde çekilir.

I. ve II. Çekim Sıfatlar

Bu çekim grubuna giren sıfatlar (adj.), üç takılı sıfatlar olarak da adlandırılırlar, çünkü üç cins isme göre (eril, dişil, cinssiz) ayrı ayrı çekilirler. Bu nedenle şu şekilde yazılırlar:

bonus, bona, bonum, adj., iyi
tener, tenera, tenerum, adj., ince, körpe, narin
sacer, sacra, sacrum, adj., (**-e** harfi düşer), kutsal

I. ve II. Çekim Sıfatlar şu şekilde çekilir:

Hal	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	bonus	bona	bonum	boni	bonae	bona
Voc.	bone	bona	bonum	boni	bonae	bona
Acc.	bonum	bonam	bonum	bonos	bonas	bona
Gen.	boni	bonae	boni	bonorum	bonarum	bonorum
Dat.	bono	bonae	bono	bonis	bonis	bonis
Abl.	bono	bona	bono	bonis	bonis	bonis

Nom.	tener	tenera	tenerum	teneri	tenerae	tenera
Voc.	tener	tenera	tenerum	teneri	tenerae	tenera
Acc.	tenerum	teneram	tenerum	teneros	teneras	tenera
Gen.	teneri	tenerae	teneri	tenerorum	tenerarum	tenerorum
Dat.	tenero	tenerae	tenero	teneris	teneris	teneris
Abl.	tenero	tenera	tenero	teneris	teneris	teneris
Nom.	sacer	sacra	sacrum	sacri	sacrae	sacra
Voc.	sacer	sacra	sacrum	sacri	sacrae	sacra
Acc.	sacrum	sacram	sacrum	sacros	sacras	sacra
Gen.	sacri	sacrae	sacri	sacrorum	sacrarum	sacrorum
Dat.	sacro	sacrae	sacro	sacris	sacris	sacris
Abl.	sacro	sacra	sacro	sacris	sacris	sacris

Bu Gruba Giren Bazı Sıfatlar

malus, mala, malum, adj., kötü; **armiger, armigera, armigerum, adj.**, silah taşıyan, silahlı, silahla donanımlı, silah kuşanmış; **signifer, signifera, signiferum, adj.**, bayrak taşıyan, bayrakçı, bayrak taşıyıcısı; **longus, longa, longum, adj.**, uzun; **parvus, parva, parvum, adj.**, küçük; **magnus, magna, magnum, adj.**, büyük; **Romanus, Romana, Romanum, adj.**, Romalı; **Graecus, Graeca, Graecum, adj.**, Yunan; **durus, dura, durum, adj.**, sert; **nudus, nuda, nudum, adj.**, çıplak; **novus, nova, novum, adj.**, yeni; **multus, multa, multum, adj.**, çok; **carus, cara, carum, adj.**, aziz, sevgili, değerli, can; **miser, misera, miserum, adj.**, zavallı, sefil durumda (olan); **altus, alta, altum, adj.**, yüksek, uzun

Sıfat-İsim Uyumunu Gösteren Örnekler

bona puella: iyi kız (Cümledeki vurguya göre sıfat isimden sonra da gelebilir, örn. **puella bona.**)

pulchra puella: güzel kız

epistula longa: uzun mektup

poeta magnus: büyük (ün bakımından) şair (Burada **poeta** kelimesinin **-a** ile bitmesine rağmen eril bir isim olduğu hatırlanmalıdır. Bu yüzden onu niteleyen sıfat da erildir.)

magistri boni: iyi hocalar

malorum librorum: kötü kitapların

dura mensa: sert masa
Romana femina: Romalı kadın
Romana puella: Romalı kız
Romanus puer: Romalı çocuk
secunda porta: ikinci kapı
puellae miserae: zavallı kızlar
Prisci Latini: Eski Latinler
stultus servus: aptal (budala) köle
atra casa Romuli: Romulus'un kara kulübesi
parva casa: küçük kulübe, ev
clarus poeta: ünlü (bir) şair
laboriosa fabula Quintii: Quintius'un yorucu (ya da sahneye uyarlanması zor) masalları
locus amoenus: hoş bir yer, güzel bir yer, sevimli bir yer
caelum caeruleum: mavi gök
iratus philosophus: kızgın (öfkeli, sinirli, asabi) filozof
verus amicus: hakiki arkadaş (dost)
vera amicitia: gerçek dostluk

secundus, -a, -um, adj., ikinci; **porta, -ae, f.**, kapı, şehir kapısı; **priscus, -a, -um, adj.**, eski zamanlara ait, eski, antik; **Latini, -orum, m.**, Roma'nın kurulduğu eski İtalya toprakları Latium'un yurttaşları, Latinler; **stultus, -a, -um, adj.**, aptal, budala, ahmak, salak, akılsız, sersem, bön, şaşkın; **servus, -i, m.**, erkek köle; **serva, -ae, f.**, kadın köle; **ater, atra, atrum, adj.**, kara, kömür karası, donuk siyah; **casa, -ae, f.**, küçük ev, kulübe, mütevazı ev; **clarus, -a, -um, adj.**, parlak, ışıltılı; temiz, net; açık, anlaşılır; ünlü; **laboriosus, -a, -um, adj.**, emek gerektiren, zor; yorucu, bıktırıcı; yorgun, yılgın, başı belada; **locus, -i, m.**, yer; tiyatroda oturacak yer; yabancı elçilere kalmaları için ayrılan yer, geçici mesken, han, oda, pansiyon, konuk evi vb; ölünün yattığı yer, mezar; tartışma veya düşünce konusu, nokta, mesele, konu başlığı ya da bölümü vb; **loci** (*çoğ.*): kanıtın dayandığı temeller, kanıtların dayandıkları ya da doğdukları ana noktalar; **loci communes**: genel savlar, argümanlar, kanıtlar, ispatlar, deliller; herhangi bir şey için fırsat, zaman, yer; rütbe, derece, görev, konum, yer; **amoenus, -a, -um, adj.**, sevimli, hoş, pek hoş, güzel, büyüleyici, çekici, beğeniye hitap eden, zevkli, enfes, gönül açıcı, nefis, tatlı, latif; **caelum, -i, n.**, gök, gökyüzü; **caeruleus, -a, -um, adj.**, mavi, masmavi, gök mavisi; **iratus, -a, -um, adj.**, sinirlenmiş, sinirli, asabi, kızdırılmış, kızgın, çok öfkeli, öfkeden kudurmuş; **verus, -a, -um, adj.**, gerçek, asıl, hakiki, doğru, arı saf; (ad) **verum, -i, n.**, gerçek ya da hakiki olan, gerçeklik, hakikat, doğruluk, doğru olan; olgu; **amicus, -i, m.**, arkadaş, dost (erkek); **amica, -ae, f.**, arkadaş, dost (kadın), kız arkadaş; sevgili; **amicitia, -ae, f.**, arkadaşlık, dostluk

forma pulchra: güzel biçim
bonum principium: iyi bir başlangıç; iyi bir ilke
infinitum nihilum: sonsuz hiçlik
beata vita: mutlu (kutlu) yaşam
animus absurdus: sapkın akıl
somnia nova: tuhaf rüyalar
Philosophia Graeca: Yunan felsefesi
Philosophia Romana: Roma felsefesi
Principia mathematica: matematik ilkeler

forma, -ae, f., kontur (resimde nesneyi belirgin gösteren çevre çizgisi, hat), figür, biçim, varlıkların biçimi, dış görünüş, çehre; güzel bir biçim, güzellik; desen, taslak, ana hat; herhangi bir şeyin yapıldığı örnek, model; herhangi bir şeye biçim veren hamur, balçık, çamur; tür, çeşit, sınıf; bir kelimenin gramer biçimi; **principium, -i, n.**, başlangıç, köken, girişim; (*çoğ.*) elementler, öğeler, ilkeler, temeller; yaratan, başlatan, kuran, ata; öncelik, üstünlük, kıdem, öncelik sırası; hâkimiyet, egemenlik, hükümranlık, üstünlük, yeterlik (Yun. *arkhē* (ἀρχή) kavramının anlamlarından biri; **infinitus, -a, -um, adj.**, sınırları olmayan, sınırsız, sınırlanmamış; sonu olmayan, sonsuz, uçsuz bucaksız; süresiz; (ad) **infinitum, -i, n.**, sınırsızlık, sonsuzluk; sayıca ya da miktarca sonsuz olan, sayısız olan; sayılamaz olan; belirsiz olan, kesin olmayan; süresiz olan, sonsuz olan; (*gram.*) belirsiz ya da belgisiz kelime; **nihilum, -i, n.**, hiç, hiç olan, hiçlik, hiç olma durumu; bir şeyin gerçekte varolmayışı, yokluk; **vita, -ae, f.**, yaşam, hayat; **beatus, -a, -um, adj.**, mutlu, kutlu, şanslı, bahtlı, bahtı açık; (*ad*) **beatum, -i, n.**, mutluluk, kutluluk; **animus, -i, m.**, insan ruhunun akli yanı (*corpus* (beden) ve *anima*ya (can) karşıt anlamdadır); düşünen, hisseden ve irade gösteren zihin, anlayış, kavrayış, önsezi yeteneği, ayırt etme yetisi; istek, irade; genel olarak algılama ve düşünce gücü ya da yetisi, akıl, zihin; gönül; (zihnin özel yetileriyle ilgili olarak) hafıza, bellek; bilinç, şuur, bilinçlilik (*conscientia*); hayal gücü; hissetme yetisi, hassaslık, duyarlılık; genel olarak kalp, yürek, ruh, his, duygu, eğilim, yönelim, duygu durumu, tutku; cesaret, yüreklilik; gurur, kibir; şiddetli duygu, tutku; öfke, gazap; sabırlılık, sakinlik, dinginlik; haz, zevk, keyif; irade gücü, isteme yetisi, irade, yönelim, arzu, niyet, düşünce, fikir; **Divinus Animus**: Tanrısal Zihin ya da Tanrı'nın Zihni; **absurdus, -a, -um., adj.**, irrasyonel, akıl dışı, saçma, mantıksız, mantığa ve akla aykırı olan, mantık dışı, mantığa uygun olmayan; duyarsız, hissiz, ahmak, aptal, budala; **somnium, -ii, n.**, düş, rüya; **novus, -a, -um, adj.**, eski olmayan, yeni; taze; tuhaf, garip, işitilmemiş; aykırı, alışılmadık, tecrübe edilmemiş, hiç yaşanmamış, ilk kez olan; **Graecus, -a, -um, adj.**, Yunanlara ait olan, Yunan'a özgü olan, Yunan; **Romanus, -a, -um, adj.**, Roma ya da Romalılara ait olan, Roma'ya özgü, Roma'nın olan, Romalılık unsurları taşıyan; **mathematicus, -a, -um., adj.**, matematikle ilgili, matematiğe özgü, matematiğe ilişkin

magna sapientia: yüce akıl
ethicum dictum: ahlaki deyiş, söz
ethica verba: ahlaki sözler (kelimeler, ifadeler)
anima pura: temiz (arı, kusursuz, lekesiz, iffetli, ahlaklı) ruh; saf soluk; saf hava

Kural Dışı Durumlar

1. Bu gruba giren **satur** (doymuş, doygun) sıfatı **-ur, -a, -um** şeklinde çekilir: **satur, satura, saturum.**
2. **-fer** ve **-ger** şeklinde biten sıfatlar, sesli **-e** harfini korurlar; örn. **alter, -era, -erum** (iki şeyden diğeri, öteki).
3. **dexter, dextera, dexterum** (sağ taraf, sağ) sıfatı, **dexter, dextra, dextrum** olarak da çekilir.
4. Zamir değeri taşıyan bazı sıfatlar da (**adiectivum pronominale**) bu gruba dahildir. Ama bu sıfatların tekil genetivusları genellikle **-ius** ile, tekil dativusları **-i** ile biter. Bu tür sıfatların vocativusu yoktur. Çoğul şekilleri ise düzenlidir. Bu sıfatlar:
   unus, -a, -um, (*sayı*) bir; bir tek, tek
   nullus, -a, -um, hiçbir
   ullus, -a, -um, hiç; herhangi bir
   solus, -a, -um, yalnız, tek, tek başına, sadece
   totus, -a, -um, tüm, bütün, hepsi
   alter, -era, -erum, iki şeyden diğeri, öteki (ikisinden biri)
   alius, -a, -ud, başkası, diğeri, öteki (bir grubun içinden, birkaç şeyden biri)

sapientia, -ae, f., aklıselim, sağduyu, ayırt etme kabiliyeti, basiret, feraset, sezgi gücü, seziş, kavrayış, anlayış, akıllılık; akıl, bilgelik, hikmet, dirayet, ince şeyleri kavrayış; dünyaya dair bilgi, felsefe (*philosophia*); tanrısal ve insani yaşamın nedenlerine dair bilgi; **ethicus, -a, -um, adj.,** ahlakla ilgili, ahlaki; **dictum, -i, n.,** söylenmiş bir şey, söz, deyiş; atasözü, mesel vb; şiir, mısra; geleceğe yönelik tahmin, kehanet; emir, buyruk; söz, vaat; **verbum, -i, n.,** kelime; söz, ifade, konuşma; (*gram.*) fiil; (*KL*) Kutsal Üçlü'nün ikinci şahsiyeti = Yun. Logos; **anima, -ae, f.,** hava, hava akımı, rüzgâr; element olarak hava; soluk; yaşam soluğu, can; yaşam; canla dolu varlık, yaşayan varlık, canlı; düşüncenin merkezi, zihin, ruhun akılcı yanı, akıl; duyguların merkezi; bilinçlilik; **purus, -a, -um, adj.,** arı, saf, temiz, lekesiz, kusursuz, iffetli, ahlaklı; bütün, tam, mutlak; bozulmamış, yekpare; çürük olmayan, taze

uter, -tra, -trum, ikisinden biri, biri ya da diğeri; *(soru)* hangisi, ikisinden hangisi
neuter, -tra, -trum, ikisinden hiçbiri, ne bu ne öteki

Örnek Çekimler

Tekil			
Hal	**m.**	**f.**	**n.**
alius, -a, -ud, adj., başkası			
Nom.	alius	alia	aliud
Voc.	—	—	—
Acc.	alium	aliam	aliud
Gen.[1]	alius / alterius	alius / alterius	alius / alterius
Dat.	alii	alii	alii
Abl.	alio	alia	alio
uter, -tra, -trum, adj., ikisinden biri			
Nom.	uter	utra	utrum
Voc.	—	—	—
Acc.	utrum	utram	utrum
Gen.	utrius	utrius	utrius
Dat.	utri	utri	utri
Abl.	utro	utra	utro

Neuter sıfatı, **uter** gibi çekilir ve şu şekilde tercüme edilir: **In utra casa est Gaia?** Gaia hangi evde? **Gaia est in neutra casa.** Gaia hiçbir evde değil (iki evde de değil; hiçbirinde).

Alter sıfatı bir cümlede tekrarlanırsa şu şekilde tercüme edilir: **Alterum oppidum est magnum, alterum parvum.** Bir kasaba büyüktür, öteki (diğeri) küçüktür (iki kasabadan biri, öteki). Aynı şekilde **alius** sıfatı da tekrarlanırsa şu şekilde tercüme edilir: **Aliud oppidum est validum, aliud infirmum.** Bir kasaba sağlamdır, diğeri çürüktür (Kasabalardan biri sağlam, diğeri çürüktür; birden fazla kasabadan biri ve diğeri). Bunlara benzer şekilde **alius** sıfatının çoğulu olan **alii, -ae, -a** (başkaları, diğerleri, ötekiler, bazıları) sıfatı da cümle içinde tekrarlanırsa şu şekilde tercüme edilir:

1 **Alius** sıfatının tekil genetivus hali **alterius** olarak da yazılır. Bkz. Bennett 1918: 36.

Alii gladios, alii scuta portant. Bazılarının kılıcı var, bazılarının kalkanları (Bazılarının elinde kılıç var, bazılarının kalkan; Birileri kılıç taşıyor, birileri kalkan; Kiminin elinde kılıç var, kimininse kalkan).

Ullus sıfatı şu şekilde tercüme edilir: **Estne ullus carrus in agro?** Tarlada herhangi bir (hiç) araba var mı?

Nullus sıfatı şu şekilde tercüme edilir: **Multus amicus, nullus amicus.** Birçok arkadaş, hiçbir arkadaş (Birçok arkadaşı olanın aslında hiçbir arkadaşı yok demektir).

5. Sıfatlar ismin yerine geçip tek başlarına da kullanılırlar. Örneğin, **Romani cibum edent.** Romalılar yemek yiyorlar. **Romanus bonum laudat.** Romalı (adam), iyi bir insanı (iyiyi; iyi bir şeyi; iyiliği; iyi olanı) över.
6. Sıfatlar cümlede bazen zarf anlamı da verebilirler; örn. **maestus,** (*sıfat*) üzgün; (*zarf*) üzgün bir şekilde.

B. I. ve II. ÇEKİM İSİM, SIFAT ve *ESSE* FİİLİYLE ÖRNEK CÜMLELER

Vita beata est. Hayat kutludur (Hayat yaşanmaya değer).

Vita iucunda est. Hayat tatlıdır.

Barba philosophi longa est. Filozofun sakalı uzundur.

Corsica insula magna est. Korsika büyük bir adadır.

Corsica et Sardinia insulae magnae sunt. Korsika ve Sardinya büyük adalardır.

Nilus fluvius magnus est. Nil büyük bir nehirdir.

Nilus et Rhenus fluvii magni sunt. Nil ve Ren büyük nehirlerdir.

Gaius Romanus est. Gaius (bir) Romalıdır.

Gaia Romana femina est. Gaia Romalı bir kadındır.

Gaius et Gaia Romani sunt. Gaius ve Gaia Romalıdır.

carrus, -i, m., yük taşımada kullanılan iki tekerlekli araba, vagon; **iucundus, -a, -um, adj.**, hoş, güzel, keyifli, zevkli, haz içeren; **barba, -ae, f.**, sakal; **Corsica, -ae, f.**, Akdenizde yer alan, yaban arılarının ürettiği balmumu ve balıyla ünlü Korsika adası; **Sardinia, -ae, f.**, Akdenizde, Sicilya adasından sonra ikinci büyük ada, Sardinya adası; **Gaius, -i(i), m.**, Romalı erkek ismi; **Gaia, -ae, f.**, Romalı kadın ismi

Marcus est puer Romanus. Marcus Romalı bir çocuktur.

Publius quoque puer Romanus est. Publius da Romalı bir çocuktur.

Marcus et Publius pueri Romani sunt. Marcus ve Publius Romalı çocuklardır.

Praemia philosophiae iucunda sunt. Felsefenin ödülleri tatlıdır (Felsefeden elde edilecek kazanç tatlıdır).

Apathia est principium Stoicum. *Apathia* Stoik bir ilkedir.

Stoicae sententiae sunt in libro Senecae. Seneca'nın kitabında Stoik düşünceler vardır (mevcuttur, yer alır).

Epicuri sententiae novae sunt. Epikuros'un düşünceleri (deyişleri) alışılmadık düşüncelerdir.

Ciceronis libri sunt de populo Romano et philosophia Romana. Cicero'nun kitapları Roma halkına ve Roma felsefesine (düşüncesine) dairdir.

Domus Romanorum et Graecorum plena librorum est. Romalıların ve Yunanların evi kitaplarla doludur.

Sacrum templum est plenum argentorum. Kutsal tapınak gümüşlerle doludur.

Gallia est plena Romanorum. Galya Romalılarla doludur.

Gymnasium est plenum pueris. *Gymnasium* çocuklarla doludur. (Bu örnekteki **pueris**, kelimenin çoğul ablativus halidir.)

Marcus, -i, m, Romalı erkek ismi; **Publius, -ii, m.,** Romalı erkek ismi; **praemium, -ii, n.,** ganimetlerden elde edilen kazanç; avantaj, öncelik hakkı, ayrıcalık; ödül; ödüle layık bir eylem, başarı vb; **apathia, -ae, f.,** duygulardan bağımsız olma hali, akla uygun olmayan şeylere kayıtsız kalabilme durumu; **Stoicus, -a, -um, adj.,** Stoa felsefesine ilişkin, Stoa felsefesine özgü, Stoik; **sententia, -ae, f.,** fikir, düşünce, yargı, karar; istek; amaç; (*kelimeler ve konuşmayla ilgili*) anlam, fikir, kavram, işaret, belirti; kelimelerle açıklanan düşünce, cümle; felsefi bir önerme, kendiliğinden apaçık kabul edilen temel önerme, aksiyom; özdeyiş, aforizma, özlü söz, vecize, deyiş, mesel, atasözü, şiar, darbımesel, düstur, ilke; **Seneca, -ae, m.,** Romalı Stoik düşünür Marcus Annaeus Seneca'nın soyadı; **de + abl.,** bir şey ile ilgili, bir şeye ilişkin, -e dair, bir şey hakkında, -e yönelik; **plenus, -a, -um, adj.,** herhangi bir şeyle dolu (neyle doluysa o kelime gen. veya abl. halinde yazılır. Bu örnekteki **librorum** gibi); **templum, -i, n.,** tapınak; **argentum, -i, n.,** gümüş; **gymnasium, -ii, n.,** Yunanların beden eğitimi yaptıkları mekân ya da beden eğitimi okulu, genel olarak okul

Magna gymnasia et philosophorum scholae sunt in Magna Graecia. Magna Graecia'da büyük *gymnasium*lar ve felsefecilerin okulları vardır (mevcuttur, bulunur).

In silvis Romae sunt multae ferae bestiae. Roma ormanlarında birçok vahşi hayvan vardır (yaşar, bulunur).

In aquis et in silvis sunt candidae nymphae. Sularda ve ormanlarda ışıl ışıl deniz perileri yaşar (vardır, bulunur).

C. I. ve II. ÇEKİM İSİM ve SIFAT UYUMUNU GÖSTEREN ÖRNEK METİN

Liber Latinus Renati: Renatus'un Latince Kitabı[1]

Gerekli Kelimeler

liber: kitap
antiquus: eski
Latinus: Latin; Latince
ecce: işte (*ünlem, çekimsiz*)
novus: yeni
Lingua Latina: Latin dili
pagina: kitap sayfası
titulus: kitap başlığı, adı, ismi
sex: altı (*sayı, çekimsiz*)
ceterus, cetera, ceterum: vesaire, ve bunun gibi, vs, vb
duo: iki (*sayı*)

Magna Graecia (Büyük Yunanistan): Yunanların yerleştiği Aşağı İtalya; **silva, -ae, f.**, orman; **ferus, -a, -um, adj.**, vahşi; **bestia, -ae, f.**, vahşi hayvan; **candidus, -a, -um, adj.**, parlak, ışıltılı, ışıl ışıl; **nympha, -ae, f.**, su perisi, deniz perisi; ağaçların, koruların, ormanların, nehirlerin ve dağların perisi

1 Ørberg 2006: 16.

capitulum: kitap bölümü
capitulum primum: birinci bölüm
primus, prima, primum: ilk, birinci, ilk sırada yer alan (*sıra sayısı*); birinci, ikinci gibi bir şeyin sıradaki yerini göstermeye yarayan sayı sıfatı; I. ve II. Çekim sıfatlar gibi çekilir.
secundus, secunda, secundum: ikinci (*sıra sayısı*); I. ve II. Çekim sıfatlar gibi çekilir.
tertius, tertia, tertium: üçüncü (*sıra sayısı*); I. ve II. Çekim sıfatlar gibi çekilir.
numerus: sayı
vocabulum: (*gram.*) isim, kelime

***

Ecce duo libri Latini: liber antiquus et liber novus. Lingua Latina est primus Renati Latinus. Titulus libri Renati est LINGUA LATINA. Liber Renati non antiquus, sed novus est.

İşte iki Latince kitap: eski bir kitap ve yeni bir kitap. Renatus'un (Descartes'ın) ilk Latince kitabı (bu). Renatus'un kitabının adı (başlığı) LATİN DİLİ (LATİNCE). Renatus'un kitabı eski değil, yeni.

In LINGUA LATINA sunt multae paginae et multa capitula: capitulum primum, secundum, tertium, cetera. IMPERIUM ROMANUM est titulus capituli primi. Titulus capituli secundi est PHILOSOPHIA ROMANA. In capitulo secundo sunt sex paginae. In pagina prima capituli secundi multa vocabula nova sunt: natura, metaphysica, ontologica, causa, scientia, cetera. Numerus vocabulorum Latinorum magnus est!

LATİN DİLİ (adlı) kitabın birçok sayfası ve birçok bölümü var: birinci bölüm, ikinci bölüm, üçüncü bölüm ve bunlar gibi (vs). Birinci bölümün başlığı, ROMA İMPARATORLUĞU adını taşır. İkinci bölümün başlığı ROMA FELSEFESİ'dir. İkinci bölüm altı sayfadır. İkinci bölümün ilk sayfasında birçok yeni kelime var (mevcut): doğa, metafizik, ontoloji (varlıkbilim), neden, bilim ve bunlar gibi (vb). Latince kelimelerin sayısı çok fazla! (ne çok!)

D. SAYILAR (Numeri)

Latincede sayılar bazı harflerle simgelenir ve iki bölüm halinde özetlenebilir.[1]

I. Sayı Sıfatları

Temel sayılar: **unus, duo** (bir, iki) gibi. Temel sayılar **quot** (kaç tane) sorusuna yanıt verir.

Sıra Sayıları: **primus, secundus** (birinci, ikinci) gibi. Sıra sayıları **quotus** (kaçıncı) sorusuna yanıt verir.

Üleştirme Sayı Sıfatları: **singuli, bini** (birer birer, ikişer ikişer) gibi. Üleştirme sayıları **quoteni** (kaçar tane) sorusuna yanıt verir.

II. Sayı Zarfları

semel, bis (bir kez, iki kez) gibi.

Genel Tablo

Semboller	Temel Sayılar	Sıra Sayıları	Üleştirme Sayı Sıfatları	Sayı Zarfları
I	unus (-a, -um, adj.)	primus (-a, -um, adj.)	singuli (-ae, -a)	semel
II	duo (duae, duo, adj.)	secundus	bini	bis
III	tres (tres, tria)	tertius	terni	ter
IV	quattuor	quartus	quaterni	quater
V	quinque	quintus	quini	quinquie(n)s
VI	sex	sextus	seni	sexiens
VII	septem	septimus	septeni	septiens
VIII	octo	octavus	octoni	octiens
IX	novem	nonus	noveni	noviens
X	decem	decimus	deni	deciens
XI	undecim	undecimus	undeni	undeciens
XII	duodecim	duodecimus	duodeni	duodeciens
XIII	tredecim	tertius decimus	terni deni	terdeciens
XIV	quattuordecim	quartus decimus	quaterni deni	quaterdeciens
XV	quindecim	quintus decimus	quini deni	quindeciens
XVI	sedecim	sextus decimus	seni deni	sedeciens
XVII	septendecim	septimus decimus	septeni deni	septiens deciens

1 Bennett 1918: 45.

XVIII	duodeviginti	duodevice(n)simus	duodeviceni	duodeviciens
XIX	undeviginti	undevicensimus	undeviceni	undeviciens
XX	viginti	vicensimus	viceni	viciens
XXI	unus et viginti	unus et vicensimus	viceni singuli	semel et viciens
XXX	triginta	tricensimus	triceni	triciens
XL	quadraginta	quadragensimus	quadrageni	quadragiens
L	quinquaginta	quinquagensimus	quinquageni	quinquagiens
LX	sexaginta	sexagensimus	sexageni	sexagiens
LXX	septuaginta	septuagensimus	septuageni	septuagiens
LXXX	octoginta	octogensimus	octogeni	octogiens
XC	nonaginta	nonagensimus	nonageni	nonagiens
C	centum	centensimus	centeni	centiens
CC	ducenti	ducentensimus	duceni	ducentiens
CCC	trecenti	trecentensimus	treceni	trecentiens
CCCC	quadringenti	quadringentensimus	quadringeni	quadringentiens
D	quingenti	quingentensimus	quingeni	quingentiens
DC	sescenti	sescentensimus	sesceni	sescentiens
DCC	septingenti	septingentensimus	septingeni	septingentiens
DCCC	octingenti	octingentensimus	octingeni	octingentiens
DCCCC	nongenti	nongentensimus	nongeni	nongentiens
M	mille	mille(n)simus	singula milia	millie(n)s (milie(n)s)
MM	duo milia	bis mille(n)simus	bina milia	bis millies

Temel Sayılar

IV ila XX arasındaki temel sayılar çekimsizdir. Diğerleri I. ve II. Çekim çoğul sıfatlar gibi çekilir. İlk üç sayının ve **mille** (bin) sayısının çekimi ise kuralsızdır ve aşağıdaki gibidir.

unus, -a, -um, adj., bir						
	Tekil			**Çoğul**		
Hal	**m.**	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	unus	una	unum	uni	unae	una
Acc.	unum	unam	unum	unos	unas	una
Gen.	unius	unius	unius	unorum	unarum	unorum
Dat.	uni	uni	uni	unis	unis	unis
Abl.	uno	una	uno	unis	unis	unis

Örnekler

unum saxum: bir taş
unus equus: bir at
unius equi: bir atın
unorum castrorum: bir askeri karargâhın (**Castra** çoğul bir kelime olduğu için **unus** sıfatı da ona uyarak çoğul olur, ama tek bir ordugâha işaret edilir.)

duo, duae, duo, adj., iki			
Hal	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	duo	duae	duo
Acc.	duos / duo	duas	duo
Gen.	duorum	duarum	duorum
Dat.	duobus	duabus	duobus
Abl.	duobus	duabus	duobus

Örnekler

duo saxa: iki taş (**Duo** doğal olarak çoğul olduğu için, **saxum** da çoğul, yani **saxa** olur.)
duo equi: iki at
unus de duobus malis: iki kötülükten biri
in duobus libris: iki kitapta

tres, tria, adj., üç		
Hal	**m./f.**	**n.**
Nom.	tres	tria
Acc.	tres	tria
Gen.	trium	trium
Dat.	tribus	tribus
Abl.	tribus	tribus

saxum, -i, n., taş; kaya parçası; **equus, -i, m.**, at; **castra, -orum, n.**, (*çoğ.*) askeri kamp, karargâh, ordugâh; **de + abl.**, -den; **malum, -i, n.**, kötü olan herhangi bir şey, kötülük, fenalık, bela

Örnekler

tria saxa: üç taş
tres equi: üç at
tribus verbis: üç kelimelik
tria milia sagittarii: üç bin okçu

mille (çoğ. milia, milium, n.), bin

Mille (bin) sayısı bir sıfat olarak çekimsizdir. Ama çoğul haldeyken, bir isim olur ve bir isim gibi çekilir.

Çekimsiz bir sıfat olarak **mille** (bin)

mille saxa: bin taş
mille equi: bin at
mille basia: bin öpücük

İsim olarak **milia, milium, n.**, bin

Nom.	milia
Acc.	milia
Gen.	milium
Dat.	milibus
Abl.	milibus

Örnekler

decem milia: on bin (**decem**: on + **milia**: bin)
octo milia: sekiz bin
tria milia: üç bin
quattuor milia: dört bin
octo milia equorum: (atların sekiz bini) sekiz bin at (**Milia**'dan sonraki kelime, bu örnekte olduğu gibi, çoğul genetivus halde olur.)
duo milia: iki bin
duo milia equorum: iki bin at
duorum milium saxorum: (taşların iki bininin) iki bin taşın

sagittarius, -ii, m., okçu; **basium, -ii, n.**, öpücük

Sıra Sayıları

Sıra sayıları I. ve II. Çekim sıfatlar gibi çekilir.

Örnek Tablo

I.	**primus, -a, -um, adj.**, birinci
II.	**secundus, -a, -um, adj.**, ikinci
III.	**tertius, -a, -um,** üçüncü
IV.	**quartus, -a, -um, adj.,** dördüncü
V.	**quintus, -a, -um, adj.**, beşinci
VI.	**sextus, -a, -um, adj.**, altıncı
VII.	**septimus, -a, -um, adj.**, yedinci
VIII.	**octavus, -a, -um, adj.**, sekizinci
IX.	**nonus, -a, -um, adj.,** dokuzuncu
X.	**decimus, -a, -um, adj.,** onuncu
XI.	**undecimus, -a, -um, adj.,** on birinci
XII.	**duodecimus, -a, -um, adj.,** on ikinci
XIII.	**tertius decimus, -a, -um, adj.,** on üçüncü
XIV.	**quartus decimus, -a, -um, adj.,** on dördüncü
XV.	**quintus decimus, -a, -um, adj.,** on beşinci
XVI.	**sextus decimus, -a, -um, adj.,** on altıncı
XVII.	**septimus decimus, -a, -um, adj.,** on yedinci
XVIII.	**duodevicesimus, -a, -um, adj.,** on sekizinci
XIX.	**undevicesimus, -a, -um, adj.,** on dokuzuncu
XX.	**vicesimus, -a, -um, adj.,** yirminci
C.	**centesimus, -a, -um, adj.,** yüzüncü
M.	**millesimus, -a, -um, adj.,** bininci

Örnekler

primae litterae: ilk harfler
primum bellum: birinci savaş
prima luna: (birinci Ay), yeniay, hilal
secundo anno: ikinci yılda

secunda mensa: ikinci öğün (Romalıların sofra anlayışına göre)
secunda Germania: İkinci Germania; Aşağı Germania (Aşağı Almanya)
tertia sententia: üçüncü cümle
tertio anno: üçüncü yılda
quinta stella: beşinci yıldız
sextus annus: altıncı yıl
sextus casus: altıncı hal (ismin altıncı hali, yani ablativus hali)
septima sententia: yedinci cümle
octava porta: sekizinci kapı
nonus ager: dokuzuncu tarla
decima hora: onuncu saatte
undecimus annus: on birinci yıl
vicesimus annus: yirminci yıl
centesimo anno: yüzüncü yılda
millesima pagina: bininci sayfa

Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme Sayı Sıfatları I. ve II. Çekim çoğul sıfatlar gibi çekilir.

Örnek Tablo

I	**singuli, -ae, -a, adj.**, birer
II	**bini, -ae, -a, adj.**, ikişer
III	**terni (trini), -ae, -a, adj.**, üçer
IV	**quaterni, -ae, -a, adj.**, dörder
V	**quini, -ae, -a, adj.**, beşer
VI	**seni, -ae, -a, adj.**, altışar
VII	**septeni, -ae, -a, adj.**, yedişer
VIII	**octoni, -ae, -a, adj.**, sekizer
IX	**noveni, -ae, -a, adj.**, dokuzar
X	**deni, -ae, -a, adj.**, onar
XI	**undeni, -ae, -a, adj.**, on birer
XX	**viceni, -ae, -a, adj.**, yirmişer
C	**centeni, -ae, -a, adj.**, yüzer
M	**singula milia, -ae, -a, adj.**, biner

Örnekler ve tercüme şekilleri

bina talenta: iki talentum
binae litterae: iki mektup
trinae litterae: üç mektup
pueri denum annorum: on yaşında çocuklar
quina armenta: beş sürü; beş davar sürüsü

Sayı Zarfları

I	**semel**, bir kez
II	**bis**, iki kez
III	**ter**, üç kez
IV	**quater**, dört kez
V	**quinquies**, beş kez
VI	**sexies**, altı kez
VII	**septies**, yedi kez
VIII	**octies**, sekiz kez
IX	**novies**, dokuz kez
X	**decies**, on kez
XI	**undecies**, on bir kez
XX	**vicies**, yirmi kez
C	**centies**, yüz kez
M	**milies**, bin kez

semel in vita: hayatta bir kez
bis in anno: yılda iki kez
bis bina sunt quattuor: (*çarpma işlemi*) iki kere iki dört eder
decies anno: yılda on kez

talentum, -i, n., bir para birimi, talentum

E. SAYILARA İLİŞKİN BASİT METİN

Descartes Sayıların Sembollerini Öğreniyor

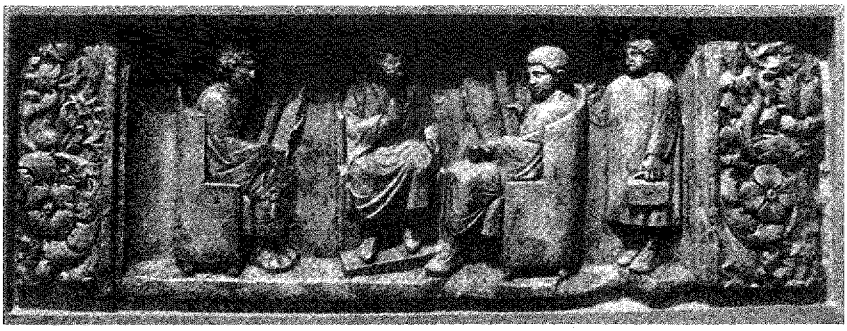

Gaius magister, Renatum et discipulos docet litteras et numeros: Öğretmen Gaius, Renatus'a (Descartes'a) ve Öğrencilere Harfleri ve Sayıları Öğretiyor[1]

I II III IV V
VI VII VIII
IX X L C M

Gerekli Kelimeler

significantur: gösterilirler, işaret edilirler
quibus: ki onlarla (*ilgi zamiri*)
significatur: gösterilir, işaret edilir
iunguntur: birleştirilir, bir araya getirilir
si: eğer (*şart cümlesini başlatır*)
scribuntur: yazılırlar
eaedem litterae: aynı harfler
ter: üç kez, üç defa
ante: -den önce
ponitur: konulur (konur)
fiunt: olurlar (olur)

1 Ørberg 2006: 9-10.

Numeri significantur litteris. Litterae septem quibus numeri significantur; C, D, I, L, M, V, X.

Littera I significatur numerus unus;

V significatur quinque;

X significatur decem;

L significatur quinquaginta;

C significatur centum;

D significatur quingenti;

M significatur mille.

I et II numeri sunt. III quoque numerus est. I, II, III numeri Romani sunt. I et II sunt parvi numeri. M magnus numerus est. In magno numero numerorum litterae iunguntur: MDCLXVI = mille sescenti sexaginta sex (1666).

Si bis scribuntur litterae I, X, C, M, significantur numeri duo (II); viginti (XX); ducenti (CC); duo milia (MM).

Si eaedem litterae ter scribuntur, numeri significantur tres (III), triginta (XXX), trecenti (CCC), tria milia (MMM).

Si ante V et X ponitur I, fiunt numeri quattuor (IV) et novem (IX); si X ante L et C ponitur fiunt numeri quadraginta (XL) et nonaginta (XC).

Sayılar harflerle gösterilir. Sayıları gösteren yedi harf vardır (yedi harf vardır, ki onlarla sayılar gösterilir); C, D, I, L, M, V, X.

Bir sayısı I harfiyle gösterilir;

beş sayısı V harfiyle gösterilir;

on sayısı X harfiyle gösterilir;

elli sayısı L harfiyle gösterilir;

yüz sayısı C harfiyle gösterilir;

beş yüz sayısı D harfiyle gösterilir;

bin sayısı M ile gösterilir.

I ve II sayıdır. III de sayıdır. I, II, III Roma sayılarıdır. I ve II küçük sayılardır. M büyük sayıdır. Büyük sayıda sayıların harfleri (sayıları gösteren harfler) birleştirilir (birleşir): MDCLXVI = bin altı yüz altmış altı (1666).

Eğer I, X, C, M harfleri iki kez yazılırlarsa (yazılırsa) iki (II), yirmi (XX), iki yüz (CC) ve iki bin (MM) sayılarına işaret ederler.

Eğer aynı harfler üç kez yazılırlarsa, üç (III), otuz (XXX), üç yüz (CCC) ve üç bin (MMM) sayılarına denk düşerler (sayılarını verirler, sayılarına işaret ederler).

Eğer V ve X'ten önce I gelirse (konursa), dört (IV) ve dokuz sayısı (IX) olur (sayısını gösterir); eğer L ve C'den önce X gelirse (konursa), kırk (XL) ve doksan (XC) sayısı olur.

Numeri sex, septem, octo significantur cum ad V adduntur I, II, III: VI, VII, VIII. Hi omnes numerorum litterae adduntur ad litteras X, L, C, D, M.

Altı, yedi ve sekiz sayıları V'ye I, II, III eklenerek gösterilir: VI, VII, VIII. Sayıları gösteren bütün harfler X, L, C, D, M harflerine eklenir.

III. ÜNİTE

A. ZAMİRLER (Pronomen)

Zamir, ismin yerini tutan kelime grubudur ve çoğunlukla cümledeki kelime tekrarlarını önlemek amacıyla kullanılır. Türkçede Şahıs Zamirleri (ben, sen, o, biz, siz, onlar); İşaret Zamirleri (bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar); Belirsiz Zamirler (biri, birisi, başkası, herkes, kimse vb); Soru Zamirleri (kim, ne, hangisi, neyi vb); İyelik veya Mülkiyet Zamirleri (benim, senin, onun vb); İlgi Zamirleri (benimki, onunki, evinki vb); Dönüşlü Zamirler (kendim, kendin, kendisi vb) gibi türleri vardır.

Benzer şekilde Latincede de zamirler, Şahıs Zamirleri, Mülkiyet Zamirleri, İşaret Zamirleri, İlgi Zamirleri, Dönüşlü Zamirler, Soru Zamirleri ve Belirsiz Zamirler olarak belirli sınıflara ayrılır ve cümlelerde hem kelime tekrarlarını önlemek hem de özgün ifadeler ve cümle kalıpları oluşturmak için kullanılır.

Latincede zamirler çekimlidir ve çoğu aynı zamanda zamir türünden sıfat gibi de kullanılır. Başka deyişle zamirler hem ismin yerine geçerler hem de isimleri nitelerler. Örneğin zamir olarak **o**; sıfat olarak **o adam, bizzat kendisi, bizzat adam.**

Bu ünitede sadece Şahıs Zamirleri ve Mülkiyet Zamirleri işlenecektir.[1]

Şahıs Zamirleri (Personalia)

Söz söyleyen, kendisinden söz edilen ya da kendisine söz söylenen şahısları temsil eder. I. ve II. şahıs zamiri (**ego, tu**) her üç cins kelime için de kullanılır. III. şahıs zamiri için İşaret Zamirleri [**is**: o; **ei**: onlar (m.)] kullanılır.

1 Diğerleri için ilgili ünitelere bakınız.

	Hal	Tekil		Çoğul	
I. Şahıs	Nom.	ego	ben	nos	biz
	Voc.	—	—	—	—
	Acc.	me	beni	nos	bizi
	Gen.	mei	benim[1]	nostrum / nostri	bizim
	Dat.	mihi / mi[2]	bana, benim için	nobis	bize, bizim için
	Abl.	me	benden[1]	nobis	bizden
II. Şahıs	Nom.	tu	sen	vos	siz
	Voc.	tu	ey sen	vos	ey siz
	Acc.	te	seni	vos	sizi
	Gen.	tui	senin	vestrum / vestri	sizin
	Dat.	tibi	sana, senin için	vobis	size, sizin için
	Abl.	te	senden	vobis	sizden

Örnekler

Ego sum philosophus. Ben bir felsefeciyim.
Tu es philosophus. Sen bir felsefecisin.
Nos sumus philosophi. Biz felsefeciyiz.
Vos estis philosophi. Siz felsefecisiniz.
Ego sum deus. Ben tanrıyım.
Tu es deus. Sen tanrısın.
Nos sumus dei (= dii, di). Biz tanrılarız (Biz tanrıyız).
Vos estis dei. Siz tanrılarsınız (Siz tanrısınız).
Et tu, Brute? Sen de mi, Brutus?
Ego agricolam amo, tu nautam amas. Ben çiftçiyi seviyorum, sen denizciyi.

Şahıs Zamirlerinin genetivus hali, aşağıdaki altı çizili örneklerde belirtildiği şekliyle ancak belirli ifadelerde kullanılır. Benim kızım, senin kardeşin vs demek için Latincede Mülkiyet Zamirlerine başvurulur.

unus nostri: içimizden biri (bir kişi)
unus vestri: içinizden biri (bir kişi)

et: de, dahi; **Brute**: Brutus'un vocativusu; **amo**: seviyorum; **amas**: seviyorsun

1 Cümle içinde çeşitli şekillerde ve değişik anlamlarda kullanılır. Aynı şey çoğul çekim için de geçerlidir.
2 Şiirde kullanılır.

Uter vestrum? Hanginiz? (Sizlerden hangisi? İçinizden hanginiz?)
neuter nostrum: hiçbirimiz (bizlerden hiçbiri)
duo milia nostrum: iki binimiz (bizlerden iki bin kişi)
Memor sum vestri. Sizleri (sizi) hatırlıyorum (hep zihnimdesiniz).
Hodie tu non es in templo. Bugün tapınakta yoksun.

Mülkiyet Zamirleri (Possessiva)

Sahiplik bildirir ve sahip olunan şeye hal, sayı ve cins bakımından uyar. Dolayısıyla I. ve II. Çekim sıfatlar gibi çekilir.

I. Şahıs		
Tek.	**meus, mea, meum**	benim, benimki[1]
Çoğ.	**noster, nostra, nostrum**	bizim, bizimki
II. Şahıs		
Tek.	**tuus, tua, tuum**	senin, seninki
Çoğ.	**vester, vestra, vestrum**	sizin, sizinki
III. Şahıs		
Tek.	**suus, sua, suum**	kendinin, kendininki

Örnekler

mea vita: benim yaşamım; benim hayatım
tua vita: senin hayatın
nostra vita: bizim hayatımız
vestra vita: sizin hayatınız
laetitia nostra: bizim sevincimiz (sevincimiz)
laetitia vestra: sizin sevinciniz (sevinciniz)
tuus liber: senin kitabın
meus liber: benim kitabım
mea via: benim yolum
tua via: senin yolun
nostra via: bizim yolumuz (yolumuz)
vestra via: sizin yolunuz
mea familia: benim ailem

memor sum: hatırlıyorum; **hodie:** bugün (*zarf*)

1 Şiirde m. voc.: **mi**: **mi fili:** (ey) oğlum; **mi servi:** (ey) kölem.

magister noster: bizim hocamız (öğretmenimiz)
magister vester: sizin hocanız (öğretmeniniz)
amici mei: benim arkadaşlarım
ancillae vestrae: sizin hizmetçileriniz
scuta nostra et tela: bizim kalkanlarımız ve mızraklarımız
tuae patriae terra: senin vatanının toprağı (vatanının toprağı)
tua galea pulchra: senin güzel miğferin
suus liber: kendi kitabı (**Suus**, dönüşlü zamirdir. Bu yüzden bu ifade *onun kitabı* değil, *kendi kitabı* olarak tercüme edilir.)
sua vita: kendi yaşamı
sua via: kendi yolu
sua idea: kendi fikri
suum puerum: kendi oğlunu
suos servos: kendi kölelerini
suum consilium: kendi kararı, kendi düşüncesi
suam dominam: kendi hanımını
in agris nostris: bizim tarlalarımızda
in casa mea: benim evimde

***

Consilium suum est. Kendi kararıdır.
Tua galea, mi fili, est pulchra et dura. Senin miğferin, ey oğlum, güzel ve serttir.
Mea villa, Sexte, in Italia est. Benim çiftlik evim, ey Sextus, İtalya'dadır (Çiftliğim İtalya'dadır, Sextus).
Praedae sunt in castris vestris. Ganimetler ordugâhlarınızdadır.
Nostra castra sunt vestra. Bizim ordugâhlarımız, sizin ordugâhlarınızdır.
Magister noster est filius Marci. Bizim öğretmenimiz Marcus'un oğludur.
Ego sum vester dux. Ben sizin komutanınızım.
Vestri parentes hodie sunt in templo. Babalarınız bugün tapınaktadır.

ancilla, -ae, f., hizmetçi kadın; **scutum, -i, n.**, kalkan; **telum, -i, n.**, mızrak, kargı, cirit; **patria, -ae, f.**, vatan; **galea, -ae, f.**, miğfer; **domina, -ae, f.**, hanım; emir veren ve yöneten kadın; **ager, agri, m.**, tarla, arazi, toprak; **durus, -a, -um, adj.**, sert; **villa, -ae, f.**, çiftlik, çitlik evi; **praeda, -ae, f.**, ganimet; **dux, ducis, m.**, komutan; kılavuz, önder, lider

B. I. ve II. ÇEKİM İSİM-SIFAT-ZAMİR İÇEREN ÖRNEK METİNLER

Renatus et Marcus: Renatus ve Marcus[1]

Gerekli Kelimeler

nunc: şimdi, şu anda
legatus: elçi
legionarius: lejyoner, asker
amat: seviyor
amatne? Seviyor mu?
villa: çiftlik, çiftlik evi
et . . . et: hem . . . hem (hem de)
natura: doğa
amant: seviyorlar
vita: yaşam, hayat
beata: mutlu
noverca: üvey anne, cici anne, analık
saepe: sık sık, çok kere, çoğu zaman
donum: hediye, armağan

1 Konuşmanın kurgusu için bkz. D'Ooge 1911: 41.

Renatus: Ubi est, Marce, filius tuus? Estne in pulchra terra Italia?

Renatus: Marcus, oğlun nerede? Bu güzel İtalya ülkesinde (topraklarında) mi?

Marcus: Meus filius non est, Renate, in Italia. Nunc in Germania.

Marcus: Oğlum İtalya'da değil, Renatus. Şimdi (şu anda) Germania'da.

Renatus: Estne filius tuus copiarum Romanarum legatus?

Renatus: Oğlun Romalı askerlerin elçisi mi?

Marcus: Meus filius non est legatus, sed est legionarius.

Marcus: Oğlum bir elçi değil, bir lejyonerdir.

Renatus: Ubi est, Marce, filia tua? Estne in Italia?

Renatus: Kızın nerede, Marcus? İtalya'da mı?

Marcus: Mea filia est in Italia; in mea villa.

Marcus: Kızım İtalya'da; benim çiftliğimde.

Renatus: Amatne filia tua villam tuam?

Renatus: Kızın senin çiftliğini seviyor mu?

Marcus: Amat. Et mea filia et meus filius amant naturam.

Marcus: Seviyor. Hem kızım hem de oğlum doğayı seviyorlar.

Renatus: Amatne filia tua suam vitam?

Renatus: Kızın kendi yaşamını seviyor mu? (Yaşantısından memnun mu?)

Marcus: Amat. Mea filia est beata.

Marcus: Seviyor. Kızım mutlu.

Renatus: Amatne filia tua suam novercam?

Renatus: Kızın üvey annesini seviyor mu?

Marcus: Amat, et saepe novercae suae multa dona pulchra dat.

Marcus: Seviyor ve üvey annesine çoğu zaman (sık sık, her defasında) birçok hediye veriyor.

Liber Cornelii, Amici Renati: Renatus'un Dostu Cornelius'un Kitabı[1]

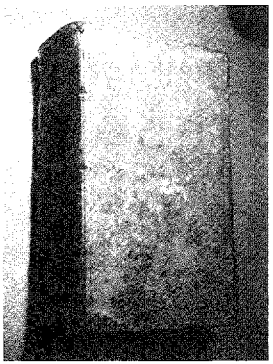

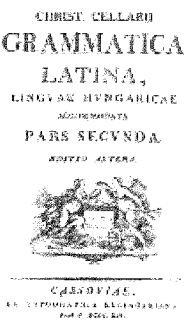

Gerekli Kelimeler

adest: burada, yanımızda (*bu metinde*, emrinize amade)
audi: dinle (*emir kipi*)
audit: dinler
Cornelia: özel ad
Cornelius: özel ad
cur: niçin, neden (*soru kelimesi*)
delectat: beğenir, beğeniyor
dominus: efendi, bey
ecce: işte; işte bak! (*ünlem*)
etiam: bile, hatta; de, dahi
ex + abl.: -den, bir yerden
habet: sahiptir, vardır
habitat: yaşıyor, oturuyor
interroga: sor (*emir kipi*)
iam: artık, şimdi, şimdi artık
imperat: emreder, buyurur
in + abl.: bir yerde
interrogat: sorar, sorup soruşturur, ağzını arar
pater: baba
iratus: kızgın
Libanus: özel ad
litterae: edebiyat; harf
neque: değil; de değil (*olumsuzluk bildirir*)
paucus, pauca, paucum: birkaç, az
pecunia: para
quia: çünkü
quid: ne (*soru kelimesi*)
quot: kaç tane (*soru kelimesi*)
responde: cevap ver (*emir kipi*)
respondet: cevap verir
ridet: güler
Sextus: özel ad
soror: kız kardeş (III. Çekimden bir isim)
syllaba: hece
tace: sus (*emir kipi*)
tacet: susar

1 Ørberg 2006: 7.

tantum: sadece (*zarf, çekimsiz*)
Tusculum: Tusculum şehri
veni: gel (*emir kipi*)
venit: gelir, geliyor
vocat: çağırır, çağırıyor

***

Cornelius est dominus Romanus. Cornelius in oppido Tusculo habitat. Cornelius duos liberos habet. Sextus est filii nomen et Cornelia est filiae nomen. Cornelius decem tantum servos habet. Pauci sunt servi Cornelii, quia Cornelius non magnam pecuniam habet. Neque magnam villam habet Cornelius, sed multos libros Latinos et Graecos habet. Cornelius libros et litteras amat. Bonos et pulchros libros delectat. Etiam Sextus, filius Cornelii, libros et litteras amat.

Cornelius Romalı bir efendidir (beydir). Cornelius Tusculum şehrinde oturuyor. Cornelius'un iki çocuğu var. Oğlunun adı Sextus, kızının adı Cornelia. Cornelius'un sadece on kölesi var(dır). Cornelius'un birkaç kölesi var, çünkü Cornelius'un fazla parası yok. Cornelius'un villası da büyük değil, ama pek çok Latince ve Yunanca kitabı var. Cornelius kitapları ve edebiyatı[1] seviyor. İyi ve güzel kitaplardan hoşlanıyor. Cornelius'un oğlu (olan) Sextus da kitapları ve edebiyatı seviyor.

Cornelius suum Libanum servum vocat: "Veni, Libane!"

Cornelius kölesi (kendi kölesi) Libanus'u çağırır: "Gel, Libanus!"

Libanus venit et dominum suum salutat: "Salve, domine! Ecce, servus tuus adest."

Libanus gelir ve efendisini selamlar: "Saygılar, efendim! İşte köleniz emrinize amade!"

Cornelius salutat servum suum: "Salve, Libane! Tace et audi!"

Cornelius kölesine selam verir: "Selam, Libanus! Sus ve dinle!"

Servus tacet et audit. Cornelius servum interrogat: "Ubi est liber meus novus? Cur liber meus non est in mensa mea?"

Köle susar ve dinler. Cornelius köleye sorar: "Benim yeni kitabım nerede? Niçin kitabım masamda değil?"

Libanus tacet neque respondet. Cornelius imperat: "Responde, serve!"

Libanus susar, cevap da vermez. Cornelius emreder: "Cevap ver, köle!"

1 Burada okumayı da denebilir.

Libanus: "Non me, sed filium tuum interroga!"

Cornelius: "Quid?"

Libanus: "Liber tuus novus est in cubiculo Sexti. Sextus habet librum tuum."

Cornelius: "Quid agit puer cum libro meo?"

In cubiculo suo Sextus habet librum Cornelii novum. Titulus libri est Grammatica Latina.

Sextus Corneliam, soror suam, vocat: "Veni, Cornelia! Ecce liber novus. Titulus libris est grammatica latina. In libro multa capitula sunt. Titulus capituli primi est litterae et syllabae. Ecce litterae Latinae in pagina prima: a, b, c, d, e, ceterae. Iam responde, Cornelia: quot litterae sunt in vocabulo latina?"

Cornelia litteras numerat: "Una, duae, tres, quattuor, quinque, sex. In vocabulo latina sunt sex litterae: l, a, t, i, n, a."

Sextus: "Et quot syllabae?"

Cornelia: "Tres: syllaba prima la, secunda ti, tertia na."

Libanus: "Bana değil, (ama) oğluna sor!"

Cornelius: "Ne?"

Libanus: "Yeni kitabın Sextus'un odasında. Kitabını o almış. (= Kitabın Sextus'ta; Kitabını Sextus almış; Kitabına Sextus sahip çıkmış)."

Cornelius: "(O) çocuk benim kitabımla ne yapıyor? (= Benim kitabımın o çocukta (oğlumda) ne işi var?)"

Sextus, Cornelius'un yeni kitabını odasında tutmaktadır (bulundurur) (= Cornelius'un yeni kitabı Sextus'un odasındadır). Kitabın adı Latince Gramer'dir.

Sextus kız kardeşi Cornelia'yı çağırır: "Gel, Cornelia! İşte bak, yeni bir kitap. Kitabın adı, Latince Gramer. Kitapta birçok bölüm var. Birinci bölümün başlığı harfler ve heceler. İşte bak, ilk sayfada Latince harfler var: a, b, c, d, e, ve böyle gidiyor. Şimdi söyle bakalım (= cevap ver), Cornelia, Latince kelimesinde kaç harf var?"

Cornelia harfleri sayar: "bir, iki, üç, dört, beş, altı. Latince kelimesinde altı harf var: l, a, t, i, n, a (Latince)."

Sextus: "Peki kaç hece var?"

Cornelia: "Üç: birinci hece: la, ikincisi tin, üçüncüsü ce. (La-tin-ce)"

Sextus rursus Corneliam interrogat: "Vocabulum grammatica quot litteras habet?"

Cornelia litteras numerat et respondet: "Decem."

Sextus: "Et quot syllabas?"

Cornelia: "gram-ma-ti-ca: quattuor syllabas habet."

Cornelius filium suum vocat: "Sexte, veni!"

Sextus ex cubiculo venit cum libro Cornelii.

Pater iratus filium interrogat: "Estne liber meus novus in cubiculo tuo?"

Sextus librum in mensa ponit: "Non est in cubiculo meo. Ecce liber tuus in mensa tua!"

Iam Cornelius ridet neque iratus est; laetus est quia etiam filius libros et litteras amat.

Sextus tekrar Cornelia'ya sorar: "Gramer kelimesinde kaç harf var?"

Cornelia harfleri sayar ve cevap verir: "On."

Sextus: "Peki kaç hece var?"

Cornelia: "Gram-ma-ti-ca (gramer): Dört hece var."[1]

Cornelius oğlunu çağırır: "Sextus, gel!"

Sextus odasından (çıkıp) elinde Cornelius'un kitabıyla gelir.

Babası kızgın bir şekilde[2] oğluna sorar: "Benim yeni kitabım senin odanda mı?"

Sextus kitabı masaya koyar: "Hayır, odamda değil. Bak, senin masanın üstünde!"

Cornelius (bu işe) güler, artık kızgın da değildir (kızgınlığı geçmiştir). Çünkü oğlunun da kitapları ve okumayı sevmesinden hoşlanır (sevinir, sevinç duyar, memnun olur).

1 Türkçe heceleyişe uymadığı için bu şekilde çevrilmiştir.

2 Sıfatın zarf gibi kullanımına dikkat ediniz.

IV. ÜNİTE

A. III., IV. ve V. ÇEKİM İSİMLER

III. Çekim İsimler (Düzensiz ya da Karma Çekim İsimler)

Latincede sayıları epeyce fazla olan III. Çekim isimler genelde **-a**, **-e**, **-i**, **-o**, **-y**, **-c**, **-l**, **-n**, **-r**, **-s**, **-t** ya da **-x** ile biten isimlerdir ve her üç cinsten de (m., f., n.) olabilirler. Kuralsız olan bu çekimdeki isimlerin genetivus halleri **-is** ile biter. Eril ve dişil olan isimlerin çekimi aynıdır. Ama cinssiz isimlerin bazı belirgin özellikte çekimleri vardır; yine de hem tekil hem de çoğul nominativus, vocativus ve accusativus çekimleri bellidir ve çoğul şekilleri **-a** ile biter.

Bu gruptaki isimlerin tekil genetivusundaki **-is** takısı düşürülerek gövdesi bulunur ve çekim ekleri bu gövdeye takılır; örn. **miles, militis, m.,** asker; gövde: **milit-**.

III. Çekim İsimler

Eril ve dişil isimlerin çoğu **flos** (çiçek) gibi çekilir.

flos, floris, m., çiçek gövde: **flor-**		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	flos (çiçek)	flores (çiçekler)
Voc.	flos (ey çiçek)	flores (ey çiçekler)
Acc.	florem (çiçeği)	flores (çiçekleri)
Gen.	floris (çiçeğin)	florum (çiçeklerin)
Dat.	flori (çiçek için, çiçeğe)	floribus (çiçekler için, çiçeklere)
Abl.	flore (çiçekten, çiçekle)	floribus (çiçeklerden, çiçeklerle)

Cinssiz isimlerin çoğu **carmen** (şarkı, şiir) gibi çekilir.

carmen, carminis, n., şarkı gövde: carmin-		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	carmen (şarkı)	carmina (şarkılar)
Voc.	carmen (ey şarkı)	carmina (ey şarkılar)
Acc.	carmen (şarkıyı)	carmina (şarkıları)
Gen.	carminis (şarkının)	carminum (şarkıların)
Dat.	carmini (şarkı için, şarkıya)	carminibus (şarkılar için, şarkılara)
Abl.	carmine (şarkıdan, şarkıyla)	carminibus (şarkılardan, şarkılarla)

Görüldüğü gibi bu isimlerin tekil nominativusları ve genetivus gövdeleri (**flor-**; **carmin-**) birbirinden farklıdır. Bu yüzden bir ismin III. Çekim bir isim olup olmadığını anlamak için tekil nominativus ve genetivus halini iyice tanımak gerekir. Ayrıca I. Çekim isimlerin (birkaçı hariç) dişil; II. Çekim isimlerin eril ve cinssiz olduğu daha rahat tahmin edilebildiği halde, III. Çekim isimler söz konusu olduğunda ismin cinsini tahmin etmek zordur. Bu yüzden hepsinin cinsleri ayrı ayrı öğrenilmelidir.

III. Çekim İsimlerin Cinslerini Belirlemek İçin Bazı Kurallar

1. Nominativus hali **-o**, **-or**, **-os**, **-er**, **-ex**, **-es** ile biten kelimelerin çoğu erildir. Örneğin,
   - **leo, leonis, m.**, aslan
   - **rector, rectoris, m.**, lider, önder; yönetici, idareci, kural koyucu; dümenci
   - **flos, floris, m.**, çiçek
   - **passer, passeris, m.**, serçe
   - **codex, codicis, m.**, ağaç gövdesi; elyazması kitap; kitap; defter, hesap defteri
   - **eques, equitis, m.**, atlı
2. Nominativus hali **-as**, **-aus**, **-us**; **-is**, **-es**; **-x**, **-s**; **-do**, **-go**, **-io** ile biten kelimelerin çoğu dişildir. Örneğin,
   - **libertas, libertatis, f.**, özgürlük

- **laus, laudis, f.**, övgü
- **salus, salutis, f.**, sağlık
- **tussis, tussis, f.**, öksürük
- **caedes, caedis, f.**, cinayet
- **nox, noctis, f.**, gece
- **ars, artis, f.**, sanat
- **valetudo, valetudinis, f.**, sağlık
- **virgo, virginis, f.**, genç kız, bakire
- **ratio, rationis, f.**, anlama, kavrama ve hesaplama yetisi, akıl

3. Nominativus hali **-a**, **-e**, **-c**; **-al**, **-ar**, **-men**; **-ut**, **-ur** ile biten kelimelerin çoğu cinssizdir. Örneğin,
   - **schema, schematis, n.**, biçim, figür, form, tavır; şema, taslak
   - **rete, retis, n.**, ağ
   - **lac, lactis, n.**, süt
   - **animal, animalis, n.**, canlı; hayvan
   - **nectar, nectaris, n.**, tanrı içeceği, nektar
   - **flumen, fluminis, n.**, nehir
   - **caput, capitis, n.**, baş, kafa
   - **guttur, gutturis, n.**, boğaz, gırtlak

Örnek Çekimler

amor, amoris, m., aşk		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	amor (aşk)	amores (aşklar)
Voc.	amor (ey aşk)	amores (ey aşklar)
Acc.	amorem (aşkı)	amores (aşkları)
Gen.	amoris (aşkın)	amorum (aşkların)
Dat.	amori (aşk için, aşka)	amoribus (aşklar için, aşklara)
Abl.	amore (aşktan, aşkla)	amoribus (aşklardan, aşklarla)

dolor, doloris, m., acı		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	dolor (acı)	dolores (acılar)
Voc.	dolor (ey acı)	dolores (ey acılar)
Acc.	dolorem (acıyı)	dolores (acıları)
Gen.	doloris (acının)	dolorum (acıların)
Dat.	dolori (acı için, acıya)	doloribus (acılar için, acılara)
Abl.	dolore (acıdan, acıyla)	doloribus (acılardan, acılarla)

libertas, libertatis, f., özgürlük		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	libertas (özgürlük)	libertates (özgürlükler)
Voc.	libertas (ey özgürlük)	libertates (ey özgürlükler)
Acc.	libertatem (özgürlüğü)	libertates (özgürlükleri)
Gen.	libertatis (özgürlüğün)	libertatum (özgürlüklerin)
Dat.	libertati (özgürlük için, özgürlüğe)	libertatibus (özgürlükler için, özgürlüklere)
Abl.	libertate (özgürlükten, özgürlükle)	libertatibus (özgürlüklerden, özgürlüklerle)

virtus, virtutis, f., erdem		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	virtus (erdem)	virtutes (erdemler)
Voc.	virtus (ey erdem)	virtutes (ey erdemler)
Acc.	virtutem (erdemi)	virtutes (erdemleri)
Gen.	virtutis (erdemin)	virtutum (erdemlerin)
Dat.	virtuti (erdem için, erdeme)	virtutibus (erdemler için, erdemlere)
Abl.	virtute (erdemden, erdemle)	virtutibus (erdemlerden, erdemlerle)

lumen, luminis, n., ışık		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	lumen (ışık)	lumina (ışıklar)
Voc.	lumen (ey ışık)	lumina (ey ışıklar)
Acc.	lumen (ışığı)	lumina (ışıkları)
Gen.	luminis (ışığın)	luminum (ışıkların)
Dat.	lumini (ışık için, ışığa)	luminibus (ışıklar için, ışıklara)
Abl.	lumine (ışıktan, ışığa)	luminibus (ışıklardan, ışıklarla)

flumen, fluminis, n., nehir		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	flumen (nehir)	flumina (nehirler)
Voc.	flumen (ey nehir)	flumina (ey nehirler)
Acc.	flumen (nehri)	flumina (nehirleri)
Gen.	fluminis (nehrin)	fluminum (nehirlerin)
Dat.	flumini (nehir için, nehre)	fluminibus (nehirler için, nehirlere)
Abl.	flumine (nehirden, nehirle)	fluminibus (nehirlerden, nehirlerle)

III. Çekim İsimlerin Bazı Özellikleri

1. Hem eril hem de dişil cinsten bazı isimlerin çoğul genetivus takısı **-um** yerine **-ium**'dur. Bu yüzden bu tür isimlere **-i gövdeli** III. Çekim isimler adı verilir. Örneğin **ars** (sanat) kelimesinin çoğul genetivusu **artum** değil, **artium** şeklindedir.

ars, artis, f., sanat		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	ars (sanat)	artes (sanatlar)
Voc.	ars (ey sanat)	artes (ey sanatlar)
Acc.	artem (sanatı)	artes (sanatları)
Gen.	artis (sanatın)	artium (sanatların)
Dat.	arti (sanat için, sanata)	artibus (sanatlar için, sanatlara)
Abl.	arte (sanattan, sanatla)	artibus (sanatlardan, sanatlarla)

2. **mare** (deniz) ve **animal** (canlı; hayvan) gibi bazı isimlerin tekil ablativusları **-i**; çoğul genetivusları **-ium**;[1] çoğul nominativus, vocativus ve accusativusları ise **-ia** takısı alır.

mare, maris, n., deniz		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	mare (deniz)	maria (denizler)
Voc.	mare (ey deniz)	maria (ey denizler)
Acc.	mare (denizi)	maria (denizleri)
Gen.	maris (denizin)	marium (denizlerin)
Dat.	mari (deniz için, denize)	maribus (denizler için, denizlere)
Abl.	mari / marie (denizden, denizle)	maribus (denizlerden, denizlerle)

animal, animalis, n., canlı; hayvan		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	animal (canlı)	animalia (canlılar)
Voc.	animal (ey canlı)	animalia (ey canlılar)
Acc.	animal (canlıyı)	animalia (canlıları)
Gen.	animalis (canlının)	animalium (canlıların)
Dat.	animali (canlı için, canlıya)	animalibus (canlılar için, canlılara)
Abl.	animali (canlıdan, canlıyla)	animalibus (canlılardan, canlılarla)

3. **civis (cives)** (vatandaş) gibi bazı kelimeler hem eril hem de dişildir.
4. Aşağıdaki kelimelerin tekil ablativus halleri, hem **-e** hem de **-i** ile biter.
   - **civis (cives), civis, m./f.**, vatandaş: **cive = civi**
   - **ignis, ignis, m.**, ateş: **igne = igni**
   - **navis, navis, f.**, gemi: **nave = navi**
5. Aşağıdaki kelimelerin çoğul genetivus halleri, hem **-um** hem de **-ium** ile biter.
   - **civitas, civitatis, f.**, vatandaşlık; devlet: **civitatum = civitatium**
   - **parens, parentis, m./f.**, ebeveyn, ana baba: **parentum = parentium**

1 Bazı yazarlarda **mare** ya da **marum** olarak da geçer.

6. **vis** (zihin ya da beden gücü, kuvvet, kudret, güçlülük; imkân, güç, enerji), **bos** (öküz), **sus** (domuz), **Iupiter** (baş tanrı) kelimelerinin çekimi özeldir.

Hal	vis, vis, f.	bos, bovis, m. (m./f.)	sus, suis, m./f.	Iupiter, Iovis, m.
	Tekil			
Nom.	vis	bos	sus / suis	Iupiter / Iovis
Voc.	vis	bos	sus	Iupiter
Acc.	vim	bovem	suem	Iovem
Gen.	vis	bovis	suis / sueris	Iovis
Dat.	vis	bovi	sui	Iovi
Abl.	vi	bove	sue	Iove
	Çoğul			
Nom.	vires	boves	sues	—
Voc.	vires	boves	sues	—
Acc.	vires	boves	sues	—
Gen.	virium	boum / boverum	suum	—
Dat.	viribus	bobus / bubus	subus / suibus	—
Abl.	viribus	bobus / bubus	subus / suibus	—

III. Çekimden Bazı Kelimeler

veritas, -atis, f., doğruluk, gerçeklik, hakikat; gerçek yaşam; **bonitas, -atis, f.**, bir şeyin iyi niteliği; iyilik; **mens, mentis, f.**, zihin; ruh, gönül; bilinç; akıl, düşünce; amaç, niyet; cesaret; **unitas, -atis, f.**, "bir olma" durumu, birlik; **labor, -oris, m.**, emek, gayret, çaba; zahmet, çile; **lux, lucis, f.**, güneşin ve başka gök cisimlerinin ışığı, parlak cisimlerin ışığı; gün ışığı, ışık; göz; ışığın kaynağı; **origo, -inis, f.**, kaynak, köken; sülale, soy, soy sop, aile; ata, can veren, kuran, kurucu; **pietas, -atis, f.**, (tanrılara, aileye, akrabalara, vatana karşı) görev bilinci; sadakat, bağlılık, vefa; dindarlık; **habitatio, -onis, f.**, ikamet, ikamet etme; ev kirası; **pars, partis, f.**, parça, bölüm, kısım; aza, uzuv; parti; porsiyon; **lex, legis, f.**, kanun; **sol, solis, m.**, güneş; **mater, -tris, f.**, anne, ana; üretici neden, köken, kaynak; **pater, -tris, m.**, baba; ata; (*KL*) Tanrı; bir felsefe okulunun vs kurucusu;

honor (honos), -oris, m., onur, şeref, itibar; makam, mevki, konum; onur nişanesi; **caput, -itis, n.**, baş, kafa; tepe, zirve, doruk; kaynak, pınar, köken, kök, baş; yaşam, hayat; sivil ya da siyasi yaşam; lider, önder, kılavuz, baş; **miles, -itis, m./f.**, bir asker; (*çoğul anlam ifade eder*) asker, ordu; **imperator, -oris, m.**, önder, baş, lider, kılavuz; başkomutan; Roma imparatorlarına verilen unvan, imparator; **calor, -oris, m.**, sıcaklık, ısı, hararet; vücut ısısı, ateş; tutkunun verdiği sıcaklık, ateşlilik, şevk; aşk ateşi; **color, -oris, m.**, renk; ten rengi; dış görünüş, biçim; **canis, canis, m./f.**, köpek; **feles, -is, f.**, kedi; **virgo, -inis, f.**, bakire, genç kız; Virgo takımyıldızı, Başak burcu; **mors, mortis, m.**, ölüm; ceset; cinayet sonucu dökülen kan; ölüme yol açan şey, öldürücü silah; **mos, moris, m.**, âdet, görenek; töre; örf, gelenek; **professor, -oris, m.**, herhangi bir bilgi dalını öğreten kimse, hoca, öğretmen; **ars, artis, f.**, herhangi bir bedensel ya da zihinsel etkinlik, sanat; uğraşı; bilgi, bilim; herhangi bir sanat ya da bilim kuramı; gramer; bir insanın ahlaki karakteri; **oratio, -onis, f.**, konuşma, hitabet, nutuk, söylev; **amator, -oris, m.**, âşık, sevgili, dost; **ius, iuris, n.**, hak, adalet, yasa, hukuk; mahkeme; **quidditas, -atis, f.**, bir şeyin ne olduğu, neliği, bir şeyin özü; kimlik, hüviyet; **realitas, -atis, f.**, gerçeklik, gerçek olan şeylerin (varolan şeylerin) tümü; **libertas, -atis, f.**, özgürlük, hürlük; hürriyet; **perceptio, -onis, f.**, algı, idrak; **illuminatio, -onis, f.**, aydınlatma; aydınlanma, gereği kadar bilgi edinme, tenevvür; **tempus, -oris, n.**, zaman; **potestas, -atis, f.**, herhangi bir şeyi yapma yetisi, gücü, yetkinlik; siyasal güç, iktidar, erk; imkân, olanak; **virtus, -utis, f.**, insanın bedensel ve zihinsel üstünlüklerinin tümü, güç, kuvvet, kudret; meziyet; (*ahlak*) erdem, fazilet; (*askeri*) yiğitlik, kahramanlık, cesaret; **societas, -atis, f.**, toplum; **moralitas, -atis, f.**, ahlak, ahlaklılık; **leo, -onis, m.**, aslan; Leo takımyıldızı, Aslan burcu; **mare, -is, n.**, deniz; **lapis, -idis, m.**, taş; **vox, vocis, f.**, ses; **corpus, -oris, n.**, cisim; beden, vücut; fert, kişi; **ignis, -is, m.**, ateş; **urbs, urbis, f.**, şehir, kent; Roma kenti, Roma; **os, ossis, n.**, kemik; **os, oris, n.**, ağız; **senex, senis, m.**, yaşlı adam, ihtiyar adam; **vis, vis, f.**, bedensel ve zihinsel güç, güçlülük, kuvvet, kudret, enerji; yetki, salahiyet, etki; **consul, -ulis, m.**, konsül; **rex, regis, m.**, kral; **dux, ducis, m./f.**, lider, önder, baş, kılavuz; kuman-

dan, komutan; **puppis, -is, f.**, geminin arkası, pupa, kıç; gemi; **sitis, -is, f.**, susuzluk; güçlü arzu, susuzluk, susamışlık; **imber, -bris, m.**, yağmur, sağanak; **homo, -inis, m./f.**, insan

III. Çekim İsimleri İçeren Örnek İfadeler

Deus et homo: Tanrı ve insan.

Flumen longum est. Nehir uzundur.

Libertas pulchra est. Özgürlük güzeldir.

Philosophia est libertas. Felsefe özgürlüktür.

Quidditas naturae est bonitas. Doğanın özü iyiliktir.

Mea mater est cara mihi et tua mater est cara tibi. Benim annem benim için değerlidir, senin annen senin için değerlidir.

Professor est amator sapientiae. Hoca bilginin dostudur (bilgiye âşıktır).

Aliae urbes magnae sunt, aliae urbes parvae sunt. Bazı şehirler büyüktür, bazıları küçüktür.

Mors patris et matris est dolor magnus. Babanın ve annenin ölümü büyük acıdır.

Vita est principium mortis. Yaşam ölümün başlangıcıdır.

Tu es pater meus. Sen benim babamsın.

Ceres est dea agriculturae. Ceres, ziraatın tanrıçasıdır.

Bacchus est deus vini in religione Romana. Bacchus Roma dininde şarabın tanrısıdır (şarap tanrısıdır).

Roma est in ripa fluminis magni. Roma büyük nehrin kıyısındadır (kıyısında bulunur, yer alır; kıyısına kurulmuştur).

In regione caecorum tu es rex. Körlerin ülkesinde sen kralsın.

Cicero, pater patriae est. Cicero vatanın babasıdır (kurucusudur, yaratıcısıdır, öğretmenidir).

Aeneas, Romanae stirpis origo est. Aeneas Roma soyunun atasıdır.

sapientia, -ae, f., bilgelik; bilgi; felsefe; **agricultura, -ae, f.**, ziraat, tarım; **religio, -onis, f.**, din; **ripa, -ae, f.**, nehir kıyısı, deniz kıyısı, sahil; **regio, -onis, f.**, bölge, mıntıka; ülke, memleket; **caecus, -a, -um, adj.**, kör; **Aeneas, -ae, m.**, Aeneas, Romalıların atası; **stirpis (stirps), -pis, f.**, bitkilerin sapının alt kısmı (köküyle birlikte); kök; filiz, sürgün; soy, sülale, soy sop, silsile; kaynak, köken, temel, başlangıç, neden

IV. Çekim İsimler

Eril kelimelerin nominativus hallerinin sonu **-us**, cinssiz kelimelerin nominativus hallerinin sonu **-u** ile, tekil genetivus halleri de **-us** ile biten isimlerdir ve aşağıdaki gibi çekilirler.

portus, -us, m., liman		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	portus (liman)	portus (limanlar)
Voc.	portus (ey liman)	portus (ey limanlar)
Acc.	portum (limanı)	portus (limanları)
Gen.	portus (limanın)	portuum (limanların)
Dat.	portui (liman için, limana)	portibus (limanlar için, limanlara)
Abl.	portu (limandan, limanla)	portibus (limanlardan, limanlarla)

cornu, -us, n., boynuz		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	cornu (boynuz)	cornua (boynuzlar)
Voc.	cornu (ey boynuz)	cornua (ey boynuzlar)
Acc.	cornu (boynuzu)	cornua (boynuzları)
Gen.	cornus (boynuzun)	cornuum (boynuzların)
Dat.	cornu / cornui (boynuz için, boynuza)	cornibus (boynuzlar için, boynuzlara)
Abl.	cornu (boynuzdan, boynuzla)	cornibus (boynuzlardan, boynuzlarla)

Kural Dışı Durumlar

1. **-us** ile biten isimlerin tekil dativus halleri bazen **-ui** yerine **-u** ile biter. Örneğin **fructus** (meyve; zevk, sefa; kazanç; tasarruf hakkı) kelimesinin tekil dativusu **fructui** yerine **fructu** şeklindedir.
2. Bazı isimler dişil olabilir; örn. **manus, -us, f.,** el.

manus, -us, f., el		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	manus (el)	manus (eller)
Voc.	manus (ey el)	manus (ey eller)
Acc.	manum (eli)	manus (elleri)
Gen.	manus (elin)	manuum (ellerin)
Dat.	manui (el için, ele)	manibus (eller için, ellere)
Abl.	manu (elden, elle)	manibus (ellerden, ellerle)

3. **domus** (ev) kelimesi hem II. Çekim hem de IV. Çekim isim grubuna dahildir ve şu şekilde çekilir:

domus, -us, f., ev, yuva, yurt; felsefe okulu		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	domus (ev)	domus (evler)
Voc.	domus (ey ev)	domus (ey evler)
Acc.	domum (evi)	domus / domos (evleri)
Gen.	domus / domi (evin)	domuum / domorum (evlerin)
Dat.	domui / domo (ev için, eve)	domibus (evler için, evlere)
Abl.	domu / domo (evden, evle)	domibus (evlerden, evlerle)

4. **artus** (kol ve bacaklar; eklem); **tribus** (kavim) gibi kelimelerin çoğul dativus ve ablativus halleri **-ibus** yerine **-ubus** olarak da (**artubus**, **tribubus**) biter.
5. İbranca bir kelime olan **Iesus** (İsa) aşağıdaki gibi çekilir:

Iesus (Jesus), -u, m., İsa		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	Iesus (İsa)	—
Voc.	Iesu (ey İsa)	—
Acc.	Iesum (İsa'yı)	—
Gen.	Iesu (İsa'nın)	—
Dat.	Iesu (İsa için, İsa'ya)	—
Abl.	Iesu (İsa'dan)	—

IV. Çekimden Bazı Kelimeler

gradus, -us, m., adım; **casus, -us, m.**, hal; şans, kaza; **senatus, -us, m.**, Roma Senatosu; **lacus, -us, m.**, göl; **metus, -us, m.**, endişe, korku; **motus, -us, m.**, hareket; **spiritus, -us, m.**, hafif esinti, meltem; hava; koku; soluk, soluma; esin, vahiy; yaşam soluğu, yaşam; kibir; cesaret; maneviyat; ruh; **exercitus, -us, m.**, ordu; **adventus, -us, m.**, gelme, geliş, varış, vasıl olma, ulaşma, teşrif; **equitatus, -us, m.**, atlı, süvari; atlı sınıfı; **currus, -us, m.**, iki tekerlekli araba; yarış arabası; savaş arabası; yük arabası; **fluctus, -us, m.**, dalgalanma, titreşim, salınım, dalga, türbülans, burgaç, girdap; su ya da hava akımı; karmaşa, karışıklık, çalkantı; **fructus, -us, m.**, meyve, yemiş; mali kazanç, gelir vb; meyve, ürün, çıkar, kazanç, getiri, ödül, yarar, fayda; **impetus, -us, m.**, saldırı, atak, hamle, hücum; **magistratus, -us, m.**, yüksek dereceli memurluk; devlet dairesi; yargıçlık; **vultus, -us, m.**, yüz ifadesi; yüz; **versus, -us, m.**, (*düzyazı*) satır; (*şiir*) dize, mısra; **gelu, -us, n.**, ayaz, don; **genu, -us, n.**, diz; **veru, -us, n.**, şiş; **acus, -us, f.**, iğne; **porticus, -us, f.**, kemer altı, galeri, revak, sundurma; **tribus, -us, f.**, kavim; **Idus, -uum, f.**, (*çoğ.*) bir aydaki sabit günlerden biri

V. Çekim İsimler

Genellikle dişil kelimelerin bulunduğu son çekim grubudur. Tekil nominativus halleri **-es**, tekil genetivus halleri **-ei** ile biten bu gruptaki kelimeler aşağıdaki gibi çekilir.

spes, -ei, f., ümit, umut		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	spes (ümit)	spes (ümitler)
Voc.	spes (ey ümit)	spes (ey ümitler)
Acc.	spem (ümidi)	spes (ümitleri)
Gen.	spei (ümidin)	sperum (ümitlerin)
Dat.	spei (ümit için, ümide)	spebus (ümitler için, ümitlere)
Abl.	spe (ümitten, ümitle)	spebus (ümitlerden, ümitlerle)

res, -ei, f., şey		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	res (şey)	res (şeyler)
Voc.	res (ey şey)	res (ey şeyler)
Acc.	rem (şeyi)	res (şeyleri)
Gen.	rei (şeyin)	rerum (şeylerin)
Dat.	rei (şey için, şeye)	rebus (şeyler için, şeylere)
Abl.	re (şeyden, şeyle)	rebus (şeylerden, şeylerle)

Kural Dışı Durumlar

1. Bu çekimden eril isimlere de rastlanır; örn. **dies, -ei, m.**, gün (**dies** bazen dişil olarak da geçer); **meridies, -ei, m.**, gün ortası, öğlen, öğle vakti.
2. Bazı kelimelerin tekil genetivusu **-ei** yerine **-i** ile biter; örn. **plebs, -ei (-i), f.**, halk, alt tabaka (tek. gen. **plebi**).

V. Çekimden Bazı Kelimeler

glacies, -ei, f., buz; **fides, -ei, f.**, güven; **species, -ei, f.**, görüş, bakış; görünen şey, dış görünüş; biçim, şekil, form, figür, surat, suret, çehre, görünüm (*forma*); zihinle görülen şey, idea, kavram, fikir, nosyon; **acies, -ei, f.**, sivri uç; keskin bakış; harp safı, savaş düzeni; kıvrak zekâ; göz bebeği; **facies, -ei, f.**, yüz; **effigies, -ei, f.**, imge, şekil, suret, tasvir, temsil; **series, -ei, f.**, sıra, dizi, seri

IV. ve V. Çekim İsimleri İçeren Örnek İfadeler

liber de Romanorum exercitu: Romalıların ordusuna dair bir kitap

acies exercitus Romani: Roma ordusunun yerleşim düzeni (harp safı)

ante adventum Caesaris: Caesar'ın gelişinden önce

res in Idibus Martiis: 15 Mart'taki işler (15 Mart'ta yapılacak işler)

ante + acc., -den önce

sub specie aeternitatis: sonsuzluğun bakışı altında (sonsuz olanın bakış açısından)

***

Vultus est pars hominis capitis. Yüz, insanın kafasının bir bölümüdür (bir bölümünü oluşturur).

Malum et prunum sunt fructus. Elma ve erik (birer) meyvedir (yemiştir).

Infans est in genu matris suae. Bebek annesinin dizindedir.

Cubiculum, triclinium, tablinum, lararium, culina, latrina, peristylium sunt partes domus Romanae. Yatak odası, yemek odası, çalışma odası, ev tanrılarının şapeli, mutfak, tuvalet ve sütunlu avlu (bahçe) Roma evinin bölümleridir. (Bir Roma evi yatak odası . . . sütunlu avludan oluşur.)

Currus est vehiculum. İki tekerlekli araba bir ulaşım aracıdır (vasıtasıdır).

Vos estis servi Iesu et Mariae. Siz İsa'nın ve Meryem Ana'nın hizmetkârlarısınız.

In facie hominis sunt os, oculi et genae. İnsan yüzünde ağız, gözler ve yanaklar vardır.

Nos sumus in fluctibus rerum humanarum. İnsani meselelerin (insan yaşamının) (yarattığı) karmaşanın (karmaşaların, dalgalanmaların) içindeyiz.

Mentis vestrae acies est signum nobilitatis. Zekâ kıvraklığınız (zekânızın kıvraklığı) soyluluk işaretidir.

Dum anima est, spes est. Sağken, ümit vardır (Çıkmamış candan ümit kesilmez).

sub + **abl.**: -nın altında, aşağısında; **aeternitas, -atis, f.**, sonsuz olma durumu, sonsuzluk; sonu olmayan gelecek zaman, ebediyet; **malum, -i, n.**, elma; **prunum, -i, n.**, erik; **infans, infantis, m./f.**, bebek, küçük çocuk; **cubiculum, -i, n.**, yatak odası; **triclinium, -i, n.**, yemek odası; sofra (yemek sırasında uzanılan ya da üzerindeki yastıklara yaslanılan Romalılara özgü üç geniş sedirden oluşan masa); **tablinum (tabulinum), -i, n.**, aileye ait arşivlerin vs saklandığı oda, çalışma odası; balkon, teras, veranda; resim galerisi; **lararium, -i, n.**, Roma evinde, evin koruyucu tanrıları Lares'in tasvirlerinin bulunduğu şapel; **Lares, -um (-ium), m.**, (tek. **Lar, Laris, m.**) evin koruyucu tanrıları; **culina, -ae, f.**, Roma evine özgü mutfak; **latrina, -ae, f.**, tuvalet; **peristylium, -i, n.**, evin içinde yer alan sütunlarla çevrili avlu; **vehiculum, -i, n.**, araç, vasıta, ulaşım aracı vb; **Maria, -ae, f.**, Romalı kadın adı; İsa'nın annesinin adı, Meryem; **gena, -ae, f.**, (*genel. çoğ.*): **genae, -arum, f.**, yanak; **res, rei, f.**, şey, madde, eşya, olay, söz, iş, durum vb; bir şey; vakıa, olgu; mesele, olay; kendinde şey; gerçeklik; yaşam, yaşantı; mal mülk; getiri, kazanç, çıkar, fayda, avantaj; neden, sebep, temel; iş; **dum** (*bağ.*): -iken, sırasında

B. YUNANCA İSİMLERİN ÇEKİMLERİ

I. Çekim İsimler (-as, -es, -e ile biten isimler)

Yunancadan ödünç alınan ve tekil nominativusları -as ve -es ile biten I. Çekim isimler eril; -e ile bitenlerse dişildir. Yaklaşık 35 tane olan bu isimlerin çoğulları I. Çekimden Latince bir isim gibi çekilir. Ayrıca -e ile biten isimlerin çoğu Latince bir isme dönüşür ve düzenli olarak çekilir. Örneğin,

Yunanca	Latince
mousikē, ēs, f., müzik sanatı, müzik	**musica, -ae, f.**
grammatikē, ēs, f., gramer, filoloji	**grammatica, -ae, f.**
rhētorikē, ēs, f., hitabet sanatı, retorik	**rhetorica, -ae, f.**

Çekim Örnekleri

xiphias, xiphiae, m., kılıç balığı		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	xiphias	xiphiae
Voc.	xiphia	xiphiae
Acc.	xiphiam / xiphian	xiphias
Gen.	xiphiae	xiphiarum
Dat.	xiphiae	xiphiis
Abl.	xiphia	xiphiis

cometes, cometae, m., kuyruklu yıldız		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	cometes	cometae
Voc.	comete / cometa	cometae
Acc.	cometen / cometam	cometas
Gen.	cometae	cometarum
Dat.	cometae	cometis
Abl.	comete / cometa	cometis

epitome (epitoma), epitomes, f., kısaltma, özetleme, özet, hülasa, öz		
Hal	**Tekil**	**Çoğul**
Nom.	epitome	epitomae
Voc.	epitome	epitomae
Acc.	epitomen	epitomas
Gen.	epitomes	epitomarum
Dat.	epitomae	epitomis
Abl.	epitome	epitomis

II. Çekim İsimler (-os, -ōs, -on ile biten isimler)

Tekil nominativusları **-os** ve **-ōs** ile biten ve genellikle özel ad olan Yunanca kelimeler eril ya da dişildir; **-on** ile bitenlerse cinssizdir ve çekimleri aşağıdaki gibidir.

Delos, -i, f., Ege denizindeki Delos adası

mythos, -i, m., mitos, masal, mit, halk hikâyesi

Androgeōs, -ō, m. (Lat. **Androgeus, -i, m.**), Girit kralı Minos'un oğlu

Ilion, -ii, n. (Lat. **Ilium, -ii, n.**), Troia'nın şiirsel adı, Ilium şehri

Hal	**Delos, -i, f.**	**mythos, -i, m.**	**Androgeōs, -ō, m.**	**Ilion, -ii, n.**
Nom.	Delos	mythos	Androgeōs	Ilion
Voc.	Dele	mythe	Androgeōs	Ilion
Acc.	Delon / Delum	mython	Androgeōn / Androgeō	Ilion
Gen.	Deli	mythi	Androgei / Androgeō	Ilii
Dat.	Delo	mytho	Androgeō	Ilio
Abl.	Delo	mytho	Androgeō	Ilio

III. Çekim İsimler (genetivusu -is ya da -os ile biten isimler)

Daphnis, -idis, m., Mercurius'un oğlu (çoban şiirlerinin yaratıcısı, Sicilya'nın genç ve yakışıklı çobanı)

Aeneis, -idis (-idos), f., Aeneas'ın ünlü destanının adı

Hal	Daphnis, -idis, m.	Aeneis, -idis (-idos), f.
Nom.	Daphnis	Aeneis
Voc.	Daphni	Aenei
Acc.	Daphnim / Daphnin	Aeneidem / Aeneida
Gen.	Daphnidis / Daphnidos	Aeneidis / Aeneidos
Dat.	Daphnidi	Aeneidi
Abl.	Daphnide	Aeneide

C. ÖRNEK KELİMELER VE İFADELER

Descartes Latince Felsefe Metinlerinden Notlar Alıyor

Ex Operibus Philosophicis Quaedam Excerpta: Felsefi Eserlerden Bazı Alıntılar

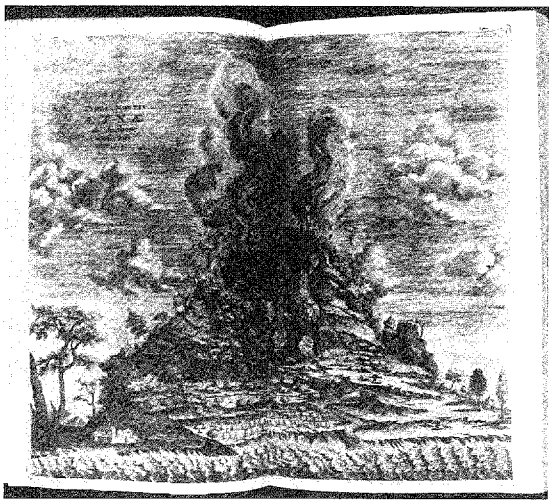

Mundus et Natura: Dünya ve Doğa
Rerum (= mundi) universitas: Evren
Rerum natura (= natura): Yaratım; doğa
Creatio: Yaratım
Deus mundi procreator: Dünyanın (evrenin) yaratıcısı tanrı (= **deus mundi aedificator**; **deus mundi fabricator**; **opifex rerum**)

Elementa rerum (= initia rerum; principia rerum): Elementler, öğeler (doğanın ilk öğeleri, temel öğeleri)
Nutus et pondus (= nutus): Yerçekimi
Orbis terrae (= terrarum): Yeryüzü; yerküre (= yer, yer yuvarı, yer yuvarlağı)
Orbis terrarum (= orbis terrae): Roma'nın inşa ettiği tüm ülkeler
Terra continens (= continens): Kıta
Terra (= regio) mediterranea: İç bölge (denizden uzak olan bölge)
Animata (= animalia) inanimaque: Canlı ve cansız doğa
Mare medium (= internum; mare nostrum): Akdeniz (iç deniz; denizimiz, bizim deniz) (Romalılar arasında Akdeniz'in anlamı)
Mare Oceanus: Atlantik (Atlas Okyanusu)
Mare superum: Adriatik
Mare inferum: Etrüsk Denizi
Aer terrae circumiectus (= circumfusus): Atmosfer
Orbis finiens: Ufuk
Caelum (= natura caeli): İklim
Caelestia: Gök cisimleri; gök olayları
Ortus solis: Güneşin doğuşu, gün doğumu
Occasus solis: Güneşin batışı, gün batımı
Solis defectio: Güneş tutulması
Tempus: Zaman; mevsim
Matutina tempora: Sabah saatleri
Hibernum tempus anni: Yılın kış mevsimi
Orbis lacteus: Samanyolu (Gökyolu, Hacılaryolu, Hacıyolu, Kehkeşan, Samanuğrusu)
Orbis signifer: Burçlar kuşağı
Vertex caeli (= axis caeli; cardo caeli): Kutup
Orbis (= pars terrae; pars; cingulus): Kuşak
Orbis medius: Ilıman kuşak
Vocis imago (= imago): Yankı
Ventus: Rüzgâr
Tempestas: Fırtına
Imber: Yağmur

-que (*bağ.*): = **et**: ve (Cümlede birbiriyle ilişkili ikinci kelimenin sonuna takılır.)

Phaenomenon: Doğa olayı
Phaenomena: Doğa olayları
Sol: Güneş
Caelum: Gök
Fulmen: Yıldırım
Fulmine ictus: Yıldırım çarpması
Loca longinquae: Uzak diyarlar
Ultimae terrae: Uzak memleketler, dünyanın sonu (ucu)
Terra incognita: Bilinmeyen ülke (yer)

***

Philosophi Magni: Büyük Filozoflar
Antiqui Philosophi: Antikçağ Filozofları
Mediaevales Philosophi: Ortaçağ Filozofları
Novi Aetatis Philosophi: Yeniçağ Filozofları
Hodierni Philosophi: Günümüz Filozofları

***

Philosophi ante Socratem: Sokrates-öncesi Filozoflar

1. **Milesii: Thales Milesius, Anaximander, Anaximenes**. Miletoslular (Miletos Filozofları): Miletoslu Thales, Anaksimandros, Anaksimenes.
2. **Pythagorei: Pythagoras, Alcmaeon, Philolaus, Archytas, Timaeus Locrensis**. Pythagorasçılar: Pythagoras, Alkmaion, Philolaos, Arkhytas, Lokrili Timaios.
3. **Philosophus Ephesius: Heraclitus**. Ephesoslu Filozof: Herakleitos.
4. **Eleatici Philosophi: Xenophanes, Parmenides, Zeno Eleates, Melissus**. Elealı Filozoflar: Ksenophanes, Parmenides, Elealı Zenon, Melissos.
5. **Doctrina de mente divina: Anaxagoras**. Tanrısal Zihin Öğretisi: Anaksagoras.

mediaevalis, -is, m./f., ortaçağ [**medium** (orta) + **aevum** (çağ) + **alis**]; **aetas, aetatis, f.**, yaşam süresi, yaşam, yaş; çağ; **hodiernus, -a, -um, adj.**, günümüze ilişkin, bugünün-; **Miletus, -i, m.**, Miletos liman şehri; **Milesius, -a, -um, adj.**, Miletoslu; **Pythagoreus (Pythagorius), -a, -um, adj.**, Pythagoras'la ilgili, Pythagorasçı; **Ephesus, -i, f.**, Ephesos antik kenti; **Ephesius, -a, -um, adj.**, Ephesoslu; **Elea, -ae, f.**, Aşağı İtalya'da Lucania bölgesinde yer alan ve Velia olarak da anılan şehir; **Eleaticus, -a, -um, adj.**, Elealı; **Eleates, -ae, m.**, Elea vatandaşı, Elealı

6. **Doctrina de quattuor elementis: Ignis, aqua, terra, aer: Empedocles.** Dört Element Öğretisi: Ateş, su, toprak, hava: Empedokles.
7. **Doctrina de atomis: Leucippus, Democritus.** Atom Öğretisi: Leukippos, Demokritos.
8. **Sophistae: Protagoras (Sophistes maximus), Prodicus, Gorgias, Hippias, Critias, Antiphon.** Sophistler: Protagoras (en büyük sofist), Prodikos, Gorgias, Hippias, Kritias, Antiphon.

***

Philosophi post Socratem: Sokrates-sonrası Filozoflar

Philosophia Classica: Klasik Felsefe

Philosophi Classici: Socrates, Plato, Aristoteles: Klasik Dönem Filozofları: Sokrates, Platon, Aristoteles

Philosophia post Philosophiam Classicam: Klasik Felsefe Sonrası Felsefe

Philosophi post Philosophiam Classicam: Chrysippus, Cleanthes, Epictetus, Epicurus, Plotinus, Pyrrho Eleus, Sextus Empiricus, Zeno Citieus: Klasik Dönem Sonrası Filozoflar: Khrysippos, Kleanthes, Epiktetos, Epikuros, Plotinos, Elisli Pyrrhon, Sextus Empiricus, Kitionlu Zenon

Praeclari Philosophi Philosophiae Romanae: Titus Lucretius Carus, Marcus Tullius Cicero, Lucius Annaeus Seneca, Epictetus, Marcus Aurelius, Aurelius Augustinus, Boethius: Roma Felsefesinin Seçkin Filozofları: Titus Lucretius Carus, Marcus Tullius Cicero, Lucius Annaeus Seneca, Epiktetos, Marcus Aurelius, Aurelius Augustinus, Boethius

Philosophia Stoica: Stoik Felsefe

divinus, -a, -um, adj., tanrısal; **sophistes, -ae, m.** (**sophista, -ae, m.**), sofist; **sophisticus, -a, -um, adj.**, sofiste ait, sofistle ilgili, sofiste özgü; **maximus, -a, -um, adj.**, en büyük, **magnus** (büyük) sıfatının en üstünlük derecesi; **post + acc.**, -den sonra; **classicus, -a, -um, adj.**, Roma halkının bir sınıfına dair; en yüksek sınıfa dair; en yüksek rütbeden, üstün, olağanüstü, klasik; **Elis, -idis, f.**, Peloponnesos'un batı ucunda, Olympia'nın yanındaki Yunan kenti; **Eleus, -a, -um, adj.**, Elisli; **Citium, -i, n.**, Kıbrıs'ta bir liman kenti; **Citieus, -a, -um, adj.**, Kitionlu; **praeclarus, -a, um., adj.**, parlak, çok parlak, çok net; çok güzel; üstün, seçin, soylu, ünlü, şöhretli; hayranlık uyandırıcı

Stoica antiqua: Zeno Citieus, Cleanthes, Chryssippus: Eski Stoa: Kitionlu Zenon, Kleanthes, Khrysippos

Stoica media: Panaetius, Posidonius: Orta Stoa: Panaitios, Posidonios

Stoica nova (Stoa Romana): Seneca, Gaius Musonius Rufus, Epictetus, Marcus Aurelius: Yeni Stoa (Roma Stoası): Seneca, Gaius Musonius Rufus, Epiktetos, Marcus Aurelius

Stoica lingua (*abl.* **Stoicā linguā**): Stoik dil (Stoa felsefesinin dili, Stoa felsefecilerine özgü dil), **Stoicum est**: Stoiklerin bir deyişidir.

Stoica disciplina: Stoik öğreti

Stoicus: Stoik

Stoici Philosophi: Stoik Filozoflar

***

Thales Milesius est philosophus Graecus. Miletoslu Thales bir Yunan filozofudur.

Zeno, pater Stoicorum est. Zenon Stoacıların (Stoa okulunun) kurucusudur.

Xenophanes est philosophus et poeta Graecus. Ksenophanes bir Yunan filozofu ve şairdir.

Pythagoras est philosophus et mathematicus Graecus. Pythagoras bir Yunan filozofu ve matematikçisidir.

Diogenes Laertius est scriptor vitarum Philosophorum. Diogenes Laertios felsefecilerin yaşamlarını kaleme alan bir yazardır.

Titulus libri Parmenidis est *De Natura*. Parmenides'in kitabının adı *Doğa Üzerine*'dir (*Doğa*'dır).

Lucretius est poeta et philosophus Romanus. Lucretius Romalı bir şair ve felsefecidir.

Cicero est orator et philosophus Romanus. Cicero Romalı bir hatip ve felsefecidir.

Seneca est philosophus Romanus. Seneca Romalı bir filozoftur.

Stoicus, -a, -um, adj., Stoik felsefeye ilişkin, Stoik felsefeye özgü, Stoik felsefenin; **Stoica**: Stoik Felsefe; **Stoica, -orum, n.**, (*çoğ.*) Stoik felsefe; **Stoicus, -i, m.**, Stoik felsefeci, Stoik; **Thales, Thalis (Thaletis), m.**, Thales; **Zeno (Zenon), Zenonis, m.**, Zenon; **Xenophanes, -is, m.**, Ksenophanes; **Pythagoras, -ae, m.**, Pythagoras; **Diogenes, -is, m.**, Diogenes; **Laertius, -a, -um, adj.**, Kilikya'da bir liman şehri olan Laertes (Alanya yakınındaki antik kent) doğumlu, Laertesli; **Lucretius, -i, m.**, Lucretius; **Cicero, Ciceronis, m.**, Cicero; **orator, -oris, m.**, hatip

Marcus Aurelius est Imperator Romanus et philosophus Stoicus. Marcus Aurelius Roma imparatoru ve Stoik bir felsefecidir.

Boethius est philosophus ultimus Romanorum. Boethius Romalıların son filozofudur.

Titulus libri Augustini est *Confessiones*. Augustinus'un kitabının adı *İtiraflar*'dır.

***

Annus: Yıl

Ante: Önce

AAC (aac): anno ante Christum: İsa'dan önceki yılda (İÖ)

AC (ACN / a.Ch.n.): ante Christum: İsa'dan önce (İÖ)

AD: Anno Domini: İsa'nın doğduğu yılda, İsa'dan sonra (İS)

ACN: ante Christum natum: İsa'nın doğumundan önce (doğmuş olan İsa'dan önce) (İÖ)

Thales, ca. 625 a.Ch.n. - ca. 547 a.Ch.n. (Thales, circa 625 ante Christum natum - circa 547 ante Christum natum): Thales, İÖ yak. 625-547

Anaximander, ca. 610 a.Ch.n. - 546 a.Ch.n. (Anaximander, circa 610 ante Christum natum - circa 546 ante Christum natum): Anaksimandros, İÖ yak. 610-546

Pythagoras, ca. 582 a.Ch.n. - 500 a.Ch.n. (Pythagoras, circa 582 ante Christum natum - circa 500 ante Christum natum): Pythagoras, İÖ yak. 582-500

Heraclitus, ca. 576 a.Ch.n. - ca. 480 a.Ch.n. (Heraclitus, circa 576 ante Christum natum - circa 480 ante Christum natum): Herakleitos, İÖ yak. 576-480

***

Lupus homo homini (est). İnsan insan için kurttur (İnsan insanın kurdudur).

Veritas in vino. Hakikat şaraptadır.

Boethius, -i, m., Boethius; **ultimus, ulter** sıfatının (**ulter, -tra, -trum, adj.**, en son) en üstünlük derecesidir; **Augustinus, -i, m.**, Augustinus; **confessio, -onis, f.**, itiraf; tövbe; **natus, -a, -um, adj.**, doğmuş olan; **circa,** (*zarf*) yaklaşık, civarında, aşağı yukarı, takriben, yaklaşık olarak; **Anaximander, Anaximandri, m.**, Anaksimandros; **lupus, -i, m.**, kurt; **vinum, -i, n.**, şarap

Quot homines tot sententiae. Ne kadar insan varsa o kadar düşünce vardır (Herkesin kendine göre bir düşüncesi vardır).

Unus vir est quasi nullus vir. Bir adam, hiçbir adam gibidir.

Nox homini malo cara est. Gece kötü bir insan için değerlidir.

Philosophia est amor sapientiae. Felsefe bilgelik sevgisidir.

Philosophia (Graece: φιλεῖν 'amare' et σοφία 'sapientia') est doctrina sapientiae vel veritatis. Felsefe (Yunanca *philein* 'sevmek' ve *sophia* 'bilgelik') bilgeliğin ya da hakikatin öğretisidir.

Philosophia est studium principiorum vel cogitationis humanarumque actionum. Felsefe hem ilk ilkelerin hem de insan davranışları üzerine düşünmenin öğretisidir.

Philosophus est amator sapientiae. Felsefeci bilgeliği seven (bilgeliğe âşık) kimsedir.

Praecipuae philosophiae notiones sunt realitatis et veritatis in metaphysica, logica et ontologia. Metafizikteki, mantıktaki ve varlıkbilimdeki başlıca felsefi kavramlar (konular), gerçeklik ve hakikattir.

quot ... tot: ne kadarsa ... o kadar; **vir, viri, m.,** (II. çekim) erkek, adam; koca; **quasi,** (*zarf*) sanki, -miş gibi; **amare**: sevmek; **cogitatio, -onis, f.,** düşünme, tefekkür; düşünce, fikir, karar; düşünme yetisi, mantıksal çıkarım yetisi; **actio, -onis, f.,** yapma, etme, yapıp etme; edim, eylem, fiil, iş, amel; etkinlik; insan davranışı; **praecipuus, -a, -um, adj.,** başka şeylerden önce yer verilen; özel, ayrıcalıklı; başlıca, esas, ilk; **notio, -onis, f.,** kavram, nosyon, genel tasarım; düşünce, fikir; **metaphysica, -ae, f.,** metafizik; **logica, -ae, f. (logice, -es, f.),** mantık; **ontologia, -ae, f.,** ontoloji, varlıkbilim

V. ÜNİTE

A. FİİLLER (Verbum)

Bir cümlenin yapıtaşlarından olan fiil doğmak, düşünmek, dönmek vb gibi bir eylem, oluş, durum vs anlatan bir kelimedir ve her dilde kendine özgü niteliklere veya çekimlere sahiptir.

Türkçede fiiller -mek, -mak vb mastar hallerindeki eklerin atılmasıyla elde edilen gövdelerine zaman ve şahıs ekleri getirilerek çekilirler; örneğin okumak, fiilin mastar halidir. Sondaki -mak eki atıldığında, fiilin gövdesi ortaya çıkar: oku-. Bu gövdeye belirli çekim ekleri getirilince fiil çekilmeye başlar. Örneğin oku-muş, oku-du. Fiilin özne veya nesneyle ilişkisine göre belirlenen biçimine çatı denir ve etken, edilgen şeklinde ayrılır. Etkende fiilin anlattığı iş doğrudan doğruya özne tarafından yapılır (Ayşe okuyor); edilgende ise ya özne hiç belirtilmez (Ayna kırıldı) ya da *tarafından* veya *-çe* ifadesiyle açıklanır (Cam Ayşe tarafından kırıldı; Hükümetçe açıklandı). Özne fiilde anlatılan işi yaparken o işten bizzat etkilenmişse, bu durum dönüşlü fiillerle bildirilir (giyindi, yıkandı). Fiillerin nesne (tümleç) alıp almadığı da cümlenin doğru kurulumu için önem taşır. Fiillere Ne? Neyi? Kimi? soruları sorularak nesne alıp almadıkları öğrenilir. Nesne alan fiillere geçişli (Ayşe kediyi sevdi), almayan fiillere ise geçişsiz denir (yürüdü, uçtu). Bunun dışında Türkçede fiilimsi adı verilen ve cümlede isim, zarf ya da sıfat gibi iş gören fiiller de mevcuttur (ağlayan çocuk; sevmenin bin türlü hali).

Latince Fiillere İlişkin Ön Bilgiler

1. Latincede isimler gibi fiiller de çekimlidir.

2. Kuralsızlar bir yana Latincede düzenli olarak çekilen 4 fiil grubu vardır. Bunlar,

I. Çekim fiiller: Şimdiki Zaman etken mastarı **-are** ile bitenler; örn. **amare** (sevmek).

II. Çekim fiiller: Şimdiki Zaman etken mastarı **-ēre** ile bitenler; örn. **monēre** (uyarmak).

III. Çekim fiiller: Şimdiki Zaman etken mastarı **-ere** ile bitenler; örn. **legere** (okumak).

IV. Çekim fiiller: Şimdiki Zaman etken mastarı **-ire** ile bitenler; örn. **audire** (işitmek).

II. ve III. Çekim fiilleri birbirinden kolaylıkla ayırt edebilmek için, II. Çekimden fiillerin Şimdiki Zaman 1. tekil şahıslarının **-eo** ile, III. Çekimden fiillerin ise **-o** ile bittiğine dikkat edilmelidir.

3. Latince fiillerin iki çatısı vardır:

Etken (Activa): Cümledeki öznenin ne yaptığını bildirir: *Gaius seviyor.*

Edilgen (Passiva): Cümledeki özneye ne yapıldığını ya da öznenin neye maruz kaldığını bildirir: *Gaius seviliyor.*

4. Fiiller esas olarak üç kipte çekilir:

Haber Kipi ya da Bildirme Kipi (Indicativus): Olguları bildirir: *Gaius uyuyor.*

Emir Kipi (Imperativus): Emir bildirir: *Gaius, git, uyu!*

Subiunctivus Kipi (Subiunctivus): Henüz gerçekleşmemiş bir eylem, olasılık, yargı, dilek, istek vs bildirir: *Gaius, uzun bir ömrün olsun!* Bu kip Latince gramerde özellikle yardımcı cümle kalıplarında kullanılır. Bu yüzden yardımcı cümle fiil kipi olarak adlandırılsa yeridir: *Gaius imparatoru görmek için Roma'ya geldi.*

5. Fiillerin 1., 2. ve 3. tekil ve çoğul şahısları vardır ve tekil mi, çoğul mu oldukları ya da kaçıncı şahısla ilişkili oldukları, takılarından anlaşılır.

6. Latince fiiller cümle içinde bir şahıs ya da nesneyi etkilemelerine göre geçişli ya da geçişsiz olabilirler. Geçişli fiiller nesne alan, geçişsiz fiiller de nesne almayan fiillerdir. Örneğin,

Geçişli fiil: *Kitap okuyorum.*

Geçişsiz fiil: *Yürüyorum.*

Latince geçişli fiillerin nesnesi, fiilin özel bir durumu yoksa, daima accusativus halde (-i halinde ya da nesne halinde) olur; örn. *Gaius kitap (kitabı) okudu* (**Gaius librum legit**). Bu örnekteki cümlede Türkçe dil yapısının nesneyi yalın haldeymiş gibi (kitap) belirtebildiğine dikkat etmek gerekir. Latinceye çevirilerde bu durum yanıltıcı olabilir ve nesne yanlış olarak nominativus halinde (yalın halde)

yazılabilir. Oysa örnek cümledeki nominativus, yani özne, Gaius; kitap (**librum**) ise nesnedir ve accusativus halindedir.

7. Türkçede olduğu gibi Latincede de özne ya da zamir fiile içkindir. Gerekmedikçe özne yazılmayabilir. Ama özneye vurgu yapılmak istendiğinde, özne de ayrıca yazılır: *Geldim, gördüm, yendim!* (**Veni, vidi, vici!**) Bu örnekte de görüldüğü gibi "ben" (**ego**) yazılmayabilir.

8. Latincedeki düzenli fiiller dört ana öğeden oluşur ve her bir fiilin Şimdiki Zaman, Geçmiş Zaman ve Edilgen Geçmiş Zaman gövdesi bulunur. Fiiller bu gövdelere getirilen şahıs ve zaman takılarıyla çekilir.

9. Fiillerin zamanları şöyledir:

Praesens (praes.): Şimdiki Zaman: *Gaius okuyor.*

Imperfectum (imperf.): Şimdiki Hikâye Zamanı (Geçmişte süregelen olayları belirtir): *Gaius okuyordu.*

Futurum veya Futurum Simplex (fut.): Gelecek Zaman veya Basit Gelecek Zaman: *Gaius okuyacak.*

Perfectum (perf.): Geçmiş Zaman (Geçmişte olup biten olayları belirtir): *Gaius okudu.*

Futurum Perfectum (fut. perf.): Gelecekte Geçmiş Zaman (Gelecek zamanda tamamlanması beklenen olayları belirtir): *Gaius uyumuş olacak.*

Plusquamperfectum (plusperf.): -Miş'li Geçmiş Zaman (Geçmiş zamanda yaşanan bir olaydan önceki bir olayı belirtir): *Gaius okumuştu.*

10. Fiilleri bu zamanlara uygun olarak çekebilmek için her şeyden önce ana öğelerinin ve fiil gövdelerinin bilinmesi gerekir.

Latince Fiillerin Ana Öğeleri ve Gövdeleri

Latince düzenli çekim fiillerin dört ana öğesi vardır. Bu öğeler, her şeyden önce bir fiilin sözlükte bulunabilmesi ve çekimlenmesi için gerekli gövdelerin oluşturulabilmesi konusunda çok önemlidir.

Düzenli çekim fiillerin ana öğeleri ve bu öğelerin sözlük yazılımları şöyle örneklenebilir:

I. amo, amare, amavi, amatum, 1, v., sevmek

seviyorum, sevmek, sevdim, sevilmiş-, 1. Çekim, verbum (fiil)

II. moneo, monēre, monui, monitum, 2, v., uyarmak, ikaz etmek
uyarıyorum, uyarmak, uyardım, uyarılmış-, 2. Çekim, verbum (fiil)
III. lego, legere, legi, lectum, 3, v., okumak
okuyorum, okumak, okudum, okunmuş-, 3. Çekim, verbum (fiil)
IV. audio, audire, audivi, auditum, 4, v., işitmek
işitiyorum, işitmek, işittim, işitilmiş-, 4. Çekim, verbum (fiil)

İlk öğe, fiilin etken Şimdiki Zaman 1. tekil şahıs çekimidir. **İkinci öğe,** fiilin Şimdiki Zaman etken mastarıdır. **Üçüncü öğe,** fiilin etken Geçmiş Zaman 1. tekil şahıs çekimidir. **Dördüncü öğe,** fiilin edilgen Geçmiş Zaman gövdesidir. Bu gövdeye Geçmiş Zaman edilgen ortaç (sıfat fiil) gövdesi ya da Supinum da denir.[1]

Bu ana öğeler bize fiillerin Şimdiki Zaman, Geçmiş Zaman ve Edilgen Geçmiş Zaman gövdelerini verir.

İlk öğeden, fiilin Şimdiki Zaman gövdesi anlaşılır. Bu gövde ve **ikinci öğe,** yani mastar bir fiilin hangi çekim grubundan olduğunu gösterir.

Fiilin Şimdiki Zaman gövdesi, etken mastarındaki **-re** takısı atılarak bulunur:

I. ama-re: ama-
II. monē-re: monē-
III. lege-re: lege-
IV. audire: audi-

Bu gövdelere (**ama-, monē-, lege-, audi-**) belirli takılar getirilerek fiillerin **etken ve edilgen çatılarının Şimdiki Zamanı, Şimdiki Hikâye Zamanı ve Gelecek Zamanı** kurulur.[2] Ayrıca aynı gövdeye, I-II. Çekimden bir fiil için **-i,** diğerleri için **-ri** takısı getirilerek fiillerin edilgen mastarı oluşturulur (**ama-ri; monē-ri; leg-i; audi-ri**). Mastarlar ve anlamları toplu halde ilgili çekim tablosunda verilmiştir.

Üçüncü öğeden, fiilin Geçmiş Zaman gövdesi anlaşılır. Bu gövde söz konusu fiilin çekim eki (**-i**) atılınca kalan halidir:

---

1 Latincede gerek Geçmiş Zaman edilgen ortaç (sıfat fiil) gerekse Supinum farklı kullanımlara da sahip olduğundan söz konusu gövdenin adlandırılmasında karışıklığa yol açılabilir; bu yüzden bu gövdeye Edilgen Geçmiş Zaman gövdesi demek daha uygun görünüyor.

2 Ayrıca fiilin Şimdiki Zaman mastarı bilinmiyorsa, bu gövdeye **-re** takısı getirilerek bulunur.

I. **amav-i:** amav-
II. **monu-i:** monu-
III. **leg-i:** leg-
IV. **audiv-i:** audiv-

Fiillerin Geçmiş Zaman gövdesine eklenen takılarla yapılan çekim, **etken çatı Geçmiş Zaman, Gelecekte Geçmiş Zaman ve -Miş'li Geçmiş Zamanı** oluşturur. Ayrıca gövdeye eklenen **-isse** takısıyla fiilin **etken Geçmiş Zaman mastarı** oluşturulur (**amav-isse; monu-isse; leg-isse; audiv-isse**). Bu arada özellikle III. Çekim fiillerin gövdeleri farklıdır. Bu konuda sözlükler en büyük yardımcıdır.

Dördüncü öğe, fiilin edilgen Geçmiş Zaman gövdesini verir. Bu gövde, **-um** eki atılarak bulunur:

I. **amat-um:** amat-
II. **monit-um:** monit-
III. **lect-um:** lect-
IV. **audit-um:** audit-

Fiillerin edilgen Geçmiş Zaman gövdesine eklenen takılarla yapılan çekimse, **edilgen çatı Geçmiş Zaman, Gelecekte Geçmiş Zaman ve -Miş'li Geçmiş Zamanı** oluşturur. Ayrıca bu gövdeye getirilen **-urum esse** ve **-um iri** çekim ekleriyle fiilin **etken ve edilgen Gelecek Zaman mastarları, -um esse** çekim ekiyle de **edilgen Geçmiş Zaman mastarı** oluşturulur. (Bunun için ilgili çekim tablosuna bakınız.)

Fiillerin edilgen Geçmiş Zaman çekimleri özelliklidir ve bu özellik ilgili çekim tablosunda açıklanacaktır.

Mastar (Infinitivus)

Etken Mastar	I.	II.	III.	IV.
praes.	amare	monēre	legere	audire
	sevmek	uyarmak	okumak	işitmek
perf.	amavisse	monuisse	legisse	audivisse
	sevmiş olmak	uyarmış olmak	okumuş olmak	işitmiş olmak
fut.	amaturum esse	moniturum esse	lecturum esse	auditurum esse
	sevecek olmak	uyaracak olmak	okuyacak olmak	işitecek olmak

Edilgen Mastar	I.	II.	III.	IV.
praes.	amari	monēri	legi	audiri
	sevilmek	uyarılmak	okunmak	işitilmek
perf.	amatum esse	monitum esse	lectum esse	auditum esse
	sevilmiş olmak	uyarılmış olmak	okunmuş olmak	işitilmiş olmak
fut.	amatum iri	monitum iri	lectum iri	auditum iri
	sevilecek olmak	uyarılacak olmak	okunacak olmak	işitilecek olmak

B. FİİL ÇEKİMLERİ (Coniugationes)

Haber Kipi

Şimdiki Zaman

Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amo	moneo	lego	audio
	2	amas	mones	legis	audis
	3	amat	monet	legit	audit
Çoğ.	1	amamus	monemus	legimus	audimus
	2	amatis	monetis	legitis	auditis
	3	amant	monent	legunt	audiunt
Tek.	1	seviyorum	uyarıyorum	okuyorum	işitiyorum
	2	seviyorsun	uyarıyorsun	okuyorsun	işitiyorsun
	3	seviyor	uyarıyor	okuyor	işitiyor
Çoğ.	1	seviyoruz	uyarıyoruz	okuyoruz	işitiyoruz
	2	seviyorsunuz	uyarıyorsunuz	okuyorsunuz	işitiyorsunuz
	3	seviyorlar	uyarıyorlar	okuyorlar	işitiyorlar

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amor	moneor	legor	audior
	2	amaris	moneris	legeris	audiris
	3	amatur	monetur	legitur	auditur
Çoğ.	1	amamur	monemur	legimur	audimur
	2	amamini	monemini	legimini	audimini
	3	amantur	monentur	leguntur	audiuntur
Tek.	1	seviliyorum	uyarılıyorum	okunuyorum	işitiliyorum
	2	seviliyorsun	uyarılıyorsun	okunuyorsun	işitiliyorsun
	3	seviliyor	uyarılıyor	okunuyor	işitiliyor
Çoğ.	1	seviliyoruz	uyarılıyoruz	okunuyoruz	işitiliyoruz
	2	seviliyorsunuz	uyarılıyorsunuz	okunuyorsunuz	işitiliyorsunuz
	3	seviliyorlar	uyarılıyorlar	okunuyorlar	işitiliyorlar

Şimdiki Hikâye Zamanı
Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amabam	monebam	legebam	audiebam
	2	amabas	monebas	legebas	audiebas
	3	amabat	monebat	legebat	audiebat
Çoğ.	1	amabamus	monebamus	legebamus	audiebamus
	2	amabatis	monebatis	legebatis	audiebatis
	3	amabant	monebant	legebant	audiebant
Tek.	1	seviyordum	uyarıyordum	okuyordum	işitiyordum
	2	seviyordun	uyarıyordun	okuyordun	işitiyordun
	3	seviyordu	uyarıyordu	okuyordu	işitiyordu
Çoğ.	1	seviyorduk	uyarıyorduk	okuyorduk	işitiyorduk
	2	seviyordunuz	uyarıyordunuz	okuyordunuz	işitiyordunuz
	3	seviyorlardı	uyarıyorlardı	okuyorlardı	işitiyorlardı

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amabar	monebar	legebar	audiebar
	2	amabaris	monebaris	legebaris	audiebaris
	3	amabatur	monebatur	legebatur	audiebatur
Çoğ.	1	amabamur	monebamur	legebamur	audiebamur
	2	amabamini	monebamini	legebamini	audiebamini
	3	amabantur	monebantur	legebantur	audiebantur
Tek.	1	seviliyordum	uyarılıyordum	okunuyordum	işitiliyordum
	2	seviliyordun	uyarılıyordun	okunuyordun	işitiliyordun
	3	seviliyordu	uyarılıyordu	okunuyordu	işitiliyordu
Çoğ.	1	seviliyorduk	uyarılıyorduk	okunuyorduk	işitiliyorduk
	2	seviliyordunuz	uyarılıyordunuz	okunuyordunuz	işitiliyordunuz
	3	seviliyorlardı	uyarılıyorlardı	okunuyorlardı	işitiliyorlardı

Gelecek Zaman

Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amabo	monebo	legam	audiam
	2	amabis	monebis	leges	audies
	3	amabit	monebit	leget	audiet
Çoğ.	1	amabimus	monebimus	legemus	audiemus
	2	amabitis	monebitis	legetis	audietis
	3	amabunt	monebunt	legent	audient
Tek.	1	seveceğim	uyaracağım	okuyacağım	işiteceğim
	2	seveceksin	uyaracaksın	okuyacaksın	işiteceksin
	3	sevecek	uyaracak	okuyacak	işitecek
Çoğ.	1	seveceğiz	uyaracağız	okuyacağız	işiteceğiz
	2	seveceksiniz	uyaracaksınız	okuyacaksınız	işiteceksiniz
	3	sevecekler	uyaracaklar	okuyacaklar	işitecekler

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amabor	monebor	legar	audiar
	2	amaberis	moneberis	legeris	audieris
	3	amabitur	monebitur	legetur	audietur
Çoğ.	1	amabimur	monebimur	legemur	audiemur
	2	amabimini	monebimini	legemini	audiemini
	3	amabuntur	monebuntur	legentur	audientur
Tek.	1	seviləceğim	uyarılacağım	okunacağım	işitileceğim
	2	sevileceksin	uyarılacaksın	okunacaksın	işitileceksin
	3	sevilecek	uyarılacak	okunacak	işitilecek
Çoğ.	1	seviləceğiz	uyarılacağız	okunacağız	işitileceğiz
	2	sevileceksiniz	uyarılacaksınız	okunacaksınız	işitileceksiniz
	3	sevilecekler	uyarılacaklar	okunacaklar	işitilecekler

Geçmiş Zaman
Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amavi	monui	legi	audivi
	2	amavisti	monuisti	legisti	audivisti
	3	amavit	monuit	legit	audivit
Çoğ.	1	amavimus	monuimus	legimus	audivimus
	2	amavistis	monuistis	legistis	audivistis
	3	amaverunt	monuerunt	legerunt	audiverunt
Tek.	1	sevdim	uyardım	okudum	işittim
	2	sevdin	uyardın	okudun	işittin
	3	sevdi	uyardı	okudu	işitti
Çoğ.	1	sevdik	uyardık	okuduk	işittik
	2	sevdiniz	uyardınız	okudunuz	işittiniz
	3	sevdiler	uyardılar	okudular	işittiler

Edilgen Çatı

Edilgen geçmiş zamanlardaki fiiller üç takılı bir sıfat gibi çekilir. Fiilin hangi cins, sayı ve halde olacağını, isim ve sıfat uyumunda olduğu gibi, cümlenin öznesinin cinsi, sayısı ve hali belirler.

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amatus, -a, -um sum	monitus, -a, -um sum	lectus, -a, -um sum	auditus, -a, -um sum
	2	amatus es	monitus es	lectus es	auditus es
	3	amatus est	monitus est	lectus est	auditus est
Çoğ.	1	amati, -ae, -a sumus	moniti, -ae, -a sumus	lecti, -ae, -a sumus	auditi, -ae, -a, sumus
	2	amati estis	moniti estis	lecti estis	auditi estis
	3	amati sunt	moniti sunt	lecti sunt	auditi sunt
Tek.	1	sevildim	uyarıldım	okundum	işitildim
	2	sevildin	uyarıldın	okundun	işitildin
	3	sevildi	uyarıldı	okundu	işitildi
Çoğ.	1	sevildik	uyarıldık	okunduk	işitildik
	2	sevildiniz	uyarıldınız	okundunuz	işitildiniz
	3	sevildiler	uyarıldılar	okundular	işitildiler

Örneğin,

Gaius amatus est.
Gaius sevildi.

Iulia amata est.
Iulia sevildi.

Bellum amatum est.
Savaş sevildi.

Pueri amati sunt.
Çocuklar sevildi(ler).

Puellae amatae sunt.
Kızlar sevildi(ler).

Bella amata sunt.
Savaşlar sevildi(ler).

Gelecekte Geçmiş Zaman
Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amavero	monuero	legero	audivero
	2	amaveris	monueris	legeris	audiveris
	3	amaverit	monuerit	legerit	audiverit
Çoğ.	1	amaverimus	monuerimus	legerimus	audiverimus
	2	amaveritis	monueritis	legeritis	audiveritis
	3	amaverint	monuerint	legerint	audiverint
Tek.	1	sevmiş olacağım	uyarmış olacağım	okumuş olacağım	işitmiş olacağım
	2	sevmiş olacaksın	uyarmış olacaksın	okumuş olacaksın	işitmiş olacaksın
	3	sevmiş olacak	uyarmış olacak	okumuş olacak	işitmiş olacak
Çoğ.	1	sevmiş olacağız	uyarmış olacağız	okumuş olacağız	işitmiş olacağız
	2	sevmiş olacaksınız	uyarmış olacaksınız	okumuş olacaksınız	işitmiş olacaksınız
	3	sevmiş olacaklar	uyarmış olacaklar	okumuş olacaklar	işitmiş olacaklar

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amatus, -a, -um ero	monitus, -a, -um ero	lectus, -a, -um ero	auditus, -a, -um ero
	2	amatus eris	monitus eris	lectus eris	auditus eris
	3	amatus erit	monitus erit	lectus erit	auditus erit
Çoğ.	1	amati, -ae, -a erimus	moniti, -ae, -a erimus	lecti, -ae, -a erimus	auditi, -ae, -a, erimus
	2	amati eritis	moniti eritis	lecti eritis	auditi eritis
	3	amati erunt	moniti erunt	lecti erunt	auditi erunt
Tek.	1	sevilmiş olacağım	uyarılmış olacağım	okunmuş olacağım	işitilmiş olacağım
	2	sevilmiş olacaksın	uyarılmış olacaksın	okunmuş olacaksın	işitilmiş olacaksın
	3	sevilmiş olacak	uyarılmış olacak	okunmuş olacak	işitilmiş olacak
Çoğ.	1	sevilmiş olacağız	uyarılmış olacağız	okunmuş olacağız	işitilmiş olacağız
	2	sevilmiş olacaksınız	uyarılmış olacaksınız	okunmuş olacaksınız	işitilmiş olacaksınız
	3	sevilmiş olacaklar	uyarılmış olacaklar	okunmuş olacaklar	işitilmiş olacaklar

-Miş'li Geçmiş Zaman
Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amaveram	monueram	legeram	audiveram
	2	amaveras	monueras	legeras	audiveras
	3	amaverat	monuerat	legerat	audiverat
Çoğ.	1	amaveramus	monueramus	legeramus	audiveramus
	2	amaveratis	monueratis	legeratis	audiveratis
	3	amaverant	monuerant	legerant	audiverant
Tek.	1	sevmiştim	uyarmıştım	okumuştum	işitmiştim
	2	sevmiştin	uyarmıştın	okumuştun	işitmiştin
	3	sevmişti	uyarmıştı	okumuştu	işitmişti
Çoğ.	1	sevmiştik	uyarmıştık	okumuştuk	işitmiştik
	2	sevmiştiniz	uyarmıştınız	okumuştunuz	işitmiştiniz
	3	sevmişlerdi	uyarmışlardı	okumuşlardı	işitmişlerdi

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amatus, -a, -um eram	monitus, -a, -um eram	lectus, -a, -um eram	auditus, -a, -um eram
	2	amatus eras	monitus eras	lectus eras	auditus eras
	3	amatus erat	monitus erat	lectus erat	auditus erat
Çoğ.	1	amati, -ae, -a eramus	moniti, -ae, -a eramus	lecti, -ae, -a eramus	auditi, -ae, -a, eramus
	2	amati eratis	moniti eratis	lecti eratis	auditi eratis
	3	amati erant	moniti erant	lecti erant	auditi erant
Tek.	1	sevilmiştim	uyarılmıştım	okunmuştum	işitilmiştim
	2	sevilmiştin	uyarılmıştın	okunmuştun	işitilmiştin
	3	sevilmişti	uyarılmıştı	okunmuştu	işitilmişti
Çoğ.	1	sevilmiştik	uyarılmıştık	okunmuştuk	işitilmiştik
	2	sevilmiştiniz	uyarılmıştınız	okunmuştunuz	işitilmiştiniz
	3	sevilmişlerdi	uyarılmışlardı	okunmuşlardı	işitilmişlerdi

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere fiillerin geçmiş zamanlarının edilgen çatıları **esse** (olmak, varolmak) fiilinin çekimlenmiş halleri getirilerek oluşturulur. Daha önce yalnızca Şimdiki Zaman çekimi verilen **esse** fiilinin tüm zaman çekimleri aşağıdaki gibidir.

C. *ESSE* FİİLİNİN HABER KİPİ ÇEKİMLERİ

Mastarlar		
praes.	**esse**	olmak
perf.	**fu-isse**	olmuş olmak
fut.	**futurum esse**	olacak olmak

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Gelecek Zaman
Tek.	**1**	sum	eram	ero
	2	es	eras	eris
	3	est	erat	erit
Çoğ.	**1**	sumus	eramus	erimus
	2	estis	eratis	eritis
	3	sunt	erant	erunt
Tek.	**1**	magister sum (öğretmenim)	magister eram (öğretmendim)	magister ero (öğretmen olacağım)
	2	magister es (öğretmensin)	magister eras (öğretmendin)	magister eris (öğretmen olacaksın)
	3	magister est (öğretmendir)	magister erat (öğretmendi)	magister erit (öğretmen olacak)
Çoğ.	**1**	magistri sumus (öğretmeniz)	magistri eramus (öğretmendik)	magistri erimus (öğretmen olacağız)
	2	magistri estis (öğretmensiniz)	magistri eratis (öğretmendiniz)	magistri eritis (öğretmen olacaksınız)
	3	magistri sunt (öğretmendirler)	magistri erant (öğretmendiler)	magistri erunt (öğretmen olacaklar)

Şahıs		Geçmiş Zaman	Gelecekte Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	fu-i	fu-ero	fu-eram
	2	fu-isti	fu-eris	fu-eras
	3	fu-it	fu-erit	fu-erat
Çoğ.	1	fu-imus	fu-erimus	fu-eramus
	2	fu-istis	fu-eritis	fu-eratis
	3	fu-erunt	fu-erint	fu-erant
Tek.	1	magister fui (öğretmen oldum)	magister fuero (öğretmen olmuş olacağım)	magister fueram (öğretmen olmuştum)
	2	magister fuisti (öğretmen oldun)	magister fueris (öğretmen olmuş olacaksın)	magister fueras (öğretmen olmuştun)
	3	magister fuit (öğretmen oldu)	magister fuerit (öğretmen olmuş olacak)	magister fuerat (öğretmen olmuştu)
Çoğ.	1	magistri fuimus (öğretmen olduk)	magistri fuerimus (öğretmen olmuş olacağız)	magistri fueramus (öğretmen olmuştuk)
	2	magistri fuistis (öğretmen oldunuz)	magistri fueritis (öğretmen olmuş olacaksınız)	magistri fueratis (öğretmen olmuştunuz)
	3	magistri fuerunt (öğretmen oldular)	magistri fuerint (öğretmen olmuş olacaklar)	magistri fuerant (öğretmen olmuşlardı)

D. ÖRNEK CÜMLELER VE -io'lu FİİLLER

Romulus rex erat. Romulus kral idi.
Romulus rex fuerat. Romulus kral olmuştu.
Ebrietas est insania. Sarhoşluk deliliktir.
Patria est parens omnium nostrum. Vatan hepimizin babasıdır.
Demosthenes orator est. Demosthenes hatiptir.
Puer orator erit. Çocuk hatip olacak.
Pax iucunda est. Barış tatlıdır.
Pax iucunda erit. Barış tatlı olacak.
Vita brevis est. Hayat kısadır.
Cato bonus est. Cato iyidir (iyi bir adamdır).
Agri fertiles fuerant. Tarlalar verimli (bereketli) olmuştu.
Germania fertilis est. Germania (Almanya) verimlidir (verimli bir ülkedir).
Homo finitus est. İnsan ölümlü bir varlıktır.
Deus infinitus est. Tanrı sonsuzdur (sınırsızdır, ölümsüzdür).

Deus aeternus est. Tanrı sonsuzdur (ezeli ve ebedidir).
Numeri sunt sempiterni. Sayılar sonsuzdur.
Homo non aeternus est. İnsan sonsuz değildir.
Homo creatus est. İnsan yaratılmıştır.
Libertas est cara populo. Özgürlük halk için değerlidir.
Philosophia est mater omnium scientiarum. Felsefe bütün bilimlerin anasıdır (kaynağıdır, temelidir).
Philosophia est animi medicina. Felsefe ruhun ilacıdır.
Philosophia est ars vitae. Felsefe yaşam sanatıdır.
Orationem laudo. Konuşmayı (söylevi, nutuğu) övüyorum.
Orationem laudamus. Konuşmayı (söylevi, nutuğu) övüyoruz.
Orationes laudabimus. Söylevleri öveceğiz.
Virtutem amatis. Erdemi seviyorsunuz.
Virtutem amabitis. Erdemi seveceksiniz.
Ego patriam meam liberavi. Vatanımı özgürlüğüne kavuşturdum.
Patriam meam liberaverunt. Vatanımı özgürlüğüne kavuşturdular.
Scipio militum virtutem laudabat. Scipio askerlerin erdemini övüyordu.
Scipio milites laudavit. Scipio askerleri övdü.
Milites patriam tuam amant. Askerler vatanını seviyorlar.
Milites pro patria pugnabant. Askerler vatan uğruna savaşıyordu (dövüşüyordu).
Pietas homines ornat. Sadakat (dindarlık) insanları yüceltir.
Te, Scipio, salutamus. Ey Scipio, seni selamlıyoruz.
Vos, amici carissimi, saluto. Çok değerli dostlar (aziz dostlar), sizi selamlıyorum.
Vos, cives omnes, salutamus. Bütün yurttaşlar, sizi selamlıyoruz.
Haec urbs clarissima liberabitur. Bu ünlü şehir özgürlüğüne kavuşacak (kavuşturulacak).
Virtus quotidie (= cottidie, cotidie) laudatur. Erdem her gün (her daim) övülür.
Virtutes semper laudabantur. Erdemler daima övülüyor(lar)dı.
Sapientia semper est laudata. Bilgelik daima övülmüştür.
Libertas semper laudabitur. Özgürlük her zaman övülecek.
Italia liberata est. İtalya özgürdür (özgürlüğüne kavuşmuştur).

Urbs Roma liberata erat. Roma şehri özgürlüğüne kavuştu (kavuşturuldu).

Omnia hostium oppida expugnata sunt. Düşmanların bütün kasabaları ele geçirildi.

Milites gloriae laborant. Askerler şan ve şeref için çabalıyor(lar) (çile çekiyorlar, sıkıntılara katlanıyorlar).

Nostra consilia hostibus nuntiata sunt. Bizim kararlarımız (planlarımız, tasarılarımız, düşüncelerimiz) düşmanlara haber verildi.

Epicurus pecunias civibus dedit. Epikuros paraları vatandaşlara verdi.

Tibi viam monstrabo. Sana yolu göstereceğim.

Pastor puero viam monstravit. Çoban çocuğa yolu gösterdi.

Philippus, rex Macedoniae, Athenienses superavit. Makedonya kralı Philippos Atinalıları yendi.

Philosophia nos delectat. Felsefe bizim hoşumuza gider (Felsefeden hoşlanırız).

Cicero ab amicis laudatus est. Cicero arkadaşları tarafından övüldü.

Fratres tui a Lucretio laudantur. Erkek kardeşlerin Lucretius tarafından övülüyor(lar) (Lucretius erkek kardeşlerini övüyor).

Consul virtute laudatus est. Konsül erdem bakımından övüldü (Konsülün erdemli oluşu övgüye değer bulundu).

Muneribus delectamur. Armağanlarla baştan çıkarılıyoruz.

Camillus hostes magno proelio superavit. Camillus düşmanları büyük muharebede yendi.

Philosophia pecuniam non optat. Felsefe paraya heves etmez (para beklemez, parayı arzulamaz).

Difficile est dolori convenire cum patientia. Acıya sabırla katlanmak zor bir iştir.

Omnes homines libertati student. Bütün insanlar özgürlük için çalışıyor(lar).

Cives legibus parent. Vatandaşlar kanunlara uyar(lar).

Multae Italiae civitates Romanis parebant. İtalya'nın birçok şehri (pek çok devleti) Romalılara itaat ediyordu (ediyorlardı).

difficile: **difficilis** sıfatının neut. nom.; **difficile est**: zordur, zor iştir, zor şeydir

Illa femina a Caesare monita est. O kadın Caesar tarafından uyarıldı (Caesar o kadını uyarmış bulunuyor, uyarmıştır).

Illa sententia Caesari placuit. Bu söz Caesar'ın hoşuna gitti (Caesar bu sözü beğendi).

Illa sententia Caesari displicuit. O söz Caesar'ın hoşuna gitmedi.

Gloriam veram habes. Gerçek şöhrete (onura, şerefe) sahipsin.

Gloriam habebis. Şöhrete sahip olacaksın.

Homo habet memoriam. İnsan hafızaya sahiptir (İnsanın hafızası vardır).

Cum Romanis pacem habuimus. Romalılarla barışa sahip olduk.

Pacem habueramus. Barışa sahip olmuştuk.

Cyrus omnium in exercitu suo militum nomina tenebat. Cyrus ordusundaki bütün askerlerin adlarını biliyordu.

Hanc urbem pulchram tenebimus. Bu güzel şehri ele geçireceğiz.

Te tua fata docebo. Sana akıbetini anlatacağım.

Urbs Troia decem annos obsidebatur. Troia on yıldır kuşatma altındaydı (kuşatılıyordu).

Haec sententia a Caesare dicta est. Bu deyiş (söz, cümle, ifade) Caesar tarafından söylendi (Bu deyişi Caesar söyledi).

Deus omnem hunc mundum regit. Tanrı (bu) bütün dünyayı yönetir.

Deus mundum semper rexit. Tanrı dünyayı her zaman yönetti.

Deus mundum reget. Tanrı dünyayı yönetecek.

Mundus a deo regitur. Dünya tanrı tarafından yönetilir.

Mundus semper regetur. Dünya her zaman yönetilecek.

Roma ab Augusto rursus aedificata est. Roma Augustus tarafından tekrar inşa edildi.

Nihil dixi. Hiçbir şey demedim.

Nihil a nobis dictum est. Bizim tarafımızdan hiçbir şey söylenmedi (Biz hiçbir şey söylemedik).

Cicero ad Atticum scribit. Cicero Atticus'a yazıyor.

Atticus quoque ad Ciceronem scribet. Atticus da Cicero'ya yazacak.

placeo, placere, placui, placitum, 2, v., hoşa (hoşuna) gitmek, beğenilmek; dat. alan bir fiil; bu yüzden **Caesar** kelimesi dat. haldedir; **obsideo, obsidere, obsedi, obsessum, 2, v.,** kuşatmak; **dico, dicere, dixi, dictum, 3, v.,** demek, söylemek, anlatmak, açıklamak

Epistulae a Cicerone scribuntur. Mektuplar Cicero tarafından yazılıyor.

Ad te saepe scribam. Sana sık sık yazacağım.

Cicero multos libros scripsit. Cicero birçok kitap yazdı (kaleme aldı).

Cicero librum de amicitia scripserat. Cicero dostluk üzerine bir eser yazmıştı.

Multa de amicitia diximus. Arkadaşlık hakkında çok şey söyledik.

Hic liber ad te scriptus est. Bu kitap sana yazıldı.

Consul a rege victus est. Konsül kral tarafından yenildi.

Civitas bene regitur. Memleket iyi yönetiliyor.

Civitates bene reguntur. Memleketler iyi yönetiliyorlar.

Multi exercitus in Italiam ducti erant. İtalya'ya pek çok ordu sevk edilmişti.

Carthaginienses ad bellum inducti erant. Kartacalılar savaşa kışkırtılmıştı.

Ego audio. Ben işitiyorum.

Tu amas. Sen seviyorsun.

Mater mea amat. Annem seviyor.

Pater meus monet. Babam uyarıyor.

Musa canit. Esin perisi şarkı söylüyor.

Nos scribimus. Biz yazıyoruz.

Vos dicitis. Siz söylüyorsunuz.

Reges regunt. Krallar yönetirler.

Canis currit. Köpek koşuyor.

Umbrae cadunt. Gölgeler düşüyor.

Hodie ego philosophum Graecum vidi. Ben bugün Yunan felsefeciyi (bir Yunan felsefeci) gördüm.

Aquila volabat. Kartal uçuyordu.

musa, -ae, f., esin perisi; **can, canere, cecini, cantum, 3, v.**, şarkı söylemek, bir türkü tutturmak; (*kuşlar*) şakımak; **scribo, scribere, scripsi, scriptum, 3, v.**, yazmak, kaleme almak; **rego, regere, rexi, rectum, 3, v.**, yönetmek, idare etmek, hâkimiyet kurmak; **curro, currere, cucurri, cursum, 3, v.**, koşmak, hızla koşmak, uçup gitmek; **umbra, -ae, f.**, gölge; **cado, cadere, cecidi, casum, 3, v.**, düşmek; (*gök cisimleri*) batmak, çökmek; **video, videre, vidi, visum, 2, v.**, görmek; **aquila, -ae., f.**, kartal; **volo, volare, volavi, volatum, 1, v.**, uçmak

Bella erunt. Savaşlar olacak(lar).
Renatus et Iulia vinum biberunt. Renatus ve Iulia şarap içti(ler).
Vox auditur. Ses işitiliyor (Bir ses işitiliyor).
Carmina leguntur. Şarkılar okunuyor(lar).
Tempora mutantur. Zamanlar değişir(ler).
Epistula mittetur. Mektup gönderilecek.
Domus aedificabatur. Ev inşa ediliyordu.
Vos culpabamini. Suçlanıyordunuz.
Nos culpabimur. Suçlanacağız.
Vinum bibitum erit. Şarap içilmiş olacak.
Ego amo te. Ben seni seviyorum.
Spes alit agricolas. Çiftçileri umut besliyor (Umut çiftçilerin ekmeği).
Ignis domos urit. Ateş evleri yakıp kül ediyor.
Deus regit mundum. Tanrı dünyayı yönetir.
Ego perdidi diem. Günü harcadım (Günü boşa geçirdim).
Apis flores amat. Arı çiçekleri sever.
Dido condidit Carthaginem. Kartaca'yı Dido kurdu.
Duo fratres, Claudius et Iulius, ambulant in via. İki kardeş (olan) Claudius ile Iulius, yolda yürüyorlar (yürürler, yürümektedirler).
Pueri templa et viros in via spectant. Çocuklar yolda(ki) tapınaklara ve insanlara (adamlara) bakıyorlar (tapınakları ve adamları seyrediyorlar).
Servi ad templum currunt. Köleler tapınağa (doğru) koşuyorlar.

bibo, bibere, bibi, bibitus, 3, v., içmek; **tempus, temporis, n.**, zaman; **muto, mutare, mutavi, mutatum, 1, v.**, bir yerden bir yere hareket etmek, yer değiştirmek; renk değiştirmek; daha iyi ya da daha kötü bir şeye dönüştürmek; bir şeyi değiştirmek; değişmek; **mitto, mittere, misi, missum, 3, v.**, göndermek, yollamak; **aedifico, aedificare, aedificavi, aedificatum, 1, v.**, bina dikmek, inşa etmek; **culpo, culpare, culpavi, culpatum, 1, v.**, suçlamak; **alo, alere, alui, alitum, 3, v.**, beslemek; **uro, urere, ussi, ustum, 3, v.**, yakmak, yakıp kül etmek; **mundus, -i, m.**, dünya, yeryüzü; insanlık; (öte dünyaya karşılık) bu dünya; **perdo, perdere, perdidi, perditum, 3, v.**, bozmak, mahvetmek, harcamak; **apis (apes), -is, f.**, arı; **Carthago, -inis, f.**, Kartaca şehri; **Dido, Didonis, f.**, Kartaca şehrinin kraliçesi; **frater, fratris, m.**, erkek kardeş, birader; **ambulo, ambulare, ambulavi, ambulatum, 1, v.**, yürümek; **specto, spectare, spectavi, spectatum, 1, v.**, bakmak; seyretmek; **ad + acc.**, bir şeye doğru

Sorores ad forum ambulant. Kız kardeşler *forum*a doğru yürüyorlar.

Anus fabulam de Roma narrat. Yaşlı kadın Roma hakkında bir masal anlatıyor.

Gaius in senatu laborat. Gaius senatoda çalışıyor.

Iulia clamat in schola. Iulia okulda bas bas bağırıyor.

Ego territus sum. Korktum (Dehşete düştüm).

Rex urbem cepit. Kral şehri aldı.

Burada geçen **cepit** fiili **io'lu fiiller** diye tabir edilen fiiller grubuna girer. Bu fiiller III. Çekim grubundandır, ama çekimleri IV. Çekim grubundan bir fiilin çekimine benzer.

Örnek Çekim Tablosu

Haber Kipi

Etken Çatı

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Gelecek Zaman
Tek.	1	capio	capiebam	capiam
	2	capis	capiebas	capies
	3	capit	capiebat	capiet
Çoğ.	1	capimus	capiebamus	capiemus
	2	capitis	capiebatis	capietis
	3	capiunt	capiebant	capient
		Geçmiş Zaman	**Gelecekle Geçmiş Zaman**	**-Miş'li Geçmiş Zaman**
Tek.	1	cepi	cepero	ceperam
	2	cepisti	ceperis	ceperas
	3	cepit	ceperit	ceperat
Çoğ.	1	cepimus	ceperimus	ceperamus
	2	cepistis	ceperitis	ceperatis
	3	ceperunt	ceperint	ceperant

forum, -i, n., forum, şehir meydanı, pazar yeri; **soror, sororis, f.**, kız kardeş; **senatus, -us, m.**, yaşlılar meclisi, senato; **laboro, laborare, laboravi, laboratum, 1, v.**, çalışmak, emek sarf etmek, iş görmek; **clamo, clamare, clamavi, clamatum, 1, v.**, bağırmak, haykırmak, bas bas bağırmak, çığlık atmak, avaz avaz bağırmak; yüksek sesle çağırmak, seslenmek; **terreo, terrere, terrui, territum, 2, v.**, korkutmak; **capio, capere, cepi, captum, 3, v.**, almak, kapmak; ele geçirip sıkıca tutmak; (zihinsel olarak) kavramak, anlamak, idrak etmek

Edilgen Çatı

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Gelecek Zaman
Tek.	1	capior	capiebar	capiar
	2	caperis	capiebaris	capieris
	3	capitur	capiebatur	capietur
Çoğ.	1	capimur	capiebamur	capiemur
	2	capimini	capiebamini	capiemini
	3	capiuntur	capiebantur	capientur
		Geçmiş Zaman	**Gelecekle Geçmiş Zaman**	**-Miş'li Geçmiş Zaman**
Tek.	1	captus, -a, -um sum	captus, -a, -um ero	captus, -a, -um eram
	2	captus es	captus eris	captus eras
	3	captus est	captus erit	captus erat
Çoğ.	1	capti, -ae, -a sumus	capti, -ae, -a erimus	capti, -ae, -a eramus
	2	capti estis	capti eritis	capti eratis
	3	capti sunt	capti erunt	capti erant

Başka Örnekler

Urbs Troia post decem annos capta et incensa est. Troia 10 yıl sonra zapt edildi ve yakıldı.

Ego feci magnum errorem. Ben büyük bir hata yaptım.

Magnes lapis ferrum ad se allicit. Mıknatıs taşı demiri kendine çeker.

Aspicit ad me. Bana bakıyor.

Cupio mutare vitam. Hayatımı değiştirmek istiyorum.

Agricolae hortum foderunt. Çiftçiler bahçeyi kazdılar.

Ego sum servus, sed nec furtum feci nec fugi. Ben bir köleyim, ama ne hırsızlık yaptım ne de kaçtım.

Ieci libellos in faciem eius. Kitapları onun yüzüne fırlattım (attım).

Uxor Gaii peperit filium. Gaius'un karısı bir oğlan doğurdu.

facio, facere, feci, factum, 3, v., yapmak; kılmak vb; **allicio, allicere, allexi, allectum, 3, v.**, çekmek; baştan çıkarmak, cezbetmek; **aspicio, aspicere, aspexi, aspectum, 3, v.**, bakmak, seyretmek, dikkatli bakmak, farkına varmak, görmek; dikkat etmek; **cupio, cupere, cupivi, cupitum, 3, v.**, özlem duymak, hasretini çekmek, arzulamak, çok istemek, dilemek; **fodio, fodere, fodi, fossum, 3, v.**, kazmak, kazıp çıkarmak; **fugio, fugere, fugi, fugitum, 3, v.**, kaçmak, tüymek; kaçınmak; **nec . . . nec . . .**, ne. . . ne de . . .; **iacio, iacere, ieci, iactum, 3, v.**, atmak, fırlatmak; **pario, parere, peperi, partum, 3, v.**, doğurmak, hasıl etmek

Urbs quatitur terrae motibus. Şehir zelzelerle sallanıyor.
Virgines raptae sunt. Genç kızlar kaçırıldılar.
Sapio nullam rem. Hiçbir şeyi (hiçbir meseleyi) anlamıyorum.
Iam nihil sapit. Artık hiçbir şey bilmiyor (anlamıyor).
Carthaginienses ad bellum inducti erant. Kartacalılar savaşa kışkırtılmıştı.
Cives urbem custodiebant. Vatandaşlar şehri koruyorlardı (gözetiyorlardı).
Haec verba Ciceronis audiebam. Cicero'nun bu sözlerini dinliyordum.
Verba tua audimus. Senin sözlerini dinliyoruz.
Verba mea audivisti. Sözlerimi işittin.
Verba mea audivistis. Sözlerimi işittiniz.
Sermonem tuum audiebam. Konuşmanı dinliyordum.
Pueri cantum avis audiebant. Çocuklar kuşun şarkısını (ötüşünü) dinliyordu.
Gaius urbem munivit. Gaius şehri tahkim etti.
Urbs munita est. Şehir tahkim edildi.
Tullus bellum finivit. Tullus savaşı bitirdi (sona erdirdi).
Bellum finiverat. Savaş bitmişti.
Bellum finitum est. Savaş sona erdirildi (bitti).
Bellum civile finitum est. İç savaş bitti.

E. ETKEN VE EDİLGEN BASİT CÜMLE ANALİZLERİ

Etken: **Dominus puellam amat.** Efendi kızı seviyor.

Bu cümlede **dominus** (efendi) özne, **puellam** (**puella**'nın acc. hali) nesnedir. **Amat, amare** (sevmek) fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahıs çekimidir. **Dominus, amat** fiilinin öznesidir. Cümledeki fiile Kim? ya da Ne? diye sorulduğunda, yani Kim seviyor? diye sorulduğunda, sorunun cevabı olan **dominus** (efendi) ifadesi öz-

quatio, quatere, --, quassum, 3, v., sallamak, zelzele yaratmak; **terrae motus:** deprem, zelzele; **rapio, rapere, rapui, raptum, 3, v.,** kapmak, yakalamak, kapıp kaçmak; çekip sürümek; soymak, talan etmek; **sapio, sapere, sapivi (sapii), 3, v.,** tatmak, tadına varmak; bir şeyi bilmek, anlamak

ne konumundadır. Neyi seviyor? diye sorulduğunda ise, sorunun cevabı olan **puellam** (kızı) ifadesi nesne konumundadır.

Edilgen: **Puella amatur a domino.** Kız efendi tarafından seviliyor.

Bu cümlenin fiili olan **amatur** (seviliyor), **amare** (sevmek) fiilinin edilgen Şimdiki Zaman 3. tekil şahıs çekimidir. Önceki etken cümlenin nesnesi olan **puellam** (kızı) bu cümlede cümle başına geçmiş ve nominativus halinde kullanılmıştır. Özne ise dolaylı olarak fiil üzerinde etkisini sürdürmektedir. Türkçede olduğu gibi Latincede de yapan konumundaki özne edilgen cümlede genel olarak *tarafından* ifadesiyle belirtilir. Bu ifade **a** ya da (kendisinden sonra sesli harfle başlayan bir kelime gelmesi durumunda) **ab** edatının ablativus halindeki bir kelimeyi almasıyla kurulur. Bu örnekte **dominus**'un ablativus hali **domino**'dur. Bu analiz, aşağıdaki cümleler için de geçerlidir.

Etken: **Gladiator virum non necavit.** Gladyatör adamı öldürmedi.

Bu cümledeki **necavit** fiili, **necare** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahıs çekimidir. Bu cümlede olduğu gibi, Latince bir cümlede **non** kelimesi varsa fiil olumsuz olur; **necavit** (olumlu): öldürdü; **non necavit** (olumsuz): öldürmedi.

Edilgen: **Vir a gladiatore non necatus est.** Adam gladyatör tarafından öldürülmedi.

Bu örnekte görüldüğü gibi, cümledeki vurguya göre **a gladiatore** (gladyatör tarafından) ifadesi yer değiştirebilir; çünkü Latincede cümle öğeleri esnek kullanılabilme özelliğine sahiptir. Bu cümlenin fiili **necatus est** (öldürüldü, katledildi; kılıçtan geçirildi) ifadesi **necare** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman 3. tekil şahıs çekimidir ve başında **non** olduğu için olumsuzdur (öldürülmedi). Bu ifade *öldürülmüştü* olsaydı, cümlenin fiili **necatus erat** olacaktı ve edilgen -Miş'li Geçmiş Zaman 3. tekil şahıs olarak çekilecekti. Yine bu ifade *öldürülmüş olacak* olsaydı, bu kez fiil **necatus erit** olacak ve edilgen Gelecekte Geçmiş Zaman 3. tekil şahıs olarak

vir, viri, m., adam; **gladiator, -oris, m.,** gladyatör; **non,** olumsuzluk bildiren bir zarftır ve çekimsizdir; **neco, necare, necavi, necatum, 1, v.,** öldürmek, katletmek, kılıçtan geçirmek

çekilecekti. Burada önemli bir husus da, fiilin üç takılı bir sıfat gibi çekileceğidir. Örneğin cümledeki nominativus halindeki kelime **puella** olsaydı, **puella** dişil bir kelime olduğu için fiil **necata est** olacaktı: Puella **a gladiatore necata est.** Kız gladyatör tarafından öldürüldü.

Etken: **Marcus librum leget.** Marcus kitabı okuyacak.
Bu cümledeki **leget** fiili, **legere** fiilinin etken Gelecek Zaman 3. tekil şahıs çekimidir.

Edilgen: **Liber a Marco legetur.** Kitap Marcus tarafından okunacak.
Bu cümledeki **legetur** fiili, **legere** fiilinin edilgen Gelecek Zaman 3. tekil şahıs çekimidir.

Etken: **In somnio matrem meam vidi.** Rüya(m)da annemi gördüm.
Bu cümledeki **vidi** (gördüm) fiili, **videre** fiilinin etken Geçmiş Zaman 1. tekil şahıs çekimidir. Cümlenin öznesi ben'dir ve fiilin içinde gizlidir.

Edilgen: **In somnio meo mater mea mihi visa est.** Rüyamda annem bana göründü.
Bu cümlede nominativus konumdaki kelime **mater** (annem) dişil bir kelime olduğundan, **videre** (görmek) fiilinin edilgen Geçmiş Zaman çekimi **visa est** şeklindedir.

Etken: **Rex nuntium misit.** Kral haberciyi (bir haberci) gönderdi.
Bu cümlenin fiili **misit** (gönderdi), **mittere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahıs çekimidir.

Edilgen: **Nuntius a rege missus est.** Haberci kral tarafından gönderildi.
Bu cümlede nominativus konumdaki kelime **nuntius** (haberci) eril bir kelime olduğundan, **mittere** (göndermek) fiilinin edilgen Geçmiş Zaman çekimi **missus est** olarak kurulur.

somnium, -i, n., rüya, düş; **video, videre, vidi, visum, 2, v.,** görmek; algılamak, anlamak; **rex, regis, m.,** kral; **nuntius, -i, m.,** haberci, ulak

Etken: **Puella porcas vaccasque vocat.** Kız domuzları ve inekleri çağırıyor.

Bu cümledeki **vocat** fiili, **vocare** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsıdır. Bu cümlenin çoğul halde iki nesnesi vardır: **porcas ve vaccas.** Bu iki nesne birbirine **et** (ve) bağlacı yerine aynı anlama gelen **-que** bağlacıyla bağlanmıştır.

Edilgen: **Porcae vaccaeque vocatae sunt a puella.** Domuzlar ve inekler kız tarafından çağrıldı.

Edilgen cümlede iki nominativus olduğu için, fiil Edilgen Geçmiş Zaman 3. çoğul şahıs çekimindedir ve bu iki kelime de dişil olduğundan, **vocatae sunt** şeklindedir.

F. DESCARTES LATİNCE ÖZDEYİŞLERDEN FİİLLER ÖĞRENİYOR

Aureae Sententiae: Altından Sözler

* **Experientia docet.** Tecrübeler öğretir.
* **In aqua scribis.** Suya yazı yazıyorsun (Suda kalem oynatıyorsun; Boşa kürek çekiyorsun; Abesle iştigal ediyorsun).
* **Vitam regit fortuna, non sapientia.** Yaşamı talih yönetir, bilgelik değil.
* **Vitia, cum tacent, clamant.** Sustukları halde, kusurları avaz avaz bağırmakta (bağırıyor).
* **Inter dominum et servum nulla amicitia est.** Efendi ile köle arasında (hiçbir şekilde) dostluk olmaz (yoktur).

porca, -ae, f., dişi domuz; **vacca, -ae, f.,** inek; **voco, vocare, vocavi, vocatum, 1, v.,** çağırmak, seslenmek; **doceo, docere, docui, doctum, 2, v.,** öğretmek, bilgi vermek; **docet, docere** fiilinin, etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsı; **scribis, scribere** fiilinin etken Şimdiki Zaman 2. tekil şahsı; **fortuna, -ae, f.,** şans, talih; **fortuna secunda:** iyi şans; **fortuna adversa:** kötü şans, kötü talih; **regit, regere** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsı; **vitium, -ii, n.,** kusur, ayıp, leke; ahlaki kusur, hata, yanılgı, kötülük; dil kusuru; **cum,** -dığı halde; **cum tacent:** sustukları halde; sussalar da; **taceo, tacere, tacui, tacitum, 2, v.,** susmak; **tacent, tacere** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. çoğul şahsı; **clamo, clamare, clamavi, clamatum, 1, v.,** yüksek sesle bağırmak, haykırmak, veryansın etmek, avazı çıktığı kadar bağırmak; **clamant, clamare** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. çoğul şahsı

* **Nos in eadem nave sumus.** Biz aynı gemideyiz (Aynı gemide yol alıyoruz; Aynı yolun yolcusuyuz).
* **Necessitas dat legem, non ipsa accipit.** Zorunluluk (kader) kanun koyar, ama kendisi (kanun) kabul etmez.
* **Qui me amat, amat et canem meum.** Beni seven (kişi) (kim ki beni sever), köpeğimi de sever (Gülü seven dikenine katlanır).
* **Mors omnia aequat.** Ölüm her şeyi eşit kılar (eşitler, aynı seviyeye indirir; Ölüm karşısında her şey eşittir).
* **Sine pinnis volare non facile est.** Kanatsız uçmak kolay değildir.
* **Vulpes pilum mutat, non mores.** Tilki tüyünü değiştirir, huyunu değil.
* **Homines amplius oculis quam auribus credunt.** İnsanlar kulaklarından çok gözlerine inanır (İnsanlar duyduklarından çok gördüklerine inanır).
* **Cogito, ergo sum.** Düşünüyorum, öyleyse varım.
* **Non scholae, sed vitae discimus.** Okul için değil, hayat için öğreniyoruz.
* **Fugit invida aetas.** Kıskanç ömür akıp geçiyor.

eadem (*zamir*), aynı; **in eadem nave:** aynı gemide; **necessitas, -atis, f.,** zorunluluk, doğa kanunu ya da doğa yasası; kaçınılmaz kader; **ipse** (*zamir*), kendisi, bizzat o; **ipsa, ipse**'nin dişil şekli (**necessitas** dişil bir isim olduğu için, onu niteler); **do, dare, dedi, datum, 1, v.,** vermek (I. Çekimden bir fiil olmasına rağmen düzensizdir); **dat, dare** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsı; **et:** de, dahi; **qui** (*zamir*), o; **omnia:** her şeyi; **aequo, aequare, aequavi, aequatum, 1, v.,** birbirine eşitlemek, bir seviyeye getirmek ya da indirgemek, denkleştirmek; **aequat, aequare** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsı; **sine + abl.,** -sız, -siz; **sine pinnis:** kanatsız; **volare, volare** fiilin Şimdiki Zaman etken mastar şekli; ad değeri taşır, bu yüzden cümlenin öznesi yerine geçer.; **vulpes, -is, f.,** tilki; kurnazlık; **pilus, -i, m.,** kıl, tüy, post; **mutat, mutare** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsı; **amplius** (*zarf*), daha fazla; **quam** (*mukayese bildiren zarf*), -den daha; **auris, auris, f.,** kulak; **credo, credere, credidi, creditum, 3, v.,** inanmak, güvenmek, itimat etmek; **credunt, credere** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. çoğul şahsı; **cogito, cogitare, cogitavi, cogitatum, 1, v.,** düşünmek; **ergo** (*zarf*), o halde, öyleyse; **sum, esse** fiilinin Şimdiki Zaman 1. tekil şahsı; (**esse** fiili, olmak ya da varolmak anlamına geldiğinden, bu cümlede benim, yani varım anlamını verir); **schola, -ae, f.,** okul; **disco, discere, didici, 3, v.,** öğrenmek; **discimus, discere** fiilinin etken Şimdiki Zaman 1. çoğul şahsı; **invidus, -a, -um, adj.,** kıskanç; **fugio, fugere, fugi, fugitum, 3, v.,** kaçmak; (**fugere,** io'lu bir fiildir)

VI. ÜNİTE

A. METİNLERDEN FİİLLER, ÖZNELER, NESNELER

Descartes Mitolojik Hikâyeler Okuyor[1]

1. Hercules et Serpentes: Hercules ve Yılanlar

Hercules, Alcmenae filius, olim in Graecia habitabat. Hic omnium hominum validissimus est. At

Alcmena'nın oğlu olan Hercules, bir zamanlar Yunanistan'da yaşıyordu. Bu (Hercules) bütün insanların en güçlüsüdür.

1 Bu hikâyeler *Ritchie's Fabulae Faciles* adlı eserden uyarlanmıştır. Bkz. Kirtland (ed.) 1903: 9.

Iuno, regina deorum, Alcmenam oderat et Herculem adhuc infantem necare voluit. Misit igitur duas serpentes saevissimas; hae media nocte in cubiculum Alcmenae venerunt; Hercules cum fratre suo dormiebat. Nec tamen in cunis, sed in scuto magno cubabant. Serpentes iam appropinquaverant et scutum movebant; itaque pueri e somno excitati sunt.

Ama tanrıların ecesi olan Iuno, Alcmena'dan nefret ediyordu (nefret etmiştir) ve Hercules'i bebekliğinden beri hep öldürmek istedi (bugüne değin bebek Hercules'i hep öldürmek istedi). Bu yüzden vahşi mi vahşi (çok vahşi) iki yılan gönderdi. Bu yılanlar gecenin bir yarısı (gecenin yarısında) Alcmena'nın yatak odasına girdiler; Hercules kardeşiyle birlikte uyuyordu. Ne var ki (ama) beşikte değil de, (aksine) büyük bir kalkanın içinde yatıyorlardı. Yılanlar artık yaklaşmış(tı) ve kalkanı sallıyordu; böylece çocuklar uykularından uyandılar. (O esnada yılanlar yaklaşmış ve kalkanı sallamaya başlamıştı ki, çocuklar uykularından uyandılar.)

Metni Doğru Okuma

Önceki ünitede tek tek cümlelerin basit şekildeki analizinde de görüldüğü üzere, bir cümlenin doğru anlamlandırılabilmesi için önce fiilinin, öznesinin ve nesnesinin bulunması şarttır. Ne şekilde kurulmuş olursa olsun Latince bir cümlenin öznesinin nominativus ve nesnesinin accusativus halde olması ilk kuraldır. Ancak bazı fiiller nesne olarak kelimenin dativus vb hallerini gerektirebilir. Bunu anlamanın tek yolu sözlüklere başvurup fiilin hangi nesne halini aldığını görmektir.

Şahıs takılarıyla çekilen, dolayısıyla öznesi kendi içinde olan Latince bir fiil, bir cümlenin canıdır. Cümlede özne yazılmamış olsa bile fiil bulunduktan sonra ona doğru sorular sorulunca özne ve nesne zaten kendini belli eder.

Tek tek cümlelerde fiili bulmak kolaydır, ama birkaç cümlenin birbirine bağlandığı ileri düzeydeki metinlerde fiiller o kadar kolay bulunmayabilir. Ne var ki Latincede çoğu fiilin onlarca anlamı vardır ve hangi anlamda kullanıldığı bazen tek tek cümlelerden hiç anlaşılmaz. Bu yüzden belirli bir fikir akışı içindeki metinde fiillerin hangi anlamda kullanıldığı her zaman daha rahat kavranır.

İster yukarıdaki gibi basit bir metin olsun, ister daha karmaşık bir metin olsun, Latince bir metni okumanın tek yolu onu cümlelerine bölmek ve bu cümlelerin de her şeyden önce fiilini, öznesini ve nesnesini bulmaktır. Bu ilk aşamada kafa karışıklığına sebep olmaması için cümlenin diğer öğelerini, sıfatlarını, zarflarını, edatlarını, bağlaçlarını vs bir kenara bırakmak, fiile ve özneye odaklanmak en iyisidir. Fiilden, özneden ve nesneden emin olunduktan sonra diğer öğeleri cümleye katmak ve anlamlandırmak daha doğru olur. Ama bazı cümlelerin fiilleri gizli özne içerir ve bu öznenin kimi kastettiğini anlamak için, bu ilk işlem sırasında en yakın cümlelerdeki nesnelerin veya diğer öğelerin de işin içine katılması icap edebilir. Örnek olarak yukarıdaki metni bu açıdan inceleyelim.

Metnin Cümleleri

1. **Hercules, Alcmenae filius, olim in Graecia habitabat.**
   Alcmena'nın oğlu olan Hercules, bir zamanlar Yunanistan'da yaşıyordu.
2. **Hic omnium hominum validissimus est.**
   Bu (Hercules) bütün insanların en güçlüsüdür.
3. **At Iuno, regina deorum, Alcmenam oderat**
   Ama tanrıların ecesi olan Iuno, Alcmena'dan nefret ediyordu (nefret etmiştir)
4. **et Herculem adhuc infantem necare voluit.**
   ve Hercules'i bebekliğinden beri hep öldürmek istedi.
5. **Misit igitur duas serpentes saevissimas;**
   Bu yüzden vahşi mi vahşi iki yılan gönderdi;
6. **hae media nocte in cubiculum Alcmenae venerunt;**
   bu yılanlar gecenin bir yarısı Alcmena'nın yatak odasına girdiler;
7. **Hercules cum fratre suo dormiebat.**
   Hercules kardeşiyle birlikte uyuyordu.

8. **Nec tamen in cunis, sed in scuto magno cubabant.**
   Ne var ki beşikte değil de, büyük bir kalkanın içinde yatıyorlardı.
9. **Serpentes iam appropinquaverant**
   O esnada yılanlar yaklaşmıştı
10. **et scutum movebant;**
    ve kalkanı sallıyorlardı;
11. **itaque pueri e somno excitati sunt.**
    böylece çocuklar uykularından uyandılar.

Cümlelerin Fiilleri

1. **habitabat**: yaşıyordu; **habitare** fiilinin etken Şimdiki Hikâye Zamanı 3. tekil şahsı
2. **est**: -dır; **esse** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsı (en üstünlük derecesi almış bir sıfatla[1] birlikte gitmektedir; **validissimus est**: en güçlüsüdür)
3. **oderat**: nefret ediyordu; **odisse** fiilinin etken -Miş'li Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı[2]
4. **necare voluit**: öldürmek istedi (bir mastar ve fiilden kurulmuş cümle); **necare**: katletmek; **necare** fiilinin etken Şimdiki Zaman mastarı; **voluit**: istedi; çekimi düzensiz olan **velle** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı[3]
5. **misit**: gönderdi; **mittere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı
6. **venerunt**: geldiler; **venire** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. çoğul şahsı
7. **dormiebat**: uyuyordu; **dormire** fiilinin etken Şimdiki Hikâye Zamanı 3. çoğul şahsı
8. **cubabant**: yatıyorlardı (uyuyorlardı); **cubare** fiilinin etken Şimdiki Hikâye Zamanı 3. çoğul şahsı

habito, habitare, habitavi, habitatum, 1, v., bir yerde yaşamak, oturmak, bir yeri mesken tutmak, bir yere yerleşmek; **odi, odisse, osum, 3, v.**, nefret etmek (Eksik Çekimli Fiil); **volo, velle, volui, volutum, v.**, istemek; **venio, venire, veni, ventum, 4, v.**, gelmek; içeri gelmek, içeri girmek; **dormio, dormire, dormivi, dormitum, 4, v.**, uyumak; **cubo, cubare, cubui, cubitum, 1, v.**, yatmak, uykuya yatmak, uyumak

1 Bkz. Sıfatların Dereceleri, s.183-188.
2 Bkz. Eksik Çekimli Fiiller, s.167-168.
3 Söz konusu fiil için bkz. Ekler, s. 461.

9. **appropinquaverant**: yaklaşmışlardı (yaklaştılar); **appropinquare** fiilinin etken -Miş'li Geçmiş Zaman 3. çoğul şahsı
10. **movebant**: sallıyorlardı (sallamaya başladılar); **movere** fiilinin etken Şimdiki Hikâye Zamanı 3. çoğul şahsı
11. **excitati sunt**: uyandılar; **excitare** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman 3. çoğul şahsı

Bu fiillerin bazılarının tam çevirisi Türkçe dil yapısına uygun olmayabilir. Bu durumda fiillerin tekil ya da çoğul hallerinde ve zamanlarında, yukarıda parantez içinde belirtildiği gibi, bazı uygun düzenlemeler yapılması gerekebilir. Yoksa çeviri anlaşılmaz olur.

Cümlelerin Özneleri

Cümlelerin özneleri, fiillerine Kim? ya da Ne? sorusu sorularak ve bu sorulara cevap vermeyen, yani nominativus halde olmayan öğeler atılarak bulunur.

1. **habitabat**: yaşıyordu; Kim yaşıyordu? Cevap: **Hercules** = **Hercules habitabat**: Hercules yaşıyordu.
2. **(validissimus) est**: en güçlüsüdür; Kim en güçlüsüdür? Cevap: **Hic**: Bu (bu kişi, yani Hercules). (**Hic**, bir işaret zamiridir[1] ve **Hercules** kelimesinin yerine geçer. **Hercules** eril, tekil ve nominativus bir kelime olduğu için, onu işaret eden zamir de eril, tekil ve cümlenin öznesi olduğundan nominativustur. **Hic validissimus est**: Bu (kişi) en güçlüsüdür.)
3. **oderat**: nefret ediyordu; Kim nefret ediyordu? Cevap: **Iuno** = **Iuno oderat**: Iuno nefret ediyordu.
4. **necare voluit**: öldürmek istedi; Kim öldürmek istedi? Cevap: **Iuno** = **Iuno necare voluit**: Iuno öldürmek istedi. (Bu cümle bir önceki cümleye **et** (ve) bağlacıyla bağlı olduğundan, özne tek-

appropinquo, appropinquare, appropinquavi, appropinquatum, 1, v., yaklaşmak; **moveo, movere, movi, motum, 2, v.**, harekete geçmek, hareket etmek; harekete geçirmek, sallamak, sarsmak; **excito, excitare, excitavi, excitatum, 1, v.**, uyandırmak, kaldırmak; harekete geçirmek, kışkırtmak; **Hercules, -i (-is), m.**, Yunan'ın efsanevi kahramanı, insan kuvvetinin simgesi; **Iuno, Iunonis, f.**, kadınların koruyucu tanrıçası, tanrı Iuppiter'in eşi

1 Bkz. İşaret Zamirleri, s.176-180.

rarlanmamıştır. Ama söz konusu cümlede başka herhangi bir nominativus kelime olmadığı için fiilin öznesinin yine **Iuno** olduğu açıktır.)

5. **misit**: gönderdi; Kim gönderdi? Cevap: **Iuno** = **Iuno misit**: Iuno gönderdi. (Bu cümlenin de öznesi yazılmamıştır, ama fiilinin 3. tekil bir şahsı niteliyor olması tekil bir öznesi olduğunu gösterir ve bu durumda metnin anlam bütünlüğüne dikkat edilerek önceki cümlelerin öznesine başvurulur. Dolayısıyla bu cümlenin öznesinin de yine **Iuno** olduğu bellidir; çünkü ondan başka bir nominativus kelime yoktur.)
6. **venerunt**: geldiler; Kimler (neler) geldi? Cevap: **hae**: bunlar (**serpentes**) = **hae (serpentes) venerunt**: bunlar (yılanlar) geldiler. (Bu cümlede **venerunt** fiili çoğul bir özneye işaret ettiği için, öznenin çoğul bir kelime olması gerekir. **Hae**, işaret zamiridir ve dişil, çoğul ve nominativus haldedir. Öyleyse cümlenin öznesidir. Bu zamirin kimin yerine kullanıldığını bulmak için önceki cümlede aynı sayı ve cinste bir kelime aramak gerekir. Bu işlemde bir önceki cümledeki sadece **serpentes** kelimesinin bu özellikleri taşıdığı görülür ve cümlenin öznesi olduğu anlaşılır. Bu tür durumlarda tek gerekli şey, kelimelerin cinslerinin ve hangi çekim grubundan olduklarının çok iyi öğrenilmiş olmasıdır.)
7. **dormiebat**: uyuyordu; Kim uyuyordu? Cevap: **Hercules** = **Hercules dormiebat**: Hercules uyuyordu.
8. **cubabant**: yatıyorlardı; Kimler yatıyorlardı? Cevap: **Gizli Özne.** (Bu cümlenin öznesi yazılmamıştır. Sadece fiilin çoğul olması bize öznenin 3. çoğul şahıs olduğunu gösterir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında bir önceki ya da onun da öncesindeki cümlelere bakılır. Bir tek çoğul halde **serpentes** kelimesi vardır; ama bu cümlenin gidişatına uygun düşmemektedir. O zaman bu cümlenin öncesindeki cümlenin diğer unsurlarına bakmak gerekir ve bir önceki cümlede Hercules'in kardeşiyle birlikte uyuduğundan bahsedildiği görülür. Dolayısıyla cümlenin gizli öznesinin Hercules ve kardeşini kastettiği anlaşılır.)

serpens, serpentis, f., yılan

9. **appropinquaverant**: yaklaşmışlardı; Kimler yaklaşmışlardı? Cevap: **Serpentes** = **Serpentes appropinquaverant**: Yılanlar yaklaşmışlardı.
10. **movebant**: sallıyorlardı; Kimler sallıyorlardı? Cevap: **Serpentes** = **Serpentes movebant:** Yılanlar sallıyorlardı. (Bir önceki cümleye **et** (ve) bağlacıyla bağlı olan bu cümlenin fiilinin de öznesi **serpentes** kelimesidir.)
11. **excitati sunt:** uyandılar; Kimler uyandı? Cevap: **pueri** = **pueri excitati sunt:** çocuklar uyandılar.

Cümlelerin Nesneleri

Fiile Ne? Neyi? gibi sorular sorularak belirlenir. Yukarıda da belirtildiği gibi, fiilin özel bir niteliği yoksa, nesnenin accusativus olması zorunludur. Nesnelerin cümledeki yeri, cümledeki vurgularına göre değişebilir. Bu durum fiiller ve özneler için de geçerlidir. İncelenen metinde sadece şu cümlelerin nesnesi vardır:

3. **Iuno oderat**: Iuno nefret ediyordu; Neden (kimden) nefret ediyordu? Cevap: **Alcmenam**: Alcmena'dan = **Iuno oderat Alcmenam**: Iuno Alcmena'dan nefret ediyordu. (**odisse**: nefret etmek fiili Latincede accusativus almasına rağmen **Alcmena'yı** gibi bir söyleyiş Türkçeye uymadığından **Alcmena'dan** demek zorundayız. Özellikle Türkçeden Latinceye çevirilerde sorun yaratacak ve sıkça rastlanabilecek böyle durumlara dikkat edilmesi gerekir. Fiilin hangi halde bir kelime aldığını belirlemek için sözlüklere bakmak yeterlidir.)
4. **Iuno necare voluit**: Iuno öldürmek istedi; Kimi öldürmek istedi? Cevap: **Herculem**: Hercules'i = **Iuno necare voluit Herculem**: Iuno Hercules'i öldürmek istedi. (Bu cümlede bir accusativus kelime daha vardır: **infantem**. Bu kelime hem bir sıfat (m./f./n.) hem de ortak çekimde bir addır. Bu cümlede Hercules'i hem sıfat olarak etkilemiş olabilir hem de bir ad olarak. İki durumda da çeviri değişmez.)

Alcmena, -ae, f., Hercules'in annesi Alcmena; tanrı Iupiter'den hamile kalıp Hercules'i doğurmuştur, bu yüzden Iupiter'in eşi Iuno ondan nefret etmektedir; **infans, infantis, adj.,** bebek, konuşma yetisini henüz kazanmamış; **infans, infantis, m./f.,** bebek

5. **Iuno misit**: Iuno gönderdi; Neyi gönderdi? Cevap: **serpentes**: yılanları = **Iuno serpentes misit**: Iuno yılanları gönderdi.
10. **Serpentes movebant**: Yılanlar sallıyorlardı; Neyi sallıyorlardı? Cevap: **scutum**: kalkanı = **Serpentes scutum movebant**: Yılanlar kalkanı sallıyorlardı.

Cümlelerin Diğer Öğeleri

Cümlelerin fiilleri, özneleri ve nesneleri bulunduktan sonra, varsa sıfatlar, zarflar vs gibi diğer öğeleri de her bir cümlenin içine yerleştirilir ve cümle anlamına kavuşur. Yukarıdaki metnin bilinmesi gereken diğer öğeleri aşağıdaki gibidir.

Hercules, Alcmenae filius: Alcmena'nın oğlu olan Hercules (**Hercules** ile **filius** aynı haldedir (nom.) ve iki virgül arasındaki ifade Hercules'i bir sıfat gibi nitelemektedir. Bu kural Latincede *appositio* olarak adlandırılır.)[1]

olim (*zarf*): vaktiyle

omnium hominum validissimus: bütün insanların en güçlüsü (**validus, -a, -um, adj.**, (güçlü, kuvvetli, gürbüz) sıfatının en üstünlük derecesi)

at (*bağlaç*): fakat

Iuno, regina deorum: tanrıçaların ecesi olan Iuno (Burada da bir *appositio* söz konusudur. Bu yüzden **Iuno** ve **regina** kelimeleri aynı halde (nom.) bulunmaktadır.)

adhuc (*zarf*): şimdiye değin, bugüne değin

igitur (*bağlaç*): bu yüzden

duas serpentes saevissimas: çok vahşi iki yılanı (**saevus, -a, -um, adj.**, (vahşi) sıfatının en üstünlük derecesi)

media nocte (*abl. zarf*): gecenin yarısında

in cubiculum: yatak odasına doğru (**in** + **acc.**, -e doğru)

cunae, -arum, f., (*çoğ.*), beşik

nec (*bağlaç*): değil (*cümleyi olumsuz yapar*)

tamen (*zarf*): ama, fakat, gerçi, ne var ki

sed (*zarf*): ama, fakat, aksine (**tamen** ile aynı cümlede kullanıldığında önceki cümledeki fikri düzeltmek için kullanılır; **Nec tamen**

1 Bkz. Appositio, s. 168-169.

in cunis, sed in scuto magno cubabant. (*Ne var ki*) *beşikte değil de, (aksine) büyük bir kalkanın içinde yatıyorlardı.* Bu tür kelimeler Türkçeye çevrilirken her zaman söylenmeyebilir.)

iam (*zarf*): artık, o esnada, tam o anda

itaque (*bağlaç*): ve böylece, bu yüzden

e somno: uykudan (**e + abl.**, -den; **somnus, -i, m.**, uyku)

Latince metnin bu şekildeki basit analizi, hem aşağıdaki metin hem de diğer bütün metinler için geçerlidir. Bu ilk adımın doğru uygulanması en zor metinlerin bile anlaşılır kılınmasına yardımcı olacaktır.

2. Fortitudo Herculis: Hercules'in Mertliği

Frater Herculis, magna voce exclamavit; sed Hercules, fortissimus puer, haudquaquam territus est. Parvis manibus serpentes statim prehendit, et colla earum magna vi compressit. Tali modo serpentes a puero interfectae sunt. Alcmena autem, mater puerorum, clamorem audiverat, et maritum suum e somno excitaverat.

Hercules'in erkek kardeşi yüksek sesle bir çığlık attı, ama çok cesur bir çocuk olan Hercules hiç korkmadı. Küçük elleriyle hemen yılanları yakaladı ve bütün gücüyle boyunlarını sıktı. Böylece yılanlar çocuk tarafından öldürülmüş oldu. Ne var ki çocukların annesi Alcmena bir çığlık işitmiş ve kocasını uykudan kaldırmıştı.

Ille lumen accendit et gladium suum rapuit; tum ad pueros properabat, sed ubi ad locum venit, rem miram vidit, Hercules enim ridebat et serpentes mortuas monstrabat.

Kocası (o) kandili yaktı ve kılıcını kaptı (kılıcına davrandı) ve soluğu çocukların yanında aldı; ama oraya geldiğinde mucizevi bir olayla karşılaştı. Çünkü Hercules gülüyordu ve ölü yılanları gösteriyordu.

Gerekli Bilgiler

fortitudo: güç, güçlülük, bedensel güç, dayanıklılık; yiğitlik, mertlik

magna voce: yüksek sesle, avaz avaz (*abl. zarf*)

exclamavit: **exclamare** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**exclamo, exclamare, exclamavi, exclamatum, 1, v.**, çığlık atmak)

fortissimus: çok cesur: **fortis** sıfatının en üstünlük derecesi (**fortis, forte, adj.**, cesur; III. Çekim bir sıfat)[1]

Hercules, fortissimus puer: çok cesur bir çocuk olan Hercules (Appositio: **Hercules** ve **puer** aynı haldedir.)

haudquaquam: hiç, asla, hiçbir şekilde (haud + quaquam)

haudquaquam territus est: hiç korkmadı: **terrere** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

parvis manibus: küçük elleriyle (*alet abl.*)

serpentes: yılanları (**serpens** kelimesinin çoğ. acc.)

statim (*zarf*): derhal, hemen

prehendit: **prehendere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**prehendo, prehendere, prehendi, prehensum, 3, v.**, yakalamak, kapmak, tutup yakalamak, ele geçirmek)

collum, -i, n., ense, boyun

earum (*işaret zamiri; gen. çoğ. f.*): onların (yılanların)

magna vi: büyük bir güçle, bütün gücüyle (*abl. zarf*)

compressit: **comprimere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**comprimo, comprimere, compressi, compressum, 3, v.**, ezmek, sıkmak)

1 Bkz. III. Çekim Sıfatlar, s. 180-183.

tali modo: bu şekilde, böylece (*abl. zarf*)

interfectae sunt: **interficere** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman 3. çoğul şahsı

autem (*bağlaç*): ama, öte yandan, ne var ki, yine de

audiverat: **audire** fiilinin etken -Miş'li Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

Alcmena autem, mater puerorum: Öte yandan çocukların annesi (olan) Alcmena (Appositio: **Alcmena** ve **mater** aynı haldedir (nom.); **maritum**: kocasını; **maritus, -i, m.**, koca)

excitaverat: **excitare** fiilinin etken Miş'li Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

ille (*işaret zamiri; nom. tek. m.*): o (o adam, o koca)

lumen accendit: kandili yaktı; **accendit, accendere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**accendo, accendere, accendi, accensum, 3, v.**, yakmak, tutuşturmak, ışık (kandil vs) yakmak; ateş yakmak)

rapuit: **rapere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**rapio, rapere, rapui, raptum, 3, v.**, kapmak, yakalamak)

tum (*zarf*): sonra; o sırada, o esnada; bunun üzerine, derhal

ad pueros: çocuklara doğru (**ad + acc.**, -e doğru)

properabat: **properare** fiilinin etken Şimdiki Hikâye Zamanı 3. tekil şahsı (**propero, properare, properavi, properatum, 1, v.**, bir şeyi hızla (telaşla, aceleyle) yapmak, hızlanmak, acele etmek, telaşlanmak)

ad pueros properabat: soluğu çocukların yanında aldı

ubi ad locum venit: o yere geldiğinde (çocukların bulunduğu yere geldiğinde, oraya geldiğinde) [**ubi** (orada, o yerde) zarfıyla kurulmuş zaman bildiren cümle]

venit: **venire** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

rem miram: mucizevi bir olayı (bir şeyi); (**mirus, mira, mirum, adj.**, mucizevi, şaşırtıcı)

vidit: **videre** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

enim (*bağlaç*): çünkü

ridebat: **ridere** fiilinin etken Şimdiki Hikâye Zamanı 3. tekil şahsı (**rideo, ridere, risi, risum, 2, v.**, gülmek)

serpentes mortuas: ölü yılanları (**mortuus, mortua, mortuum, adj.**, ölü)

B. YENİ GRAMER KURALLARI

Eksik Çekimli Fiiller

Latince fiiller arasında, bazı çekimleri eksik fiillere **Eksik Çekimli Fiiller** denir.[1] En önemlileri şunlardır:

odi, odisse, 3, v., nefret etmek
memini, meminisse, 3, v., hatırlamak
coepi, coepisse, 3. v., başlamak

Bu fiiller zaman içinde Şimdiki Zaman gövdesine dayanan bütün çekimlerini kaybetmiştir. Bu tür fiillerin Geçmiş Zamanı, Şimdiki Zaman anlamı verir; Gelecekte Geçmiş Zamanı, Gelecek Zaman anlamı verir; -Miş'li Geçmiş Zamanı da Şimdiki Hikâye Zamanı ya da ara sıra Geçmiş Zaman anlamı verir. Bunlar arasında **coepi**, hem biçim hem de anlam açısından Şimdiki Zamana sahip değildir. 1. şahıs çekimleri ve anlamları şu şekilde örneklenebilir:[2]

Mastar (Geçmiş zaman): coepisse / meminisse / odisse

odi: nefret ediyorum (çekimi Geçmiş Zaman, anlamı Şimdiki Zaman)
memini: hatırlıyorum (çekimi Geçmiş Zaman, anlamı Şimdiki Zaman)
coepi: başlamış bulunuyorum, başladım (çekimi Geçmiş Zaman, anlamı Geçmiş Zaman)

***

odero: nefret edeceğim (çekimi Gelecekte Geçmiş Zaman, anlamı Gelecek Zaman)
meminero: hatırlayacağım (çekimi Gelecekte Geçmiş Zaman, anlamı Gelecek Zaman)
coepero: başlayacağım (çekimi Gelecekte Geçmiş Zaman, anlamı Gelecek Zaman)

***

1 Çekim tablosu için Ekler kısmına bakınız.
2 Mckeown 2010: 226; 210.

oderam: nefret ediyordum, nefret ettim (çekimi -Miş'li Geçmiş Zaman, anlamı Şimdiki Hikâye Zamanı ya da Geçmiş Zaman)
memineram: hatırlıyordum; hatırladım (çekimi -Miş'li Geçmiş Zaman, anlamı Şimdiki Hikâye Zamanı ya da Geçmiş Zaman)
coeperam: başlıyordum, başladım (çekimi -Miş'li Geçmiş Zaman, anlamı Şimdiki Hikâye Zamanı ya da Geçmiş Zaman)

Örnek Cümleler

Hodie memini. Bugün hatırlıyorum.

Cras meminero. Yarın hatırlayacağım.

Heri memineram. Dün hatırladım.

Vivorum memini. Yaşayanları hatırlıyorum. (Nesnesi, buradaki gibi gen. ya da acc. olabilir.)

Constantiae tuae memini. Senin metanetini hatırlıyorum.

Cicero rem meminit. Cicero meseleyi hatırlıyor.

Pater meus lucem odit. Babam ışıktan nefret eder. (Nesnesi acc. halde bir kelimedir.)

Puellam istam semper odero. O kızdan daima nefret edeceğim.

Odisse parentem scelus est. Ana babadan nefret etmek alçaklıktır.

Donum mihi dare non meminerat. Bana hediye vermeyi hatırlamadı.

Discipuli librum legere coeperunt. Öğrenciler kitabı okumaya başladılar.

Appositio (Eşleme)

Yukarıdaki metinlerde geçen **Hercules, Alcmenae filius** (Alcmena'nın oğlu olan Hercules) ya da **Alcmena, mater puerorum** (çocukların annesi Alcmena) gibi ifadelerde, iki virgül arasındaki söz bir önceki kelimeyi bir sıfat gibi niteler. Bu duruma Latincede Appositio denir. Appositio halindeki ifade, nitelediği kelimeyle hal bakımından eşleşir. Bu yüzden bunlara hal bakımından birbirine uyan ya da eşleşen isimler de diyebiliriz. Örneğin **Hercules** cümlenin öznesi olduğundan, nominativus haldedir, dolayısıyla **filius** da nominativus haldedir. **Alcmena** (nom.) ve **mater** (nom.) için de aynı

şey geçerlidir. Aşağıda yer alan örnekler üzerinde Appositio çevirilerine dikkat edelim.

Xerxes, Persicus rex, invasit Graeciam. Pers kralı (olan) Xerxes Yunanistan'ı işgal etti.[1]

Philippus, Macedonicus rex, vicit Athenienses. Makedonya kralı Philippos Atinalıları yendi.

Nos consules venimus Romam. Biz, konsüller, Roma'ya geldik (Biz konsüller olarak Roma'ya geldik).

Pastor Corydon ardebat Alexin. Çoban Corydon, Alexis için yanıp tutuşuyordu.

Adsentatio, vitiorum adiutrix, perdidit Lucium. Kötülüklerin kaynağı olan dalkavukluk Lucius'u mahvetti.

Edatlar (Praepositiones)

Her iki metinde de sıkça geçen **in Graecia** (Yunanistan'da), **in cubiculum** (yatak odasına), **cum fratre suo** (kardeşiyle birlikte), **e somno** (uykusundan), **ad pueros** (çocuklara doğru) gibi ifadeler Latincede edatlarla (Praepositiones) kurulan ifadelerdir. Edatlar (ya da ilgeçler) tek başına anlamı olmayan bir kelime türüdür ve çekimsizdir. Bir tür zarf da diyebileceğimiz edatlar[2] ilgili oldukları cümlede bir ismi ya da zamiri yönetirler. Latincede edatlar bazen accusativus halde bir isim alır ve genellikle yön ya da yayılım vb fikri ifade eder; bazen de ablativus halde bir isim alır ve ayrılık, ayrım ya da yer vb durumları bildirirler. Birçok edatsa yanına tek bir halde kelime alır. Bunun dışında birkaç istisna olmakla birlikte, hiçbir edat nominativus, vocativus, genetivus ya da dativus halde bir kelimeyle birlikte gitmez.

Edatlar çoğunlukla ilgili kelimenin önüne yazılır, ama eski gramerden kalan bir miras olarak kelimenin arkasına yazılan edatlar da vardır. Bu durum Klasik Latincedeki **secum** (kendisiyle birlikte), **vobiscum** (sizinle birlikte), **tecum** (seninle birlikte) gibi ifadelerde neden **cum** edatının kelimenin arkasına yazıldığını açıklar.[3]

1 Bilinmeyen kelimeler için Sözlük kısmına bakınız.

2 Latincede **post, contra, ante, supra** gibi edatlar zarf görevi de görürler.

3 Panhuis 2006: 65.

Edatları ilgili oldukları hallere göre şöyle sınıflayabiliriz:

Accusativus Alan Edatlar

ad	hareket	bir yere doğru (ya da bir şeye veya kişiye doğru)	**ad senatum ambulare:** Senato'ya doğru yürümek **oculos ad caelum sustulit:** Gözlerini göğe kaldırdı.
		-in yönünde, doğrultusunda, bakımından, açısından, -e göre, için; -de, -da; yaklaşık, civarında	**ad suum iudicium:** kararı doğrultusunda; kararına göre; kararı uyarınca **ad portas:** kapılara doğru; kapılarda **ad Capuam profectus sum:** Capua'ya doğru yola çıktım. **ad duo milia occisi:** Yaklaşık 2000 kişi öldürdüm. **nihil ad me attinet:** Benim için bir anlam ifade etmiyor.
adversus, adversum	hareket	-e karşı, karşısına, karşısında	**adversus te sedi:** Senin karşına oturdum.
		-e doğru, karşı, sularında, tarafına doğru	**adversus Italiam:** İtalya'ya doğru
		-e zıt, -e karşı, aleyhine, karşıt, karşı yöne, karşı yöne doğru, zıt yöne, aksi yöne vb	**adversus mathematicos:** matematikçilere karşı (aleyhine) **Epicurus scripsit libros adversos deos:** Epikuros tanrıların aleyhine kitaplar kaleme aldı. **adversum flumen:** nehre karşı; akıntıya karşı
ante	konum	-den önce, önünde, önüne, gözlerinin önüne, karşısına, karşısında	**librum ante Gaium ponere:** kitabı Gaius'un önüne koymak **Romam ante meridiem veni:** Roma'ya öğleden önce geldim. **ante hunc diem:** bu günden önce **ante limen:** eşikte, kapının eşiğinde, kapının önünde
apud	konum	-de, da, yakınında, huzurunda, önünde, arasında, yanında (genel. kişilerin yanında, huzurunda)	**apud pontifices:** rahiplerin huzurunda **Gaius apud eum sedet:** Gaius onun yanında oturuyor.
		eserinde, yazılarında vb	**apud Platonem:** Plato'nun yazılarında (eserlerinde, kitaplarında)

circum, circa	konum	etrafında, çevresinde, civarında, yanında, sularında (*yer, insanlar*); yaklaşık, aşağı yukarı, ortalama	**milites circum transfugam stabant:** Askerler, asker kaçağının etrafında duruyorlardı (etrafını çevrelemişlerdi). **circum forum:** pazar meydanının civarında **circum Hectorem:** Hector'un yanında (etrafında) **circa montes:** dağların oralarda **circa decem milia Gallorum:** yaklaşık on bin Galyalı
contra	konum	-e karşı, aleyhte, aleyhinde, karşısında, aleyhine, -e zıt, -e karşıt, -e zıt yönde	**contra hostes:** düşmanlara karşı **contra ventos:** rüzgârlara karşı
		karşı, nazır, bakan, karşısında, -e dönük, -e bakan	**contra Britanniam:** Britanya'ya karşı, Britanya'nın karşısında
extra	konum	-in dışında, haricinde, dışarı	**extra casam pugnaverunt:** Evin dışında kavgaya tutuştular.
		-in dışında, ötesinde, çok ötesinde, -den öte, -den uzak (*şey, yer, zaman*)	**extra muros:** surların dışında **extra iocum:** bir şakadan çok öte, bir şakanın ötesinde
in	hareket	-e, -içine, içine doğru	**saxum in casam iacere:** evin içine taş atmak (taşı evin içine doğru atmak) **in hortum:** bahçeye
inter	konum	arasında, aralarında, ortasında, arada, arasına, araya	**inter amicos sto:** Arkadaşların arasında duruyorum. **inter oppositos exercitus:** birbirlerine düşman (olan) ordular arasında **amans inter se:** aralarında aşk olan (birbirlerine âşık olan, birbirlerini seven)
		zarfında, süresince, boyunca, esnasında, sırasında, iken, müddetçe, süresi boyunca, -de, -da	**inter hos annos:** bu yıllarda, bu yıllar arasında, bu yıllar boyunca, bu yıllar içinde

intra	konum	içinde, arasında, bünyesinde, dahilinde, içerisinde, kapsamında, zarfında, süresi içinde *(yer, zaman)*	**intra parietes:** duvarların içinde, arasında **intra quattuor annos:** dört yıl içinde
ob	sebep, neden	-den dolayı, -den ötürü, dolayısıyla, -dığı için, yüzünden, namına, hesabına, sebebiyle	**ob stultitiam tuam:** senin aptallığın yüzünden **quam ob rem:** bu yüzden, bu sebepten, bunun için
per	hareket; araç; sebep	boyunca, süresince	**per noctem:** gece boyunca, geceleyin, bütün gece **per montes:** dağlar boyu, dağların arasından
		aracılığıyla, kanalıyla, suretiyle, yardımıyla, yoluyla, ile, sayesinde, vasıtasıyla, yüzünden, -den dolayı, sebebiyle; adına	**per vos:** sizin sayenizde, sizin vasıtanızla, aracılığınızla **per aetatem periit:** Yaşlılıktan dolayı öldü. **per deos iuro:** tanrılar adına yemin ederim, tanrılara yeminim olsun (ki)
post	konum	arkasına, arkasından, arkadan, -den sonra, sonra, -in ardından, izleyen *(yer, zaman)*	**equum post carrum ponere:** atı arabanın arkasına koşmak **paucis diebus post mortem Africani:** Africanus'un ölümünden birkaç gün sonra **post urbem conditam:** Şehrin (Roma'nın) kuruluşundan sonra **post tergum:** arkasında, sırtında
praeter	konum	ötesinde, -in dışında, çok ötesinde, -den öte, -den uzak	**praeter naturam:** doğadan uzak
		hariç olmak üzere, haricinde, -in dışında, -den başka	**praeter paucos:** birkaçı hariç, birkaçı dışında (haricinde)
prope	konum	yakınında, yanında, yakın, yakında, -e bitişik, -e yakın	**prope me habitavit:** Benim yanımda yaşadı.
propter	sebep, neden	-den dolayı, için, yüzünden, ötürü	**propter hoc:** bundan dolayı **propter metum mortis:** ölüm korkusu yüzünden

secundum	konum	boyunca (*yer*)	**secundum flumen:** nehir boyunca
		akabinde, ardı sıra, hemen akabinde, hemen sonrasında, ardından (*zaman*)	**secundum quietem:** uykudan kalkmasıyla birlikte
		-e göre, bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince	**secundum naturam vivere:** doğaya göre yaşamak, doğaya uygun yaşamak
sub	konum	altına, dibine, ayaklarına	**sub mensam:** masanın altına
super	konum	-in üzerine, üzerinde	**super aquam:** suyun üzerine (üzerinde)
supra	konum	üstünde, üzerinde, yukarıda, yukarısında	**pons supra aquam territam**: korkunç (korkutucu) suların üzerindeki köprü
trans	hareket	boyunca, boydan boya, ortasından, üzerinden, bir tarafından öbür tarafına	**ventus trans flumen flat:** Rüzgâr nehir boyunca esiyor.
ultra	konum	ötesinde, -den öte	**ultra vires:** gücünün ötesinde

Ablativus Alan Edatlar

a, ab, abs	hareket; araç; neden, sebep	-den, -dan (*bir yerden hareket*), -den sonra (*zaman*)	**ab arce hostes deiecti sunt:** Düşmanlar kaleden (dışarı) kovuldular (sürüldüler). **a nobis abesse:** bizden uzakta olmak **a dextra:** sağdan, sağ taraftan **a tertia hora:** üçüncü saatten itibaren **nullae abs te mihi redditae sunt litterae:** Senden bana hiç mektup gelmedi (Sen mektuplarıma hiç karşılık vermedin). **a domu venio:** Evden geliyorum. **a censu natus est:** Nüfus sayımından sonra doğdu.
		yüzünden, sebebinden, -den dolayı	**ab omine territus est:** Kehanet yüzünden dehşete kapıldı.
		ile, vasıtasıyla, tarafından	**a sagittis vulneratus est:** Oklarla yaralandı. **Catilina a Lepido non est receptus:** Catilina, Lepidus tarafından kabul görmedi (Lepidus, Catilina'yı kabul etmedi). **ab amicis desertus est:** Arkadaşları tarafından terk edildi.
absque	yoksunluk	den yoksun, -sız, -siz	**absque sole:** güneşten yoksun, güneşsiz
cum	birliktelik	ile, ile birlikte, beraber	**vade mecum:** Benimle gel! **cum cura loqui:** dikkatli konuşmak **cum Renato edi:** Renatus ile (birlikte) yemek yedim. **ego cum Platone ambulo:** Platon'la birlikte yürüyorum. **pueri ludunt cum magno gaudio:** Çocuklar büyük bir sevinçle (sevinç içinde) oyun oynuyorlar. **milites patria cum cura defendunt:** Askerler vatanı canla başla savunuyorlar.

de	hareket; konum; sebep, neden	-den, -den aşağı	**de caelo descendere:** gökten inmek **de triclinio exire:** yemek salonundan (odasından) çıkmak, ayrılmak
		hakkında, üstüne, üzerine, ile ilgili	**cogitare de hac re:** bu konu üzerine düşünmek **de libris Senecae:** Seneca'nın kitapları hakkında **disputare de omni re:** her konuda konuşup tartışmak
		-den dolayı, ötürü	**qua de causa:** bu sebepten ötürü
		(*bütünden bir parça*) -den, -in içinden	**Gaius de Gallia discessit:** Gaius Galya'dan ayrıldı. **unus de multis:** çok kişiden (şeyden) biri
		iken, sırasında, esnasında	**de nocte:** geceleyin, akşam
e, ex	hareket; kaynak	-den; -den dışarı, -in dışında	**redeo ex Urbe:** Şehirden (Roma'dan) dönüyorum. **Petrus est intelligentissimus ex fratribus:** Kardeşleri içinde (kardeşlerinden) en akıllısı Petrus'tur.
		-den yapılmış, -den ibaret	**anulus ex auro:** altından yüzük (altından yapılmış yüzük; altın yüzük) **homo constat ex animo et corpore:** İnsan ruh ve bedenden müteşekkildir (ibarettir).
		hemen akabinde, hemen sonra	**ex consulatu:** Konsül olduktan hemen sonra
in	konum	-in içinde, -de, da	**in saxo sto:** Kayada (kayalıkta) duruyorum. **bis in die:** günde iki kez **in hoc tempore:** bu zamanda **semel in vita:** hayatta bir kez **sumus in schola:** Okuldayız. **non solum in bello, sed etiam in pace:** yalnız savaşta değil, barışta da **ambulare in sole:** tek başına yürümek **Darius pontem fecit in flumine:** Darius nehre köprü inşa etti (dikti). **Caesar in Asia pugnavit:** Caesar Asya'da savaştı.

prae	konum; sebep, neden	önünde	**prae Caesare steti:** Caesar'ın önünde durdum.
		yüzünden, ötürü	**prae lacrimis loqui non possum:** Gözyaşlarım yüzünden konuşamam (Ağladığım için konuşamıyorum; Ağlamaktan konuşamıyorum). **prae magnitudine corporum suorum:** gövdelerinin iriliği yüzünden (iri gövdelerinden ötürü)
pro	konum	-in önünde	**pro templa:** tapınakların önünde (=ante templa)
		için, uğruna	**nos pro patria, pro libertate, pro vita pugnamus:** Biz vatan uğruna, özgürlük uğruna, yaşam uğruna dövüşüyoruz.
sine	yoksunluk	-sız, siz	**amor sine spe:** ümitsiz aşk **nec tecum vivere possum, nec sine te:** Ne seninle ne de sensiz yaşayamam.
sub	konum	-in altında, altına, aşağısında; himayesinde, kanatları altında	**aqua sub ponte:** köprünün altındaki su **sub terra habitare:** toprağın altında yaşamak **sub Hannibale omnes belli artes doctus est:** Hannibal'ın himayesinde (gözetiminde, kanatları altında) bütün savaş tekniklerini öğrendi.

İşaret Zamirleri (Demonstrativa)

Yukarıdaki metinlerde geçen **hic** (bu), **hae** (bunlar), **ille** (o) gibi ifadeler, Latincede İşaret Zamirleri olarak adlandırılır. İşaret Zamirleri de daha önce işlenen Şahıs Zamirleri ve Mülkiyet Zamirleri gibi, Latincedeki zamirlerin bir koludur.

İşaret Zamirleri (bu, şu, o), burada, şurada, orada olan ya da az önce anılan bir kimseye ya da şeye işaret eder ve yerine geçtiği kelimenin halini, sayısını ve cinsini alır. İşaret Zamirleri aynı zamanda İşaret Sıfatıdır ve sıfat olarak kullanıldığı durumlarda da doğal olarak birlikte gittiği kelimenin halini, sayısını ve cinsini alır.

Cümledeki konuşmacının bakış açısına göre değerlendirildiğinde İşaret Zamirleri ve Sıfatları şu anlamlara gelir:

hic, haec, hoc: bu (benim yanımdaki bir şeye ya da son bahsettiğim konuya işaret eder); örn. **hic homo**: bu adam.

iste, ista, istud: şu (senin yanındaki bir şeye, konuşma konusu olan şeylere ya da ikinci şahıslara işaret eder); örn. **furor iste tuus**: senin şu deliliğin.

ille, illa, illud: o (senin ya da benim değil de, üçüncü şahsın yanındaki bir şeye ya da en uzakta olana işaret eder); örn. **Ego ille quem nosti**: Tanıdığın o kişi işte benim.

is, ea, id: o (**ille** zamirinden daha hafif vurguludur.)[1] Bu işaret zamiri, III. Ünitede anlatılan Şahıs Zamirlerinin 3. şahsı olarak kullanılır.

idem, eadem, idem: aynı

ipse, ipsa, ipsum: (vurgulu işaret zamiri) bizzat kendisi, şahsen o vb (başkası değil, bizzat o)

İşaret Zamirlerinin çekimi aşağıdaki gibidir:

hic, haec, hoc: bu						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
Acc.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Gen.	huius	huius	huius	horum	harum	horum
Dat.	huic	huic	huic	his	his	his
Abl.	hoc	hac	hoc	his	his	his

Tabloda görüldüğü gibi tekil genetivus ve dativus ile çoğul dativus ve ablativus çekimleri bütün cinslerde aynıdır.

Zamir Olarak Kullanımı

homo = **hic** (bu): **Homo** kelimesi burada tekil, eril ve nominativus olduğu için, onu belirtecek işaret zamiri de tekil, eril ve nominativus haldeki **hic** olur.

1 **ille, iste, is** zamirleri vurgu farklılıkları içermelerine rağmen cümle içinde bazen o, bazen şu diye Türkçeye çevrilebilir.

signa (işaretler) = **haec** (bunlar): **Signa** kelimesi burada çoğul, cinssiz ve nominativus olduğu için, onu belirtecek işaret zamiri de çoğul, cinssiz ve nominativus haldeki **haec** olur.

feminae = **huius** (bunun): **Feminae** kelimesi burada tekil, dişil ve genetivus olduğu için, onu belirtecek işaret zamiri de tekil, dişil ve genetivus haldeki **huius** olur. Bu kurallar diğer işaret zamirleri için de geçerlidir.

Sıfat Olarak Kullanımı

hic homo: bu adam
haec signa: bu işaretler
hae feminae: bu kadınlar

iste, ista, istud: şu						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	iste	ista	istud	isti	istae	ista
Acc.	istum	istam	istud	istos	istas	ista
Gen.	istius	istius	istius	istorum	istarum	istorum
Dat.	isti	isti	isti	istis	istis	istis
Abl.	isto	ista	isto	istis	istis	istis

ille, illa illud: o						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
Acc.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
Gen.	illius	illius	illius	illorum	illarum	illorum
Dat.	illi	illi	illi	illis	illis	illis
Abl.	illo	illa	illo	illis	illis	illis

Görüldüğü gibi **ille** (o) zamirinin çekimi, **iste** (şu) zamirinin çekimine benzer.

is, ea, id: o						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	is	ea	id	ei / ii / i	eae	ea
Acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea
Gen.	eius	eius	eius	eorum	earum	eorum
Dat.	ei	ei	ei	eis / iis	eis / iis	eis / iis
Abl.	eo	ea	eo	eis / iis	eis / iis	eis / iis

idem, eadem, idem: aynı						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	idem	eadem	idem	eidem / ii-dem / idem	eaedem	eadem
Acc.	eundem	eandem	idem	eosdem	easdem	eadem
Gen.	eiusdem	eiusdem	eiusdem	eorundem	earundem	eorundem
Dat.	eidem	eidem	eidem	eisdem / iis-dem / isdem	eisdem / iis-dem / isdem	eisdem / iis-dem / isdem
Abl.	eodem	eadem	eodem	eisdem	eisdem	eisdem

ipse, ipsa, ipsum: bizzat kendisi, şahsen o						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	ipse	ipsa	ipsum	ipsi	ipsae	ipsa
Acc.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
Gen.	ipsius	ipsius	ipsius	ipsorum	ipsarum	ipsorum
Dat.	ipsi	ipsi	ipsi	ipsis	ipsis	ipsis
Abl.	ipso	ipsa	ipso	ipsis	ipsis	ipsis

Örnekler

Gaius ipse porcum interfecit. Gaius'un kendisi (başkası değil) domuzu öldürdü (Bizzat Gaius domuzu öldürdü).

In ipsum locum venit. Tam o yere geldi.

Nos habitamus cum mea sorore ipsa in Graecia. Bizzat kız kardeşimle birlikte (kız kardeşimin kendisiyle birlikte) Yunanistan'da yaşıyoruz.

Caesar ipse dixit. Caesar şahsen (bizzat Caesar; Caesar'ın kendisi) söyledi.

Ipse aderat. Şahsen oradaydı (kendisi bizzat oradaydı; şahsen orada bulunmuştu).

Tullia, filia Ciceronis, eo ipso die venit. Cicero'nun kızı Tullia tam o gün geldi.

Valvae se ipsae aperuerunt. Kapılar kendi kendilerine açıldılar. (Bu cümlede **ipse** işaret zamiriyle birlikte **se** dönüşlü zamiri kullanılmıştır.)

Agricola et nauta hanc amat: Agricola et nauta hanc feminam amat. Çiftçi ve gemici bunu seviyor: Çiftçi ve gemici bu kadını seviyor.

Amicus est tamquam alter idem. Dost adeta ikinci bendir (benliktir).

Gaius et Lucius eandem feminam amant. Gaius ve Lucius aynı kadını seviyorlar.

Ob hanc causam Hippomenes est mutatus in leonem. Bu nedenden ötürü Hippomenes aslana dönüştü.

Nos agnoscimus Deum ex eius operibus. Biz tanrıyı yarattığı eserlerinden tanıyoruz (biliyoruz; anlıyoruz).

Romani Sabinos vicerunt, filiasque eorum rapuerunt. Romalılar Sabinleri bozguna uğrattılar ve onların kızlarını kaçırdılar.

Agricola nautam timet, sed uxorem eius amat. Çiftçi denizciden korkuyor, ama onun (denizcinin) eşini seviyor.

III. Çekim Sıfatlar

Yukarıdaki metinde geçen **fortis** (cesur) sıfatı, genetivusu **-is** ile bittiği için, daha önce işlenen I. ve II. Çekim sıfatlara benzemez. Bu tür sıfatlar III. Çekim sıfat grubuna girer ve Latincede çoğu sıfat bu gruba dahildir.

aderat, **ad + esse** kalıbından oluşan **adesse** (bir yerde olmak, hazır bulunmak) fiilinin Şimdiki Hikâye Zamanı 3. tekil şahsı; **tamquam**: sanki gibi, -miş gibi, adeta

III. Çekim sıfatlar üçe ayrılır:

I. **Üç Takılı Sıfatlar**: Eril, dişil ve cinssiz nominativusları birbirinden farklıdır; örn. **acer, acris, acre, adj.**, keskin, sivri.

II. **İki Takılı Sıfatlar**: Eril ve dişil nominativusları aynı, cinssiz nominativusları farklıdır; örn. **omnis, omne, adj.**, hepsi, her, bütün vb.

III. **Tek Takılı Sıfatlar**: Eril, dişil ve cinssiz nominativusları aynıdır; örn. **animans, adj.**, yaşayan, canlı vb.

III. Çekim sıfatların çekim tabloları aşağıdaki gibidir.

Üç Takılı Sıfatlar

acer, acris, acre, adj., keskin, sivri						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	acer	acris	acre	acres	acres	acria
Voc.	acer	acris	acre	acres	acres	acria
Acc.	acrem	acrem	acre	acris / acres	acris / acres	acria
Gen.	acris	acris	acris	acrium	acrium	acrium
Dat.	acri	acri	acri	acribus	acribus	acribus
Abl.	acri	acri	acri	acribus	acribus	acribus

İki Takılı Sıfatlar

omnis, omne, adj., hepsi, her, bütün				
Hal	**Tekil**		**Çoğul**	
	m./f.	**n.**	**m./f.**	**n.**
Nom.	omnis	omne	omnes	omnia
Voc.	omnis	omne	omnes	omnia
Acc.	omnem	omne	omnis / omnes	omnia
Gen.	omnis	omnis	omnium	omnium
Dat.	omni	omni	omnibus	omnibus
Abl.	omni	omni	omnibus	omnibus

(**Omnis** tekil isimleri nitelediğinde *her*; çoğul isimleri nitelediğinde ise genellikle *bütün* olarak çevrilir.)

Tek Takılı Sıfatlar

animans, animantis, adj., yaşayan, canlı				
Hal	Tekil		Çoğul	
	m./f.	n.	m./f.	n.
Nom.	animans	animans	animantes	animantia
Voc.	animans	animans	animantes	animantia
Acc.	animantem	animans	animantis / animantes	animantia
Gen.	animantis	animantis	animantium	animantium
Dat.	animanti	animanti	animantibus	animantibus
Abl.	animanti	animanti	animantibus	animantibus

III. Çekim Sıfatlara Başka Örnekler

saluber, salubris, salubre, adj. (=salubris, salubre, adj.), sağlıklı, şifalı; **aquae salubres**: şifalı sular

volucer, volucris, volucre, adj., kanatlı, uçucu; **Cupido volucer**: kanatlı Aşk tanrısı

audax, audacis, adj., cüretkâr; **audax homo**: cüretkâr adam

dulcis, dulce, adj., tatlı; **dulce mel**: tatlı bal

felix, felicis, adj., mutlu, şanslı, bahtlı; **felix femina**: mutlu kadın

infelix, infelicis, adj., mutsuz, şanssız, bahtsız; **paupertas infelix**: bahtsız yoksulluk

ingens, ingentis, adj., kocaman, koskoca, çok büyük, cesim; uçsuz bucaksız, engin; **mare ingens**: uçsuz bucaksız deniz, engin deniz

potens, potentis, adj., güçlü, iktidar sahibi, muktedir, egemen, hâkim, hükümran; **rerum omnium potens Iupiter**: her şeye hâkim (olan) Iupiter

ferox, ferocis, adj., yabanıl, vahşi, azılı, azgın; **ferox natura**: vahşi doğa

brevis, breve, adj., kısa; **vita brevis**: kısa ömür (yaşam)

caelestis, caeleste, adj., göksel, semavi; **templa caelestia**: göksel tapmaklar

mel, mellis, n., bal; **paupertas, paupertatis, f.**, yoksulluk, fakirlik

deformis, deforme, adj., çirkin; **deformis femina**: çirkin kadın

difficilis, difficile, adj., zor, meşakkatli; **difficilis res**: zor mesele

facilis, facile, adj., kolay; rahat, halledilebilir; **facilis res**: kolay mesele

fortis, forte, adj., cesur, güçlü; **fortis homo**: güçlü adam

gravis, grave, adj., ağır; yüklü; ciddi; **dolor gravis**: ağır acı

humilis, humile, adj., aciz; mütevazı; sıradan; **humiles casae**: mütevazı evler

mortalis, mortale, adj., ölümlü; **homines mortales**: ölümlü insanlar

immortalis, immortale, adj., ölümsüz; **dii immortales**: ölümsüz tanrılar

inanis, inane, adj., boş; **venter inanis**: boş mide, boş karın (aç karın)

levis, leve, adj., hafif; **levis cibus**: hafif yiyecek

mollis, molle, adj., yumuşak, esnek; **mollis harena**: yumuşak kum

pinguis, pingue, adj., şişman, semiz; **pinguis agnus**: semiz kuzu

similis, simile, adj., benzer; **similis matris**: annesine benzer

dissimilis, dissimile, adj., benzemez, ayrı, farklı; **dissimilis matris**: annesine benzemez

tristis, triste, adj., üzgün, hüzünlü; **tristis nox**: hüzünlü gece

turpis, turpe, adj., aşağılık, adi, utanç verici, çirkin; **turpis homo**: adi adam

velox, velocis, adj., hızlı, tez, seri; **equus velox**: hızlı at, hızlı koşan at

Sıfatların Dereceleri

Yukarıdaki metinlerde geçen **validissimus** (en güçlü) ve **fortissimus** (çok cesur) gibi ifadeler, en üstünlük derecesi almış sıfatlardır. Bu şekilde Latince her sıfatın üstünlük (*comparativus*) ve en üstünlük (*superlativus*) dereceleri mevcuttur. Üstünlük derecesi sıfatın

venter, ventris, m., karın; **harena, -ae, f.**, kum; **agnus, -i, m.**, kuzu; **similis** ve **dissimillis** sıfatları gen. veya dat. bir kelimeyle kullanılır; **nox, noctis, f.**, gece

nitelik veya nicelik bakımından artışını dile getirir (örn. daha güzel, daha çok). En üstünlük derecesi ise sıfatın nitelik veya nicelik bakımından en yüksek artışını dile getirir (örn. en güzel, en çok vb).

Sıfatların üstünlük derecesini oluşturmak için genel olarak eril ve dişil sıfatlara **-ior**, cinssiz sıfatlara ise **-ius** takısı eklenir.

En üstünlük derecesini oluşturmaksa, **-issimus (-a, -um)** takısıyla mümkündür.[1]

Sıfat	Üstünlük Derecesi		En Üstünlük Derecesi		
	m./f.	n.	m.	f.	n.
longus	longior	longius	longissimus	longissima	longissimum
uzun	daha uzun		çok uzun, en uzun		
dulcis	dulcior	dulcius	dulcissimus	dulcissima	dulcissimum
tatlı	daha tatlı		çok tatlı, en tatlı		

Kural Dışı Durumlar

1. Nominativusu **-er** ile biten sıfatların en üstünlük dereceleri, sıfata **-rimus (-a, -um)** takısı getirilerek kurulur.

Sıfat	Üstünlük Derecesi		En Üstünlük Derecesi		
	m./f.	n.	m.	f.	n.
miser	miserior	miserius	miserrimus	miserrima	miserrimum
zavallı	daha zavallı		çok zavallı, en zavallı		
celer	celerior	celerius	celerrimus	celerrima	celerrimum
hızlı	daha hızlı		çok hızlı, en hızlı		

2. Nominativusu **-ilis** ile biten sıfatların en üstünlük dereceleri sıfata **-limus (-a, -um)** takısı getirilerek kurulur.

1 Sıfatların üstünlük ve en üstünlük derecelerinin çekimi için Ekler kısmına bakınız.

Sıfat	Üstünlük Derecesi		En Üstünlük Derecesi		
	m./f.	n.	m.	f.	n.
facilis	facilior	facilius	facillimus	facillima	facillimum
kolay	daha kolay		çok kolay, en kolay		
difficilis	difficilior	difficilius	difficillimus	difficillima	difficillimum
zor	daha zor		çok zor, en zor		
similis	similior	similius	simillimus	simillima	simillimum
benzer	daha benzer		çok benzer, en benzer		
dissimilis	dissimilior	dissimilius	dissimillimus	dissimillima	dissimillimum
benzemez, farklı, ayrı	daha farklı		çok farklı, en farklı		
humilis	humilior	humilius	humillimus	humillima	humillimum
mutevazı	daha mutevazı		çok mutevazı, en mutevazı		

3. Tamamen kuralsız olan sıfatların üstünlük dereceleri farklı gövdeler üzerine kurulur.

Sıfat	Üstünlük Derecesi		En Üstünlük Derecesi		
	m./f.	n.	m.	f.	n.
bonus	melior	melius	optimus	optima	optimum
iyi	daha iyi		en iyi		
malus	peior	peius	pessimus	pessima	pessimum
kötü	daha kötü		en kötü		
magnus	maior	maius	maximus	maxima	maximum
büyük	daha büyük		en büyük		
parvus	minor	minus	minimus	minima	minimum
küçük	daha küçük		en küçük		
multus	plus	plus	plurimus	plurima	plurimum
çok	daha çok		en çok		
multi (*çoğ.*)	plures	plura	plurimi	plurimae	plurima
çok	daha çok		en çok		

Örnekler

triumphus clarus: seçkin bir zafer alayı
triumphus clarior: daha seçkin bir zafer alayı
triumphus clarissimus: çok seçkin bir zafer alayı

triumphi clari: seçkin zafer alayları
triumphi clariores: daha seçkin zafer alayları
triumphi clarissimi: çok (en) seçkin zafer alayları
vir fortis: cesur bir adam
vir fortior: daha cesur bir adam
vir fortissimus: çok cesur bir adam
sapiens vir: bilge bir adam
sapientior vir: daha bilge bir adam
sapientissimus vir: çok bilge bir adam
beata vita: mutlu bir hayat
beatior vita: daha mutlu bir hayat
beatissima vita: çok mutlu bir hayat
donum gratum: makbul bir hediye
donum gratius: daha makbul bir hediye
donum gratissimum: çok makbul bir hediye
fortissimi viri: çok cesur adamlar
fortissimorum virorum patria: çok cesur adamların ülkesi
peritus dux: tecrübeli komutan
peritissimi duces: çok tecrübeli komutanlar
bella funestissima: en ölümcül savaşlar

***

Cicero clarissimus orator est. Cicero çok seçkin bir hatiptir.

Cantus avium iucundissimus est. Kuşların ötüşü (şakıması) çok tatlıdır.

Patria Ciceroni erat carissima. Cicero için vatan çok değerliydi.

Haec urbs est opulentissima. Bu şehir çok zengindir.

Haec urbs clarissima est. Bu şehir çok seçkindir (çok değerlidir; çok ünlüdür; çok ünlü bir şehirdir).

Haec urbs clarissima liberabitur. Bu ünlü şehir özgürlüğüne kavuşturulacak (kavuşacak).

Milites fortissimi, patriam vestram liberaverunt. Çok cesur askerler vatanınızı özgürlüğüne kavuşturdular.

Pauci veniunt ad senectutem. Birkaç kişi yaşlılığa ulaşır (Yaşlılık ancak birkaç kişiye nasip olur).

Nemo est beatus sine virtute. Hiç kimse erdem olmadan mutlu değildir.

Natura est optimus magister. Doğa en iyi öğretmendir.

Gaius est pessimus mercator. Gaius çok kötü bir tüccardır.

Alexander vocabatur homo maximus. İskender'e çok büyük adam deniyordu.

Cicero erat homo prudens et gravissimus. Cicero dürüst ve çok ciddi bir adamdı.

Res difficillima erat. Mesele çok zordu.

Conscientia est gravissimum pondus. Vicdan çok ağır bir yüktür.

Verus amicus est maximus thesaurus. Hakiki dost en büyük hazinedir.

Inertia est pessimum vitium. Tembellik en kötü kusurdur.

Ira est brevissimus furor. Öfke çok kısa (süreli) bir deliliktir.

Virtus est optima nobilitas. Erdem en iyi (güzel, hoş) asalettir.

Plato est sapientissimus philosophus. Platon çok bilge bir filozoftur.

Augustinus, sapientissimus et sanctissimus philosophus, docet veritatem in libris suis. Çok bilge ve çok kutsal bir filozof olan Augustinus kitaplarında hakikati öğretiyor.

Ego non ero maxima causa tuae mortis. Senin ölümünün en büyük sebebi ben olmayacağım.

Helena fuit maxima causa Troiani belli. Troia savaşının en büyük sebebi Helena oldu.

Sol est clarissima lux mundi. Güneş dünyanın en parlak ışığıdır.

Neque paupertas, neque mors, neque vincula terrent hunc sapientissimum virum. Ne yoksulluk, ne ölüm ne de zincirler bu bilgeler bilgesi (çok bilge) adamı korkutamaz.

Optimum est ire per pericula ad decus. Tehlikelerden geçerek (tehlikeleri aşıp) şan ve şerefe gitmek en iyi şeydir.

Nihil est carius mihi tua amicitia. Benim için hiçbir şey senin dostluğundan daha değerli değildir. (Üstünlük derecesi alan bir sı-

eo, ire, ivi (ii), itum, v., gitmek; (düzensiz çekim fiil); **carus, -a, -um, adj.,** değerli

fat bu tür mukayese cümleleri kurmaya yarar. Burada **carius, carus** (değerli) sıfatının cinssiz üstünlük derecesidir; çünkü **nihil** (hiçbir şey) kelimesiyle birlikte gider. **Tua amicitia** ise mukayese oluşturan ablativus halindedir.)

Quid est foedius avaritia? Açgözlülükten daha iğrenç bir şey var mı? (Bu cümlede de **foedius, foedus** (iğrenç) sıfatının cinssiz üstünlük derecesidir ve **quid** soru kelimesiyle birlikte gitmektedir.)

Nullus locus esse debet carior nobis nostra patria. Hiçbir yer bizim için vatanımızdan daha değerli olmamalı. (Bu cümlede **esse** fiiliyle birlikte giden **debet** fiili mastarlarla böyle kullanıldığında bir zorunluluk bildirir ve *olmak zorunda, olması icap eder, -e mecbur* vb anlamına gelir. **Nullus** sıfatı olumsuz olduğu için, fiil olumsuz anlam kazanmıştır.)

Argentum est vilius auro, aurum virtutibus. Gümüş altından daha düşük kırattadır, altın ise erdemlerden (daha düşük kırattadır).

Facta sunt difficiliora dictis. Eylemler sözlerden daha güçtür.

Lux sonitu est velocior. Işık sesten daha hızlıdır.

Sol maior est terra. Güneş yeryüzünden daha büyüktür.

Iudex est sapientior rege. Yargıç kraldan daha bilgedir.

Virtus mihi est carior gloria. Erdem benim için şan ve şöhretten daha değerlidir.

Patria mihi vita mea est carior. Vatan benim için kendi hayatımdan daha değerlidir.

Pater tuus est sapientior rege. Senin baban kraldan daha akıllı.

foedus, -a, -um, adj., iğrenç, tiksinti verici, çirkin; **debeo, debere, debui, debitum, 2, v.,** borçlu olmak

VII. ÜNİTE

A. METİNLERDEN TEMEL CÜMLE YAPILARI

Latincede cümleler üçe ayrılır: Basit, bileşik, karmaşık (bağlantılı).

Basit cümle, bir özne ve fiilden ya da bir özne, bir fiil ve en az bir nesneden oluşur: *Tanrı yarattı.*

Bileşik cümle, iki ya da daha fazla bağımsız cümleden oluşur: *Tanrı dünyayı yarattı ve dinlendi.*

Karmaşık (bağlantılı) cümle, bir bağımsız cümle ve bir ya da daha fazla bağımlı cümleden oluşur: *Tanrı dünyayı yaratınca, düzensizlik sona erdi; Tanrı dünyayı yarattığından düzensizlik sona erdi; Tanrı havada uçuşan kuşları yarattı.*

Yukarıdaki son iki cümlenin tanımından da anlaşılacağı üzere bağımsız cümle, kendi başına anlam ifade eden cümledir. Buna esas cümle denir. Bağımlı cümle ise esas cümledeki fikre bağlıdır. Buna da yardımcı cümle denir. Yardımcı cümleler bildirdikleri fikre göre Sıfat Cümlesi, Amaç Cümlesi, Zaman Cümlesi, Sebep Cümlesi, Sonuç Cümlesi vs olarak adlandırılırlar.

Aşağıdaki metinler cümle yapılarını kavramaya ve yeni gramer kurallarının öğrenilmesine yardımcı olacaktır.

Descartes Genesis (Yaratılış) Okuyor[1]

1. Creatio Universi: Evrenin Yaratılışı

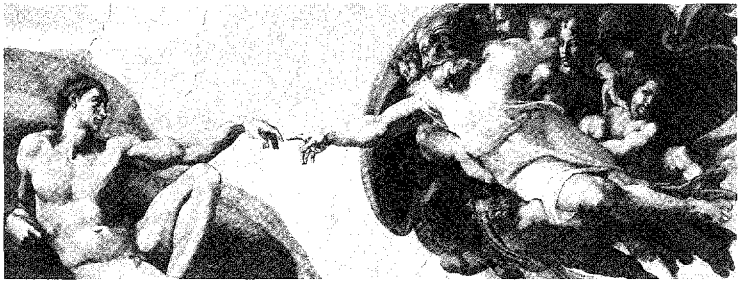

1 Walker 1835: 19.

Deus creavit caelum et terram. Deus creavit caelum et terram intra sex dies. Primo die fecit lucem. Secundo die fecit firmamentum, quod vocavit caelum. Tertio die coegit aquas in unum locum, et eduxit e terra plantas et arbores. Quarto die fecit solem et lunam et stellas. Quinto die fecit aves quae volitant in aere, et pisces qui natant in aquis. Sexto die fecit omnia animantia, postremo hominem, et quievit die septimo.

Tanrı göğü ve yeri yarattı. Tanrı göğü ve yeri altı günde (altı gün içinde) yarattı. İlk gün ışığı yarattı. İkinci gün gök kubbeyi yarattı (ve) buna gökyüzü adını verdi (dedi). Üçüncü gün suları tek bir yere topladı ve topraktan bitkileri ve ağaçları meydana getirdi. Dördüncü gün güneşi, ayı ve yıldızları yarattı. Beşinci gün havada uçuşan kuşları ve sularda yüzen balıkları yarattı. Altıncı gün tüm hayvanları yarattı, hemen ardından da (hemen sonra da) insanı (yarattı); yedinci günde de dinlendi.

Gerekli Bilgiler

creatio, creationis, f., yaratılış, yaratım, yaratma

creavit: **creare** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**creo, creare, creavi, creatum, 1, v.**, yaratmak)

caelum: gökyüzünü (*acc.*)

terram: yeri (*acc.*) (**terra, -ae, f.**, yer, yeryüzü, yerküre, dünya; toprak)

intra sex dies: altı gün içerisinde (**intra + acc.**, içinde, -de)

primo die (*zarf*): ilk günde (*zaman bildiren abl.*)

fecit: **facere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**facio, facere, feci, factum, 3., v.**, yapmak; io'lu fiil)

lucem: ışığı (*acc.*); (**lux, lucis, f.**, ışık)

secundo die (*zarf*): ikinci günde (*zaman bildiren abl.*)

firmamentum: gök kubbeyi (*acc.*) (**firmamentum, -i, n.**, yeryüzünün üstündeki gök; gök kubbe)

quod: ki onu (gök kubbeyi) (*ilgi zamiri: acc. tek. n.*)

vocavit: **vocare** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**voco, vocare, vocavi, vocatum, 1, v.**, ad vermek, demek)

quod vocavit caelum: bunu (onu) gökyüzü olarak adlandırdı (buna gökyüzü adını verdi)

tertio die (*zarf*): üçüncü günde (*zaman bildiren abl.*)

coegit: **cogere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**cogo, cogere, coegi, coactum, 3, v.**, bir yere sürmek, bir yere toplamak)

in unum locum: bir yere (**in + acc.**, bir yere doğru, -e doğru)

eduxit: **educere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**educo, educere, eduxi, eductum, 3, v.**, çıkarmak, çıkmasına sebep olmak, meydana getirmek)

quarto die (*zarf*): dördüncü günde (*zaman bildiren abl.*)

solem: güneşi (*acc.*) (**sol, solis, m.**, güneş)

lunam: ayı (*acc.*) (**luna, -ae, f.**, ay)

stellas: yıldızları (*çoğ. acc.*) (**stella, -ae, f.**, yıldız)

quinto die (*zarf*): beşinci günde (*zaman bildiren abl.*)

aves: kuşları (*çoğ. acc.*) (**avis, avis, f.**, kuş)

quae: ki onlar (kuşlar) (*ilgi zamiri: nom. çoğ. f.*)

volitant: **volitare** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. çoğul şahsı (**volito, volitare, volitavi, volitatum, 1, v.**, uçuşmak, havada oraya buraya gidip gelmek)

in aere: havada (**in + abl.**, -de, içinde; **aer, aeris, m.**, hava)

pisces: balıkları (*çoğ. acc.*) (**piscis, piscis, m.**, balık)

natant: **natare** fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. çoğul şahsı (**nato, natare, natavi, natatum, 1, v.**, yüzmek)

in aquis: sularda

sexto die (*zarf*): altıncı günde (*zaman bildiren abl.*)

omnia: bütün (*çoğ. acc.*)

animantia: canlıları (*çoğ. acc.*)

postremo: hemen ardından, hemen sonra, hemen akabinde, ertesi; **posterus** sıfatının en üstünlük derecesi, tek. abl. (**posterus, -a, -um, adj.**, ardından, -den sonra, akabinde) (*zarf konumunda zaman bildiren abl.*)

hominem: insanı (*acc.*)

quievit: **quiescere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**quiesco, quiescere, quievi, quietum, 3, v.**, dinlenmek, sakin kalmak)

die septimo (*zarf*): yedinci günde (*zaman bildiren abl.*)

Bu metindeki cümle yapıları şöyle örneklenebilir:

Basit Cümle: **Deus creavit caelum et terram.** Tanrı göğü ve yeri yarattı.
Özne: **Deus** (nom.)
Fiil: **creavit**
Nesne(ler): **caelum et terram** (her ikisi de tek. acc.)

Bileşik Cümle: **coegit aquas in unum locum, et eduxit e terra plantas et arbores.** Suları tek bir yere topladı ve topraktan bitkileri ve ağaçları meydana getirdi.

	I. Cümle	II. Cümle
Özne	gizli (**Deus**) (nom.)	gizli (**Deus**) (nom.)
Fiil	**coegit** (özne fiilin içinde)	**eduxit** (özne fiilin içinde)
Nesne	**aquas** (çoğ. acc.)	**plantas et arbores** (her ikisi de acc.)
Bağlaç	et	

Karmaşık Cümle: **Fecit aves quae volitant in aere.** Havada uçuşan kuşları yarattı.
(Esas cümleye bağlı bir yardımcı cümleden oluşmaktadır.)

	Esas Cümle	Yardımcı Cümle
	fecit aves: kuşları yarattı	**quae volitant in aere:** havada uçuşan
Özne	gizli (**Deus**) (nom.)	**quae** (=aves) (çoğ. f. nom.)
Fiil	**fecit** (özne fiilin içinde)	**volitant**
Nesne	**aves** (çoğ. acc.)	

(Bunlar cümlenin ana öğeleridir. Cümle içindeki diğer öğeler sıfat, zarf, edat vb konumundadır ve bu öğelerle ilgili gerekli bilgiler ilgili başlıklar altında verilmiştir.)

Metnin karmaşık cümlesinde, yardımcı cümle esas cümleye bir ilgi zamiriyle bağlıdır ve Latincede bu tür cümlelere Sıfat Yardımcı Cümlesi veya İlgi Cümlesi adı verilir. Çünkü yardımcı cümle, esas cümledeki ilişkili kelimeyi bir sıfat gibi nitelemektedir. Bu cümlenin

anlaşılması için önce İlgi Zamirinin ne olduğunun ve nasıl çekildiğinin bilinmesi gerekir.

İlgi Zamirleri (Relativa)

Bir yardımcı cümleyi önceki cümlelere bağlayan zamirdir ve bağlı olduğu kelimenin sayısını ve cinsini alarak bağlandığı cümleyi bir sıfat gibi niteler. Çekimi şöyledir:

qui, quae, quod: ki o, ki bu						
Hal	**Tekil**			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
Acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Gen.	cuius	cuius	cuius	quorum	quarum	quorum
Dat.	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Abl.	quo	qua	quo	quibus	quibus	quibus

vir, qui: adam, ki o

vir, quem: adam, ki onu

vir, cuius: adam, ki onun

vir, cui: adam, ki ona / ki onun için

vir, cum quo: adam, ki onunla (**cum + abl.**, ile, ile birlikte)[1]

femina, quae: kadın, ki o

bellum, quod: savaş, ki o

bella, quae: savaşlar, ki onlar (ki bu savaşlar)

ego, qui scribo: ben, ki yazıyorum (yazan ben)

tu, qui scribis: sen, ki yazıyorsun (yazan sen)

vir, qui scribit: adam, ki yazıyor (yazan adam)

mulieres, quas vidi: kadınlar, ki onları gördüm (gördüğüm kadınlar)

animalia, quae vidi: hayvanlar, ki onları gördüm (gördüğüm hayvanlar)

viri, quos vidi: adamlar, ki onları gördüm (gördüğüm adamlar)

1 Quo (abl.), cümlenin gerektirdiği şekilde kendi başına veya edatlarla kullanılır.

viri, quibus puer paret: adamlar, ki onlara çocuk itaat ediyor (çocuğun itaat ettiği adamlar)

***

Ego expecto litteras quas tu scripsisti. Ben, senin yazdığın mektupları bekliyorum (Ben mektupları bekliyorum, ki onları sen yazdın).

Est Deus qui videt omnia. Her şeyi gören bir Tanrı var (Bir Tanrı var, ki o her şeyi görür).

Ille, quem omnes homines oderunt, est non tutus. Bütün insanların nefret ettiği o adam (**ille**), güvende değildir (O, ki ondan bütün insanlar nefret etti, güvende değildir).

Is est civis qui diligit suam patriam: O (adam) vatanını seven bir yurttaştır. (O bir yurttaştır, ki o vatanını sever).

İlgi Zamiri ve Sıfat Yardımcı Cümlesi

Yukarıdaki metinde geçen cümleler ışığında, bir sıfat cümlesinin ilgi zamiriyle nasıl kurulduğu anlaşılabilir.

Basit Cümle	Sıfat Cümlesi
Deus fecit aves.	**Deus fecit aves quae volitant in aere.**
Tanrı kuşları yarattı.	Tanrı havada uçuşan kuşları yarattı (Tanrı kuşları yarattı, ki o kuşlar havada uçuşuyorlar).

Basit Cümle	Sıfat Cümlesi
Deus fecit pisces.	**Deus fecit pisces quae natant in aquis.**
Tanrı balıkları yarattı.	Tanrı sularda yüzen balıkları yarattı (Tanrı balıkları yarattı, ki o balıklar sularda yüzüyorlar).

İlk cümledeki **quae** ilgi zamiri ile kurulan cümle, **aves** kelimesini bir sıfat gibi niteler. **Aves** (kuşlar), cümlenin nesnesidir, dolayısıyla dişil bir kelime olan **avis** (kuş) kelimesinin çoğul accusativus halidir. Bu kelimenin yerini tutan ilgi zamiri **quae** (ki onlar, ki o kuşlar) da **avis** kelimesi gibi dişil ve çoğuldur. Ama bu ikisi aynı halde de-

ğildir; **aves** çoğul accusativus, **quae** ise çoğul nominativus haldedir. Çünkü **aves** bir önceki cümlenin nesnesidir; **quae** ise bir sonraki cümlenin öznesidir. Demek ki ilgi zamiriyle kurulan cümlelerde ilişkili kelimeler birbirine sayı ve cins bakımından uyar, ama hal bakımından uymak durumunda değildir.

Yalnız bu noktada şuna dikkat edilmelidir: Bazı cümlelerde ilgi zamiriyle başlayan cümle accusativus halde bir kelimeyle başlayabilir, örn. **Vidi aves, quas puer habet.** *Çoçuğun sahip olduğu kuşları gördüm.* Bu cümlede **quas** ilgi zamiri yine **aves** ile ilişkilidir ve **aves** kelimesinin sayısını ve cinsini almıştır. Ama accusativus halinde olması, **aves** kelimesinin accusativus olmasından değil, diğer cümlenin nesnesi olmasındandır (*Kuşları gördüm, ki o kuşlara çocuk sahipti*).

Bu durumda ilgi zamirinin halini belirleyen tek şey, sıfat cümlesinde hangi halde kullanılması gerektiğidir.

Aşağıdaki metinde de temel cümle yapılarını ve sıfat cümlesiyle ilgili bir örneği görmek mümkündür.

2. Creatio Adami et Evae:
Adem ile Havva'nın Yaratılışı[1]

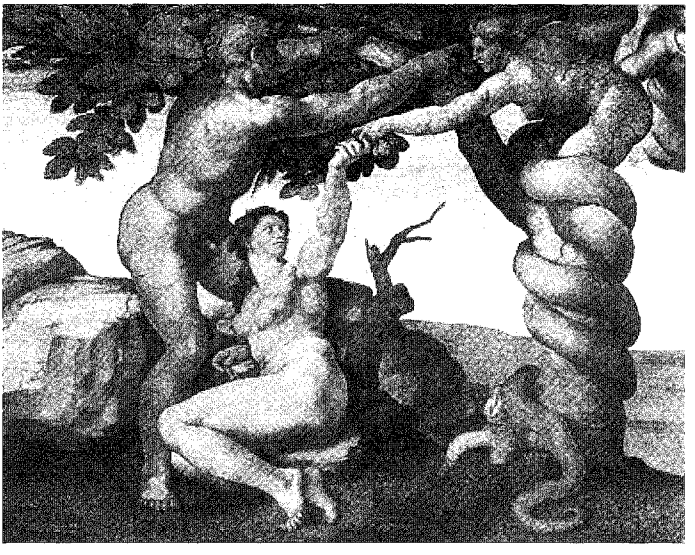

1 Walker 1835: 19.

Deus finxit corpus hominis.

Deus finxit corpus hominis e limo terrae et dedit illi animam viventem; fecit illum ad similitudinem suam, et nominavit illum Adamum. Deinde immisit soporem in Adamum, et detraxit unam e costis eius dormientis. Ex ea formavit mulierem quam dedit sociam Adamo, sicque instituit matrimonium. Nomen primae mulieris fuit Eva.

Tanrı insanın bedenini biçimledi. Tanrı insanın bedenini yerin (dünyanın, yeryüzünün) balçığından biçimledi ve ona canlı (soluk alıp veren, yaşayan) bir ruh verdi (bahşetti; can verdi); onu kendisine benzer kıldı (onu kendi suretinde yarattı) ve ona Âdem adını verdi. Sonra Âdem'e derin bir uyku gönderdi (Âdem'in içine uykuyu saldı; Âdem'i uyuttu) ve uyuyan Âdem'in (Âdem uyurken; Âdem derin uykudayken) kaburga kemiklerinin birini (bir kaburga kemiğini) çekip aldı. Ondan (o kemikten; bu kemikten) Âdem'e eş olarak vereceği kadını biçimledi (kadım yarattı, ki onu Âdem'e eş olarak verdi; kadını yarattı ve onu Âdem'e eş olarak verdi). Böylece evlilik kurumunu meydana getirdi (yarattı, oluşturdu; evliliği kurdu). İlk kadının adı Havva idi (Havva oldu).

Gerekli Bilgiler

finxit: **fingere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**fingo, fingere, finxi, fictum, 3, v.**, biçimlendirmek, biçim vermek, şekillendirmek, taslak çıkarmak, yapmak)

corpus: bedenini (*acc.*)

hominis: insanın (*gen.*)

e limo: balçıktan (**e + abl.**, -den; **limus, -i, m.**, çamur, balçık)

terrae: yerin, dünyanın, yeryüzünün (*gen.*)

dedit: **dare** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

illi: ona (bedene) (*işaret zamiri: dat. tek. n.*)

animam: ruhu, canı, soluğu (*acc.*)

viventem: **vivere** fiilinin acc. 3. tekil participiumu (fiil-sıfat); nom. **vivens**: yaşayan, canlı (**vivo, vivere, vixi, victum, 3, v.**, yaşamak, soluk alıp vermek)

animam viventem: yaşayan ruhu, soluk alıp veren ruhu, canlı soluğu

fecit: **facere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

illum: onu (insanı) (*işaret zamiri: acc. tek. m./f.*)

ad similitudinem suam: kendi suretine (benzer) (**similitudo, similitudonis, m.**, benzerlik, aynılık; **ad + acc.**, bir şeye)

nominavit: **nominare** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**nomino, nominare, nominavi, nominatum, 1, v.**, adlandırmak, ad vermek)

Adamum: (*acc.*) Âdem'i (**Adamus, -i, m.**, ilk insan, Âdem)

deinde (*zarf*): sonra

immisit: **immittere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**immitto, immittere, immisi, immissum, 3, v.**, bir yerin içine yollamak, göndermek, salmak)

soporem: (*acc.*) (**sopor, soporis, m.**, derin uyku, ölüm uykusu)

detraxit: **detrahere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**detraho, detrahere, detraxi, detractum, 3, v.**, çekmek, çıkarmak, çekip dışarı çıkarmak, çıkarıp ya da çekip almak)

unam e costis eius: kaburgalarından birini (**ex + abl.**, -den, -den dışarı; **costa, -ae, f.**, kaburga; kaburga kemiği, böğür; **unam**: acc. f.; **eius**: işaret zamiri: onun (Âdem'in) gen. tek. m.)

dormientis: **dormire** fiilinin gen. tekil eril participiumu; (nom. **dormiens**: uyuyan)

ex ea: ondan (= **ex ea costa**: kaburga kemiğinden); **ea**: (*işaret zamiri: abl. tek. f.*)

formavit: **formare** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**formo, formare, formavi, formatum, 1, v.**, biçim vermek, şekil vermek, meydana getirmek, yapmak)

mulierem: (*acc.*) (**mulier, mulieris, f.**, kadın; eş, zevce)

quam: ki onu (ki o kadını) (*ilgi zamiri: acc. tek. f.*)

sociam: (*acc.*) (**socia, -ae, f.**, eş, karı, zevce, hayat arkadaşı)

Adamo: (*dat.*)

Ex ea formavit mulierem quam dedit sociam Adamo, sicque instituit matrimonium: Ondan (o kemikten; bu kemikten) Âdem'e eş olarak vereceği kadını biçimledi. (**quam** ilgi zamiriyle kurulan Sıfat Yardımcı Cümlesi)

sicque (*zarf*): böylece

instituit: **instituere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı (**instituo, instituere, institui, institutum, 3, v.**, kurmak, meydana getirmek, oluşturmak)

matrimonium: (*acc.*) (**matrimonium, -ii, n.**, evlilik)

nomen: (*nom.*) (**nomen, nominis, n.**, ad, isim)

primae mulieris: (*gen.*)

fuit: **esse** fiilinin Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı

Eva: (nom.) (**Eva (Heva), -ae, f.**, ilk kadın, Havva)

***

Basit Cümle: **Deus finxit corpus hominis.** Tanrı insanın bedenini biçimledi.

Özne: **Deus** (nom.)

Fiil: **finxit**

Nesne: **corpus** (acc.)

Bileşik Cümle: **Deus finxit corpus hominis e limo terrae et dedit illi animam viventem.** Tanrı insanın bedenini yeryüzünün balçığından biçimledi ve ona canlı (soluk alıp veren, yaşayan) bir ruh verdi (bahşetti; can verdi).

	I. Cümle	II. Cümle
Özne	**Deus** (nom.)	gizli (**Deus**) (nom.)
Fiil	**finxit**	**dedit** (özne fiilin içinde)
Nesne	**corpus** (acc.)	**animam** (acc.)
Bağlaç	et	

Karmaşık Cümle: **Ex ea formavit mulierem quam dedit sociam Adamo.** Ondan (kaburga kemiğinden) Âdem'e eş olarak vereceği kadını biçimledi.

	Esas Cümle	Yardımcı Cümle
	Ex ea formavit mulierem: Ondan kadını biçimledi	**quam dedit sociam Adamo:** Âdem'e eş olarak vereceği
Özne	gizli (**Deus**) (nom.)	gizli (**Deus**) (nom.)
Fiil	**formavit** (özne fiilin içinde)	**dedit** (özne fiilin içinde)
Nesne	**mulierem** (acc.)	**mulierem** (gizli) ve **sociam** (her ikisi de acc.)

Bu cümle bir Sıfat Yardımcı cümlesidir. Buradaki ilgi zamiri **quam** (ki onu, ki o kadını) esas cümledeki **mulierem** (kadını) (acc. f.) kelimesine uymaktadır. Bu yüzden dişil ve tekil haldedir. Yardımcı cümlenin öznesi **Deus** olduğu için, **quam** ilgi zamiri nesne konumundadır (**Ex ea formavit mulierem quam dedit sociam Adamo:** Ondan kadını biçimledi, ki onu Âdem'e eş olarak verdi).

B. İLGİLİ METİNLERDEN YENİ GRAMER KURALLARI

Zaman Bildiren İsim Halleri (Ablativus ve Accusativus)

Birinci metinde İlgi Zamiriyle kurulan cümlelerin dışında, göze çarpan bir başka unsur da, **primo die** (ilk günde), **secundo die** (ikinci günde) gibi ablativus halinde zaman bildiren kelimelerdir.

Latincede zaman ve yer bildirmek için çoğunlukla ismin ablativus ve accusativus hallerine başvurulur ve bu kelimeler başlarına edat almazlar.

Ablativus hali bir olayın hangi zamanda ya da hangi süre içinde meydana geldiğini ya da geleceğini bildirir. Accusativus hali ise bir olayın zaman içinde ne kadar sürdüğünü ya da süreceğini bildirir.

Örnekler

Tertio die patrem videbimus. Üçüncü gün babamı göreceğiz. (abl.)

Tertibus diebus patrem videbimus. Üç gün içinde babamı göreceğiz. (abl.)

Tres dies patrem videbimus. Üç gün süreyle (üç gün boyunca, üç gün) babamı göreceğiz. (acc.)

Cotidie prima luce laborare incipit. Her gün ilk ışıkta (şafakta) çalışmaya başlar. (abl.)

Meridie Iulia eum ad scholam vocat. Öğlenleyin Iulia onu okula çağırır. (abl.)

Nocte domum venit: Gece eve geldi. (abl.)

Participium (Fiil-Sıfat ya da Sıfat-Fiil)

İkinci metinde dikkat çekici unsurlardan biri de, **dedit illi animam viventem** (ona yaşayan bir ruh verdi) ve **detraxit unam e costis eius dormientis** (uyayan onun (Âdem uyurken) kaburgalarından birini çekip aldı) şeklindeki iki cümledeki **viventem** ve **dormientis** ifadeleridir. Bu ifadeler fiilden türetilmiş sıfattır ve Latincede Participium ya da Fiil-Sıfat olarak adlandırılır.

Latince cümlelerin kurulumunda önemli rol oynayan Participium fiilden türediği için, cümlede yarı fiil, yarı sıfat işlevi gören bir öğedir ve gramerde Fiilimsi adı verilen gruba dahildir. Participiumun fiil olarak bir zamanı ve çatısı vardır; sıfat olaraksa ilişkili olduğu kelimeye hal, cins ve sayı bakımından uyarak çekilir.

Latincede 3 çeşit participium vardır: Şimdiki Zaman Participiumu, Geçmiş Zaman Participiumu ve Gelecek Zaman Participiumu.

Şimdiki Zaman Participiumu ve Gelecek Zaman Participiumu etken, Geçmiş Zaman Participiumu ise edilgen anlamdadır.

Participiumun Kurulumu

Şimdiki Zaman Participiumu: Bütün fiillerin Şimdiki Zaman gövdesine aşağıdaki takılar getirilir ve adeta 3. Çekim tek takılı bir sıfat oluşturulur ve bu tür bir sıfat gibi çekilir.

Etken

I. **ama-ns** (seven): **amans, amantis, adj.**

II. **mon-ens** (uyaran, ikaz eden): **monens, monentis, adj.**

III. **leg-ens** (okuyan): **legens, legentis, adj.**

IV. **audi-ens** (işiten): **audiens, audientis, adj.**

Örneğin **amare** (sevmek); Şimdiki Zaman gövdesi **ama-**

participiumu: **ama-ns, ama-ntis, adj.**, seven

Hal	Tekil		Çoğul	
	m./f.	**n.**	**m./f.**	**n.**
Nom.	ama-ns	ama-ns	ama-ntes	ama-ntia
	seven		sevenler	
Acc.	ama-ntem	ama-ns	ama-ntis / ama-ntes	ama-ntia
	seveni		sevenleri	
Gen.	ama-ntis	ama-ntis	ama-ntium	ama-ntium
	sevenin		sevenlerin	
Dat.	ama-nti	ama-nti	ama-ntibus	ama-ntibus
	sevene, seven için		sevenlere, sevenler için	
Abl.	ama-nti / ama-nte	ama-nti / ama-nte	ama-ntibus	ama-ntibus
	sevenden, sevenle		sevenlerden, sevenlerle	

Şimdiki Zamanın tekil ablativusu, cümlede sıfat olarak kullanıldığında **amanti**, isme yakın bir anlam ifade ettiğinde **amante** olur. Örneğin,

Femina a patre amanti defenditur. Kadın seven (sevgili) babası tarafından korunuyor.

Femina ab amante defenditur. Kadın âşığı tarafından korunuyor.

Gelecek Zaman Participiumu: Fiillerin Edilgen Geçmiş Zaman gövdesine **-urus, -ura, -urum** takılarının getirilmesiyle oluşturulur; I. ve II. Çekim sıfatlar gibi çekilir.

Etken

I. **amat-urus** (sevecek olan, sevmek üzere olan): **amaturus, amatura, amaturum, adj.**

II. **monit-urus** (uyaracak olan, uyarmak üzere olan): **moniturus, monitura, moniturum, adj.**

III. **lect-urus** (okuyacak olan, okumak üzere olan): **lecturus, lectura, lecturum, adj.**

IV. **audit-urus** (işitecek olan, işitmek üzere olan): **auditurus, auditura, auditurum, adj.**

Geçmiş Zaman Participiumu: Fiillerin Edilgen Geçmiş Zaman gövdesine **-us, -a, -um** takılarının getirilmesiyle oluşturulur; I. ve II. Çekim sıfatlar gibi çekilir.

Edilgen

I. amat-us (sevilen, sevilmiş olan): **amatus, amata, amatum, adj.**

II. monit-us (uyarılan, uyarılmış olan): **monitus, monita, monitum, adj.**

III. lect-us (okunan, okunmuş olan): **lectus, lecta, lectum, adj.**

IV. audit-us (işitilen, işitilmiş olan): **auditus, audita, auditum, adj.**

Örnekler

Ridens puella cantat. Gülen kız şarkı söylüyor (Kız gülerek şarkı söylüyor). (**ridens, ridere** fiilinin Şimdiki Zaman participiumudur ve **puella** (kız) kelimesini bir sıfat gibi niteler, yani hal, sayı ve cins bakımından **puella** ile birlikte gider.)

Ridentem puerum vidimus. Gülümseyen bir çocuk gördük. (**puerum**, accusativus olduğu için **ridere** (gülmek) fiilinin Şimdiki Zaman participiumu olan **ridentem** de accusativus haldedir.)

Euripides rediens ad domum a cena est laceratus a canibus. Euripides akşam yemeğinden (sonra) evine dönerken köpekler tarafından paramparça edildi.

Facta ducum vivent. Komutanların yaptığı işler yaşayacak. (**facta** (yapılan işler, başarılar) **facere** fiilinin Geçmiş Zaman çoğul cinssiz participiumudur ve adeta bir isim gibi cümlenin öznesi konumundadır.)

Rosae mixtae inter lilia fulgent. Zambaklar arasına karışmış güller parıl parıl parlıyor.

Decus positum in virtute est verum. Erdemin içine yerleşmiş onur (erdemde bulunan onur), hakikidir (hakiki onurdur).

Participiumun Zamanları[1]

1. Şimdiki Zaman participiumu fiille eşzamanlıdır. Örneğin,

Audio te loquentem. Konuşan seni dinliyorum (Sen konuşurken dinliyorum): Sen konuşuyorsun, ben de o sırada dinliyorum. (**loquor,**

1 Bennett 1918: 218-219.

loqui, locutus sum, v., konuşmak, söylemek; deponens bir fiildir[1] ve bu fiillerin özelliği olarak Edilgen Geçmiş Zaman participiumun anlamı etkendir.)

Audiebam te loquentem. Konuşan seni dinliyordum (Sen konuşurken ben dinliyordum): Sen konuşuyordun, ben de o sırada dinliyordum.

Audiam te loquentem. Seni konuşurken dinleyeceğim: Sen konuşacaksın, ben de o sırada seni dinleyeceğim.

2. Geçmiş Zaman participiumu fiilin zamanından daha önceki bir zamanda yapılan eyleme işaret eder. Örneğin,

Locutus taceo. Konuşmuş olan ben susuyorum: Konuştum ve şimdi susuyorum.

Locutus tacui. Konuşmuş olan ben sustum: Konuşmuştum (konuşmuş bulunuyorum) ve sustum.

Locutus tacebo. Konuşup susacağım: Önce konuşacağım, sonra susacağım.

3. Gelecek Zaman participiumları ise, *-cak olmak, bir şeyi yapmak üzere olmak* (örn. **lecturus sum**: okumak üzereyim; **auditurus sum**: işitmek üzereyim) anlamına gelir ve dolayısıyla esas cümlenin fiilinden sonraki bir zamana işaret eder. Örneğin,

Cicero profecturus Romam non expectavit. Roma'ya gelmek üzere yola çıkan Cicero, beklemedi.

Participiumun Cümleye Kazandırdığı Anlamlar[2]

Participiumlar cümle içinde değişik şekillerde çevrilir ve cümlenin esas fikrini ortaya koyarlar. Örneğin,

Milites currentes erant defessi. Koşan askerler yorgun idiler (Askerler koştukları için yorgun düştüler). (Bu cümlede sebep bildirilmektedir.)

Imperator triduum moratus profectus est. İmparator üç gün mola verip yola çıktı (İmparator üç gün mola verdikten sonra yola çıktı). (Bu cümlede zaman bildirilmektedir.)

1 Bkz. Deponens Fiiller, s. 204-207.

2 D'Ooge 1911: 163-164.

Milites victi terga non verterunt. Askerler yenildikleri halde geri çekilmediler. (Bu cümlede imtiyaz bildirilmektedir.)

Puer timens hodie non venit. Korkan çocuk bugün gelmedi (Çocuk korktuğu için bugün gelmedi). (Bu cümlede sebep bildirilmektedir.)

Aquila ira commota aves interfecit. Öfkeye kapılan (öfkeden deliye dönen) kartal kuşları katletti (Kartal öfkeye kapılınca ya da kapıldığından, kuşları katletti). (Buradaki cümle hem zaman hem de sebep bildirebilir. Bu tür cümlelerin anlamına tek başlarına değil, metnin bütünlüğü içinde vakıf olunur.)

Caesar legionem laudaturus prima luce profectus est. Caesar lejyonu övmek üzere şafakta yola çıktı. (Bu cümlede zaman bildirilmektedir.)

Sol, oriens, diem facit. Güneş doğarak günü (ışığı) yaratır. (Bu cümlede bir tarz [doğarak] bildirilmektedir.)

Üstteki cümleler Latincede başka türlü de kurulur, ama participiumla kurulması mümkün cümleler meramı her zaman daha kısa ve öz şekilde anlatır.

Deponens Fiiller

Deponens fiiller ayrıcalıklı yapılarından ötürü özellikle participium kurulumuna özel olarak hizmet eden bir fiil grubudur. Yukarıdaki cümlelerde geçen **locutus**, **moratus** gibi fiiller deponens fiillerdir. Bu tür fiillerin participiumu çekim bakımından edilgen, ama anlamca etkendir.[1] Oysa başka hiçbir fiilin etken anlamda Geçmiş Zaman participiumu yoktur. Deponens fiillerin bu özelliği participiumlu cümle yapılarında oldukça işe yarar. Örneğin yukarıdaki **Locutus taceo** (Konuşmuş olan ben susuyorum) cümlesinde, **locutus** deponens bir fiil olan **loqui** (konuşmak) fiilinin participiumu olduğundan "konuşulmuş olan" değil, "konuşmuş olan" diye çevrilir ve dolayısıyla Latincede bu anlamı vermek için bambaşka yollara başvurmak zorunluluğunu ortadan kaldırıp cümlenin rahatça kurulmasına olanak verir.

Deponens fiiller, düzenli bir fiilin edilgen çekimi gibi çekilirler.

1 Bu fiiller, etken çekim şekillerini adeta bir kenara bırakmış izlenimi verdiklerinden, adlarını de-ponere (bir kenara bırakmak) fiilinden almışlardır.

I. Çekim deponens bir fiil, **amari** (sevilmek) gibi çekilir.

II. Çekim deponens bir fiil, **moneri** (uyarılmak) gibi çekilir.

III. Çekim deponens bir fiil, **legi** (okunmak) gibi çekilir.

IV. Çekim deponens bir fiil, **audiri** (işitilmek) gibi çekilir.

Deponens bir fiil sözlükte şu şekilde yazılır:

moror, morari, moratus, 1, v., dep., durmak, oyalanmak, soluklanmak, dinlemek için durmak, mola vermek

vereor, vereri, veritus, 2, v., dep., korkmak

sequor, sequi, secutus, 3, v., dep., takip etmek, izlemek, peşine düşmek

potior, potiri, potitus, 4, v., dep., ele geçirmek, mülkiyetine geçirmek, hâkimi olmak

-io'lu fiiller gibi çekilen deponens bir fiile de örnek verecek olursak;

patior, pati, passus, v., dep., dayanmak, katlanmak, maruz kalmak (**capi** gibi çekilir)

Örnek Çekim Tabloları

moror, morari, moratus, 1, v., dep., durmak, oyalanmak, soluklanmak, dinlemek için durmak				
Haber Kipi				
Şahıs		**Şimdiki Zaman**	**Şimdiki Hikâye Zamanı**	**Gelecek Zaman**
Tek.	1	moror	morabar	morabor
	2	moraris	morabaris	moraberis
	3	moratur	morabatur	morabitur
Çoğ.	1	moramur	morabamur	morabimur
	2	moramini	morabamini	morabimini
	3	morantur	morabantur	morabuntur
		Geçmiş Zaman	**Gelecekte Geçmiş Zaman**	**-Miş'li Geçmiş Zaman**
Tek.	1	moratus sum	moratus ero	moratus eram
	2	moratus es	moratus eris	moratus eras
	3	moratus est	moratus erit	moratus erat
Çoğ.	1	morati sumus	morati erimus	morati eramus
	2	morati estis	morati eritis	morati eratis
	3	morati sunt	morati erunt	morati erant

sequor, sequi, secutus, 3, v., dep., takip etmek, izlemek, peşine düşmek				
Haber Kipi				
Şahıs		**Şimdiki Zaman**	**Şimdiki Hikâye Zaman**	**Gelecek Zaman**
Tek.	1	sequor	sequebar	sequar
	2	sequeris	sequebaris	sequeris
	3	sequitur	sequebatur	sequetur
Çoğ.	1	sequimur	sequebamur	sequemur
	2	sequimini	sequebamini	sequemini
	3	sequuntur	sequebantur	sequentur
		Geçmiş Zaman	**Gelecekte Geçmiş Zaman**	**Miş'li Geçmiş Zaman**
Tek.	1	secutus sum	secutus ero	secutus eram
	2	secutus es	secutus eris	secutus eras
	3	secutus est	secutus erit	secutus erat
Çoğ.	1	secuti sumus	secuti erimus	secuti eramus
	2	secuti estis	secuti eritis	secuti eratis
	3	secuti sunt	secuti erunt	secuti erant

Deponens Fiiller ve Deponens Fiillerle Kurulan Participium Örnekleri

Nos naturam sequimur. Biz doğayı takip ediyoruz (doğayı kılavuz alıyoruz).

Cum sapientibus gradior. Bilgelerle birlikte yaşıyorum.

Otium ac tranquillitatem vitae sequor. Sakin ve huzurlu bir yaşam peşindeyim.

Iustitiam sequor. Adalet arıyorum (Adalet peşindeyim; Adalet için çalışıyorum).

Anima cum corpore moritur. Ruh bedenle birlikte ölür.

In Adam omnes moriuntur: Herkes Âdem'de ölür (Tanrı'nın kılavuzluğunu kaybeder).

Servitutem et dolorem servitutis patior. Köleliğe ve köleliğin acısına katlanıyorum.

gradior, gradi, gressus, 3, v., dep., yürümek, adım atmak, ilerlemek, gitmek; yaşamak, yaşayıp gitmek, kendine bir hayat tarzı belirlemek, bir yol tutturmak; **morior, mori, mortuus, 3, v., dep.**, ölmek; **patior, pati, passus, 3, v. dep.**, katlanmak, dayanmak

Morituri te salutant. Ölmek üzere olanlar seni selamlıyorlar.

Gladiatores morituri te salutant. Ölmek üzere olan gladyatörler seni selamlıyorlar.

Cupio audire loquentem Ciceronem in foro. Cicero'yu *forum*da konuşurken dinlemek istiyorum (*Forum*da konuşan Cicero'yu dinlemek istiyorum).

VIII. ÜNİTE

A. METİN ANALİZLERİ

Descartes *Genesis* (Yaratılış) Okumaya Devam Ediyor[1]

1. Fructus Vetitus: Yasak Meyve

Deus posuit Adamum et Evam in amoenissimo horto, qui solet appellari terrestris Paradisus. Ingens fluvius irrigabat hortum: ibi erant omnes arbores iucundae aspectu, et fructus suaves gustu; inter eas erat arbor scientiae boni et mali.

Tanrı Âdem ve Havva'yı çok hoş (çok güzel) bir bahçeye yerleştirdi (koydu); (ki) bu bahçeye Yeryüzü Cenneti denir. Bahçeyi kocaman bir nehir suluyordu; orada seyre doyulmayacak her tür ağaç vardı, tadına doyulmayacak her tür meyve de. O ağaçların arasında (onların arasında) iyinin ve kötünün bilgisini taşıyan ağaç da vardı.

1 Walker 1835: 87-89.

Deus dixit homini: "Utere tu fructibus omnium arborum Paradisi, praeter fructum arboris scientiae boni et mali; nam si tu comedas illum fructum, tu morieris."

Tanrı insana şöyle dedi: "İyinin ve kötünün bilgisini taşıyan ağacın meyvesi dışında, Cennetin bütün ağaçlarının meyvesini ye (meyvesinden faydalan); çünkü (eğer) sen o meyveyi yersen (sen o meyveyi yediğin takdirde), öleceksin (ölürsün)."

Gerekli Bilgiler

terrestris Paradisus: Yeryüzü Cenneti (Dünya Cenneti veya Dünyevi Cennet)

posuit in amoenissimo horto: çok hoş bir meyve bahçesine yerleştirdi.

qui solet appellari terrestris Paradisus: ki bu bahçeye Cennet bahçesi denir (Cennet bahçesi demek âdet olmuştur; âdet olduğu üzere bu bahçeye Yeryüzü Cenneti denir; bu bahçe hep Yeryüzü Cenneti olarak adlandırılır); (**appellari, appellare** fiilinin Şimdiki Zaman edilgen mastarıdır). Bu mastarla birlikte kullanılan **solere** fiili cümleye, özel anlamından dolayı Türkçeye yukarıdaki şekillerde çevirebileceğimiz anlamlar katar.

omnes arbores iucundae aspectu: seyre doyulmayacak her tür ağaç (seyretmesi ya da seyredilmesi hoş olan bütün ağaçlar); (**aspectu, aspicere** fiilinin abl. supinumu).[1]

fructus suaves gustu: tadına doyulmayacak (her tür) meyve de; (**gustu, gustare** fiilinin abl. supinumu).

arbor scientiae boni et mali: iyinin ve kötünün bilgisini taşıyan ağaç (iyinin ve kötünün bilgisinin ağacı) da vardı.

appello, appellare, appellavi, appellatum, 1, v., ad vermek, hitap etmek, olarak adlandırmak, demek; **soleo, solere, solitum, 2, v.**, alışkanlık edinmek, alışkın olmak, âdet edinmek; **aspicio, aspicere, aspexi, aspectum, 3, v.**, bakmak; **gusto, gustare, gustavi, gustatum, 1, v.**, tatmak, tadına bakmak

1 Bkz. Supinum, s. 218-220.

Utere: faydalan, tadını çıkar ya da tadına var; **utor** fiilinin Emir Kipi[1] 2. şahsı

praeter fructum arboris scientiae boni et mali: iyinin ve kötünün bilgisini taşıyan ağacın meyvesi dışında (**praeter** + **acc.**, -in dışında)

si tu comedas illum fructum, tu morieris: eğer sen o meyveyi yersen öleceksin (**si**: eğer; Şart Cümlesi; **comedas**: **comedere** fiilinin etken Şimdiki Zaman 2. şahsı, Subiunctivus Kipi).[2]

2. Serpentes et Decepta Mulier: Yılan ve Aldatılan Kadın

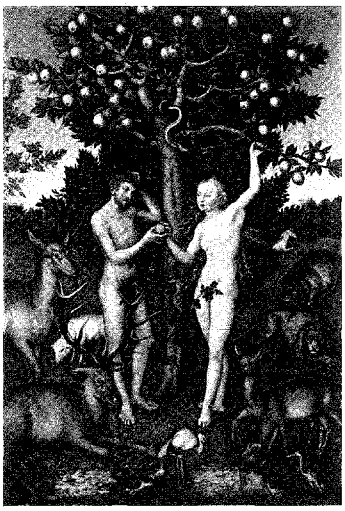

Serpens, qui erat callidissimus omnium animantium, dixit mulieri: "Cur tu non comedis fructum istius arboris?" Mulier respondit: "Deus prohibuit id. Si nos tetigerimus illum, nos moriemur." "Minime," inquit serpens: "vos non

Bütün hayvanların en kurnazı olan yılan kadına şöyle dedi: "Niçin (sen) o ağacın meyvesini yemiyorsun?" Kadın cevap verdi: "Tanrı onu yasakladı. Eğer ona dokunursak, öleceğiz." "Hiç de değil," dedi yılan, "siz ölmeyeceksiniz (ha-

utor, uti, usus, 3, v., dep., faydalanmak, tadını çıkarmak; **comedo, comedere, comedi, comesum, 3, v.**, yemek;

1 Bkz. Emir Kipi, s. 220-223.

2 Bkz. Subiunctivus Kipi, s. 235-240.

moriemini; sed vos eritis similis Deo scientes bonum et malum." Mulier decepta his verbis, decerpsit fructum et comedit: deinde illa dedit illum viro suo, qui, pariter, comedit. Et aperti sunt oculi eorum; cognoverunt se esse nudos; consuerunt folia ficus et fecerunt sibi vestimenta.

yır, ölmeyeceksiniz). Aksine iyiyi ve kötüyü bilmekle Tanrı'ya benzeyeceksiniz." Bu sözlere kanan kadın meyveyi kopardı ve yedi. Sonra eşine de verdi; adam da aynı şekilde (onu) yedi. Her ikisinin de gözleri açıldı; çıplak olduklarını anladılar (gördüler); ve incir yapraklarını birleştirdiler, kendilerine giysi yaptılar (ve incir yaprakları-nı birleştirip kendilerine giysi yaptılar).

Gerekli Bilgiler

Serpens, qui erat callidissimus omnium animantium: Bütün hayvanların en kurnazı olan yılan; (**callidissimus, callidus** (kurnaz) sıfatının en üstünlük derecesi; Sıfat Cümlesi).

dixit mulieri: kadına şöyle dedi; (**Dicere** (söylemek) fiili dat. alır. Kime söyleniyorsa, o kişi dat. olarak yazılır. Bu yüzden **mulieri, mulier** (kadın, eş) kelimesinin dat. halidir.)

cur: niçin? (*soru başlatan zarf*): **tu non comedis fructum istius arboris**: sen o ağacın meyvesini yemiyorsun; **cur tu non comedis fructum istius arboris?** niçin sen o ağacın meyvesini yemiyorsun?

Si nos tetigerimus illum, nos moriemur: Eğer ona dokunursak, öleceğiz. *Şart Cümlesi.*

minime: hiç de değil; (**parvus** sıfatının en üstünlük derecesi olan **minimus**'tan türetilen bir zarf;[1] **minime**, asla, hiçbir şekilde, hiç de değil).

vos eritis similis Deo scientes bonum et malum: iyiyi ve kötüyü bilmekle Tanrı'ya benzeyeceksiniz (iyiyi kötüyü bilen sizler Tanrı'ya benzer olacaksınız); **similis** sıfatı hem gen. hem de buradaki gibi dat. alabilir; örn. **simillimum veri** (gen.): gerçeğin tıpatıp benzeri; **filius similis patri** (dat.): babasına benzeyen çocuk

1 Bkz. Zarflar, s. 229-231

Mulier decepta his verbis: Bu sözlerle kandırılan kadın: **decipio** fiilinin Geçmiş Zaman participiumu **decepta**, **mulier** kelimesini niteler, bu yüzden fem. nom haldedir; **his verbis**: bu sözlerle (*alet abl.*).

decerpsit fructum: meyveyi kopardı; (**decerpo** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı).

deinde (*zarf*): sonra, ardından, bunun üzerine

deinde illa dedit illum viro suo, qui, pariter, comedit: sonra onu kocasına da verdi ve o da (kocası da) aynı şekilde (onu) yedi; **qui** ilgi zamiri Âdem'i nitelemektedir. (**vir**, **dare** fiilinin dat. almasından dolayı dat. haldedir; **vir** kelimesini niteleyen **qui** ise yardımcı cümlenin öznesi olduğu için nom. haldedir.)

aperti sunt oculi eorum: onların gözleri açıldı(lar) (gerçekleri görmeye başladılar); (**aperti sunt**, **aperire** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman 3. çoğul şahsı; öznesi, **oculi**: gözler).

cognoverunt se esse nudos: kendilerinin çıplak olduğunu anladılar; **se**: kendilerini, 3. şahıs çoğul dönüşlü zamir; Dolaylı cümle[1]

consuerunt folia ficus: incir yapraklarını diktiler; **consuerunt**: **consuere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. çoğul şahsı

fecerunt sibi vestimenta: ve kendilerine giysi yaptılar; **sibi**: kendilerine (çoğ. dat. dönüşlü zamir)

3. Adamus Cognovit Erubescere: Âdem Utanmayı Öğrendi

decerpo, decerpere, decerpsi, decerptum, 3, v., koparmak, çekip koparmak; toplamak; **consuo, consuere, consui, consutum, 3, v.**, dikmek, birbirine birleştirmek; dikmek; **pariter** (zarf), aynı şekilde; **vestimentum, -i, n.**, giysi

1 Bkz. Dolaylı Cümle, s. 225-229.

Deus vocavit illum, o Adame, o Adame, et dixit ei: Ubi es? Adamus fugiens conspectum Dei, abscondit se. Deus vocavit illum, o Adame, o Adame, et dixit ei: Ubi es? Qui respondit: Ego audivi vocem tuam in paradiso; veritus, abscondi me. Deus dixit ei: Cur tu times? Dixitque Adamus: quod nudus sum. Cui dixit Deus: Quo modo tu cognovisti te nudum esse? Quis indicavit tibi nudum esse te? Adamus respondit: ego ipse cognovi; quia mulier quam tu dedisti mihi sociam, porrexit mihi istum fructum vetitum, et ego comedi. Et Deus dixit mulieri: Quare hoc fecisti? Quae respondit: Serpens decepit me, et ego comedi.

Tanrı "Ey Âdem, Ey Âdem!" diye ona seslendi ve şöyle dedi: "Neredesin?" Âdem Tanrı'nın bakışından kaçarak saklandı. Tanrı "Ey Âdem, Ey Âdem!" diye ona seslendi ve şöyle dedi: "Neredesin?" Âdem cevap verdi: "Ben cennette senin sesini işittim ve korkup saklandım." Tanrı ona şöyle dedi: "Niçin korkuyorsun?" Âdem şöyle dedi: "Çünkü çıplağım." Tanrı ona dedi ki: "Çıplak olduğunu nasıl anladın? Kim sana çıplak olduğunu ima etti (söyledi?)" Âdem şöyle cevap verdi: "Ben kendim anladım; çünkü senin bana eş olarak verdiğin kadın (eşim olsun diye verdiğin kadın) o yasak meyveyi bana uzattı, ben de yedim." Bunun üzerine Tanrı kadına şöyle dedi: "Neden bunu yaptın? (Nedir bu yaptığın? Neden böyle davrandın?)" Kadın şöyle cevap verdi: "Yılan beni kandırdı, ben de yedim."

Gerekli Bilgiler

o Adame, o Adame: Ey Âdem, Ey Âdem; (**Adame, Adamus** kelimesinin tekil voc.).

Ubi es? Neredesin? (Bir soru zarfı olan **ubi** (nerede, hangi yerde) ile kurulmuş soru.)

Qui respondit: **qui** ilgi zamiri, **Adamus** kelimesinin yerine geçmiştir. O cevap verdi = Âdem cevap verdi.

abscondit se: saklandı: **abscondere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. tekil şahsı; **se** (kendisini) dönüşlü zamiriyle kullanılarak dönüşlü bir anlam kazanmıştır: **abscondit**: sakladı; **abscondit se**: kendisini sakladı = saklandı.

Cur tu times? Niçin korkuyorsun? **cur**: soru başlatan zarf.

quod nudus sum: çünkü çıplağım; **quod**, Sebep Cümlesi başlatan bağlaç; **Timeo, quod nudus sum**: Korkuyorum, çünkü çıplağım.

Cui dixit Deus: Tanrı ona dedi ki; **cui**: tek. dat. haldeki **qui** ilgi zamiri, **Adamus** kelimesinin dat. halinin yerine kullanılmıştır; **Cui dixit Deus = Adamo dixit Deus**: Tanrı Âdem'e şöyle dedi.

Quo modo tu cognovisti te nudum esse? Çıplak olduğunu nasıl anladın? **Quo modo** (nasıl, hangi şekilde, ne şekilde) soru zarfıyla oluşturulmuş bir soru ve içinde dolaylı bir cümle mevcut; **Tu cognovisti te nudum esse:** Sen çıplak olduğunu anladın; **Quo modo tu cognovisti te nudum esse?** Sen çıplak olduğunu nasıl anladın?

Quis indicavit tibi nudum esse te? Kim sana çıplak olduğunu ima etti (söyledi)? (Kim sana çıplaksın dedi?); Soru zamiri **quis** ile kurulan ve içinde dolaylı bir cümle olan soru; **Indicavit tibi nudum esse te**: Sana (senin) çıplak olduğunu ima etti; **Quis indicavit tibi nudum esse te?** Kim sana çıplak olduğunu ima etti?

quia mulier quam tu dedisti mihi sociam, porrexit mihi istum fructum vetitum: çünkü senin bana eş olarak verdiğin kadın (eşim olsun diye verdiğin kadın) o yasak meyveyi bana uzattı; **quia** (çünkü) bağlacıyla kurulmuş ve bir sebep açıklayan cümle. Bu cümlenin içinde **quam** ile kurulmuş bir Sıfat Cümlesi vardır; **mulier quam tu dedisti mihi sociam:** senin bana eş olarak verdiğin kadın (kadın, ki onu bana eş olarak verdin).

Quare hoc fecisti? Neden bunu yaptın? **Quare** (nasıl, ne şekilde, neden dolayı) soru zarfıyla kurulmuş soru cümlesi.

abscondo, abscondere, abscondi (abscondidi), absconditum (absconsum), 3, v., dikkatli bir şekilde saklamak, gizlemek

4. Ira Dei: Tanrı'nın Gazabı

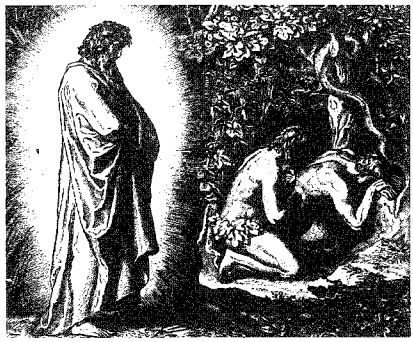

Et Deus dixit serpenti: quia tu decepisti mulierem, tu eris odiosus inter omnia animantia; tu reptabis super tuum pectus, et tu comedes terram cunctis diebus vitae tuae. Inimicitias ponam inter te et mulierem. Ipsa mulier olim conteret tuum caput, et tu insidiaberis calcaneo eius. Mulieri quoque dixit: Ego affi-ciam te multis malis: tu pari-es liberos in dolore; tu sub viri potestate eris, et ipse domina-bitur tui.

Bunun üzerine Tanrı yılana şöyle dedi: "Madem sen kadını aldattın, bütün hayvanlar arasında en nefret edileni (lanetlisi) sen olacaksın. Göğsünün üstünde sürüneceksin ve sen ömrünün her günü (ömür boyu) toprak yiyeceksin. Seninle kadın arasına nifak sokacağım (düşmanlıklar sokacağım). Gün gelecek o kadın senin başını ezecek, sen de onun topuğuna yapışacaksın." Kadına da şöyle dedi: "Ben senin başına çok bela açacağım (bin türlü bela saracağım). Çocuklarını acı çekerek (acı içinde) doğuracaksın ve sen erkeğin hâkimiyeti altında olacaksın (erkeğin hâkimiyetine gireceksin), o da (bizzat kendisi) sana hükmedecek."

Gerekli Bilgiler

quia tu decepisti mulierem: Madem sen kadını aldattın; **quia** (çünkü) bağlacıyla kurulmuş ve bir sebep açıklayan cümle

inter omnia animantia: bütün hayvanlar arasında (**inter + acc.**)

super tuum pectus: göğsünün üstünde (**super + acc.**)

cunctis diebus vitae tuae: ömrünün her günü(nde); **cunctis diebus:** zaman bildiren abl. (*zarf*)

inter te et mulierem: seninle kadın arasına (**inter + acc.**)

in dolore: acı içinde (**in + abl.**)

sub viri potestate: erkeğin hâkimiyeti altında (**sub + abl.**)

dominabitur tui: sana hükmedecek (sana hâkim olacak); **dominabitur: dominari (dominor, dominari dominatus, 1, v, dep.)** fiilinin etken Gelecek Zaman 3. tek. şahsı; **tui:** gen.; **dominari** fiili gen. alır.

5. Et Adamus Expulsus Est:

Ve Adem (Cennetten) Kovuldu

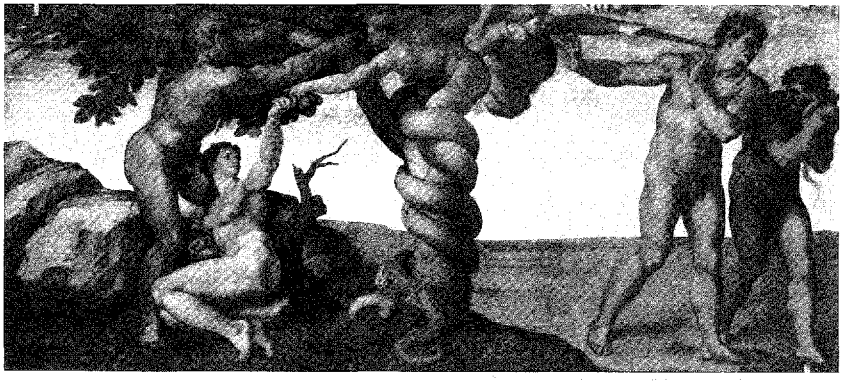

Deinde Deus dixit Adamo: quia tu audivisti vocem uxoris tuae et comedisti fructum vetitum arboris scientiae boni et mali; tu habebis terram infestam tibi; ea terra fundet tibi spinas et carduos.

Sonra Tanrı Âdem'e dedi ki: "Madem sen kadınının sözünü dinledin ve iyiyle kötünün bilgisini taşıyan ağacın yasak meyvesini yedin, (o halde) sana düşman bir toprağa sahip olacaksın; o toprak sana çalılar, dikenler verecek.

Tu quaeres ex ea terra victum cum multo labore, donec tu abeas in terram e qua tu es ortus; quia pulvis es et in pulverem reverteris. Tum deus eiecit Adamum ex horto.

O topraktan rızkını güç bela elde edeceksin, ta ki doğmuş olduğun toprağa gelene (dönünceye) kadar; çünkü sen topraksın ve yine toprağa döneceksin (topraktan yaratıldın ve yine toprağa döneceksin)." Ardından da Âdem'i bahçeden (cennet bahçesinden) kovdu.

Gerekli Bilgiler

quia tu audivisti vocem uxoris tuae: madem sen kadınının sözünü dinledin; **quia** (çünkü) bağlacıyla kurulmuş ve bir sebep açıklayan cümle

cum multo labore: güç bela (büyük eziyetle; çok büyük eziyet çekerek) (**cum** + abl.)

donec tu abeas in terram e qua tu es ortus: ta ki doğmuş olduğun toprağa gelene (dönünceye) kadar: **donec** (bağlaç): -inceye değin; **abeas**: Subiunctivus Kipi, etken Şimdiki Zaman 2. tekil şahıs; **e qua** = **e terra** (ondan = topraktan)

B. İLGİLİ METİNLERDEN YENİ GRAMER KURALLARI

Birinci metinde üç önemli gramer kuralı göze çarpmaktadır: Supinum, Emir Kipi ve Şart Cümlesi.

Şart Cümlesi, İlgi Zamiriyle kurulan Sıfat Yardımcı Cümleleri gibi esas cümleye bağlı bir yardımcı cümle kalıbıdır. Kuralları daha sonra işleneceğinden, bu metindeki Şart Cümlesi sadece Latincede Şart Cümlelerinin **si** (eğer) bağlacıyla kurulan bir yapı olduğunu önceden anlamamızı sağlayan bir cümle olarak ele alınmalıdır.

Supinum

Yukarıdaki metinde geçen **omnes arbores iucundae aspectu** ve **fructus suaves gustu** ifadeleri, fiilin supinum haliyle kurulan ifadelerdir. Supinum, fiilden yapılmış bir isimdir; tıpkı fiilden yapılmış sıfatlar olan participiumlar gibi. Dolayısıyla participium nasıl ki yarı fiil, yarı sıfattır, aynı şekilde supinum da yarı fiil, yarı isimdir.

Supinum, fiilin dört temel öğesinden en sonuncusu, yani dördüncü öğesidir. Şimdiye kadar sözlük yazılımlarını verdiğimiz fiillerin en son öğesi supinumdur. Örneğin **amo, amare, amavi, amatum, 1, v.**, sevmek fiilinin son öğesi **amatum**, supinumdur ve fiilin edilgen Geçmiş Zaman gövdesine **-um** takısı getirilerek oluşturulmuştur.

Supinum cümlede tek başına kullanıldığında bazı özel anlamlar ifade eder. Bu anlamlar bütün fiillerin edilgen Geçmiş Zaman gövdesine, yukarıdaki gibi **-um** ya da **-u** takısı getirilerek oluşturulur. Örneğin **amat-um, amat-u; monit-um, monit-u; lect-um, lect-u; audit-um, audit-u.**

Supinumun cümle içindeki anlamları, haline göre değişiklik gösterir. Supinumun accusativus hali (**amatum**), hareket fikri içeren bir fiille birlikte kullanıldığında bir amaç bildirir; **amatum**: sevmeye, sevmek için, sevmek amacıyla, sevmek maksadıyla; **monitum**: uyarmaya, uyarmak için, uyarmak amacıyla, uyarmak maksadıyla; **lectum**: okumaya, okumak için, okumak amacıyla, okumak maksadıyla; **auditum**: işitmeye, işitmek için, işitmek amacıyla, işitmek maksadıyla. Örneğin,

- **venimus monitum**: uyarmak amacıyla geldik (**monere** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman gövdesi: **monit-**; supinum: **monit-um:** uyarmak amacıyla)
- **venimus spectatum**: seyretmek amacıyla geldik (**spectare** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman gövdesi: **spectat-**; supinum: **spectat-um**: seyretmek amacıyla)

Supinum bir fiil olarak accusativus halindeyken etken bir anlama sahiptir ve bu yüzden nesne alır: Örneğin,

venimus philosophum monitum: Filozofu uyarmak amacıyla geldik.

venimus gladiatores spectatum: Gladyatörleri seyretmek için geldik.

Supinum, yukarıdaki metinde geçen ifadelerde olduğu gibi, ablativus halinde kullanıldığında ise fiil olarak edilgen bir anlam kazanır, dolayısıyla nesne almaz; **amatu**: sevmek bakımından, sevmesi; sevilmesi; **monitu**: uyarmak bakımından, uyarması; uyarılması; **lectu**: okumak bakımından, okuması; okunması; **auditu**: işitmek bakımından, işitmesi, işitilmesi.

Ender olarak kullanılan supinumun bu şekline daha çok **facilis, difficilis, incredibilis** gibi sıfatlarla birlikte rastlanır. Örneğin,

facile dictu: söylemesi kolay

difficile intellectu: anlaması zor

Örnekler

Venimus venatum. Avlanmak için geldik.

Ephesum hiematum exercitum reduxit. Kışı geçirmek üzere ordusunu Ephesos'a geri götürdü.

Exsulatum abiit. Sürgününü geçirmek üzere gitti.

Coctum ego, non vapulatum conductus fui. Yemek pişirmek için kiralandım, duman tüttürmek için değil.

Ad Caesarem gratulatum convenerunt. Caesar'ı kutlamak için toplandılar.

Iuvenci potum venient. Yavru inekler su içmek için gelecekler.

Facile dictu est. Söylemesi kolaydır.

Facile est scitu. Bilmesi kolaydır.

Nihil est dictu facilius. Söylemesi kolay olan başka bir şey yok.

Difficile intellectu est. Anlaşılması (anlaması) zordur.

Nefas factu est. Yapılması caiz değildir (dinen yasaktır).

Facillimum est visu. Görülmesi çok kolaydır.

Facile est inventu. Keşfetmesi kolaydır.

Incredibile est memoratu. Hatırlaması inanılmaz (imkânsız) bir şeydir.

Sed ita dictu opus est. Ama bu böyle söylenmeli.

opus esse: gerekli olmak, icap etmek

Mihi haec turpia dictu sunt. Benim bunları söylemem utanç verici.

Foedum inceptu, foedum exitu. Başlangıcı kötü olan bir şeyin, sonucu da kötüdür (Kötü başlayan iş, kötü biter; Balık baştan kokar).

De morte difficile dictu est. Ölüm hakkında konuşması zordur (Ölüm, hakkında konuşulması zor bir meseledir).

Filius maior natu patrem non amabat. Yaş bakımından (yaşça) (daha) büyük olan oğul babasını sevmiyordu.

Corpora omnium hominum iacebant in via, horribile visu! Bütün insanların cesetleri yola serilmişti, görülmesi ne korkunç bir şey (seyredilmeyecek derecede korkunç bir manzara)!

Omnes servi (mirabile dictu!) librum legerant. Bütün köleler (söylemesi şaşırtıcı ama; söylemesi hayret verici ama!) kitabı okumuştu.

Res iucunda auditu. İşitmesi hoş bir şey.

Emir Kipi

Aynı metindeki **Utere tu fructibus omnium arborum Paradisi.** *Cennetin bütün ağaçlarının meyvesini ye* (*meyvesinden faydalan*) ifadesindeki **utere** (faydalan) gibi bir ifade, Emir Kipidir. Emir Kipine öncelikle emir ya da buyruk bildirmek için, bazen de bir dilek, istek, rica ya da yakarıda bulunmak için başvurulur.

Bazı özel durumlar dışında, genellikle 2. şahsa hitaben kullanılan Emir Kipinin tekil ve çoğul olmasını, hitap edilen şahısların sayısı belirler ve Emir Kipi bu sayıya göre fiillere getirilen farklı takılarla kurulur.

Tekil 2. şahıs, fiillerin mastarlarındaki **-re** takısı atılarak oluşturulur.

Çoğul 2. şahıs, fiillerin etken çatı tekil emir kiplerine **-te** takısı getirilerek oluşturulur. Bu kurala bir tek III. Çekim fiiller uymaz. Bu çekimden fiillere **-ite** eki getirilir.

Etken Çatı

	Mastar	Tekil	Çoğul
I.	amare	ama (sev)	amate (sevin, seviniz)
II.	monere	mone (uyar)	monete (uyarın, uyarınız)
III.	legere	lege (oku)	legite (okuyun, okuyunuz)
IV.	audire	audi (işit)	audite (işitin, işitiniz)

Edilgen Çatı

	Mastar	Tekil	Çoğul
I.	amare	amare (sevil)	amamini (sevilin, seviliniz)
II.	monere	monere (uyarıl)	monemini (uyarılın, uyarılınız)
III.	legere	legere (okun)	legimini (okunun, okunuz)
IV.	audire	audire (işitil)	audimini (işitilin, işitiliniz)

Bazı Kuralsız Fiiller		
Mastar	**Tekil**	Çoğul
esse (olmak)	**es; esto** (ol)	**este; estote** (olun, olunuz)
ire (gitmek)	**i** (git)	**ite** (gidin, gidiniz)
nolle (istememek)[1]	**noli** (isteme)	**nolite** (istemeyin, istemeyiniz)[2]
ferre (taşımak)	**fer** (taşı)	**ferte** (taşıyın, taşıyınız)
ducere (götürmek)	**duc** (götür)	**ducite** (götürün, götürünüz)
dicere (söylemek)	**dic** (söyle)	**dicite** (söyleyin, söyleyiniz)
facere (yapmak)	**fac** (yap)	**facite** (yapın, yapınız)
mirari (şaşırmak, hayret etmek)	**mirare** (hayret et)	**miramini** (hayret edin, hayret ediniz)
sequi (takip etmek)	**sequere** (takip et)	**sequimini** (takip edin, takip ediniz)
meminisse (hatırlamak)	**memento** (hatırla)	**mementote** (hatırlayın, hatırlayınız)

1 **Velle ve malle** fiillerinin Emir Kipi yoktur.

2 Özel kullanımı için bkz. s. 242.

Örnekler

Lauda! Öv!
Laudate! Övün; Övünüz!
Cape! Al!
Capite! Alın; Alınız!
Mitte! Gönder!
Mittite! Gönderin; Gönderiniz!
Ambula! Yürü!
Ambulate! Yürüyün; Yürüyünüz!
Doce! Öğret!
Docete! Öğretin; Öğretiniz!
Incipe! Başla!
Incipite! Başlayın; Başlayınız!
Imple! Doldur!
Implete! Doldurun; Doldurunuz!
Nosce te! Kendini bil!
Vale, et me semper ama! Hoşça kal ve beni daima sev!
Nota bene! Not alın! (İyice) Dikkat edin! (Metinlerde okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla kullanılır.)
Vide infra! Aşağı bakın! (Metinlerde okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla kullanılır.)
Curre, puer! Koş, çocuk!
Ite domum, pueri! Eve gidin, çocuklar!
Manete, omnes! Herkes kalsın!
Estote fideles! Güvenilir (samimi) olun!
Esto studiosus! Çalışkan ol! (Azimli ol!)
Cura, filius! Dikkat et, oğul!
Curate, filii! Çocuklar (oğullar), dikkat edin (dikkat ediniz)!
Mihi ignosce! Beni affet!
Carpe diem! Gününü iyi değerlendir! (Günün meyvesini der!)
Habe, senex, vitam laetam! Ey yaşlı, mutlu bir yaşama sahip ol!
Respondete Latine, quaeso! Lütfen, Latince cevap veriniz!
Vale! Hoşça kal! Sağlıcakla kal!
Festina, serve! Ey köle, acele et! (çabuk ol; koştur!)
Dic, Marce, sententiam tuam! Fikrini söyle, Marcus!

Docete, magistri, res veras! Ey öğretmenler, gerçek şeyler (gerçekleri) öğretiniz!

Amate liberales artes! Özgür sanatları sevin!

Haec verba, legati, audite! Ey elçiler, bu sözleri dinleyiniz! (bu sözlere kulak veriniz!)

Verba mea, iudices, audite! Sözlerimi dinleyiniz, ey hâkimler!

Ignoscite saepe alteri, nunquam tibi! Komşunu her zaman affet, kendini asla!

Vos, milites, hanc urbem clarissimam custodite! Ey askerler, bu çok seçkin şehri gözetiniz!

Compesce mentem! Ruhuna hâkim ol! (Duygularını frenle!)

Da mihi hoc, mel meum! Bunu bana ver, balım!

Iustitiam cole et pietatem! Adaleti ve sadakati (dindarlığı) besle!

Aequam memento servare mentem! Serinkanlılığını korumayı hiç aklından çıkarma!

Noli audire! Dinleme! (Sakın dinleme; sakın dinleyeyim deme!) (**nolle** fiilinin Emir Kipi bir mastarı olumsuz yapar.)

Nolite audire! Dinlemeyin! Dinlemeyiniz!

Noli capere! Alma!

Nolite capere! Almayın! Almayınız!

Noli uvas meas carpere! Sakın üzümlerimi koparayım deme!

Noli mirare! Sakın şaşırma! Hayret edeyim deme!

Noli me timere! Benden korkma!

Noli me tangere! Bana dokunma!

Dönüşlü Zamir

İkinci metinde geçen **se** (kendilerini) ve **sibi** (kendileri için) gibi kelimeler, Latincede Dönüşlü Zamir olarak adlandırılır.

III. Ünitede, Şahıs Zamirlerinin cümlede isimleri temsil eden kelimeler olduğu belirtilmişti. İşte aynı Şahıs Zamirleri bazen cümlenin öznesini vurgular ve dönüşlü bir hal alır (Ben kendimi övüyorum; Sen kendini övüyorsun; O kendisini övüyor; Kendi kendilerini övüyorlar vb). Şahıs Zamirlerinin bu tür kullanımına Dönüşlü Zamir ya da Dönüşlü Şahıs Zamiri denir. Örneğin **amas te**: kendini seviyorsun; **amo me**: kendimi seviyorum; **amat se**: kendisini seviyor.

Dönüşlü Zamirler tek başlarına bir cümlenin öznesi olmaz, bu yüzden nominativus halleri yoktur. Dönüşlü Zamirin I. ve II. şahıs çekimi, nominativus hariç, Şahıs Zamirlerinin çekimiyle aynıdır. Dönüşlü Zamirin III. şahıs çekimi ise daha değişiktir, ama hem tekil hem çoğul çekimi aynıdır.

Dönüşlü Zamirlerin çekim tablosu aşağıdaki gibidir.

Hal	I. Şahıs		II. Şahıs		III. Şahıs
	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul	Tekil/Çoğul
Acc.	**me** kendimi	**nos** kendimizi	**te** kendini	**vos** kendinizi	**se / sese** kendisini, kendilerini
Gen.	**mei** kendimin	**nostrum / nostri** kendimizin	**tui** kendinin	**vestrum / vestri** kendinizin	**sui** kendisinin, kendilerinin
Dat.	**mihi** kendime	**nobis** kendimize, kendimiz için	**tibi** kendine	**vobis** kendinize, kendiniz için	**sibi** kendisine, kendisi için; kendilerine, kendileri için
Abl.	**me** kendimle	**nobis** kendimizle	**te** kendinle	**vobis** kendinizle	**se / sese** kendisiyle, kendileriyle

Dönüşlü Zamirin mantığı aşağıdaki cümlelerden daha iyi anlaşılacaktır.

* **Agricola canem in flumen iacit.** Çiftçi köpeği nehre atıyor.

Dönüşlü Zamir: **Agricola se in flumen iacit.** Çiftçi kendisini nehre atıyor.

İlk cümlede cümlenin öznesi **agricola** (çiftçi), nesnesi **canem** (köpek) kelimesidir. İkinci cümlede ise özne **agricola**, nesne de **se** (kendisini), yani **agricola**'nın kendisidir.

Aşağıdaki cümle de benzer şekildedir:

* **Agricola canem interfecit.** Çiftçi köpeği öldürdü.

Dönüşlü Zamir: **Agricola se interfecit.** Çiftçi kendini (kendi kendisini) öldürdü.

Dönüşlü zamirlerin ablativus hali **cum** ile birleştiğinde, *benimle, seninle, yanımda, yanında* vb anlamlara gelir; örn. **mecum**: be-

nimle birlikte; yanımda; **tecum**: seninle birlikte; yanında; **secum**: kendisiyle birlikte; yanında; **nobiscum**: bizimle birlikte; yanımızda; **vobiscum**: sizinle birlikte; yanınızda.

Örnekler

Venerunt mecum ad forum. Benimle birlikte *forum*a geldiler.

Nolo ire tecum. Seninle gitmek istemiyorum.

Volo vivere vobiscum. Sizinle yaşamak istiyorum.

Tecum tota nostra domus sepulta est. Seninle birlikte bütün evimiz toprağa gömüldü.

Puella se videt in aqua. Kız suda kendisini görüyor.

Cato se occidit. Cato kendisini öldürdü.

Se semper laudant. Daima kendilerini överler.

Omnia animalia se amant. Bütün canlılar kendilerini sever.

Dolaylı Cümle (Oratio Obliqua)

Aynı metinde **se** Dönüşlü Zamiriyle kurulan **cognoverunt se esse nudos** (kendilerinin çıplak olduğunu anladılar) ifadesi bir Dolaylı Cümledir. Dolaylı Cümlenin mantığı şu şekilde anlaşılabilir:

Düz cümle (Oratio Recta): Cicero est philosophus. Cicero felsefecidir.

Bu düz cümleyi *söylemek, anlamak, reddetmek, bildirmek, göstermek, bilmek, bilmemek, öğrenmek, inanmak, düşünmek, görmek, hissetmek, ümit etmek, korkmak* ve bunun gibi sayısız ifadeyle aktarmak istediğimizde, yapılarını değiştirip dolaylı olarak ifade etmek zorunda kalırız.

Dolaylı Cümle (Oratio Obliqua): Quintilianus dicit (dixit) Ciceronem esse philosophum. Quintilianus Cicero'nun felsefeci olduğunu söylüyor (söyledi).

Görüldüğü gibi düz cümle dolaylı cümleye dönüştüğünde, düz cümlenin fiili mastara dönüşür; nominativus halindeki öznesi de accusativus olur. Bu accusativusa, mastarın öznesi denir.

Dolaylı cümlelerde bir esas cümle vardır (*Quintilianus söylüyor*), bir de ona bağlı bir yardımcı cümle (*Cicero'nun filozof olduğunu*). Yardımcı cümle, mastar ve accusativustan meydana gelir, diğeri de esas cümledir.

Buna uygun olarak yukarıdaki düz cümlenin fiili **est**, dolaylı ifadeye büründüğünde, **esse** olmuştur; nominativus haldeki öznesi **Cicero** ise, dolaylı ifadeye büründüğünde accusativus olarak **Ciceronem** yazılmıştır.

Dolaylı ifadenin mastarı Geçmiş Zaman ya da Gelecek Zaman da olabilir. O zaman fiilin ilgili mastarları kullanılır. Örneğin,

Düz Cümle

Cicero est philosophus. Cicero felsefecidir. (praes.)
Cicero erat philosophus. Cicero felsefeciydi. (imperf.)
Cicero erit philosophus. Cicero felsefeci olacak. (fut.)

Dolaylı Cümle

Quintilianus dicit (dixit) Ciceronem esse philosophum. Quintilianus Cicero'nun felsefeci olduğunu söylüyor (söyledi). (praes.)

Quintilianus dicit (dixit) Ciceronem fuisse philosophum. Quintilianus Cicero'nun felsefeci olduğunu (olmuş olduğunu) söylüyor (söyledi). (perf.)

Quintilianus dicit (dixit) Ciceronem futurum esse philosophum. Quintilianus Cicero'nun felsefeci olacağını söylüyor (söyledi). (fut.)

Görüldüğü gibi, düz cümlenin fiili **est, erat** ve **erit**, dolaylı cümlede **esse, fuisse** ve **futurus esse** şeklinde sırasıyla Şimdiki Zaman, Geçmiş Zaman ve Gelecek Zaman mastarlarına dönüşmüştür.

Bu bilgiler ışığında yukarıdaki metinde geçen dolaylı cümleyi ele alacak olursak, buradaki **cognoverunt** (anladılar) cümlesi esas cümle, **se esse nudos** (kendilerinin çıplak olduğunu) ifadesi ise yardımcı cümledir. Esas cümlenin fiili **cognoverunt, cognoscere** fiilinin etken Geçmiş Zaman 3. çoğul çekimidir. Öznesi kendi içinde gizlidir ve Âdem ile Havva'yı işaret etmektedir. Yardımcı cümlenin öznesi dö-

nüşlü bir zamirdir (**se**) ve kural gereği accusativus haldedir ve Âdem ile Havva'yı nitelediğinden çoğuldur. Yardımcı cümlenin mastarı ise **esse**'dir. **Esse** bir accusativus sıfatla gitmektedir: **nudos**. Bu sıfatın çoğul accusativus halde olması yine öznelerin çoğul olmasından kaynaklanmaktadır. Sıfatın eril olması ise, Latincede bir sıfatın nitelediği iki özne varsa ve bunlardan biri eril bir kelimeyse, sıfatın da eril olması gerektiğindendir.

Bu dolaylı cümleyi tam tersi bir mantıkla düz cümleye şöyle çevirebiliriz:

Dolaylı Cümle: **Cognoverunt se esse nudos**. Çıplak olduklarını anladılar.

Düz Cümle: (**Adamus et Eva** ya da **ii**) **erant nudi**. (Âdem ile Havva ya da zamir olarak Onlar) çıplaktılar. (Fiili (**erant**) Geçmiş Zamanda yazmamızın nedeni, dolaylı cümlenin esas cümlesinin Geçmiş Zamanda olmasıdır.)

Bu cümlenin bir başkasının ağzından aktarılması gerekirse, yine aynı mantıkla dolaylı cümle, dolaylı haber cümlesine dönüştürülerek *kendilerinin çıplak olduğunu anladıklarını söylüyor* denir. Bu durumda yardımcı cümlenin çifte mastarı olur: **Dicit (dixit) se nudos esse cognoscere**.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir başka husus da dolaylı cümlenin esas fiili edilgense, o zaman yardımcı cümlenin öznesinin accusativus yerine nominativus olması gerektiğidir.

Dicitur Alcibiades formosissimus omnium esse suae aetatis. Alkibiades'in yaşıtlarının (hepsinin) içinde en yakışıklısı olduğu söylenir.

Dicitur Boethius esse ultimus philosophus Romanus. Boethius'un son Romalı felsefeci olduğu söyleniyor.

Traditur Remus a Romulo necatus esse. Remus'un Romulus tarafından öldürüldüğü rivayet edilir (anlatılır).

Örnekler

Dicit me scribere. Benim yazdığımı söylüyor.

Cato dixit se esse Caesare feliciorem. Cato kendisinin Caesar'dan daha mutlu olduğunu söyledi.

Cato dixit illum virum Caesare feliciorem esse. Cato o adamın Caesar'dan daha mutlu olduğunu söyledi.

Niobe dixit se multos filios et filias habere. Niobe kendisinin birçok oğlu ve kızı olduğunu söyledi.

Lucretius dixit se exponere doctrinam physicam Epicuri in libro suo. Lucretius kendi kitabında Epikuros'un doğa öğretisini açıkladığını (açıklayacağını) söyledi.

Cicero dicit se scripturum esse librum de amicitia. Cicero, dostluk üzerine bir kitap kaleme alacağını söylüyor.

Puer dicit se piratam futurum esse. Çocuk bir korsan olacağını söylüyor.

Vidimus nostros inimicos cupere bellum. Düşmanlarımızın savaş heveslisi olduklarını (savaşı çok istediklerini, savaş taraflısı olduklarını) gördük (anladık).

Queror victorem victae succubuisse. Muzafferin (muzaffer bir adamın) yenik birine (bir kadına) teslim olmasından (teslim olmuş olmasından) şikâyetçiyim.

Dicebant se haec a senibus audivisse. Bu şeyleri yaşlılardan dinlediklerini (dinlemiş olduklarını) söylüyorlardı.

Memini hoc me dicere. Bu şeyi benim (kendimin) söylediğimi hatırlıyorum.

Cicero dicit se haec vitare cupere. Cicero kendisinin bu şeylerden kaçınmak istediğini söylüyor.

Lucius dicit eam puellam dignam amari. Lucius o kızın sevilmeye değer olduğunu söylüyor.

Studeo me esse clementem. Şefkatli olmaya çalışıyorum.

Caesar ab omnibus militibus laudari dicitur. Caesar'ın bütün askerlerce övüldüğü söyleniyor.

Dicitur Cicero appellatus esse pater patriae. Cicero'nun vatanın babası olarak adlandırıldığı (adlandırılmış olduğu) söylenir.

Socrates dicebat se nihil quidem scire. Sokrates kendisinin hiçbir şey bilmediğini söylerdi (söylüyordu).

Dum anima est, spes esse dicitur. Yaşarken umudun olduğu söylenir (Çıkmayan candan ümit kesilmez derler).

Scis me amavisse Petrum, fratrem tuum. Senin kardeşin Petrus'u sevdiğimi (sevmiş olduğumu) biliyorsun.

Audio has mulieres semper amavisse viros suos. Bu kadınların her zaman kendi kocalarını sevdiğini (sevmiş olduğunu) işitiyorum (sevdiği kulağıma çalınıyor).

Spero me amaturum esse libros bonos scriptos a Cicerone. Cicero tarafından yazılmış olan iyi kitapları seveceğimi ümit ediyorum. (**Spero** fiiliyle kurulan dolaylı cümlenin mastarı Gelecek Zamanda olur.)

Zarflar (Adverbium)

Aynı metinde geçen **minime** (hiç, hiçbir şekilde, hiç de değil) ve **pariter** (aynı şekilde) gibi ifadeler, Zarf grubundan kelimelerdir.

Latincede zarfların çoğu sıfatlardan türemiştir ve mukayeseleri ya da dereceleri sıfatların derecelerine benzer. Ama zarflar çekimsizdir.

I. ve II. Çekim sıfatlardan türeyen zarflar, sıfatın gövdesine **-e** eklenerek kurulur. Başka deyişle zarflar sıfatın tekil genetivusundaki **-i** harfinin **-e** harfine dönüştürülmesiyle oluşturulur. Örneğin,

carus, -a, -um, aziz, dost, sevgili; *tek. gen.* **car-i**; *zarf*: **car-e**, dostane bir şekilde, dostça

pulcher, pulchra, pulchrum, güzel; *tek. gen.* **pulchr-i**; *zarf*: **pulchr-e**, güzel bir şekilde

miser, misera, miserum, zavallı; *tek. gen.* **miser-i**; *zarf*: **miser-e**, zavallı bir şekilde

III. Çekim sıfatlardan türeyen zarflarsa, sıfatın gövdesine **-iter** eklenerek kurulur. Başka deyişle sıfatın tekil genetivusundaki **-is** takısının **-iter** takısına dönüştürülmesiyle kurulur. Örneğin,

gravis, ağır; ciddi; *tek. gen.* **grav-is**; *zarf*: **grav-iter**, ağır bir şekilde, ciddi bir şekilde

Ama-ns ve bunun gibi başka harflerle sonlanan sıfatlardan türeyen zarflar, **-iter** yerine **-er** takısıyla kurulur.

sapiens, akıllı, bilge; *tek. gen.* **sapient-is**; *zarf*: **sapient-er**, akıllıca, bilgece, bilge bir şekilde

Buna rağmen I. ve II. Çekim sıfatlardan türeyen bazı zarflar, **-e** yerine **-o** harfiyle oluşturulur. Örneğin,

- **crebro**: sık sık
- **falso**: yanlış bir şekilde, yanlışlıkla
- **subito**: birdenbire, aniden
- **raro**: nadiren
- **cito**: bir çırpıda, çabucak

Bundan başka sıfatlardan türememiş zarflar da söz konusudur. Bunların bazıları **-im** ile biter. Örneğin,

- **furtim**: hırsız gibi, gizlice
- **olim**: vaktiyle
- **passim**: her yerde
- **statim**: derhal
- **interim**: bu arada
- **partim**: kısmen
- **paulatim**: azar azar
- **verbatim**: kelimesi kelimesine

Bazı zarflar ise **hic, ille** gibi İşaret Zamirleriyle bağlantılıdır. Örneğin,

- **hic**: burada
- **hinc**: buradan
- **huc**: buraya
- **illic**: orada
- **illinc**: oradan
- **illuc**: oraya

Zarfların Üstünlük Dereceleri

Zarfların da sıfatlar gibi dereceleri vardır. Kural dışı haller olmasına rağmen çoğu zarfın üstünlük derecesi, sıfatın üstünlük derecesinin cinssiz tekil accusativus haliyle kurulur. En üstünlük derecesi ise, üç takılı sıfatların **(-us, -a, -um)** en üstünlük derecesinin sonuna **-e** harfi getirilerek oluşturulur. Örneğin,

Sıfat	Yalın Zarf	Zarfın Üstünlük Derecesi	Zarfın En Üstünlük Derecesi
carus	care dostane	carius daha dostane	carissimē çok dostane bir şekilde
pulcher	pulchre güzel bir şekilde	pulchrius daha güzel bir şekilde	pulcherrimē en güzel şekilde
levis	leviter hafif bir şekilde	levius daha hafif bir şekilde	levissimē çok hafif bir şekilde
sapiens	sapienter bilgece	sapientius daha bilgece	sapientissimē çok bilgece
audax	audacter cüretkâr bir şekilde	audacius daha cüretkâr bir şekilde	audacissimē çok cüretkâr bir şekilde
facilis	facile kolay bir şekilde	facilius daha kolay bir şekilde	facillimē en kolay şekilde
malus	male kötü bir şekilde	peius daha kötü bir şekilde	pessimē en kötü şekilde
bonus	bene iyi bir şekilde	melius daha iyi bir şekilde	optimē en iyi şekilde

Aşağıdaki türden zarfların derecelendirmesi ise tümüyle kuralsızdır:

Yalın Zarf	Zarfın Üstünlük Derecesi	Zarfın En Üstünlük Derecesi
multum çok	**plus** daha çok	**plurimum** en çok
parum az	**minus** daha az	**minime** en az
—	**prius** önce	**primo, primum** en başta, ilkin
magnopere fazlasıyla, çok fazla	**magis** daha fazla, daha çok	**maxime** çok fazla, en çok

Soru Şekilleri

Üçüncü metinde geçen **cur**, **quis**, **quare** gibi soru kelimeleriyle kurulmuş cümlelere Soru Cümleleri adı verilir. Latincede soru sormanın farklı teknikleri vardır. Ama genel olarak sorular ikiye ayrılır:[1]

1 Woodcock 1999: 127-129.

1. Soru kelimeleriyle kurulan sorular: Soru zamirleri, sıfatları ya da zarflarıyla kurulan ve özellikle bir ayrıntının sorgulama konusu edildiği sorulardır. Örneğin,

Quis? Kim? (**Quis venit?** Kim geldi?)

Qui? Hangi? Ne? Ne çeşit? (**Quam bacam in agro agricola crescit?** Çiftçi tarlasında hangi meyveyi (yemişi) yetiştiriyor?)

Quid? Ne? (**Quid agis?** Ne yapıyorsun?)

Uter? İkisinden hangisi? (**Uter est doctior?** İkisinden hangisi daha bilgili?)

Qualis? Ne çeşit? (**Qualem fabulam audire velis?** Nasıl bir masal duymak istiyorsun?)

Quantus? Ne kadar büyük? Nice? (**Quantas calamitates nostri exercitus ferunt?** Bizim ordular ne kadar büyük (nice) belalara katlanıyorlar?)

Quot? Kaç? Kaç tane? Ne kadar? (**Quot pascit servos?** Kaç köle besliyor?)

Quotus? Kaçıncı? (**Hora quota est?** Saat kaç? Kaçıncı saat?)

Quotiens? Kaç kere? (**Quotiens comedi vetitum fructum?** Yasak meyveyi kaç kez yedim?)

Quomodo? Nasıl? Ne şekilde? Ne tarzda? (**Quomodo Romani vivebant?** Romalılar nasıl yaşıyorlardı?)

Cur? Niçin? (**Cur tu in isto loco sedes?** Niçin o yerde oturuyorsun?)

Quando? Ne zaman? (**Dic mihi cras istud, Postume, quando venit?** Söyle bana Postumus, şu yarın ne zaman gelecek?)

Ubi? Nerede? (**Ubi terrarum est amor meus nunc?** Benim aşkım şimdi dünyanın neresinde?)

Unde? Nereden? (**Unde rediit?** Nerden döndü?)

Quo? Nereye? (**Quo vadis?** Nereye gidiyorsun?)

2. Yazının içeriğinde ya da konuşmada ses tonundaki vurguyla sorulan sorular: Bu tür sorular tek bir ayrıntıyı değil, tüm fikri merak ederek sorulan sorulardır; örn. **Clodius insidias fecit Miloni?** Clodius Milo'ya pusu kurdu mu?

Yine de bu soruların genellikle **-ne**, **nonne**, **num**, **utrum . . . an** gibi soru ekleri veya öğeleriyle kurulması yeğlenir.

- **-ne** soru eki (. . .mi?), genellikle açık bir soru sorar; soru soranın zihninde olumlu ya da olumsuz bir cevap beklentisi olmaz; örn. **Venitne?** Geliyor mu? **Omnisne pecunia dissoluta est?** Bütün para ödendi mi? (Para kuruşu kuruşuna ödendi mi?)
- **Nonne** soru öğesi, olumsuz **non** kelimesine **-ne** eki getirilerek oluşturulmuştur. Bu tür soru soran kişi karşısından evet cevabı bekler; örn. **Paulo ante hoc dixeram, nonne meministi?** Bunu az önce söylemiştim, hatırlamıyor musun? (= hatırlıyorsun, değil mi?)
- **Num**, hayır cevabı bekleyen bir soru kelimesidir; örn. **Num dubitas id facere?** Bunu yaptığından şüphen mi var? (Herhalde bunu yaptığından şüphe etmiyorsundur; şüphe etmiyorsun, değil mi?) **Num**, bazen **quis** zamiriyle de birleşir; örn. **Numquis me sequitur?** Acaba biri beni takip mi ediyor? (Biri beni takip etmiyor, değil mi?)
- **Utrum**, **uter** zamirinin cinssiz tekilidir. İki şeyden hangisinin doğru olduğunu sorar ve iki seçeneği birbiriyle genellikle **an** bağlacıyla birleştirir; örn. **Utrum pro ancilla me habes an pro filia?** Beni hizmetçi yerine mi, yoksa kızın yerine mi koyuyorsun? (Beni hizmetçin olarak mı, yoksa kızın olarak mı görüyorsun?)

Latincede sorulara cevap olarak tam bir *evet* ya da *hayır* yoktur. Bunun yerine olumlu ya da olumsuz cümleler kurulur.

—**Rediitne pater eius?** Onun babası döndü mü?

—**Rediit.** / **Non rediit.** Döndü. / Dönmedi.

Buna rağmen **etiam**, **ita** ve **sic** kelimeleri *evet* yerine geçer; yukarıdaki metinde görüldüğü gibi **minime**, **non ita** ve **non** gibi kelimeler de *hayır* yerine geçer. Örneğin,

Huic ego "studes?" inquam; respondit "etiam." Ona "Okulda mısın?" diye sordum; "Evet" diye cevap verdi.

—**Num igitur peccamus?** Acaba günah mı işliyoruz?

—**Minime vos quidem.** Hayır, en azından siz değil?

paulo ante: az önce (*zarf*)

Soru Zamirleri

Yerini tuttukları kişiyi ya da şeyi Kim? Ne? gibi sorularla temsil eden zamirlerdir. Soru Zamirlerinin çekimi şu şekildedir:

Hal	Tekil		Çoğul
	m./f.	n.	m./f./n.
Nom.	**quis** kim	**quid** ne	İlgi Zamirleriyle aynı şekildedir.
Acc.	**quem** kimi	**quid** neyi	
Gen.	**cuius** kimin	**cuius** neyin	
Dat.	**cui** kime, kimin için	**cui** neye, ne için	
Abl.	**quo** kiminle	**quo** neyle	

Örnekler

Quis scripsit hunc librum? Bu kitabı kim yazdı?
Quis interfecit canem? Köpeği kim öldürdü?
Quem amas? Kimi seviyorsun?
Quarum filias laudabant? Kimlerin kızlarını övüyorlardı?
Cui dabis hunc librum? Bu kitabı kime vereceksin?

Soru Sıfatları (Hangi? Ne çeşit? vb) da Soru Zamirleriyle aynı işlevi görürler, ama sıfat oldukları için yanlarına bir isim alırlar. Bu şekilde cümle içinde kolaylıkla Soru Zamirlerinden ayırt edilirler.

Yukarıdaki çekim tablosunda görüldüğü üzere, Soru Zamirlerinin tekil çekimleri İlgi Zamirlerinden farklıyken, Soru Sıfatlarının çekimi, hem tekil hem de çoğulda İlgi Zamirleriyle aynıdır.

Soru Zamiriyle Soru Sıfatı arasında şu şekilde bir fark vardır:

Quis vidit canem? Kim köpeği gördü? (Soru Zamiri)
Qui miles vidit canem? Hangi asker köpeği gördü? (Soru Sıfatı)
Quem Lucretius amat? Lucretius kimi seviyor? (Soru Zamiri)
Quam puellam Lucretius amat? Lucretius hangi kızı seviyor? (Soru Sıfatı)

IX. ÜNİTE

A. SUBIUNCTIVUS KİPİ

Latincedeki fiillerin Haber Kipi ve Emir Kipinin yanı sıra Subiunctivus Kipi de mevcuttur ve bu kip hiç kuşkusuz Haber Kipi kadar önemlidir. Bu kipteki bir fiilin ne anlam ifade ettiği en iyi şekilde Haber Kipindeki bir fiilin anlamıyla kıyaslanarak anlaşılır.

Bilindiği üzere Haber kipi gerçekleşmiş ya da kabullenilen olayları anlatır. Subiunctivus Kipi ise henüz gerçekleşmemiş, ama gerçekleşmesi istenen olay veya durumları ifade eder. Başka deyişle bir dilek, istek, amaç, olasılık, beklenti ve benzeri bir durum dile getirilirken bu kipteki bir fiile başvurulur. Örneğin **Haber Kipi**: *Filozof mutludur; Filozof mutlu olacak; Filozof mutluydu; Filozof mutlu olmuştu; Filozof mutlu olmuş olacak* vb. **Subiunctivus Kipi**: *Filozofun mutlu olup olmadığını merak ediyorum; Filozofun mutlu olması için ona yazdığım kitapları verdim; Filozofun mutlu olmamasından korkuyorum; Filozof mutlu olsun!; Filozofun mutlu olması gerekir mi?* vb.

Subiunctivus Kipinin 4 etken, 4 edilgen zamanı vardır[1] ve bu kipteki fiiller de Haber Kipinde olduğu gibi gövdelerine bazı takılar getirilerek çekilir:

1. Şimdiki Zaman
2. Şimdiki Hikâye Zamanı
3. Geçmiş Zaman
4. -Miş'li Geçmiş Zaman

Subiunctivus Kipinde Gelecek Zaman çekimlerinin olmamasının nedeni, bu kipteki hemen hemen tüm zamanların geleceğe yönelik bir fikir taşımasıdır.[2]

Fiillerin Şimdiki Zaman Subiunctivusları, Şimdiki Zaman gövdelerine belirli takıların getirilmesiyle kurulur.

1 Haber Kipindeki Gelecek Zaman ile Gelecekte Geçmiş Zaman, Subiunctivus Kipinde yoktur.

2 Ama Subiunctivus Kipiyle ille de Gelecek Zamanda bir anlam ifade edilmek isteniyorsa, o zaman Gelecek Zaman Participiumuna başvurulur; örn. **Haud dubito quin facturus sit.** Bunu yapacağından hiç kuşkum yok.

Fiillerin Şimdiki Hikâye Zamanı Subiunctivusları, Şimdiki Zaman mastarlarına belirli takıların getirilmesiyle kurulur.

Fiillerin etken Geçmiş Zaman Subiunctivusları, etken Geçmiş Zaman gövdelerine belirli takıların getirilmesiyle kurulur.

Fiillerin edilgen Geçmiş Zaman Subiunctivusları ise, edilgen Geçmiş Zaman gövdelerine **esse** fiilinin Subiunctivus çekimleri getirilerek oluşturulur ve I. ve II. Çekim bir sıfat gibi çekilir. Bu yüzden önce **esse** fiilinin Subiunctivus çekimiyle işe başlamakta fayda vardır.

Esse (Olmak) Fiilinin Subiunctivus Çekimi

Esse fiilinin Subiunctivus Kipinde sadece etken çekimi mevcuttur.

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	sim	essem	fuerim	fuissem
	2	sis	esses	fueris	fuisses
	3	sit	esset	fuerit	fuisset
Çoğ.	1	simus	essemus	fuerimus	fuissemus
	2	sitis	essetis	fueritis	fuissetis
	3	sint	essent	fuerint	fuissent

Düzenli Fiillerin Subiunctivus Çekimleri

Şimdiki Zaman

Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amem	moneam	legam	audiam
	2	ames	moneas	legas	audias
	3	amet	moneat	legat	audiat
Çoğ.	1	amemus	moneamus	legamus	audiamus
	2	ametis	moneatis	legatis	audiatis
	3	ament	moneant	legant	audiant

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amer	monear	legar	audiar
	2	ameris	monearis	legaris	audiaris
	3	ametur	moneatur	legatur	audiatur
Çoğ.	1	amemur	moneamur	legamur	audiamur
	2	amemini	moneamini	legamini	audiamini
	3	amentur	moneantur	legantur	audiantur

Şimdiki Hikâye Zamanı

Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amarem	monerem	legerem	audirem
	2	amares	moneres	legeres	audires
	3	amaret	moneret	legeret	audiret
Çoğ.	1	amaremus	moneremus	legeremus	audiremus
	2	amaretis	moneretis	legeretis	audiretis
	3	amarent	monerent	legerent	audirent

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amarer	monerer	legerer	audirer
	2	amareris	monereris	legereris	audireris
	3	amaretur	moneretur	legeretur	audiretur
Çoğ.	1	amaremur	moneremur	legeremur	audiremur
	2	amaremini	moneremini	legeremini	audiremini
	3	amarentur	monerentur	legerentur	audirentur

Geçmiş Zaman

Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amaverim	monuerim	legerim	audiverim
	2	amaveris	monueris	legeris	audiveris
	3	amaverit	monuerit	legerit	audiverit
Çoğ.	1	amaverimus	monuerimus	legerimus	audiverimus
	2	amaveritis	monueritis	legeritis	audiveritis
	3	amaverint	monuerint	legerint	audiverint

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amatus, -a, -um sim	monitus, -a, -um sim	lectus, -a, -um sim	auditus, -a, -um sim
	2	amatus sis	monitus sis	lectus sis	auditus sis
	3	amatus sit	monitus sit	lectus sit	auditus sit
Çoğ.	1	amati, -ae, -a simus	moniti, -ae, -a simus	lecti, -ae, -a simus	auditi, -ae, -a simus
	2	amati sitis	moniti sitis	lecti sitis	auditi sitis
	3	amati sint	moniti sint	lecti sint	auditi sint

-Miş'li Geçmiş Zaman
Etken Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amavissem	monuissem	legissem	audivissem
	2	amavisses	monuisses	legisses	audivisses
	3	amavisset	monuisset	legisset	audivisset
Çoğ.	1	amavissemus	monuissemus	legissemus	audivissemus
	2	amavissetis	monuissetis	legissetis	audivissetis
	3	amavissent	monuissent	legissent	audivissent

Edilgen Çatı

Şahıs		I.	II.	III.	IV.
Tek.	1	amatus, -a, -um essem	monitus, -a, -um essem	lectus, -a, -um essem	auditus, -a, -um essem
	2	amatus esses	monitus esses	lectus esses	auditus esses
	3	amatus esset	monitus esset	lectus esset	auditus esset
Çoğ.	1	amati, -ae, -a essemus	moniti, -ae, -a essemus	lecti, -ae, -a essemus	auditi, -ae, -a essemus
	2	amati essetis	moniti essetis	lecti essetis	auditi essetis
	3	amati essent	moniti essent	lecti essent	auditi essent

-io'lu Fiillerin Subiunctivus Çekim Örneği

capio, capere, cepi, captum, 3, v., almak, kapmak; ele geçirip sıkıca tutmak; (zihinsel olarak) kavramak, anlamak, idrak etmek

Etken Çatı

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	capiam	caperem	ceperim	cepissem
	2	capias	caperes	ceperis	cepisses
	3	capiat	caperet	ceperit	cepisset
Çoğ.	1	capiamus	caperemus	ceperimus	cepissemus
	2	capiatis	caperetis	ceperitis	cepissetis
	3	capiant	caperent	ceperint	cepissent

Edilgen Çatı

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	capiar	caperer	captus, -a, -um sim	captus, -a, -um essem
	2	capiaris	capereris	captus sis	captus esses
	3	capiatur	caperetur	captus sit	captus esset
Çoğ.	1	capiamur	caperemur	capti, -ae, -a simus	capti, -ae, -a essemus
	2	capiamini	caperemini	capti sitis	capti essetis
	3	capiantur	caperentur	capti sint	capti essent

Deponens Fiillerin Subiunctivus Çekim Örneği

Deponens fiillerin Subiunctivus çekimleri, edilgen fiillerin zamanları gibi çekilir.

sequor, sequi, secutus, 3, v., dep. takip etmek, izlemek, peşine düşmek

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	sequar	sequerer	secutus, -a, -um sim	secutus, -a, -um essem
	2	sequaris	sequereris	secutus sis	secutus esses
	3	sequatur	sequeretur	secutus sit	secutus esset
Çoğ.	1	sequamur	sequeremur	secuti, -ae, -a simus	secuti, -ae, -a essemus
	2	sequamini	sequeremini	secuti sitis	secuti essetis
	3	sequantur	sequerentur	secuti sint	secuti essent

Subiunctivus Kipindeki zamanların Türkçede nasıl bir anlam ifade ettiğini tam olarak anlamak ancak cümle içinde mümkün olur, çünkü bu zamanların anlamları ve Türkçe çevirileri Haber Kipinde çekilen fiillerin anlamları ve çevirileri kadar belirgin değildir.

B. SUBIUNCTIVUS KİPİ VE BAĞIMSIZ CÜMLELER

Daha önceleri gördüğümüz esas ve yardımcı cümleden oluşan karmaşık cümle yapıları Subiunctivusla kurulduğunda, esas cümlenin fiili Haber Kipinde, yardımcı cümlenin fiili ise Subiunctivus Kipinde çekilir ve ifade ettiği fikre göre adlandırılır. Ama bazen esas cümlenin yardımcı cümle olmadan, yani bağımsız olarak kullanıldığı da olur. Bu durumda fiil Subiunctivus Kipinde çekilir. Hatta bu tür cümleler Haber Kipi ile Subiunctivus Kipinin anlam farkını daha iyi belli eder. Örneğin,[1]

1 D'Ooge 1911: 150-151.

Haber Kipi	Subiunctivus Kipi
Fortis est. Cesurdur.	**Fortis sit!** Cesur olsun! *(dilek bildirir)*
Statim proficiscimur. Derhal yola çıkıyoruz.	**Statim proficiscamur.** Derhal yola çıkalım (harekete geçelim). *(emir ya da teşvik bildirir)*
Cotidie eum audis. Her gün onu dinliyorsun.	**Cotidie eum audias.** Her gün onu dinleyebilirsin. *(olasılık bildirir)*

Görüldüğü üzere Subiunctivuslu cümle bağımsız olarak kullanıldığında ifade ettiği fikre göre değişik şekillerde çevrilmektedir. Bu tür bağımsız cümleler şöyle sınıflandırılabilir:[1]

1. Niyet Bildiren Cümleler: Konuşmacının niyetini, isteğini, kararını ya da amacını dile getirir ve isteğin ya da kararın şekline göre şu şekilde gruplanır:

Teşvik Edici: Konuşmacının bir işi yapmaya teşvik edişini dile getirir; 1. çoğul şahsa hitap eden ve Şimdiki Zamanda çekilen Subiunctivus bir fiille kurulur; örn. **Hoc faciamus.** Bunu yapalım; **Eamus.** Gidelim; **Amemus patriam.** Vatanımızı sevelim; **Hos latrones interficiamus.** Bu eşkıyaları öldürelim; **Festinemus ad forum.** *Foruma* doğru hızlanalım (Hızla *forum*a gidelim); **Cenemus!** Haydi yemek yiyelim! (Haydi yemeğe oturalım!)

Bu tür cümlelerin olumsuzu, fiilin başına **ne** getirilerek oluşturulur ve fiilin zamanı Şimdiki Zaman, nadiren de Geçmiş Zaman olur; örn. **Ne hoc faciamus / fecerimus.** Bunu yapmayalım; **A legibus ne recedamus.** Kanunları terk etmeyelim (yasalardan ayrılmayalım).

Emredici: Konuşmacının emir şeklindeki isteğini dile getirir ve genellikle 3. tekil ve 3. çoğul şahsa hitaben Şimdiki Zamanda çekilen Subiunctivus bir fiille kurulur; örn. **Dicat.** Söylesin (Bırak söylesin); **Dicant.** Söylesinler (Bırak söylesinler); **Caveant intemperantiam.** Aşırılıktan kaçınsınlar.

Bu tür cümleler bazen 2. şahsa hitap eder; örn. **Isto bono utare.** Bu nimetten yararlan; **Modeste vivas:** İhtiyatlı yaşa.

1 McKeown 2010: 267; Bennett 1918: 176-179.

Yasaklayıcı: Konuşmacının yasaklayıcı, engelleyici ya da himaye edici tavrını dile getirir ve olumsuzluk ifadesi **ne** ile oluşturulur. Bu tür cümleler 2. ve 3. tekil ve çoğul şahıslara hitaben, hem Şimdiki Zamanda hem de Geçmiş Zamanda kurulur. Bu zamanların anlamları arasında belirgin bir fark yoktur; örn. **Ne repugnetis**. Direnmeyin; **Puellam ne reliqueris**. Kızı terk etme; **Ne placare audeant deos**. Tanrıları yatıştırmaya (gazabını dindirmeye) cüret etmesinler.

Burada bir noktaya dikkat çekmek gerekir: Latincede yasaklayıcı cümleler genellikle 2. şahsa hitaben, bir mastarla birlikte **nolle** (istememek) fiilinin tekil ve çoğul Emir Kipi olan **noli** ve **nolite** ile kurulur; ya da Subiunctivus Kipinde bir fiilin takip ettiği, **cavere** (esirgemek, sakınmak) fiilinin Emir Kipi **cave** ya da **cave ne** ifadeleriyle; örn. **Noli hoc facere**. Bunu yapma (Bunu yapmaya istekli olma ya da bunu yapmayı isteme; Sakın bunu yapma); **Nolite mentiri**. Yalan söyleme; **Cave ignoscas**. Affetme (Sakın affetme); **Cave te misereat**. Acıma (Sakın acıma); **Cave ne haec facias**. Bunu yapma (Bunu yapmaktan kaçın, Sakın bunu yapma).

Temkinli ya da Sorgulayıcı: Kuşku, kızgınlık, yükümlülük veya bir eylemin imkânsızlığını ima eden soruları, uyarıları ya da nidaları dile getirir. Bu tür cümleler şimdiye işaret ediyorsa Şimdiki Zaman Subiunctivusuyla, geçmişe dayanıyorsa Şimdiki Hikâye Zamanı Subiunctivusuyla kurulur. Olumsuz cümleler ise **non** ile oluşturulur; örn. **Quid faciam**. Ne yapayım? (Ne yapacağım?); **Quid facerem?** Ne yapsaydım? (Ne yapacaktım yani?); **Quid non faciam?** Ne yapmamalıyım?;[1] **Huic cedamus!** Buna teslim mi olalım! (Buna teslim mi olacağız yani!); **Huius condiciones audiamus**! Bunun şartlarını mı dinleyelim! (Bunun koşullarını mı dinleyeceğiz!); **Hunc ego non diligam.** Bu adamı nasıl sevmem! (Ben bu adama nasıl değer vermem! Benim bu adamı sevmemem mümkün mü?); **Quid agam, iudices?** Ne yapmalıyım (yapacağım), ey hâkimler?; **Etiamne eam salutem?** Ona da mı selam vereceğim? (Ona da mı selam vermeliyim?) **Quis enim celaverit ignem?** (Çünkü) ateşi kim saklayabilirdi?; **Quid dicerem?** Ne diyebilirdim ki?

audeo, audere, ausus, 2, v., cüret etmek, kalkışmak (bir mastarla kullanılır)

1 Bu tür olumsuz ifadelere nadiren rastlanır.

Bu tür ifadeler genellikle nutuk türü yazılarda geçer ve karşılığında bir yanıt beklemez.

Doğrulayıcı: Cümlede dile getirilen durumu kabullenmişlik ifade eder ve bir anlamda *evet* cevabı içerir. Bu tür cümleler şimdiye işaret ediyorsa Şimdiki Zaman Subiunctivusuyla, geçmişe dayanıyorsa Geçmiş Zaman Subiunctivusuyla kurulur. Olumsuz cümleler ise **ne** ile oluşturulur; örn. **Sit hoc verum.** Bu doğru olsun (Bunu doğru kabul ediyorum; Bunun doğru olduğunu varsayıyorum); **Fuerit malus civis aliis.** Kötü bir vatandaş (olmuş) olduğunu kabul ediyorum (Kötü bir vatandaş olduğu doğrudur); **Ne sint in senectute vires.** Yaşlılıkta direncin kalmadığını kabul ediyorum (Evet, doğrudur; yaşlılıkta direnç falan kalmıyor).

2. Dilek Bildiren Cümleler: Arzu edilen veya dilenen bir şeyi ifade eder ve olumsuzu **ne** ile kurulur; örn. **Di haec prohibeant.** Tanrılar bu şeyleri önlesin! (Dilerim tanrılar bunları engeller!); **Ne veniant.** Gelmesinler! (Dilerim gelmezler!); **Vivant milites!** Askerler yaşasın (Dilerim askerler yaşar! Yaşasın askerler!); **Vivant ne hostes!** Düşmanlar yaşamasın! (Dilerim düşmanların ömrü uzun olmaz!)

Bu tür cümlelerde, Şimdiki Zamana genellikle **utinam** (keşke) ifadesi eşlik eder; örn. **O utinam magister discipulis librum cras det!** Ah keşke yarın öğretmen öğrencilere kitap verse!

Bu cümlelerde Şimdiki Hikâye Zamanındaki ifadeler, bir şeyin şimdi olmamasından dolayı duyulan üzüntüyü dile getirir; örn. **Utinam istud ex animo diceres.** Keşke bunu yürekten söylüyor olsaydın (Bunu samimiyetle dile getirmediğinden dolayı üzgünüm). -Miş'li Geçmiş Zamandaki ifadelerse bir şeyin geçmiş zamanda öyle olmadığından dem vurur; örn. **Utinam Pelides vitavisset Apollinis arcus.** Keşke Peleusoğlu (Akhilleus), Apollon'un okundan kaçabilmiş olsaydı; **Utinam ne natus fuissem.** Keşke doğmamış olsaydım (Doğmamış olmayı yeğlerdim) (Bu cümle ve benzerleri bazen Şimdiki Hikâye Zamanıyla da oluşturulabilir [**Utinam ne natus essem**] ve aynı anlama gelir).

3. İmkân Bildiren Cümleler: Bir olasılık dile getirir ve olumsuzu **non** ile kurulur. Bu tür cümleler hem Şimdiki Zamanla hem de Geçmiş Zamanla kurulabilir; örn. **Dicat.** Söyleyebilir; **Dixerit.** Söyleyebilir (Söylemiş olabilir).

Bu cümleler bazen açıklanmış ya da dolaylı olarak anlaşılmış bir koşula bağlı bir fikri dile getirebilir ve yine hem Şimdiki Zamanla hem de Geçmiş Zamanla kurulabilir; örn. **Crediderim.** İnanmam gerekirdi (İnanmam gerekir); **Citius reperias.** Çabucak bulabilirsin; **Cotidie eum audias.** Onu her gün dinleyebilirsin. Bazen bu tür cümleler **velle** (istemek), **malle** (tercih etmek) ve **nolle** (istememek) fiillerinin etken Şimdiki Zaman 1. tekil şahıs Subiunctivusları olan **velim, malim** ve **nolim** ile veya aynı fiillerin etken Şimdiki Hikâye Zamanı 1. tekil şahıs Subiunctivuslarıyla kurulur; böylece ifadeye daha yumuşak bir ton hâkim olur; örn. **Velim mihi ignoscas.** Beni affedebilmeni isterim (Keşke beni affedebilsen); **Malim mihi ignoscas.** Beni affetmeni (affedebilmeni) tercih ederim; **Nolim putes me iocari.** Şaka yaptığımı düşünmeni istemem.

Bazen de olasılık bildiren cümleler 2. şahsa hitaben hem Şimdiki Zamanda hem de Şimdiki Hikâye Zamanında kurulan ve *algılama, görme, anlama* ve *düşünme* anlamı içeren fiillerle teşkil edilir; örn. **Videas.** Görebilirsin; **Cernas.** Algılayabilirsin (Anlayabilirsin); **Crederes.** İnanabilirsin (İnanabilirdin); **Videres.** Görebilirsin (Görebilirdin); **Putares.** Düşünebilirsin (Düşünebilirdin). Bu tür fiiller, ileride görüleceği gibi, Şart Cümlelerinin yardımcı cümlesini teşkil ettiğinde, Şimdiki Hikâye Zamanı ya da -Miş'li Geçmiş Zamanda çekilir ve esas cümledeki fikre karşıt bir olasılık dile getirir; örn. **Credidisses meam filiam pulchriorem esse tua filia.** Benim kızımın senin kızından daha güzel olduğuna inanmış (anlamış) olurdun (Eğer görseydin, . . . inanabilirdin).

C. DESCARTES SUBIUNCTIVUS KİPİYLE BAĞIMSIZ CÜMLELER KURUYOR VE YENİ KURALLAR ÖĞRENİYOR

Utinam illum diem videam. Keşke o günü görebilsem.

Di vortant bene quod agas. Tanrılar başladığın işi hızla kemale erdirsinler.

Utinam reviviscat frater. Keşke kardeşim mezarından dirilse.

Utinam spem impleverim. Dilerim beklentimi gerçekleştirebilmişimdir.

Utinam me mortuum prius vidisses. Benim ölümümü ilk senin görmeni isterdim.

Hoc quod coepi primum enarrem. Önce başladığım hikâyeyi bir anlatayım.

Taceam nunc iam. Şimdi bir susayım.

Considamus hic in umbra. Burada gölge bir yere oturalım.

Ne difficilia optemus. Zorlukların (açmazların) peşine düşmeyelim (Zorluklara heves etmeyelim).

Nomina declinare et verba in primis pueri sciant. Çocuklar özellikle (öncelikle, her şeyden önce) isim ve fiil çekimlerini öğrensin (öğrenmeli).

Ne quis tamquam parva fastidiat grammatices elementa. Hiç kimse gramerin temellerini önemsizmiş gibi görmesin.

Hic apud nos hodie cenes. Burada bugün bizimle akşam yemeği ye.

Cautus sis, mi Tiro. Dikkatli ol, sevgili Tiro.

Ne illum verberes. Adamı hırpalamamalısın.

Ne transieris Rhenum. Ren nehrini geçmeye kalkma (kalkmayasın).

Quod dubitas, ne feceris. Şüphe ettiğin şeyi yapma.

Cras ires potius. Yarın gitmen daha doğru olur (Yarın gitmen daha doğru olurdu; En iyisi yarın git).

Ego forsitan in grege adnumerer. Belki ben de avamdan sayılırım (sayılacağım).

Forsitan temere fecerim. Belki düşüncesizce davrandım (Belki düşüncesizlik etmişimdir).

ne quis: hiç kimse

Erraverim fortasse. Belki de hata etmişimdir.

Haec ipsa forsitan fuerint non necessaria. Belki bu bile gerekli değildi.

Hoc sine ulla dubitatione confirmaverim. Bunu hiç tartışmasız ileri sürebilirim.

Non facile dixerim. Öyle kolayca söyleyemezdim.

Pace tua dixerim. İzninle söyleyeceğim.

Plane perfectum Demosthenem facile dixeris. Demosthenes'in çok mükemmel bir adam olduğunu rahatlıkla söyleyebilirsin.

Qui videret, urbem captam diceret. Kim görse, şehrin düştüğünü (ele geçirildiğini) söyleyebilir (söyleyecektir; söyleyebilirdi).

Quo me vertam? Hangi yola gireyim? (Nereye ya da ne yana döneyim?)

Quid faciam, scribe! Ne yapayım, (bari) yaz! (Ne yapacağımı yaz!)

Quid igitur faciam? Non eam? Ne yapayım? Gitmeyeyim mi?

Bu cümledeki **eam**, düzensiz bir fiil olan **ire (eo, ire, ii (ivi), itum, v.**, gitmek) fiilinin etken Subiunctivus 1. tekil şahsıdır. **Ire** fiilinin çekimi aşağıdaki gibidir.

Ire Fiilinin Çekimi

Haber Kipi

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Gelecek Zaman	Geçmiş Zaman	Gelecekte Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	eo	ibam	ibo	ii / ivi	iero / ivero	ieram / iveram
	2	is	ibas	ibis	isti	ieris	ieras
	3	it	ibat	ibit	iit	ierit	ierat
Çoğ.	1	imus	ibamus	ibimus	iimus	ierimus / iverimus	ieramus / iveramus
	2	itis	ibatis	ibitis	istis	ieritis	ieratis
	3	eunt	ibant	ibunt	ierunt	ierint	ierant

Subiunctivus Kipi

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	eam	irem	ierim / iverim	issem / ivissem / iissem
	2	eas	ires	ieris	isses
	3	eat	iret	ierit	isset
Çoğ.	1	eamus	iremus	ierimus / iverimus	issemus / ivissemus / iissemus
	2	eatis	iretis	ieritis	issetis
	3	eant	irent	ierint	issent

Dici hoc in te non potest, posset in Tarquinio expulso. Bu senin için söylenemez, ancak sürgün edilmiş Tarquinius için söylenebilir. (**in te:** senin durumundaki bir adam için; **in Tarquinio**: Tarquinius'un durumundaki bir adam için)

Bu cümlede geçen **potest**, düzensiz çekimli bir fiil olan **posse**'nin (**possum, posse, potui, v.**, -ebilmek, muktedir olmak, yapabilmek) Haber Kipi, etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahsıdır; **posset** ise bu fiilin Subiunctivus Kipi, Şimdiki Hikâye Zamanı 3. tekil şahsıdır.

Subiunctivus Kipinde bir fiilin tek başına **posse** fiilinin anlamını taşıdığına dikkat edilmeli ve bu fiilin Haber Kipi ve Subiunctivus Kipinin çekimi iyi öğrenilmelidir.

Posse Fiilinin Çekimi

Daha çok mastarlarla kullanılan **posse** fiilinin sadece etken çekimi mevcuttur.

Haber Kipi

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	Gelecek Zaman	Geçmiş Zaman	Gelecekte Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	possum	poteram	potero	potui	potuero	potueram
	2	potes	poteras	poteris	potuisti	potueris	potueras
	3	potest	poterat	poterit	potuit	potuerit	potuerat
Çoğ.	1	possumus	poteramus	poterimus	potuimus	potuerimus	potueramus
	2	potestis	poteratis	poteritis	potuistis	potueritis	potueratis
	3	possunt	poterant	poterunt	potuerunt	potuerint	potuerant

Subiunctivus Kipi

Şahıs		Şimdiki Zaman	Şimdiki Hikâye Zaman	Geçmiş Zaman	-Miş'li Geçmiş Zaman
Tek.	1	possim	possem	potuerim	potuissem
	2	possis	posses	potueris	potuisses
	3	possit	posset	potuerit	potuisset
Çoğ.	1	possimus	possemus	potuerimus	potuissemus
	2	possitis	possetis	potueritis	potuissetis
	3	possint	possent	potuerint	potuissent

Concedo; forsitan aliquis aliquando eius modi quippiam fecerit. Kabul ediyorum (doğrudur), belki biri bir zamanlar böyle bir şey yapmış olabilir (yapmıştır).

Nunc aliquis dicat mihi. Şimdi bana biri (şöyle) diyebilir.

Forsitan aliquis dicat. Belki biri (şöyle) diyecek (diyebilir, söyleyebilir).

Forsitan quispiam dixerit. Belki biri şöyle diyecek.

Yukarıdaki cümlelerde görülen ve Subiunctivusun bu tür kullanımında sıkça karşılaşılan **aliquis** (biri, bir şey) zamiri belirsiz bir zamirdir. Latincedeki belirsiz zamir ve sıfatlar aşağıda açıklanmıştır.

Belirsiz Zamirler

Belirsiz ya da özellikle belirtilmemiş bir ismin ya da isimlerin yerine geçen ya da bu tür isimleri bir sıfat gibi etkileyen kelimelere Belirsiz Zamir veya Belirsiz Sıfat denir. Bunlar, **quis**, **aliquis**, **quisquam**, **quispiam**, **quisquis**, **quisque**, **quivis**, **quilibet**, **quicumque** olarak sıralanırlar ve *biri*, *herhangi biri ya da bir şey*, *herhangi bir şey*, *her biri ya da herkes*, *dilediğin biri*, *ne olursa*, *kim olursa (olsun)*, *ne olursa (olsun)* vs şeklinde çevrilirler. Bu zamirlerdeki **ali-**, **-quam** ve **-piam** gibi ön ve son ekler zamiri belirsiz kılan eklerdir ve sadece **quis** ve **qui** kısımları çekimlidir. Dolayısıyla bu zamirlerin ve sıfatların çekimi için, daha önce verilen **quis**, **quid** ve **qui**'nin çekim tablosuna bakılmalıdır.

Belirsiz zamirlerin aralarında şu şekilde ince ayrımlar söz konusudur:

- **quis**: herhangi biri, bir kimse, kimse
- **aliquis**: biri; kimse
- **quisquam (quicquam)**: herhangi biri, herhangi bir şey
- **quispiam**: herhangi biri, herhangi bir şey
- **quisque**: her biri, herkes
- **quivis; quilibet**: dilediğin biri, bir şey

Bunların dışında bir de **quidam** zamiri vardır ki, bu zamir en azından adı bilinen birine ya da bir şeye işaret eder.

Örnekler[1]

Aliquis ad me heri venit. Biri dün bana geldi.

Aliquo metu cum incolis pugnavimus. Yerlilerle içimizde biraz da olsa bir korkuyla dövüştük.

Vidistine aliquem? Birini gördün mü? (Kimseyi gördün mü?)

Num quem vides? Kimseyi görmüyorsun, değil mi?

Quisquam hoc negare potest. Herhangi biri bunu reddedebilir.

Fortior fuit legatus quam quisquam militum. Elçi herhangi bir askerden daha cesurdu (Askerlerin hiçbiri elçi kadar cesur değildi). Bu cümlede daha önce öğrenilen ve kelimelerin ablativus haliyle kurulan mukayese yerine, **quam** ile kurulan bir mukayese söz konusudur. Bu tür mukayeselerde **quam** kelimesinden sonra yazılan ve mukayese edilen kelime, **quam** kelimesinden önceki kelimeyle aynı haldedir. Burada **legatus** ve **quisquam** arasında bir mukayese söz konusu olduğundan, her iki kelime de nominativus haldedir.

Solis lux clarior est quam lux ullius ignis. Güneş ışığı herhangi bir ateşin ışığından daha parlaktır. (Burada **ullus, ulla, ullum** (hiç) sıfatı belirsiz bir sıfat olarak kullanılmıştır.)

Haec optimus quisque sentit. İyi olan herkes (her iyi insan) bu şeyleri anlar (hisseder).

Quique vir hanc puellam amat. Herkes (tek tek her adam; her biri; tek tek hepsi) bu kızı seviyor.

Senatores quidam Caesari invidebant. Bazı senatörler Caesar'ı kıskanıyordu.

1 Moreland & Fleischer 1977: 217-218.

X. ÜNİTE

A. SUBIUNCTIVUS KİPİ VE YARDIMCI CÜMLE KALIPLARI

Bir önceki ünitede anlatılan Subiunctivus Kipiyle kurulan bağımsız cümleler, karmaşık (bağlantılı) bir cümle oluşturduklarında, esas cümlenin fiili Haber Kipinde, yardımcı cümlenin fiili ise Subiunctivus Kipinde olur. Bu iki fiil arasında bir zaman uyumu söz konusudur. Çünkü Subiunctivus Kipindeki fiil esas cümlenin fiilinin zamanına uygun olarak çekilir.

Zamanların Uyumu

Esas cümlenin fiili ilk zamanlar olarak adlandırılan Şimdiki Zaman, Gelecek Zaman, Gelecekte Geçmiş Zamanda ise, yardımcı cümlenin fiili Şimdiki Zamanda çekilir. Bunun anlamı, yardımcı cümlenin eyleminin henüz tamamlanmadığı ya da devam etmekte olduğudur.

Buna karşılık esas cümlenin fiili ikinci zamanlar olarak adlandırılan Şimdiki Hikâye Zamanı, Geçmiş Zaman, -Miş'li Geçmiş Zamanda ise, yardımcı cümlenin fiili Şimdiki Hikâye Zamanında çekilir. Bunun anlamı yine yardımcı cümlenin eyleminin henüz tamamlanmadığı ya da devam etmekte olduğudur.

Ama yardımcı cümlenin eylemi tamamlanmışsa, esas cümlenin fiili ilk zamanlardansa yardımcı cümlenin fiili Geçmiş Zamanda; esas cümlenin fiili ikinci zamanlardansa yardımcı cümlenin fiili -Miş'li Geçmiş Zamanda çekilir. Bunu bir tabloyla şöyle gösterebiliriz:

	Esas Cümle Fiili (Haber Kipi)	Yardımcı Cümle Fiili (Subiunctivus Kipi)	Yardımcı Cümle Fiili (Subiunctivus Kipi)
		Tamamlanmamış ya da Devam Eden Eylem	Tamamlanmış Eylem
İlk Zamanlar	Şimdiki Zaman Gelecek Zaman Gelecekte Geçmiş Zaman	Şimdiki Zaman	Geçmiş Zaman
İkinci Zamanlar	Şimdiki Hikâye Zamanı Geçmiş Zaman -Miş'li Geçmiş Zaman	Şimdiki Hikâye Zamanı	-Miş'li Geçmiş Zaman

Esas cümle ve onun eylemiyle bağlantılı Subiunctivus Kipiyle kurulan yardımcı cümle ifade ettiği anlama göre aşağıdaki şekillerde adlandırılır ve kurulur.

1. Amaç Yardımcı Cümleleri

Esas cümledeki fiilin niyetini gösteren yardımcı cümlelerdir ve olumluysa *için, amacıyla, maksadıyla, -diye, ki olsun* vb; olumsuzsa *-memek için, -olmaması için, -olmasın diye, -ki olmasın* vb şeklinde Türkçeye çevrilir; örn. *Platon'u görmek için şehre geldi; Platon'u görmemek için şehre geldi.* Bu cümledeki "şehre geldi" esas cümle, "Platon'u görmek ya da görmemek için" yardımcı cümledir ve kurala uygun olarak esas cümlenin fiili Haber Kipinde, yardımcı cümlenin fiili ise Subiunctivus Kipinde çekilir.

Amaç Yardımcı Cümlelerinin Kurulumu

Latincede Amaç Cümleleri birkaç şekilde kurulur ve kurulumlarına göre şu şekilde sınıflanır:

Ut + Subiunctivus ile Kurulan Amaç Cümlesi

Amaç cümlesi çoğunlukla **ut** bağlacı ve Subiunctivus Kipiyle kurulur. Bu kurulum şeklinde, yardımcı cümle olumlu bir anlam taşıyorsa, cümlenin başına **ut** bağlacı getirilir ve fiil Subiunctivus Kipinde çekilir; örn. **Venio, ut videam.** *Görmek için geliyorum.* Olumsuz bir anlam taşıyorsa cümlenin başına **ne** getirilir ve fiil

Subiunctivus Kipinde çekilir; örn. **Venio, ne videam.** *Görmemek için geliyorum.*

Bu cümlelerin kurulumunda, bazı istisnalar dışında, yukarıda açıklanan zamanların uyumu kuralı geçerlidir. Buna göre esas fiil ilk zamanlardaysa, yardımcı cümlenin fiili Şimdiki Zaman Subiunctivusu; ikinci zamanlardaysa, yardımcı cümlenin fiili Şimdiki Hikâye Zamanı Subiunctivusu olur.

İlk Zamanlar		**Bağlaç**	**Subiunctivus Şimdiki Zaman**
mittit (praes.) **mittet** (fut.) **miserit** (fut. perf.)	**discipulos**	**ut**	**Platonem videant**
gönderiyor gönderecek gönderecekti	öğrencileri	Platon'u görmeleri için (görsünler diye; görebilsinler diye vb)	
Platon'u görmeleri için (görsünler diye; görebilsinler diye vb) öğrencileri gönderiyor (gönderecek; gönderecekti).			

İkinci Zamanlar		**Bağlaç**	**Subiunctivus Şimdiki Hikâye Zamanı**
mittebat (imp.) **misit** (perf.) **miserat** (plusperf.)	**discipulos**	**ut**	**Platonem viderent**
gönderiyordu gönderdi (göndermiş bulunuyor) göndermişti	öğrencileri	Platon'u görmeleri için (görsünler diye; görebilsinler diye vb)	
Platon'u görmeleri için (görsünler diye; görebilsinler diye vb) öğrencileri gönderiyordu (gönderdi; göndermiş bulunuyor; göndermişti).			

Bunun dışında esas cümlenin fiili Geçmiş Zamandaysa ve şimdiyle bağlantılı bir eyleme işaret ediyorsa, yardımcı cümle fiili Şimdiki Zamanda çekilir.

Veni (*perf.*) **ut Platonem videam** (*praes.*). Platon'u görmek için geldim (gelmiş bulunuyorum).

Ayrıca cümlenin fiili bir teşvik ya da emir bildiriyorsa, yardımcı fiil Şimdiki Zamanda çekilir.

Emir: **Caesarem interfice ne rex fiat** (*praes.*). Kral olmaması için Caesar'ı öldür.

Teşvik: **Caesarem interficiamus ne rex fiat** (*praes.*). Kral olmaması için Caesar'ı öldürelim.

Örnekler

It ut moneat. Uyarmak için gidiyor.

Ibat ut moneret. Uyarmak için gidiyordu.

Iit ut moneat. Uyarmak için gitmiş bulunuyor (gitti). (Hareket henüz tamamlanmadığından, yardımcı cümle fiili Şimdiki Zaman Subiunctivusudur).

Ibunt ut moneant. Uyarmak için gidecekler.

Ierunt ut monerent. Uyarmak için gittiler.

Ierant ut monerent. Uyarmak için gitmişlerdi.

Hoc dicit, ut eos iuvet. Bunu onlara yardım etmek için söylüyor.

Se armant ut pugnent. Dövüşmek için silahlanıyorlar.

Nepos tuus a mensa discessit, ne ista verba acerba Plauti audiat. Torunun, Plautus'un o iğneleyici sözlerini duymamak için masadan kalktı (kalkmış bulunuyor).

Puella discessit ne videretur. Kız görülmemek için (ayrılıp) gitti.

Viros suos misit ut hoc facerent. Bunu yapsınlar diye adamlarını yolladı.

Imperator nuntios miserat ut pacem peterent. İmparator habercileri barış istemek için göndermişti.

Pontem aedificavit ut facilius flumen transire possimus. Nehri daha kolay geçebilelim diye bir köprü inşa etti (etmiş bulunuyor).

Fortiter pugnabamus ne urbs caperetur. Şehir alınmasın diye cesurane savaşıyorduk.

Ducem nostrum secuti sumus ut hostes vinceremus. Düşmanları yenmek için komutanımızı takip ettik.

Collem ascenderunt ut facilius vallem viderent. Vadiyi daha rahat görmek için tepeye tırmandılar.

Nautae naves parabant ut in Africam transirent. Gemiciler Afrika'ya geçmek için gemileri hazırlıyorlardı.

se armant (dönüşlü): kendilerini silahlandırıyorlar

Latro nocte pecunias eripuit ne quis eum videret. Eşkıya parayı gece çaldı ki, herhangi biri onu görmesin.

Dominus servos miserat ut cibum in castra portarent. Efendi, köleleri ordugâha yiyecek taşısınlar diye göndermişti.

Milites pugnant ut feminas servent. Askerler kadınları korumak için dövüşüyorlar.

Veni ut meum amicum viderem. Arkadaşımı görmek (görebilmek) için geldim.

Portas clausit, ne quam oppidani iniuriam acciperent. Kasabalılar herhangi bir zarara uğramasınlar diye kapıları kapattı.

Ego venio ut Platonem videam. Ben Platon'u görmek için geliyorum.

Epistulam scripsi, ne Boethium viderem. Boethius'u görmemek için mektup yazdım.

Liberi currunt ne ab barbaris interficiantur. Çocuklar barbarlar tarafından öldürülmemek için koşuyorlar.

Puer litteras discit ut libros legere possit. Çocuk kitapları okuyabilmek için alfabe öğreniyor.

Libros legimus, ut multa discamus. Kitapları pek çok şey öğrenmek için okuyoruz.

Libros legimus, ut litterarum scientiam habeamus. Kitapları edebi bilgiye sahip olmak için okuyoruz.

Corpus somno eget ut valeat. Vücut sağlıklı kalabilmek için uykuya ihtiyaç duyar.

Philosophiam didicistis, ut ingenium excolatis. Zihninizi geliştirmek için felsefe öğrendiniz (Zihniniz gelişsin diye felsefe öğrendiniz).

Litteras Graecas discit, ut scripta philosophica legat. Felsefi (olarak yazılmış) eserler okumak için Yunanca öğreniyor.

In portum philosophiae confugimus, ne erraremus. Yanlış yollara sapmayalım diye felsefenin limanına sığındık.

Edimus ut vivamus. Yaşamak için yemek yeriz.

Libros de amicitia tibi dederam ut felix esses. Dostluk hakkındaki kitapları mutlu olasın diye sana vermiştim.

oportet, oportuit, 2, v., gereklidir, gerekir, icap eder (Bu fiil, Latincede Şahıssız Fiiller adı verilen gruptan bir fiildir; ayrıntılı bilgi için Ekler kısmına bakınız.)

Legum servi sumus ut liberi esse possimus. Özgür olabilelim diye kanunların kölesiyiz.

Edere oportet ut vivas, non vivere ut edas. Yaşamak için yemelisin, yemek için yaşamamalısın.

Credo ut intelligam. Anlamak için (anlayayım diye; anlayabileyim diye) inanıyorum.

Intelligo ut credam. İnanmak için (inanayım diye; inanabileyim diye) anlıyorum.

İlgi Zamiriyle Kurulan Amaç Cümlesi

Latincede amaç cümleleri genellikle **ut + sub.** ve **ne + sub.** kalıbıyla kurulur. Ama amaç cümlesi bazen ilgi zamiriyle (**qui, quae, quod**) de kurulabilir; örn. **Caesar homines mittit qui pontem reperiant.** *Caesar adamları köprüyü bulsunlar diye yolluyor* (*Caesar adamları yolluyor ki, onlar köprüyü bulabilsinler*).

Bu cümleye bakıldığında, Caesar'ın adamlardan yardımcı cümledeki eylemi gerçekleştirmelerini istediği anlaşılır. Başka deyişle yardımcı cümlenin fiili, esas cümledeki Caesar'ın zihnindeki isteği, niyeti ya da amacı ifade eder.

Bu cümle yapısı, daha önce görülmüş olan Sıfat Yardımcı Cümlesinin kurulumuna uygun olarak gerçekleşir. Bu yüzden yardımcı cümlenin başındaki **qui** (ki onlar) zamiri çoğul, eril ve nominativus haldedir ve esas cümledeki **homines** (adamları) kelimesiyle bağlantılıdır. Tek fark, yardımcı cümlenin fiilinin Haber Kipiyle değil de, Subiunctivus Kipiyle teşkil edilmesidir.

Örnekler

Caesar copias cogit quibus hostis insequatur. Caesar düşmanın peşine düşebilsin diye askeri birlikleri bir araya getiriyor (Caesar askeri kuvvetleri topluyor ki, onlarla birlikte düşmamn peşine düşebilsin).

Rex sex milites delegit qui ad Graeciam proficiscerentur. Kral Yunanistan'a hareket edecek olan altı asker seçti.

Helvetii legatos mittunt qui hoc dicant. Helvetiler elçileri bu şeyi söylesinler diye yolluyorlar (Helvetiler elçileri yolluyorlar ki, bu şeyi söylesinler).

Legati venerunt qui pacem peterent. Elçiler barış istemek için (talep etmek için) geldiler.

Pater filio equum dabat qui eum veheret. Baba(sı) oğluna atı binmesi için veriyordu.

Dolabella venerat ipse qui esset in consilio et primus sententiam diceret. Dolabella şahsen geldi ki (gelmişti ki), müzakereye katılabilsin ve fikrini ilkin o söylesin.

Bu tür cümleler, **unde** (ki oradan), **ubi** (ki orada) ve **quo** (ki oraya) gibi zarflarla da oluşturulur; örn. **Non habebant lupi quo fugerent.** *Kurtların kaçacak yeri yoktu;* **Is aedificavit urbem unde vinum sumeret.** *Şarap alabileceği bir şehir kurdu (bir şehir kurdu ki, oradan şarap alabilsin).*

Quō + Subiunctivus ile Kurulan Amaç Cümlesi

Bundan başka amaç cümleleri üstünlük derecesi almış bir sıfat ya da zarfla da kurulur. Bu durumda yardımcı cümlenin başına **ut** yerine, **qui**'nin ablativusu olan **quō** getirilir.

Örnekler

Adiuta mihi (= adiuta me) quō hoc fiat facilius. Bana yardım et ki, bu mesele daha kolay halledilsin. (Bu cümledeki **fiat, facere** (yapmak) fiilinin edilgen hali olan **fieri** (haline gelmek, yapılmak, olmak, kılınmak) fiilinin etken Şimdiki Zaman 3. tekil şahıs Subiunctivus çekimidir.)

Puellae cantabant quō laetiores essent hospites. Kızlar, misafirler daha da neşelensinler diye şarkı söylüyorlar.

Pontem faciunt quō facilius oppidum capiant. Kasabayı daha kolay ele geçirebilmek için köprü kuruyorlar.

Carinae planiores erant quam nostrarum navium, quō facilius vada excipere possent. Gemilerinin altı bizim gemilerimizden daha düzdü, dolayısıyla kumsala daha kolay çıkabiliyordu (kumsalda daha rahat durabiliyordu).

Legem brevem esse oportet, quō facilius ab imperitis teneatur. Kanunun, en basit insanın (insanların) bile kolayca anlayacağı kadar basit olması gerekir.

Amaç cümlelerinin bu farklı kurulumlarını bir tablo halinde göstermek daha kolay anlaşılmalarını sağlayabilir.

Amaç Cümlelerinin Genel Kurulum Tablosu

Bağlaç	Kip	Zaman
ut (olumlu) **ne** (olumsuz)	Subiunctivus	Esas fiil ilk zamanlardaysa Şimdiki Zaman Esas fiil ikinci zamanlardaysa Şimdiki Hikâye Zamanı
qui (ilgi zamiri)		
quō + üstünlük dereceli bir sıfat		

2. Sonuç Yardımcı Cümleleri

Esas cümledeki eylemin sonucuna işaret eden yardımcı cümlelerdir ve Sonuçta ne oldu? Bunun sonucu nedir? gibi sorulara cevap niteliği taşır; örn. *O kadar yiğit bir adamdı ki, ölüme gözü kapalı gitti* (*Ölüme gözü kapalı gidecek kadar yiğit bir adamdı*).

Sonuç Yardımcı Cümlesinin Kurulumu

Sonuç Cümlesi **tantus, -a, -um, adj.** (o kadar büyük) ve **talis, -e, adj.** (öyle, böyle) gibi sıfatlarla, **ita, tam** ve **sic** (öyle, o kadar) gibi zarflarla ve cümle olumluysa **ut + sub.**, olumsuzsa **ut non + sub.** kalıbıyla kurulur.

Sonuç Cümlelerini Kuran Zarf ve Sıfatlar

Zarflar

tam: o kadar, öyle
adeo: o derece, o dereceye kadar, o kadar
eo: o kadar
ita: öyle, o kadar
totiens: o kadar sık
sic: öyle, o kadar

Sıfatlar

talis, -e, öyle, öylesine
tantus, -a, -um, o kadar büyük
tot: o kadar çok

Örnekler

Tam fortis est, ut nihil timeat. O kadar cesurdur ki, hiçbir şeyden korkmaz (Hiçbir şeyden korkmayacak kadar cesurdur).

Tam fortis est, ut nihil timuerit. O kadar cesurdur ki, hiçbir şeyden korkmamıştır (Hiçbir şeyden korkmayacak kadar cesurdur.)

Tam fortis erat, ut nihil timeret. O kadar cesurdu ki, hiçbir şeyden korkmuyordu (Hiçbir şeyden korkmayacak kadar cesurdu).

Tanta erat tempestas ut nautae navem non solverent. Fırtına o kadar büyüktü ki, gemiciler yelken aç(a)madılar (denize açıl(a)madılar).

Tales nos esse putamus ut ab omnibus laudemur. Herkes tarafından övülecek şahıslar olduğumuzu düşünüyoruz.

Sententiae philosophi tam difficiles erant, ut audientes intellegere non possent. Filozofun fikirleri (söyledikleri) o kadar zordu ki, dinleyenler anlayamadı.

Quintus tam verecundus erat ut quicquam dicere non posset. Quintus o kadar utanç içindeydi ki, hiçbir şey söyleyemedi.

Tanta erat tempestas ut omnes timerent. Fırtına o kadar büyüktü ki, herkes korku içindeydi.

Brutus talem orationem dedit ut omnes cum eo militare vellent. Brutus öyle bir konuşma yaptı ki, herkes onunla birlikte savaşmak istedi.

Quintus carmen ita recitavit ut omnes eum laudaverint. Quintus şiiri öyle okudu ki, herkes onu övdü.

Senatores quidam Caesari adeo invidebant ut eum occiderint. Bazı senatörler Caesar'ı öldürecek kadar kıskanıyordu.

Quis tam demens est ut sua voluntate maereat. Kim kendi seçimine üzülecek kadar delidir.

Tanta subito malacia exstitit ut se loco movere non possent. Her şey aniden öyle sütliman oldu ki, yerlerinden kımıldayamadılar (bile).

Talem ducem habemus ut nihil timeamus. Öyle bir komutanımız var ki, hiçbir şeyden korkmuyoruz (korkmayız).

Tot sententiae erant ut nemo consentirent. Hiç kimsenin katılmadığı (katılamayacağı) o kadar çok düşünce vardı ki.

Gallus tam ferox est ut omnes Romani eum timeant. Gallus o kadar vahşidir ki, bütün Romalılar ondan korkar.

Tanta vis probitatis est ut eam in hoste etiam diligamus. Dürüstlüğün gücü (değeri) o kadar büyük ki (dürüstlük o kadar büyük bir değer ki), düşmanımızda bile olsa ona saygı duyarız.

Caesar tam fortis erat ut Germanos superaret. Caesar Germenleri yenecek kadar güçlüydü.

Terror erat tantus ut omnes fugerent. O kadar büyük bir korku yaşadılar ki, hepsi kaçtı.

Terror erat tantus ut non facile milites sese reciperent. Askerler o kadar büyük bir korku yaşadılar ki, kendilerine gelmeleri hiç kolay olmadı (zor kendilerine geldiler; öyle kolay kolay kendilerine gelemediler).

Tam graviter vulneratus est ut caperetur. O kadar ağır yaralandı ki, yakalandı (esir düştü).

Milites tam fessi erant ut ante noctem in castra non pervenirent. Askerler öyle yorgundu ki, akşamdan önce ordugâha varamadılar.

Canes sic defende ut lupus fugiat! Köpekleri öyle koru ki, kurt kaçsın!

Talem cibum discipulis dabit ut omnes moriantur. Öğrencilere öyle bir yiyecek verecek ki, hepsi ölecek.

Lucius tam iratus erat ut patrem interficere vellet. Lucius o kadar kızmıştı ki (kızgındı ki), babasını öldürmek istedi.

Dux tam potus erat ut Galliam oppugnare non posset. Komutan o kadar sarhoştu ki, Galya'ya taarruza geçemedi.

Philosophus tam defessus erat ut in via dormiret. Filozof o kadar yorgundu ki, yolda uyudu.

Siciliam Verres ita vexavit, ut ea restitui in pristinum statum nullo modo possit. Verres Sicilya'nın öyle canına okudu ki, artık hiçbir şekilde eski haline getirilemez.

Nemo est adeo stultus ut non discere possit. Hiç kimse (bir şey) öğrenemeyecek kadar aptal değildir.

Nemo est tam senex qui se annum non putet posse vivere. Hiç kimse bir yıl daha yaşayabileceğini düşünemeyecek kadar yaşlı ol(a)maz. (Bu örnekte de görüldüğü üzere, Sonuç Cümlesi İlgi Zamiriyle de kurulabilir.)

Nemo est qui te non oderit. Senden nefret etmeyecek (nefret etmeyen) kimse yok.

Non ego sum ille ferreus, qui fratris maerore non movear. Ben kardeşimin derdiyle dertlenmeyecek kadar taş kalpli biri değilim.

Innocentia est affectio talis animi, quae noceat nemini. Masumiyet, zihnin hiç kimseye zarar vermemeye yönelimidir.

3. Dolaylı Emir Cümleleri

Genellikle emir, istek, dilek, rica, yakarı dile getiren ve dile getirilenlerin akıbetinin hitap edilen kişiye bağlı olduğu cümlelerdir. Bu cümlelerde Subiunctivus Kipinin kullanılması, dileğin olup olmayacağının kestirilememesindendir.

Bu cümleler olumluysa, yardımcı cümle **ut + sub.** ile, olumsuzsa **ne + sub.** ile kurulur. Bazen **ut** kullanılmadan, sadece Subiunctivus Kipinde çekilen bir fiille de kurulabilir.

Aşağıdaki örneklerde Dolaylı Emir Cümlelerinde genellikle hangi fiillerin kullanıldığı ve cümlelerin ne şekilde çevrileceği anlaşılacaktır.

Örnekler

Te oro ut mihi parcas. Senden beni esirgemeni diliyorum (yalvarıyorum).

Te oro mihi parcas. Senden beni esirgemeni diliyorum (yalvarıyorum). (**ut** olmadan)

Eum oravit ne tam celeriter curreret. Ondan bu kadar hızlı koşmamasını istedi.

oro, orare, oravi, oratum, 1, v., rica etmek, istemek, yakarmak, dilemek (acc. alır; bu yüzden **te oro** cümlesindeki **te** acc.'tur)

Nautae deos orabant ut se servarent. Denizciler tanrılara kendilerini korumaları (esirgemeleri) için yalvarıyorlardı.

Uxor petivit a philosopho ne ad senatum hodie eat. Karısı filozoftan bugün senatoya gitmemesini rica etti (istedi).

Uxor petivit a philosopho ne ad senatum illo die iret. Karısı filozoftan o gün senatoya gitmemesini rica etti (istedi).

Ab eis petivit ne se vulnerarent. Onlardan kendilerini yaralamamalarını istedi (rica etti).

Incolae a Romanis petiverunt ut auxilium quam celerrime mitterent. Yerliler Romalılardan olabildiğince hızlı yardım göndermelerini rica etti.

Philosophus persuaserat discipulo ut libros servaret. Felsefeci, öğrenciyi kitapları koruması gerektiğine ikna etmişti.

Philosophus persuaserat agricolae ne canes pasceret. Filozof, köpekleri beslememesi konusunda çiftçiyi ikna etmişti.

Mihi persuasit ut venirem. Beni gelmeye ikna etti.

Uxori Gaii persuadere conabor ut cenam optimam nobis paret. Gaius'un karısını bize mükellef bir akşam sofrası kurması için ikna etmeye çalışacağım.

Dux copias hortatus est ut summa virtute pugnarent. Komutan askeri kuvvetlerini çok büyük bir cesaretle vuruşmaya teşvik etti.

Imperator senatores hortabatur ut templa aedificarent. İmparator senatörleri tapınaklar inşa etmeye teşvik ediyordu.

Me monuit ne venirem. Gelmemem konusunda beni uyardı.

Monet ut omnes suspiciones vitet. Bütün şüphelerden kaçınmasını söylüyor (kaçınması konusunda uyarıda bulunuyor).

Uxor Caesarem sapienter monuit ut in urbe maneret. Karısı Caesar'ı şehirde kalması konusunda akıllıca uyardı.

Eos monuit ut tacerent. Onları susmaları konusunda uyardı.

Philosophus Lucium monuit ne nepotem timeret. Filozof, Lucius'u torununda korkmaması konusunda uyardı.

peto, petere, petivi, petitum, 3, v., istemek, dilemek, rica etmek, istirham etmek; **a + abl.,** birinden (istemek, rica etmek); **quam celerrime:** olabildiğince hızlı, mümkün mertebe hızlı bir şekilde; **persuadeo, persuadere, persuasi, persuasum, 2, v.,** ikna etmek; (dat. alır); **conor, conari, conatus, 1, v., dep.,** çalışmak, gayret sarf etmek, girişmek, denemek

Amice, te admonuimus ne omne vinum illud biberes. Arkadaş, seni o şarabın hepsini içmemen konusunda özellikle uyardık.

Pater me rogavit ne tibi iterum loquar. Babam benden seninle bir daha konuşmamamı istedi.

Noli me rogare ut plus pecuniae tibi dem! Benden sana bunca (bu kadar çok, çok) para vermemi isteme!

Me rogavit ut tacerem. Benden susmamı istedi.

Te rogo ut eum iuves. Ona yardım etmeni istiyorum.

Cur servis imperabas ut portas clauderent? Niçin kölelere kapıları kapamalarını emrediyordun?

Eis imperavit ne dicerent. Onlara söylememelerini emretti.

Mater liberis imperavit ne in horto currerent. Anne (anneleri) çocuklarına bahçede koşmamalarını emretti.

Gaius, dux magnus, militibus imperavit ut urbem caperent. Büyük bir komutan olan Gaius askerlerine şehri zapt etmelerini buyurdu.

Caesar militibus imperavit ut flumen transirent. Caesar askerlere nehri geçmelerini (nehrin karşısına geçmelerini) buyurdu.

Yukarıdaki cümlelerde geçen fiiller dışında bu tür cümle yapısı için önemli olan **iubere** ve **vetare** fiilleri **ut** almadan, sadece mastarla kullanılır; **iubere** olumlu emirlerde, **vetare** ise olumsuz emirlerde kullanılır. Dolayısıyla **iubere** fiili, bir kimseye bir şey yapmamasını emretmek için kullanılmaz, bunun yerine **vetare** kullanılır; çünkü **vetare** kendi başına olumsuz bir anlam içerir. Bu fiillerin her ikisi de acc. alır; örn. **Te iubeo in urbe manere.** *Şehirde kalmanı emrediyorum.* **Te veto in urbe manere.** *Şehirde kalmamanı emrediyorum* (*Şehirde kalmanı yasaklıyorum, şehirde kalmana izin vermiyorum*). **Helvetios oppida restituere iussit.** *Helvetilere ülkelerini yeniden inşa etmelerini emretti.*

rogo, rogare, rogavi, rogatum, 1, v., birine bir şey sormak, bir şeyi sorgulamak, araştırmak; birinden bir şey istemek (acc. alır; bu yüzden **me rogavit** cümlesindeki **me** acc.'tur.); **iubeo, iubere, iussi, iussum, 2, v.,** emir vermek; **veto, vetare, vetui, vetitum, 1, v.,** izin vermemek, yasaklamak

4. Dilek Bildiren Yardımcı Cümleler

Herhangi bir şeyin olmasını ya da olmamasını dileyen ya da arzulayan cümlelerdir. Bir dileği ifade eden bağımsız cümlelerden geliştirilen bu tür yardımcı cümleler *dilemek, istemek, rica etmek, tercih etmek* gibi fiillerle ve olumlu yardımcı cümlenin başına **ut**, olumsuz yardımcı cümlenin başına **ne** getirilmesiyle kurulur.

Cupio ne veniat. Gelmemesini arzu ederim.

Opto ut in hoc templo nemo improbus vir reperiatur. Bu tapınakta ahlaksız (kötü, dürüst olmayan) bir adamın bulunmamasını ümit ederim (Ümit ederim ki, bu tapınakta ahlaksız hiç kimseye rastlanmaz).

5. Korku İfade Eden Yardımcı Cümleler

Herhangi bir olayın gerçekleşmesinden duyulan korkuyu dile getiren cümlelerdir ve **timere, vereri, metuere** gibi fiillerle kurulurlar. Ancak şimdiye dek görülenin aksine, bu tür cümleler olumluysa **ne**, olumsuzsa **ut** ya da **ne non** ile kurulurlar. Başka deyişle bir şeyin olması istendiği halde olmayacağından korkuluyorsa, yardımcı cümlenin başına **ut** getirilir, ama bir şeyin olması istenmediği halde olacağından korkuluyorsa, yardımcı cümlenin başına **ne** getirilir.

<table>
<tr><td colspan="3">OLUMSUZ</td></tr>
<tr><td>İlk Zamanlar</td><td>Bağlaç</td><td>Subiunctivus</td></tr>
<tr><td>timeo (praes.)
timebo (fut.)
timuero (fut. perf.)</td><td>ut</td><td>veniat (praes.)

venerit (perf.)</td></tr>
<tr><td>korkuyorum
korkacağım
korkacaktım</td><td colspan="2">gelmeyecek diye
(gelmemesinden)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Gelmeyecek diye (gelmemesinden) korkuyorum (korkacağım; korkacaktım).</td></tr>
<tr><td>İkinci Zamanlar</td><td>Bağlaç</td><td>Subiunctivus</td></tr>
<tr><td>timebam (imp.)
timui (perf.)
timueram (plusperf.)</td><td>ut</td><td>veniret (imp.)

venisset (plusperf.)</td></tr>
<tr><td>korkuyordum
korktum
korkmuştum</td><td colspan="2">gelmeyecek diye (gelmemesinden; gelmemiş olmasından; gelmemiştir diye)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Gelmeyecek diye (gelmemesinden; gelmemiş olmasından; gelmemiştir diye) korkuyordum (korktum; korkmuştum)</td></tr>
</table>

OLUMLU		
İlk Zamanlar	**Bağlaç**	**Subiunctivus**
timeo (praes.) **timebo** (fut.) **timuero** (fut. imp.)	**ne**	**veniat** (praes.) **venerit** (perf.)
korkuyorum korkacağım korkacaktım	gelecek diye (gelmesinden)	
Gelecek diye (gelmesinden) korkuyorum (korkacağım; korkacaktım).		
İkinci Zamanlar	**Bağlaç**	**Subiunctivus**
timebam (imp.) **timui** (perf.) **timueram** (plusp.)	**ne**	**veniret** (imp.) **venisset** (plusperf.)
korkuyordum korktum korkmuştum	gelecek diye (gelmesinden; gelmiş olmasından; gelmiştir diye)	
Gelecek diye (gelmesinden; gelmiş olmasından; gelmiştir diye) korkuyordum (korktum; korkmuştum).		

Örnekler

Timebam ut hoc fecisset. Bunu yapmamış olmasından korkuyordum.

Timeo ne hoc faciat. Bunu yapacağından (yapmasından, yapıyor olmasından) korkuyorum.

Timebam ut hoc faceret. Bunu yapmayacak diye (yapmamasından) korkuyordum.

Non vereor ne hoc non fecerit. Bunu yapmamış olmasından korkmuyorum.

Timeo ne pluat. Yağmur yağacak diye korkuyorum.

Timeo ut pluat. Yağmur yağmayacak diye korkuyorum.

Timeo ne non (=ut) pluat. Yağmur yağmayacak diye korkuyorum.

Vereor ut apte dicam. Doğru dürüst konuşamamaktan korkuyorum.

Vereor ut mature venias. Zamanında gelmeyeceğinden korkuyorum.

timeo, timere, timui, 2, v., korkmak, endişe duymak; **vereor, vereri, veritus, 2, v., dep.,** korkmak; **metuo, metuere, metui, metutum, 3, v.,** korkmak

Metuo, ne frustra laborem susceperis. Korkarım, boşuna çalıştın (emek sarf ettin).

Verebamini, ne non id facerem quod recepissem. Üstlenmiş olduğum işi başaramayacağımdan korkuyordunuz.

Metuebat scilicet, ne indicarent dolorem ferre non possent. Acıya dayanamayacaklarını belki dile getirebilirler diye korkuyordu.

Pavor ceperat milites ne mortiferum esset vulnus Scipionis. Scipio'nun yarasının ölümcül olabileceğine dair askerleri bir korku almıştı.

Timeo ne moriar. Ölmekten korkuyorum.

Korkmak fiilleri mastarla da kullanılabilir; örn. **Timeo mori.** *Ölmekten korkuyorum.* **Timet canis in silvam ire.** *Köpek ormana girmekten (gitmekten) korkuyor.* **Vereor dicere.** *Söylemekten korkuyorum.*

6. Engelleme ve Reddetme İfade Eden Yardımcı Cümleler

Bu tür cümleler, bir şahsın olmasını istemediği herhangi bir eylemin ya da olayın önüne geçişini ya da birisini bir şey yapmaktan alıkoymasını dile getirir. Bunlar esasen olumsuz cümlelerdir. Bu olumsuzluk yardımcı cümlenin başına **ne, quin** ve **quominus** getirilerek sağlanır.[1]

Örnekler

Hostes prohibete, cives, ne in urbem veniant! Ey vatandaşlar, düşmanların şehre gelmesine engel olun! (Vatandaşlar, düşmana engel olun ki, şehre gelmesinler.)

Murus magnus hostes impedit quin in urbem veniant. Koca duvar düşmanların şehre gelmesini engelliyor (düşmanları şehre gelmekten alıkoyuyor).

Pastor lupos deterruit quominus in agrum venirent. Çoban kurtları tarlaya giremesinler diye korkuttu (Çoban kurtların tarlaya girmesine engel oldu).

1 McKeown 2010: 292.

Teneri non potui, quin hoc tibi declararem. Bunu sana açıklamaktan kendimi alıkoyamadım.

Impediri non potest quin progrediatur. İlerlemesi engellenemez.

Non possumus quin alii a nobis dissentiant recusare. Başkalarının bizden ayrı düşündüğünü reddedemeyiz.

Aetas non impedit quominus litterarum studia teneamus, usque ad ultimum tempus senectutis. Yaşımız bizi edebi çalışmalarımıza bağlı kalmaktan hayatımızın sonuna kadar alıkoyamaz.

Rebus terrenis multa externa quominus perficiantur possunt obsistere. Dünyevi işleri tamamlamamıza birçok dış etken engel olabilir.

Quid obstat quominus deus sit beatus? Tanrı'yı mutlu olmaktan ne alıkoyabilir?

7. Şüphe Dile Getiren Cümleler

İçeriğinde şüphe ya da kuşku barındıran cümleler bir çeşit dolaylı sorudur. Bu cümleler olumlu bir anlam taşıyorsa, **an** ya da **num** ile kurulur; olumsuzsa veya bir sorgulama söz konusuysa **quin** ile oluşturulur. Yardımcı cümlenin öznesi, dolaylı sorudaki gibi, nominativus olarak yazılır ve yine yardımcı cümlenin Subiunctivus Kipindeki fiili bütün zamanlarda çekilebilir. Bundan başka yardımcı cümlenin fiili nadiren olumsuz olur, ama olumsuz olacaksa **non** kullanılır.

Örnekler

Dubito num mater tua me amet. Annenin beni sevip sevmediğinden (beni sevdiğinden) şüphe ediyorum. (Bu fiil bu tür cümlelerin temel fiili sayılır. Bu fiil, *tereddüt etmek*, *çekinmek* ya da *kararsız kalmak* anlamını da taşır. Bu anlamda kullanıldığında genellikle mastar alır; örn. **Caesar Rubiconem transire dubitavit.** Caesar Rubico nehrini geçmekte tereddüt etti; **Non dubitem dicere.** Söylemekten çekinmemeliyim.)

Dubito an mater tua me amet. Annenin beni sevip sevmediğinden (beni sevdiğinden) şüphe ediyorum.

dubito, dubitare, dubitavi, dubitatum, 1, v., şüphe etmek, kuşku duymak

Non dubito quin mater tua me amet. Annenin beni sevdiğinden şüphe etmiyorum.

Quis dubitat quin mater tua me amet? Annenin beni sevdiğinden kim şüphe eder? (Bu örnek, bu tür cümlelerin bir soru şekline de getirilebileceğini ve cümlenin ana kurgusunda herhangi bir değişiklik olmayacağını gösterir.)

Non dubito quin domi sit. Evde olduğundan şüphem yok.

Non dubitat Socrates quin mortui felices sint. Sokrates ölenlerin mutlu olduğundan şüphe etmiyor.

Non dubito quin discipuli pigri sint. Öğrencilerin tembel olduğundan kuşkum yok.

Non dubium erat quin canes interfecissent lupi. Kurtların köpekleri öldürmüş olduğuna şüphe yoktu. (**dubius, -a, -um, adj.,** [şüpheli, kuşkulu] sıfatının cinssizinden oluşturulan **dubium esse** [şüpheli olmak, şüphesi olmak] ve olumsuzu **non** ya da **haud dubium esse** [şüpheli olmamak, şüphesi olmamak] kalıbı, bu tür cümlelerin temel fiillerindendir.)

Non dubium est quin uxorem nolit filius. Oğulun (çocuğun) evlenmek istemediğine hiç şüphe yok.

Dubium erat num discipuli libros de medicina legissent. Öğrencilerin tıp (tıp üzerine yazılan) kitapları okumuş olup olmadıkları konusu şüpheliydi (okumuş olduğu şüpheliydi).

Non est dubium quin terror animos omnium civium occupaverit. Bütün vatandaşların ruhunu korku sardığına (ruhunun korkuya kapıldığına) kuşku yok.

Nemo dubitabat quin tuiti essemus. Hiç kimse bizim emniyette olduğumuzdan şüphe etmiyordu.

Quis dubitat quin sint fortes? Cesur olduklarından kim şüphe eder?

Haud dubium est quin Cato hunc librum scripserit. Bu kitabı Cato'nun yazdığına hiç şüphe yok.

Non erat dubium quin plurimum possent. Çok büyük bir güçleri olduğuna (güce sahip olmuş olduklarına) kuşku yoktu.

Quis dubitat quin in virtute divitiae sint? Esas zenginliğin erdemde bulunduğundan kim şüphe eder?

Dubitatis, iudices, quin hunc vindicetis? Bu adamı savunmakta tereddüt mü ediyorsunuz, sayın yargıçlar!

Non dubitavi, id a te per litteras petere. Bunu sana mektup yazarak istemekten (hiç) çekinmedim.

8. Dolaylı Soru Cümleleri

Düz bir sorunun dolaylı anlatımı olan bu cümleler, kurala uygun olarak bir esas cümle ve bir yardımcı cümleden oluşur. Ancak dolaylı soruların en önemli özelliği dolaylı sorunun öznesinin nominativus halde olmasıdır. Bunun yanı sıra önceki yardımcı cümle kalıplarından farklı olarak, dolaylı sorunun fiili Subiunctivus Kipinin bütün zamanlarında çekilebilir. Bu konuda çok katı kurallar yoktur. Yine de temel kural, esas cümlenin fiili ilk zamanlardaysa, yardımcı cümlenin fiilinin Şimdiki Zaman veya Geçmiş Zamanda olacağı, ikinci zamanlardaysa Şimdiki Hikâye Zamanı veya -Miş'li Geçmiş Zamanda olacağıdır.

Dolaylı Soru Cümlelerinin Kurulumu

Bu kurulumu anlamak için, daha önce işlenen düz cümlenin nasıl dolaylı cümle haline getirildiği konusunu hatırlamak gerekir. İşte aynı şekilde düz bir soru da dolaylı hale şu şekilde getirilir:

Düz Soru: **Ubi est Plato?** Platon nerede?

Dolaylı Soru: **Philosophus rogavit ubi Plato esset.** Filozof Platon'un nerede olduğunu sordu.

Yukarıdaki dolaylı soru cümlesinde olduğu gibi, tüm dolaylı sorular Haber Kipiyle kurulan bir esas cümle (**philosophus rogavit**) ve Subiunctivus Kipiyle kurulan bir yardımcı cümleden (**ubi Plato esset**) oluşur. Soru kelimesiyle başlayan yardımcı cümlenin öznesi, söz konusu cümledeki Platon gibi nominativus halde yazılır.

Aşağıdaki örnekler dolaylı soruyu oluşturan soru kelimelerinin, öznelerin ve zamanların nasıl kullanıldığına dair bir fikir verecektir.

Örnekler

Scio ubi sint sol et luna. Güneşin ve ayın nerede olduklarını biliyorum.

Scio ubi fuerint sol et luna. Güneşin ve ayın nerede olduklarını (olmuş olduklarını) biliyorum.

Sciebam ubi essent sol et luna. Güneşin ve ayın nerede olduklarını biliyordum.

Sciebam ubi fuissent sol et luna. Güneşin ve ayın nerede olmuş olduklarını biliyordum.

Philosophum rogabo ubi sint sol et luna. Güneşin ve ayın nerede olduklarını filozofa soracağım.

Philosophum rogavi ubi essent sol et luna. Güneşin ve ayın nerede olduklarını filozofa sordum.

Philosophum rogaveram ubi essent sol et luna. Güneşin ve ayın nerede olduklarını filozofa sormuştum.

Scio quid fecissent discipuli Epicuri. Epikuros'un öğrencilerinin ne yaptığını (yapmış olduğunu) biliyorum.

Sciebam ubi canes semper iacere ament. Köpeklerin genellikle nerede yatmaktan hoşlandıklarını biliyordum.

Nescivit cur non dixissent. Niçin söylememiş olduklarını bilmiyordu (Bu konuda hiçbir fikri yoktu).

Rogant quid acciderit. Ne olduğunu (olup bittiğini) soruyorlar.

Rogant quis adveniat. Kimin geldiğini (geleceğini, gelmekte olduğunu) soruyorlar.

Rogant cur clamares. Neden bağırdığını soruyorlar.

Rogant ubi milites sint. Askerlerin nerede olduğunu soruyorlar.

Rogant quando redeamus. Ne zaman döneceğimizi soruyorlar.

Rogant quot servos habeam. Kaç tane kölem olduğunu soruyorlar.

Lucius oraculum rogavit num sibi filium esset. Lucius oğlu olup olmayacağını kâhine danıştı. (**Num** soru kelimesi, yardımcı cümledeki fiilin bir olumsuz kelime almaksızın ilgili örnekteki gibi çevrilmesini sağlar.)

Nescio num Augustus servos interfecerit. Augustus'un köleleri öldürüp öldürmediğini bilmiyorum.

Magister pueros rogat utrum laborent an ludant. Öğretmen çocuklara çalışacaklar mı, yoksa oyun mu oynayacaklar diye soruyor. (**Utrum . . . an . . .** soru kelimeleri, yardımcı cümlede ikili soru sorulmasını ve bu fiillerin ilgili örnekteki gibi çevrilmesini sağlar.)

Nescio utrum Platonem ames an Epicurum. Platon'u mu, yoksa Epikuros'u mu sevdiğini bilmiyorum.

Nescio Platonemne ames necne. Platon'u sevip sevmediğini bilmiyorum. (Bu cümlede **ne ... necne** kalıbındaki **necne** kelimesi yardımcı cümlenin fiilinin olumsuz çevrilmesine neden olur. Bu cümlenin düz sorusu şu şekildedir: **Platonemne amas annon?** Platon'u seviyor musun, sevmiyor musun? Görüldüğü üzere düz sorudaki **ne ... annon** kalıbındaki **annon**, dolaylı soruda **necne** olur.)

Sentio ubi futurus sit. Nerede olabileceğini hissediyorum.

Audivi ubi futurus sit. Nerede olacağını işittim.

Qualis sit animus, ipse animus nescit. Zihnin kendisi zihnin ne olduğundan bihaber (Zihnin ne olduğunu zihnin kendisi bile bilmiyor ki).

Disce, quid sit vivere! Yaşamanın ne olduğunu öğren!

Quaeritur cur doctissimi homines de maximis rebus dissentiant. Niçin en aydın (eğitimli, bilgili) insanların çok önemli konularda fikir ayrılığı yaşadıkları soruluyor (sorgulanıyor).

Difficile dictu est quaenam causa sit. Sebebin ne olduğunu söylemek zordur.

Videamus primum, deorumne providentia mundus regatur. Önce dünyanın tanrıların öngörüsüyle yönetilip yönetilmediğine bir bakalım.

Quod nescire malum est, agitemus, utrumne divitiis homines an sint virtute beati. Neyin kötülük (talihsizlik) olduğunu bilmemeyi tartışalım (hele), acaba insanlar zenginlik sayesinde mi (zengin olduklarında mı) mutlu olurlar, yoksa erdem sayesinde mi (erdemli olduklarında mı)?

Scire oportet, filia tua ubi sit. Kızının nerede olduğunu bilmen gerekir.

Non tu is es, qui, qui sis, nescias. Kendinin kim olduğunu bilmeyecek bir adam değilsin.

Bis bina quot essent, nesciebat. İki kere ikinin kaç ettiğini bilmiyordu.

B. DESCARTES ÖĞRENDİKLERİNİ TEKRARLIYOR

Lectiones De Vita: Hayata Dair Dersler[1]

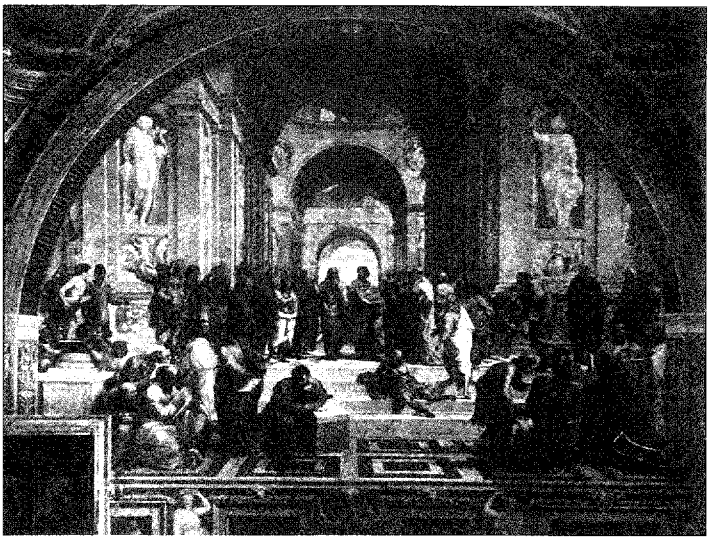

Thales interrogatus quid esset Deus, ita respondit: quod initio et fine caret.

Thales interrogatus quid esset difficile, Se ipsum, inquit, nosse. Interrogatus, quid esset facile, Alterum, inquit, admonere.

Thales rogatus, quid esset omnium vetustissimum, respondit: Deus, quod nunquam esse coepit.

Idem rogatus, quid esset pulcherrimum, respondit: Mundus; est enim opus Dei, quo nihil est pulchrius.

Thales'e tanrının ne olduğu sorulunca, şöyle dedi: "Başı, sonu olmayan şey."

Thales'e en zor şeyin ne olduğu sorulunca, "Kendini bilmek," dedi. En kolay şeyin ne olduğu sorulunca (da), "Başkasına akıl vermek," dedi.

Thales'e en eski şeyin ne olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Tanrı; çünkü hiç varolmaya (olmaya) başlamadı."

Aynı kişiye (Thales'e) en güzel şeyin ne olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Dünya; çünkü Tanrı'nın eseri ve ondan daha güzel bir şey yok."

1 Arnold 1848: 136; Walker 1835: 45

Thales rogatus, quid maximum (esset), respondit: Locus: capit enim onmia.

Idem interrogatus, quid velocissimum (esset), respondit: Mens, discurrit enim per omnia.

Thales interrogatus, quid esset robustissimum, respondit: Necessitas, sive Fatum: superat enim omnia.

Thales interrogatus, quid esset sapientissimum, respondit: Tempus: invenit enim omnia.

Thales rogatus, quid maxime commune esset hominibus, ita respondit: Spes: hanc enim et illi habent, qui aliud nihil.

Anaxagoras rogatus num mors filii animam suam doluisset, ita respondit: Sciebam me genuisse mortalem.

Sapientissimus Socrates dicebat, scire se nihil, praeter hoc ipsum, quod nihil sciret.

Thales'e en büyük şeyin ne olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Yer (Mekân); çünkü her şeyi içine alır."

Thales'e en hızlı şeyin ne olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Zihin; çünkü her şeyi bir çırpıda geçer."

Thales'e en kuvvetli şeyin ne olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Zorunluluk, yani Kader; çünkü her şeyin üstesinden gelir."

Thales'e en akıllı (bilge) şeyin ne olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Zaman, çünkü her şeyi keşfeder."

Thales'e insanlar için en ortak şeyin (insanlar arasında en bilinen şeyin) ne olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Umut; çünkü başka hiçbir şeyi olmayan bile buna sahip."

Anaksagoras'a oğlunun ölümünün ruhuna acı verip vermediğini sorulunca, şöyle dedi: "Onun (bir) ölümlü olarak doğduğunu (doğmuş olduğunu) (zaten) biliyordum."

Bilgeler bilgesi (çok bilge bir adam olan) Sokrates kendisinin hiçbir şey bilmediğinden başka bir şey bilmediğini söylüyordu (bir tek bir şey bildiğini söylüyordu, o da hiçbir şeyi bilmediğiydi).

Cicero, Fabiae dicenti se triginta annos habere, Verum est, inquit, nam hoc iam ante viginti annos audivi.

Est gaudium et solatium mihi in litteris, inquit Plinius: Itaque, turbatus infirmitate uxoris, et periculo amicorum, confugio ad studia, unicum levamentum doloris: quae studia praestant ut feram adversa patientius.

Sophocles fecit tragoedias ad senectutem. Propter quod studium negligere potuit familiarem rem. Itaque vocatus est in iudicium a filiis ut iudices removerent eum a administratione familiaris rei. Tum senex recitavit iudicibus, illud carmen, quam proxime scripserat, quaesivitque num illud videretur esse carmen insipientis hominis. Haud dubium erat quin illud carmen a sapiente viro scriberetur; et liberatus sententiis iudicum.

Cicero, kendisinin otuz yaşında olduğunu söyleyen Fabia'ya, "Doğrudur," dedi, "çünkü bunu tam yirmi yıl önce işittim."

Benim için bu mektuplarda hem sevinç hem teselli var (ben bu mektuplarda hem sevinç hem de teselli buluyorum), dedi Plinius. Bu yüzden karımın zaaflarından, arkadaşlarımın (karşılaştığı) tehlikelerden bunalınca çalışmalarıma, acımın tek tesellisine (tek teselli kaynağına) sığınıyorum. Bu çalışmalar talihsizliklere (kötü günlere) daha sabırla katlanmamı sağlıyor.

Sophokles yaşlılık üzerine tragedyalar kaleme aldı. Bu çalışması yüzünden ailevi meselelerle (malıyla mülküyle, mali işleriyle vs) ilgilenemedi. Bu yüzden oğulları tarafından mahkemeye verildi ki, hâkimler onu ailevi işlerin idaresinden uzaklaştırsınlar. Bunun üzerine yaşlı adam hâkimlere kısa bir süre önce yazmış olduğu (o) şiirini okudu ve (onlara) bu şiirin aklı başında olmayan bir adamın işiymiş gibi görünüp görünmediğini sordu. O şiirin (ancak) aklı başında bir adam tarafından yazılacağı çok açıktı (hiç kuşku yoktu) ve hâkimlerin hükmün-

videretur: **videre** fiilinin edilgen kullanımıdır ve *öyle görünmek, -miş gibi görünmek, -gibi gelmek* anlamlarına gelir. **Esse carmen insipientis hominis:** aklı başında olmayan bir insanın yazacağı türden bir şiir; buradaki **gen. + esse** kalıbı, *işidir, görevidir, özgüdür* anlamlarına gelir; **in quo consisteret nobilitas**: soyluluğun neden ibaret olduğu

Athenienses quondam ab Euripide postulabant, ut ex tragoedia sententiam quandam tolleret. Ille dixit, se fabulas componere solere ut populum doceret, non ut a populo disceret.

Democritus interrogatus, in quo consisteret nobilitas, respondit: pecudum nobilitas in valido corpore, hominum autem in bonitate morum.

den (böylece) kurtulmuş oldu.

Atinalılar bir gün Euripides'ten, (yazdığı) tragedyasından bir sözü kaldırmasını istediler (talep ettiler). (Bunun üzerine o) Euripides ise (onlara) masallarını halka öğretmek için yazdığını söyledi, halktan öğrenmek için değil.

Demokritos'a soyluluğun neden ibaret olduğu sorulunca, şöyle cevap verdi: "Öküzlerin soyluluğu güçlü bir bedene sahip olmaktan ibaret, insanlarınki ise güzel bir ahlaka sahip olmaktan."

XI. ÜNİTE

A. SUBIUNCTIVUS KİPİ VE CUM İLE BAŞLAYAN YARDIMCI CÜMLELER

Latincede **cum (quom)** bağlacı ve Subiunctivus Kipiyle kurulan üç çeşit yardımcı cümle söz konusudur: Zaman Cümlesi (*olduğunda, olunca, olurken*), Sebep Cümlesi (*olduğu için, olduğuna göre*) ve İmtiyaz Cümlesi (*olduğu halde, olsa da*).[1] Örneğin,

Zaman Cümlesi: **Cum Pythagoras in Graecia esset, mirabile accidit.** Pythagoras Yunanistan'dayken, mucizevi bir şey oldu.

Sebep Cümlesi: **Quae cum ita sint, mors est homini ineluctabilis est.** Mademki bu şeyler böyledir (hayat böyledir), (o zaman) ölüm insan için kaçınılmaz bir şeydir.

İmtiyaz Cümlesi: **Nihil me adiuvit cum posset.** Yapabileceği halde, bana hiç yardım etmedi.

ZAMAN CÜMLESİ

Zaman ifade eden cümle yapıları, daha önce görülen yardımcı cümle kalıplarında olduğu gibi, bir esas cümle ve bir yardımcı cümleden oluşur. Esas cümlenin fiili Haber Kipindedir; başına **cum (quum)** bağlacı getirilerek oluşturulan yardımcı cümle ise Subiunctivus Kipinde kurulur ve Türkçeye *-dığı zaman, -dığında, -ince, iken, -den sonra* vs şeklinde çevrilir.

Subiunctivus Kipiyle kurulan Zaman Yardımcı Cümlesi, esas cümledeki eylemin hem hangi zamanda hem de hangi şartlar altında gerçekleştiğini anlatır ve esas cümlenin fikrine eşlik ediyorsa Şimdiki Hikâye Zamanında, önceden olmuşsa -Miş'li Geçmiş Zamanda kurulur.

Zaman Yardımcı Cümlesi	Bağlaç	Zaman
Esas cümledeki eyleme eşlik eden bir eylem	**cum**	Subiunctivus Kipi Şimdiki Hikâye Zamanı

1 **Cum**'un daha önce abl. alan bir edat olduğu ve *birlikte* (örn. **cum amicis**: arkadaşlarla) anlamına geldiği öğrenilmişti. Buradaki **cum** bir bağlaçtır ve edat olarak kullanılan **cum**'dan değişik kullanımları vardır. Bu yüzden iki kullanım birbirine karıştırılmamalıdır.

Caesar cum quaereret de moribus Gallorum, sic reperiebat. Caesar Galyalıların âdetlerini araştırırken, aşağıdaki bilgiye ulaştı (ulaşıyordu).

Lysander cum vellet Lycurgi leges commutare, prohibitus est. Lysandros Lykurgos'un kanunlarını değiştirmek isterken, engellendi.

Agesilaus, cum ex Aegypto reverteretur, discessit. Agesilaos Mısır'dan dönerken, yaşama veda etti.

Cum essem otiosus in Tusculano, accepi tuas litteras. Tusculum'da (Tusculum'daki villamda) dinlenirken (kamu işlerinden elimi ayağımı çekmişken; inzivadayken), senin mektubun elime geçti.

Puer, cum prope flumen ambularet, in aquam cecidit. Çocuk nehrin kıyısında yürürken, suya düştü.

Cum Quintus in fundo maneret, felicissimus erat. Quintus çiftliğinde kalırken (kaldığı sıralarda), çok mutluydu.

Regina, cum rex dormiret, suum amicum pulchrum domum vocavit. Kraliçe, kral uyurken, yakışıklı dostunu eve çağırdı.

Cum ad urbem veniret, maxima templa vidit. Şehre gelirken, çok büyük tapınaklar gördü.

Cum agricola dormiret, porci in agrum venerunt. Çiftçi uyuduğu sırada, domuzlar tarlaya geldiler (girdiler).

Zenonem cum in Graecia essem, audiebam frequenter. Yunanistan'da olduğum sıralarda, sıkça Zenon'u dinlerdim.

Zaman Yardımcı Cümlesi	Bağlaç	Zaman
Esas cümledeki eylemden önceki bir eylem	**cum**	Subiunctivus Kipi -Miş'li Geçmiş Zaman

Cum Regulus ad medium pontem venisset, pons decidit. Regulus köprünün ortasına gelince, köprü çöktü. (Regulus'un köprünün ortasına gelmesi, esas cümledeki eylemden daha öncedir. Bu yüzden **cum**'lu yardımcı cümlenin fiili -Miş'li Geçmiş Zaman Subiunctivusudur.)

Cum domum revenissent, cenaverunt. Eve dönünce, yemek yediler.

Cum filia patrem necavisset, deprehensa est. Kız babasını öldürünce (öldürdükten sonra) tutuklandı.

Hannibal, cum ad montes advenisset, copias Romanorum vidit. Hannibal dağlara ulaştığında, Romalıların askeri kuvvetlerini gördü.

Cum lumen conspexissent, nautae intellexerunt se novam insulam invenisse. Gemiciler ışığı görünce, kendilerinin yeni bir ada keşfettiklerini anladılar.

Cum me vocavisset, statim ad te veni. Beni çağırınca, doğruca sana geldim.

Cum illa verba audivissem, timere coepi. Bu sözleri duyunca, korkmaya başladım.

Cum Caesar Anconam occupavisset, urbem reliquimus. Caesar Ancona'yı ele geçirdiğinde, şehri terk ettik.

Attalus moritur altero et septuagesimo anno, cum quattuor et quadraginta annos regnasset. Attalus kırk dört yıl tahtta kaldıktan sonra, yetmiş iki yaşında öldü.

Cum certior factus esset de adventu Epicuri, discipulos ad eum missit. Epikuros'un geldiğini haber alınca, öğrencilerini ona gönderdi.

Pythagoras cum in geometria quiddam novi invenisset, Musis bovem immolavit. Pythagoras geometride yeni bir şey keşfedince, Esin Perilerine bir öküz kurban etti.

Cum'lu Zaman Cümlelerinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

1. Latincede Zaman Yardımcı Cümlesi **cum** ve Haber Kipiyle de kurulabilir, ama bu durumda sadece bir şeyin meydana geldiği belirli bir zaman dilimine işaret eder; Subiunctivuslu kullanımda olduğu gibi esas eylemin hangi şartlar altında meydana geldiğini açıklamaz.

Bu durumda cümlenin fiili Şimdiki Hikâye Zamanında, Geçmiş Zamanda ya da -Miş'li Geçmiş Zamanda çekilir. Bu tür cümlelerde esas cümlede **tum** (o sırada, tam o sırada, tam da o sırada), **eo die** (o günde), **eo anno** (o yılda), **eo tempore** (o zamanda) gibi zarf işlevi gören ablativuslar da kullanılabilir.

quiddam novi: yeni bir şey

Caesarem vidi, tum cum in Gallia eram. Galya'da bulunduğum sırada, Caesar'ı gördüm.

Cum urbem condidit, Aeneas in Italia erat. Şehri kurduğu sırada, Aeneas İtalya'daydı.

An tum eras consul, cum in Palatio mea domus ardebat? Palatium tepesindeki evim yandığı sırada, sen konsül müydün?

Cum tu Romae eras, tum ego domi eram. Sen Roma'da bulunduğun sırada, ben de evdeydim.

Eo tempore paruit cum parere necesse est. İtaat etmesi icap ettiği zamanda, itaat etti.

2. Cum ve Haber Kipi bazen cümlenin esas fikrinin yardımcı cümlede içerildiği Zaman Cümlelerinde kullanılır. Bu tür cümlelerin esas cümlesi sadece zaman ya da durum bildirir. Dolayısıyla esas cümle ve yardımcı cümle birbirinden farklı fikirlere işaret eder.

Bu tür cümlelerin yardımcı cümlesinin fiili Geçmiş Zaman veya Şimdiki Hikâye Zamanında kurulur ve esas cümlede genellikle **iam** (artık, tam şimdi, henüz), **vix** ve **aegre** (ancak, zor bela, güç bela, zar zor, hemen hemen, neredeyse hiç), **nondum** (henüz . . . değil) gibi zarflar kullanılır.

Iam Iunonia laeva parte Samos, dextrii Lebinthos erat, cum puer audaci coepit gaudere volatu. Çocuk cesaret isteyen uçuşundan keyif almaya başladığında, sol tarafında Iuno'nun Samos'u, sağ tarafında ise Lebinthos yer alıyordu.

Iam non longius bidui via aberant, cum duas venisse legiones cognoscunt. İki lejyonun gelmiş olduğunu işittiklerinde, taş çatlasa iki günlük yürüyüş mesafesindeydiler.

3. Cum ve Haber Kipi bazen geçmişte tekrar eden bir eylemi ifade eder ve tekrar cümlesi adını alır. Bu cümleler -Miş'li Geçmiş Zamanda kurulur; örn. **Cum ad aliquod oppidum venerat, templum Dianae videbat.** Ne zaman bir kasabaya gitse, Diana'nın tapınağını görüyordu.

Tekrar cümleleri bazen Şimdiki Hikâye Zamanında ve -Miş'li Geçmiş Zamanda çekilen bir Subiunctivusla da kurulur; örn. **Saepe cum aliquam feminam videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit.** Ne zaman giyimi kuşamı çok fakir bir kadın görse, harmanisini (ona) verdi.

4. Şu ana kadar görüldüğü gibi, Geçmiş Zamana değil de, Şimdiki Zaman ya da Gelecek Zamana işaret eden **cum**'lu zaman cümleleri, Haber Kipinde bir fiil alır; örn. **Cum videbis, tum scies.** Görünce, bileceksin (anlayacaksın); **Animus nec cum adest nec cum discedit, apparet.** Ruh ne sağken ne de öldüğünde göze görünür; **Cum in silvam iero** (ya da **ibo**), **lupos videbo.** Ormana gidince kurtları göreceğim. (Yardımcı cümlenin eylemi, esas cümlenin eyleminden önce olduğu için fiilin Gelecekte Geçmiş Zamanda çekilmesi daha doğru olur.)

Bu zamanlara işaret eden **cum**'lu cümleler tekrar cümleleri olarak da kullanılabilir; örn. **Stabilitas amicitiae confirmari potest, cum homines cupidinibus imperabunt.** Ne zaman insanlar duygularını denetim altına alsalar, sağlam dostluklar kurulur (kurulması mümkün olur) (Sağlam dostlukların kurulabilmesi, her zaman insanların duygularını denetim altına almasıyla mümkün olur).

Zaman Cümlesi Kuran Başka Bağlaçlar ve Özellikleri

1	**dum**: iken (Haber Kipi; Şimdiki Zaman; eş zamanlılık)
2	**ubi, ut**: bir şey olduğunda, olunca (Haber Kipi; çoğunlukla Geçmiş Zaman; ayrıca Şimdiki Hikâye Zamanı ve Gelecekte Geçmiş Zaman)
3	**cum primum, ut primum, ubi primum, simul, simul ac (simul atque)**: bir şey olur olmaz; derhal, mümkün olduğunca çabuk (Haber Kipi; çoğunlukla Geçmiş Zaman; nadiren Şimdiki Hikâye Zamanı ve Gelecekte Geçmiş Zaman)
4	**postquam (postea quam)**: bir şey olduktan sonra (Haber Kipi; Geçmiş Zaman; bazen Şimdiki Hikâye Zamanı)
5	**antequam** ve **priusquam (ante . . . quam; prius . . . quam)**: bir eylemden önce; olması mümkün olabilecek bir eylemden önce; (olumsuz cümle) **non ante . . . quam**: bir şey oluncaya kadar . . . olmadı (bir olgu söz konusuysa Haber Kipi; bir beklenti ve amaç söz konusuyla Subiunctivus Kipi)
6	**dum, donec, quoad, quamdiu**: bir şey olduğu sürece, bir şey oldukça (Haber Kipi)
7	**dum, donec, quoad**: bir şey olana kadar, bir şey oluncaya değin (bir olgu söz konusuysa Haber Kipi; bir beklenti ve amaç söz konusuyla Subiunctivus Kipi)

Açıklamalar ve Örnekler

1	**Dum** bağlacı *iken, sırasında, esnasında* anlamlarına gelir ve bu bağlaçla kurulan cümlelerde yardımcı fiil Şimdiki Zaman Haber Kipinde çekilir ve geçmişteki bir olaya işaret eder. • **Dum haec loquimur, Plato ipse in Academia erat.** Biz bunları konuşurken (konuşup dururken; konuştuğumuz sırada), Platon'un kendisi Academia'daydı.
2	• **Ubi de Caesaris adventu certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt.** Caesar'ın geldiğinden haberdar olunca, ona elçiler yolladılar. • **Ubi omnis idem sentire intellexit, posterum diem pugnae constituit.** Herkesin aynı görüşte olduğunu anlayınca, ertesi gün için savaş kararı aldı. • **Id ut audivit, Romam demigravit.** Bunu işitince, Roma'ya gitmek üzere hareket etti. • **Pompeius ut equitatum suum pulsum vidit, acie excessi.** Pompeius atlısının dövüldüğünü görünce, harp safından ayrıldı.
3	• **Caesar, cum primum potuit,** ad **exercitum contendit.** Caesar elinden geldiğince hızlı bir şekilde ordusuna doğru ilerledi. • **Nostri simul in arido constiterunt, in hostis impetum fecerunt.** Bizimkiler (adamlarımız) kuru bir yere konuşlandıkları anda, düşmana saldırdılar.
4	• **Epaminondas postquam audivit vicisse Boeotios, Satis, inquit, vixi.** Epaminondas, Boeotialıların yenildiğini işittikten sonra, "Yeterince yaşadım," dedi. • **Milites postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecere.** Askerler zafer kazanınca, yenilenlere hiçbir şey bırakmadılar.
5	**Ante + quam** ve **prius + quam** (-den önce) bağlaçlarıyla kurulan cümlelerde bu ifadeler ya **antequam** ve **priusquam** olarak bitişik ya da **ante ... quam** ve **prius ... quam** şeklinde ayrı ayrı yazılabilir. Ayrı yazılan cümlelerde **ante** ve **prius**, esas cümlede zarf işlevi görür. Bu tür cümleler Haber Kipiyle kurulduğunda gerçek bir olaya işaret eder ve bazen Şimdiki Zaman ya da Gelecekte Geçmiş Zaman, bazen de (özellikle olumsuz cümlelerden sonra) Geçmiş Zamanda kurulur. • **Nihil contra disputabo, priusquam Aristoteles dixerit.** Aristoteles konuşmadan (önce), hiç karşıt bir şey söylemeyeceğim. (Bu cümlede **priusquam** ile başlayan cümle Gelecekte Geçmiş Zamanda, esas cümle ise Gelecek Zamandadır. Bunun nedeni, benim yapacağım eylemden önce Aristoteles'in konuşmasının gerekli olmasıdır). • **Prius respondes quam rogo.** Ben sormadan (önce), sen cevap vereceksin. • **Antequam tuas legi litteras, ancillam ire cupiebam.** Senin mektubunu okumadan önce, hizmetçinin gitmesini istiyordum. • **Nec prius respexi quam venimus.** (Biz) gelmeden önce arkama dönüp bakmadım (Gelinceye kadar, arkama dönüp bakmadım). (Bu tür olumsuz cümlelerde **ante ... quam** ya da **prius ... quam** *-inceye kadar* anlamına gelir ve bu cümlenin düzgün çevirisi parantez içinde yazıldığı gibidir). • **Neque prius fugere destiterunt quam ad flumen pervenerunt.** Nehre gelinceye kadar, koşup kaçmaktan vazgeçmediler (vazgeçmeden koştular).

	Ante + quam ve **prius + quam** ile Subiunctivus Kipinde kurulan cümlelerse, öngörülen bir eyleme işaret ederler ya da bir amaç veya beklenti dile getirirler. • **Lupos interficit agricola, priusquam canes interficiant.** Çiftçi kurtları öldürüyor ki, daha önce onlar köpekleri öldürmesinler (Çiftçi, kurtlar köpekleri öldürmeden önce (öldüremeden; kurtların köpekleri öldürmesini beklemeden) onları (kurtları) öldürüyor). • **Non cupio prius mori, quam Romam video** (ya da **videro**). Roma'yı görmeden (önce) ölmek istemem. • **Lentulus portam prius clausit quam hostes impetum facerent.** Düşman saldırıya geçmeden önce Lentulus kapıları kapadı.
6	**dum, donec, quoad** ve **quamdiu** bağlaçları *olduğu sürece, -dıkça* vs anlamına gelir ve bu anlamı veren yardımcı cümlelerin fiili Haber Kipinde çekilir. • **Dum anima est, spes est.** Çıkmayan candan ümit kesilmez (Can çıkmadıkça, umut vardır). • **Nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis.** Çünkü sizinle birlikte olduğum sürece, benim ruhumu göremiyordunuz. • **Lacedaemoniorum gens fortis fuit, dum Lycurgi leges vigebant.** Lykurgos'un kanunları yürürlükte kaldığı sürece, Lacedaimonia halkı güçlü oldu (gücünü korudu).
7	**dum, donec, quoad** bağlaçları *bir şey olana kadar, bir şey oluncaya değin* anlamı da verir ve Haber Kipiyle kurulduğunda gerçek bir olaya işaret eder. • **Donec rediit, fuit silentium.** O dönünceye kadar bir sessizlik oldu (çöktü). • **Romae fuerunt quoad Metellus in provinciam profectus est.** Metellus eyalete hareket edene kadar Roma'da kaldılar.
	Bu tür bağlaçlar Subiunctivus Kipiyle kullanıldığında ise, bir niyeti ya da beklentiyi dile getirir. • **In Italia manebo, dum venias.** Sen gelinceye kadar İtalya'da kalacağım. • **Exspectas fortasse dum hoc dicat.** Bunu söyleyinceye kadar belki de bekleyeceksin (bekliyorsun) (Belki de onun bunu söylemesini bekliyorsun). • **Illa quidem dum te fugeret, hydrum non vidit.** Senden kaçarken, yılanı görmedi.

Ayrıca **ut, ubi, simul atque** kelimeleri tekrar eden bir eyleme işaret ettiklerinde *kadar sık, sıkça, hep olduğu gibi, sık sık, -edecek olsa* gibi anlamlara gelir ve esas cümlenin fiili Şimdiki Hikâye Zamanındaysa yardımcı cümlenin fiili -Miş'li Geçmiş Zaman Haber Kipinde çekilir; örn. **Ut quisque Verris animum offenderat, in lautumias statim coniciebatur.** *Ne zaman biri Verres'in duygularını rencide etse, derhal taş ocağını boylardı.*

SEBEP CÜMLESİ

Bir olayın neden meydana geldiğini ya da neye bağlı olarak meydana geldiğini tarif eden cümlelere Sebep Cümlesi denir ve genellik-

le Türkçeye *çünkü, zira, bu nedenle, madem, mademki, -diği için, -den dolayı, -den ötürü, yüzünden, -e göre* gibi ifadelerle çevrilir.

Bu cümle kalıpları da bir esas cümle ve bir yardımcı cümleden oluşur ve birkaç farklı şekilde kurulabilir. **Cum** bağlacıyla kurulduğunda, esas cümlenin fiili Haber Kipinde, yardımcı cümlenin fiili ise Subiunctivus Kipinde olur.

Örnekler

Cum tu hoc facias, omnes facient. Sen bunu yaptığına göre, herkes yapacak (Mademki sen bunu yapıyorsun, herkes yapacak).

Dux urbem non ingressus est, cum hostes extra portas urbi essent. Düşmanlar şehrin kapılarının dışında olduğu için, komutan şehre girmedi.

Quae cum ita sint, mors est homini ineluctabilis est. Mademki bu şeyler böyledir (hayat böyledir), (o zaman) ölüm insan için kaçınılmaz bir şeydir.

Cum legerem libros de doctrinis Platonis, didici ideas de rebus humanis et divinis. Platon'un öğretileriyle ilgili kitapları okuduğum için, insani ve tanrısal olguları öğrendim.

Id omitto, cum ita velis. Sen böyle istedin diye, bu meseleyi geçiyorum (bir kenara bırakıyorum).

Caesar, cum continente hiemare constitueret, ad Galliam rediit. Caesar kışı anakarada geçirmeye karar verdiği için, Galya'ya geri döndü.

Decima Legio victa est, cum dux captus esset. Komutan esir düştüğü için, Onuncu Lejyon yenilgiye uğradı.

Cum id facere non possem, quievi. Bunu yapamayacağım için, sessiz kaldım.

Cum nuntium a duce expectavissem, ad castra tarde adveni. Komutandan haber beklediğimden, askeri kampa geç geldim.

Cum omnem diem laboravissemus, domum non contendimus. Bütün gün çalışmış olduğumuzdan, eve gitmek için acele etmedik.

Id difficile non est, cum tantum equitatu valeamus. Bu zor bir mesele değil, çünkü süvari açısından güçlüyüz.

Cum solitudo insidiarum et metuum plena sit, ratio ipsa monet

amicitias comparare. Yalnızlık (tek başınalık) hainlikler ve endişelerle dolu olduğundan, aklımız bize dostluklar kurmamızı öğütlüyor.

Cum valde fortis Regulus sit, nemo eum superare valeat. Regulus çok güçlü olduğundan, kimse onu yenemez.

Cum sis mortalis, quae mortalia sunt, cura. Ölümlü olduğuna göre, nelerin ölümlü olduğuna dikkat et.

Quae cum ita sint, effectum est nihil esse malum quod turpe non sit. Mademki bu şeyler böyle, aşağılık olmayan bir şeyde hiçbir kötülük olmadığı da belli olmuştur.

Aslında Sebep Cümlesi, Subiunctivus Kipinden çok Haber Kipiyle kurulur, çünkü genellikle gerçek bir olguya işaret eder. Subiunctivus Kipinde ise sadece yukarıdaki şekilde **cum** bağlacıyla kurulur.

Buna rağmen Subiunctivus Kipinin sebep bildiren başka bağlaçlarla da kullanıldığı görülür. Böyle cümleler bizzat konuşmacının ileri sürdüğü bir sebebi değil de, bir başkasının ileri sürdüğü bir sebebi dile getirir, dolayısıyla sebep o şahsın sebebi olduğundan Subiunctivus Kipiyle anlatılır. Bunun yanı sıra ileri sürülen neden sözde bir nedense, yine sebep cümlesinin Subiunctivus Kipiyle kurulması icap eder.

Sebep Cümlesi Kuran Başka Bağlaçlar ve Özellikleri

1	**quia, quod, quoniam, quando**: çünkü, olduğundan, olduğu için, olması yüzünden, mademki, olduğuna göre (bir olgu söz konusuysa Haber Kipi; varsayılan ya da sözde bir neden mevcutsa Subiunctivus Kipi)
2	**propterea quod**: çünkü, şu sebeple ki (bir olgu söz konusuysa Haber Kipi; varsayılan ya da sözde bir neden mevcutsa Subiunctivus Kipi)
3	**quando**: çünkü, zira, madem ki (Haber kipi)

Açıklamalar ve Örnekler

1	• **Romanos timeo, quod diffido copiis nostris.** Romalılardan korkuyorum, çünkü kendi askeri gücüme güvenmiyorum. (Burada, korkan kişi ile neden korktuğunu bildiren kişi aynı olduğundan, yani söz konusu sebep konuşmacının fikri olduğundan, yardımcı cümlenin fiili Haber Kipindedir). • **Themistocles, quia non tutus erat, Corcyram demigravit.** Themistokles, güvende olmadığından, Korkyra'ya (Korfu'ya) gitmek üzere hareket etti. • **Rex civibus odio erat, quod leges violavissent.** Kral yurttaşlardan nefret ediyordu, çünkü kanunları çiğnemişlerdi. • **Mihi irascitur, quod cum neglexerim.** Bana kızgın, çünkü onu ihmal ettim. • **Hoc ita sentio, non quia sum ipse augur, sed quia sic existimare nos est necesse.** Bunun böyle olduğunu hissediyorum; bizzat bir *augur* (kuş bilici) olduğumdan değil, böyle düşünmeye mecbur olduğumuzdan. • **Brutus terram oscula contigit, scilicet quod ea communis mater omnium mortalium esset.** Brutus toprağı öptü, çünkü ne de olsa o toprak bütün ölümlülerin ortak anasıydı. (Yardımcı cümlede ileri sürülen neden, varsayılan bir neden olduğu için fiilin kipi Subiunctivustur). • **Socrates accusatus est quod corrumperet iuventutem.** Sokrates gençliği bozduğundan (gençliğin ahlakını bozduğundan) ötürü, suçlandı. (Bu örnekte de Sokrates'i suçlama sebebi, başkalarının ileri sürdüğü bir sebeptir.) • **Noctu ambulabat Themistocles, quod somnum capere non posset.** Themistokles geceleri yürürdü, çünkü uyku uyuyamazdı. (Themistokles'in gece uyuyamadığını başkaları söylemektedir). • **Neque me vixisse paenitet, quoniam bene vixi.** Yaşamış olmaktan pişman değilim, çünkü iyi yaşadım. (**paenitet: paeniteo, paenitui, 2, v.,** pişman olmak, üzülmek; şahıssız fiil)[1] • **Quoniam Miltiades dicere non posset, verba pro eo fecit Tisagoras.** Miltiades konuşamadığından, onun namına Tisagoras konuştu.
2	• **Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu Romae longissime absunt.** Bütün bunların içinde Belgae (halkı) en gözü kara olanıdır, çünkü Roma'nın kültüründen çok uzaktalar (çok uzakta yaşıyorlar).
3	• **Id omitto, quando vobis ita placet.** Böyle istediğine göre, bunu bir kalemde geçiyorum.

İMTİYAZ CÜMLELERİ

Cum bağlacıyla kurulan ve *olduğu halde, olsa da, her ne kadar ise de, olmasına rağmen, halbuki, oysa* vb ifadelerle çevrilen cümlelere İmtiyaz Cümleleri adı verilir. Bu tür cümlelerin yardımcı fiili Subiunctivus Kipinde kurulur ve esas cümlenin başına genelde **tamen** (yine de, buna rağmen, her şeye rağmen) zarfı getirilir.

1 Ekler kısmına bakınız.

Örnekler

Cum lupi in agro essent, (tamen) agni non timebant. Kurtlar tarlada oldukları halde, kuzular korkmuyorlardı.

Nihil me adiuvit cum posset. Yapabileceği halde, bana hiç yardım etmedi.

Ego me saepe nova videri dicere intelligo, cum pervetera dicam. Çok eski şeyler söylediğim halde, hep yeni şeyler söylüyormuşum gibi bir izlenim verdiğimi biliyorum.

Cum ver appeteret, tamen hostes ex hibernis non moverunt. Bahar yaklaştığı halde (eli kulağında olduğu halde), düşman kışlık ordugâhlarından hareket etmedi.

Cum Boethius multam pecuniam habuisset, felix non erat. Boethius, çok parası olmasına rağmen, mutlu değildi.

Socratis ingenium variosque sermones scriptis suis tradidit Plato, cum litteram Socrates nullam reliquisset. Sokrates tek bir eser dahi kaleme almadığı halde, Platon eserlerinde Sokrates'in bilgeliğini ve çeşitli konuşmalarını bize miras olarak bıraktı.

Atticus honores non petiit, cum ei paterent. Atticus makam mevki peşinde değildi, oysa hepsi onun olabilirdi.

Latincede İmtiyaz Cümlesi Subiunctivusun Emir Kipi kullanımıyla da oluşturulur; örn. **Haec sint falsa.** *Farz et ki bunlar yanlış* (*Peki varsayalım ki bunlar yanlış*). **Sit fur, sit sacrilegus, at est bonus imperator.** *Hırsız da olsa, eşkıya da olsa, yine de iyi bir komutan* (*Evet bir hırsız, evet bir eşkıya, ama ne var ki iyi bir komutan*). **Ne sit summum malum dolor, malum certe est.** *Acı son kertede en büyük kötülük olmasa bile, onun bir kötülük olduğu kesin* (*çok açık*).

Bunun yanı sıra imtiyaz cümleleri **cum** bağlacından başka bağlaçlarla da kurulabilir. Ama bu tür cümlelerde gerçek bir kabul söz konusu değildir, daha çok bir şeye rağmen bir şeyin doğru olduğuna dair bir fikir içerilir.

İmtiyaz Cümlesi Kuran Başka Bağlaçlar ve Özellikleri

1	**etsi, etiamsi, tametsi**: olsa bile, olsa da (çoğunlukla Haber Kipi; olası ya da olguya karşıt durumlarda Subiunctivus Kipi)
2	**quamquam (quanquam)**: her ne kadar, gerçi, olmasına rağmen, olduğu halde, olmakla birlikte, velev ki, olsa bile, olsa da (çoğunlukla Haber Kipi; olası ya da olguya karşıt durumlarda Subiunctivus Kipi)
3	**licet, ut**: her ne kadar, bile, gerçi, olmasına rağmen, olduğu halde, olmakla birlikte, velev ki, halbuki (Subiunctivus Kipi; esasen **licet** (yasaldır, izin verilir) şahıssız bir fiildir; ama buradaki kullanımında fiil özelliğini yitirmiştir.)
4	**quamvis, quamvis licet**: bununla birlikte, buna rağmen, ama, fakat, şu var ki, yine de, her halükârda, ancak, ne var ki, mamafih, ne kadar olursa olsun, gelgelelim, belki, istediği kadar böyle olsun, ama (Subiunctivus Kipi; sıfatlarla, zarflarla ve Ablativus Absolutus kalıbıyla[1])

Açıklamalar ve Örnekler

1	• **Etsi ab hoste ea dicebantur, tamen non neglegenda existimabant.** Bu sözleri bir düşman da söylemiş olsa, kulak arkası etmemek gerektiğini düşünüyorlardı. [**non neglegenda (esse)**: zorunluluk bildiren gerundium[2]] • **Vera loqui, etsi meum ingenium non moneret, necessitas cogit.** Mizacım el vermese de, kader beni gerçekleri söylemeye zorluyor. • **Etiamsi non adiuves, haec facere possim.** Sen bana yardım etmesen bile, bunu yapabilirim (bunu yapacak gücüm var).
2	• **Quamquam omnis virtus nos allicit, tamen iustitia id maxime efficit.** Gerçi her erdem bizi cezbeder, ama bunu en çok adalet başarır. • **Quamquam fessus eram, tamen diu laboravi.** Yorgun olmama rağmen, yine de uzun süre çalıştım. • **Romani quamquam itinere et aestu fessi erant, tamen obviam hostibus procedunt.** Romalılar yolculuktan ve sıcaktan bitap düşmüş olsalar bile, (her şeye rağmen) düşmanın karşısına dikilmek için ilerliyorlar. • **Quamquam moveretur his vocibus, tamen abnuit.** Her ne kadar bu sözlerden etkilenmiş olsa da, yine de reddetti. • **Quamquam eos videramus, tamen loqui noluimus.** Onları gördüğümüz halde konuşmak istemedik.

1 Bkz. Ablativus Absolutus, s. 298-303.

2 Bkz. Gerundium, s. 320-326.

3	• **Licet undique pericula impendeant, tamen subibo.** Tehlike dört bir yanımı sarmış olsa da, ben üstlerine gideceğim. • **Dicam equidem, licet mihi mortem minetur.** Beni ölümle tehdit etse bile, ne olursa olsun sözümü esirgemeyeceğim. • **Urbes, licet Graecis nominibus appellentur, primigenia tamen non amittunt.** Şehirler Yunanca adlar taşıyor olsalar bile, yine de ilk adlarından vazgeçmediler. • **Ut enim neminem alium nisi T. Patinam, familiarissimum suum, rogasset.** Çok yakın dostu Titus Patina haricinde kimseye sormamış olduğunu varsaysak bile (kabul etsek bile). • **Ut enim non efficias quod vis, tamen mors ut malum non sit efficies.** İstediğin şeyi başaramamış olsan bile, yine de ölümün bir kötülük olmadığını ispat edeceksin.
4	• **Homines quamvis in turbidis rebus sint, tamen interdum animis relaxantur.** Belki insanlar karman çorman meselelerle hemhal oluyorlar, ama yine de zaman zaman ruhlarını dinlendiriyorlar. • **Quamvis sit magna exspectatio, tamen eam vinces.** Beklenti ne kadar büyük de olsa, yine de onun üstesinden geleceksin. • **Quamvis licet insectemur Stoicos; metuo ne soli philosophi sint.** İstediğimiz kadar Stoacılara sövüp sayalım; korkarım, onlar bizim gerçek filozoflarımız.

B. DESCARTES, PLINIUS'UN MEKTUPLARINDAN VESUVIUS FACİASINI OKUYOR

Incendio Montis Vesuvii: Vesuvius Yanardağının İnfilakı [1]

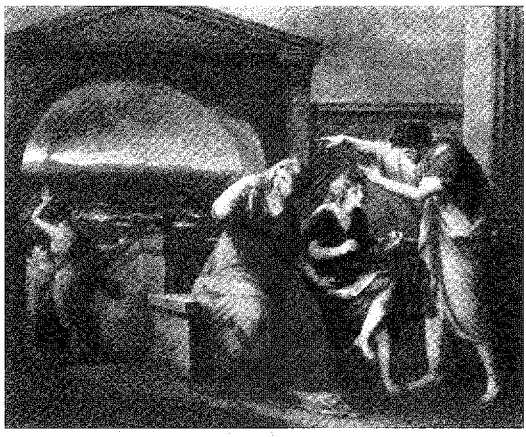

1 Bu metinler Plinius'un *Epistulae* (Mektuplar) adlı eserinin 6. Kitabında yer alan 16. Mektubunun değiştirilmiş ve basitleştirilmiş biçimidir.

GAIUS PLINIUS TACITO SUO SALUTAT
GAIUS PLINIUS, SEVGİLİ TACITUS'U SELAMLAR

Petis ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago. Quamvis enim avunculus meus pulcherrimarum clade terrarum, ut populi ut urbes, quasi semper apud nos victurus (esse) occiderit, quamvis ipse plurima opera et mansura condiderit, multum tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet.[1]

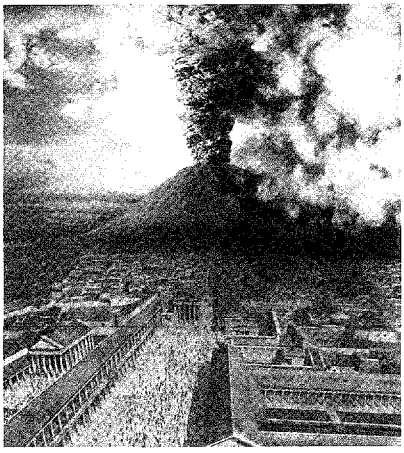

Avunculus meus erat Miseni, classemque imperio praesens regebat. Haud dubium est quin Misenum olim pulcherrimum omnium urbium esset et haud dubium quin mei avunculi classis omnium classium fortissima esset.

Eo die, quo tantae cladis initium fuit, avunculus foris

Gelecek kuşaklara doğru şekilde aktarabilmen için sana dayımın[2] ölümünü yazmamı istiyorsun (sana dayımın ölümüyle ilgili bilgi yollamamı istiyorsun). Teşekkür ederim. Çünkü her ne kadar dayım dünyanın en güzel yöresinin yerle yeksan olduğu bir afette, diğer insanlar ve şehirler gibi, her zaman aramızda yaşayacakmış gibi ölmüş olsa da, her ne kadar kendisi de birçok ölümsüz eser kaleme almış olsa da, (yine de) onun ebediliğine senin yazılarının ölümsüzlüğü çok şey katacak.

Dayım (o sıra) Misenum'da, emrindeki donanmasının başındaydı. Misenum'un vaktiyle dünyanın en güzel şehri olduğuna ve dayımın donanmasının da bütün donanmaların en güçlüsü olduğuna şüphe yok.

O büyük felaketin başlangıcı olan o gün, dayım evin dışında

1 Ayrıntılar altı çizili şekilde vurgulanmıştır. Bunların nasıl çevrildiğine dikkat edilmelidir.
2 Plinius'un annesi Plinia'nın erkek kardeşi.

iacebat libris studebat. Mater mea ei nubem subito ostendit novam et inusitatam. Avunculus poscit soleas et ascendit locum, ex quo miraculum illud conspici poterat.

Nubes, procul intuentibus, ex quo monte oriebatur, incertum est; Vesuvium fuisse postea cognitum est. Cuius formam non alia magis arbor quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum quibusdam ramis diffundebatur; candida interdum, interdum sordida et maculosa, prout terram cineremque sustulerat.

Avunculus, homo rerum naturae valde studiosus, causam nubis intellegere cupivit. Iubet liburnicam aptari et rogavit me num venire cuperem. Respondi studere me malle, et forte ipse quod scriberem dederat.

uzanmış kitap okuyordu. Annem birden ona tuhaf ve (o ana dek) hiç alışılmadık bir bulut gösterdi. Dayım (hemen) ayakkabılarını istedi ve o mucizeyi görebileceği bir yere çıktı (Dayım (hemen) ayakkabılarını istedi ve o yere çıktı, ki oradan o mucizeyi görebilsin).

Uzak mesafeden bakılınca (uzak mesafeden bakanlara) bulutun hangi dağdan yükseldiği seçilmiyordu (kesin değildi); sonradan (bu dağın) Vesuvius olduğu anlaşıldı. O bulutun şeklini çam ağacından başka bir şey tanımlayamaz. Çünkü adeta bir ağaç gövdesi gibi upuzun göğe yükselip birkaç dala ayrılıyordu; bir an beyaz, bir an kara ve kirli görünüyordu, yukarı kaldırdığı toz toprağa göre (doğrultusunda, uygun olarak).

Doğa konusunda (doğal olaylar konusunda) çok bilgili bir adam olan dayım, o bulutun nedenini anlamak istedi. Teknesinin hazırlanmasını emretti, bana da gelmek isteyip istemediğimi sordu. Bense çalışmayı tercih edeceğimi söyledim; tesadüf bu ya (zaten) kendisi de bana yazmam için bir konu vermişti.

Egrediebatur domo; accipit codicillos Rectinae Tasci. Rectina imminenti periculo exterrita, ut se tanto discrimini eriperet, orabat; nam villa eius subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga. Avunculus meus vertit consilium et quod studioso animo incohaverat, obit maximo. Deducit naves, ascendit ipse non Rectinae modo sed multis laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt. Ille adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprenderat oculis, dictaret enotaretque.

Iam navibus cinis incidebat, quo propius accederent, calidior et densior; iam pumices etiam nigrique et ambusti

Evden çıkmak üzereyken, Tascius'un[1] karısı Rectina'dan bir not aldı (eline Rectina'nın yazdığı notlar verildi). Rectina, kapısının yanı başındaki bu tehlikeden dehşete kapılmış, (dayıma) kendisini bu ölümcül felaketten kurtarması için yalvarıyordu; çünkü evi dağın hemen altındaydı ve denizden (gemilerle denizden) başka da kaçacak yolu yoktu. Dayım fikrini değiştirdi ve araştırmacı bir ruhla başladığı işe (bu kez) bir kahraman gibi atıldı. Gemileri denize indirtti ve sadece Rectina'ya değil, başka birçok insana da yardım götürmek amacıyla kendisi de gemiye bindi (kendisi de bir gemiye atladı). Başkalarının kaçtığı o yere doğru hızla yol almaya başladı. Korkudan öylesine uzaktı ki, o afetin her hareketini, her görüntüsünü bizzat gözlemleyip dikte ettirdi ve not aldı (not aldırdı).

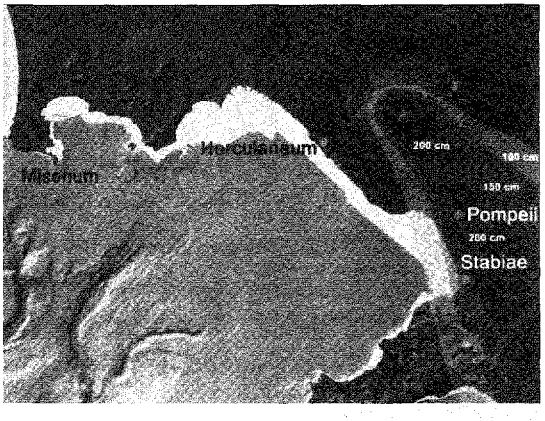

Yaklaştıkça, küller artık daha sıcak ve daha yoğun şekilde geminin üzerine yağmaya başladı; bir yandan sünger taşları ve ateşten kararmış, yanıp kavrulmuş

1 Tascius Pomponius: Yaşlı Plinius'un dostu Pomponius Secundus'un oğlu. Adı, daha sonra Tascius Pomponianus olarak değişmiştir.

et fracti igne lapides; iam vadum subitum ruinaque montis litora obstantia. Cunctatus paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti Fortes, inquit, fortuna iuvat: Pomponianum pete.

Pomponianus Stabiis erat; ibi quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen et cum cresceret, proximo. Pomponianus sarcinas contulerat in naves, paratus est fugere. Avunculus tunc secundissimo vento invectus est.

Complectitur trepidantem amicum, consolatur, hortatur, utque timorem eius sua securitate lenire, deferri se in balineum iubet; lotus accubat, cenat, aut hilaris aut similis hilari.

Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae flammae altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille, in remedium formidinis, agrestium trepidatione desertasque villas ardere dictitabat.

ve paramparça olmuş kayalar, öte yandan birdenbire oluşan bir sığlık ve dağın çökmesiyle birlikte yanaşılmaz olan kıyılar. (Dayım) bir an için geriye dönüp dönmeme konusunda tereddüt etti, ama hemen ardından geriye dönmesini (böyle yapmasını) tavsiye eden dümencisine, "Talih yiğitlere yardım eder. Doğruca Pomponianus'a! (Pomponianus'a doğru tam yol ileri!" dedi.

Pomponianus Stabiae'daydı (o sıra). Oraya tehlike henüz yaklaşmamış olsa da, gözle görülüyordu (apaçık ortadaydı) ve gitgide büyüdüğü için de yanı başında bitmesi an meselesiydi. Pomponianus eşyalarını gemiye yerleştirmiş(ti), kaçmaya hazırdı. Tam o esnada dayım (çok) uygun bir rüzgâr sayesinde kıyıya ulaştı (taşındı, getirildi).

Korkudan tir tir titreyen dostuna sarıldı, teselli etti, cesaretlendirdi ve kendi metanetiyle (sükûnetiyle) arkadaşının korkusunu yatıştırmak için hamama götürülmelerini istedi. Yıkandıktan sonra sofraya oturdu, yemeğini yedi, gayet neşeli bir şekilde ya da neşeliymiş gibi görünerek.

Bu sırada Vesuvius dağından yayılan alevler ve yükselen ateşler birçok yöreyi yakıyor, bunların ışığı ve parlaklığı kapkara geceyi aydınlatıyordu. Dayımsa korkulara çare olsun diye, yöre halkının telaşla terk ettikleri evlerin yandığını söyleyip duruyordu.

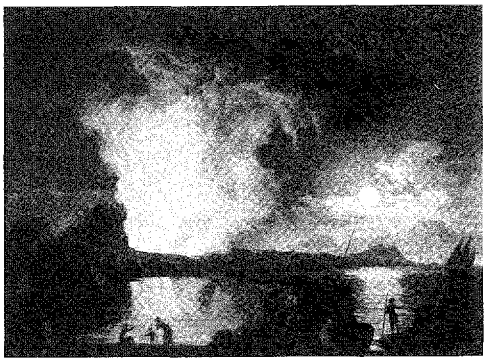

Tum se quieti dedit et quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animae ab iis qui limini obversabantur audiebatur. Sed area ex qua diaeta adibatur ita iam cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora, exitus negaretur.

Excitatus procedit, seque Pomponiano ceterisque, qui pervigilaverant, reddit. In commune consultant, intra tecta subsistant an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, et quasi emota sedibus suis nunc huc nunc illuc abire aut referri videbantur.

Sub dio rursus quamquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur; quod tamen periculorum collatio elegit.

Ardından (sonra, o esnada) dinlenmeye çekildi ve tam anlamıyla derin bir uykuya daldı. Çünkü horlaması (nefes alıp vermesi) kapısından gelip geçenler tarafından duyuluyordu. Ama odasına açılan avlu (avlu, ki oradan odasına giriliyordu), sünger taşlarına karışmış küllerle öyle dolup taşmıştı ki, (dayım) daha uzun süre o odada uyusaydı (kalsaydı),[1] dışarı çıkması imkânsız hale gelecekti.

(Nihayet) uyanıp dışarı çıktı ve bütün gece gözlerini kırpmamış olan Pomponianus ile diğer insanların yanına gitti (döndü). Kafa kafaya verip evlerde mi kalsınlar, yoksa dışarıda mı dolansınlar diye konuştular (fikir alış verişinde bulundular). Çünkü artık evler peş peşe gelen yıkıcı (şiddetli) depremlerle sallanıyor ve sanki temellerinden sökülüyormuş gibi bir ileri bir geri gidip geliyordu.

Öte yandan dayım açık havada başlarına hafif ve göz göz olmuş (gözenekli) sünger taşlarının düşmesinden çekiniyor olsa da (çekinse de), iki tehlikeyi kıyaslayıp (riskleri birbiriyle kıyaslayınca), bunu (dışarı çıkmayı) seçti.

1 Bkz. Şart Cümleleri, s. 314-320.

Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt; id munimentum adversus incidentia fuit.

Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque; quam tamen faces multae variaque lumina solvebant. Placuit egredi in litus, et ex proximo adspicere, ecquid iam mare admitteret; quod adhuc adversum permanebat.

Ibi super abiectum linteum recubans semel atque iterum frigidam aquam poposcit hausitque. Deinde flammae flammarumque praenuntius odor sulpuris alios in fugam vertunt, excitant illum.

Yastıkları başlarına koyup ketenlerle bağladılar; bu onlara (düşen) ateşlere karşı bir siper oluşturdu.

Başka yerlerde çoktan sabah olmuştu; orada ise bütün gecelerden daha kara ve daha koyu (zifiri karanlık) bir gece (vardı; yaşanıyordu); yine de (onlar) bir sürü meşale ve türlü türlü ışıkla bu geceyi dindirmeye (aydınlatmaya) çalışıyorlardı. (Dayım) sahile inmeye ve yakından bakıp denizden bir kaçış yolu bulup bulamayacağını araştırmaya karar verdi. Ama deniz hâlâ tehlikeli olmaya (geçişe izin vermemeye) devam ediyordu.

Dayım orada öylece duran (oraya öylece atılmış; orada öylece terk edilmiş duran) bir yelkenin üzerine uzanıp defalarca soğuk su istedi ve içti (isteyip içti). Daha sonra alevler ve alevlerin habercisi sülfür kokusu diğer insanları (gruptakileri) geri döndürüp kaçırtırken (kaçmak üzere geri döndürürken, geri dönüp kaçmaya zorlarken), onu (dayımı) uyandırdı.

Innitens servolis duobus assurrexit et statim concidit; ut ego colligo, crassiore caligine spiritu obstructo clausoque stomacho; qui illi natura invalidus et angustus et frequenter aestuans erat.

Ubi dies redditus, corpus avunculi inventum; integrum, illaesum opertumque, ut fuerat indutus; habitus corporis quiescenti quam defuncto similior.

Gençten iki kölesine dayanıp doğruldu, ama birden yere düştü (doğrulmasıyla düşmesi bir oldu); bana kalırsa (sanırım; benim düşünceme göre; bence), yoğun dumandan nefesi kesilip boğazı (nefes borusu) tıkandı; zaten boğazı doğuştan zayıf ve hassastı, sık sık da yanıp dururdu.

Gün ağardığında, dayımın (cansız) bedeni bulundu; olduğu gibi ve yarasız beresiz; ve giysileri de hâlâ üzerindeydi. Bedenin duruşu (görüntüsü), bir ölüden çok uyuyan birini andırıyordu (ölü bir bedenden ziyade uyuyan bir bedene benziyordu).

C. METİNDEN YENİ GRAMER KURALLARI

Locativus

Latincede *bir yerde* demek için genellikle **in + abl.** kullanılır; örn. **in horto:** bahçede.

Ama yukarıdaki metinde *Misenum'da* ve *Stabiae'da* şeklinde çevrilen **Miseni** ve **Stabiis** kelimelerinin bir edat almadan kurulduğu görülmektedir. Çünkü bunlar, isimlerin locativusu (kalma hali, bir yerde olma hali) ile teşkil edilmiştir.

Latincede ismin locativus hali, şehir isimleri (örn. **Roma, Athenae, Sparta, Brundisium, Alexandria** vb), küçük ada isimleri (**Sicilia, Crete** vb) ve bazı özel kelimeler söz konusu olduğunda kullanılır.

Locativus hali, I. ve II. Çekim tekil isimlerin tekil genetivusuyla, çoğul isimlerin de çoğul ablativusuyla kurulur.

Tekil

Roma, -ae, f., loc.: **Romae** (tek. gen.): Roma'da
Misenum, -i, n., loc.: **Miseni** (tek. gen.): Misenum'da
Corinthus, -i, f., loc.: **Corinthi** (tek. gen.): Korinthos'ta

Çoğul

Stabiae, -arum, f., loc.: **Stabiis** (çoğ. abl.): Stabiae'da
Athenae, -arum, f.: loc.: **Athenis** (çoğ. abl.): Atina'da

Locativus hali, III. Çekim tekil isimlerin tekil dativusuyla (bazen tekil ablativusuyla), çoğul isimlerinse çoğul ablativusuyla kurulur:

Tekil

Carthago, -inis, f., loc.: **Carthagini** (tek. dat.): Kartaca'da

Çoğul

Sardis (Sardes), -ium, f., loc.: **Sardibus** (çoğ. abl.): Sardes'te

Aşağıdaki kelimeler için de locativus hali geçerlidir:

- **domus, -i, (-us), f.**, loc.: **domi**: evde; yurtta (II. Çekim tek. gen.)
- **bellum, -i, n.**, loc.: **belli**: savaşta
- **humus, -i, m.**, loc.: **humi**: toprakta, yerde
- **rus, ruris, n.**, loc.: **ruri**: köyde
- **focus, -i, m.**, loc.: **foci**: ocakta
- **militia, -ae, f.**, loc.: **militiae**: askerlikte; savaşta

Ayrıca şu zarflar da locativus halindedir:

- **hodie**: bugün
- **heri (here)**: dün
- **mane**: sabahleyin
- **vesperi**: akşamleyin

Örnekler

Hic homo est natus Athenis. Bu adam Atina'da doğdu.

Ego vivo Romae. Ben Roma'da yaşıyorum.

Cicero habitavit Arpini. Cicero Arpinum'da yaşadı.

Archias poeta Antiochiae natus est. Şair Archias Antakya'da doğdu.

Per totum mensem manebimus Athenis. Bütün ay boyunca Atina'da kalacağız.

Gaudeo quod domi sum. Evde olduğum için mutluyum (Evde olmaktan mutluyum).

Domi maneo. Evde kalıyorum.

Domi suae senex est mortuus. Yaşlı adam kendi evinde öldü.

Metuis et meae domi curetur diligenter. Benim evimde (onun) özenli şekilde bakılmayacağından (yetiştirilmeyeceğinden) korkuyorsun.

Puer erat alienae domi. Çocuk başkasının (veya bir yabancının) evindeydi.

Sumus illius domi. Onun evindeyiz.

Eo die Lucretius ruri erat. O gün Lucretius köydeydi.

Gladiatores humi iacent. Gladyatörler yerde yatıyor.

Cicero est Carthagine (= Cicero est Carthagini). Cicero Kartaca'dadır.

Corinthi, Achaiae urbe (= in Achaiae urbe). Bir Achaia şehri olan Korinthos'ta. (**urbs** ya da **oppidum** kelimelerinin ablativusu, bu örnekte olduğu gibi, Appositio olarak kullanıldığında, edatsız ya da edatlı kullanılabilir).

Milites Albae constiterunt, in urbe opportuna. Askerler elverişli şekilde (kurulmuş) bir şehir olan Alba'da durdular.

Sumus Rhodi. Rodos'tayız.

Domi bellique (= domi militaeque). Savaşta ve barışta.

Non fuerat mihi dubium quin te Tarenti aut Brundisii visurus essem. Seni Tarentum ya da Brundisium'da görmüş olduğumdan hiç kuşkum olmadı.

Arpinum, -i, n., Arpinum; **Antiochia (Antiochea), -ae, f.**, Antakya

Pompeius hiemare Dyrrhachii, Apolloniae omnibusque oppidis constituerat. Pompeius, Dyrrhachium, Apollonia ve her şehirde kışı geçirmeye karar verdi.

Timotheus Lesbi vixit. Timotheus Lesbos'ta (Lesbos adasında) yaşadı.

Rhodi ego non fui, sed fui in Bithynia. Rodos'ta değildim, Bithynia'daydım. (Bithynia, bir ülke adı olduğu için, edatla kullanılır.)

Pater meus rure meo erat. Babam benim çiftliğimdeydi.

Parvi sunt foris arma nisi est consilium domi. Evde (yurtta) sağlıklı bir karar alınmamışsa (bilgelik yoksa), yurt dışında silahların pek bir değeri yoktur (çok az değeri vardır).

Yeri gelmişken dikkat edilecek bir nokta da, Latincede *bir yere* demek için kullanılan **ad + acc.** kalıbının yine şehir, büyük ada isimleri ve bazı özel kelimeler için geçerli olmadığı, bunun yerine bu isimlerin edatsız olarak kullanıldığıdır. Örneğin *Roma'ya* demek için **ad Romam** değil, sadece **Romam**, yani kelimenin accusativus hali tek başına kullanılır. Aynı mantıkla *Roma'dan* demek için de, **Roma** ablativus olarak, edat almadan kullanılır.

Örnekler

Possumusne Baias ire? Baiae'a gidebilir miyiz?

Cicero Romam venit. Cicero Roma'ya geldi.

Caesar Roma venit. Caesar Roma'dan geldi.

Pythagoras Lesbum venit. Pythagoras Lesbos adasına geliyor.

Pythagoras Lesbo venit. Pythagoras Lesbos adasından geliyor.

Eamus rus. Köye gidelim.

Cicero rus adit. Cicero köye gidiyor.

Cicero ruri (rure) erat. Cicero köydeydi.

Pater meus rure revenit. Babam köyden geri geliyor (dönüyor).

Domum eo. Eve gidiyorum.

Regressus est domum. Eve döndü.

Dyrrachium (Dyrrhium), -ii, n., Dyrrachium; **Apollonia, -ae, f.,** Apollonia; **Lesbos (Lesbus), -i, f.,** Lesbos

Domo Romam veni. Evden Roma'ya geldim.
Ite domum. Eve gidin.
Mater mea Romam regressus est. Annem Roma'ya geri döndü.

Ablativus Absolutus[1]

Yukarıdaki metinde geçen **cervicalia capitibus imposita** (yastıkları başlarına koyup) cümlesi Latincede Ablativus Absolutus kalıbıyla kurulan bir cümledir. Ablativus Absolutus, ablativus halde bir isim veya bir zamir ile genelde bir fiilin edilgen Geçmiş Zaman participiumu ya da bazen etken Şimdiki Zaman participiumu, bazen de etken Gelecek Zaman participiumu ile oluşturulan bir cümle yapısıdır. Bu yapı, gramer bakımından, esas cümlenin öznesinden ve fiilinden bağımsızdır ve genellikle cümlenin bütünündeki eylemin nasıl, ne zaman, nerede, niçin ya da hangi şartlar altında gerçekleştiğini bildiren bir zarf işlevi görür. Dolayısıyla kural gereği, Ablativus Absolutusun cümlenin öznesi ve nesnesiyle bir alakasının olmaması gerekir.

Ablativus Absolutus bağımsız cümle özelliğiyle, yeri geldiğinde Zaman Cümlesi, Sebep Cümlesi vb cümlelerin yerine kullanılabilir; böylece ifadelerin üslup açısından daha kısa ve öz şekilde anlatılması mümkün olur.

Bunun dışında Ablativus Absolutus kalıbı, iki ablativus isim ya da bir isim ve bir sıfatla da oluşturulur. Bu durumda iki ablativus ismin arasında genellikle **esse** fiilinin de ima edildiği düşünülmelidir.

Ablativus Absolutus kurulumu, kullanım özellikleri ve çeviri teknikleri aşağıdaki cümlelerle daha iyi anlaşılacaktır.

Bir İsim ve Bir Edilgen Geçmiş Zaman Participiumuyla Kurulan Örnekler

Pomo iacto, Atalanta cursum reliquit. *Elma atılınca, Atalanta yarışı bıraktı.* (Bu cümlede **pomo, pomum** kelimesinin tekil ablativusu-

pomum, -i, n., elma; **iacio, iacere, ieci, iactum, 3, v.,** atmak, fırlatmak

1 Bu konuyla ilgili olarak bkz. Gildersleeve & Lodge 1903.

dur; **iacto** ise, **iacere** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman participiumudur. Participiumun fiilden yapılma bir sıfat olduğu düşünülecek olursa, **pomum** kelimesini bir sıfat gibi nitelediği ve onun halini, sayısını ve cinsini aldığı anlaşılacaktır. Dolayısıyla bu cümledeki **iacto**, **pomo** gibi tekil, cinssiz ve ablativus halindedir. Her ikisi de ablativus olan bu kelimeler, cümleye bir Zaman Cümlesi anlamı vermektedir. Bu cümle başka şekilde **cum**'lu bir Zaman Cümlesi olarak da çevrilebilir: **Cum pomum iactum esset (= pomo iacto), Atalanta cursum reliquit.**)

Urbe capta, Aeneas fugit. Şehir düşünce (ele geçirilince), Aeneas kaçtı.

Mensa parata, Midas cupide edit. Masa hazırlanınca, Midas iştahla (yemek) yedi.

Nuntio misso, dux dormivit per nocte. Haberci gönderildikten sonra, komutan bütün gece uyudu.

Omnibus paratis familia discessit ad urbem. Her şey hazır olunca, aile şehre doğru hareket etti.

Urbe incensa imperator rediit. Şehir yakılınca, komutan geri döndü.

Urbe capta, hostes templa deleverunt. Şehir alınınca, düşmanlar tapınakları yerle bir ettiler.

Urbe expugnata imperator rediit. Şehir alınınca (şehrin düşmesi üzerine), komutan geri döndü.

Brutus, his dictis, milites dimisit. Brutus, bunları söyleyip (bu sözleri sözleyip, bu sözleri söyledikten sonra; böyle konuşup) askerleri gönderdi.

Quintus, laboribus confectis, cum amicis colloquebatur. Quintus, işler bittikten sonra (işler hallolunca), dostlarıyla sohbet ederdi.

Signo dato oppidum oppugnaverunt. İşaret verildiği anda (işaretin verilmesiyle birlikte), kasabaya hücum ettiler.

Iuvenes, veste posita, corpora oleo perunxerunt. Gençler, elbiselerini bir yana koyduktan sonra, vücutlarını yağla ovaladılar (vücutlarına yağ sürdüler).

Hac fama narrata dux urbem sine mora reliquit. Bu söylenti ulaşınca (dilden dile anlatılınca), komutan hiç vakit kaybetmeden şehri terk etti.

Romani regnari volebant libertatis dulcedine nondum experta. Romalılar krallıkla yönetilmek istiyordu, çünkü özgürlüğün tadına henüz varamamışlardı (Romalılar özgürlüğün hazzına henüz vakıf olmadıklarından, krallıkla yönetilmek istiyorlardı). (Bu cümle bir Sebep Cümlesi gibi çevrilir.)

Iugurtha fratre meo interfecto, regnum eius sceleris sui praedam fecit. Iugurtha kardeşimi öldürdü (kardeşimi katledip) ve onun krallığını kendi katilliğinin mükâfatı kıldı.

Militibus ducem hostium secuti, Caesar ad urbem venit. Askerler düşman(ların) komutanının peşine düşünce, Caesar şehre geldi. (Bu cümle deponens bir fiil olan **sequi** fiiliyle kurulmuştur. Deponens fiiller, anlamca etken, yapıca edilgen olduğu için, ifadeye etken bir anlam katmaktadır. Ayrıca iki ablativus arasına, yani **militibus** ve **secuti** kelimelerinin arasına cümlenin nesnesinin (**ducem hostium**: düşman komutanının) accusativus olarak yazıldığı görülmektedir).

Gaio haec locuto, Marcus gaudebat. Gaius bunları söyleyince, Marcus sevindi.

Solo orto Volsci se circumvallatos viderunt. Güneş doğduğunda Volsci (halkı) kendilerini siperlerle çevrilmiş halde buldular (çevrilmiş olduklarını gördüler).

Bir İsim ve Etken Şimdiki Zaman Participiumuyla Kurulan Örnekler

Duce nuntium mittente milites sua arma preparabant. Komutan habercileri gönderirken, askerler silahlarını hazırlıyorlardı. (Bu örnekte **mittente**, **mittere** fiilinin etken Şimdiki Zaman participiumudur. **Duce** ve **mittente**, ablativus haldedir ve bir Zaman Cümlesi oluşturmaktadır. Fiilin Şimdiki Zaman participiumuyla kurulması, eylemin o sırada devam etmekte olduğunu gösterir. Ayrıca yine **duce** ve **mittente** kelimelerinin arasına cümlenin nesnesinin accusativus olarak [**nuntium**: haberciyi] yazıldığına dikkat edilmelidir).

Duce haec dicente, omnes cives terrebantur. Komutan bunları (bu sözleri) söylerken, tüm vatandaşlar korku içindeydi (korkuyorlardı).

Caesare ipso legiones ducente tamen bellum in Gallia longum erat. Caesar lejyonların başında olduğu halde, Galya'daki sa-

vaş uzamıştı. (Ablativus Absolutus kalıbının bir imtiyaz cümlesi gibi kullanıldığı görülmektedir.)

Domino absente, fur fenestram penetravit. Ev sahibi yokken (ev sahibinin olmadığı bir sırada), hırsız pencereden içeri girdi (içeri süzüldü).

Custodibus dormientibus Ulixes equos cepit. Nöbetçilerin uyuduğu sırada, Ulixes (Odysseus) atları ele geçirdi (aldı).

Quinto fugiente Pompeius fortiter adhuc pugnabat. Quintus kaçarken, Pompeius hâlâ cesurane savaşıyordu.

Quinto cum amicis colloquente, in forum venit. Quintus dostlarıyla sohbet ede ede *foruma* girdi (geldi).

Maximas virtutes iacere omnes necesse est voluptate dominante. Haz dizginleri ele aldığında (başa geçtiğinde, üstünlüğü ele geçirdiğinde ya da haz başa geçerse; hazzın egemenliğinde), (öteki) bütün büyük erdemler (değerler) doğal olarak (zorunlu olarak, mecburen) yerle bir olur. (Bu cümle hem Zaman Cümlesi hem de Şart Cümlesi gibi çevrilebilir.)

Solon et Pisistratus Servio Tullio regnante viguerunt. Solon ve Peisistratos, Servius Tullius'un krallığı döneminde (Servius Tullius kralken; krallığında; Servius Tullius tahttayken vs) ünlüydüler (ünlendiler; en güzel dönemlerini yaşadılar).

Gelecek Zaman Participiumuyla Kurulan Örnekler

Eo discessuro tabulae geographicae sunt paratae. O ayrılmak üzereyken, haritalar hazırlandı. (Bu örnekte görüldüğü gibi, **discessuro, discedere** fiilinin etken Gelecek Zaman mastarından oluşturulan Gelecek Zaman participiumudur).

Tiberius traiecturus Rhenum commeatum non transmisit. Tiberius Ren nehrini geçerken erzakları taşımadı (karşı tarafa geçirmedi).

İki İsimle Kurulan Ablativus Absolutus Örnekleri

Tarquinio rege, Pythagoras in Italiam venit. Tarquinus'un krallığında (Tarquinius kralken; Tarquinius'un kral olduğu dönemde), Pythagoras İtalya'ya geldi. (Bu cümle iki isimle kurulan Ablativus

Absolutus kalıbına bir örnektir. Cümledeki **Tarquinio, Tarquinius** adının ablativus halidir; **rege** ise, **rex** kelimesinin ablativus halidir. İki isimden oluşan bu Ablatibus Absolutus, zaman bildirmektedir.)

Caesare duce, urbs est tuta. Caesar'ın komutası altında, şehir (Roma) güvendedir. (Bu örnekte de **Caesare, Caesar** kelimesinin ablativusu, **duce** ise **dux** kelimesinin ablativusudur.)

Me iudice, non sum digna pretii. Benim fikrime göre, ödüle layık değilim.

Atalanta coniuge, Hippomenes est laetus. Atalanta eşi olduğu için, Hippomenes mutludur.

Caesare Bibulo consulibus flumen Tiberis urbem inundavit. Caesar ve Bibulus'un konsüllüğü sırasında, Tiber nehri taşıp Roma'yı sel bastı. (Bu örnekte **consulibus** kelimesinin çoğul ablativus olması Caesar ve Bibulus (**Caesare Bibulo**) gibi iki ismi nitelemesindendir.)

Caesare consule, habui omnia. Caesar'ın konsüllüğünde, her şeye sahiptim (her şeyim vardı).

Caesare duce, periculum vincitur. Caesar'ın komutası altındayken, tehlikenin üstesinden gelinir.

Caesare imperatore, exercitus ad victoriam ducetur. Caesar'ın egemenliği altında, ordu zafere götürülecek (koşacak).

İsim ve Sıfatla Kurulan Ablativus Absolutus Örnekleri

Vivo Caesare res publica salva erat. Caesar hayattayken, (Caesar'ın sağlığında, hayatta olduğu zamanlarda) devlet(imiz) güvendeydi. (Bu cümle bir isim ve bir sıfatla kurulan Ablativus Absolutus kalıbına bir örnektir. Cümledeki **vivo, vivus** sıfatının ablativus halidir. **Caesare** ise **Caesar** kelimesinin ablativus halidir.)

Patre vivo, eram Romae. Babam sağken, ben Roma'daydım.

Me invita, cornua sinum cursus dant. Benim rızam olmadığı halde (bana rağmen), borazanlar yarış sinyalini verdiler.

Nuntiis gravibus, Caesar misit Labienum ad Galliam. Haberler ciddiyet kazanınca, Caesar Labienus'u Galya'ya yolladı.

Periculo magno Caesar Romam venit. Tehlike büyük olduğundan, Caesar Roma'ya geldi.

Neque illum me vivo corrumpi sinam. Yaşadığım sürece (ömrüm oldukça) onun beni baştan çıkarmasına (yozlaştırmasına) izin vermeyeceğim.

XII. ÜNİTE

A. MASALLARDAN ŞİİR ÇEVİRİSİ

Descartes, Phaedrus'un Masallarındaki Ahlak Kurallarına Dikkat Ediyor

1. Vulpes et Corvus: Tilki ile Karga [1]

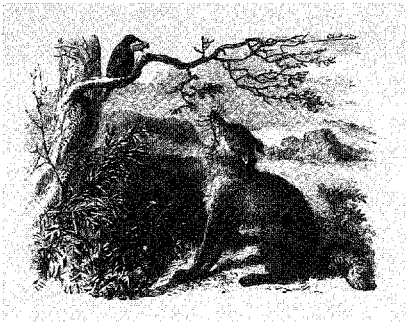

Qui se laudari gaudet verbis subdolis,
fere dat poenas turpi paenitentia.
Cum de fenestra corvus raptum caseum
comesse vellet, celsa residens arbore,
vulpes hunc vidit, deinde sic coepit loqui:
O qui tuarum, corve, pennarum est nitor![2]
quantum decoris corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.[3]
At ille stultus, dum vult vocem ostendere,
emisit ore caseum, quem celeriter
dolosa vulpes avidis rapuit dentibus.
Tunc demum ingemuit corvi deceptus stupor.
Hac re probatur quantum ingenium valet;
virtute semper praevalet sapientia.

1 Phaedrus, *Fabulae*, 1.13. Altı çizilerek vurgulanan gramer ayrıntılarına dikkat edilmelidir.
2 O (ah) ünlem kelimesiyle kurulan bir ünlem cümlesi.
3 Şart cümlesi. Metinlerde geçen tüm şart cümleleri için bkz. s. 314-320

***

Yalan sözlerle övülmekten hoşlanan kişi,
pişman olup er geç öder cezasını rezilce.
Karga yemek isteyince pencereden kapıp kaçtığı peyniri,
şöyle bir yerleşip de bir ağacın tepesine,
bir tilki görmüş onu ve dile gelmiş hemen:[1]
Ah, karga (kardeş), ne parlak tüylerin var senin öyle,
ne güzel bir gövden, ne güzel bir yüzün!
Hiçbir kuş geçemez seni, sesin de böyle güzelse.
Bizim budala da, sesimi göstereyim derken
düşürmesin mi peyniri ağzından; kapıvermiş
kurnaz tilki de onu, aç gözlü dişleriyle bir anda.
O sıra anlamış tabii kandırıldığını bizim karga, budalaca.
İşte bu masal kanıtlar zekânın ne denli güçlü olduğunu,
akıl her zaman üstün gelir meziyetlere.

2. Mustela et Homo: Gelincik ile Adam [2]

Mustela ab homine prensa cum instantem necem
effugere vellet: Parce, quaeso inquit mihi,
quae tibi molestis muribus purgo domum.
Respondit ille: Faceres si causa mea,
Gratum esset et dedissem veniam supplici.
Nunc quia laboras ut fruaris reliquiis,
quas sunt rosuri, simul et ipsos devores,
Noli imputare vanum beneficium mihi.

1 Praesens fiillerin Türkçeye masal dili olduğu için -Miş'li Geçmiş Zamanda çevrildiğine dikkat edilmesi gerekir.

2 Phaedrus, *Fabulae*, 1.22.

Atque ita locutus improbam leto dedit.
Hoc in se dictum debent illi agnoscere,
quorum privata servit utilitas sibi,
et meritum inane iactant imprudentibus.

***

Düşünce gelincik bir adamın eline, kaçıp kurtulmak istemiş
yüz yüze geldiği ölümden: "N'olur kıyma bana," demiş,
"temizlerim evini şu sinir sıçanlardan, baştan sona."
Adam yanıt vermiş: "Bunu benim için yapmış olsan,
makbul olurdu, bağışlardım canını, bunca yalvarmana.
Ama senin derdin, sıçanların kemirdiği artıklardan faydalanmak,
sonra da bu sıçanların hepsini yiyip yutmak.
Beni boş yere minnet altına sokma."
İşte böyle demiş ve ölüme yollamış o namussuzu.
Kendileri için söylenmiş bellesinler bu masalı
sırf kendi çıkarı için çalışıp da,
cahilliği meziyet sayıp boş yere övünenler.

3. Serpens: Misericordia Nociva:
Yılan: Öldürücü Merhamet [1]

Qui fert malis auxilium post tempus dolet.
Gelu rigentem quidam colubram sustulit
Sinuque fovit contra se ipse misericors:
Namque ut refecta est necuit hominem protinus.
Hanc alia cum rogaret causam facinoris,
Respondit: Ne quis discat prodesse improbis.

1 Phaedrus, *Fabulae*, 4.19.

***

Kötülere yardım eden, çok geçmez çeker acısını.
Soğuktan donmuş bir yılanı almış yerden adamın biri;
şefkatle ısıtmış koynunda, canı pahasına.
Çünkü canlanıp da kendine geldiğinde yılan,
sokuvermiş adamı anında.
Bu kahpeliğinin nedenini sorunca bir başka yılan ona.
Şöyle cevaplamış o da: "Hainlere yaranılmayacağını öğrensin diye."

4. Philosophus et Victor Gymnicus:
Filozof ve Muzaffer Atlet[1]

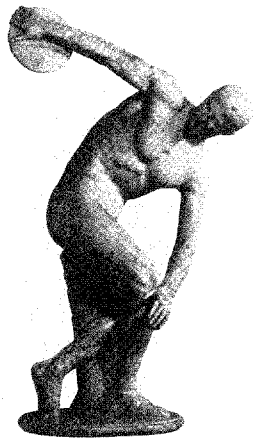

Victorem forte gymnici certaminis
iactantiorem cum vidisset philosophus,
interrogavit an plus adversarius
valuisset eius. Ille: Ne istud dixeris;
Multo fuere vires maiores meae.
Quod inquit ergo, stulte, meruisti decus,
minus valentem si vicisti fortior?
Ferendus esses, forte si te diceres[2]
Superavisse, melior qui fuisset viribus.

1 Phaedrus, *Fabulae*, Appendix 11.
2 Bkz. Gerundium; s. 320-326.

***

Kurum kurum kurumlanan bir atleti görünce filozof, tesadüfen
galip geldi diye bir spor müsabakasında;
rakibinin ondan daha güçlü olup olmadığını sordu ona.
Atlet de şöyle cevap verdi filozofa: "Boş geç sen onu;
Benim gücüm çok daha üstündü."
"Seni akılsız," dedi filozof bunun üzerine,
"hangi ödülü hak ettin ki o zaman,
senin kadar güçlü olmayan birini yendiysen?
Deseydin, senden daha güçlü birini yendiğini,
o vakit hoş görülebilirdin belki."

5. Vulpis ad Personam Tragicam:
Tragedya Maskesine Bakan Tilki [1]

Personam tragicam forte vulpes viderat:
O quanta species, inquit, cerebrum non habet!
Hoc illis dictum est, quibus honorem et gloriam
Fortuna tribuit, sensum communem abstulit.

***

Bir gün bir tragedya maskesi gördü tilkinin biri,
"Ah, ne güzel bir yüz," dedi, "(ama) beyni yok!"
Bellesin bu sözü, kaderin şan, şöhret dağıtıp
sağduyudan yoksun bıraktıkları.

1 Phaedrus, *Fabulae*, 1.7.

6. **Mons Parturiens:** Doğum Sancısı Çeken Dağ [1]

Mons parturibat, gemitus immanes ciens,
eratque in terris maxima exspectatio.
At ille murem peperit. Hoc scriptum est tibi,
Qui, magna cum minaris, extricas nihil.

***

Dağ doğuruyordu, haykırarak feryat figan içinde,
büyük beklenti vardı haliyle yeryüzünde.
Ama, (heyhat), doğurmasın mı dağ bir fare!
İşte senin için yazıldı bu hikâye de:
Boyundan büyük laflar edersin ama
koca bir hiçsin yapmaya gelince.

1 Phaedrus, *Fabulae*, 4.24.

7. **Socrates ad amicos:** Sokrates'ten Arkadaşlarına[1]

Vulgare amici nomen, sed rara est fides.
Cum parvas aedes sibi fundasset Socrates,
(Cuius non fugio mortem, si famam assequar,
et cedo invidiae, dummodo absolvar cinis),
Ex populo sic nescio quis, ut fieri solet:
Quaeso, tam angustam talis vir ponis domum?
Utinam inquit veris hanc amicis impleam!

***

Herkesin dilinde bir dost lafı, ama vefa, ara ki bulasın.
Küçük bir ev inşa edince bir gün Sokrates kendine,
(Onun akıbetinden hiç çekinmem, şanına erişeceksem eğer;
varsın kıskansınlar beni, ölünce aklanacağım ne de olsa.)
İsmi lazım değil halktan biri, şöyle demiş, her zamanki gibi:
"Nasıl oluyor da senin gibi bir adam,
böyle küçücük bir ev konduruyor?"
"Keşke," deyivermiş o da, "doldurabilsem içini gerçek dostlarla!"

1 Phaedrus, *Fabulae*, 3.9.

8. De Fortunis Hominum: İnsanların Talihi [1]

Cum de fortunis quidam quereretur suis,
Aesopus finxit consolandi gratia:
Vexata saevis navis tempestatibus,
inter vectorum lacrimas et mortis metum
faciem ad serenam subito ut mutatur dies,
ferri secundis tuta coepit flatibus
nimiaque nautas hilaritate extollere.
Factus periclis tum gubernator sophus:
Parce gaudere oportet et sensim queri,
Totam aeque vitam miscet dolor et gaudium.

***

Adamın biri dert yanınca talihinden,
Aesopus da, avunsun diye, uydurmuş şu masalı:
Şiddetli fırtınalar arasında savruluyormuş bir gemi,
yolcuların gözü yaşlı, ölüm korkusu sarmış içlerini;
birden gün dönüp de açıverince çehresini,
güvenle seyretmeye başlayınca gemi, uygun rüzgârlar eşliğinde,
yolcular pürneşe, öve öve göklere çıkarmışlar denizcileri.
İşte o zaman şöyle demiş kaptan,

1 Phaedrus, *Fabulae*, 4.17.

tehlikelerle yoğrulmuş o bilge adam:
"Aşırı kaçmadan sevinmeli insan,
üzülürken de kaçırmamalı ölçüyü.
Sonuçta ne kadar sevinç varsa şu hayatta
acı vardır bir o kadar da."

9. Canis Per Fluvium Carnem Ferens:
Nehirde Et Taşıyan Köpek [1]

De cane et carne.

Amittit merito proprium qui alienum adpetit.
Canis per flumen carnem cum ferret natans,
lympharum in speculo vidit simulacrum suum,
aliamque praedam ab altero ferri putans
eripere voluit; verum decepta aviditas
et quem tenebat ore dimisit cibum,
nec quem petebat potuit adeo adtingere.

***

Başkasının malına göz diken, müstahaktır kendi malından olmaya.
Etini taşırken bir köpek, nehirde yüzerek,
sulara yansıyan gölgesini gördü,
sandı ki başka bir köpek başka bir ganimet taşıyor,
hemen atılıp almak istedi; ama açgözlülüğü hüsranla sonuçlandı,
hem ağzında tuttuğu yiyeceği kaptırdı
hem kapmaya çalıştığına uzanamadı.

1 Phaedrus, *Fabulae*, 1.4.

10. Vacca, capella, ovis, et leo:
İnek, Keçi, Koyun ve Aslan[1]

Numquam est fidelis cum potente societas:
Testatur haec fabella propositum meum.
Vacca et capella et patiens ovis iniuriae
socii fuere cum leone in saltibus.
Hi cum cepissent cervum vasti corporis,
sic est locutus, partibus factis, leo:
Ego primam tollo, nominor quia leo;
secundam, quia sum fortis, tribuetis mihi;
tum, quia plus valeo, me sequetur tertia;
Malo afficietur si quis quartam tetigerit.
Sic totam praedam sola improbitas abstulit.

***

Güçlüyle işbirliği asla güvenli olmaz,
kanıtlar bu dediğimi şu masal:
Bir inek, bir keçi ve zararsız bir koyun,
ormanda bir aslanla işbirliği yapmış, hiç de adil olmayan.
Bunlar koca gövdeli bir geyik avlayıp da
paylaştırdıktan sonra kendi aralarında, aslan şöyle demiş:
"İlkini ben alıyorum, çünkü aslan derler adıma;
cesur olduğuma göre, ikinciyi de bana vereceksiniz öyleyse;
madem en güçlüyüm, benim payıma düşecek üçüncüsü de,
fena canı yanar, dokunan olursa dördüncüye de."
Vicdansızlık, hepsini kendine alıp götürmüş böylece.

1 Phaedrus, *Fabulae*, 1.5.

B. İLGİLİ METİNLERDEN YENİ GRAMER KURALLARI

Şart Cümleleri

Yukarıdaki metinde geçen **si vocem haberes, nulla prior ales foret** (hiçbir kuş geçemez seni, sesin de böyle güzelse) ve benzeri ifadeler, **si** (eğer) bağlacıyla kurulan şart cümleleridir.[1] Herhangi bir konuda bir şart dile getiren bu cümleler, bir esas cümle (**apodosis**) ve bir yardımcı cümleden (**protasis**) oluşur; yardımcı cümle şartı dile getirir, esas cümle de sonucu; örn. *Eğer Roma'ya gidersem* (**protasis**), *Cicero'yu dinleyeceğim* (**apodosis**).

Şart cümleleri hem Haber Kipiyle hem de Subiunctivus Kipiyle kurulur. Bunu belirleyen, cümlenin ifade ettiği niyettir.

Şart cümlelerinin olumsuzu ise **si non** (eğer olmazsa) ya da **nisi** (eğer olmazsa, olmadıkça, olmadığı takdirde) ile kurulur. **Nisi** ile kurulan cümleler, **si non** ile kurulan cümlelere göre, şart koşulan fikri daha kesin şekilde vurgular.[2]

Latincede Şart Cümleleri temel olarak altı şekilde kurulur. İlk üçü, hem esas cümlesi hem de yardımcı cümlesi Haber Kipiyle kurulanlardır. Çünkü bunlar gerçek ya da gerçek olabilecek olan olaylara işaret ederler. Bunlara Açık Şart Cümleleri adı verilir.

Haber Kipiyle Kurulan Açık Şart Cümleleri

Açık Şart Cümleleri kendi aralarında cümledeki fiillerin zamanına göre üçe ayrılır:[3]

1. Her iki fiili de Şimdiki Zamanda çekilenler.

Si Cicero Tulliam amat, **Tullia eum** amat. Eğer Cicero Tullia'yı seviyorsa (severse), Tullia (da) onu seviyor (sever). (praes. - praes.)

---

1 **Cum** bağlacı da bazen şart cümlesi oluşturabilir; örn. **Cum posces, posce Latine.** Eğer (bir şey) isteyeceksen, Latince iste (Bir şey isteyince, Latince iste).

2 **Nisi**, *haricinde, dışında, -den başka* anlamına da gelir; örn. **Inspice quid portem; nihil hic nisi triste videbis.** Ne getirdiğime bir bak; burada hüzünden başka bir şey gör(e)meyeceksin.

3 Bu zamanlar arasında zamanların uyum kurallarına göre değişiklikler olabilir.

2. Her iki fiili de Geçmiş Zaman ya da Şimdiki Hikâye Zamanında çekilenler.

Si Cicero Tulliam amavit, **Tullia eum** amavit. Eğer Cicero Tullia'yı sevdiyse (bir vakitler), Tullia (da) onu sevdi. (perf. - perf.)

Si Cicero Tulliam amabat, **Tullia eum** amabat. Eğer Cicero Tullia'yı seviyorduysa, Tullia da onu seviyordu (bir vakitler). (imperf. - imperf.)

3. Her iki fiili de Gelecek Zamanda çekilenler ya da (yardımcı cümlede belirtilen olayın esas cümlede belirtilen olaydan daha önce gerçekleşmesi gerekiyorsa) yardımcı cümlesinin fiili Gelecekte Geçmiş Zamanda, esas cümlesinin fiili Gelecek Zamanda çekilenler.

Si Cicero Tulliam amabit, **Tullia eum** amabit. Eğer Cicero Tullia'yı severse (sevecekse), Tullia da onu sevecek. (fut. - fut.)

Si Cicero Tulliam amaverit, **Tullia eum** amabit. Eğer Cicero Tullia'yı sevecek idiyse (severse), Tullia da onu sevecek (fut. perf. - fut.)

Bu cümlelerin dışında, diğer üç çeşit şart cümlesi Subiunctivus Kipiyle kurulur. Bu cümlelerin hem esas cümlesinin hem de yardımcı cümlesinin fiili Subiunctivus Kipinde olur.

Subiunctivus Kipiyle Kurulan Şart Cümleleri

1. Belirsiz geleceğe bakan şart cümlesi: Her iki cümlenin fiili de Şimdiki Zamanda çekilir.

Si Cicero Tulliam amet, **Tullia eum** amet. Eğer (olur da bir gün) Cicero Tullia'yı severse (sevecek olursa, sevebilirse), Tullia da onu sever (sevebilir). (sub. praes. - sub. praes.)

2. Şimdiye ait olmamış (gerçekleşmemiş) şart cümlesi: Her iki cümlenin fiili de Şimdiki Hikâye Zamanında çekilir.

Si Cicero Tulliam amaret, **Tullia eum** amaret. Eğer Cicero Tullia'yı sevseydi (ama sevmedi), Tullia da onu severdi (ama sevmedi). (sub. imperf. - sub. imperf.)

3. Geçmişe ait olmamış (gerçekleşmemiş) şart cümlesi: Her iki cümlenin fiili de -Miş'li Geçmiş Zamanda çekilir.

Si Cicero Tulliam amavisset, **Tullia eum** amavisset. Eğer Cicero Tullia'yı sevmiş olsaydı (ama sevmedi), Tullia da onu sevmiş olurdu (ama sevmedi). (sub. plusperf. - sub. plusperf.)

Bu Şart Cümlesi, karışık zamanlı olarak da kurulur. O zaman yardımcı cümlenin fiili -Miş'li Geçmiş Zamanda, esas cümlenin fiili ise Şimdiki Hikâye Zamanında olur. Bu tür cümleler, cümledeki fikre göre kurulur; örn. **Si me citius invenisses, liber nunc essem.** *Eğer beni hemen (çabucak) bulmuş olsaydın* (daha önce), *şimdi özgürdüm* (şimdi). (sub. plusperf. - sub. imperf.) (Bu örnekte de görüldüğü üzere, esas cümledeki öznenin özgür olması için, yardımcı cümledeki öznenin önce onu bulmuş olması şart olduğundan, başka deyişle yardımcı cümledeki fiilin daha önce işlenmiş olması şart olduğundan, -Miş'li Geçmiş Zaman kullanılmıştır.)[1]

Aşağıdaki örnekler, Şart Cümlelerinin kurulum özellikleri ve çeviri tarzlarıyla ilgili bir fikir oluşmasını sağlayacaktır.

Örnekler

Haber Kipi, Şimdiki Zaman / Şimdiki Zaman

Si tu vales, ego gaudeo. Sağlığın yerindeyse, bundan mutluluk duyarım.

Si hoc dicis, erras. Eğer bunu söylersen, yanlış yaparsın.

Si cras ad Circum ire vultis, iam cubitum ire necesse est. Eğer yarın Circus'a gitmek istiyorsan, artık yatağa gitmelisin (gitmek zorundasın).

Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit. Hiç kimse aklı başındayken dans etmez; delirmişse, o başka.

Poma cruda si sunt, vix evelluntur; si matura, decidunt. Meyveler hamsa, koparılmaz; olmuşsa, (zaten) kendi düşer.

Si latet ars, prodest; affert deprensa pudorem. Hüner gizli tutulursa, faydalı olur; anlaşılırsa (sezilirse, keşfedilirse) utandırır. (Bu örnekte **deprensa**, **deprehendere** fiilinin edilgen Geçmiş Zaman

1 Metin içinde şart cümlelerinin Türkçeye çevirisi, Türk dilinin yapısı gereği, değişiklik arz eder.

participiumudur ve **ars** (sanat) kelimesiyle birlikte gitmektedir. Participiumlar, yeri geldiğinde, Şart Cümlesi gibi de çevrilebilir.)

Nihil potest evenire nisi causa antecedente. Öncesinde bir nedeni yoksa, hiçbir şey vuku bulamaz (meydana gelemez).

Si spiritum ducit, vivit. Nefes alıyorsa, yaşıyor.

Haber Kipi, Şimdiki Hikâye Zamanı / Şimdiki Hikâye Zamanı

Si hoc dicebas, errabas. Eğer bunu söylüyor idiysen, yanlış yapıyordun.

Si quid credideras, errabas. Eğer bir şeye inanmışsan, hata yapıyorsundur. (Bu örnekte esas fiil Şimdiki Hikâye Zamanında, yardımcı fiil bir önceki zamanda, yani -Miş'li Geçmiş Zamandadır. Bu tür kullanımlara dikkat edilmesi gerekir.)

Haber Kipi, Geçmiş Zaman / Geçmiş Zaman

Si hoc dixisti, erravisti. Eğer bunu söylediysen, yanlış yaptın.

Si heri hoc fecisti, peccavisti. Eğer dün bunu yaptınsa, yanlış yaptın (günah işledin).

Si occidi, recte feci; sed non occidi. Eğer öldürdüysem, doğru yaptım; ama öldürmedim.

Haber Kipi, Gelecek Zaman / Gelecek Zaman

Nisi celerius curremus, furem non capiemus. Daha çabuk koşmadıkça, hırsızı yakalamayacağız.

Si hoc dices, errabis. Eğer bunu söylersen, yanlış yapacaksın.

Naturam si sequemur ducem, nunquam aberrabimus. Eğer doğayı izlersek (doğaya uygun yaşarsak, doğayı kılavuz alırsak), asla hata yapmayacağız (asla yoldan çıkmayız).

Haber Kipi, Gelecekte Geçmiş Zaman / Gelecek Zaman

Nisi his viatoribus aliquid cibi dederitis, fame peribunt. Yolculara bir parça yiyecek vermediğin takdirde, açlıktan ölecekler.

Si hoc dixeris, errabis. Eğer bunu söyleyecek idiysen (söylersen), yanlış yapacaksın.

Si feceris, magnam habebo gratiam; si non feceris, ignoscam. Eğer (bunu) yaparsan minnettar kalacağım; yapmazsan, affedeceğim (canın sağ olsun).

Si mihi bona re publica frui non licuerit, at carebo mala. Eğer iyi bir hükümetin keyfini süremeyeceksem de, en azından (şu) kötüsünden kurtulayım. (Şart Cümleleri yeri geldiğinde bir imtiyaz cümlesi gibi de çevrilebilir.)[1]

Subiunctivus Kipi, Şimdiki Zaman / Şimdiki Zaman

Si hanc medicinam bibas, statim convalescas. Bu ilacı içersen, hemen iyileşebilirsin.

Si pisces per aera volent, omnes mirentur. Eğer balıklar havada uçsa (uçabilse), herkes şaşırıp kalır.

Si id dicas, erres. Eğer bunu söylersen, yanlış yaparsın.

Senectus plena est voluptatis, si illa scias uti. Yararlanmasını bilirsen, yaşlılık keyif doludur (çok keyiflidir).

Memoria minuitur, nisi eam exerceas. Hafızanı beslemezsen, zayıflar.

Si vicinus tuus equum meliorem habeat quam tuus est, tuumne equum malis an illius? Eğer komşun seninkinden daha iyi bir ata sahip olsa, kendi atını mı, yoksa onunkini mi tercih edersin?

Tu si hic sis, aliter sentias. Eğer benim yerimde olsaydın (kendini benim yerime koysan), farklı düşünecektin (farklı düşünürsün, farklı düşünürdün, farklı düşüneceksin).

Si reviviscant et tecum loquantur; quid talibus viris responderes? Eğer yeniden hayata gelseler (dirilseler) ve seninle konuşsalar, böyle adamlara ne cevap verirdin? (Bu örnekte yardımcı cümle Şimdiki Zamanda olduğu halde, esas cümle Şimdiki Hikâye Zamanındadır).

Subiunctivus Kipi, Şimdiki Hikâye Zamanı / Şimdiki Hikâye Zamanı

Si hoc diceres, errares. Eğer bunu söyleseydin, hata yapardın.

Si rex essem, omnes me timerent. Eğer ben kral olsaydım (şimdi), herkes benden korkardı (şimdi).

1 Gildersleeve & Lodge 1903: 377.

Si opus conficeres, gratiam tibi haberem. Eğer işi bitirseydin, sana teşekkür ederdim.

Non possem vivere nisi in litteris viverem. Kitaplarım olmadıkça (edebiyat olmadıkça, çalışmalarım olmadıkça / olmasaydı) yaşayamazdım.

Si luxuriae temperaret, avaritiam non timeres. Eğer haz tutkusuna engel olabilseydi, açgözlülükten (hırstan) korkmazdı.

Subiunctivus Kipi, -Miş'li Geçmiş Zaman / -Miş'li Geçmiş Zaman

Sic hoc dixisses, erravisses. Eğer bunu söylemiş olsaydın, hata yapmış olurdun.

Si diligentius laboravissem, dominus me liberavisset. Eğer daha dikkatli çalışmış olsaydım, sahibim beni özgür bırakmış olurdu.

Nisi mecum in forum descendisset, illud spectaculum non vidisset. Benimle *forum*a gelmeseydin (gelmemiş olsaydın), o tiyatroyu seyretmemiş olurdun.

Si quid novi audivisset, nobis rem totam narravisset. Yeni bir haber duymuş olsaydı, bize hepsini anlatmış olurdu.

Nisi canis latravisset, furem cepissemus. Eğer köpek havlamamış olsaydı, hırsızı yakalamış olurduk (geçmişte).

Sive vera dixisset sive falsa, nemo ei credidisset. İster doğruyu söylemiş olsun, ister yanlışı, hiç kimse ona inanmamış olurdu (inanmazdı).

Si tibi esse scissem, ad te ipse venissem. Eğer senin orada olmuş olduğunu bilseydim, ben şahsen yanına gelirdim (gelmiş olurdum).

Hectora quis nosset (= novisset),[1] felix si Troia fuisset? Eğer Troia mutlu olmuş olsaydı, kim ne bilirdi Hector'u? (Hector'dan kimin haberi olurdu?)

Ego nisi peperissem, Roma non oppugnaretur, nisi filium haberem, libera in libera patria mortua essem. Eğer bir ana olmamış olsaydım (doğurmamış olsaydım), Roma (bugün) işgal edilmemiş

1 Latincede fiiller bu şekilde kısaltılarak yazılabilir.

olacaktı (edilmezdi, edilmeyecekti); bir oğlum olmasaydı, hür bir memlekette hür bir kadın olarak ölmüş olurdum. (Bu örnek, karışık çekimde bir şart cümlesidir; **oppugnaretur** ve **haberem** fiilleri Şimdiki Hikâye Zamanında, diğer fiiller -Miş'li Geçmiş Zamanda çekilmiştir.)

Gerundium (Fiil-İsim ya da İsim-Fiil)

Yukarıdaki 4. metinde geçen **ferendus** gibi ifadeler Latincede Gerundium olarak adlandırılır.

Latincede Gerundium fiilden türemiş isimdir; tıpkı Participiumun fillden türemiş sıfat olması gibi. Daha anlaşılır bir dille söylenecek olursa, Gerundium bir fiilin isim gibi haller alması ve isim gibi çekilmesidir. Örneğin *sevmek* bir mastardır, ama *sevme* bir fiil-isim, yani Gerundiumdur; *sevmenin, sevmeye, sevmek suretiyle* gibi ifadeler de Gerundiumun çekimli halleridir.

Ama bir Gerundium, Participiumdan farklı olarak, başka bir isim ya da bir edatla vs birlikte kullanılır.

Kısacası Gerundium, çekimli etken mastardır. Cinssiz bir isimdir ve sayısı yoktur. Fiil özellikleri taşır, yani nesne ya da zarf alabilir. Nesne aldığında Gerundivum (nesne almış Gerundium) adını alır.

Gerundium Oluşturma Kuralları

Gerundium düzenli fiillerin Şimdiki Zaman gövdesine, **-ndum, -ndi, -ndo, -ndo** takıları getirilerek oluşturulur ve nominativus ile vocativus halleri dışında bir isim gibi çekilir, başka deyişle yalnızca accusativus, genetivus, dativus ve ablativus olarak çekilir. Dolayısıyla özne olarak kullanılmaz. Özne yerine fiilin mastar hali kullanılır.

Hal	I.	II.	III.	IV.
Nom.	(amare)	(monere)	(legere)	(audire)
Voc.	—	—	—	—
Acc.	amandum	monendum	legendum	audiendum
Gen.	amandi	monendi	legendi	audiendi
Dat.	amando	monendo	legendo	audiendo
Abl.	amando	monendo	legendo	audiendo

Nominativus: **Amare dulce est.** *Sevmek güzeldir.* (Bu cümlede fiil bir öznedir, bu yüzden mastar hali kullanılmıştır.)

Accusativus: **amandum,** *sevmeyi* anlamına gelir ve daha çok **ad** ya da **in** edatıyla kullanılır. Bu şekilde *sevmeye, sevmek amacıyla* vb anlamlara sahip olur.

Ad amandum vivo. Sevmek için yaşıyorum.

Ad cantandum veni. Şarkı söylemeye geldim.

Habeo dicendum. Söyleyecek sözüm var.

Genetivus: **amandi,** *sevmenin* anlamına gelir ve bir isim ya da sıfatla kullanılır.

ars amandi: sevme sanatı

ars scribendi: yazma sanatı

cupido scribendi: yazma tutkusu veya hevesi

Genetivus Gerundium, **causā** ve **gratiā** kelimeleriyle birlikte kullanıldığında *hatırı için, uğruna, yoluna, yararına, adına, için, maksadıyla, amacıyla* vb anlamlar kazanır ve yeri geldiğinde bir amaç cümlesi gibi kullanılabilir.

cantandi causa: şarkı söylemek için

discendi causa: öğrenmek uğruna

Discendi gratia venimus. Öğrenmek maksadıyla geldik. (Amaç Cümlesi)

Dativus: **amando,** *sevmeye, sevme için* anlamına gelir ve genellikle sıfatlarla kullanılır.

Nos operam amando dedimus. Kendimizi sevmeye adadık.

Urbs utilis est vivendo. Şehir yaşamaya uygundur.

Aqua utilis est bibendo. Su içmeye uygundur (elverişlidir).

Ablativus: **amando,** *sevmek suretiyle, severek, sevmekle* anlamını verir.

operam dare: kendini adamak, kendini vermek, dikkatini vermek, dikkat kesilmek, ilgilenmek, iş edinmek

Amando deos placuimus. Severek tanrıları sakinleştirdik (gazabını dindirdik).

Mens discendo alitur. Zihin öğrenmekle beslenir.

Ablativus Gerundium **a, de, ex** ve **in** edatlarıyla da kullanılır.

Multa de bene beateque vivendo a Seneca disputata sunt. İyi ve mutlu yaşam üzerine Seneca tarafından çok tartışılmıştır (Seneca'nın eserlerinde iyi ve mutlu yaşam üzerine pek çok bahis söz konusudur).

Summa voluptas ex discendo capitur. Öğrenmeden çok büyük haz alınır.

Nesne Alan Gerundium: Gerundivum

Gerundium bir nesne aldığı zaman, Gerundivum olur. Bu durumda fiil üç takılı bir sıfat halini alır ve aldığı nesneyle uyumlu olarak çekilir.

I. ÇEKİM FİİL

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	amandus, -a, -um	amandi, -ae, -a
Voc.	amande, -a, -um	amandi, -ae, -a
Acc.	amandum, -am, -um	amandos, -as, -a
Gen.	amandi, -ae, -i,	amandorum, -arum, -orum
Dat.	amando, -ae, -o	amandis, -is, -is
Abl.	amando, -a, -o	amandis, -is, -is

II. ÇEKİM FİİL

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	monendus, -a, -um	monendi, -ae, -a
Voc.	monende, -a, -um	monendi, -ae, -a
Acc.	monendum, -am, -um	monendos, -as, -a
Gen.	monendi, -ae, -i,	monendorum, -arum, -orum
Dat.	monendo, -ae, -o	monendis, -is, -is
Abl.	monendo, -a, -o	monendis, -is, -is

III. ÇEKİM FİİL

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	legendus, -a, -um	legendi, -ae, -a
Voc.	legende, -a, -um	legendi, -ae, -a
Acc.	legendum, -am, -um	legendos, -as, -a
Gen.	legendi, -ae, -i,	legendorum, -arum, -orum
Dat.	legendo, -ae, -o	legendis, -is, -is
Abl.	legendo, -a, -o	legendis, -is, -is

IV. ÇEKİM FİİL

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	audiendus, -a, -um	audiendi, -ae, -a
Voc.	audiende, -a, -um	audiendi, -ae, -a
Acc.	audiendum, -am, -um	audiendos, -as, -a
Gen.	audiendi, -ae, -i,	audiendorum, -arum, -orum
Dat.	audiendo, -ae, -o	audiendis, -is, -is
Abl.	audiendo, -a, -o	audiendis, -is, -is

Gerundium: **cupido videndi**: görme arzusu.
Gerundium: **cupido urbem videndi**: şehri görme arzusu[1]
Gerundivum: **cupido urbis videndae**: şehri görme arzusu

Bu örneklerde görüldüğü üzere **cupido videndi**, **urbem** kelimesini nesne olarak aldığında, nesnesi onun halini, o da nesnesinin cinsini ve sayısını alır. Bu örnekte **videndi**, genetivus olduğu için **urbem** kelimesi genetivus (**urbis**) olur. Ardından **urbs** kelimesi dişil bir isim olduğu için, **videndi**, **videndae** olarak dişil genetivus olur. Ayrıca **urbs** kelimesi tekil olduğu için, ikisi de tekil olarak yazılır.

Bazen cümlede karışıklığa yol açmamak için Gerundium, Gerundivum olarak kullanılmaz; örn. **Philosophi cupidi sunt verum investigandi**. *Felsefeciler gerçeği (doğruyu, hakikati) keşfetmeye*

1 Bazen Gerundium bu şekilde, yani Gerundivum haline dönüşmeden de kullanılır (McKeown 2010: 236).

düşkündür. (Bu örnekte **verum** accusativus olarak bırakılmış, **veri investigandi** şeklinde Gerundivum olarak yazılmamıştır).

Bunların dışında **mei, tui, nostri, vestri** gibi genetivus zamirlerin, Gerundivum kalıbıyla kullanıldıklarında, cins ya da sayı bakımından birlikte gittikleri isme uyması gerekmez; örn. **Mulier sui servandi causa fugit.** *Kadın kendisini korumak için kaçtı.* (Bu örnekte **mulier** kelimesi dişil olduğu halde **sui** eril olarak kalmıştır.)

Zorunluluk İfade Eden Gerundivum

Gerundivum, **esse** fiiliyle kullanıldığında zorunluluk bildiren cümleler teşkil eder. Bu tür cümlelerde bir şeyin yapılmaya ihtiyaç duyduğu, hatta gerekli ya da zorunlu olduğu vurgulanır. Ayrıca bu tür cümlelerde eylemi gerçekleştirecek olan, yani araç konumundaki kelime dativus olur; örn. **Agnus pascendus est mihi.** *Kuzu benim tarafımdan beslenmelidir* (*Kuzuyu beslemeliyim*). (Bu örnekte **mihi**, eylemi gerçekleştirecek olduğu için dativus yazılmış, **pascendus** ile **agnus** bir sıfat ve isim gibi birbiriyle uyumlu çekilmiştir. Ayrıca **pascendus**'un edilgen anlam kazandığına dikkat edilmelidir.)

Bu tür zorunluluk ifade eden cümleler, Geçişsiz Fiillerle teşkil ediliyorsa, şahıssız olarak da (tek. n. nom.) kullanılabilir; örn. **Romam eundum est tibi.** *Roma'ya gitmek zorundasın* (*Senin tarafından Roma'ya gidilmelidir*). **Fortiter pugnandum est nobis.** *Bizim tarafımızdan cesurane dövüşülmelidir* (*Cesurane dövüşmeliyiz*).

Gerundivumun bu kullanımı tek başına kurulduğunda şu şekilde çevrilir: **addenda**: eklenecek şeyler (eklenmesi gerekli olan şeyler); **corrigenda**: düzeltilecek şeyler.

Gerundium ve Gerundivum Örnekleri

Legere est difficile. Okumak zordur.

Legendi ars est difficile. Okuma sanatı zordur (zor bir şeydir).

Cicero studiosus est legendi. Cicero okumaya düşkündür.

Plinius Maior operam dedit legendo. Yaşlı Plinius kendini okumaya adadı.

Servus cupit legere. Köle okumak istiyor.

Cantare dulce est. Şarkı söylemek hoştur (güzeldir).

Ars cantandi difficilis est. Şarkı söylemek zor zanaat.

Cantando uxori placuit. Şarkı söyleyerek eşini sakinleştirdi.

Carmina cantare difficile est. Şarkı söylemek zordur.

Oratio nobis laudanda est. Hitabeti takdir etmeliyiz.

Meus filius propensus est ad legendum. Oğlumun okumaya eğilimi var(dır) (okumaya yatkındır).

Renatus discit legendo. Renatus okuyarak öğreniyor.

Praeponenda (est) divitiis gloria. Onur, zenginliğe tercih edilmeli(dir). (Bu tür cümlelerde bazen **est** fiili yazılmayabilir.)

Parcendum est victis. Yenilenleri esirgemek (korumak) gerekir.

Diligentia praecipue colenda est nobis. Dikkatliliğe (dikkatli olmaya, farkında olmaya, farkındalığa) her şeyden öte özen göstermeliyiz (bu yanımızı geliştirmeliyiz, farkındalığımızı geliştirmeliyiz).

aliquid faciendi ratio: bir şey yapma yöntemi (mantığı)

cupiditas veri videndi: hakikati (doğruyu, gerçeği) görme arzusu

ad non parendum senatui: senatoya itaat etmemek için

quoniam aeternas poenas in morte timendum est nobis: ölümün getireceği sonsuz işkenceden (cazadan) korkmamız gerektiği için

Venimus cupiditate plura habendi. Daha çok şeye sahip olma arzusuyla geldik.

Carthago delenda est. Kartaca yok edilmelidir.

Omnibus moriendum est. Hepimiz ölmeliyiz.

Caesare interficiendo Brutus et Cassius patriae libertatem restituere conati sunt. Burutus ve Cassius, Caesar'ı öldürerek (öldürmek suretiyle), vatanı yeniden özgür kılmaya çalıştı. (Bu cümlede, **Caesare** ve **interficiendo** kelimeleri bir Ablativus Absolutus teşkil etmiştir.)

Homines ad deos nulla re propius accedunt, quam salutem hominibus dando. İnsanlar ancak ve ancak hemcinslerinin (diğer insanların) kurtuluşunu sağlayarak tanrılara daha yakın olabilirler (tanrıların katına ancak böyle yaparlarsa daha fazla yaklaşırlar).

Copia placandi sit modo parva tui. Bırak gönlünü almak için ufacık bir şansım olsun.

Aqua nitrosa utilis est bibendo (*dat.*). Alkali su içilmesi (içmek) iyidir (faydalıdır).

Lignum aridum materia est idonea eliciendis (*dat.*) **ignibus.** Kuru odun ateş tutuşturmaya uygun bir malzemedir.

Patriam diripiendam reliquimus. Vatanımızı talan edilmiş (yağmalanmış) halde bıraktık.

Fabius rem Romanam cunctando restituit. Fabius gecikmek suretiyle (düşmanı oyalamak taktiğiyle) Roma'nın düzenini eski konumuna kavuşturdu (Roma'nın davasını kazanmasını sağladı).

Hominis mens discendo et cogitando alitur. İnsanoğlunun zihni öğrenmekle ve düşünmekle beslenir.

Plausum meo nomine recitando dederunt. Adım okunduğunda alkışladılar (Adımın okunmasıyla birlikte bir alkış kopardılar).

Perdere non volo vivendi causas. Yaşama sebeplerimi kaybetmek (yok etmek) istemiyorum.

Cicero equitandi peritissimus fuit. Cicero ata binmekte çok ustaydı.

Prohibenda maxime est ira in puniendo (*abl.*). Bilhassa ceza verirken öfkeye meydan verilmemeli(dir).

Brutus in liberanda patria est interfectus. Brutus vatanını özgürlüğe kavuşturmaya gayret ederken (kavuştururken, kavuşturacakken, kavuşturmaya çabaladığı sırada = **dum liberat**) öldürüldü.

Atticus philosophorum praeceptis ad vitam agendam utebatur. Atticus filozofların ilkelerini yaşam rehberi olarak (yaşamını idare etmek için) kullanıyordu.

Sapientia ars vivendi putanda est. Felsefe yaşama sanatı olarak görülmeli(dir).

Philosophi in iis libris ipsis, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt. Filozoflar şöhreti küçümsemekle ilgili kaleme aldıkları kitaplarının üzerine kendi adlarını yazarlar.

C. DESCARTES, SENECA'DAN AHLAK KONULU BİR MEKTUP ALIYOR[1]

Bene vivendum et libenter moriendum nobis:
İyi yaşamalı ve hür ölmeliyiz.[2]

Desinamus, quod voluimus, velle. Ego certe id ago: senex ea desii velle quae puer volui. In hoc unum eunt dies, in hoc noctes; hoc opus meum est, haec cogitatio, imponere veteribus malis finem. Id ago ut mihi instar totius vitae dies sit.[3] Nec, mehercules, tamquam ultimum rapio, sed sic illum aspicio tamquam esse vel ultimus possit.

Hoc animo tibi hanc epistulam scribo, tamquam me cum maxime scribentem mors evocatura sit; paratus exire sum, et ideo fruar vita quia quam diu futurum hoc sit non nimis pendeo. Ante senectutem curavi ut bene viverem, in senectute ut bene moriar; bene autem mori est libenter mori.

İstediğimiz şeyi istemekten vazgeçelim. En azından ben böyle yapıyorum; yaşlılığımda, çocukken istediklerimi istemekten vazgeçtim. Tek bunun için günlerim geçti, bunun için gecelerim geçti; müzmin hastalıklarıma artık son noktayı koymak, benim ödevim, benim ana hedefim. Her günü, sanki bütün bir ömrümmüş gibi yaşıyorum. Tanrı aşkına, son günümmüş gibi yakasına yapışmıyorum tabii, ama ona son günüm olabilirmiş gibi bakıyorum.

Bu mektubu sana bu niyetle yazıyorum, sanki tam yazarken ölüm beni çağıracakmış gibi. Hayata veda etmeye hazırım ve bu yüzden hayattan tat almaya bakıyorum, çünkü bu vedanın ne kadar zaman sonra olacağıyla ilgili öyle pek fazla düşünmüyorum. Yaşlanmadan önce iyi şekilde yaşamaya özen gösterdim, yaşlı bir adam olunca da iyi şekilde ölmeye; öte yandan iyi şekilde ölmek, hür ölmektir.

1 Gramer ayrıntıları ve çeviri şekilleri metin içinde altı çizili kelimelerle vurgulanmıştır.
2 Seneca, *Epistulae Morales*, 61.
3 **mihi (dat) + esse**: malik olmak, sahip olmak.

Da operam ne quid umquam invitus facias. Quidquid necesse futurum est repugnanti, id volenti necessitas non est. Ita dico: qui imperia libens excipit partem acerbissimam servitutis effugit, facere quod nolit. Non qui iussus aliquid facit miser est, sed qui invitus facit. Itaque sic animum componamus ut quidquid res exiget, id velimus, et in primis ut finem nostri sine tristitia cogitemus.

Ante ad mortem quam ad vitam praeparandi sumus. Satis instructa vita est, sed nos in instrumenta eius avidi sumus; deesse aliquid nobis videtur et semper videbitur. Ut satis vixerimus, nec anni nec dies faciunt sed animus. Vixi, Renate carissime, quantum satis erat; mortem plenus exspecto. Vale.

Buna, istemeden asla bir şey yapmamak da diyebilirsin. Gelecekte olacak her şey isyan edene bir zorunluluktur, ama gönülden isteyen için zorunluluk olmaktan çıkar. İşte ben de bunu kastediyorum. Emirleri bile isteye kabul eden kişi, esaretin en acı kısmından kurtulur, yani istemediği bir şeyi yapmaktan. Emir altında bir şey yapan kişi zavallı (mutsuz) değildir, sadece bu şeyi istemeden yapan kişi zavallıdır (mutsuzdur). Bu yüzden zihnimizi şartların gerektirdiği şeyi (şartlar ne gerektiriyorsa onu) istemeye yöneltelim ve her şeyden önce hayatımızın sonu üzerine kederlenmeden durup bir düşünelim.

Hayata hazırlanmadan önce ölüme hazırlanmalıyız. Hayat yeterince donanımlı, ama biz onun alet edevatına heves etmekteyiz; bize hep eksikmiş gibi gelen ve hep de öyle gelecek olan şeye. Yeterince (uzun) yaşamak, ne yıllara bağlı ne günlere; sadece zihnimize bağlı. Ben yeterince (uzun) yaşadım, aziz dostum Renatus. Filemi doldurdum, ölümü bekliyorum. Kal sağlıcakla.

XIII. ÜNİTE

A. KONUŞMA DİLİYLE TEMEL GRAMER ÖZETİ

Bu üniteye kadar Latincenin temel grameri özetlenmiş durumdadır. Bundan sonra yapılacak iş, gramerdeki bir dolu ince ayrıntıyı metinlerle yoğrularak öğrenmektir. Bu süreçte en önemli yardımcı, her kelimenin başka başka kullanım özelliklerini, hangi yazarda ne anlamlarda geçtiğini gösteren sözlüklerdir.

Aşağıdaki diyaloglar hem basitçe bir gramer özeti hem de öğrenilen cümle yapılarının kullanımına dair örnekler olarak değerlendirilmeli ve her bir cümle yapısı gramerce incelenmelidir.

1. Descartes, Cicero ile Tanışıyor

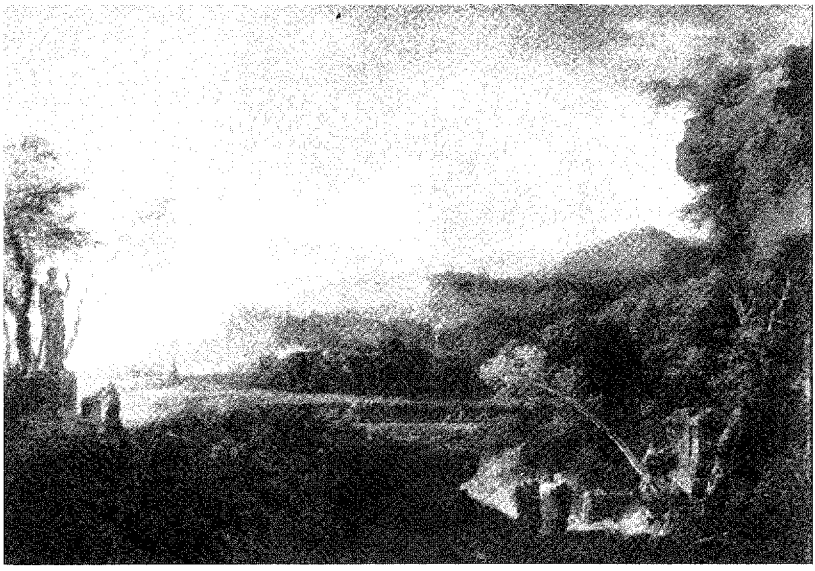

Descartes: Salve! Mihi nomen est Renatus Des Cartes. Quid est nomen tibi?

Cicero: Mihi nomen est Cicero. Quid agis?

Descartes: Merhaba! Adım Renatus Des Cartes. Senin adın ne?

Cicero: Adım Cicero. Nasılsın?

Descartes: Me bene habeo. Audivi nomen tuum. Tu es orator, poeta, rhetor, philosophus et excellentissimus scriptor. Te convenire iucundum est. Et quid tu agis?

Cicero: Bene valeo, gratias. Dic mihi, Renate, unde venis.

Descartes: Natus sum in Gallia. Sum Gallicus.

Cicero: Ubi in Gallia natus est?

Descartes: Urbs nativa mea est Haia.

Cicero: Cur venisti in Italiam, Romam?

Descartes: Ut discerem Latinam Linguam.

Cicero: Cur vis discere Latine?

Descartes: Primo, ut legam libros de philosophia scriptos in hac lingua; deinde, ut componam libros meos Latine. Nam certum est mihi philosophia non captum iri proprie sine Lingua Latina.

Cicero: Recte dixisti. Sum severus magister, sed aequus; visne repetere quae tu didiceras mecum?

Descartes: Quidni? Libenter.

Descartes: İyiyim. Adını işittim. Sen hatip, şair, rhetor, felsefeci ve çok üstün bir yazarsın. Seninle tanıştığıma memnun oldum. Ya sen nasılsın? (Seni sormalı?)

Cicero: İyiyim, teşekkürler. Söyle bakalım, Renatus, nerelisin?

Descartes: Galya'da doğdum. Galyalıyım.

Cicero: Galya'da nerede doğdun?

Descartes: Doğduğum şehir, La Haye.

Cicero: İtalya'ya, Roma'ya niçin geldin?

Descartes: Latin dilini (Latince) öğrenmek için.

Cicero: Niçin Latince öğrenmek istiyorsun?

Descartes: Öncelikle felsefeyle ilgili bu dilde yazılmış kitapları okumak ve sonra da kendi eserlerimi Latince kaleme alabilmek için. Çünkü felsefenin Latince olmadan esaslı şekilde kavranılamayacağından eminim.

Cicero: Doğru söyledin. Ben sert bir öğretmenim, ama insaflıyım. Öğrenmiş olduklarını benimle tekrarlamak ister misin?

Descartes: Niçin olmasın? Memnuniyetle.

2. Descartes, Cicero'yla Birlikte Öğrendiklerini Tekrarlıyor[1]

Partes Orationis: Cümlenin Öğeleri (Kelime çeşitleri)

Cicero: Partes orationis quot sunt?
Descartes: Octo.
Cicero: Quae?
Descartes: Nomen, pronomen, verbum, adiectivum, adverbium, coniunctio, praepositio, interiectio.

Cicero: Cümlenin kaç öğesi vardır?
Descartes: Sekiz.
Cicero: Hangileri?
Descartes: İsim, zamir, fiil, sıfat, zarf, bağlaç, edat, ünlem.

Nomen: İsim (Ad)

Cicero: Dic (da) nomen proprium.
Descartes: Plato.
Cicero: Dic (da) nomen appellativum.
Descartes: Puella.
Cicero: Dic (da) nomen collectivum.
Descartes: Populus.
Cicero: Quare *populus* dicitur nomen collectivum?
Descartes: Quia *populus* est numerari singularis at multitudinem significans.
Cicero: Genera nominum quod sunt?
Descartes: Tria.
Cicero: Quae?

Cicero: Özel isme bir örnek ver.
Descartes: Platon.
Cicero: Cins isme bir örnek ver.
Descartes: Kız.
Cicero: Bir topluluk adı söyle.
Descartes: Halk.
Cicero: Neden *halk*a topluluk adı deniyor?
Descartes: Çünkü *halk* sayıca tekil, ama çoğul anlam ifade ediyor.
Cicero: Kaç cins isim var?
Descartes: Üç.
Cicero: Hangileri?

1 Bu diyaloglar için bkz. Traupman 2007: 220-245.

Descartes: Genus masculinum, ut *hic magister*; genus femininum, ut *haec domina*; genus neutrum, ut *hoc bellum*.

Cicero: Numeri nominum quot sunt?

Descartes: Duo.

Cicero: Qui?

Descartes: Singularis, ut *hic magister*; pluralis, ut *hi magistri*.

Cicero: Casus nominum quot sunt?

Descartes: Sex.

Cicero: Qui?

Descartes: Nominativus, ut *hic magister*; vocativus, ut *o magister*; accusativus, ut *hunc magistrum*; genetivus, ut *huius magistri*; dativus, ut *huic magistro*; ablativus, ut *ab hoc magistro*.

Cicero: Da declinationem nominis, generis feminini, numeri singularis?

Descartes: Nominativo casu: haec rosa.
Vocativo casu: o rosa
Accusativo casu: hanc rosam
Genitivo casu: huius rosae
Dativo casu: huic rosae
Ablativo casu: ab hac rosa

Cicero: Declinationes nominum quot sunt?

Descartes: Quinque.

Cicero: Prima quae est?

Descartes: Eril cins, mesela *bu öğretmen*; dişil cins, mesela *bu hanım*; cinssiz, mesela *bu savaş*.

Cicero: İsimler sayıca kaçtır?

Descartes: İki.

Cicero: Neler?

Descartes: Tekil, mesela *bu öğretmen*; çoğul, mesela *bu öğretmenler*.

Cicero: İsimlerin kaç hali var?

Descartes: Altı.

Cicero: Neler?

Descartes: Nominativus, mesela *bu öğretmen*; vocativus, mesela *ey öğretmen*; accusativus, mesela *bu öğretmeni*; genetivus, mesela *bu öğretmenin*; dativus, mesela *bu öğretmene*; ablativus, mesela *bu öğretmenden*.

Cicero: Dişil cinste, sayıca tekil olan bir ismin çekimini yap.

Descartes: Nominativus halde: bu gül
Vocativus halde: ey gül
Accusativus halde: bu gülü
Genitivus halde: bu gülün
Dativus halde: bu güle
Ablativus halde: bu gülden

Cicero: Kaç isim çekimi var?

Descartes: Beş.

Cicero: Birinci çekim hangisi?

Descartes: Prima declinatio est nominis, cuius genitivus singularis in *-ae* diphthongo terminatur.

Cicero: Da exemplum.

Descartes: ***Haec rosa, huius rosae.***

Cicero: Secunda declinatio quae est?

Descartes: Secunda declinatio est nominis, cuius genitivus singularis in *-i* longo terminatur.

Cicero: Da exemplum.

Descartes: ***Hic magister, huius magistrī*** vel ***hoc donum, huius donī.***

Cicero: Tertia declinatio quae est?

Descartes: Tertia declinatio est nominis, cuius genitivus singularis in *-is* brevi terminatur, ut ***hic pater, huius patris.***

Cicero: Quarta declinatio quae est?

Descartes: Quarta declinatio est nominis, cuius genitivus singularis in *ūs* longa terminatur, ut ***hic exercitus, huius exercitūs.***

Cicero: Quinta declinatio quae est?

Descartes: Quinta declinatio est nominis, cuius genitivus singularis terminatur in *ēī* divisis, ut ***hic dies, huius diēī.***

Descartes: Birinci çekim isim, tekil genetivusu *-ae* çift seslisiyle biten isimdir.

Cicero: Bir örnek ver.

Descartes: *Bu gül, bu gülün.*

Cicero: İkinci çekim hangisi?

Descartes: İkinci çekim isim, tekil genetivusu uzun *-i* ile biten isimdir.

Cicero: Bir örnek ver.

Descartes: *Bu öğretmen, bu öğretmenin* ya da *bu hediye, bu hediyenin.*

Cicero: Üçüncü çekim hangisi?

Descartes: Üçüncü çekim isim, tekil genetivusu kısa *-is* ile biten isimdir; *bu baba, bu babanın* gibi.

Cicero: Dördüncü çekim hangisi?

Descartes: Dördüncü çekim isim, tekil genetivusu uzun *ūs* ile biten isimdir; *bu ordu, bu ordunun* gibi.

Cicero: Beşinci çekim hangisi?

Descartes: Beşinci çekim isim, tekil genetivusu ayrık harflerle uzun *ēī* ile isimdir; *bu gün, bu günün* gibi.

Cicero: Describe proprietates magister nominis.

Descartes: *Magister* est nomen appellativum, masculini generis, numeri singularis, casu nominativu.

Cicero: *Magister* (öğretmen) kelimesini gramer bakımından açıkla.

Descartes: *Magister* (öğretmen) cins isimdir, cinsi erildir, sayıca tekildir, nominativus (yalın) haldedir.

Pronomen: Zamir

Cicero: Pronomen quid est?

Descartes: Pars orationis quae pro nomine ponitur.

Cicero: Numeri pronominum quot sunt?

Descartes: Duo.

Cicero: Qui?

Descartes: Singularis, ut *ille*, pluralis, ut *illi*.

Cicero: Genera pronomen quot sunt?

Descartes: Tria.

Cicero: Quae?

Descartes: Genus masculinum, femininum, neutrum.

Cicero: Pronomina sunt aut finita aut infinita. Da exempla pronominis finiti.

Descartes: *Ego, tu, ille.*

Cicero: Da exemplum pronominis infiniti.

Descartes: *Aliquis.*

Cicero: Da exempla pronominis demonstrativi.

Descartes: *Hic, ille.*

Cicero: Da exempla pronominis relativi.

Cicero: Zamir nedir?

Descartes: İsmin yerine geçen bir cümle öğesidir.

Cicero: Kaç tane zamir var?

Descartes: İki.

Cicero: Neler?

Descartes: Tekil, mesela *o*, çoğul, mesela *onlar*.

Cicero: Kaç cins zamir vardır?

Descartes: Üç.

Cicero: Hangileri?

Descartes: Eril, dişil ve cinssiz.

Cicero: Zamirler ya belirli ya da belirsizdir. Belirli zamire örnekler ver.

Descartes: *Ben, sen, o*.

Cicero: Belirsiz zamire bir örnek ver.

Descartes: *(Herhangi) biri*.

Cicero: İşaret zamirine örnekler ver.

Descartes: *Bu, o*.

Cicero: İlgi zamirine örnekler ver.

Descartes: *Oui, quae, quod.*

Cicero: Da exempla pronominis interrogativi.

Descartes: *Quis, quid.*

Cicero: Da exempla pronominis reciproci.

Descartes: *Se, sibi.*

Cicero: Da exempla pronominis personalis.

Descartes: *Ego, nos, tu.*

Descartes: *Ki o* (eril), *ki o* (dişil), *ki o* (cinssiz).

Cicero: Soru zamirine örnekler ver.

Descartes: *Kim, ne.*

Cicero: Dönüşlü zamire örnekler ver.

Descartes: *Kendisini, kendisine.*

Cicero: Şahıs zamirine örnekler ver.

Descartes: *Ben, biz, sen.*

Adiectivum: Sıfat

Cicero: Adiectivum quid est?

Descartes: Pars orationis est quae nomini adicitur.

Cicero: Quot gradus comparationis sunt adiectivis?

Descartes: Tres gradus comparationis.

Cicero: Qui?

Descartes: Positivus, ut *doctus*; comparativus, ut *doctior*; superlativus, ut *doctissimus*.

Cicero: Quot terminationes sunt adiectivis, gradus positivi?

Descartes: Tres.

Cicero: Quae?

Descartes: Masculina, ut *doctus*; feminina, ut *docta*; neutra, ut *doctum*.

Cicero: Sıfat nedir?

Descartes: İsmi niteleyen bir cümle öğesidir.

Cicero: Sıfatların kaç mukayese derecesi vardır?

Descartes: Üç mukayese derecesi vardır.

Cicero: Neler?

Descartes: Yalın, mesela *doctus* (bilgili); üstünlük dereceli, mesela *doctior* (daha bilgili); en üstünlük dereceli, mesela *doctissimus* (en bilgili).

Cicero: Yalın haldeki bir sıfat kaç takılıdır?

Descartes: Üç.

Cicero: Nedir?

Descartes: Eril, mesela, *doctus* (bilgili); dişil, mesela *docta*; cinssiz, mesela *doctum*.

Cicero: Dic adiectivum possesivum.
Descartes: *Meus.*
Cicero: Dic adiectivum qualitatis.
Descartes: *Bonus.*
Cicero: Dic adiectivum quantitas.
Descartes: *Magnus, parvus.*
Cicero: Dic adiectiva numeri.
Descartes: *Unus, duo, tres.*
Cicero: Dic adiectiva numeri ordinalis.
Descartes: *Primus, secundus, tertius.*

Cicero: Mülkiyet sıfatına bir örnek ver.
Descartes: *Benimki.*
Cicero: Nitelik sıfatına bir örnek ver.
Descartes: *İyi.*
Cicero: Nicelik sıfatına örnek ver.
Descartes: *Büyük, küçük.*
Cicero: Sayı sıfatına örnek ver.
Descartes: *Bir, iki, üç.*
Cicero: Sıra sayı sıfatına örnek ver.
Descartes: *Birinci, ikinci, üçüncü.*

Verbum: Fiil

Cicero: Verbum quid est?
Descartes: Pars orationis cum tempore et persona sine casu.
Cicero: Modi quot sunt?
Descartes: Quattuor.
Cicero: Qui?
Descartes: Infinitus, ut *legere*; indicativus, ut *lego*; subiunctivus, ut *cum legerem*; imperativus, ut *lege*.
Cicero: Numeri verborum quot sunt?
Descartes: Duo.
Cicero: Qui?
Descartes: Singularis et pluralis.

Cicero: Fiil nedir?
Descartes: Hal almayan, zamanı ve şahsı olan bir cümle öğesidir.
Cicero: Kaç kip vardır?
Descartes: Dört.
Cicero: Neler?
Descartes: Mastar, mesela *legere* (okumak); Haber Kipi, mesela *lego* (okuyorum); Subiunctivus, mesela *cum legerem* (okurken); Emir Kipi, mesela *lege* (oku).
Cicero: Fiiller sayıca kaçtır?
Descartes: İki.
Cicero: Neler?
Descartes: Tekil ve çoğul.

Cicero: Personae verborum quot sunt?

Descartes: Tres.

Cicero: Quae?

Descartes: Prima, ut *lego*; secunda, ut *legis*; tertia, ut *legit*.

Cicero: Tempora in declinatione verborum quot sunt?

Descartes: Sex.

Cicero: Quae?

Descartes: Praesens, ut *lego*; imperfectium, ut *legebam*; futurum, ut *legam*; perfectum, ut *legi*; futurum perfectum, ut *legero*; plusquamperfectum, *legeram*.

Cicero: Coniugationes verborum quot sunt?

Descartes: Quattuor.

Cicero: Quae?

Descartes: Prima, secunda, tertia, quarta.

Cicero: Genera verborum quot sunt?

Descartes: Duo.

Cicero: Quae?

Descartes: Activa, passiva.

Cicero: Da exemplum verbi neutralis.

Descartes: *Sedeo*.

Cicero: Fiillerin kaç şahsı vardır?

Descartes: Üç.

Cicero: Hangileri?

Descartes: Birinci (şahıs), mesela *lego* (okuyorum); ikinci (şahıs), mesela *legis* (okuyorsun); üçüncü (şahıs), mesela *legit* (okuyor).

Cicero: Fiillerin çekiminde kaç zaman söz konusudur?

Descartes: Altı.

Cicero: Hangileri?

Descartes: Şimdiki Zaman, mesela *lego* (okuyorum); Şimdiki Hikâye Zamanı, mesela *legebam* (okuyordum); Gelecek Zaman, mesela *legam* (okuyacağım); Geçmiş Zaman, mesela *legi* (okudum); Gelecekte Geçmiş Zaman, mesela *legero* (okumuş olacağım, okuyacaktım); -Miş'li Geçmiş Zaman, *legeram* (okumuştum).

Cicero: Kaç fiil çekimi var?

Descartes: Dört.

Cicero: Neler?

Descartes: Birinci (çekim), ikinci (çekim), üçüncü (çekim), dördüncü (çekim).

Cicero: Fiillerin kaç çatısı var?

Descartes: İki.

Cicero: Hangileri?

Descartes: Etken, edilgen.

Cicero: Geçissiz fiile bir örnek ver.

Descartes: *Sedeo* (oturuyorum).

Cicero: Da exemplum verbi deponentis.

Descartes: *Loquor.*

Cicero: Da exemplum verbi inaequalis.

Descartes: *Fio.*

Cicero: Da exempla verbi defectivi.

Descartes: *Odi, pudet.*

Cicero: Quare defectiva dicuntur?

Descartes: Quia haec verba quibusdam figuris egent.

Cicero: Quibus figuris *pudet* eget?

Descartes: Eget persona prima et secunda. Dicitur etiam verbum impersonale.

Cicero: Quibus figuris *odi* eget?

Descartes: Habet neque tempus praesens, neque imperfectium neque futurum.

Cicero: Deponens fiile bir örnek ver.

Descartes: *Loquor* (konuşuyorum).

Cicero: Düzensiz çekim fiile bir örnek ver.

Descartes: *Fio* (oluyorum).

Cicero: Eksik çekimli fiile örnekler ver.

Descartes: *Odi* (nefret ediyorum), *pudet* (utanç veriyor).

Cicero: Neden eksik çekimli fiiller deniyor?

Descartes: Çünkü bu fiillerin bazı şekilleri eksik.

Cicero: *Pudet* fiilinin hangi şekilleri eksik?

Descartes: Birinci ve ikinci şahsı yok. Buna şahıssız fiil de deniyor.

Cicero: *Odi* fiilinin hangi şekilleri eksik?

Descartes: Şimdiki Zamanı yok, Şimdiki Hikâye Zamanı ve Gelecek Zamanı da yok.

Adverbium: Zarf

Cicero: Adverbium quid est?

Descartes: Pars orationis quae verbo adicitur et verbum explanat atque implet.

Cicero: Cui dictioni adverbium adicitur?

Descartes: Vel verbo vel adverbio vel adiectivo.

Cicero: Zarf nedir?

Descartes: Fiili niteleyen, açıklayan ve tamamlayan bir cümle öğesidir.

Cicero: Bir zarf hangi kelimeyi etkiler?

Descartes: Ya fiili, ya zarfı ya da sıfatı.

Cicero: Suntne adverbia declinabilia an indeclinabilia?

Descartes: Indeclinabilia.

Cicero: Da adverbia loci.

Descartes: *Hic, ibi.*

Cicero: Da adverbia numeri.

Descartes: *Semel, bis, ter.*

Cicero: Da adverbia quantitatis.

Descartes: *Multum, parum.*

Cicero: Da adverbia qualitatis.

Descartes: *Pulchre, bene, male.*

Cicero: Quot gradus comparationis sunt adverbiis?

Descartes: Tres.

Cicero: Qui?

Descartes: Positivus, ut *saepe*; comparativus, ut *saepius*; superlativus, ut *saepissime*.

Cicero: Zarflar çekimli midir, yoksa çekimsiz mi?

Descartes: Çekimsiz.

Cicero: Yer zarflarına örnek ver.

Descartes: *Burada, orada.*

Cicero: Sayı zarflarına örnek ver.

Descartes: *Bir kez, iki kez,* üç kez.

Cicero: Nicelik zarflarına örnek ver.

Descartes: *Çok, az.*

Cicero: Nitelik zarflarına örnek ver.

Descartes: *Güzelce, iyi bir şekilde, kötü bir şekilde.*

Cicero: Zarfların kaç mukayese derecesi vardır?

Descartes: Üç.

Cicero: Neler?

Descartes: Yalın, mesela *saepe* (sık, sık sık); üstünlük dereceli, mesela *saepius* (daha sık); en üstünlük dereceli, mesela *saepissime* (çok sık).

Participium: Fiil-Sıfat

Cicero: Participium quid est?

Descartes: Pars orationis partem adiectivi capiens, partem verbi.

Cicero: Tempora participiorum quot sunt?

Descartes: Praesens, ut *legens*; perfectum, ut *lectus*; futurum, ut *lecturus*.

Cicero: Participium nedir?

Descartes: Yarı sıfat, yarı fiil işlevi gören bir cümle öğesi.

Cicero: Participiumun kaç zamanı var?

Descartes: Şimdiki Zaman, mesela *legens* (okuyan); Geçmiş Zaman, mesela *lectus* (okunmuş olan); Gelecek Zaman, mesela *lecturus* (okuyacak olan).

Cicero: Quot participia a passivo verbo veniunt?

Descartes: Unum.

Cicero: Quod?

Descartes: Perfectum, ut *lectus*.

Cicero: Quot participia a activo verbo veniunt?

Descartes: Duo.

Cicero: Quae?

Descartes: Praesens, ut *legens* et futurum, ut *lecturus*.

Cicero: Edilgen bir fiilden kaç tane participium türetilir?

Descartes: Bir tane.

Cicero: Hangisi?

Descartes: Geçmiş Zaman, mesela *lectus* (okunmuş olan).

Cicero: Etken bir fiilden kaç tane participium türetilir?

Descartes: İki.

Cicero: Hangileri?

Descartes: Şimdiki Zaman, mesela *legens* (okuyan) ve Gelecek Zaman, mesela *lecturus* (okuyacak olan).

Gerundium: Fiil-isim

Cicero: Gerundium quid est?

Descartes: Est nomen verbale.

Cicero: Quare sic vocatur?

Descartes: Quia partem nominis capit, partem verbi.

Cicero: Da exemplum gerundii.

Descartes: *Legendi* causa.

Cicero: Gerundivum quid est?

Descartes: Est adiectivum verbale.

Cicero: Quare sic vocatur?

Descartes: Quia partem adiectivi capit, partem verbi.

Cicero: Da exemplum gerundivi.

Descartes: *Legendorum* librorum causa.

Cicero: Gerundium nedir?

Descartes: Fiil-isimdir (İsim-fiildir; Fiilimsi isimdir).

Cicero: Niçin böyle adlandırılıyor?

Descartes: Çünkü yarı isim, yarı fiil işlevi görüyor.

Cicero: Gerundiuma bir örnek ver.

Descartes: *Okumak* için (adına).

Cicero: Gerundivum nedir?

Descartes: Fiil-sıfattır (Sıfat-fiildir).

Cicero: Neden böyle deniyor?

Descartes: Çünkü yarı sıfat, yarı fiil işlevi görüyor.

Cicero: Gerundivuma bir örnek ver.

Descartes: Kitapları *okumak* için (adına).

Cicero: Quomodo partem adiectivi capit?
Descartes: Eo quod *libros* nomini adicitur.

Cicero: Sıfat işlevini nasıl üstleniyor?
Descartes: *Kitaplar* kelimesini etkileyerek.

Coniunctio: Bağlaç

Cicero: Coniunctio quid est?
Descartes: Pars orationis connectens ordinansque sententiam.
Cicero: Da coniunctionem copulativam.
Descartes: *Et.*
Cicero: Da coniunctionem disiunctivam.
Descartes: *Aut.*
Cicero: Da coniunctionem adversativam.
Descartes: *Sed.*
Cicero: Da coniunctionem concessivam.
Descartes: *Quamquam.*
Cicero: Da coniunctiones temporales.
Descartes: *Cum, antequam, postquam.*
Cicero: Da coniunctiones condicionales.
Descartes: *Si, nisi.*

Cicero: Bağlaç nedir?
Descartes: Bir cümleyi bağlayan ve düzenleyen bir kelime türüdür.
Cicero: Birleştirici bir bağlaç örneği ver.
Descartes: *Et* (ve).
Cicero: Ayrıştırıcı bir bağlaç örneği ver.
Descartes: *Aut* (ya, ya da).
Cicero: Karşıt düşünce belirten bir bağlaç örneği ver.
Descartes: *Sed* (ama).
Cicero: İmtiyaz bildiren bir bağlaç örneği ver.
Descartes: *Quamquam* (her ne kadar).
Cicero: Zaman bildiren bağlaçlara örnekler ver.
Descartes: *Cum* (-ince), *antequam* (-den önce), *postquam* (-den sonra).
Cicero: Şart bildiren bağlaçlara örnekler ver.
Descartes: *Si* (eğer), *nisi* (-madıkça).

Praepositio: Edat

Cicero: Praepositio quid est?

Descartes: Pars orationis quae, aliis partibus orationis praeposita, significationem earum implet aut mutat.

Cicero: Quibus casibus praepositiones serviunt?

Descartes: Accusativo et ablativo.

Cicero: Da praepositiones casus accusativi.

Descartes: *Ad, ante.*

Cicero: Da praepositiones casus ablativi.

Descartes: *Cum, pro.*

Cicero: Da praepositiones utrius casus.

Descartes: *In, super, sub.*

Cicero: Edat nedir?

Descartes: Başka kelimelerin önüne geldiğinde, onların anlamını tamamlayan ya da değiştiren bir kelime türü.

Cicero: Edatlar hangi hallerle (hangi halde isimlerle) birlikte gider?

Descartes: Accusativus ve ablativus.

Cicero: Accusativus halde kelime alan edatlara örnekler ver.

Descartes: *Ad* (-e doğru), *ante* (-den önce).

Cicero: Ablativus halde kelime alan edatlara örnekler ver.

Descartes: *Cum* (ile birlikte), *pro* (-uğruna).

Cicero: Her iki halde kelime alan edatlara örnekler ver.

Descartes: *In* (içinde, içine), *super* (üstünde), *sub* (altında).

Interiectio: Ünlem

Cicero: Interiectio quid est?

Descartes: Pars orationis significans mentis affectum voce incondita.

Cicero: Interiectio quid significare potest?

Descartes: Vel dolorem, ut *heu*; vel admirationem, ut *papae*; vel metum, ut *attat*.

Cicero: Ünlem nedir?

Descartes: Doğa sesini andıran bir sesle heyecanı dile getiren bir kelime türüdür.

Cicero: Ünlem neleri dile getirebilir?

Descartes: Acı dile getirir, mesela *heu* (ah! vah!); ya da hayranlık dile getirir, mesela *papae* (şahane! vay be!); veya korku dile getirir, mesela *attat* (eyvah!).

Accentus: Aksan

Cicero: In qua syllaba accentum ponimus.

Descartes: Aut in antepaenultima aut in paenultima.

Cicero: Quando accentum in paenultima syllaba ponimus?

Descartes: Quando paenultima syllaba est longa, ut *amā́mus*.

Cicero: In qua syllaba accentum ponimus si paenultima syllaba est brevis?

Descartes: In antepaenultima syllaba.

Cicero: Quando accentus ponitur in ultima syllaba?

Descartes: Nunquam aut utique rarissimo.

Cicero: Aksanı hangi heceye yerleştiririz?

Descartes: Sondan üçüncü heceye ya da sondan önceki heceye.

Cicero: Aksanı ne zaman sondan önceki heceye yerleştiriyoruz?

Descartes: Sondan önceki hece uzunsa, mesela *amā́mus* (seviyoruz).

Cicero: Sondan önceki hece kısaysa aksanı hangi heceye yerleştiririz?

Descartes: Sondan üçüncü heceye.

Cicero: Aksan ne zaman son heceye konur?

Descartes: Hiçbir zaman; ya da bazı durumlarda, ama çok nadir.

3. Descartes, Cicero'yla Latince Bir Cümleyi Gramer Açısından Nasıl İnceleyeceğini Tekrarlıyor

Cicero: Describamus nunc proprietates dictionum in hac sententia: *Ego arma virumque cano, qui olim a*

Cicero: Şimdi şu cümledeki kelimelerin özelliklerini gramerce inceleyelim: *Ben bir savaşın*[1] *ve vaktiyle Troia'nın*

1 Vergilius'un *Aeneis* adlı destanının başlangıç dizesi olan bu cümlede **arma, -orum, n.** (çoğ.), savaş anlamına gelir ve mecazi anlamdadır. Kelimenin ilk anlamı ise savunma silahı; silahlardır ve genel olarak silah anlamı bilinir. Aynı şey, **virum** kelimesi için de geçerlidir (**virum**, adam; yiğit).

Troiae oris longinquis venit. Ego quae pars orationis est?

Descartes: Pronomen.

Cicero: Cuius est numeri?

Descartes: Numeri singularis.

Cicero: Cuius est generis in hoc loco?

Descartes: Masculini.

Cicero: Quo est casu?

Descartes: Casu nominativo.

Cicero: Estne pronomen finitum an infinitum?

Descartes: Pronomen finitum.

Cicero: *Arma* quae pars orationis est?

Descartes: Nomen.

Cicero: Quale? Nomen proprium an appellativum?

Descartes: Nomen appellativum.

Cicero: Cuius est generis?

Descartes: Neutrius.

Cicero: Cuius est numeri?

Descartes: Pluralis.

Cicero: Quo casu est in hoc loco?

Descartes: Accusativo.

Cicero: Unde hoc certum est?

Descartes: A syntaxe; *cano* enim verbum accusativo adiungitur.

Cicero: Quotae declinationis est *arma*?

Descartes: Secundae.

uzak kıyılarından gelen bir adamın türküsünü söylüyorum. Ben, ne çeşit bir kelimedir?

Descartes: Zamir.

Cicero: Hangi sayıda?

Descartes: Tekil sayıda.

Cicero: Bu cümledeki cinsi ne?

Descartes: Eril.

Cicero: Hangi halde?

Descartes: Nominativus.

Cicero: Belirli bir zamir mi, yoksa belirsiz bir zamir mi?

Descartes: Belirli zamir.

Cicero: *Arma* (silah, savaş) ne çeşit bir kelime?

Descartes: İsim.

Cicero: Ne tür? Özel isim mi, cins isim mi?

Descartes: Cins isim.

Cicero: Bu ismin cinsi ne?

Descartes: Cinssiz.

Cicero: Bu ismin sayısı ne?

Descartes: Çoğul.

Cicero: Bu cümlede hangi halde?

Descartes: Accusativus.

Cicero: Nereden belli?

Descartes: Sözdiziminden; çünkü *cano* (türkü, şarkı söylüyorum), accusativus alan bir fiil.

Cicero: *Arma* kaçıncı çekim?

Descartes: İkinci.

Cicero: Poniturne *arma* proprie an figurate?
Descartes: Figurate.
Cicero: Quare?
Descartes: Quia pro *bello* ponitur.
Cicero: *Virum* quae pars orationis est?
Descartes: Nomen.
Cicero: Cuius est generis?
Descartes: Masculini.
Cicero: Cuius est numeri?
Descartes: Singularis.
Cicero: Quale? Proprium an appellativum?
Descartes: Nomen appellativum.
Cicero: *Que* quae pars orationis est?
Descartes: Coniunctio.
Cicero: Cuius est potestatis? Copulativae an disiunctivae?
Descartes: Copulativae.
Cicero: Cuius ordinis? Praepositivi an postpositivi?
Descartes: Postpositivi.
Cicero: *Cano* quae pars orationis est?
Descartes: Verbum.
Cicero: Cuius modi est?
Descartes: Indicativi.
Cicero: Cuius personae est?
Descartes: Primae.

Cicero: *Arma* kelimesi esas anlamında mı, yoksa mecazi anlamda mı kullanılıyor?
Descartes: Mecazi anlamda.
Cicero: Neden?
Descartes: Çünkü *bellum* (savaş) yerine kullanılıyor.
Cicero: *Virum* (adam) ne çeşit bir kelime?
Descartes: İsim.
Cicero: Bu ismin cinsi ne?
Descartes: Eril.
Cicero: Bu ismin sayısı ne?
Descartes: Tekil.
Cicero: Ne tür? Özel isim mi, cins isim mi?
Descartes: Cins isim.
Cicero: *Que* (ve) ne çeşit bir kelime?
Descartes: Bağlaç.
Cicero: İşlevi ne? Birleştirici mi, ayrıştırıcı mı?
Descartes: Birleştirici.
Cicero: Sırası ne? Öne getirilen bağlaç mı, yoksa sona getirilen bağlaç mı?
Descartes: Sona getirilen bağlaç.
Cicero: *Cano* (türkü, şarkı söylüyorum) ne çeşit bir kelime?
Descartes: Fiil.
Cicero: Hangi kipte?
Descartes: Haber kipinde.
Cicero: Kaçıncı şahıs?
Descartes: Birinci.

Cicero: Dic tertiam personam?

Descartes: *Canit.*

Cicero: Cuius numeri est?

Descartes: Singularis.

Cicero: Dic pluralem primae personae.

Descartes: *Canimus.*

Cicero: Cuius generis est? Activi an passivi?

Descartes: Activi.

Cicero: Dic passivum?

Descartes: *Canor.*

Cicero: Cuius temporis est?

Descartes: Praesentis.

Cicero: Dic imperfectium.

Descartes: *Canebam.*

Cicero: Dic perfectum.

Descartes: *Cecini.*

Cicero: Dic participium futurum.

Descartes: *Canturus.*

Cicero: Dic infinitum activum.

Descartes: *Canere.*

Cicero: Dic gerundium.

Descartes: *Canendi.*

Cicero: Dic gerundium casu nominativo.

Descartes: Gerundium eget casu nominativo.

Cicero: Üçüncü şahıs olarak çek?

Descartes: *Canit* (türkü söylüyor).

Cicero: Hangi sayıda?

Descartes: Tekil.

Cicero: Çoğul birinci şahıs olarak çek.

Descartes: *Canimus* (türkü söylüyoruz).

Cicero: Çatısı ne? Etken mi, edilgen mi?

Descartes: Etken.

Cicero: Edilgenini söyle?

Descartes: *Canor* (türküm okunuyor).

Cicero: Hangi zamanda?

Descartes: Şimdiki Zamanda.

Cicero: Şimdiki Hikâye Zamanını söyle.

Descartes: *Canebam* (türkü söylüyordum).

Cicero: Geçmiş Zamanını söyle.

Descartes: *Cecini* (türkü okudum).

Cicero: Gelecek Zaman participiumunu söyle.

Descartes: *Canturus* (türkü okumak üzereyim).

Cicero: Etken mastarını söyle.

Descartes: *Canere* (türkü söylemek).

Cicero: Gerundiumunu söyle.

Descartes: *Canendi* (türkü söylemenin).

Cicero: Gerundium nominativus halini söyle.

Descartes: Gerundiumun nominativus hali yok.

Cicero: *Qui* quae pars orationis est?
Descartes: Pronomen.
Cicero: Quale pronomen?
Descartes: Relativum pronomen.
Cicero: Quid est eius nomen antecedens?
Descartes: *Virum.*
Cicero: *Qui* cuius est generis?
Descartes: Masculini.
Cicero: Cuius numeri est?
Descartes: Singularis.
Cicero: Quare numerus singularis ponitur?
Descartes: Quia nomen antecedens est numeri singularis.
Cicero: Quo casu est *qui*?
Descartes: Casu nominativo.
Cicero: Cuius potentiae est?
Descartes: Est subiectum *venit* verbi.
Cicero: *Olim* quae pars orationis est?
Descartes: Adverbium.
Cicero: Cui dictioni *olim* adicitur?
Descartes: *Venit* verbo.
Cicero: Estne adverbium loci an temporis an qualitatis an quantitatis?
Descartes: Temporis.
Cicero: *A* quae pars orationis est?
Descartes: Praepositio.

Cicero: *Qui* (ki o) ne çeşit bir kelime?
Descartes: Zamir.
Cicero: Ne çeşit bir zamir?
Descartes: İlgi zamiri.
Cicero: Yerine geçtiği ad ne?
Descartes: *Virum* (adam).
Cicero: *Qui* (ki o) zamirinin cinsi ne?
Descartes: Eril.
Cicero: Sayısı ne?
Descartes: Tekil.
Cicero: Neden tekil sayıda çekilmiş?
Descartes: Çünkü yerine geçtiği isim tekil.
Cicero: *Qui* (ki o) hangi halde?
Descartes: Yalın halde.
Cicero: İşlevi ne?
Descartes: *Venit* (geliyor) fiilinin öznesi.
Cicero: *Olim* (vaktiyle) ne çeşit bir kelime?
Descartes: Zarf.
Cicero: *Olim* (vaktiyle) hangi kelimeyi etkiliyor?
Descartes: *Venit* (geliyor) fiilini.
Cicero: Yer zarfı mı, zaman zarfı mı, yoksa nitelik ya da nicelik zarfı mı?
Descartes: Zaman.
Cicero: *A* ne çeşit bir kelime?
Descartes: Edat.

Cicero: Cui casu servit?
Descartes: Casui ablativo.
Cicero: Cui nomini adiungitur?
Descartes: *Oris* nomini.
Cicero: *Troiae* quae pars orationis est?
Descartes: Nomen.
Cicero: Quale? Proprium an appelativum?
Descartes: Proprium.
Cicero: Cuius est generis?
Descartes: Feminini.
Cicero: Cuius est numeri?
Descartes: Singularis.
Cicero: Quo est casu?
Descartes: Genitivo.
Cicero: *Oris* quae pars orationis est?
Descartes: Nomen.
Cicero: Quale? Proprium an appellativum?
Descartes: Appellativum.
Cicero: Cuius est generis?
Descartes: Feminini.
Cicero: Quo casu est?
Descartes: Ablativo plurali.
Cicero: Dic casum nominativum singularem.
Descartes: *Ora.*
Cicero: *Longinquis* quae pars orationis est?
Descartes: Adiectivum.
Cicero: Quo est casu?
Descartes: Ablativo.

Cicero: Hangi halde bir kelime alıyor?
Descartes: Ablativus halde.
Cicero: Hangi kelimeyle birlikte gidiyor?
Descartes: *Oris* kelimesiyle.
Cicero: *Troiae* (Troia'nın) ne çeşit bir kelime?
Descartes: İsim.
Cicero: Ne tür? Özel isim mi, cins isim mi?
Descartes: Özel.
Cicero: Cinsi ne?
Descartes: Dişil.
Cicero: Sayısı ne?
Descartes: Tekil.
Cicero: Hangi halde?
Descartes: Genetivus.
Cicero: *Oris* ne çeşit bir kelime?
Descartes: İsim.
Cicero: Ne tür? Özel isim mi, cins isim mi?
Descartes: Cins isim.
Cicero: Cinsi ne?
Descartes: Dişil.
Cicero: Hangi halde?
Descartes: Çoğul ablativus.
Cicero: Tekil nominativus halini söyle.
Descartes: *Ora* (kıyı).
Cicero: *Longinquis* (uzaklardan), ne çeşit bir kelime?
Descartes: Sıfat.
Cicero: Hangi halde?
Descartes: Ablativus.

Cicero: Cuius est generis?
Descartes: Feminini.
Cicero: Cuius est numeri?
Descartes: Pluralis.
Cicero: Cui dictioni adicitur?
Descartes: *Oris.*
Cicero: Cuius gradus comparationis est?
Descartes: Positivi.
Cicero: Da gradum superlativum.
Descartes: *Longinquissimus, -a, -um.*
Cicero: Venit quae pars orationis est?
Descartes: Verbum.
Cicero: Cuius est temporis?
Descartes: Temporis perfecti.
Cicero: Cuius personae est?
Descartes: Tertiae.
Cicero: Dic personam primam.
Descartes: *Veni.*
Cicero: Cuius numeri est?
Descartes: Singularis.
Cicero: Cuius modi est?
Descartes: Indicativi.
Cicero: Cuius coniugationis est?
Descartes: Quartae.

Cicero: Cinsi ne?
Descartes: Dişil.
Cicero: Hangi sayıda?
Descartes: Çoğul.
Cicero: Hangi kelimeyi etkiliyor?
Descartes: *Oris* (kıyılardan).
Cicero: Hangi mukayese derecesinde?
Descartes: Yalın.
Cicero: En üstünlük derecesini söyle.
Descartes: *Longinquissimus, -a, -um* (çok uzak).
Cicero: *Venit* (geldi), ne çeşit bir kelime?
Descartes: Fiil.
Cicero: Zamanı nedir?
Descartes: Geçmiş Zaman.
Cicero: Kaçıncı şahıs?
Descartes: Üçüncü.
Cicero: Birinci şahısta çek.
Descartes: *Veni* (geldim).
Cicero: Hangi sayıda?
Descartes: Tekil.
Cicero: Hangi kipte?
Descartes: Haber Kipinde.
Cicero: Hangi çekim?
Descartes: Dördüncü.

B. DESCARTES, CICERO'YA KENDİNDEN BAHSEDİYOR[1]

Ab ineunte aetate, ad literarum studia animum adieci; et quoniam a praeceptoribus audiebam illarum ope certam et evidentem cognitionem eorum omnium quae ad vitam utilia sunt acquiri posse, incredibili desiderio discendi flagrabam.

Tunc degebam in una ex celeberrimis totius Europae scholis. Studia omnia quibus operam dederam in scholis, negligebam. Sciebam eloquentiam vires habere permagnas, et ad ornatum vitae multum conferre; (sciebam) poesi nihil esse amoenius aut dulcius multa; multa praecepta contineri in scriptis quae de moribus tractant. Sciebam theologiam ostendere viam ad caelum; jurisprudentiam, medicinam et scientiarum reliquas honores et divitias in cultores suos congerere. Mathematicis disciplinis praecipue delectabar, ob certitudinem atque evidentiam rationum quibus nituntur.

Çocukluğumdan beri ruhumu özgür sanatlarla besledim. Öğretmenlerimden yaşama yararı dokunacak her şeyin kesin ve apaçık bilgisinin bu sanatlar aracılığıyla elde edilebileceğini işittiğimden, bunları öğrenmek için inanılmaz bir aşkla yanıp tutuşuyordum.

Oysa Avrupa'nın en ünlü okullarından birinde eğitim görüyordum. Okulda önem verdiğim derslerin hiçbirini ihmal etmiyordum. Belagatin eşsiz bir gücü olduğunu ve yaşama güzel bir tat kattığını biliyordum; şiirden daha hoş, daha tatlı hiçbir şeyin olmadığını; ahlak konulu eserlerde nice öğüt içerildiğini de. Teolojinin göğe giden yolu (bize) gösterdiğini; hukukun, hekimliğin ve diğer bilimlerin kendi tedrisatından geçenleri mevki ve para sahibi yaptığını da biliyordum. Kesin ve apaçık kanıtlarla örülü olmasından ötürü matematikle ilgili bilimlerdense ayrı bir haz alıyordum.

1 Bu metin, Descartes'in *Dissertatio de Methodo* (Yöntem Üzerine Konuşma) adlı eserinin bazı bölümlerinin basitleştirilerek değiştirilmiş biçimidir. Tam çevirisi için bkz. Dürüşken (çev.) 2013a.

Nec contentus scientiis quas docebamur, libros de quibuslibet aliis magis curiosis atque a vulgo remotis tractantes quotquot in manus meas inciderant evolveram. Omnem denique bonorum librorum lectionem nobis prodest. Idem fere est agere cum viris prisci aevi, quod apud exteras gentes peregrinari.

Quapropter ubi primum mihi licuit per aetatem, e praeceptorum custodia exire, literarum studia prorsus reliqui: Captoque consilio nullam in posterum quaerendi scientiam, nisi quam in vasto mundi volumine possem reperire, insequentes aliquot annos variis peregrinationibus impendi.

Üstelik ben bize öğretilen bilgilerle de yetinmeyip çok daha merak uyandırıcı ve sıradan insanın dokunmaya bile çekindiği ne kadar kitap varsa elime geçtikçe hepsini hatmetmiştim. Sonuçta her iyi kitabın öğrenilmesi bize yarar sağlar. Eski çağların adamlarıyla teşrikimesaide bulunmak, yabancı diyarlara seyahat etmekle neredeyse aynı şeydir.

İşte bu yüzden yaşım kemale erip de öğretmenlerimin denetiminden çıktığım anda, kitabi bilgileri de tamamen bir kenara bıraktım. Dünyanın o koskoca kitabında bulabileceğimden daha farklı bir bilim aramama kararı alarak önümdeki birkaç yılı (yurt dışında) çeşitli yerlere seyahatlerle geçirdim.

II. KİTAP

LATİNCE FELSEFİ METİNLERDEN ÇEVİRİ ÖRNEKLERİ

I. BÖLÜM

A. ROMA'NIN FELSEFİ TERİMLER OLUŞTURMA ÇABASI[1]

Descartes, Latince Felsefe Terimler Yaratma Çabasına Tanık Oluyor

Roma'nın Yunan'ı siyasal anlamda fethi, aynı zamanda Yunan'ın gelişmiş ve işlenmiş edebiyat ve felsefe dünyasına teslim oluşunun başlangıcıdır. Çünkü bu dönem öncesinde özellikle bu iki alanda hem dil hem de duyuş ve yaşayış bakımından oldukça kısır olan Roma, Yunan'ı siyasal olarak esir aldığı gibi onun ıtır kokulu kültür bahçelerinde gezinmeye, kendisine uygun gördüğü her çiçeği doyasıya koklamaya, hatta bununla da yetinmeyip bu çiçeklerin kökünü alarak kendi bahçesine ekmeye başlamıştır. Bu etkileşimi en iyi dile getiren de *Graecia capta ferum victorem cepit* (Fethedilen Yunanistan vahşi fatihini esir aldı) sözlerinin sahibi şair Horatius olmuştur.[2]

1 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Dürüşken 1994: 11-17.

2 Horatius, *Epistulae*, 2.1.156.

Ama hiç kuşkusuz bütün bu süreç yukarıda bahsedildiği kadar şiirsel olmamıştır; özellikle de Roma'nın, kimliğinin en önemli göstergesi saydığı kendi diline Yunancadan yepyeni felsefi terimler kazandırma aşamasındaki kaygıları ve çektiği sıkıntıları düşünüldüğünde. Çünkü Lucretius ve Cicero'dan başlayarak Quintilianus'a kadar genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Romalı edebiyatçıların ve düşünürlerin Yunan filozoflarının felsefi ve bilimsel öğretilerine uygun terimler bulma, bulamadıklarında da o terimin Yunancasını hiç değiştirmeden kullanma ya da Yunanca terimleri olduğu gibi Latinceleştirme uğraşısıyla gece yakılan kandillerin cılız ışığında epeyce bir zaman geçirdiği gözlerden kaçmaz.[1]

Bu uğraşının duayenlerinden Lucretius, Epikuros felsefesinin ilkelerini konu alan *De Rerum Natura* (Doğa) adlı şiirini kaleme alırken, Yunan atomcu kuramın terimlerini Latin diline kazandırma telaşındaydı. Çünkü bu konu Roma'da henüz yepyeniydi, dolayısıyla Lucretius'tan önce atomcu kuramla ilgili şöyle sistemli herhangi bir kelime dağarı mevcut değildi.[2] Kısaca Lucretius'un işi çok zordu ve o bu zorluğu, eserini adadığı Memmius adlı dostuna şöyle hitap ederek dile getirdi:[3]

Ne me animi fallit Graicorum obscura reperta
difficile inlustrare Latinis versibus esse,
multa novis verbis praesertim cum sit agendum
propter egestatem linguae et rerum novitatem.
Sed tua me virtus tamen et sperata voluptas
suavis amicitiae quemvis efferre laborem
suadet et inducit noctes vigilare serenas.

Yunanların sırlı keşiflerini Latince dizelere dökmek
zor iş, gayet iyi bilmekteyim;
dilimiz yoksul, konu da yeni olduğundan,
yepyeni kelimelerle ifade etmek zorunda olduğuma göre,
özellikle bir çok meseleyi.

1 Quintilianus, *Institutio Oratoria*, 2.14.2; 8.33.3.

2 Lucretius'tan önce Epikuros felsefesini Latinceye çevirmeyi deneyen, ancak çevirilerinin zayıflığından dolayı Cicero tarafından kınanan yazarlar da vardı (Cicero, *Tusculunae Disputationes*, 1.6). Lucretius bu yazarlardan hiç söz etmez ve eserinde Epikuros felsefesinin kavramlarını ilk kez kendisinin Latinceleştirdiğini üstü kapalı da olsa sık sık vurgular.

3 Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.136-142.

> Ama senin faziletin ve benim de o tatlı dostluğumuzdan
> elbet kazanacağım keyif beklentim
> cesaretlendirecek eminim, her türlü zorluğa göğüs germemde
> ve uyanık kalmamı sağlayacak gecelerin sessizliğinde.

Öyle de oldu ve bu hummalı uğraş en sonunda meyvelerini fazlasıyla verdi. Öyle ki Lucretius Epikuros'un atomcu görüşlerini Latince olarak yazmakla kalmadı, aynı zamanda *De Rerum Natura*'nın 1. Kitabında yer alan Epikuros'un gözünden atomcu öğretiyi oluşturanlar hakkındaki eleştirisini düşünce tarihine önemli bir belge olarak da kaydettirdi.[1]

Lucretius'un Latinceleştirdiği bazı önemli Epikurosçu kavramlar şunlardı:

atomoi (atomlar): *corpora prima; primordia; ordia prima; semina rerum, rerum primordia, materies, genitalia corpora* (Lucretius bu adlarla atomların hem küçüklüğünü, hem her şeyin başlangıç noktası olduğunu hem de yaratıcı kudretini belirtmek ister.)[2]

to kenon (boşluk): *vacuum, inane*

kinēsis kata parenklisin (sapma): *clinamen*

metakosmia (dünyalar arası boşluk): *intermundia*

eidōla (cisimlerden salınan ve onların kopyaları olan görüntüler, imgeler, hayaller): *simulacra*

Lucretius'un çektiği zorluğu Cicero da paylaştı; hatta ondan iki kat fazla. Lucretius'un yaşamı sona erdiğinde, Cicero yedi yaşlarındaydı ve elbette henüz kendi dilindeki felsefi kavram yoksulluğunu bilmiyordu. Yunan felsefesinde güçlü bir eğitim aldıktan ve kendini tümüyle felsefeye verdikten sonra Latince kavram yaratmada kendinden önceki uğraşların iyice farkına vardı; farkına varır vamaz da bu konuya Lucretius'tan daha sistemli, daha derin şekilde yaklaşma gereği hissetti. Çünkü kendi fikrine göre Yunan edebiyatı ve felsefesi ancak Latin diline aktarıldığında daha büyük değer kazanacaktı.

1 Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.635-920; bkz. Bailey 1964: 10-11.

2 Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.54-61. Ayrıca bkz. Sedley 1998: 38.

Cicero bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirdi:[1]

> *Hoc mihi Latinis litteris illustrandum putavi, non quia philosophia Graecis et litteris et doctoribus percipi non posset, sed meum semper iudicium fuit omnia nostros aut invenisse per se sapientius quam Graecos aut accepta ab illis fecisse meliora (...).*
>
> (Felsefeyi) Latince terimlerle açıklamak gereğini hissettim; felsefenin Yunan edebiyatı ve Yunan âlimleri aracılığıyla öğrenilemeyeceğinden değil tabii; daha ziyade bizimkilerin her konuda Yunanlardan daha bilgece buluşlar yapmış olduklarına ve Yunanlardan miras aldıklarını daha iyi hale getirmiş olduklarına her zaman inanmış olduğumdan.

Cicero, her şeyden önce bir söylev ustasıydı ve bu yüzden önceki çağlarda ya da kendi çağında Yunan felsefesiyle uğraşan ve kendilerine filozof diyen kimselerin eserlerindeki üsluplarını hiç beğenmiyor ve her fırsatta onlara veryansın ediyordu;[2] özellikle Epikuros felsefesini Roma'da yaymaya çalışanların yazış teknikleri onun zihnindeki açık, berrak, zarif ve incelikli dile hiç mi hiç uymuyordu. Bu konuda Lucretius'tan da öyle çok söz etmedi ve felsefi kavram türetirken kendisine daha çok Latin dilinin letafetine nüfuz etmiş yazarları örnek aldı. Bu şekilde başta Peripatetikler ile Akademiacılar olmak üzere Stoa ve diğer önemli Yunan felsefe okullarının kavramlarını Latinceleştirmeye başladı; Latincede karşılığını bulamadığı ya da Latinceleştirildiğinde anlam kaymasına sebep olabileceğini düşündüğü terimleriyse Yunanca aslıyla kullanmaktan hiç çekinmedi. Örneğin Yunanca *logikē* (mantık) terimine *ars disserendi* (tartışma sanatı) veya *ars disceptatrix* (karar verme sanatı) şeklinde Latince karşılıklar bulduğu halde, çoğu zaman Yunanca aslını kullanmanın daha doğru olacağına hükmetti.[3] Ya da Yunanca *rhētōr* (hitabet ustası, söz üstadı) kelimesini çoğu eserinde Yunanca aslıyla kullanırken, bazen bu kelimeye *magister dicendi* (konuşma ustası) demeyi yeğledi.[4]

Gerçi Yunancayı Latin diline tercih etme konusunda yanılgıya düştüğü durumlar da olmadı değil. Örneğin Latince *dolor* (acı) ve

1 Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1.1-2.
2 Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1.6; 7; 3.6; *Academia*, 1.516.
3 Cicero, *De Finibus Bonorum et Malorum*, 1.7.
4 Cicero, *De Oratore*, 1.84-87; 3.92-94, 125.

labor (zahmet) kelimelerini, aralarındaki anlam farkına rağmen Yunanların tek bir kelimeyle karşıladıklarını söyledi ve bu yüzden *O verborum inops interdum, quibus abundare te semper putas, Graecia!* (Ey Yunanistan, çok fazla olduğunu sandığın kelimelerinde bazen öyle yoksulsun ki!) diye söylendi durdu.[1] Oysa bu iki terimin Yunancada ayrı ayrı karşılıkları zaten vardı; *dolor* Yunanca *algos*, *labor* ise *ponos* terimleriyle karşılanmaktaydı.[2]

Aynı şekilde Yunanca *pathos* terimine Latince karşılık ararken de benzer bir durum yaşadı. Çünkü *pathos* (akılla dizginlenemeyen duygular ya da duygu durumları) terimini önceleri Latince *morbus* (hastalık) kelimesiyle karşıladı. Bunun nedeni, Yunanların acımak, kıskanmak, coşmak, neşeli olmak vb ruh hallerine *pathos* dediklerini zannetmesiydi. Ama sonradan Latince *morbus* kelimesinin anlamının, Yunanca kelimenin anlamını karşılayamadığını sezdi ve *morbus* yerine Latince *perturbatio* (ruhsal kargaşa, karmaşa) kelimesini tercih etti. Oysa Latincedeki *morbus* kelimesi, zaten başka bir kelimeyle, yani *nosos* ile karşılanmaktaydı.[3]

Cicero, bu türlü yanılgılara düşmekle birlikte, Lucretius'tan farklı olarak, Latin dilinin terim üretmede içsel bir gücü olduğuna bütün samimiyetiyle inandı ve bu inanç onun Yunan felsefesini Roma'nın ana damarlarına Latince olarak zerk etmesine, ardından da gelecek çağlara Latince olarak aktarmasına sebep olduğu gibi, onu günümüzde bile hâlâ kulaklarımızda yankılanan birçok felsefi terimin yaratıcısı kıldı; en önemlisi de *humanitas* (insaniyet) teriminin.[4]

Evet, Cicero'nun şahsi çabalarıyla yarattığı felsefe eserleri Roma'nın düşünsel yaşamındaki boşluğu doldurmuş ve Latince kültürel bir dil olarak gitgide gelişmişti. Ama bazı öyle Yunanca kavramlar vardı ki, Latince olarak tek bir kelimeyle ifade edilemedikleri için, yıllar geçse de dile oturmuyor ve yeterince anlaşılamıyordu. Cicero'dan çok sonra bu konuyu mercek altına alan Seneca'nın bu

1 Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 2.35.

2 Gwynn 1926: 85.

3 Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 3.7-8; 4.23. Ayrıca bkz. Gwynn 1926: 232.

4 Cicero'nun felsefi kavramlarına ilişkin genel bir bilgi için bkz. Yonarsoy 1982; özellikle mantık terimleri için bkz. Dürüşken 1992.

tür kavramlarda hâlâ çile çekiyor olması bu olumsuz durumun en iyi kanıtıydı.

Seneca (İÖ 4-İS 65), Latin diline yepyeni terimler kazandırdığı için Cicero'ya övgüler yağdırmakla birlikte, tıpkı Lucretius gibi, hâlâ Latin dilinin yetersizliğinden şöyle dem vuruyordu:[1]

> *Quanta verborum nobis paupertas, immo egestas sit, nunquam magis quam hodierno die intellexi. Mille res inciderunt, cum forte de Platone loqueremur, quae nomina desiderarent ne haberent, quaedam vero, quae cum habuissent, fastidio nostro perdidissent.*
>
> Dilimizin kelime açısından yetersizliğini, hatta kıtlığını bugüne kadar hiç bu kadar iyi anlamamıştım. Tesadüfen tam Platon'dan söz ediyordum ki, hâlâ dilimizde adlandırılmayı bekleyen ya da adlandırıldıkları halde üstüne düşmediğimiz için yitip gitmiş olan pek çok kavramla karşılaştım.

Seneca'nın bu yakınmasına neden olan kavramlar, Latince *essentia* (öz) terimiyle karşılanmış olan *ousia* (töz, cevher) ile *quod est* (varolan) kelimeleriyle karşılanmış olan *to on* (öz, varlık) kavramıydı. Ona göre bu adlandırılış bu iki kavramın anlamını tam olarak içermiyor ve sıkıntı doğuruyordu; özellikle Yunanca *ousia* kavramının tek bir Latince terimle değil de, ancak bir tanımla karşılanabilmiş olması, sıkıntısını daha da artırıyordu. Ama yazık ki yine kendisi bir terim türetip de bu duruma çare olamıyordu.[2]

Cicero'nun felsefe ve mantık kavram dizinini daha sistemli hale getiren ünlü hitabet ustası ve eğitimci Quintilianus da (İS yak. 35-100) Seneca gibi düşünüyordu ve yeni türetilen bazı terimlerin dile tam anlamıyla yerleşmemiş olduğunu belirtiyordu.[3] Örneğin Yunanca *enkyklios paideia* (Yunan'ın geleneksel eğitim sistemi) terimini Cicero *artes liberales* ya da *liberalis disciplina* (özgür sanatlar) olarak Latinceye çevirmiş,[4] Vitruvius ise aynı Yunanca terimi yarı Yunanca, yarı Latince olan *encyclios disciplina* terimiyle çevirmeyi yeğlemişti.[5] Ama Quintilianus'a göre bu Latince terim dile yerleşmemişti; bu yüzden de Yunancasını kullanmakta bir sakınca yoktu.

1 Seneca, *Epistulae Morales*, 58.1.
2 Seneca, *Epistulae Morales*, 58.6-8.
3 Quintilianus, *Institutio Oratoria*, 5.10.1.
4 Cicero, *De Oratore*, 1.72; 2.162.
5 Vitruvius, *De Architectura*, 1.1.11.

Hatta aynı şekilde ve aynı nedenden ötürü, *grammatikē* (dilbilgisi), *rhetorikē* (söylev sanatı, retorik), *mousikē* (müzik) gibi bazı terimler de Yunanca olarak kullanılabilirdi.[1]

Görüldüğü üzere Quintilianus için bazı Yunanca terimleri biçimsiz bir Latince terimle karşılamak yerine, asıllarını kullanmak evlaydı.[2] Ona göre özellikle *rhētorikē* (söylev sanatı, hitabet sanatı), *enthymēma* (kısaltılmış kıyas), *epikheirēma* (hitabi kıyas) gibi önemli Yunanca terimlerde tam bir karara varılamamış ve bu terimler Latin diline bir türlü yerleştirilememişti.[3]

Buna rağmen Quintilianus, tarih içinde Aristoteles'in kategorilerini Latinceleştirmede gösterilen olumlu tutumu anmadan, hatta bu durumun anadile giren birçok felsefi kavramın aslında yeterince özümsenmiş olduğunu kanıtladığını da belirtmeden geçmek istemedi ve şöyle dedi:[4]

> *(...) Aristoteles elementa decem constituit, circa quae uersari uideatur omnis quaestio: Ousia, quam Plautus essentiam vocat, neque sane aliud est eius nomen Latinum, sed ea quaeritur, 'an sit.' Qualitatem, cuius apertus intellectus est: Quantitatem, quae dupliciter a posterioribus diuisa est, quam magnum et quam multum sit? Ad aliquid, unde ducta est translatio et comparatio. Post haec Ubi et Quando; deinde Facere, Pati, Habere, quod est quasi armatum esse, vestitum esse: Nouissime keisthai, quod est compositum esse quodam modo, ut calere, stare, irasci.*

Aristoteles her konuya ilişkin olabilecek on kategori oluşturdu: İlki, Plautus'un *essentia* (öz) dediği *ousia*. Bunun sahiden de Latincede daha başka bir karşılığı yoktur ve bu kategoriyle bir şeyin olup olmadığı sorgulanır. İkincisi niteliktir ki, zaten bunun anlamı apaçıktır. Üçüncüsü niceliktir. Daha sonra gelen felsefeciler bunu ikiye ayırmış ve bu kategoriyle bir şeyin ne kadar büyük ve ne kadar çok olduğunu sorgulamıştır.[5] Bu kategoriden sonra, bir şeyin nereden aktarıldığının ve neyle kıyaslandığının sorgulandığı kategori gelir.[6] Ardından da yer ve zaman kategorisi gelir. Sonra etki, edilgi ve iyelik kategorileri yer alır; bu sonuncusu, mesela bir kişinin silahlı olduğunu ya da giyinik olduğunu belirtir. En sonuncusu *keisthai* ya da durum kategorisidir ki, bir şeyin ne durumda olduğunu belirtir; örneğin bir şeyin sıcak olduğunu, ayakta durduğunu ya da öfkeli olduğunu.

1 Quintilianus, *Institutio Oratoria*, 2.14; 1.4.
2 Quintilianus, *Institutio Oratoria*, 2.14.1.
3 Quintilianus, *Institutio Oratoria*, 2.14;1-4,5,10;3.6.
4 Quintilianus, *Institutio Oratoria*, 3.6.23-24.
5 Büyüklüğünü ve sayısını.
6 **Relatio**: Bağıntı kategorisi.

Aulus Gellius da (İS yak. 125-180) *Noctes Atticae* (Attika Geceleri) adlı eserinde, Aristoteles ve Platon'dan dolaysız çeviri denemeleri yapar ve yeni felsefi öğretileri açıklamak için türetilmiş olan yepyeni Latince terimlerle Latincenin Yunanca karşısında eskiye oranla çok daha iyi bir konuma getirildiğini söyler.[1]

Gellius'un bazı Yunanca kavramlara karşılık Latinlerin uygun gördüğü terimlerden seçtiği örnekler şunlardır:

aksiōmata (önermeler): *profata, proloquia* ya da Cicero'nun daha iyisini buluncaya kadar kullanacağını belirtmiş olduğu[2] *pronuntiatum*

synemenon aksiōma (şartlı önerme): *adiunctum, conexum*

sympeplegmenon aksiōma (bileşik önerme): *coniunctum, copulatum*

diezeugmenon aksiōma (ayrık kıyas): *disiunctum*

Görüldüğü gibi özellikle Quintilianus ve Gellius'un ara sıra şikâyet etmelerine rağmen, Latince kavramları kendilerinden önceki dönemlere göre daha rahat kullanıyor olmaları, başka deyişle dilin eksikliklerini ve fazlalıklarını daha iyi yargılayabilmeleri, Latin dilinin uzun ve aralıksız çalışmalar sonucunda kavramsal açıdan Yunan dili altındaki ezikliğini iyice üzerinden atmış olduğunu, artık esiri olduğu bu kültür diline rakip olacak bir konuma yükselmiş olduğunu kanıtlar.

Özet halinde sunduğumuz bütün bu bilgilerin ışığında şöyle genel bir değerlendirme yapabiliriz: Roma, Yunan'ın gelişmiş kültür dünyasına ayak uydurmak için bütün gelişmiş veya gelişmekte olan ulusların karşılaşacağı iki yoldan birini seçmek durumunda kalmıştır: Ya Yunan dilinin yabancı kavramlarını olduğu gibi anadile aktaracaktır ya da dilsel olarak zorlu ve bunalımlı bir dönemden geçerek yabancı kavramlara kendi anadilinde karşılık bulacaktır.

Yabancı sözcüklerle beslenen, öz üretimden yoksun bir dilin varlığını sürdüremeyeceğinin bilincinde olan Romalılar, bu zorluk

1 Aulus Gellius, *Noctes Atticae*, 15.26; 20.5.

2 Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1.14.

karşısında sağduyulu hareket edip anadillerinin Yunancanın içinde erimesine izin vermemişler ve hiç vakit kaybetmeden yeni terimler üretmeye girişmişlerdir. Bu girişimde önceliği sadece kulaklarına hoş gelen, kendi zevklerini doyurucu terimlere değil, dilde kullanılabilirlik hakkı kazanacak terimlere vermişlerdir. Kullanılabilirlik hakkı kazanmayan, yani dilde nesnelleşmeyen terimler ise yitip gitmiş ya da yıllar yılı sürekli eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun yanında Latinlerin yeni terimler oluştururken, tek kelimeyle ifade edilenlerin yaşama şansının tanım yoluyla türetilen terimlere oranla daha yüksek olduğunu sezinlemeleri de ilgi çekicidir. Bu, günümüzde bile yeni terimler üretme işleminde göz ardı edilmemesi gereken temel bir konudur.

Romalılar ancak anlatımı zayıflatacak durumlarda tanımlama ve örnekseme yoluyla Latince kavramlar oluşturmayı uygun görmüştür. Kaynak dilde, yani Yunancada özsel bir değişiklik yaratacağına inandıkları durumlarda ise, anlaşılması güç Latince bir terim kullanmaktansa kavramın Yunancasını hiç değiştirmeden kullanmayı daha yerinde bulmuşlardır. Bu durum, Latin dilinin özellikle bazı soyut kavramlar söz konusu olduğunda Yunan diline karşı verdiği zorlu sınavda zaman zaman başarısız olduğunu kanıtlasa da, başka bir bakış açısından değerlendirildiğinde, Romalıların Yunancaya iyice hâkim olduklarını, dolayısıyla çeviri yaparken hangi durumlarda özsel bir değişikliğe neden olabileceklerini çok iyi kavradıklarını gösterir; bunun yanı sıra kültür dünyalarına ve yaşayışlarına tamamen yabancı bir kavramın kendi dillerinde anlaşılmasını zorlaştıracak bir terimle karşılanmasının sonradan ortaya çıkabilecek yanlış anlaşılmalara sebep olacağını fark edip çok tedbirli davrandıklarını da.

İşte Romalı aydınların tüm bu zorlu basamaklardan geçerek oluşturdukları Latince ya da, şöyle dersek, Yunanca-Latince ortak kültür dili, sonunda sadece Romalıların değil, tüm insanlığın ortak kültür mirası olacak seviyeye erişmiştir.

B. LATİNCE BİR METNİN ÇEVİRİSİ İÇİN TEMEL ÖNERİLER

Yukarıda görüldüğü üzere zorlu, ama yaratıcı bir sancıyla meydana getirilen Latince felsefe dilini Türkçeye aktarırken, metin hangi edebi yazara ait olursa olsun, bazı temel hususlar hiçbir zaman gözden kaçırılmamalıdır. Felsefi metnin özel bir terminolojisi olduğundan, çeviri süreci diğer metinlere göre daha özel bir çalışma gerektirse de, bu temel hususlar sırf felsefi eserler için değil, herhangi bir konuda yazılı tüm Latince metinler için geçerlidir.

Latince bir metnin çeviri sürecini dört ana işleme tabi tutmak faydalı olacaktır.

1. Metnin yazarı ve üslubu hakkında bilgi edinilmesi: Tecrübeyle sabittir ki, Latince bir metnin sağlıklı ve anlaşılır çevirisi için her şeyden önce metnin konusunun ve üslup özelliklerinin, ayrıca metnin yazarının hem bireysel yaşamının hem de yaşadığı dönemin adeta zihinsel bir haritasını çıkarmak şarttır. Her Latince metin bir şekilde dönüp dolaşıp Yunan kültür dünyasına dayanacağından, bu haritanın bir ayağı Latin dünyasının ilgili döneminde dururken, diğer ayağı mutlaka Yunan dünyasına basmalıdır. Kısaca ele alınan konu, yazar ve üslubu öncesi ve sonrasıyla iyi bir araştırmaya tabi tutulmalı ve yazarın diline zihinsel bir aşinalık kazanmak için, varsa, söz konusu metinden önceki metinleri de gözden geçirilmelidir.

Bunun yanı sıra antikçağ yazarlarının çevrilecek eserleri için mutlaka iyi bir edisyon seçilmeli, gerekirse seçilen edisyon başka başka edisyonlarla karşılaştırılmalıdır. Çünkü aynı yazara ait edisyonların kimi zaman kelimelerinde, kimi zaman da cümlelerinde büyük farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Hatta Campanella gibi bazı yazarlarda şahit olduğumuz üzere, birçok edisyonda paragraflar bile atlanmış durumdadır.[1]

2. Metnin yüksek sesle okunması: Latince konuşulup işitilen bir dil değildir, bu yüzden diğer Batı dillerinden yapılan çeviri sürecinden farklı tekniklerin uygulanmasını gerektirir. Latince bir metni önce kulak, sonra zihin işitmelidir. Bu yüzden çevrilecek me-

1 Dürüşken (çev.) 2008.

tin, Türkçe anlamının yakalanıp yakalanmadığına pek aldırmadan, baştan sona birkaç kez yüksek sesle okunmalı ve kelimelerin önce kulağa çarpması sağlanmalıdır.

3. Cümlelerin gramer bakımından temel öğelerine ayrılması: Okuma işleminin ardından, metnin tüm paragrafları tek tek ana cümlelerine ayrılmalı, her bir cümlenin, I. Kitapta belirtilen gramer kuralları çerçevesinde, önce ne cümlesi (Sıfat Cümlesi mi, Zaman Cümlesi mi, Şart Cümlesi mi) olduğu anlaşılmalıdır. Bunu anlamanın en kolay yolu, her bir cümleye özgü bağlaçlar ve kurulum kurallarıdır; örneğin **si** ile başlayan cümlelerin Şart Cümlesi, **cum** ile başlayan cümlelerin Zaman, Sebep ve İmtiyaz cümlesi, İlgi Zamirleriyle bağlayan cümlelerin Sıfat Cümlesi vs olması gibi. Basit ya da bileşik cümlelerin bulunması ise, yardımcı cümlelerle kurulmuş uzun cümlelere göre hiç şüphesiz daha kolaydır.

Ne cümlesi olduğu anlaşılan yardımcı cümle kalıpları daha sonra esas cümle ve yardımcı cümle olarak ikiye ayrılmalı ve önce fiil, sonra özne (nominativus haldeki bir kelime) ve hemen ardından accusativus halde çekilen kelimeler, yani nesneler tespit edilmeli, geri kalan sıfat, zarf, edat gibi öğelerin tespiti sonraya bırakılmalıdır.

Kelimelerin belirgin son takılarından yola çıkılarak ve fiile, daha önceki ünitelerde görüldüğü şekilde belirgin sorular sorularak gerçekleşecek bu işlem, cümlenin eylemini, eylemi gerçekleştiren özneyi ve eylemden etkilenen nesneyi gramer açısından görünür kılar.

Latincede öznenin fiilde içerilebileceği ya da zamir şeklinde de yazılabileceği gözden kaçırılmadan bulunacak tüm özneler (nominativuslar), nesneler (accusativular) ve fiiller cümlenin esas çatısını oluşturur; bunlar cümlenin çevirisini kolaylaştıracak anahtar kelimelerdir ve bunları sonradan sıfatlar, edatlar ve zarflarla birleştirmek daha kolay olur.

Latince bir paragraf ne kadar uzun olursa olsun, kelimelerin çekimleri ve cümle kurulum kuralları iyi bilindikten ve yazarın üslup özelliklerine göre zaman zaman istisnalar olabileceği de hatırdan çıkarılmadıktan sonra, cümle yapılarını salt gramer açısından tespit etmek ve cümlelerin ana öğelerini yerli yerine koymak zorlu bir süreç olmaktan çıkacaktır.

Öznesi, nesnesi ve fiili belirlenen bir cümleye diğer öğeleri yerleştirirken şu temel hususları da akılda tutmakta fayda vardır:

a. Sıfatlar ait oldukları isimlerle birlikte yerleştirilir.

b. Edatlar ilişkin oldukları isimlerle birlikte yerleştirilir.

c. Zarflar ilişkin oldukları kelimelerle birlikte yerleştirilir.

4. Cümlelerin anlamlandırılması: Latince bir cümlenin anlamlandırılması, gramerce analizinin yapılıp cümlenin ortaya çıkarılmasından daha zorlu bir süreçtir. Çünkü her şeyden önce çoğu Latince kelimenin hem esas hem de mecaz olarak birden fazla, üstelik bazen birbirinden tamamen farklı anlamları vardır; örneğin *tempus* kelimesinin en bilinen anlamı "zaman"dır; ama *tempus* aynı zamanda "şakak" anlamına da gelir. Bu anlamların hangisinin doğru olacağını belirlemek için, demek ki başka hususların geniş yelpazede ve sırasıyla düşünülmesi gerekir. Bu konuda en büyük yardımcı hiç şüphesiz kelimelerin hangi yazarda, bu yazarın hangi eserinde hangi anlamda kullanıldığını gösteren sözlüklerdir. Sözlüklerin yetersiz kaldığı durumlarda ise, metnin düzyazı ya da şiir şeklinde yazılmış olmasının, metnin ana temasının ve bu temada kullanılabilecek kelime çeşitlerinin, yazarın üslubunun, deyiş şeklindeki kullanımların ve benzeri noktaların hepsini birden göz önüne alıp cümleyi kelimelerin bilinen ilk anlamları üzerinden hemen yorumlamamak gerekir.

Hatta bazen bütün kelimelerin doğru anlamları bulunmuş olsa bile, cümlede o anlam sakil durabilir, o zaman kelimelerin eş ya da karşıt anlamlarını veren Latince sözlüklerden faydalanılması ya da cümlenin ana çatısının doğru anlaşılıp anlaşılmadığının tekrardan tespiti şarttır.

Ama her dilden çeviride olduğu gibi, Latincede de tek tek kelimeleri doğru anlamlandırmak cümleleri anlamlandırmak demek değildir. Bütün bu yardımcı araçlar, çeviri sürecinin teknik tarafıdır, en son kertede en önemli unsur çevirmenin dil becerisidir.

Latince kelimeleri anlamlandırma süreci, özellikle belirli bir terminolojisi olan ve konusu edebi metinlerin konusundan farklı bir kavrayışı gerektiren mimarlık, tıp, matematik vb bilim dallarıyla ilgili metinlerde daha çetrefilleşir. Çünkü böyle metinlerde temel sözlüklerin yanına özgün sözlüklerin eklenmesi, çevirmenin dil becere-

siyle birlikte ilgili konuya hâkimiyetinin de devreye girmesi gerekir. Her sanat veya bilim sahasında yazılmış Latince metni o konuya hâkim ve Latince bilen birinin çevirmesi en sıradan öneri olacaktır. Ama böyle örnek çevirmenler grubu ülkemizde hiç olmadığı gibi, dünyada da sayıca azdır.

C. LATİNCE FELSEFE METİNLERİNİN ÇEVİRİSİNE DAİR

Özel terminolojisi olan ve özel bir bilgi gerektiren sanat ve bilim dallarını konu edinen Latince metinlerin çevirisinde yaşanan sıkıntının benzeri felsefi metinler için de geçerlidir. Hatta felsefi metinler, diğer bilim dallarından öte tamamen soyut kavramlarla dolu olduğundan, cümlelerin anlamlandırılması temel sözlükler, özgün sözlükler, çevirmenin dil becerisi ya da konuya hâkimiyetinden öte çok iyi bir zihinsel kavrayışı ve felsefi duyuşu da gerektirdiğinden, daha büyük gayret içerir.

Çok iyi Latince gramer bilinse de, Latince felsefi metinlerin çevirisinde felsefi dile özgü Latince terimlerin anlamının tam olarak kavranamamasından kaynaklanan temel bir zorluk yaşanır. Çünkü Klasik Latincenin çoğu felsefe terimi, yukarıda anlatıldığı üzere, Yunanca terimlerin çevirisidir ve dolayısıyla asıl anlamları Yunan felsefecilerine özgü anlayışta gizlidir. Latince yazılmış her antikçağ felsefe metni dönüp dolaşıp bir yerden Yunan dili, edebiyatı ve felsefesine dokunur. Bu yüzden ele alınan Latince felsefe metni yukarıda belirtilen tüm aşamalara tabi tutulmuş olsa bile, cümle içindeki terimler hem Yunan hem de Latin kültüründeki anlamlarıyla karşılaştırılmadan çevrilmeye çalışılırsa, cümlelerin anlamlandırılması sorunlu olur.

Terimleri karşılaştırmanın anlamı, ele alınan konuyla ilgili Yunan felsefecilerin metinlerinin de çalışılması ve söz konusu Latince metnin yazarından önce Yunan yazarının da konuyla ilgili görüşlerine vakıf olunmasıdır; tıpkı Latin kültürüyle ilgili yapılacak her tezde konuya önce Yunan'ın nasıl yaklaştığına vakıf olunması gibi.

Çoğu Yunanca felsefe teriminin bir özelliği, ilk edebi metinler olan Homeros metinlerinde açıkça tespit edilebileceği üzere, Yunan

dilinde hazır bulunan kelimelere felsefi anlamlar katılarak derinleştirilmiş terimler olmasıdır. Dilde hazır bulunan bu terimler Homeros sonrasında özellikle lirik şairler, tragedya şairleri gibi doğaya, insana, tanrılara, yaşama ve ölüme derin gözlerle bakan, insan aklını ve ruh hallerini en ince ayrıntısına kadar okumasını bilen edebiyatçılar sayesinde daha soyut anlamlar içerecek hale getirilmiştir. Onların ardından gelen felsefeciler de dilde hazır bulunan ve soyutlaşmış ya da soyutlaşmaya yüz tutmuş bu kelimeleri kendi felsefe sistemlerine göre yoğurup terimleştirmişlerdir. Bu nedenle klasik bir Latince felsefe metni çevirisinde geçen her felsefe teriminin Yunancadaki karşılığı hem etimoloji açısından irdelenmeli hem de terimleşme aşamasında Yunan edebiyatında kazandığı anlamlar yakalanmalıdır. Ortaçağ ve daha ileriki dönemlerin felsefi metin çevirilerinde ise hangi Latince terimin klasik olduğunu, hangisinin sonradan türetildiğini ve türetme gerekçelerini, bu arada Kilise dilini de çok iyi kavramak gerekir.

Yunan dilinde hazır bulunan terimlerin felsefi anlamlarla donanması, Yunan felsefecilerinin metinlerinde herhangi bir kelimenin hem felsefi anlamıyla terimleşmiş olarak hem de gündelik, sıradan bir kelime olarak kullanabileceğini gösterir. Bunun anlamı, tek bir cümlede bile aynı kelimenin hem sıradan anlamında hem de felsefi anlamında geçebileceği, dolayısıyla o kelimenin her geçtiği yerde felsefi anlamıyla çevrilmesinin sakat olacağıdır.

Bu durum günlük dilde bulunan bir kelimeyi felsefe terimi kılan Romalılarda da söz konusudur. Örneğin *corpus* kelimesi, Latince günlük dilde hem canlı ya da cansız beden hem de cisim anlamına gelir. Lucretius bu kelimeyi atom öğretisinin başlıca terimi olan *atomos* (atom) anlamında terimleştirmiştir. Lucretius'un metninde bu terim bazen beden, bazen cisim, bazen de atom yerine kullanılmaktadır. Bu yüzden bu kelimenin hangi cümlede hangi anlamda kullanıldığını tespit etmek ve yeri geldiğinde farklı farklı çevirmek gerekecektir.

Bu ve benzeri zorlukları aşmak amacıyla bazı felsefeciler için büyük sözlükler oluşturulmuştur; Platon Sözlüğü (*Lexicon Platonicum*), Aristoteles Sözlüğü (*Lexicon Aristotelicum*), Cicero Sözlüğü

(*Lexicon Ciceronianum*), Spinoza Sözlüğü (*Lexicon Spinozanum*) gibi. Bu sözlüklerde ilgili yazarın eserlerindeki tüm kelimeler taranmış ve bu kelimelerin hangi cümlelerde hangi anlamlarda kullanıldığı belirlenmiştir. Çeviriye konu olacak yazarın bu tür bir sözlüğü varsa, mutlaka edinilmelidir; yoksa, Batı dillerinde yayımlanan kapsamlı bir felsefe terimi sözlüğünden mutlaka yardım alınmalıdır.

Bu arada özellikle mantık içerikli felsefi metinler gayet teknik kullanımlara sahiptir. Platon, Augustinus, Tomas More, Erasmus vb yazarların metinleri gibi bazı felsefi metinlerse, retorik sanatlarla örülü, hatta derin bir edebi üsluba sahiptir. Lucretius, Boethius vb yazarların metinleri gibi bazı metinler de ya salt şiir ya da düzyazı arasına serpiştirilmiş şiirlerle bezelidir. Şiir dilinin çevirisiyse, düzyazıya göre hiç şüphesiz her dilde çok zordur. Bu yüzden bu tür metinlerin çevirisinde yazara özgü terimlerin anlamlarına vakıf olmanın yanı sıra, Latince retorik teknikleri de bilinmeli, kelimelerin mecaz kullanımlarının ayırdına varılmalı, deyimler, deyişler, atasözleri gibi metni canlandıran dil örgüleri Türkçeye, Türkçede nasıl söylenmesi gerekiyorsa o şekilde, özenle aktarılmalıdır.

Bu türden hummalı bir çalışma yapılmadan girişilecek her Latince metin çevirisinin cılız kalmaya ya da kulaktan kulağa adı verilen çocuk oyunu gibi başka Batı dilleri üzerinden aktarılmaya mahkûm olacağı da unutulmamalıdır.

II. BÖLÜM

A. IONICA PHILOSOPHIA: IONIA FELSEFESİ

Descartes Ionia Öğretisini Çeviriyor[1]

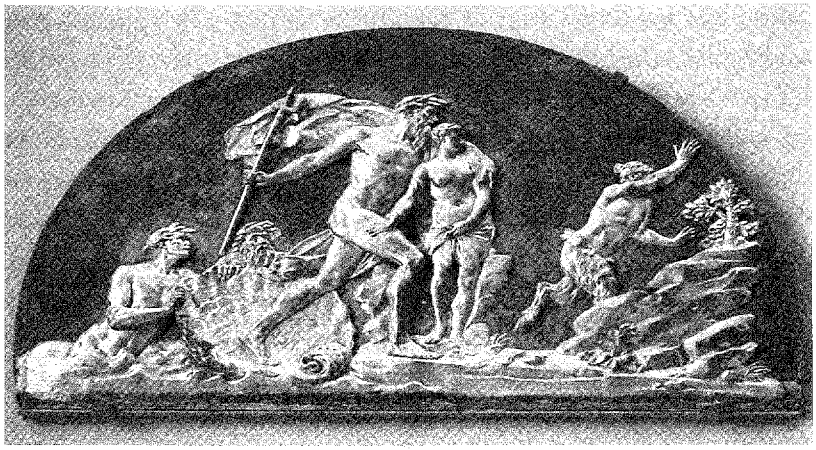

Augustin Pajou (1730-1809), *Su: Neptunus Amymone'yi Koruyor* (1761-1770), Paris, Musée du Louvre

1. Ionici: Ionialı Düşünürler

Milesii: Thales, Anaksimander et Anaximenes:
Miletoslular: Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes

Thales Milesius, conditor scholae Mileti, est philosophicus Ionicus ante Socratem. Herodotus tradit Thaletem origine Phoenicem fuisse. Hic primus, ut ait Laertius in libro de vita philosophorum, sapiens appellatus est; secundum

Miletos Okulu'nun kurucusu olan Miletoslu Thales, Sokrates-öncesi, Ionialı bir düşünürdür. Herodotos, Thales'in Fenike kökenli olduğunu söyler. Diogenes'in *Felsefecilerin Yaşamı* adlı eserinde de belirttiği üzere, ilk olarak Thales bilge olarak adlandırıldı ve

1 Bu metinlerin derlendiği kaynak edisyonlar: Ritter & Preller (ed.) 1869; Pizzo (ed.) 1559; Knust (ed.) 1886.

quem et septem sapientes vocavit. Thales et philosophus dicitur de astrologia tractasse, similiter et inter philosophos posuisse animas immortales. Hic principium omnium aquam posuit mundumque animatum dixit.

Ut Aristoteles profert in sua Metaphysica, Thales dixit principium ex quo omnes res habent originem, aquam esse; sive ex aqua dixit constare omnia.

At hoc Anaximandro populari et sodali suo non persuasit. Is enim infinitatem naturae dicebat esse ex qua omnia gignerentur.

Yedi Bilgeler de adlarını Thales'ten almış oldu. Thales'in astrolojiyle ilk ilgilenen düşünür olduğu ve aynı şekilde diğer düşünürler arasında ilk onun ruhun ölümsüz olduğunu düşündüğü söylenir. Thales ilk ilkenin su olduğunu ve dünyanın canlı olduğunu ileri sürdü.

Aristoteles'in de *Metafizik* adlı eserinde belirttiği gibi, Thales her şeyin köken bulduğu ilk ilkenin su olduğunu söyledi; başka deyişle her şeyin sudan ibaret olduğunu söyledi.

Ama Thales bu görüşüyle memleketlisi ve meslektaşı Anaksimandros'u ikna edemedi. Çünkü Anaksimandros her şeyin vücut bulduğu sonsuz bir cevherin (doğanın; özün; tözün) olduğunu söylüyordu.

Augustin Pajou (1730-1809), *Hava: Boreas Oreithyia'yı Kaçırıyor* (1761-1770), Musée du Louvre

Anaximander est philosophus Praesocraticus et Thaletis auditor. Mileti natus est. Anaximander scripsit libros nomine de Natura. Ipse existimavit principium rerum infinitatem esse; quam *apeiron* (ἄπειρον) appellabat.

Post eius auditor Anaximenes, philosophus scholae Mileti, infinitum aëra, sed ea, quae ex eo orirentur, definita: gigni autem terram, aquam, ignem, tum ex his omnia.

Anaximenes aëra deum statuit eumque gigni esseque immensum et infinitum et semper in motu.

Anaksimandros Sokrates-öncesi bir felsefecidir ve Thales'in öğrencisidir (dinleyicisidir). Anaksimandros Miletos'ta doğdu. *Doğa Üzerine* (Doğa) adlı bir eser yazdı. Kendisi şeylerin ilkesinin sonsuzluk olduğunu düşündü; buna (bu ilkeye) *apeiron* (ἄπειρον) adını verdi (diyordu).

Onun ardından Miletos Okulu'nun son düşünürü olan öğrencisi Anaksimenes de havanın sonsuz, ama ondan doğanların sonlu (olduğunu söyledi); toprağın, suyun, ateşinse doğduğunu, sonra da başka her şeyin bunlardan kaynaklandığını söyledi.

Anaksimenes havanın tanrı olduğunu ve onun doğduğunu düşündü; (ayrıca) onun uçsuz bucaksız ve sınırsız olduğunu ve her daim hareket halinde bulunduğunu (düşündü, ifade etti).

Heraclitus et Anaxagoras: Herakleitos ve Anaksagoras

Heraclitus est natus Ephesi. Ipse dixit ignem esse principium rerum et cuncta ex igne constare in eumque resolvi omnia; et omnia esse semper in motu. Heraclitus ait, 'in idem flumen bis descendimus et non descendimus,' ut Seneca dixit in Epistulis.

Herakleitos Ephesos'ta doğdu. Her şeyin ilkesinin ateş olduğunu, her şeyin ateşten ibaret olup her şeyin yine ona döneceğini (onda çözüleceğini) söyledi; ayrıca her şeyin hareket halinde olduğunu da (söyledi). Herakleitos, Seneca'nın *Mektuplar*'ında da belirttiği üzere, "Aynı nehre ikinci kez gireriz ve gir(e)meyiz," demiştir.

Manet enim idem fluminis nomen, aqua transmissa est.

Heraclitus neminem quidem audivit, verum se sui investigandae veritati dedisse, omniaque ex semet ipso didicisse ait.

Çünkü nehrin adı aynı kalır, ama sular (çoktan) akıp gitmiştir.

Herakleitos kimsenin öğrencisi olmadı, ama kendini kendi gerçeğini araştırmaya adamış olduğunu ve her şeyi kendi kendine öğrenmiş olduğunu ifade etti.

Augustin Pajou (1730-1809), *Ateş: Pluto, Proserpina'yı Kaçırıyor* (1761-1770), Paris, Musée du Louvre

Anaxagoras natus est Clazomenis. Fuit discipulus Anaximenis. Primus hic materiae, quam Graeci ὕλη apellant, mente adiecit; in principio operis sui sic scribens: Omnia simul erant, deinde accessit mens, eaque composuit. Quamobrem et mens sive nous cognominatus est Anaxagoras.

Ut Cicero refert, Anaxagoras dixit materiam infinitam,

Anaksagoras Klazomenai'da doğdu. Anaksimenes'in öğrencisi oldu. İlk Anaksagoras (bu adam), Yunanların *hylē* (*ὕλη*) dedikleri maddeye aklı ekledi; kitabının başında şöyle diyerek (şöyle dedi): Her şey bir aradaydı, sonra akıl geldi ve onları bir düzene oturttu. İşte bu yüzden Anaksagoras'ın lakabı Akıl ya da Nous oldu.

Cicero'nun belirttiğine göre, Anaksagoras maddenin sonsuz

sed ex ea particulas, similis inter se, minutas, eas primum confusas, postea in ordinem adductas a mente divina.

olduğunu, ama ondan birbirine benzeyen küçücük parçacıkların doğduğunu, bunların başlangıçta karmakarışık olup sonradan tanrısal bir akılla bir düzene kavuştuğunu söyledi.

Leucippus et Democritus: Leukippos ve Demokritos

Peter Paul Rubens (1577-1640), *Demokritos ve Herakleitos* (1603), Museo Nacional De Escultura, Valladolid, İspanya

Leucippus (circa V a.Ch. n.), natus aut Mileti aut Abderae, fuit auditor Zenonis Eleatis et magister Democriti. Placebat illi infinita esse omnia et in seipsa commutari; universum istud inane esse plenumque; mundosque fieri corporibus in hoc inane incidentibus et in se invice implicatis.

Miletos ya da Abdera doğumlu olan Leukippos (İÖ yak. 5. yy.) Elealı Zenon'un öğrencisi ve Demokritos'un hocasıydı. Her şeyin sonsuz (sınırsız) olduğuna ve birbirine dönüştüğüne inanıyordu; evrenin boşluk ve doluluk (madde) olduğuna; ayrıca dünyaların atomların boşluğa düşmesiyle ve birbirlerine örülmesiyle meydana geldiğine.

Primus hic atomos principia subiecit. Democritus huic in hoc similis, uberior in ceteris.

Alii putant Democritum esse Abderitam, alii Milesium. Ut refert Herodotus, a Magis et Chaldaeis et Theologiam et Astrologiam didicit cum adhuc puer esset.

Sunt autem quae ille opinatus est ista: Principia omnium esse atomos atque inane. Infinitos esse mundos; generationi et corruptioni obnoxios. Nihil ex eo quod non fit, fieri neque in id quod haudquaquam fit, corrumpi; sive nihil ex nihilo oriri, verum etiam nihil ad nihilum redigi. Atomos praeterea et magnitudine et numero esse infinitos; ferrique in toto ac rotari atque ita concretiones omnes gignere, ignem, aquam, aerem, terram.

Atomları ilk ilke olarak ele alan ilk kişi Leukippos oldu. Demokritos bu konuda Leukippos'la benzer düşünceleri paylaştı, ama diğer konularda ondan verimli oldu.

Bazıları Demokritos'un Abderalı olduğunu, bazılarıysa Miletoslu olduğunu düşünür. Herodotos'un bildirdiğine göre, henüz daha çocukken (çocuk yaşında) Maguslardan (Pers rahiplerinden) ve Keldanilerden (Asurlu gökbilimciler, kâhinler) teoloji ve astronomi öğrendi.

Demokritos'un (onun) düşünceleri (varsayımları) şunlardı: Her şeyin ilkesi atomlar ve boşluktu (atomlar ve boşluk olduğunu düşünüyordu). Dünyalar sınırsızdır (sonsuzdur), doğuma ve ölüme yazgılıdır. Varolmayan bir şeyden hiçbir şey doğmaz ve bir şey varolmayan bir şeye dönüşmez; başka deyişle hiçlikten hiçbir şey doğmaz, öte yandan da hiçbir şey hiçliğe dönüşmez. Bunun yanı sıra atomlar büyüklük ve sayı bakımından (atomların büyüklükleri ve sayıları) sonsuzdur. Bütüne (bütün evrene) yayılırlar ve bir girdap oluşturarak dönerler, böylece tüm bileşik cisimleri meydana getirirler, yani ateşi, suyu, havayı ve toprağı.

2. Cicero'nun *Academica*'sından Bir Özet[1]

Martin Knoller (1725-1804), *Cicero, Arkhimedes'in Mezarını Buluyor* (1775), Mannheim, Almanya

Thales, unus e septem, cui sex reliquos concessisse primas ferunt, ex aqua dixit constare omnia. At Anaximander infinitatem naturae dixit esse, e qua omnia gignerentur; Anaximenes infinitum esse aëra; Anaxagoras materiam infinitam, sed ex ea particulas, similis inter se, minutas, eas primum confusas, postea in ordinem adductas a mente divina.

Yedi bilgeden biri olan ve diğer altısının rızasıyla birinci sıraya yerleştirilen Thales, her şeyin sudan ibaret olduğunu söyledi. Ama Anaksimandros sonsuz bir töz bulunduğunu ve her şeyin bundan kaynaklandığını söyledi. Anaksimenes ise sonsuz olanın hava olduğunu belirtti. Anaksagoras maddenin sonsuz olduğunu, ama ondan doğan ve birbirine benzer küçük parçacıkların başlangıçta karışık bir vaziyette bulunduğunu, sonradan tanrısal bir zihinle bir düzene oturtulduğunu ileri sürdü.

1 Bu metin Cicero'nun *Academica* (2.37.118) adlı eserinden bazı değişiklikler yapılarak alıntılanmıştır.

Xenophanes, paulo etiam antiquior, unum esse omnia neque id esse mutabile et id esse deum neque natum umquam et sempiternum, conglobata figura. Parmenides ignem, qui moveat terram, quae ab eo formetur; Leucippus et Democritus, plenum et inane; Empedokles materiam omnem e quattuor elementis (igne, aqua, terra, aere) consistere pervolgavit; Heraclitus ignem; Melissus hoc, quod esset infinitum et immutabile, et fuisse semper et fore. Plato ex materia in se omnia recipiente mundum factum esse censet a deo sempiternum. Pythagorei ex numeris et mathematicorum initiis proficisci volunt omnia.

Kısa bir zaman önce Ksenophanes her şeyin (evrenin) bir (tek) olduğunu söylemişti; bunun değişmez olduğunu, hatta bunun tanrı olduğunu ve tanrının asla doğmadığını, aksine sonsuzca varolduğunu ve küre biçiminde olduğunu (da belirtmişti). Parmenides ise (ilk ilkenin) ateş olduğunu, bunun yeryüzünü hareket ettirdiğini ve yeryüzünün şeklini bu ateşten aldığını söyledi. Leukippos'un ve Demokritos'un (ilk ilkeleri) doluluk (madde) ve boşluktu. Empedokles bütün maddenin dört elementten (ateş, su, toprak, havadan) meydana geldiğini (ibaret olduğunu) öğretti; Herakleitos (ilk ilkenin) ateş olduğunu söyledi; Melissos ise bu ilkenin sonsuz ve değişmez olduğunu, her zaman varolmuş olduğunu ve aynı şekilde de varolacağını belirtti. Platon, evrenin her şeyi kendi içinde bulunduran tözden, yani tanrıdan meydana getirildiğini ve sonsuz olduğunu düşünmüştür. Pythagorasçılar ise her şeyin (evrenin) sayılardan ve matematikçilerin ilk ilkelerinden hayat bulduğunu ileri sürmüştür.

III. BÖLÜM

LUCRETIUS, *DE RERUM NATURA* (DOĞA ÜZERİNE)

Descartes, Atomcu Felsefe Metinleri Çeviriyor

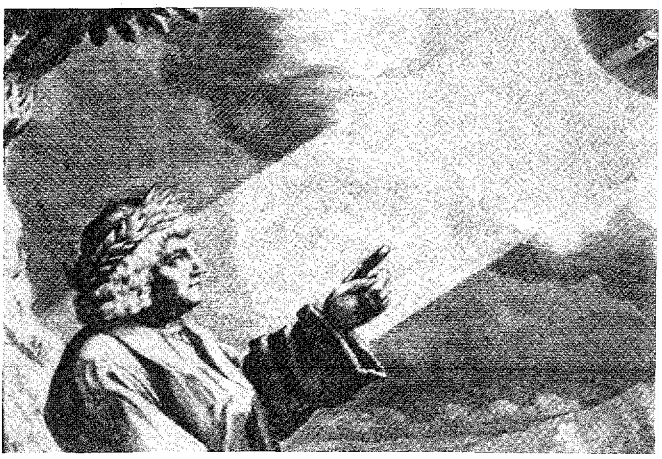

1. Panegyricus ad Epicurum: Epikuros'a Övgü[1]

Humana ante oculos foede cum vita iaceret
in terris oppressa gravi sub religione,
quae caput a caeli regionibus ostendebat
horribili super aspectu mortalibus instans,
primum Graius homo mortalis[2] tollere contra
est oculos ausus primusque obsistere contra;
quem neque fama deum nec fulmina nec minitanti
murmure compressit caelum, sed eo magis acrem
inritat animi virtutem, effringere ut arta
naturae primus portarum claustra cupiret.

1 Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.62-71.
2 **mortalis** = **mortales**.

***

İnsan yaşamı amansızca serilmiş yatarken
yeryüzünde, şu asık suratlı dinin ağırlığı altında ezilip de,
hani göksel yörelerden başını gösterip
ölümlülere[1] kaşlarını çatıp da bakan şu dinin,
ilk bir Yunanlı bir adam, ölümlü gözlerini dikti ona,
ve ilk o dimdik durdu karşısında;
ne tanrı masalları, ne yıldırımlar yıldırdı onu
ne de göğü tehdit eden şu homurtu; tam tersi daha çok biledi
cesaretini ruhunun, ilk o kırmak istesin diye
doğanın kapılarına sımsıkı vurulmuş kilitleri.

2. **Ex Nihilo Nihil Fit:** Hiçlikten Hiçbir Şey Doğmaz[2]

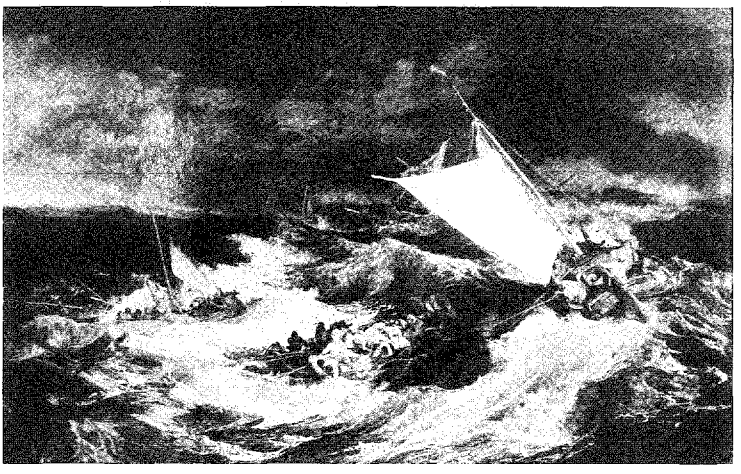

Joseph Mallord William Turner (1775-1851), *Gemi Kazası* (1805)

Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest[3]
non radii solis neque lucida tela diei
discutiant, sed naturae species ratioque.
Principium cuius hinc nobis exordia sumet,
nullam rem e nihilo gigni divinitus umquam.

1 insanlara; insanoğullarına.
2 Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.146-155.
3 **necessest = necesse est.**

Quippe ita formido mortalis continet omnis,
quod multa in terris fieri caeloque tuentur,
quorum operum causas nulla ratione videre
possunt ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res ubi viderimus nil posse creari
de nihilo, tum quod sequimur iam rectius inde
perspiciemus, et unde queat res quaeque creari
et quo quaeque modo fiant opera sine divom.

***

O halde zihindeki korkuyu[1] ve karanlıkları,
ne güneş ışınları ne günün parlak ışıkları,
bir tek doğanın görünen yüzü ve aklı kırıp parçalamalı.
Bu yüzden onun ilk ilkesini şu şekilde örerek işe başlamalı:
Hiçlikten hiçbir şey meydana gelmez asla, tanrılar vasıtasıyla.
Bir korkudur sarmış çünkü tüm ölümlüleri; hem yerde hem de gökte
nedenlerini hiç anlayamadıkları birçok olaya tanık olmalarından
ve bu olayların ilahi bir güçle meydana geldiğini sanmalarından ötürü.
Bu yüzden bir kez anladık mı hiçlikten hiçbir şey yaratılamayacağını,
artık daha doğru takip ederiz bundan sonra ne aradığımızı,
varlıkların tek tek nereden yaratılabildiğini ve tanrıların yardımı olmadan
bütün bu şeylerin nasıl olduğunu.

3. Si De Nihilo Fierent: Eğer Hiçlikten Doğmuş Olsalardı[2]

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
omne genus nasci posset, nil semine egeret.
E mare primum homines, e terra posset oriri
squamigerum genus et volucres erumpere caelo;
armenta atque aliae pecudes, genus omne ferarum,

1 **animi terror**: zihinsel korku.
2 Lucretius, *De Rerum Natura*, 156-166.

incerto partu culta ac deserta tenerent.
Nec fructus idem arboribus constare solerent,
sed mutarentur, ferre omnes omnia possent.

***

Çünkü varlıklar (şeyler) hiçlikten doğmuş olsaydı eğer,
doğabilirdi her tür varlık da her türlü kaynaktan, hiç tohuma
gerek duymadan.
En önce denizden doğardı insanlar, topraktan da doğardı
pullu yaratıklar (balıklar), göğü yarıp içinden çıkardı kuşlar da;
Davarlar, türlü türlü koyun sürüleri, her tür yabanıl hayvan
mesken tutardı öyle rastgele çoğalarak hem ekili hem çorak
toprakları.
Vermez olurdu ağaçlar hep aynı yemişi ısrarla,
değiş tokuş ederlerdi karşılıklı, her yemişi verebilirdi her ağaç.

4. Res Creantur Seminibus Certis:
Varlıklar Kendi Tohumlarından Yaratılır[1]

Quippe ubi non essent genitalia corpora cuique,
qui posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quaeque creantur,
inde enascitur atque oras in luminis exit,
materies ubi inest cuiusque et corpora prima;
atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
quod certis in rebus inest secreta facultas.

***

Gerçekten tek tek her varlığa has doğurgan atomlar[2] olmamış olsa,
olur muydu hiç, her varlığın belli bir anası?
O halde her varlık belirli tohumlardan yaratıldığından,
bunlardan doğarak ışığın kıyılarına[3] kavuştuğundan,
her birinin içinde bulunan kaynağa (maddeye) ve atomlarına
(doğurucu öğeler) uygun olarak;

1 Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.167-173.
2 kendisini yaratan atomlar.
3 ışıklı yörelere.

o halde her şey her şeyden doğamaz,
belirli şeylerde gizli (özel) bir güç (üreme gücü) bulunduğundan.

5. Ulla Res Ad Nihilum Redit:
Hiçbir Şey Hiçliğe Dönüşmez[1]

Huc accedit uti quicque in sua corpora rursum
dissoluat natura neque ad nihilum interemat res.
Nam siquid mortale e cunctis partibus esset,
ex oculis res quaeque repente erepta periret;
nulla vi foret usus enim, quae partibus eius
discidium parere et nexus exsolvere posset.
Quod nunc, aeterno quia constant semine quaeque,
donec vis obiit, quae res diverberet ictu
aut intus penetret per inania dissoluatque,
nullius exitium patitur natura videri.
.....
haud igitur redit ad nihilum res ulla, sed omnes
discidio redeunt in corpora materiai.[2]

***

Doğanın her şeyi tekrar kendi atomlarına ayırdığını düşün bir de,
ve şeyleri[3] asla hiçliğe indirgemeyeceğini.
Çünkü bir varlık ölüme yazgılı olmuş olsaydı, kendini oluşturan
parçalarıyla birlikte,
ne var ne yoksa her şey birden kopup yok olup giderdi,
gözlerimizin önünde;
başka hiçbir güce gerek kalmazdı çünkü, parçalarını birbirinden
ayırıp da
aralarındaki bağları koparacak türde.
Oysa her şey sonsuz atomlardan ibaret olduğuna göre,
görülen o ki doğa izin vermez hiçbir şeyin ölmesine,
ta ki bir güç çıkıp da karşılarına, ya bir vuruşta onları
parçalarına ayırana kadar

1 Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.215-224; 248-249.
2 materiai = materiae (Lucretius'a özgü gen. kullanımı).
3 maddeyi.

ya da boşluklardan içlerine sızıp onları çözene kadar.

.....

O halde hiçbir şey asla hiçliğe dönüşmez, tam tersi hepsi
çözülerek kendi maddelerinin atomlarına dönerler gerisin geri.

6. Est Inane In Rebus: Evrende Boşluk Vardır[1]

Nec tamen undique corporea stipata tenentur
omnia natura; namque est in rebus inane.
Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus
nec sinet errantem dubitare et quaerere semper
de summa rerum et nostris diffidere dictis.
Qua propter locus est intactus inane vacansque.
Quod si non esset, nulla ratione moveri
res possent.

***

Ama atomlar öyle sıkış tepiş doldurmazlar
her yandan tüm doğayı; çünkü bir boşluk vardır evrende.
İşte bu durum pek çok yönden yararlı olacak sana,
şüpheler içinde dolanmaktan kurtaracak, evrenin düzenini
sürekli sorgulamaktan,
bir de bizim öğretilerimize güven duymamaktan.
O halde boşluktan kastım, elle dokunulmayan boş bir mekân.
Olmamış olsaydı bu boşluk, hareket edemezdi nesneler hiçbir şekilde.

7. Clinamen: Sapma[2]

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus,
corpora cum deorsum rectum per inane feruntur
ponderibus propriis, incerto tempore ferme
incertisque locis spatio depellere paulum,
tantum quod momen mutatum dicere possis.
Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum
imbris uti guttae caderent per inane profundum,

1 Lucretius, *De Rerum Natura*, I.328-336.
2 Lucretius, *De Rerum Natura*, 2.216-224.

nec foret offensus natus nec plaga creata
principiis; ita nihil umquam natura creasset.[1]

***

Bu meselelerde senden şunu da anlamanı isteriz:
Atomlar boşlukta dümdüz aşağıya inerlerken,
kendi ağırlıkları yüzünden, belli olmayan anlarda[2]
ve belli olmayan yerlerde azıcık saparlar;
sadece yön değişikliği desen de olur bu olaya.
Böyle sapmaya yatkın olmasalardı eğer, hepsi birden aşağıya
yağmur damlaları gibi dökülürlerdi, dipsiz boşluktan;
ne çarpışma olurdu o zaman ne de bir çatışma
ilk öğeler arasında; hiçbir şey yaratmamış olurdu böylece doğa da.

Metinlerdeki Önemli İfadeler

animi virtus: cesaret
humana vita: insan yaşamı
humana vita oppressa sub gravi religione: asık suratlı dinin baskısı altında (dinin koca ağırlığı altında) ezilmiş insan yaşamı
religio horribili super aspectu mortalibus instans: ölümlülere kaşlarını çatıp bakan din
in terris: yeryüzünde
ratio: akıl, işleyiş mantığı, yol yordam, yöntem, hesap kitap
necesse est: zorunludur, icap eder, mecburidir
principium: ilke
principiis: ilk öğelerle
nihilum (= nilum): hiç, hiçlik, hiçbir şey,
nullus: hiç, hiçbir (şey)
nulla res: hiçbir şey
nil (= nihil): hiçbir şey
sine opera divom: tanrıların yardımı olmadan, tanrıların müdahalesi olmaksızın
omne genus: her tür varlık, her cinsten şey

1 creasset = creavisset.
2 rastgele bir zamanda.

genitalia corpora: doğurgan (yaratıcı, üretici) atomlar (tohumlar)
seminibus certis: belli atomlarla, belli atomlardan
in luminis oras: ışığın kıyılarına, sınırlarına (dünyaya)
materies: madde
corpora prima: ilk tohumlar (atomlar)
in sua corpora rursum: tekrar kendi atomlarına
natura ... ad nihilum interemat res: doğa şeyleri hiçliğe dönüştürmez
si quid mortale: eğer herhangi bir ölümlü şey
aeterno semine: sonsuz tohumdan (atomdan)
per inania: boşluklardan
haud ad nihilum res ulla redit: hiçbir şey asla (hiçbir şekilde) hiçliğe dönüşmez
redeunt in corpora materiai: tekrardan maddenin öğelerine (atomlarına) dönüşürler
est in rebus inane: şeylerde bir boşluk vardır, doğada bir boşluk vardır
de summa rerum: evrenin (doğanın) düzeni hakkında
locus intactus: elle dokunulmayan (ele gelmeyen) bir yer
nulla ratione: hiçbir şekilde

IV. BÖLÜM

CICERO, *DE AMICITIA* (DOSTLUK ÜZERİNE)

Descartes, Dostluk Konulu Metinler Çeviriyor

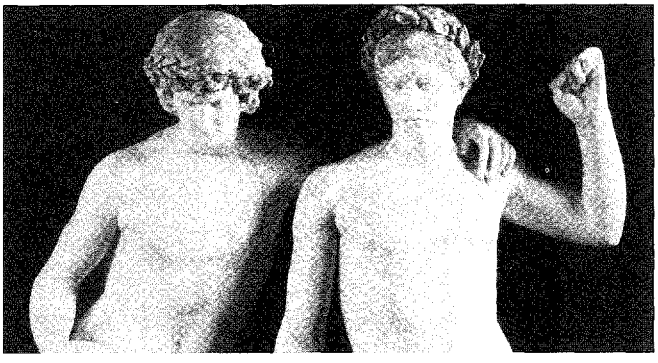

Orestes ve Pylades (San Ildefonso Group), Museo Nacional del Prado

1. Amicitia In Bonis Esse Potest:
Dostluk, İyi İnsanlar Arasında Mümkün Olabilir[1]

Sed hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse; neque id ad vivum reseco, ut illi, qui haec subtilius disserunt; fortasse vere, sed ad communem utilitatem parum; negant enim quemquam esse virum bonum nisi sapientem. sit ita sane: sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus.

Her şeyden önce dostluğun ancak iyi insanlar arasında gerçekleşebileceğini düşünüyorum. Ama böyle deyip de bu konuyla ilgili ayrıntılı tartışmalara girmiş düşünürler gibi kestirip atmıyorum.[2] Bunlar kendi açılarından haklı olabilirler, ama bu düşüncenin pratik yaşam açısından pek değeri yok. Çünkü söz konusu düşünürler, bilge olmadıkça hiçbir insanın iyi olamayacağını söylüyorlar.

1 Cicero, *De Amicitia*, 18-19.
2 Stoacılar ima edilmektedir.

nos autem ea quae sunt in usu vitaque communi, non ea quae finguntur aut optantur, spectare debemus. numquam ego dicam C. Fabricium, M'. Curium, Ti. Coruncanium, quos sapientis nostri maiores iudicabant, ad istorum normam fuisse sapientis. qua re sibi habeant sapientiae nomen et invidiosum et obscurum, concedant ut viri boni fuerint. Ne id quidem facient; negabunt id nisi sapienti posse concedi.

Peki kabul, ama onların bilgelikten anladıkları, şimdiye değin hiçbir ölümlünün erişemediği bir şey. Oysa bizim hayal edilen ya da arzu edilen şeylerden ziyade, günlük hayatta işe yarayacak şeylere bakmamız gerekir. Atalarımızın bilge kişiler olarak gördüğü Gaius Fabricius'un, Manius Curius'un ve Tiberius Coruncanius'un o filozofların yorumlarına göre bilge olduklarını asla söyleyemem. Bu yüzden bu iddialı ve anlaşılmaz bilge tanımı onların olsun, ama hiç değilse söz konusu bu insanların iyi insan olduğunu kabul etsinler. Yok, bunu da kabul etmeyecekler ve iyiliğin sadece bilge kişiye özgü bir değer olduğunu söyleyecekler.

2. Bonus: İyi İnsan[1]

Qui ita se gerunt, ita vivunt, ut eorum probetur fides integritas aequitas liberalitas, nec sit in eis ulla cupiditas libido audacia, sintque magna constantia, ut ei fuerunt, modo quos nominavi, hos viros bonos sic etiam appellandos putemus.

Güvenilirlik, dürüstlük, hakkaniyet ve cömertlik açısından şüpheye yer vermeyecek şekilde davranan ve yaşayan, içinde hiçbir tutku, şehvet ve küstahlık barındırmayan ve az önce adını saydığımız kişiler gibi kararlarında tutarlı insanların iyi insanlar olarak adlandırılması gerektiğini düşünelim.

1 Cicero, *De Amicitia*, 19.

3. Similis Ad Similem Trahitur: Benzer Benzerine Çekilir[1]

Si illud etiam addimus, (...) nihil esse quod ad se rem ullam tam illiciat et tam trahat quam ad amicitiam similitudo, concedetur profecto verum esse, ut bonos boni diligant asciscantque sibi quasi propinquitate coniunctos atque natura. Nihil est enim appetentius similium sui nec rapacius quam natura. Quam ob rem hoc quidem constet, ut opinor, bonis inter bonos quasi necessariam benevolentiam, qui est amicitiae fons a natura constitutus.

Bu söylediklerime şunu da eklersem (...) ve "Benzerliğin dostluğa çektiği kadar hiçbir şey hiçbir şeyi kendisine böylesine büyüleyip çekmez," dersem, gerçekten de şu görüş doğruluk kazanacaktır: İyiler iyileri sever ve sanki aralarında bir akrabalık ya da doğal bir bağ varmışçasına birbirine bağlanır. Çünkü kendi benzerini bulmada doğadan başka hiçbir şey bu kadar hevesli ve bu kadar tamahkâr olamaz. İşte bana göre tam da bu nedenle çok açıktır ki, iyi insanlar birbirlerine adeta mutlak anlamda bir iyi niyet besler ve bu iyi niyet doğa tarafından (doğal olarak) dostluğun kaynağı (temeli) olarak inşa edilmiştir.

4. Terminus Amoris in Amicitia: Dostlukta Sevginin Sınırı[2]

Quam ob rem id primum videamus, si placet, quatenus amor in amicitia progredi debeat. Numne, si Coriolanus habuit amicos, ferre contra patriam arma illi cum Coriolano debuerunt? num Vecellinum amici regnum adpetentem, num Maelium debuerunt iuvare?

Bu yüzden senin için de uygunsa, ilkin dostlukta sevginin nereye kadar götürülmesi gerektiğini bir görelim. Örneğin Coriolanus'un dostları olsaydı, acaba bu dostların Coriolanus'la birlikte vatan aleyhine silaha mı sarılması icap edecekti? Acaba Vecellinus ya da Maelius krallık talep ettiğinde, dostları kalkıp onlara yardım etmek zorunda mı kalacaktı?

1 Cicero, *De Amicitia*, 50.

2 Cicero, *De Amicitia*, 36; 37.

Ti. quidem Gracchum rem publicam vexantem a Q. Tuberone aequalibusque amicis derelictum videbamus. At C. Blossius Cumanus, hospes familiae vestrae, Scaevola, cum ad me, quod aderam Laenati et Rupilio consulibus in consilio, deprecatum venisset, hanc ut sibi ignoscerem, causam adferebat, quod tanti Ti. Gracchum fecisset ut, quidquid ille vellet, sibi faciendum putaret. Tum ego: 'Etiamne, si te in Capitolium faces ferre vellet?' 'Numquam' inquit 'voluisset id quidem; sed si voluisset, paruissem.' Videtis, quam nefaria vox!

Devleti kargaşaya sürükleyen Tiberius Gracchus'un Quintus Tubero ve dönem arkadaşları tarafından yüzüstü bırakıldığını biliyoruz. Ama Scaevola, buna rağmen şu sizin ailenizin himayesi altında olan Cumaeli Gaius Blossius bana hoşgörü göstermem için ricada bulunmaya geldi (çünkü o sırada dönemin konsülleri Laenas ve Rupilius'un danışmanıydım) ve Tiberius'u affetmem için bana şöyle bir mazeret ileri sürdü: Tiberius'a o kadar büyük bir saygı duyuyormuş ki, Tiberius'un ondan yapmasını istediği bir şeyi yerine getirmeyi bir emir telakki ediyormuş. Bunun üzerine ona şunu sormuştum: "Senden Capitolium'u yakmanı istese bile mi?" Bu soruya karşılık onun yanıtı şöyle olmuştu: "Benden asla böyle bir şey istemezdi. Ama istemiş olsaydı, bunu seve seve yapardım." Görüyorsunuz, ne çirkin bir yanıt!

5. *Dissensiones: Fikir Ayrılıkları*[1]

Sin autem aut morum aut studiorum commutatio quaedam, ut fieri solet, facta erit aut in rei publicae partibus

Öte yandan hep olduğu gibi, ileride eğilimlerle ya da beğenilerle ilgili bir değişiklik söz konusu olursa veya hükümette-

1 Cicero, *De Amicitia*, 77.

dissensio intercesserit (loquor enim iam, ut paulo ante dixi, non de sapientium, sed de communibus amicitiis), cavendum erit, ne non solum amicitiae depositae, sed etiam inimicitiae susceptae videantur. Nihil est enim turpius quam cum eo bellum gerere, quocum familiariter vixeris. Ab amicitia Q. Pompei meo nomine se removerat, ut scitis, Scipio; propter dissensionem autem, quae erat in re publica, alienatus est a collega nostro Metello; utrumque egit graviter, auctoritate et offensione animi non acerba.

ki taraflar arasına nifak girerse (çünkü az önce de söylediğim gibi artık felsefeciler arasındaki dostluklardan değil de, olağan dostluklardan bahsediyorum), hem dostluğumuzdan vazgeçmişiz gibi bir his uyandırmaktan hem de aramızda bir düşmanlık peydahlanmış gibi görünmekten sakınmalıyız. Bir zamanlar samimi şekilde yaşadığınız insanla savaşa girişmek kadar aşağılık bir şey yoktur. Siz de biliyorsunuz ki, Scipio benim namıma Quintus Pompeius'la yollarını ayırmıştı. Dahası siyasal fikir ayrılıklarından ötürü çalışma arkadaşım Metellus'la da arası açılmıştı. Ancak her ikisine de (her iki olayda da) ağırbaşlı ve ölçülü davrandı, kötü söz söyleyip gönül kırmadı.

6. Amicitia Permanet: Dostluk Kalıcıdır[1]

Sed quoniam res humanae fragiles caducaeque sunt, semper aliqui anquirendi sunt, quos diligamus et a quibus diligamur; caritate enim benevolentiaque sublata omnis est e vita sublata iucunditas. Mihi quidem Scipio, quamquam est subito ereptus, vivit tamen semperque vivet;

İnsani ilişkiler hassas ve gelip geçici olduğundan, her zaman karşılıklı olarak sevip sevileceğimiz kişileri arayıp bulmalıyız. Çünkü iyi niyet ortadan kalktı mı hayatın da bütün tadı kaçar. Hiç beklemediğim bir anda ölüm Scipio'yu aramızdan ayırmış olsa da, benim için o hâlâ yaşıyor ve hep yaşayacak.

1 Cicero, *De Amicitia*, 102-104.

virtutem enim amavi illius viri, quae extincta non est; nec mihi soli versatur ante oculos, qui illam semper in manibus habui, sed etiam posteris erit clara et insignis. Nemo umquam animo aut spe maiora suscipiet, qui sibi non illius memoriam atque imaginem proponendam putet.

Çünkü ben bu adamın erdemini sevdim, erdem de ölümsüzdür. Elimi attığım anda tutabileceğim kadar bana yakın olmuş olan bu erdem sadece benim gözlerimin önünden gitmemekle de kalmayacak, gelecek kuşaklara da parlak ve görkemli bir ışık olarak yansıyacak. Hiç kimse hiçbir zaman bu seçkin adamın hatırasını ve hayalini göz önüne alması gerektiğini düşünmeden, cesaret ve umutla büyük işlere girişmeye kalkışmayacak.

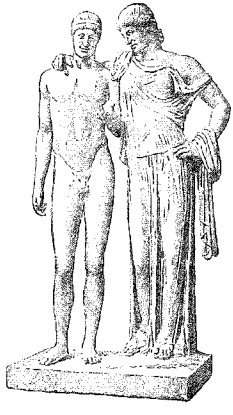

Equidem ex omnibus rebus, quas mihi aut fortuna aut natura tribuit, nihil habeo, quod cum amicitia Scipionis possim comparare. In hac mihi de re publica consensus, in hac rerum privatarum consilium, in eadem requies plena oblectationis fuit. Numquam illum ne minima quidem re offendi, quod quidem senserim, nihil audivi ex eo ipse, quod nollem; una domus erat, idem victus, isque communis, neque solum militia, sed etiam peregrinationes rusticationesque communes.

Yazgımın ve doğanın bana bahşetmiş olduğu tüm nimetleri şöyle düşünüyorum da, tekini bile Scipio'yla olan dostluğumla kıyaslayamıyorum. Benim için bu dostlukta toplumsal sorunlarla ilgili bir uzlaşı vardı; bu dostlukta özel hayatımla ilgili tavsiyeler vardı; bu dostlukta keyif dolu bir huzur vardı. Bildiğim kadarıyla en ufak meselede dahi asla onu kırmadım, ondan da duymak istemeyeceğim hiçbir şeyi duymadım. Evimiz birdi, yediğimiz içtiğimiz de ayrı gitmezdi; yalnız askeri seferlerde değil, yabancı memleketlere yaptığımız gezilerde, köylerdeki tatillerimizde o hep benim yanımda oldu.

Nam quid ego de studiis dicam cognoscendi semper aliquid atque discendi? In quibus remoti ab oculis populi omne otiosum tempus contrivimus. Quarum rerum recordatio et memoria si una cum illo occidisset, desiderium coniunctissimi atque amantissimi viri ferre nullo modo possem. Sed nec illa extincta sunt aluntur-que potius et augentur cogitatione et memoria mea, et, si illis plane orbatus essem, magnum tamen adfert mihi aetas ipsa solacium. Diutius enim iam in hoc desiderio esse non possum. Omnia autem bravia tolerabilia esse debent, etiamsi magna sunt.

Neque adsentior iis, qui haec nuper dissere coeperunt, cum corporibus simul animos interire atque omnia morte deleri. Plus apud me antiquorum auctoritas valet, ... qui dicebant animos hominum esse divinos, iisque, cum e corpore excessissent, reditum in coelum patere, optimoque et justissimo cuique expeditissimum.[1]

Süreklice bir şeyler araştırıp öğrenme aşkımızdan söz etmeme gerek var mı? İnsanların gözlerinden uzaklaşıp bütün boş zamanımızı bu işlere ayırırdık. Yaşadıklarımızın hafızamdaki izleri onunla birlikte ölmüş olsaydı, bu kadar yakın olduğum ve bu kadar sevdiğim bir adamın özlemine asla dayanamazdım. Anılarımız yok olmaz, aksine düşünüp hatırladıkça daha çok beslenir ve büyürler. Bunları hatırlamaktan tamamen aciz bir durumda olsaydım bile, yine de şu geçkin yaşım bana büyük bir teselli kaynağı olurdu. Çünkü artık daha uzun süre bu özlemi çekmem imkânsız. Kısa sürecek her acıya da, ne kadar şiddetli de olsa, katlanmak gerek.

Ben ruhun bedenle birlikte öldüğünü ve her şeyin ölümle birlikte yok olduğunu ileri sürme girişiminde olanlara katılmıyorum. Ben daha çok eski düşünürlerin fikirlerinden yanayım, yani insanların ruhlarının tanrısal olduğunu, bedeni terk ettikten sonra göğe geri döneceğini ve bu yolu en hızlı katedenlerin de en iyi ve en dürüst ruhlar olduğunu söyleyenlerin fikirlerinden yanayım.

1 Cicero, *De Amicitia*, 13.

7. Sententiae De Amicitia: Dostluğa Dair Güzel Sözler

Charles-André van Loo (1705-1765), *Aeneas Babasını Sırtında Taşıyor* (1729), Louvre Museum

Cum propinquis amicitiam natura ipsa peperit: sed ea non satis habet firmitatis.[1]

Doğa dostluğu akrabalara da bağışlamıştır, ama akrabalar arasındaki dostluk hiçbir zaman sağlam olmaz.

Hoc praestat amicitia propinquitati, quod ex propinquitate benevolentia tolli potest, ex amicitia non potest; sublata enim benevolentia, amicitiae nomen tollitur, propinquitatis manet.[2]

Dostluk akrabalıktan şu anlamda üstündür: Akrabalıktan iyi niyeti kaldırabilirsiniz (akrabalık iyi niyet olmadan da sürebilir), ama dostluktan asla. Çünkü iyi niyet kalktı mı, dostluk kavramı da ortadan kalkar, ama akrabalık ad olarak sürüp gider.

Qua quidem [amicitia] haud scio, an, excepta sapientia, quidquam melius homini sit a diis immortalibus datum. Divitias alii praeponunt, bonam alii valetudinem, alii potentiam, alii honores, multi etiam voluptates.

Bilgelik hariç, sanmam ki ölümsüz tanrılar insanoğluna dostluktan daha değerli bir armağan vermiş olsun. Bazı insanlar paraya pula önem veriyor, bazıları sağlığa, bazıları iktidara, bazıları onurlara, çoğu da zevke.

1 Cicero, *De Amicitia*, 19.

2 Cicero, *De Amicitia*, 19.

Belluarum hoc quidem extremum est; illa autem superiora, caduca et incerta posita non tam in nostris consiliis, quam in fortunae temeritate. Qui autem in virtute summum bonum ponunt, praeclare illi quidem: sed haec ipsa virtus amicitiam et gignit, et continet: nec sine virtute amicitia esse ullo pacto potest.[1]

Bu son sıradakilerin önem verdiği şey hayvanlarda da var nihayetinde. Birinci sıradakilerin önem verdiği şeyse gelip geçici ve sallantılı, bizim irademizden çok kaderin çarkına bağlı. Ama erdemi en iyi değer sayanlar (en büyük mutluluğun erdem olduğunu söyleyenler) aralarında en doğru düşünenler. Zaten dostluğu doğuran da, sürdüren de erdemin kendisi. Erdem olmadan dostluğun olması asla mümkün değil.

Est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium divinarum, humanarumque rerum cum benevolentia, et caritate summa consensio.[2]

Dostluk ancak tanrısal ve insani meselelerle ilgili iyi niyetle ve büyük bir sevgi ve saygıyla uzlaşım sağlandığında varolabilir.

Solem enim e mundo tollere videntur qui amicitiam e vita tollunt.[3]

Dostluğu hayattan silmek, güneşi dünyadan silmeye benzer.

Quocirca et absentes adsunt, et egentes abundant, et imbecilles valent, et, quod difficilius dictu est, mortui vivunt: tantus eos honos, memoria, desiderium prosequitur amicorum.[4]

Bu sayede (dostluk sayesinde) aramızda olmayanlar aramızda olur, yoksullar zengin olur, hastalar sağlıklı olur, hatta tuhaf gelecek ama, ölüler bile diriliverir. İşte dostlar arasında bu kadar onur, bu kadar anı ve bu kadar özlem vardır.

Non enim solum ipsa fortuna caeca est, sed eos etiam plerumque efficit caecos, quos complexa est.

Talih kördür kör olmasına, ama baştan sona nimetleriyle donattığı adamları daha da kör eder.

1 Cicero, *De Amicitia*, 20.
2 Cicero, *De Amicitia*, 20.
3 Cicero, *De Amicitia*, 47.
4 Cicero, *De Amicitia*, 23.

Itaque efferuntur illi fere fastidio, et contumacia: neque quidquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest.[1]

Bu yüzden bu insanlar kendini beğenmiş ve küstah olurlar. Şanslı bir aptaldan daha çekilmezi de yoktur.

Negabat ullam vocem inimiciorem amicitiae potuisse reperiri, quam ejus, qui dixisset, ita amare oportere, ut si aliquando esset osurus.[2]

Karşımızdakini bir gün ondan nefret edeceğimizi düşünüp öyle sevelim diyen adamın sözü kadar dostluğa düşman başka bir söz bulamayacağımızı söylerdi.

Quamquam Ennius recte: Amicus certus in re incerta cernitur.[3]

Ennius ne kadar doğru söylemiş: Hakiki dost, kötü günde belli olur.

Quod nisi idem in amicitiam transferatur, verus amicus numquam reperietur; est enim is quidem tamquam alter idem.[4]

Dostlukta şu fikri edinmedikçe gerçek bir dost edinmek asla mümkün olmaz: "Dost, öteki benliğindir."

Maximum ornamentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit verecundiam.[5]

Dostluktan en büyük hasadı elde ediyor, çünkü ondan mahcubiyeti öğreniyor.

1 Cicero, *De Amicitia*, 54.
2 Cicero, *De Amicitia*, 59.
3 Cicero, *De Amicitia*, 63.
4 Cicero, *De Amicitia*, 80.
5 Cicero, *De Amicitia*, 82.

V. BÖLÜM

SENECA, *EPISTULAE MORALES* (AHLAK MEKTUPLARI)

Descartes, Seneca'nın Mektuplarını çeviriyor

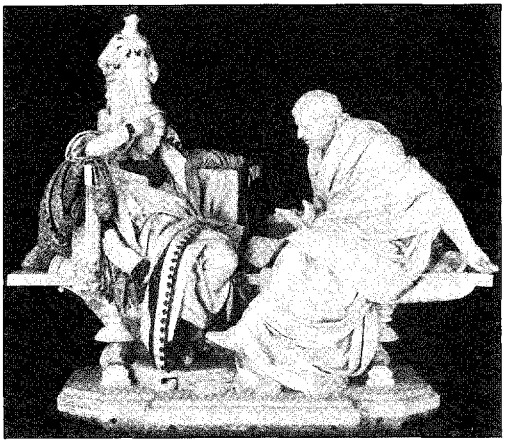

Eduardo Barrón (1858-1911), *Nero ve Seneca*, 1904, Museo del Prado

1. Materia et Causa: Madde ve Neden[1]

2. Dicunt, ut scis, Stoici nostri duo esse in rerum natura ex quibus omnia fiant, causam et materiam. Materia iacet iners, res ad omnia parata, cessatura si nemo moveat; causa

2. Senin de bildiğin gibi, bizim Stoacılar her şeyin evrendeki iki ilkeden meydana geldiğini söyler: Neden ve Madde.[2] Madde atıl durumdadır, her şeyi meydana getirmeye hazır bir şeydir (cevherdir, tözdür), (ama) eğer hiçbir şey onu harekete geçirmezse hiçbir iş yapmadan öyle de duracaktır.[3]

1 Bu metin, Seneca'nın *Epistulae Morales* adlı eserinin 65. Mektubundan seçilen pasajları içermektedir.

2 Etken ve edilgen olan; yapan ve yapılan.

3 Madde, tek başına ele alındığında, niteliksizdir (Yun. *apoios*) ve atıldır (Yun. *argos*).

autem, id est ratio, materiam format et quocumque vult versat, ex illa varia opera producit. Esse ergo debet unde fiat aliquid, deinde a quo fiat: hoc causa est, illud materia.

3. Omnis ars naturae imitatio est; itaque quod de universo dicebam ad haec transfer quae ab homine facienda sunt. Statua et materiam habuit quae pateretur artificem, et artificem qui materiae daret faciem; ergo in statua materia aes fuit, causa opifex. Eadem condicio rerum omnium est: ex eo constant quod fit, et ex eo quod facit.

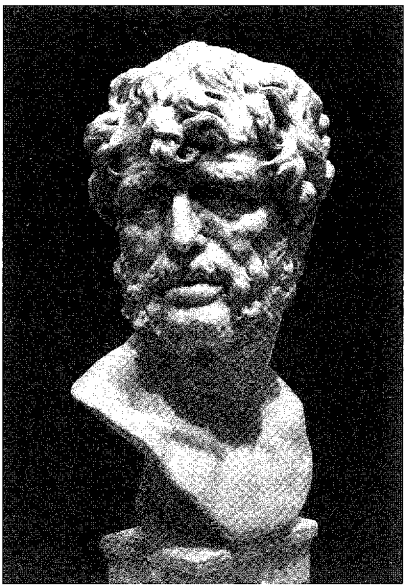

Neden ise, yani akıl, maddeye biçim verir (maddeyi yoğurur, maddeyi biçimlendirir) ve türlü türlü eserler meydana getirecek şekilde nereye istiyorsa o tarafa döndürür (dilediği şekle sokar).[1] Demek ki herhangi bir şeyin olmasını sağlayacak bir kaynak (madde) ve bu kaynaktan o şeyin olmasını sağlayacak bir şey (neden) bulunmak zorundadır (Öyleyse her şeyi oluşturan bir madde ve maddeyi o şeye dönüştüren bir fail olması gerekir). İşte bu sonuncusu nedendir; birincisi ise (o ise) maddedir.

3. Her sanat, doğanın taklididir; bu yüzden genel olarak bahsettiğim bu durumu insan tarafından yapılan (yapılacak) şeylere (insanın elinden çıkma eserlere) uygulayabilirim (benzetebilirim): Bir heykel, bir sanatçının (heykeltıraşın) biçimleyeceği (sanatçının elleriyle işleyeceği) bir maddeye (bir malzemeye) ve bu maddeye (malzemeye) biçim verecek (bir suret kazandıracak) bir sanatçıya sahiptir (örneğin bir heykelin meydana gelmesi için bir heykeltıraş tarafından işlenecek bir malzemeye ve bu malzemeye şekil verecek olan bir heykeltıraşa ihtiyaç vardır). Öyleyse heykeldeki (bir heykel söz konusu olduğunda) madde tunçtur, neden ise işçi (heykeltıraş). İşte bu durum her şey için geçerlidir, yani her şeyde onun meydana getirildiği bir şey (madde, kaynak; her şeyin kaynaklandığı bir şey) ve o şeyden (o maddeden) o şeyi meydana getiren (o maddeden varlığı meydana getiren) bir şey (bir neden) vardır (her şeyin yapıldığı bir madde ve bir de yapanı vardır).

1 Bkz. Aristoteles, *Peri Physikēs*, 193a28-36; 199a15-17; Cicero, *De Oratore*, 8-10.

4. Stoicis placet unam causam esse, id quod facit. Aristoteles putat causam tribus modis dici: "prima" inquit "causa est ipsa materia, sine qua nihil potest effici; secunda opifex;[*] tertia est forma, quae unicuique operi imponitur tamquam statuae." Nam hanc Aristoteles "idos" vocat. "Quarta quoque" inquit "his accedit, propositum totius operis."

5. Quid sit hoc aperiam. Aes prima statuae causa est; numquam enim facta esset, nisi fuisset id ex quo funderetur ducereturve. Secunda causa artifex est; non potuisset enim aes illud in habitum statuae figurari, nisi accessissent peritae manus. Tertia causa est forma; neque enim statua ista "doryphoros" aut "diadumenos" vocaretur, nisi haec illi esset impressa facies.

4. Stoacılar tek bir neden olduğuna inanır, bu neden bir şeyi yapan nedendir.[2] Aristoteles nedenin üç farklı anlamda (şekilde) kullanılabileceğini düşünür (Ama Aristoteles neden (etken) kelimesinden üç anlam çıkarır): "İlk neden" der, "maddenin tam da kendisidir, onsuz hiçbir şey meydana gelemez" der ("İlk neden maddenin kendisidir (*ipsa materia*),[3] bu olmaksızın hiçbir şey olamaz," der). "İkincisi (ikinci neden) işçidir (sanatçıdır; heykeltıraştır); üçüncüsü biçimdir (formdur), yani örneğin heykel gibi, tek tek her esere vurulan damgadır.[4] Aristoteles buna "biçim (*idos=eidos*)"[5] der. "Bunlara eklenen dördüncü nedense," der, "bütün eserin gayesidir (*propositum*)."

5. Şimdi bunun ne olduğunu (ne anlama geldiğini) açıklayayım. Tunç, (bir) heykelin ilk nedenidir; çünkü eğer döküp de yoğuracağınız bir şey (bir madde) olmamış olsaydı, hiçbir zaman hiçbir şey meydana getirilmemiş olurdu. İkinci neden, sanatçıdır; çünkü hünerli eller olmamış olsaydı (işe karışmamış olsaydı), o tunç bir heykel görünümü (sureti) alamazdı (tunca bir heykel sureti verilemezdi). Üçüncü neden, formdur; çünkü bu görünüm (suret) o heykele damgalanmamış olsaydı, heykelimiz Mızrak Tutan (doryphoros) ya da Saçını Bağlayan Genç (diadoumenos) olarak adlandırılamazdı.[6]

---

1 Platon'da *dēmiourgos*.

2 Stoacılar için tek bir neden, yani bir şeyi yapan neden söz konusudur; *placet* (şahıssız fiil): inanır, benimser, düşünmekten yanadır.

3 Yun. *hylē*.

4 Form, sanatçı tarafından maddeye yüklenendir (dış görünüş, suret); sanatçının eserini meydana getirirken baktığı (örnek) aldığı model (idea) değildir.

5 *idos*: biçim. Yunanca *eidos* (biçim) kelimesinin Latinceleştirilmiş şeklidir (Lat. *forma*; *species* = Yun. *eidos*).

6 Polykleitos'un biçimlediği Mızrak Tutan (*doryphoros*) ya da Saçını Bağlayan Genç (*diadoumenos*) adlı heykeller. (Siz elinizdeki maddeye şu meşhur heykeltıraş Polykleitos'un biçimlediği Mızrak Tutan (doryphoros) ya da Saçını Bağlayan Genç (diadoumenos) adlı heykeller gibi bir biçim vermemişseniz asla onun bu adlarla anılan bir heykel olduğunu söyleyemezsiniz.)

Quarta causa est faciendi propositum; nam nisi hoc fuisset, facta non esset.

6. Quid est propositum? quod invitavit artificem, quod ille secutus fecit: vel pecunia est haec, si venditurus fabricavit, vel gloria, si laboravit in nomen, vel religio, si donum templo paravit. Ergo et haec causa est propter quam fit.

7. His quintam Plato adicit exemplar, quam ipse "ideam" vocat; hoc est enim ad quod respiciens artifex, id quod destinabat effecit. Nihil autem ad rem pertinet utrum foris habeat exemplar ad quod referat oculos an intus, quod ibi ipse concepit et posuit. Haec exemplaria rerum omnium deus intra se habet numerosque universorum quae agenda sunt et modos mente complexus est;

Dördüncü nedense, o heykeli meydana getirme gayesidir;[1] çünkü böyle bir gaye olmamış olsaydı, o heykel tamamlanmamış olurdu.

6. Gaye nedir? Sanatçıyı davet eden şeydir, sanatçı onu izleyip (peşinden gidip) o heykeli yapmıştır. Eğer sanatçı heykeli satmak üzere yapmışsa, gaye paradır, ya da eğer ün için (bir ad kazanmak için; şöhret için) yapmışsa, gaye ündür; eğer bir tapınağa armağan olarak yapmışsa, gaye dindir. O halde bu neden, kendisinden ötürü heykelin meydana geldiği nedendir (heykelin olmasını sağlayan niyettir).[2]

7. Platon bu nedenlere beşinci bir neden olarak modeli (ilk örnek) ekler ve buna "idea" der; çünkü sanatçı niyetlendiği eseri yaratırken bu modele bakarak yaratır.[3] Bu modelin sanatçının dışında olması ve ona gözlerini çevirip bakması ile sanatçının içinde olup kendi kendisine anlamış ve onu oraya yerleştirmiş olması arasında bir fark yoktur. Bütün her şeyin bu ilk örnekleri tanrının kendisindedir ve meydana gelecek olan her şeyin (bütünün) düzeni ve ölçüsü tanrının zihninde idrak edilmiş durumdadır;

1 ereksel neden

2 Heykel bu niyetten dolayı olur (*propter quam fit*).

3 *respicere* (bakmak, seyreylemek) = Yun. *idein*. Sanatçı, bir anlamda, bu modelden kopya çeker ya da kendi kopyasını bu modele bakarak yaratır.

plenus his figuris est quas Plato "ideas" appellat, immortales, immutabiles, infatigabiles. Itaque homines quidem pereunt, ipsa autem humanitas, ad quam homo effingitur, permanet, et hominibus laborantibus, intereuntibus, illa nihil patitur.

tanrı, Platon'un "idealar" adını verdiği, ölümsüz, değişmez ve yok edilemez olan bu biçimlerle dopdoludur. Bu yüzdendir ki insanlar ölür (insanlar ölse bile), ama insanlık, yani insanın ona göre hamurunun yoğrulduğu model kalıcıdır; insanlar acı çeker, perişan olur, ama insanlık hiçbir şeye maruz kalmaz (insanlığa hiçbir şey tesir etmez).

2. Philosophandum est:
Felsefi Düşünmek Zorundayız[1]

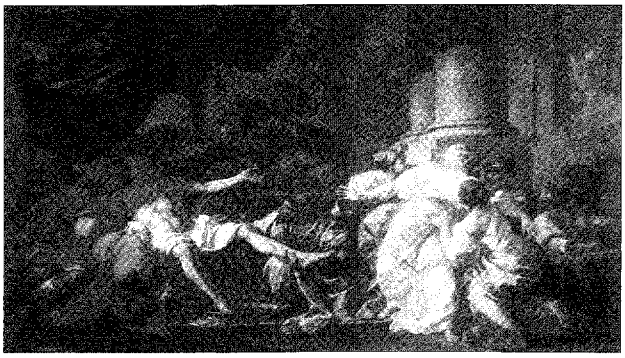

Jacques-Louis David (1748-1825), *Seneca'nın Ölümü*, 1773, Musée du Petit Palais, Paris

1. Liquere hoc tibi, scio, neminem posse beate vivere, ne tolerabiliter quidem, sine sapientiae studio et beatam vitam perfecta sapientia effici.

1. Felsefi tutku olmaksızın hiç kimsenin mutlu bir hayat süremeyeceğini, hatta çekilir bir hayat süremeyeceğini gayet iyi anladığını biliyorum; mutlu bir hayatın ancak tam bir bilgelikle mümkün olabileceğini de.

1 Bu metin, Seneca'nın *Epistulae Morales* adlı eserinin 16. Mektubundan seçilen pasajları içermektedir.

3. Non est philosophia populare artificium nec ostentationi paratum; non in verbis sed in rebus est. Nec in hoc adhibetur, ut cum aliqua oblectatione consumatur dies, ut dematur otio nausia: animum format et fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda et omittenda demonstrat, sedet ad gubernaculum et per ancipitia fluctuantium derigit cursum. Sine hac nemo intrepide potest vivere, nemo secure; innumerabilia accidunt singulis horis quae consilium exigant, quod ab hac petendum est.

4. Dicet aliquis, "quid mihi prodest philosophia, si fatum est? quid prodest, si deus rector est? quid prodest, si casus imperat? Nam et mutari certa non possunt et nihil praeparari potest adversus incerta, sed aut consilium meum occupavit deus decrevitque quid facerem, aut consilio meo nihil fortuna permittit."

3. Felsefe halkın hoşuna gidecek bir oyun değildir, gösteri olsun diye de tasarlanmamıştır. Kendini sözlerde değil, eylemlerde gösterir. Günleri biraz hoş geçirmeye, boş vakitlerin sıkıntısını gidermeye bakmaz. Ruhu yoğurup biçimlendirir, hayatı düzene oturtur, davranışlara çeki düzen verir, yapılması ve yapılmaması gerekenleri gösterir, yaşamın dümeninde oturur ve belirsizlikler içinde dalgalanan insanlara kılavuz olur. Felsefe olmadan hiç kimse korkusuzca yaşayamaz, hiç kimse güvende olamaz. Günün her saati akıl almamızı gerektiren binlerce olaya gebedir ve bu aklı bize verebilecek tek merci felsefedir.

4. Biri çıkıp şöyle diyebilir: "Eğer kader varsa, felsefenin bana ne yararı olacak? Ne yararı olacak, eğer tanrı dünyayı yönetiyorsa? Ne yararı olacak, eğer şans (talih; rastlantı) her şeye hükmediyorsa? Çünkü kesin olan şeyler değiştirilemez ve kesin olmayan şeylere karşı da önceden hiç bir plan yapılamaz; tam tersi ya tanrı benim planımı önceden yapmıştır ve ne yapacağıma zaten karar vermiştir ya da kader benim planıma hiç izin vermeyecektir (planımı uygulamama hiç fırsat tanımayacaktır)."

5. **Quidquid est ex his, vel si omnia haec sunt, philosophandum est; sive nos inexorabili lege fata constringunt, sive arbiter deus universi cuncta disposuit, sive casus res humanas sine ordine impellit et iactat, philosophia nos tueri debet. Haec adhortabitur ut deo libenter pareamus, ut fortunae contumaciter; haec docebit ut deum sequaris, feras casum.**

5. Bunların (bu dediklerinin) herhangi biri ya da belki hepsi olsa bile, felsefi düşünmek zorundayız. İster kader bizi amansız bir yasayla bağlamış olsun, ister tanrı bir hâkim olarak her şeye bir çekidüzen vermiş olsun, isterse şans insani meseleleri (insanın yaşamında olup bitenleri; yaşamın gidişatını) rastgele sürükleyip yuvarlasın, felsefe bizi korumaya mecburdur. Felsefe, bizi tanrıya seve seve, talihe ise cüretkâr biçimde itaat etmemiz konusunda cesaretlendirecektir; o bize tanrının yolunda gitmeyi, şansa ise katlanmayı öğretecektir.

6. **Istuc quoque ab Epicuro dictum est: "si ad naturam vives, numquam eris pauper; si ad opiniones, numquam eris dives."**

6. Şu da Epikuros tarafından söylenmiş: "Eğer doğaya uygun yaşarsan, asla fakir olmazsın (olmayacaksın), eğer kendi fikirlerine göre yaşarsan, asla zengin olmazsın."

8. **Exiguum natura desiderat, opinio immensum. Congeratur in te quidquid multi locupletes possederant; ultra privatum pecuniae modum fortuna te provehat, auro tegat, purpura vestiat, eo deliciarum opumque perducat ut terram marmoribus abscondas; non tantum habere tibi liceat sed calcare divitias;**

8. Doğa bizden az şey ister, ama fikirlerimiz çok şey. Bir sürü toprak sahibinin malı mülkü sende toplanmış olsun, talih sana her zamanki gelirinden çok daha fazla gelir sağlamış olsun, altınla donatsın, erguvan giysilerle kuşatsın ve sana öyle bir lüks, öyle bir servet vermiş olsun ki, şu dünyayı mermerden döşemelerinin altına gömmüş ol, hatta sadece servete sahip olmakla kalmamış ol, bir de onu ayaklarının altına almış ol.

accedant statuae et picturae et quidquid ars ulla luxuriae elaboravit: maiora cupere ab his disces.

9. Naturalia desideria finita sunt: ex falsa opinione nascentia ubi desinant non habent; nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est: error immensus est. Retrahe ergo te a vanis, et cum voles scire quod petes, utrum naturalem habeat an caecam cupiditatem, considera num possit alicubi consistere: si longe progresso semper aliquid longius restat, scito id naturale non esse. Vale.

Bütün bunlara heykeller, tablolar ve taşkınlığını tatmin edecek ne kadar sanat yaratımı şey varsa kat; (sonuçta) hepsinden öğreneceğin tek şey daha çok şeyi arzulamak olur.

9. Doğal arzuların bir sınırı vardır, ama yanlış fikirlerden doğan arzuların duracak bir yeri yoktur; çünkü yanlışın sınırı yoktur. Yolda giderken, bir son durak vardır; ama yoldan çıktın mı, artık o yol uçsuz bucaksızdır. Bu nedenle boş şeylerden çek kendini; talep ettiğin şeyin doğal bir arzu mu, yoksa rastgele bir arzu mu olduğunu bilmek istediğinde, (bu talebinin) herhangi bir yerde durup duramayacağını bir düşün. Fazlasıyla uzaklaştığın halde, her zaman daha bir o kadar uzak yol kalıyorsa geriye, o zaman bu yolun doğal olmadığını bil. Sağlıcakla kal.

VI. BÖLÜM

SPINOZA, *ETHICA* (AHLAK)

Descartes, Spinoza'nın *Ethica*'sını Çeviriyor[1]

Baruch de Spinoza (1632-1677)

DEUS: TANRI

Definitiones: Tanımlar

I. Per causam sui intelligo id cujus essentia involvit existentiam; sive id, cujus natura non potest concipi nisi existens.

I. Kendisinin nedeni derken, özü varoluşunu gerektiren şeyi kastediyorum; yani varolmadığı takdirde doğasını kavrayamayacağım şeyi.

1 Bu metinler Spinoza'nın *Ethica* adlı eserinden alıntılardır. Bkz. Dürüşken (çev.) 2011.

II. Ea res dicitur in suo genere finita, quae alia ejusdem naturae terminari potest. Exempli gratia corpus dicitur finitum, quia aliud semper majus concipimus. Sic cogitatio alia cogitatione terminatur. At corpus non terminatur cogitatione, nec cogitatio corpore.

III. Per substantiam intelligo id, quod in se est, et per se concipitur: hoc est id, cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debeat.

IV. Per attributum intelligo id, quod intellectus de substantia percipit, tanquam ejusdem essentiam constituens.

V. Per modum intelligo substantiae affectiones, sive id, quod in alio est, per quod etiam concipitur.

VI. Per Deum intelligo ens absolute infinitum, hoc est, substantiam constantem infinitis attributis, quorum unumquodque aeternam et infinitam essentiam exprimit.

II. Bir şey kendisiyle aynı doğadan başka bir şeyle sınırlanabiliyorsa, o şeye kendi cinsinde sonlu denir. Örneğin bir cismin sonlu olduğunu söyleriz, çünkü her zaman daha büyüğünü düşünebiliriz. O halde bir düşünce de başka bir düşünceyle sınırlanır. Ama bir cisim bir düşünceyle sınırlanmaz, bir düşünce de bir cisimle sınırlanmaz.

III. Töz derken, kendinde olan ve kendisi aracılığıyla kavranabilen şeyi anlıyorum, yani kavramı başka bir şeyin kavramından oluşturulması gerekmeyen şeyi.

IV. Sıfat derken anladığım, aklımızın tözün özünü kuran şey olarak anladığıdır.

V. Tavır derken tözün hallerini anlıyorum; yani başka şeyde olan ve hatta bu başka şey aracılığıyla kavranan şeyi.

VI. Tanrı derken mutlak anlamda sonsuz varlığı anlıyorum; başka deyişle her biri ezeli-ebedi ve sınırsız özünü ifade eden sonsuz sıfatlardan ibaret tözü.

Explicatio: Açıklama

Dico absolute infinitum, non autem in suo genere; quicquid enim in suo genere tantum infinitum est, infinita de eo attributa negare possumus; quod autem absolute infinitum est, ad ejus essentiam pertinet, quicquid essentiam exprimit et negationem nullam involvit.

Mutlak anlamda sonsuz diyorum, kendi cinsinde sonsuz demiyorum; çünkü salt kendi cinsinde sonsuz olan bir şeyin sonsuz sıfatlara sahip olduğunu yadsıyabiliriz, ama bir şey mutlak anlamda sonsuzsa, onun özü öze ilişkin her şeyi ifade eder ve yadsıyacağımız hiçbir şey içermez.

VII. Ea res libera dicitur, quae ex sola suae naturae necessitate existit, et a se sola ad agendum determinatur: Necessaria autem, vel potius coacta, quae ab alio determinatur ad existendum et operandum certa ac determinata ratione.

VII. Salt kendi doğasının zorunluluğu sonucunda varolan ve eylemini sadece kendisi belirleyene özgür denir; başka bir şey tarafından varolmaya ve kesin olarak şu ya da bu şekilde bir şey yapmaya zorlanana ise zorunlu ya da daha doğrusu kısıtlı denir.

VIII. Per aeternitatem intelligo ipsam existentiam, quatenus ex sola rei aeternae definitione necessario sequi concipitur.

VIII. Ezeli ve ebedi derken, ezeli ve ebedi bir şeyin tam da tanımından zorunlu olarak anlaşılacağı üzere bizzat varoluşu anlıyorum.

Explicatio: Açıklama

Talis enim existentia ut aeterna veritas, sicut rei essentia, concipitur, proptereaque per durationem aut tempus explicari non potest, tametsi duratio principio et fine carere concipiatur.

Çünkü böyle bir varoluş, tıpkı şeyin özü gibi, ezeli ve ebedi hakikat olarak anlaşılır ve bu yüzden ne süreyle ne de zamanla açıklanabilir; hatta süre, başlangıcı ve sonu olmayan bir şey olarak anlaşılsa bile.

Axiomata: Aksiyomlar

I. Omnia, quae sunt vel in se vel in alio sunt.

II. Id, quod per aliud non potest concipi, per se concipi debet.

III. Ex data causa determinata necessario sequitur effectus, et contra si nulla detur determinata causa, impossibile est, ut effectus sequatur.

IV. Effectus cognitio a cognitione causae dependet, et eandem involvit.

V. Quae nihil commune cum se invicem habent, etiam per se invicem intelligi non possunt, sive conceptus unius alterius conceptum non involvit.

VI. Idea vera debet cum suo ideato convenire.

VII. Quicquid ut non existens potest concipi, ejus essentia non involvit existentiam.

I. Varolan her şey ya kendi başına vardır, ya da başka bir şeye bağlı olarak.

II. Başka bir şey aracılığıyla kavranması mümkün olmayan bir şey kendi kendine kavranmak zorundadır.

III. Mevcut bir neden varsa bundan zorunlu olarak bir sonuç çıkar, ama mevcut bir neden yoksa bir sonuç çıkması da imkânsızdır.

IV. Sonucun bilgisi nedenin bilgisine bağlıdır ve bu bilgiyi gerektirir.

V. Birbirleriyle hiçbir ortaklığı olmayan şeyleri birbirleri aracılığıyla anlamamız mümkün değildir; başka deyişle birinin kavramı diğerinin kavramını içermez.

VI. Doğru fikir kendi nesnesine uygun olmalıdır.

VII. Bir şey varolmayan olarak kavranabiliyorsa onun özü varoluş içermez.

Propositio I (I. Önerme)

Substantia prior est natura suis affectionibus.

DEMONSTRATIO. Patet ex *Definitione 3 et 5.*

Töz, doğası gereği, hallerinden öncedir.

Kanıtlama: Bunun kanıtı 3. ve 5. Tanımdan çıkar.

Propositio II (II. Önerme)

Duae substantiae diversa attributa habentes, nihil inter se commune habent.

DEMONSTRATIO. Patet etiam ex *Definitione 3*. Unaquaeque enim in se debet esse, et per se debet concipi, sive conceptus unius conceptum alterius non involvit.

Farklı sıfatlara sahip iki tözün arasında hiçbir ortaklık yoktur.

Kanıtlama: Bunun kanıtı da 3. Tanımdan çıkar. Çünkü her iki töz de kendi başına varolmak ve kendisi aracılığıyla kavranmak zorundadır, yani birinin kavramı diğerinin kavramını içermez.

Propositio III (III. Önerme)

Quae res nihil commune inter se habent, earum una alterius causa esse non potest.

DEMONSTRATIO. Si nihil commune cum se invicem habent, ergo (*per Axioma 5*) nec per se invicem possunt intelligi adeoque (*per Axioma 4*) una alterius causa esse non potest. Q.E.D.

Aralarında hiçbir ortaklık bulunmayan şeyler birbirlerinin nedeni olamaz.

Kanıtlama: Aralarında hiçbir ortaklık olmadığına göre, birbirleri aracılığıyla anlaşılmaları da mümkün değildir (5. Aksiyom gereği); bu yüzden (4. Aksiyoma göre) biri diğerinin nedeni olamaz. Q.E.D.

Propositio IV (IV. Önerme)

Duae aut plures res distinctae, vel inter se distinguuntur ex diversitate attributorum substantiarum, vel ex diversitate earundem affectionum.

DEMONSTRATIO. Omnia, quae sunt, vel in se vel in alio sunt (*per Axioma 1*), hoc est (*per Definitiones 3 et 5*) extra

Ayrı nitelikte iki ya da daha fazla şey ya tözlerin sıfatlarının farklılığıyla ya da tözlerin hallerinin farklılığıyla ayırt edilir.

Kanıtlama: Varolan her şey ya kendi başına vardır ya da başka bir şeye bağlı olarak (1. Aksiyoma göre); yani (3. ve 5. Tanıma göre) aklın dışında sadece tözler

intellectum nihil datur praeter substantias earumque affectiones. Nihil ergo extra intellectum datur, per quod plures res distingui inter se possunt, praeter substantias, sive quod idem est (*per Definitionem 4*) earum attributa earumque affectiones. Q.E.D.

ve onların halleri vardır. Öyleyse aklın dışında onca şeyi birbirinden ayırt edebileceğimiz tözlerden başka hiçbir şey yoktur, ya da şöyle söylemek gerekirse (4. Tanıma göre), tözlerin sıfatlarından ve tözlerin hallerinden başka hiçbir şey yoktur. Q.E.D.

Propositio V (V. Önerme)

In rerum natura non possunt dari duae aut plures substantiae ejusdem naturae sive attributi.

DEMONSTRATIO. Si darentur plures distinctae, deberent inter se distingui vel ex diversitate attributorum, vel ex diversitate affectionum (per Propositionem praecedentem). Si tantum ex diversitate attributorum, concedetur ergo, non dari nisi unam ejusdem attributi. At si ex diversitate affectionum, cum substantia sit prior natura suis affectionibus (per Propositionem 1) depositis ergo affectionibus et in se considerata, hoc est (per Definitionem 3 et Axioma 6) vere considerata, non poterit concipi ab alia distingui, hoc est (per Propositionem praecedentem) non poterunt dari plures sed tantum una. Q.E.D.

Evrende aynı doğaya ya da aynı sıfata sahip iki ya da daha fazla töz olamaz.

Kanıtlama: Farklı iki ya da daha fazla töz olmuş olsaydı, bunlar birbirinden ya sıfatlarındaki farklılıkla ya da hallerindeki farklılıkla ayırt edileceklerdi (bir önceki Önermeye göre). Sadece sıfatlarındaki farklılığa göre ayırt edileceklerse, o zaman herhangi bir sıfata sadece birinin sahip olduğu da kabul edilecektir. Yok eğer hallerindeki farklılığa göre ayırt edileceklerse o zaman da töz hallerinden önce olduğu için (1. Önermeye göre), hallerini bir kenara koyup sırf töze yöneldiğimizde, yani (3. ve 6. Aksiyoma göre) doğru şekilde düşündüğümüzde, ortada bir tözü diğerinden ayrı olarak düşünebileceğimiz bir şey olmayacaktır; o halde (bir önceki Önermeye göre) tek bir töz söz konusudur, birden fazla tözün olması imkânsızdır. Q.E.D.

Propositio VI (VI. Önerme)

Una substantia non potest produci ab alia substantia.

DEMONSTRATIO. In rerum natura non possunt dari duae substantiae ejusdem attributi (per Propositionem praecedentem), hoc est (per Propositionem 2), quae aliquid inter se commune habent. Adeoque (per Propositionem 3) una alterius causa esse nequit, sive ab alia non potest produci. Q.E.D.

Tek olan töz başka bir töz tarafından meydana getirilemez.

Kanıtlama: Evrende aynı sıfatı taşıyan iki töz olamaz (bir önceki Önermeye göre), yani (2. Önermeye göre) aralarında ortak bir özelliğe sahip iki töz olamaz. Bu yüzden (3. Önermeye göre) bunlar birbirlerinin nedeni de olamazlar, başka deyişle bir töz başka bir töz tarafından meydana getirilemez. Q.E.D.

Corollarium (Önerme Sonucu)

Hinc sequitur, substantiam ab alio produci non posse. Nam in rerum natura nihil datur praeter substantias earumque affectiones, ut patet ex Axiomate 1 et Definitionibus 3 et 5. Atqui a substantia produci non potest (per praecedentem Propositionem). Ergo substantia absolute ab alio produci non potest. Q.E.D.

ALITER. Demonstratur hoc etiam facilius ex absurdo contradictorio. Nam si substantia ab alio posset produci, ejus cognitio a cognitione suae causae deberet pendere (per Axioma 4); adeoque (per Definitionem 3) non esset substantia.

Buradan çıkan sonuca göre, bir tözün başka herhangi bir şey tarafından meydana getirilmesi imkânsızdır. Çünkü 1. Aksiyom ve 3. ve 5. Tanıma göre, evrende sadece tözler ve tözlerin halleri vardır. Ama bir töz meydana getirilemez (bir önceki Önerme gereği). O halde bir töz başka herhangi bir şey tarafından meydana getirilemez. Q.E.D.

Başka Şekilde Kanıtlama: Bu sonuç saçmaya indirgeme yöntemiyle daha da kolay kanıtlanır. Çünkü töz başka bir şey tarafından meydana getirilmiş olsaydı, bu tözün bilgisi kendi nedeninin bilgisine bağlı olacaktı ki (4. Aksiyoma göre), bu durumda (3. Tanıma göre) töz, töz olmaktan çıkacaktı.

Metinde Geçen Önemli Terimler

Aeternitas: Ezeli ve ebedi oluş; öncesizlik ve sonrasızlık; zamana bağlı olmama, sınırsız olma. Spinoza'ya göre *aeternitas*, varoluşun kendisidir ve bu yüzden ne süreyle ne de zamanla açıklanabilir.

Affectio: 1. Hal, değişebilir nitelik. **2.** Duygu durumu, duygu değişimi; (çoğ.) **Affectiones**: Haller, değişebilir nitelikler; duygu değişimleri. Spinoza, *Ethica*'nın temel terimlerinden biri olan *affectiones*i özellikle I. Bölümde *modus* (tözün ve hallerinin tarzı, tavrı) yerine kullanır, çünkü *modi* (tavırlar, tarzlar, biçimler, görünüşler) tözün değişebilir özelliğidir ve ontolojik ve epistemolojik olarak töze bağlıdır. Daha açık bir ifadeyle, *affectiones* bu bölümde Tanrı'nın tezahürleri, yani varolan her şey anlamına gelir. Diğer bölümlerde ise *affectiones* terimiyle insanın yaşadığı duygu durumları, yani etkide bulunduğunda ya da kendisine etkide bulunulduğunda zihninde ve bedeninde oluşan duygu değişimleri kastedilir. *Affectiones*in tekil biçimi olan *affectio*, Latincede en yalın anlamıyla "dış bir etki sonucunda zihin ve beden durumunda meydana gelen değişim"dir ve geçicidir. Kalıcı olan *habitus*tur. Bu kelime, *afficio* fiilinden gelir. *Afficio* fiilinin ilk anlamı "birine bir şey yapmak"tır, başka deyişle "bedenin ya da zihnin şu ya da bu hale girmesine neden olacak bir etki yaratmak"tır. İşte yaratılan bu etkiyle zihnin ve bedenin yaşadığı o anki duruma, yani şu ya da bu halde olmasına veya şu ya da bu şekilde bir duygu yaşamasına *affectio* denir. Bu yüzden *modus*un varlığı başka bir şeydedir, yani başka bir şeye bağlıdır ve bu başka şey sayesinde anlaşılır. Çünkü bu başka şey, *modus*tan önce gelir ve mantıksal olarak kendisinden önce gelen neyse, işte ancak o şey kavrandıktan sonra anlaşılabilir. *Modus*tan önce gelen şeyse mantıksal olarak tözdür ve *modus* töze hem varlığını hem de kavramını borçludur. Spinoza'da tavır, bir aldatıcı görünüş ya da yanılsama değil, aksine (gerçekliği *substanstia*nın gerçekliğine bağlı olmakla birlikte) gerçektir. Herhangi bir şeyin gerçekliği başka bir şeye bağlı değilse, o şeyin bilgisine kendi başına varo-

lan olarak düşünülerek ya da kendisinin yardımıyla erişilir. Buna karşın herhangi bir şey başka bir şeye bağlı olarak gerçekse, o zaman onun bilgisine, bağlı olduğu şeyin bilgisine erişerek varılır. Öyleyse tavır, başka bir şeye bağlı olarak vardır ve o başka şeyin yardımıyla kavranır. Tavrı doğru olarak bilmek, onun *substantia*ya (töze) bağlı olduğunu ve onun aracılığıyla kavrandığını bilmektir. Burada vurgulanması gereken önemli bir ayrıntı da, *Ethica*'da *affectio* ile yine *afficio* fiilinden türeyen *affectus* (genel anlamıyla duygu) terimlerini birbirine karıştırmamak gerektiğidir. Spinoza *Ethica*'sının V. Bölümünün 2. Önermesinde *affectus*u *commotio* (harekete geçme, duyarlığın harekete geçişi, coşku ve heyecan) terimiyle eşanlamlı kullanarak bu terimin farklılığını bizzat vurgulamıştır ve buna bağlı olarak *Ethica*'nın çoğu İngilizce çevirisinde *affectus feeling* ya da *emotion* kelimeleriyle karşılanmıştır. Bu yüzden Spinoza'da bu terimi felsefede terimleştiği şekliyle, yani salt "duygulanım" olarak görmemek gerekir.

Attributum: Sıfat. *Ethica*'nın temel terimlerinden biridir. *Attributum*, Latince *attribuo* (bir şeyi bir şeye yüklemek, katmak vb) fiilinden türer ve yalın olarak "yüklenen şey" anlamına gelir. Spinoza'da tekil (*attributum*) ya da çoğul (*attributa*) şekilde kullanılır ve Tanrı'nın özünü oluşturan sıfat ya da sıfatlar olarak geçer. Spinoza'ya göre sıfat, tözün özüdür ve aslında tözün kendisidir (*Attributus sive Substantia*). İnsan aklı tözü doğru şekilde algılayabilse de onu sınırsız bir varlık olarak algılama yetisine sahip değildir. Başka deyişle insanın duyuları ve düşüncesi katıksız, çıplak ve saf varlığı anlayacak yetiye sahip değildir. Bu yüzden tözü ancak onun sıfatları aracılığıyla anlayabilir. İşte sıfat, tözün şu ya da bu şekilde algılanmasını sağlayan şeydir, aslında tözün tam da kendisidir. Dolayısıyla Spinoza'da *attributum*, kendisi aracılığıyla, yani kendinde kavranan ve hakkında bilgi edinmek için başka bir şeyin bilgisine gereksinim duymayandır. Töz, her bir sıfatında farklı olsa da, bütün sıfatlarıyla bir bütündür. Her sıfat, varolan şeyin gerçek özelliğidir ve sonsuz sayıdadır. Ama insan aklı tözün, yani gerçekliğin iki temel sıfatını *Extensio* ve *Cogitatio* (Yer Kaplama ve Düşünce) sıfatlarını ya

da özniteliklerini, yani Tanrı'nın yer kaplayan ve düşünen varlık oluşunu kavrayabilir.

Axioma: Aksiyom; temel önerme. Yunanca bir terim olan *axioma* (aksiyom, belit, mütearife) kendiliğinden apaçık olduğundan öteki önermelerin temeli ve ön dayanağı sayılan önermedir.

Causa sui: Kendisinin nedeni; kendi varoluşuna neden olan şey. *Ethica*'nın temel terimlerinden biri olan *causa sui*, Spinoza'ya göre mantıksal olarak kendi varoluşuna neden olması için hâlihazırda olması gereken şeydir. Kendisinin nedeni olan şeyin doğası, varolmadığı takdirde kavranamaz. Çünkü varolmak onun tam da doğasına özgüdür ya da, şöyle dersek, böyle bir şeyin özü varoluş gerektirir. Dolayısıyla kendisine neden olan bir şey, ezeli olarak etkin bir doğaya sahip olmalıdır, çünkü ancak etkin bir doğa kendi varoluşuna neden olmaya başlayabilir ve varoluşunu da hiçbir şekilde sonlandırmaz; bu yüzden sonsuzca ve kesintisiz bir şekilde varolmaya devam etmek, yani hep kendini etkin şekilde gerçekleştirmek zorundadır. İşte bu nedenle kendisinin nedeni olan, ezeli-ebedi ve sınırsız (*infinitus*) olmak zorundadır. Spinoza'da sadece töz, yani Tanrı kendisinin nedenidir; çünkü salt töz, yani Tanrı başka (dış) bir şey tarafından (*ab extra*) olmaya ya da etkide bulunmaya zorlanamaz. Doğasının gerçekliği dışında, O'nu etkide bulunmaya sevk eden hiçbir neden yoktur. O'nun eylemini denetleyecek ya da O'nu eylemde bulunmaya sevk edecek hiçbir dışsal düzen (kader) yoktur, başka deyişle kadere bağlı değildir.

Cogitatio: Düşünce; Düşünme ediminin içeriği. Tek bir düşünce olarak Tanrı'nın Düşünen sıfatının bir parçası veya Düşünen Şey sıfatı altında kavranılan tözün ya da Tanrı'nın bir tavrı.

Cognitio: Bilgi; bilme edimi.

Conceptus: Kavram; bir nesnenin ya da düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı.

Corpus: 1. Cisim, Nesne. 2. Beden. Spinoza'da *corpus*, sonlu olan ve kendi doğasına sahip bir varlıkla sınırlı olandır, ya da Yer Kaplama sıfatına (*Extensio*) bağlı olmadan varolamayan ve kavranılamayan varlıktır. Başka deyişle Yer Kaplama (*Extensio*) sıfatının

sınırlı bir parçasıdır ya da Yer Kaplama'nın bir tavrı (*modus*), yani Yer Kaplama sıfatının altında kavranılan tözün (*substantia*) bir tavrıdır.

Definitio: Tanım; bir kavramın ya da nesnenin sınırlanması, belirlenmesi.

Deus: Mutlak Sonsuzluk; Tanrı. *Ethica*'nın I. Bölümünün inceleme konusu olan Tanrı, Spinoza'da sonsuz sıfatlardan ibaret ve bu sonsuz sıfatların her biri ezeli ve ebedi özünü ifade eden bir varlık, bir tözdür (*Ens constans infinitis attributis, quorum unumquodque aeternam et infinitam essentiam exprimit*, I. Bölüm 11. Önerme). Spinoza için bu tanıma uyan tek bir töz vardır, o da Tanrı'dır. Dolayısıyla Spinoza'da *substantia*, Deus'tur ve *substantia*nın bütün tanımları Deus için geçerlidir. Buna göre Spinoza için Tanrı kendisinin nedeni olan, özü varoluşunu gerektiren, başka hiçbir şeye bağlı olmayan, ama başka her şeyin kendine bağlı olduğu katıksız, saf varlıktır. Spinoza'daki Tanrı'yı herhangi bir dinin tanrısı olarak algılamamak gerekir. Çünkü onun Tanrı'dan anladığı daha çok Evren, Doğa'nın Tekbiçimliliği, Gerçeklik, Mutlak Olan, Kendi Başına Varolan, Hiçbir şeye Bağımlı Olmayan, Koşulsuz Olan'dır. Spinoza'ya göre kendi başına varolan Gerçeklik (*Realitas*) kavramı, Mutlak Olan'a (*Absolutus*) ve Mutlak Olan kavramı da bizi salt olarak Gerçek ve Tek Olan'a götürür. Dolayısıyla Töz ya da Tanrı (*Substantia sive Deus*) her biri ezeli ve ebedi oluşunu (*aeternitas*) ve sonsuz özünü (*essentia*) ifade eden sonsuz sıfatlardan (*attributus*) ibaret olandır ve zorunlu olarak (*necessitate*) vardır. Tanrı varolmak zorunda olduğundan ve buradaki zorunluluk dışsal ve rastlantısal bir varoluşa değil, her yerde hazır ve nazır bir varoluşa işaret ettiğinden, Tanrı'nın varoluşu bir süreliğine bir varoluş ya da belirsiz uzun bir süre varoluş olarak düşünülemez. Çünkü Tanrı'nın varoluşu, doğasının ya da tanımının zorunlu sonucudur; bu anlamda da ezeli ve ebedidir (*aeternitas et infinitus*). İnsan Tanrı'nın varoluşunu ancak varolmanın sonsuz gerçekleşmesi olarak düşünebilir, ya da daha çok varlık olarak. Tanrı, En Mükemmel Varlık'tır (*Ens Perfectissimum*) ya da En Gerçek Varlık'tır (*Ens Realissimum*).

Çünkü Gerçekliğin bütün biçimlerini ve bütün sıfatlarını kapsar. Yer Kaplayan Şey (*Res Extensa*) ve Düşünen Şey (*Res Cogitans*) Tanrı'nın sıfatlarıdır ya da Tanrı'nın sıfatlarının tavırlarıdır. İnsan zekâsı (*intelligentia*) Tanrı'yı ancak Yer Kaplama (*Extensio*) ve Düşünce (*Cogitatio*) sıfatlarıyla kavrayabilir, çünkü Tanrı'nın gerçekliğinin ya da varlığının bütün biçimlerini idrak edemez ve adlandıramaz. Sadece bir şeyin ne kadar sıfatı varsa, o kadar gerçek olduğunu bilir ve o şeye herhangi bir sınır koyamaz; bu yüzden sadece sonsuz (*infinitus*) diyebilir. Ama Tanrı, Mutlak olduğundan, bu sıfatların fazlasıdır. Spinoza'nın Tanrı'nın varlığını kanıtlaması I. Bölümün 11. Önermesinden itibaren başlar ve Descartes ile Anselmus'un Tanrı'nın varlığını kanıtlamak için seçtikleri ontolojik kanıtlama yolundan farklı bir yol izler. Çünkü Spinoza söz konusu düşünürler gibi, Tanrı kavramının zorunlu varoluş içermesi Tanrı'nın varoluşunu kanıtlar, demez. Ona göre bu tür kanıtlamalar, kavramda zorunlu varoluşun gerçeklikte de zorunlu bir varoluşu ima ettiğini göstermez ve bu yüzden inandırıcı değildir. Spinoza'nın Tanrı'nın varlığını kanıtlarken yürüttüğü akıl, Tanrı'nın kavramından yola çıkıp onun varoluşunu kanıtlamaya yönelik değildir. Tanrı'nın, her biri ezeli ve ebedi özünü ifade eden sonsuz sayıda sıfattan ibaret bir töz olması, ona göre, Tanrı'nın her bir sıfatının varolan olarak algılandığı katıksız varlık olduğunu gösterir. Bu sonsuz sıfatların her biri, özün sonsuzluğunun ifadesidir. Ona göre böyle bir tözün varolmadığını doğru bir şekilde kavrayabilmek mümkün değildir, çünkü töz kendi başına bir varlıktır ve kendi başına varlık olmamış olsaydı, hiçbir varlık olmamış olurdu ve hiçbir şeyin kavramı oluşturulamazdı. Bu bağlamda da Tanrı mutlak anlamda İlk Neden'dir (*Deum esse absolute causam primam*).

Essentia: Öz; bir şeyin kendisi; bir şeyi o şey yapan ve öteki şeylerden ayıran mâhiyet; varlığın aslını kuran. Spinoza'da zaman zaman doğa (*natura*) ile eşanlamlı kullanılır.

Existentia: Varoluş, mevcudiyet; her varolanın veya her gerçek olanın (Tanrı'dan kum tanesine kadar) gerçekliği; varolan, gerçek varlık.

Idea: Fikir; düşünen bir şey olan zihnin edimi; düşünen bir varlık olan Tanrı'nın etkinliği; düşüncenin ilk örneği. Spinoza için düşünen varlık olarak Tanrı, düşünme etkinliğinin kendisidir. Bu anlamda Tanrı'nın zihni ile Tanrı'nın fikri arasında hiçbir fark yoktur. Ona göre yalnızca Tanrı düşünen varlıktır, yani sonsuz bir düşünme etkinliğidir; diğer tüm zihinler birer düşünme tavrı ya da biçimidir. Tanrı'nın fikri kendini sonsuz ve sonlu düşünme biçimleri olarak gerçekleştirir. Bu yüzden sonlu düşünme biçimleri (örn. insanın zihni, fikri), Tanrı fikrini şu ya da bu şekilde ifade eden düşünme biçimleridir, yani sonlu fikirlerdir. Bu yüzden Spinoza'da her zihin bir fikirdir. Fikir sahibi olmaksa, Tanrı'nın düşünme etkinliğinden pay almaktır.

Ideatum: Düşüncenin konusu, fikrin konusu; nesne.

Infinitus: Sonsuz, sınırsız; sonu ve sınırları düşünülemeyen; her sınırı aşan, her sonludan büyük olan. Spinoza'da bir şeyin sonsuzluğu kendi doğasından, yani tanımında saklı anlamlarından ileri gelir. Sonsuz olanın sınırları yoktur, bu yüzden sadece düşünülebilir ve bir imgesi oluşturulabilir. Dolayısıyla sadece töz, yani Tanrı zorunlu olarak sonsuzdur. Varolan her şey sadece ondadır, yani tüm varlık ona bağlıdır.

Intellectus: Akıl, idrak kabiliyeti, anlama yetisi.

Modus: **1.** Tavır, hal, durum, görünüm; varlığın varoluş biçimi, tarzı; Tanrı'nın, yani saf kudretin kendisini sonsuzca açığa vurma şekli, tarzı; Tanrı'nın sıfatlarından birinin aldığı görünüm, biçim ya da durum; **2.** Substantia'nın (Tözün) tavrı, görünümü, hali, başka deyişle tözün başka bir şeyde olan ve bu başka şey aracılığıyla kavranabilen halleridir, yani tözün değişebilir nitelikleridir (*affectiones*). **3.** Düşünme biçimi, tarzı.

Natura: Doğa. **1.** Kendi başına varolan olarak Tanrı, Töz (*Deus sive Natura*). **2.** Sonlu varlıkların dünyası. **3.** Şeylerin özü ya da şeylerin kendi türündeki diğer şeylerle paylaştığı öz görünümü; bir şeyi o şey yapan öz (insanın doğası, atın doğası gibi).

Necessitas: Zorunluluk, mecburiyet, zaruret. **1.** Bir şeyin olma mecburiyeti; olduğundan başka olmama durumu. **2.** Kavramların ve

önermelerin mantıksal bağlantısındaki zorunlu doğru. **3.** Bir nedenin bir etkiyi ya da sonucu doğurma zorunluluğu.

Res: Şey, varlık. Spinoza bu terimi zaman zaman *ens* olarak kullanır.

Substantia: **1.** Töz, cevher. **2.** Gerçeklik. **3.** Tanrı. *Ethica*'nın temel terimlerinden biri olan *substantia*, Spinoza'ya göre kendi başına varolan ya da kendinde varolan ve ancak kendisinin yardımıyla kavranan şey, yani Tanrı'dır. Töz, bu tanımı gereği kendisinin dışında başka bir şeye ihtiyaç duymaz, yani hiçbir şeye bağlı değildir. Töz, sadece kendi *essentia*sıyla (özüyle) kavranır (*per solam essentiam*) ve bu tür bir kavrayış, kavrayışın en mükemmel biçimidir. Spinoza'ya göre *substantia*yı *modus* (tavır) ile olan ilişkisi içinde değerlendirmek gerekir, çünkü *substantia* ile *modus* Gerçekliğin (*Realitas*), yani evrenin ta kendisidir ve gerçeklik tümüyle kendi başına varolana dayanır. Tözün tavırlarını ne kadar çok anlarsak, tözü de o kadar çok anlarız; çünkü tavırlar tözün ifade bulduğu biçimlerdir ve en yakın nedeninin (*proxima causa*) bilgisine ererek, yani Töz'ün bilgisine ererek idrak edilirler. Dolayısıyla Töz, doğal olarak tavırlarından (*modi*) önce gelir. Ayrıca Spinoza'da töz tektir ve sonsuzdur; yani aynı doğada ve aynı sıfatlara (*attributa*) sahip ve sonsuz olan birden fazla töz olamaz.

VII. BÖLÜM

DESCARTES, *MEDITATIONES DE PRIMA PHILOSOPHIA* (METAFİZİK ÜZERİNE DÜŞÜNCELER)

Descartes, Öğrendiği Latince Grameri Hayata Geçiriyor ve Bir Eser Kaleme Alıyor

Paris, Musée du Louvre, 1785

1. Semel In Vita De Omnibus esse Dubitandum: Hayatta Bir kez Her şeyden Şüphe Edilmeli[1]

Animadverti iam ante aliquot annos quam multa ineunte aetate falsa pro veris admiserim, et quam dubia sint quaecunque istis postea

Bundan birkaç yıl önce, gençliğimden bu yana ne çok yanlışı doğru olarak kabul ettiğimi, dolayısıyla bu yanlışların üzerine temellendirdiğim şeylerin ne kadar kuşku götürdüğünü

1 Bu metinler Descartes'ın *Meditationes De Prima Philosophia* adlı eserinden alıntılardır. Bkz. Dürüşken (çev.) 2013.

superextruxi, ac proinde funditus omnia semel in vita esse evertenda, atque a primis fundamentis denuo inchoandum, si quid aliquando firmum et mansurum cupiam in scientiis stabilire.

Nempe quidquid hactenus ut maxime verum admisi, vel a sensibus, vel per sensus accepi, hos autem interdum fallere deprehendi; ac prudentiae est nunquam illis plane confidere qui nos vel semel deceperunt.[1]

Sed forte quamvis interdum sensus circa minuta quaedam et remotiora nos fallant, pleraque tamen alia sunt de quibus dubitari plane non potest, quamvis ab iisdem hauriantur; ut iam me hic esse, foco assidere, hiemali toga esse indutum, chartam istam manibus contrectare, et similia: manus vero has ipsas, totumque hoc corpus meum esse, qua ratione posset negari?

Praeclare sane, tanquam non sim homo qui soleam noctu dormire, et eadem omnia in somnis pati, vel etiam interdum minus verisimilia, quam quae isti vigilantes:

fark ettim ve o günden itibaren bilimlerde sağlam ve kalıcı bir şey inşa etmek istiyorsam, hayatımdaki her şeyi bir kerede kökünden söküp atmam ve meseleye tekrar en başından başlamam gerektiğini anladım.

Bugüne değin çok doğrudur diye kabul ettiğim ne varsa hepsini ya duyularımdan ya da duyular aracılığıyla edindim, ama bunların zaman zaman beni aldattıklarını da anladım. Sağduyuma göre bizi bir kez aldatana da bir daha asla güvenmemeliyiz.

Evet, belki duyular bizi bazen çok küçük ve çok uzaktaki nesneler konusunda aldatırlar, ama duyular yoluyla edinilmiş olmalarına rağmen kendilerinden asla kuşku duyamayacağımız öyle çok şey de vardır ki; tıpkı benim şimdi burada olmam, ateşin yanında oturuyor olmam, üzerimde şu kışlık giysimin olması, elimde bu kâğıdı tutuyor olmam ve buna benzer şeyler. Çünkü bu ellerin ve tüm bu bedenin benim olduğunu hangi mantık reddedebilir?

Aman ne müthiş! Sanki ben her gece uyku uyuyan bir insan değilim ve sanki rüyalarımda o delilerin uyanıkken yaşadıklarının aynısını, hatta ara sıra çok daha tuhaflarını yaşamıyorum!

1 Descartes, *Meditationes De Prima Philosophia*, 1.8; 9.

quam frequenter vero usitata ista, me hic esse, toga vestiri, foco assidere, quies nocturna persuadet, cum tamen positis vestibus jaceo inter strata! Atqui nunc certe vigilantibus oculis intueor hanc chartam, non sopitum est hoc caput quod commoveo, manum istam prudens et sciens extendo et sentio, non tam distincta contingerent dormienti. Quasi scilicet non recorder a similibus etiam cogitationibus me alias in somnis fuisse delusum: quae dum cogito attentius, tam plane video numquam certis indiciis vigiliam a somno posse distingui, ut obstupescam, et fere hic ipse stupor mihi opinionem somni confirmet.[1]

Kim bilir kaç kez şu bilindik olaylarla karşılaşmışımdır, yani gece uyurken burada olduğumu, üzerimde kışlık giysimin olduğunu ve ateşin yanı başında oturduğumu sanmışımdır, oysa o sırada üstümü çıkarmış yatağımda yatıyorumdur. Ama şimdi uyanık gözlerle bu kâğıda baktığımdan kuşkum yok, salladığım şu başım uykulu değil, bu elimi bile bile uzatıyorum ve uzattığımın farkındayım, oysa uyurken bunlar bu kadar net olmuyor. Aman sanki bunlara benzer sanıların oyununa geldiğim başka hiçbir olay hatırlamıyorum! Meseleye daha dikkatli bakınca, uyanıklığın uykudan hiç de bariz işaretlerle ayrılamayacağını açıkça görüyorum. Öyle şaşkınım ki, bu şaşkınlık neredeyse beni uyuyor olduğumu sanmamın doğru bir şey olduğuna ikna edecek.

2. Quid Est Verum? Hakiki Olan Nedir?[2]

Suppono igitur omnia quae video falsa esse, credo nihil unquam extitisse eorum quae mendax memoria repraesentat, nullos plane habeo sensus; corpus, figura, extensio,

O halde gördüğüm her şeyin sahte olduğunu varsayıyorum, yalancı hafızamın sunduğu hiçbir şeyin asla varolmamış olduğuna ve hiçbir duyumun olmadığına inanıyorum; cisim, biçim, mekânda yer kaplama,

1 Descartes, *Meditationes De Prima Philosophia*, 1.10.

2 Descartes, *Meditationes De Prima Philosophia*, 2.18.

motus, locusque sunt chimerae; quid igitur erit verum? fortassis hoc unum, nihil esse certi.

Sed unde scio nihil esse diversum ab iis omnibus quae iam iam recensui, de quo ne minima quidem occasio sit dubitandi? Nunquid est aliquis Deus, vel quocunque nomine illum vocem, qui mihi has ipsas cogitationes immittit? quare vero hoc putem, cum forsan ipsemet illarum author esse possim? Nunquid ergo saltem ego aliquid sum? Sed jam negavi me habere ullos sensus, et ullum corpus; haereo tamen, nam quid inde? Sumne ita corpori, sensibusque alligatus, ut sine illis esse non possim? Sed mihi persuasi, nihil plane esse in mundo, nullum coelum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora, nonne igitur etiam me non esse? Imo certe ego eram si quid mihi persuasi. Sed est deceptor nescio quis, summe potens, summe callidus, qui de industria me semper fallit. Haud dubie igitur ego etiam sum, si me fallit, et fallat quantum potest,

hareket ve yer de birer masal canavarı. Peki, hakiki olan ne? Belki de sadece şu: Hiçbir şeyin kesin olmaması.

Ama şimdi sıraladıklarım dışında, bende en ufak kuşku uyandırmayacak başka bir şeyin olmadığı ne malum? Bu düşünceleri bana zerk eden bir Tanrı yok mu ya da bu adla anacağım bir şey? Ama niçin böyle bir şey düşüneyim, ya bütün bu düşüncelerimin kaynağı bensem? Ama o zaman en azından ben bir şey olmaz mıyım? Ama daha demin hiçbir duyumun ya da bir bedenimin olmadığını söyledim. Doğrusu kalakaldım, çünkü bundan ne çıkacak ki? Yani bedenime ve duyularıma, onlarsız olamayacak kadar mı mecburum? Ama kendi kendimi dünyanın, göğün, yerin, zihinlerin, bedenlerin olmadığına inandırmıştım, öyleyse kendimin de olmadığına inandırmış olmuyor muyum? Kesinlikle hayır. Çünkü kendimi bir şeye inandırmışsam, demek ki vardım. Ama kesin bir aldatıcı var, öylesine güçlü, öylesine kurnaz ki bu, işi gücü sürekli beni aldatmak. Ama beni aldatıyorsa, hiç kuşkusuz ben de varım demek ki. O zaman istediği kadar aldatsın,

nunquam tamen efficiet, ut nihil sim quamdiu me aliquid esse cogitabo. Adeo ut, omnibus satis superque pensitatis denique statuendum sit hoc pronuntiatum: ego sum, ego existo, quoties a me profertur, vel mente concipitur, necessario esse verum.

bir şey olduğumu düşündüğüm sürece, hiçbir şey olduğuma beni asla inandıramayacak. O halde, her şeyi yeterince ve dikkatlice gözden geçirdikten sonra, şu önermeyi, yani *benim, öyleyse varım* önermesini ne zaman dile getirsem, ya da zihnimden geçirsem, bunun zorunlu olarak doğru olduğunu kabul etmeliyim.

3. Cogito, Ergo Sum: Düşünüyorum, O Halde Varım[1]

Nondum vero satis intelligo, quisnam sim ego ille, qui iam necessario sum, deincepsque cavendum est, ne forte quid aliud imprudenter assumam in locum mei, sicque aberrem etiam in ea cognitione, quam omnium certissimam, evidentissimamque esse contendo. Quare jam denuo meditabor quidnam me olim esse crediderim, priusquam in has cogitationes incidissem; ex quo deinde subducam quidquid allatis rationibus vel minimum potuit infirmari; ut ita tandem praecise remaneat illud tantum quod certum est et inconcussum.

Ama şimdi zorunlu olarak varolan beni hâlâ tam olarak anlamış değilim. Bu yüzden körü körüne benim yerime herhangi bir şeyi geçirmemek için çok dikkatli olmalıyım ki, düşüncelerim arasında en kesin ve en aşikâr olduğunu iddia ettiğim bari bu düşüncemde yanılmış olmayayım. Öyleyse bu düşünce silsilesine başlamadan önce, vaktiyle ben olduğuma inandığım şey üzerine bir kez daha yoğunlaşmalıyım. Ardından, az evvel ileri sürmüş olduğum gerekçelerle az da olsa çürütülebilecek olan inançlarımı aradan çıkarmalıyım ki, sonunda geriye sadece kendimle ilgili bu kesin ve sarsılmaz inancım kalabilsin.

1 Descartes, *Meditationes De Prima Philosophia*, 2.19.

Quidnam igitur antehac me esse putavi? Hominem scilicet, sed quid est homo? dicamne animal rationale? non, quia postea quaerendum foret quidnam animal sit, et quid rationale, atque ita ex una quaestione in plures difficilioresque delaberer; nec iam mihi tantum otii est, ut illo velim inter istiusmodi subtilitates abuti. Sed hic potius attendam quid sponte, et natura duce cogitationi meae antehac occurrebat quoties quid essem considerabam: nempe occurrebat primo, me habere vultum, manus, brachia, totamque hanc membrorum machinam, qualis etiam in cadavere cernitur, et quam corporis nomine designabam; occurrebat praeterea me nutriri, incedere, sentire et cogitare; quas quidem actiones ad animam referebam; sed quid esset haec anima, vel non advertebam, vel exiguum nescio quid imaginabar, instar venti, vel ignis, vel aetheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum. De corpore

O halde ben evvelden kendimi ne olarak düşünmüştüm? Elbette bir insan. Peki ama insan nedir? Akıl sahibi bir canlı mı demeliyim? Hayır. Çünkü bunun ardından hayvan nedir, akıl sahibi nedir, diye sormam gerekecek ve böylece tek bir sorudan gitgide daha zor sorulara kayacağım. Benimse artık böyle ince ayrıntılarla harcanmasına göz yumabileceğim hiç boş vaktim yok. Bu yüzden ben burada daha çok benim ne olduğumu düşündüğüm anda, zihnimde kendiliğinden ve doğanın yardımıyla ne oluşuyor idiyse onun üzerinde duracağım. Mesela ilk oluşan, benim yüzümün, ellerimin, kollarımın olduğuydu; bir de beden adını verdiğimiz ve bir cesette bile görebileceğim türde, organlardan ibaret bir makine. Sonra beslendiğim fikri oluşuyordu, hareket ettiğim, hissettiğim ve düşündüğüm. Ben daha önce bütün bu eylemlerimi ruha bağlıyordum. Ama bu ruhun ne olduğuna ya hiç kafa yormuyordum ya da onu ipince bir şey olarak hayal ediyordum, bedenin en sert kısımlarına bile nüfuz eden adeta bir rüzgâr, bir ateş ya da saf bir hava olarak. Bedene gelince,

vero ne dubitabam quidem, sed distincte me nosse arbitrabar ejus naturam, quam si forte, qualem mente concipiebam, describere tentassem, sic explicuissem: per corpus intelligo illud omne, quod aptum est figura aliqua terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludat; tactu, visu, auditu, gustu, vel odoratu percipi, nec non moveri pluribus modis, non quidem a seipso, sed ab alio quopiam a quo tangatur; namque habere vim seipsum movendi, item sentiendi, vel cogitandi, nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam; quinimo mirabar potius tales facultates in quibusdam corporibus reperiri.[1]

Quid autem nunc ubi suppono deceptorem aliquem potentissimum, et, si fas est dicere, malignum, data opera in omnibus quantum potuit, me delusisse? Possumne affirmare me habere vel minimum quid ex iis omnibus, quae jam dixi ad naturam corporis pertinere?

onda kuşkulanacak hiç bir yan bulamıyordum, aksine onun doğasını gayet ayrıntılı bir şekilde tanıdığımı sanıyordum. Belki de zihnimde onu nasıl canlandırdığımı tarif etmeye kalksaydım, şöyle şeyler söylerdim: "Beden deyince, herhangi bir biçimle sınırlandırılmaya, bir yerle çevrelenmeye ve bir mekânı, içindeki bütün öteki bedenleri dışlayacak şekilde doldurabilmeye müsait, dokunarak, görerek, işiterek, tadarak ya da koklayarak algılanabilen ve birçok şekilde hareket edebilen, ama kendi kendine değil, başka bir şeyin dokunmasıyla hareket edebilen her şeyi kastediyorum." Kendi kendine hareket etme kuvvetine sahip olmak, yine aynı şekilde hissetme ya da düşünme kuvvetine sahip olmak, bana göre, hiçbir şekilde bedenin doğasına özgü olamazdı. Gene de bazı bedenlerde böyle yetilerin olduğunu görmek, doğrusu beni şaşırtmıyor da değildi.

Ama ya şimdi, bu kadar güçlü ve deyim yerindeyse beni oyuna getirmek için elinden geleni ardına koymayan, kötü niyetli bir aldatıcı varsayıyorsam, ben neyim peki? Az önce bedenin doğasıyla ilgili söylemiş olduğum özelliklerin tekine bile sahip olduğumu yine iddia edebilir miyim?

1 Descartes, *Meditationes De Prima Philosophia*, 2.20.

Attendo, cogito, revolvo, nihil occurrit, fatigor eadem frustra repetere. Quid vero ex iis quae animae tribuebam, nutriri, vel incedere? Quandoquidem jam corpus non habeo, haec quoque nihil sunt nisi figmenta. Sentire? nempe etiam hoc non fit sine corpore, et permulta sentire visus sum in somnis, quae deinde animadverti me non sensisse. Cogitare? Hic invenio, cogitatio est, haec sola a me divelli nequit; ego sum, ego existo, certum est. Quandiu autem? nempe quandiu cogito; nam forte etiam fieri posset si cessarem ab omni cogitatione, ut illico totus esse desinerem: nihil nunc admitto nisi quod necessario sit verum: sum igitur praecise tantum res cogitans, id est, mens, sive animus, sive intellectus, sive ratio, voces mihi prius significationis ignotae. Sum autem res vera, et vere existens, sed qualis res? dixi, cogitans.[1]

Dikkat kesiliyorum, düşünüyorum, tekrar tekrar gözden geçiyorum, ama hiçbir şey çıkmıyor ve ben aynı şeyleri boş yere tekrarlamaktan yoruluyorum. Peki, ruha atfettiğim özellikler ne olacak? Beslenmek, hareket etmek? Öyle ya, mademki artık bir bedenim yok,[2] bu özellikler de sadece birer yanılgı olacak. Peki hissetmek?[3] Bu özelliğin de beden olmadan bir anlamı yok; zaten ben düşlerimde bir sürü şey hissettiğimi sanmışımdır, ama sonra bir bakmışımdır ki, bunları aslında hiç hissetmemişim. Peki düşünmek? İşte sonunda buldum, evet, düşünce. Çünkü bir tek o benden koparılamaz. Benim, ben varım, bu kesin. Ama ne kadar süre? Elbette, düşünüyor olduğum sürece. Çünkü oldu da bütün düşüncelerimi bir anda durdurdum diyelim, işte o anda olmaktan da hepten vazgeçmiş olurdum. Demek ki artık doğru olması zorunlu olan dışında hiçbir şeyi kabul etmiyorum.[4] Daha kesin konuşmak gerekirse, ben artık yalnızca düşünen bir şeyim, yani bir zihin, bir ruh, akıl ya da mantık; önceden anlamını hiç bilmediğim kelimeler bunlar. Kısaca ben hakiki bir şeyim ve hakikaten varolan bir şeyim. Ama nasıl bir şey? Dedim ya, düşünen.

1 Descartes, *Meditationes De Prima Philosophia*, 2.21.
2 Bedenimin olmadığını varsaydığıma göre.
3 Peki ya duyu algısı?
4 Bundan böyle bu benim birinci ilkem.

Augustin Pajou (1730-1809), *René Descartes* (1777), Musée du Louvre

KAYNAKÇA

(Antikçağ yazarlarından yapılan alıntılar için, başka türlü belirtilmedikçe, Loeb Classical Library edisyonları temel alınmıştır.)

— (1998). *Cambridge Latin Course, Book I*, Cambridge: Cambridge University Press.

Arnold, T. K. (1848). *Historiae Antiquae Epitome*, London: Rivington.

Bailey, C. (1960). *The Greek Atomists and Epicurus*, Oxford.

Bennett, C. E. (1918). *New Latin Grammar*, New York: Allyn and Bacon.

D'Ooge, B. L. (1911). *Latin For Beginners*, Boston: Ginn and Company.

Dürüşken, Ç. (1992). "Cicero'da Mantık," *Lucerna: Klasik Filoloji Araştırmaları*, Sayı: 1, s. 25-29.

Dürüşken, Ç. (1994). "Latinlerde Dil Bunalımı," *Lucerna: Klasik Filoloji Araştırmaları*, Sayı: 2, s. 11-17.

Dürüşken, Ç. (çev.) (2008). *Campanella. Civitas Solis: Güneş Ülkesi*, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dürüşken, Ç. (çev.) (2011). *Spinoza. Ethica: Geometrik Yöntemle Kanıtlanmış ve Beş Bölüme Ayrılmış Ahlak*, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dürüşken, Ç. (çev.) (2013a). *Descartes. Dissertatio De Methodo:* Yöntem Üzerine Konuşma, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Dürüşken, Ç. (çev.) (2013b). *Descartes. Meditationes De Prima Philosophiae: Metafizik Üzerine Düşünceler*, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri, İstanbul: Kabalcı Yaıncılık.

Gildersleeve, B. L., G. Lodge (1903). *Gildersleeve's Latin Grammar*, London: Macmillan and Co. Ltd.

Gwynn, A. (1926). *Roman Education from Cicero to Quintilian*, Oxford: Clarendon Press.

Kirtland, J. C. (ed.) (1903). *Ritchie's Fabulae Faciles*, London: Longmans, Green, and Co.

Knust, H. (ed.) (1886). *Gulalteri Burlaei Liber de Vita et Moribus Philosophorum*, Tübingen.

McKeown, J. (2010). *Classical Latin: An Introductory Course*, Cambridge: Hackett.

Moreland, F. L., R. M. Fleischer (1977). *Latin: An Intensive Course*, Berkeley: University of California Press.

Mueller, L. (ed.) (1876). *Phaedri Augusti Liberti Fabulae Aesopiae*, Lipsiae: B. G. Teubner.

Ørberg, H. H. (2003). *Lingua Latina Per se Illustrata, Pars I: Familia Romana*, Domus Latina.

Ørberg, H. H. (2006). *Lingua Latina Per se Illustrata: Fabellae Latinae*, Domus Latina.

Öktem, F. (2006). *Uygulamalı Latin Dili*, İstanbul: Multilingual.

Panhuis, D. (2006). *Latin Grammar*, Ann Arbor: University of Michigan Press.

Perek, F. Z. (1951). *Tercümeli Latince Grameri*, Bölüm: III, İstanbul: Üçler Basımevi.

Perek, F. Z. (1968). *Tercümeli Latince Grameri*, Bölüm: I-II, 3. Baskı, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Pizzo, L. (ed.) (1559). *Diogenis Laertii De Vita et Moribus Philosophorum Libri X*, Lugduni: Seb. Gryphii.

Ritter, H., L. Preller (ed.) (1869). *Historia Philosophiae Graecae et Romanae ex Fontium Locis Contexta*, Gothae.

Sedley, D. (1998). *Lucretius and the Transformation of Greek Wisdom*, Cambridge: Cambridge University Press.

Traupman, J. C. (2007). *Conversational Latin for Oral Proficiency*, Canada: Bolchazy-Carducci Publishers, Inc.

Walker, S. C. (1835). *The New Latin Reader: Part First*, Boston: Carter, Hendee & Co.

Woodcock, E. C. (1999). *A New Latin Syntax*, London: Bristol Classical Press.

Yonarsoy, Y. K. (1982). *Cicero'nun Felsefi Terminolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

EKLER

EK I

LATİNCE GRAMERE DAİR TOPLU BİLGİ

ÇEKİM TABLOSU (Tabula Declinationum)[1]

İSİMLER (Nomen)

I. ÇEKİM — gen. tek. -ae
II. ÇEKİM — gen. tek. -ī
III. ÇEKİM — gen. tek. -is
IV. ÇEKİM — gen. tek. -ūs
V. ÇEKİM — gen. tek. -ĕī

ÖRNEKLER

I. ÇEKİM

Tekil genetivusu -ae ile biten femininum isimler

substanti-a, -ae, f., cevher, töz

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	substanti-a	substanti-ae
Voc.	substanti-a	substanti-ae
Acc.	substanti-am	substanti-ās
Gen.	substanti-ae	substanti-ārum
Dat.	substanti-ae	substanti-īs
Abl.	substanti-ā	substanti-īs

1 Bütün çekimlerde kelimeler vurgulu şekilde gösterilmiştir.

II. ÇEKİM

Tekil genetivusu -ī ile biten isimler

anim-us, -i, m., akli meleke; ruh, zihin; gönül

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	anim-us	anim-ī
Voc.	anim-e[1]	anim-ī
Acc.	anim-um	anim-ōs
Gen.	anim-ī	anim-ōrum
Dat.	anim-ō	anim-īs
Abl.	anim-ō	anim-īs

liber, -bri, m., kitap (-e harfi düşen)

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	liber	libr-ī
Voc.	liber	libr-ī
Acc.	libr-um	libr-ōs
Gen.	libr-ī	libr-ōrum
Dat.	libr-ō	libr-īs
Abl.	libr-ō	libr-īs

puer, -eri, m., erkek çocuk(-e harfi düşmeyen)

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	puer	puer-ī
Voc.	puer	puer-ī
Acc.	puer-um	puer-ōs
Gen.	puer-ī	puer-ōrum
Dat.	puer-ō	puer-īs
Abl.	puer-ō	puer-īs

1 -ius ile biten özel adların vocativus hali **Vergilī, filī** olur.

vin-um, -i, n., şarap

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	vīn-um	vīn-a
Voc.	vīn-um	vīn-a
Acc.	vīn-um	vīn-a
Gen.	vīn-ī	vīn-ōrum
Dat.	vīn-ō	vīn-īs
Abl.	vīn-ō	vīn-īs

III. ÇEKİM

Tekil genetivusu -is ile biten isimler[1]

Masculinum Örneği

leo, -onis, m., aslan

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	leō	leōn-ēs
Voc.	leō	leōn-ēs
Acc.	leōn-em	leōn-ēs
Gen.	leōn-is	leōn-um
Dat.	leōn-ī	leōn-ibus
Abl.	leōn-e	leōn-ibus

Femininum Örneği

urbs, urbis, f., şehir

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	urb-s	urb-ēs
Voc.	urb-s	urb-ēs
Acc.	urb-em	urb-ēs
Gen.	urb-is	urb-ium
Dat.	urb-ī	urb-ibus
Abl.	urb-e	urb-ibus

1 Nominativusları değişik harflerle biter, bu yüzden sözlüklere başvurulmalıdır.

Masculinum / Femininum Örneği

canis, -is, m./f., köpek

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	can-is	can-ēs
Voc.	can-is	can-ēs
Acc.	can-em	can-ēs
Gen.	can-is	can-um
Dat.	can-ī	can-ibus
Abl.	can-e	can-ibus

Neutrum Örneği

Neutrum İsimlerin Takıları

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	—	-a
Voc.	—	-a
Acc.	—	-a
Gen.	-is	-um/-ium
Dat.	-ī	-ibus
Abl.	-e/-i	-ibus

nomen, nominis, n., isim, ad

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	**nōmen**	**nōmin-a**
Voc.	**nōmen**	**nōmin-a**
Acc.	**nōmen**	**nōmin-a**
Gen.	**nōmin**-is	**nōmin**-um
Dat.	**nōmin-ī**	**nōmin-ibus**
Abl.	**nōmin**-e	**nōmin-ibus**

calcar, calcaris, n., mahmuz; dürtü; tahrik

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	calcar	calcāri-a
Voc.	calcar	calcāri-a
Acc.	calcar	calcāri-a
Gen.	calcār-is	calcār-ium
Dat.	calcār-ī	calcār-ibus
Abl.	calcār-ī	calcār-ibus

IV. ÇEKİM

Tekil genetivusu -us ile biten isimler

metus, -us, m., endişe, korku

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	met-us	met-ūs
Voc.	met-us	met-ūs
Acc.	met-um	met-ūs
Gen.	met-ūs	met-uum
Dat.	met-uī	met-ibus
Abl.	met-ū	met-ibus

gelu, gelus, n., soğuk, ayaz, don

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	gel-ū	gel-ua
Voc.	gel-ū	gel-ua
Acc.	gel-ū	gel-ua
Gen.	gel-ūs	gel-uum
Dat.	gel-ū	gel-ibus
Abl.	gel-ū	gel-ibus

V. ÇEKİM

Tekil genetivusu -ei ile biten isimler

facies, -ei, f., yüz

Hal	Tekil	Çoğul
Nom.	faci-ēs	faci-ēs
Voc.	faci-ēs	faci-ēs
Acc.	faci-em	faci-ēs
Gen.	faci-ēī	faci-ērum
Dat.	faci-ēī	faci-ēbus
Abl.	faci-ē	faci-ēbus

ÖZEL ÇEKİMLERİ OLAN KELİMELER[1]

	deus, -i, m., tanrı	**domus, -i, (-us), f.,** ev	**vīs, vis, f.,** kudret, kuvvet	**iter, itineris, n.,** yol
Gövde	**deo-**	**domu-**	**vī-** ve **vīri-**	**iter-** ve **itiner-**
		Tekil		
Nom.	deus	domus	vīs	iter
Acc.	deum	domum	vim	iter
Gen.	deī	domūs	vīs (nadir)	itineris
Dat.	deō	domuī, -ō	vī (nadir)	itinerī
Abl.	deō	domō, -ū	vī	itinere
		Çoğul		
Nom.	deī, dī	domūs	vīrēs	itinera
Acc.	deōs	domōs, -ūs	vīrīs, -ēs	itinera
Gen.	deōrum / deum	domuum, -ōrum	vīrium	itinerum
Dat.	deīs / dīs	domibus	vīribus	itineribus
Abl.	deīs / dīs	domibus	vīribus	itineribus

1 deus'un voc. tek., nom. ile aynıdır; domus'un loc.: domī.

YUNANCA KÖKENLİ KELİMELERİN ÇEKİMİ

Yunancadan alınan kelimeler son harflerine göre ya I., ya II. ya da III. Çekime uygun olarak çekilir; örneğin

philŏsŏphĭa, -ae, f., (φιλοσοφία), felsefe (I. Çekim)

sătrăpes, -is, m., (σατραπης), Perslerde il yöneticisi, vali, satrap (III. Çekim)

Sonu **-as, -es** ve **-eus** olarak biten şahıs isimleri aşağıdaki gibi çekilir:

Hal	-as	-es	-eus
Nom.	**Andreas**	**Anchises**	**Orpheus**
Voc.	**Andrea**	**Anchisa**	**Orpheu**
Acc.	**Andream / Andrean**	**Anchisen / Anchisam**	**Orpheum / Orphea**
Gen.	**Andreae**	**Anchisae**	**Orphei / Orpheos**
Dat.	**Andreae**	**Anchisae**	**Orpheo / Orphei**
Abl.	**Andrea**	**Anchisa**	**Orpheo**

LATİNCE İSİM HALLERİNİN ANLAMI

TEKİL (Singularis)

Nominativus: KİM ya da **NE** sorusuna cevap verir: **Philosophus** librum legit. **Filozof** kitap okuyor.
Vocativus: Birine **SESLENME**'dir: **Philosophe,** diem perdidi! **Ey filozof (filozof),** bugünü de harcadım!
Accussativus: KİMİ ya da **NEYİ** sorusuna cevap verir (cümlenin nesnesini belirtir): Philosophus **librum** legit. Filozof **kitabı (=kitap)** okuyor.
Genetivus: KİMİN sorusuna cevap verir (cümlede bir şeye sahip olanı belirtir): Hic liber est **philosophi.** Bu kitap **filozofun** kitabıdır.
Dativus: KİM İÇİN; KİME sorularına cevap verir: Hic liber datus est **philosopho.** Bu kitap **filozofa** verildi.
Ablativus: KİMİNLE; KİM TARAFINDAN sorularına cevap verir: Liber lectus est **a philosopho.** Kitap **filozof tarafından** okundu; Philosophus **cum amico** venit. Filozof **arkadaşıyla** geldi.

ÇOĞUL (Pluralis)

Nominativus: KİMLER ya da **NELER** sorusuna cevap verir: **Philosophi** librum legunt. **Filozoflar** kitap okuyor.
Vocativus: Birilerine **SESLENME**'dir: **Philosophi**, diem perdidi! **Ey Filozoflar (Filozoflar)**, bugünü de harcadım!
Accussativus: KİMLERİ ya da **NELERİ** sorusuna cevap verir: Philosophus **libros** legit. Filozof **kitapları (=kitaplar)** okuyor.
Genetivus: KİMLERİN sorusuna cevap verir: Hic liber est **philosophorum.** Bu kitap **filozofların** kitabıdır.
Dativus: KİMLER İÇİN; KİMLERE sorularına cevap verir: Hic liber datus est **philosophis.** Bu kitap **filozoflara** verildi.
Ablativus: KİMLERLE; KİMLER TARAFINDAN sorularına cevap verir: Liber lectus est a **philosophis.** Kitap **filozoflar tarafından** okundu; Philosophus **cum amicis** venit. Filozof **arkadaşlarıyla** geldi.

SIFATLAR (Adiectivum)

I. ve II. Çekim Sıfatlar ile III. Çekim Sıfatlar olmak üzere toplam 3 Çekim Sıfat vardır.

1. **I. ve II. Çekim** sıfatların her cins kelime için farklı nominativusu vardır. Bu yüzden I. ve II. Çekim sıfatlar **I. ve II. Çekimden üç takılı sıfatlar** olarak adlandırılır.
   -a ile bitenler femininum isimler için
   -us ve **-er** ile bitenler masculinum isimler için (**-er** ile bitenler, gövdelerinde **-e** seslisi düşenler ve düşmeyenler olarak ikiye ayrılır.)
   -um ile bitenler neutrum isimler için kullanılır.

ÖRNEKLER

bŏnus -a, -um, adj., iyi

Kök: bon-			
TEKİL			
	m.	f.	n.
Nom.	bonus	bona	bonum
Voc.	bone	bona	bonum
Acc.	bonum	bonam	bonum
Gen.	bonī	bonae	bonī
Dat.	bonō	bonae	bonō
Abl.	bonō	bonā	bonō
ÇOĞUL			
Nom.	bonī	bonae	bona
Voc.	bonī	bonae	bona
Acc.	bonōs	bonās	bona
Gen.	bonōrum	bonārum	bonōrum
Dat.	bonīs	bonīs	bonīs
Abl.	bonīs	bonīs	bonīs

-er ile Biten Sıfatların Çekimi
(-e harfi düşen)
pulcher, chra, chrum, adj., güzel

Kök: pulchr-			
TEKİL			
	m.	f.	n.
Nom.	pulcher	pulchra	pulchrum
Voc.	pulcher	pulchra	pulchrum
Acc.	pulchrum	pulchram	pulchrum
Gen.	pulchrī	pulchrae	pulchrī
Dat.	pulchrō	pulchrae	pulchrō
Abl.	pulchrō	pulchrā	pulchrō
ÇOĞUL			
Nom.	pulchrī	pulchrae	pulchra
Voc.	pulchrī	pulchrae	pulchra
Acc.	pulchrōs	pulchrās	pulchra
Gen.	pulchrōrum	pulchrārum	pulchrōrum
Dat.	pulchrīs	pulchrīs	pulchrīs
Abl.	pulchrīs	pulchrīs	pulchrīs

(-e harfi düşmeyen)

liber, ĕra, ĕrum, adj., özgür

Kök: līber-			
TEKİL			
	m.	f.	n.
Nom.	līber	lībera	līberum
Voc.	līber	lībera	līberum
Acc.	līberum	līberam	līberum
Gen.	līberī	līberae	līberī
Dat.	līberō	līberae	līberō
Abl.	līberō	līberā	līberō
ÇOĞUL			
Nom.	līberī	līberae	lībera
Voc.	līberī	līberae	lībera
Acc.	līberōs	līberās	lībera
Gen.	līberōrum	līberārum	līberōrum
Dat.	līberīs	līberīs	līberīs
Abl.	līberīs	līberīs	līberīs

I. ve II. Çekimden Dokuz Düzensiz Sıfat

alius, alia, aliud, adj., başkası, diğeri

ūnus, -a, -um, adj., bir, tek

ūllus, -a, -um, adj., hiç, hiçbiri, herhangi biri

nūllus, -a, -um, adj., hiç, hiçbirini

sōlus, -a, -um, adj., yalnız

tōtus, -a, -um, adj., tüm, bütün

alter, altera, alterum, adj., diğeri

uter, utra, utrum, adj., ikisinden biri

neuter, neutra, neutrum, adj., ikisinden hiçbiri

(Her cinsten isim için kullanılan bu sıfatların gen. ile dat. tek. farklı biter.)

	m.	f.	n.
Gen.	-īus	-īus	-īus
Dat.	-ī	-ī	-ī

alius, alia, aliud, adj., Kök: ali-						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	alius	alia	aliud	aliī	aliae	alia
Voc.	alie	alia	aliud	aliī	aliae	alia
Acc.	alium	aliam	aliud	aliōs	aliās	alia
Gen.	alīus	alīus	alīus	aliōrum	aliārum	aliōrum
Dat.	aliī	aliī	aliī	aliīs	aliīs	aliīs
Abl.	aliō	aliā	aliō	aliīs	aliīs	aliīs

ūnus, -a, -um, adj., Kök: ūn-						
	Tekil			ÇOĞUL		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	ūnus	ūna	ūnum	ūnī	ūnae	ūna
Voc.	ūne	ūna	ūnum	ūnī	ūnae	ūna
Acc.	ūnum	ūnam	ūnum	ūnōs	ūnās	ūna
Gen.	ūnīus	ūnīus	ūnīus	ūnōrum	ūnārum	ūnōrum
Dat.	ūnī	ūnī	ūnī	ūnīs	ūnīs	ūnīs
Abl.	ūnō	ūnā	ūnō	ūnīs	ūnīs	ūnīs

ūllus, -a, -um, adj., Kök: ūll-						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	ūllus	ūlla	ūllum	ūllī	ūllae	ūlla
Voc.	ūlle	ūlla	ūllum	ūllī	ūllae	ūlla
Acc.	ūllum	ūllam	ūllum	ūllōs	ūllās	ūlla
Gen.	ūllīus	ūllīus	ūllīus	ūllōrum	ūllārum	ūllōrum
Dat.	ūllī	ūllī	ūllī	ūllīs	ūllīs	ūllīs
Abl.	ūllō	ūllā	ūllō	ūllīs	ūllīs	ūllīs

nūllus, -a, -um, adj., Kök: nūll-						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	nūllus	nūlla	nūllum	nūllī	nūllae	nūlla
Voc.	nūlle	nūlla	nūllum	nūllī	nūllae	nūlla
Acc.	nūllum	nūllam	nūllum	nūllōs	nūllās	nūlla
Gen.	nūllīus	nūllīus	nūllīus	nūllōrum	nūllārum	nūllōrum
Dat.	nūllī	nūllī	nūllī	nūllīs	nūllīs	nūllīs
Abl.	nūllō	nūllā	nūllō	nūllīs	nūllīs	nūllīs

sōlus, -a, -um, adj., Kök: sōl-						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	sōlus	sōla	sōlum	sōlī	sōlae	sōla
Voc.	sōle	sōla	sōlum	sōlī	sōlae	sōla
Acc.	sōlum	sōlam	sōlum	sōlōs	sōlās	sōla
Gen.	sōlīus	sōlīus	sōlīus	sōlōrum	sōlārum	sōlōrum
Dat.	sōlī	sōlī	sōlī	sōlīs	sōlīs	sōlīs
Abl.	sōlō	sōlā	sōlō	sōlīs	sōlīs	sōlīs

tōtus, -a, -um, adj., Kök: tōt-						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	tōtus	tōta	tōtum	tōtī	tōtae	tōta
Voc.	tōte	tōta	tōtum	tōtī	tōtae	tōta
Acc.	tōtum	tōtam	tōtum	tōtōs	tōtās	tōta
Gen.	tōtīus	tōtīus	tōtīus	tōtōrum	tōtārum	tōtōrum
Dat.	tōtī	tōtī	tōtī	tōtīs	tōtīs	tōtīs
Abl.	tōtō	tōtā	tōtō	tōtīs	tōtīs	tōtīs

alter, altera, alterum, adj., Kök: alter-						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	alter	altera	alterum	alterī	alterae	altera
Voc.	alter	altera	alterum	alterī	alterae	altera
Acc.	alterum	alteram	alterum	alterōs	alterās	altera
Gen.	alterīus	alterīus	alterīus	alterōrum	alterārum	alterōrum
Dat.	alterī	alterī	alterī	alterīs	alterīs	alterīs
Abl.	alterō	alterā	alterō	alterīs	alterīs	alterīs

uter, utra, utrum, adj., Kök: utr-						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	uter	utra	utrum	utrī	utrae	utra
Voc.	uter	utra	utrum	utrī	utrae	utra
Acc.	utrum	utram	utrum	utrōs	utrās	utra
Gen.	utrīus	utrīus	utrīus	utrōrum	utrārum	utrōrum
Dat.	utrī	utrī	utrī	utrīs	utrīs	utrīs
Abl.	utrō	utrā	utrō	utrīs	utrīs	utrīs

neuter, neutra, neutrum, adj., Kök: neutr- (ne + uter)						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	neuter	neutra	neutrum	neutrī	neutrae	neutra
Voc.	neuter	neutra	neutrum	neutrī	neutrae	neutra
Acc.	neutrum	neutram	neutrum	neutrōs	neutrās	neutra
Gen.	neutrīus	neutrīus	neutrīus	neutrōrum	neutrārum	neutrōrum
Dat.	neutrī	neutrī	neutrī	neutrīs	neutrīs	neutrīs
Abl.	neutrō	neutrā	neutrō	neutrīs	neutrīs	neutrīs

DÜZENSİZ SIFATLARA ÖRNEK CÜMLELER[1]

(**Alter:** ikisinden biri, **alius** diğerlerinden biri demektir. **Alter** tekil bir isme işaret eder. Diğerleri demek için **cēterī, -ae, -a; reliquī, -ae, -a** sıfatları kullanılır).

Neutrīus agricolae frātrem āmo. Hiçbir çiftçinin kardeşini sevmiyorum.

Alterīus consulis exercitum dēlēvit Hannibal. Hannibal öteki konsülün ordusunu bozguna uğrattı.

Nullī servō libertātem dedit dominus crūdēlis. Zalim efendi hiçbir köleye özgürlüğünü vermedi (hiçbir köleyi azat etmedi).

"Tōtī Italiae lībertātem dabō" clāmāvit Hannibal. Hannibal "Tüm İtalya'ya özgürlüğünü vereceğim," diye haykırdı.

Alium porcum terruit lupus. Kurt başka bir domuzu korkuttu.

Alterum porcum terruit lupus. Kurt öteki (öbür) domuzu (iki domuzdan diğerini) korkuttu.

Cētērōs porcōs terruit lupus. Kurt diğer domuzları korkuttu.

İkili Kullanımlar

Alter . . . alter: biri . . . diğeri (iki şeyden biri, diğeri)

Alius / aliī . . . alius / aliī . . .: biri / bazısı . . . diğeri (başkası) / bazıları

Alter agricola porcōs habet, alter vaccās. Bir çiftçinin domuzları var, diğerinin inekleri.

Aliī flores amant, aliī animālia. Bazıları çiçek sever, bazıları hayvan sever.

1 McKeown 2010: 140-141.

Nonnullus, -a, -um, adj., (bazı; birkaç değil) sıfatı da zarf anlamı içeren bir sıfattır ve **non** ve **nullus** kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşur ve çoğul anlam ifade eder:

Multī puerī ludunt, sed nonnullī librōs legunt. Birçok (çoğu) çocuk oyun oynar, ama bazıları kitap okur.

Gladiātoribus nonnullīs libertātem spectātōrēs dare volēbant. Seyirciler bazı gladyatörleri özgürlüğüne kavuşturmak istediler.

2. **III. Çekim** sıfatlar nom. tek. göre üç gruba ayrılır:

a. Üç cinsten isim için kullanılan ve üç takılı sıfatlar.

	ācer, ācris, ācre, adj.			**Kök: ācr-**		
	Tekil			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	ācer	ācris	ācre	ācrēs	ācrēs	ācria
Voc.	ācer	ācris	ācre	ācrēs	ācrēs	ācria
Acc.	ācrem	ācrem	ācre	ācrēs	ācrēs	ācria
Gen.	ācris	ācris	ācris	ācrium	ācrium	ācrium
Dat.	ācrī	ācrī	ācrī	ācribus	ācribus	ācribus
Abl.	ācrī	ācrī	ācrī	ācribus	ācribus	ācribus

b. Masculinum ve femininum isim için ayrı, neutrum isim için ayrı takısı olan çift takılı sıfatlar.

	gravis, grave, adj.			**Kök: grav-**		
	Tekil			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	gravis	gravis	grave	gravēs	gravēs	gravia
Voc.	gravis	gravis	grave	gravēs	gravēs	gravia
Acc.	gravem	gravem	grave	gravīs, -ēs	gravīs, -ēs	gravia
Gen.	gravis	gravis	gravis	gravium	gravium	gravium
Dat.	gravī	gravī	gravī	gravibus	gravibus	gravibus
Abl.	gravī	gravī	gravī	gravibus	gravibus	gravibus

c. Bütün cinsten isimler için kullanılan tek takılı sıfatlar (nom. tek. genellikle -s ile biter).

	pār, pāris, adj.			Kök: par-		
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	pār	pāris	pār	parēs	parēs	paria
Voc.	pār	pāris	pār	parēs	parēs	paria
Acc.	pārem	pārem	pār	parīs, -ēs	parīs, -ēs	paria
Gen.	pāris	pāris	parīs	parium	parium	parium
Dat.	pārī	pārī	parī	paribus	paribus	paribus
Abl.	pārī	pārī	pārī	paribus	paribus	paribus

SIFATLARIN ÜSTÜNLÜK DERECELERİ (SIFATLARIN MUKAYESELERİ)

DÜZENLİ ÇEKİM SIFATLARIN DERECELERİ

YALIN (POSITIVUS)	ÜSTÜNLÜK DERECESİ (COMPARATIVUS)		EN ÜSTÜNLÜK DERECESİ (SUPERLATIVUS)		
m.	m./f.	n.	m.	f.	n.
altus (alt-) (yüksek)	altior (daha yüksek)	altius	altissimus (en yüksek)	-a	-um
līber (līber-)	līberior	līberius	līberrimus	-a	-um
pulcher (pulchr-)	pulchrior	pulchrius	pulcherrimus	-a	-um
audāx (audāc-)	audācior	audācius	audācissimus	-a	-um
brevis (brev-)	brevior	brevius	brevissimus	-a	-um
ācer (ācr-)	ācrior	ācrius	ācerrimus	-a	-um

ÜSTÜNLÜK DERECELERİNİN ÇEKİMİNE ÖRNEK

altior, daha yüksek; daha derin				
	Tekil		Çoğul	
	m./f.	n.	m./f.	n.
Nom.	altior	altius	altiōrēs	altiōra
Voc.	altior	altius	altiōrēs	altiōra
Acc.	altiōrem	altius	altiōrēs	altiōra
Gen.	altiōris	altiōris	altiōrum	altiōrum
Dat.	altiōrī	altiōrī	altiōribus	altiōribus
Abl.	altiōre	altiōre	altiōribus	altiōribus

plūs, daha çok				
	Tekil		Çoğul	
	m./f.	n.	m./f.	n.
Nom.	—	plūs	plūrēs	plūra
Voc.	—	plūs	plūrēs	plūra
Acc.	—	plūs	plūrīs (-ēs)	plūra
Gen.	—	plūris	plūrium	plūrium
Dat.	—	—	plūribus	plūribus
Abl.	—	plūre	plūribus	plūribus

EN ÜSTÜNLÜK DERECELERİNİN ÇEKİMİNE ÖRNEK

altissimus, -a, -um, en yüksek						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	altissimus	altissima	altissimum	altissimī	altissimae	altissima
Voc.	altissime	altissima	altissimum	altissimī	altissimae	altissima
Acc.	altissimum	altissimam	altissimum	altissimōs	altissimās	altissima
Gen.	altissimī	altissimae	altissimī	altissimōrum	altissimārum	altissimōrum
Dat.	altissimō	altissimae	altissimō	altissimīs	altissimīs	altissimīs
Abl.	altissimō	altissimā	altissimō	altissimīs	altissimīs	altissimīs

DÜZENSİZ ÇEKİM SIFATLARIN DERECELERİ

POSITIVUS	COMPARATIVUS	SUPERLATIVUS	
bonus, -a, -um, iyi	melior, melius, daha iyi	optimus, -a, -um, *en iyi*	
malus, -a, -um,	peior, peius	pessimus, -a, -um	
magnus, -a, -um,	maior, maius	maximus, -a, -um	
multus, -a, -um,	——, plūs	plūrimus, -a, -um	
parvus, -a, -um,	minor, minus,	minimus, -a, -um	
senex, senis, yaşlı	senior, daha yaşlı	maximus nātū, yaşça en büyük	
iuvenis, -e,	iūnior	minimus nātū	
vetus, veteris,	vetustior, -ius	veterrimus, -a, -um	
facilis, -e,	facilior, -ius	facillimus, -a, -um	
difficilis, -e,	difficilior, -ius	difficillimus, -a, -um	
similis, -e,	similior, -ius	simillimus, -a, -um	
dissimilis, -e,	dissimilior, -ius	dissimillimus, -a, -um	
humilis, -e,	humilior, -ius	humillimus, -a, -um	
gracilis, -e,	gracilior, -ius	gracillimus, -a, -um	
exterus, harici, dıştan, dış	exterior, (daha) dıştaki	extrēmus, extimus	*en dıştaki, sonuncu*
īnferus, altaki, aşağıdaki	īnferior, (daha) alttaki, aşağıdaki	īnfimus, īmus	*en alttaki; en düşük*
posterus, sonraki	posterior, daha sonraki	postrēmus, postumus	*sonuncu*
superus, üstteki, yukarıdaki, yukarı	superior, daha üstteki, yukarıdaki	suprēmus, summus	*en yüksek*
[cis, citrā, *bu yanda, beride*]	citerior, (daha) *beriki, beri yandaki*	citimus, *bu tarafa en yakın*	
[in, intrā, *içinde, içeride*]	interior, (daha) *içerideki, içteki, iç*	intimus, en içteki	
[prae, prō, *önünde*]	prior, *(daha) öndeki, daha önceki*	prīmus, *birinci*	
[prope, *yakınında, yakınında*]	propior, *(daha) yakındaki*	proximus, en yakındaki	
[ultrā, *ötesinde, uzağında*]	ulterior, *daha ötesindeki daha uzaktaki*	ultimus, *en ötedeki, en uzaktaki*	

FİİLLER (Verbum)

DÖRT DÜZENLİ ÇEKİM FİİL

I. ÇEKİM FİİLLER (Etken Mastarı -āre ile bitenler)

amō, amāre, amāvī, amātus						
Şimdiki Zaman Gövdesi: amā- Geçmiş zaman gövdesi: amāv- Edilgen Geçmiş zaman ya da PARTICIPIUM gövdesi: amāt-						
ETKEN		EDİLGEN				
HABER KİPİ (INDICATIVUS)						
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS)						
seviyorum, severim vb		*seviliyorum, sevilirim vb*				
amō	amāmus	amor		amāmur		
amās	amātis	amāris (-re)		amāminī		
amat	amant	amātur		amantur		
ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM)						
seviyordum vb.		*seviliyordum* vb.				
amābam	amābāmus	amābar		amābāmur		
amābās	amābātis	amābāris (-re)		amābāminī		
amābat	amābant	amābātur		amābantur		
GELECEK ZAMAN (FUTURUM)						
seveceğim vb.		*sevileceğim* vb.				
amābō	amābimus	amābor		amābimur		
amābis	amābitis	amāberis (-re)		amābiminī		
amābit	amābunt	amābitur		amābuntur		
GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)						
sevdim, sevmiş bulunuyorum vb.		*sevildim, sevilmiş bulunuyorum vb.*				
amāvi	amāvimus	amātus, -a, -um	sum	amātī, -ae, -a	sumus	
amāvistī	amāvistis		es		estis	
amāvit	amāvērunt (-re)		est		sunt	
-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)						
sevmiştim vb.		*sevilmiştim* vb.				
amāveram	amāverāmus	amātus, -a, -um	eram	amātī, -ae, -a	erāmus	
amāverās	amāverātis		erās		erātis	
amāverat	amāverant		erat		erant	

GELECEKTE GEMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)					
sevmiş olacağım vb.		*sevilmiş olacağım* vb.			
amāverō	amāverimus	amātus, -a, -um	erō	amātī, -ae, -a	erimus
amāveris	amāveritis		eris		eritis
amāverit	amāverint		erit		erunt
SUBIUNCTIVUS KİPİ					
PRAESENS					
amem	amēmus	amer		amēmur	
amēs	amētis	amēris (-re)		amēminī	
amet	ament	amētur		amentur	
IMPERFECTUM					
amārem	amāremus	amārer		amārēmur	
amārēs	amārētis	amārēris (-re)		amārēminī	
amāret	amārent	amārētur		amārentur	
PERFECTUM					
amāverim	amāverimus	amātus, -a, -um	sim	amātī, -ae, -a	sīmus
amāveris	amāveritis		sīs		sītis
amāverit	amāverint		sit		sint
PLUSQUAMPERFECTUM					
amāvissem	amāvissēmus	amātus, -a, -um	essem	amātī, -ae, -a	essēmus
amāvissēs	amāvissētis		essēs		essētis
amāvisset	amāvissent		esset		essent
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)					
PRASENS					
amā, *sev*		amāre, *sevil*			
amāte, *sevin, seviniz*		amāminī, *sevilin(iz)*			
FUTURUM					
amātō		amātor			
amātō		amātor			
amātōte		—			
amantō		amantor			
MASTAR (INFINITIVUS)					
Praes. amāre, *sevmek*		amārī, *sevilmek*			
Perf. amāvisse, *sevmiş olmak*		amātus, -a, -um esse, *sevilmiş olmak*			
Fut. amātūrus, -a, -um esse, *sevecek olmak, sevmek üzere olmak*		amātum īrī, *sevilecek olmak, sevilmek üzere olmak*			
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)					
Praes. amāns, -antis, *seven*		***Praes.*** —			

Fut. amātūrus, -a, -um, *sevecek olan, sevmek üzere olan*	Gerundivum.[1] amandus, -a, -um, *sevilecek olan*
Perf. —	*Perf.* amātus, -a, -um, *sevilmiş olan*
GERUNDIUM (FİİL İSİM)	
Nom. — (fiilin mastar hali)	SUPINUM (ETKEN ÇATI)[2]
Acc. amandum, *sevmeyi*	*Acc.* amātum
Gen. amandī, *sevmenin*	*Abl.* amātū
Dat. amandō, *sevmeye*	
Abl. amandō, *sevmekle, severek*	

II. ÇEKİM FİİLLER (Etken Mastarı -ēre ile bitenler)

moneō, monēre, monuī, monitus			
Şimdiki Zaman Gövdesi: **monē-** Geçmiş zaman gövdesi: **monu-** Edilgen Geçmiş zaman ya da Participium gövdesi: **monit-**			
ETKEN		**EDİLGEN**	
HABER KİPİ (INDICATIVUS)			
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS)			
uyarıyorum, ikaz ediyorum; uyarırım vb		*uyarılıyorum, ikaz ediyorum; uyarılırım vb*	
monēō	monēmus	moneor	monēmur
monēs	monētis	monēris (-re)	monēminī
monet	monent	monētur	monentur
ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM)			
uyarıyordum vb		*uyarılıyordum* vb.	
monēbam	monēbāmus	monēbar	monēbāmur
monēbās	monēbātis	monēbāris (-re)	monēbāminī
monēbat	monēbant	monēbātur	monēbāntur
GELECEK ZAMAN (FUTURUM)			
uyaracağım vb.		*uyarılacağım* vb.	
monēbō	monēbimus	monēbor	monēbimur
monēbis	monēbitis	monēberis (-re)	monēbiminī
monēbit	monēbunt	monēbitur	monēbuntur

1 Bazen Edilgen Gelecek Zaman Participiumu olarak da adlandırılır.

2 Anlamları için ilgili konuya bkz. Supinum, s. 218-220.

GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)					
uyardım, uyarmış bulunuyorum vb.		*uyarıldım, uyarılmış bulunuyorum vb.*			
monuī	monuimus	monitus, -a, -um	sum	monitī, -ae, -a	sumus
monuistī	monuistis		es		estis
monuit	monērunt		est		sunt
-MİŞ'Lİ GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)					
uyarmıştım vb.		*uyarılmıştım* vb.			
monueram	monuerāmus	monitus, -a, -um	eram	monitī, -ae, -a	erāmus
monuerās	monuerātis		eras		eratis
monuerat	monuerant		erat		erant
GELECEKTE GEMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)					
uyarmış olacağım vb.		*uyarılmış olacağım* vb.			
monuerō	monuerimus	monitus, -a, -um	erō	monitī, -ae, -a	erimus
monueris	monueritis		eris		eritis
monuerit	monuerint		erit		erunt
SUBIUNCTIVUS KİPİ					
PRASENS					
moneam	moneāmus	monear		moneāmur	
moneās	moneātis	moneāris (-re)		moneāminī	
moneat	moneant	moneātur		moneantur	
IMPERFECTUM					
monērem	monērēmus	monērer		monērēmur	
monērēs	monērētis	monērēris (-re)		monērēminī	
monēret	monērent	monērētur		monērentur	
PERFECTUM					
monuerim	monuerimus	monitus, -a, -um	sim	monitī, -ae, -a	sīmus
monueris	monueritis		sīs		sītis
monuerit	monuerint		sit		sint
PLUSQUAMPERFECTUM					
monuissem	monuissēmus	monitus, -a, -um	essem	monitī, -ae, -a	essēmus
monuissēs	monuissētis		essēs		essētis
monuisset	monuissent		esset		essent
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)					
PRASENS					
monē, *uyar*		monēre, uyarıl			
monēte, *uyarın, uyarınız*		monēminī, uyarılın(ız)			

FUTURUM	
monētō	monētor
monētō	monētor
monētōte	—
monentō	monentor
MASTAR (INFINITIVUS)	
Praes. monēre, *uyarmak*	monērī, *uyarılmak*
Perf. monuisse, *uyarmış olmak*	monitus, -a, -um esse, *uyarılmış olmak*
Fut. monitūrus, -a, -um esse, *uyaracak olmak, uyarmak üzere olmak*	monitum īrī, *uyarılacak olmak, uyarılmak üzere olmak*
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)	
Praes. monēns, -entis, *uyaran*	*Praes.* —
Fut. monitūrus, -a, -um, *uyaracak olan, uyarmak üzere olan*	Gerundivum monendus, -a, -um, *uyarılacak olan*
Perf. —	*Perf.* monitus, -a, -um, *uyarılmış olan*
GERUNDIUM (FİİL İSİM)	
Nom. — (fiilin mastar hali)	**SUPINUM (ETKEN ÇATI)**
Acc. monendum, *uyarmayı*	*Acc.* amātum
Gen. monendī, *uyarmanın*	*Abl.* amātū
Dat. monendō, *uyarmaya*	
Abl. monendō, *uyarmakla, uyararak*	

III. ÇEKİM FİİLLER (Etken Mastarı -ere ile bitenler)

regō, regere, rexī, rēctus			
Şimdiki Zaman Gövdesi: rege- Geçmiş zaman gövdesi: rēx- Edilgen Geçmiş zaman ya da Participium gövdesi: rēct-			
ETKEN		**EDİLGEN**	
HABER KİPİ (INDICATIVUS)			
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS)			
yönetiyorum, yönetirim vb.		*yönetiliyorum, yönetilirim* vb.	
regō	regimus	regor	regimur
regis	regitis	regeris (-re)	regiminī
regit	regunt	regitur	reguntur
ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM)			
yönetiyordum vb.		*yönetiliyordum* vb.	
regēbam	regēbāmus	regēbar	regēbāmur
regēbās	regēbātis	regēbāris (-re)	regēbāminī
regēbat	regēbant	regēbātur	regēbantur

GELECEK ZAMAN (FUTURUM)					
yöneteceğim vb.		*yönetileceğim* vb.			
regam	regēmus	regar		regēmur	
regēs	regētis	regēris (-re)		regēminī	
reget	regent	regētur		regentur	
GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)					
yönetildim, yönetmiş bulunuyorum vb.		*yönetildim, yönetilmiş bulunuyorum* vb.			
rēxī	rēximus	rēctus, -a, -um	sum	rēctī, -ae, -a	sumus
rēxistī	rēxistis		es		estis
rēxit	rēxērunt (-re)		est		sunt
-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)					
yönetmiştim vb.		*yönetilmiştim* vb.			
rēxeram	rēxerāmus	rēctus, -a, -um	eram	rēctī, -ae, -a	erāmus
rēxerās	rēxerātis		erās		erātis
rēxerat	rēxerant		erat		erant
GELECEKTE GEMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)					
yönetmiş olacağım vb.		*yönetilmiş olacağım* vb.			
rēxerō	rēxerimus	rēctus, -a, -um	erō	rēctī, -ae, -a	erimus
rēxeris	rēxeritis		eris		eritis
rēxerit	rēxerint		erit		erunt
SUBIUNCTIVUS KİPİ					
PRAESENS					
regam	regāmus	regar		regāmur	
regās	regātis	regāris (-re)		regāminī	
regat	regant	regātur		regantur	
IMPERFECTUM					
regerem	regerēmus	regerer		regerēmur	
regerēs	regerētis	regerēris (-re)		regerēminī	
regeret	regerent	regerētur		regerentur	
PERFECTUM					
rēxerim	rēxerīmus	rēctus, -a, -um	sim	rēctī, -ae, -a	sīmus
rēxerīs	rēxerītis		sīs		sītis
rēxerit	rēxerint		sit		sint
PLUSQUAMPERFECTUM					
rēxissem	rēxissēmus	rēctus, -a, -um	essem	rēctī, -ae, -a	essēmus
rēxissēs	rēxissētis		essēs		essētis
rēxisset	rēxissent		esset		essent

EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)	
PRAESENS	
rege, *yönet*	regere, *yönetil*
regite, *yönetin, yönetiniz*	regiminī, *yönetilin(iz)*
FUTURUM	
regitō	regitor
regitō	regitor
regitōte	—
reguntō	reguntor
MASTAR (INFINITIVUS)	
Praes. regere, *yönetmek*	regī, *yönetilmek*
Perf. rēxisse, *yönetmiş olmak*	rēctus, -a, -um esse, *yönetilmiş olmak*
Fut. rēctūrus, -a, -um esse, *yönetecek olmak, yönetmek üzere olmak*	rēctum īrī, *yönetilecek olmak, yönetilmek üzere olmak*
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)	
Praes. regēns, -entis, *yöneten*	*Praes.* —
Fut. rēctūrus, -a, -um, *yönetecek olan, yönetmek üzere olan*	*Gerundivum.* regendus, -a, -um, *yönetilecek olan*
Perf. —	*Perf.* rēctus, -a, -um, *yönetilmiş olan*
GERUNDIUM (FİİL İSİM)	
Nom. —(fiilin mastar hali)	SUPINUM (Etken Çatı)
Acc. regendum, *yönetmeyi*	*Acc.* rēctum
Gen. regendī, *yönetmenin*	*Abl.* rēctū
Dat. regendō, *yönetmeye*	
Abl. regendō, *yönetmekle, yöneterek*	

IV. ÇEKİM FİİLLER (Etken Mastarı -ire ile bitenler)

audiō, audīre, audīvī, audītus			
Şimdiki Zaman Gövdesi: audī- Geçmiş zaman gövdesi: audīv- Edilgen Geçmiş zaman ya da Participium gövdesi: audīt-			
ETKEN		EDİLGEN	
HABER KİPİ (INDICATIVUS)			
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS)			
işitiyorum, işittirim vb.		*işitiliyorum, işitilirim* vb.	
audiō	audīmus	audior	audīmur
audīs	audītis	audīris (-re)	audīminī
audit	audiunt	audītur	audiuntur

ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM)			
işitiyordum vb.		*işitiliyordum* vb.	
audiēbam	audiēbāmus	audiēbar	audiēbāmur
audiēbās	audiēbātis	audiēbāris (-re)	audiēbāminī
audiēbat	audiēbant	audiēbātur	audiēbantur
GELECEK ZAMAN (FUTURUM)			
işitileceğim vb.		*işitileceğim* vb.	
audiam	audiēmus	audiar	audiēmur
audiēs	audiētis	audiēris (-re)	audiēminī
audiet	audient	audiētur	audientur

GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)					
işittim, işitmiş bulunuyorum vb.		*işitildim, işitilmiş bulunuyorum* vb.			
audīvī	audīvimus	audītus, -a, -um	sum	audītī, -ae, -a	sumus
audīvistī	audīvistis		es		estis
audīvit	audīvērunt (-re)		est		sunt

-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)					
işitmiştim vb.		*işitmiştim* vb.			
audīveram	audīverāmus	audītus, -a, -um	eram	audītī, -ae, -a	erāmus
audīverās	audīverātis		erās		erātis
audīverat	audīverant		erat		erant

GELECEKTE GEMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)					
işitmiş olacağım vb.		*işitilmiş olacağım* vb.			
audīverō	audīverimus	audītus, -a, -um	erō	audītī, -ae, -a	erimus
audīveris	audīveritis		eris		eritis
audīverit	audīverint		erit		erunt

SUBIUNCTIVUS KİPİ			
PRAESENS			
audiam	audiāmus	audiar	audiāmur
audiās	audiātis	audiāris (-re)	audiāminī
audiat	audiant	audiātur	audiantur
IMPERFECTUM			
audīrem	audīrēmus	audīrer	audīrēmur
audīrēs	audīrētis	audīrēris (-re)	audīrēminī
audīret	audīrent	audīrētur	audīrentur

PERFECTUM					
audīverim	audīverīmus	audītus, -a, -um	sim	audītī, -ae, -a	sīmus
audīverīs	audīverītis		sīs		sītis
audīverit	audīverint		sit		sint
PLUSQUAMPERFECTUM					
audīvissem	audīvissēmus	audītus, -a, -um	essem	audītī, -ae, -a	essēmus
audīvissēs	audīvissētis		essēs		essētis
audīvisset	audīvissent		esset		essent
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)					
PRAESENS					
audī, *işit*		audīre, *işitil*			
audīte, *işitin, işitiniz*		audīminī, *işitilin(iz)*			
FUTURUM					
audītō		audītor			
audītō		audītor			
audītōte		—			
audiuntō		audiuntor			
MASTAR (INFINITIVUS)					
Praes. audīre, *işitmek*		audīrī, *işitilmek*			
Perf. audīvisse, *işitmiş olmak*		audītus, -a, -um esse, *işitilmiş olmak*			
Fut. audītūrus, -a, -um esse, *işitecek olmak, işitmek üzere olmak*		audītum īrī, *işitilecek olmak, işitilmek üzere olmak*			
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)					
Praes. audiēns, -entis, *işiten*		*Praes.* —			
Fut. audītūrus, -a, -um, *işitiecek olan, işitmek üzere olan*		*Gerundivum* audiendus, -a, -um, *işitilecek olan*			
Perf. —		*Perf.* audītus, -a, -um, *işitilmiş olan*			
GERUNDIUM (FİİL İSİM)					
Nom. —(fiilin mastar hali)		**SUPINUM (Etken Çatı)**			
Acc. audiendum, *işitmeyi*		*Acc.* audītum			
Gen. audiendī, *işitmenin*		*Abl.* audītu			
Dat. audiendō, *işitmeye*					
Abl. audiendō, *işitmekle, işiterek*					

-IŌ'LU FİİLLER (III. ÇEKİM)

capiō, capere, cēpī, captus			
Şimdiki Zaman Gövdesi: **cape-** Geçmiş zaman gövdesi: **cēp-** Edilgen Geçmiş zaman ya da Participium gövdesi: **capt-**			
ETKEN		**EDİLGEN**	
HABER KİPİ (INDICATIVUS)			
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS)			
capiō	capimus	capior	capimur
capis	capitis	caperis (-re)	capiminī
capit	capiunt	capitur	capiuntur
ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM)			
capiēbam	capiēbāmus	capiēbar	capiēbāmur
capiēbās	capiēbātis	capiēbaris (-re)	capiēbāminī
capiēbat	capiēbant	capiēbātur	capiebantur
GELECEK ZAMAN (FUTURUM)			
capiam	capiēmus	capiar	capiēmur
capiēs	capiētis	capiēris (-re)	capiēminī
capiet	capient	capiētur	capientur
GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)			
cēpī, cēpistī, cēpit vb.		captus, -a, -um sum, es, est vb.	
-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)			
cēperam, cēperās, cēperat vb.		captus, -a, -um eram, erās, erat vb.	
GELECEKTE GEMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)			
cēperō, cēperis, cēperit vb.		captus, -a, -um erō, eris, erit vb.	
SUBIUNCTIVUS KİPİ			
PRAESENS			
capiam, capiās, capiat vb.		capiar, -iāris (-re), -iātur vb.	
IMPERFECTUM			
caperem, caperēs, caperet vb.		caperer, -erēris (-re), -erētur vb.	
PERFECTUM			
cēperim, cēperis, cēperit vb.		captus, -a, -um sim, sīs, sit vb.	
PLUSQUAMPERFECTUM			
cēpissem, cēpissēs, cēpisset, etc.		captus,-a, -um essem, essēs, esset, etc.	
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)			
PRAESENS			
2 Pers. cape	capite	capere	capiminī

FUTURUM			
2 Pers. capitō	capitōte	capitor	—
3 Pers. capitō	capiuntō	capitor	capiuntor
MASTAR (INFINITIVUS)			
Praes. capere		capī	
Perf. cēpisse		captus, -a, -um esse	
Fut. captūrus, -a, -um esse		captum īrī	
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)			
Praes. capiēns, -ientis		***Praes.*** —	
Fut. captūrus, -a, -um		***Gerundivum.*** capiendus, -a, -um	
Perf. —		***Perf.*** captus, -a, -um	
GERUNDIUM (FİİL İSİM)		**SUPINUM (Etken Çatı)**	
Nom. —(fiilin mastar hali)		***Acc.*** captum	
Acc. capiendum		***Abl.*** captū	
Gen. capiendī			
Dat. capiendō			
Abl. capiendō			

DEPONENS FİİLLER

(Çekimi edilgen, anlamı etken fiillerdir. Ancak aşağıda, yıldızla gösterilen biçimleri etken bir fiil gibi çekilir. Ayrıca III. çekim -iō'lu fiilleri de capiō fiilinin edilgen çatısı gibi çekilir.)

I.	**hortor, hortārī, hortātus sum**
II.	**vereor, verērī, veritus sum**
III.	**sequor, sequī, secūtus sum**
IV.	**partior, partīrī, partītus sum**

HABER KİPİ (INDICATIVUS)				
Praes.	hortor	vereor	sequor	partior
	hortāris (-re)	verēris (-re)	sequeris (-re)	partīris (-re)
	hortātur	verētur	sequitur	partītur
	hortāmur	verēmur	sequimur	partīmur
	hortāminī	verēminī	sequiminī	partīminī
	hortantur	verentur	sequuntur	partiuntur
Impef.	hortābar	verēbar	sequēbar	partiēbar
Fut.	hortābor	verēbor	sequar	partiar

Perf.	hortātus sum	veritus sum	secūtus sum	partītus sum
Plusperf.	hortātus eram	veritus eram	secūtus eram	partītus eram
Fut. Perf.	hortātus erō	veritus erō	secūtus erō	partītus erō
SUBIUNCTIVUS KİPİ				
Praes.	horter	verear	sequar	partiar
Impef.	hortārer	verērer	sequerer	partīrer
Perf.	hortātus sim	veritus sim	secūtus sim	partītus sim
Plusperf.	hortātus essem	veritus essem	secūtus essem	partītus essem
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)				
Praes.	hortāre	verēre	sequere	partīre
Fut.	hortātor	verētor	sequitor	partītor
MASTAR (INFINITIVUS)				
Praes.	hortārī	verērī	sequī	partīrī
Perf.	hortātus esse	veritus esse	secūtus esse	partītus esse
Fut.	***hortātūrus esse**	***veritūrus esse**	***secūtūrus esse**	***partītūrus esse**
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)				
Praes.	***hortāns**	***verēns**	***sequēns**	***partiēns**
Fut.	***hortāturus**	***veritūrus**	***secūtūrus**	***partītūrus**
Perf.	hortātus	veritus	secūtus	partītus
Gerund.	hortandus	verendus	sequendus	partiendus
GERUNDIUM (FİİL İSİM)				
	***hortandī** vb.	***verendī** vb.	***sequendī** vb.	***partiendī** vb.
SUPINUM (ETKEN ÇATI)				
	***hortātus, -tū**	***veritum, -tū**	***secūtum, -tū**	***partītum, -tū**

DÜZENSİZ FİİLLER

Esse (Sum)

sum, esse, fuī, futūrus	
Şimdiki Zaman Gövdesi: **es-** Geçmiş zaman gövdesi: **fu-** Edilgen Geçmiş zaman ya da Participium gövdesi: **fut-**	
HABER KİPİ (INDICATIVUS)	
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS)	
Tekil	Çoğul
sum	sumus
es	estis
est	sunt

ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM)	
eram	erāmus
erās	erātis
erat	erant
GELECEK ZAMAN (FUTURUM)	
erō	erimus
eris	eritis
erit	erunt
GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)	
fuī	fuimus
fuistī	fuistis
fuit	fuērunt
-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)	
fueram	fuerāmus
fuerās	fuerātis
fuerat	fuerant
GELECEKTE GEMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)	
fuerō	fuerimus
fueris	fueritis
fuerit	fuerint

SUBIUNCTIVUS KİPİ			
PRAESENS		IMPERFECTUM	
Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul
sim	sīmus	essem	essēmus
sīs	sītis	essēs	essētis
sit	sint	esset	essent
PERFECTUM		PLUSQUAMPERFECTUM	
fuerim	fuerimus	fuissem	fuissēmus
fueris	fueritis	fuissēs	fuissētis
fuerit	fuerint	fuisset	fuissent

EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)	
PRAESENS	FUTURUM
2 Pers. tek. es, *ol*	*2 Pers. tek.* estō
2 Pers. tek. este, *olun*	*3 Pers. tek.* estō
2 Pers. çoğ. estōte *3 Pers. çoğ.* suntō *olsunlar*	

MASTAR (INFINITIVUS)	PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)
Praes. esse, *olmak*	
Perf. fuisse, *olmuş olmak*	
Fut. **futūrus, -a, -um esse (fore)**, *olacak olmak, olmak üzere olmak*	**futūrus, -a, -um**, *olacak olan, olmak üzere olan*

Posse (Possum)

possum, posse, potuī, —				
HABER KİPİ (INDICATIVUS)			**SUBIUNCTIVUS KİPİ**	
	Tekil	**Çoğul**	**Tekil**	**Çoğul**
Praes.	possum	possumus	possim	possīmus
	potes	potestis	possīs	possītis
	potest	possunt	possit	possint
Imperf.	poteram	poterāmus	possem	possēmus
Fut.	poterō	poterimus	—	—
Perf.	potuī	potuimus	potuerim	potuerīmus
Plusperf.	potueram	potuerāmus	potuissem	Potuissēmus
Fut. Perf.	potuerō	potuerimus	—	—
	MASTAR (INFINITIVUS)			
	Praes. posse (muktedir olmak)		***Perf.*** potuisse (muktedir olmuş olmak)	
	PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)			
	Praes. potens, ***gen.*** -entis, (sıfat) *muktedir*			

volō, velle, voluī, ——, *istemek, dilemek* nōlō, nōlle, nōluī, (=ne + volo), ——, *istememek* mālō, mālle, māluī, [magis (daha çok) ma + volo: daha çok istemek], ——, *tercih etmek*			
HABER KİPİ (INDICATIVUS)			
Tekil			
Praes.	volō	nōlō	mālō
	vīs	nōn vis	māvīs
	vult	nōn vult	māvult
Çoğul			
	volumus	nōlumus	mālumus
	vultis	nōn vultis	māvultis
	volunt	nōlunt	mālunt
Impf.	volēbam	nōlēbam	mālēbam

Fut.	volam, volēs, etc.	nōlam, nōlēs, etc.	mālam, mālēs, etc.
Perf.	voluī	nōluī	māluī
Plusperf.	volueram	nōlueram	mālueram
Fut. Perf.	voluerō	nōluerō	māluerō
SUBIUNCTIVUS KİPİ			
Tekil			
Praes.	velim	nōlim	mālim
	velīs	nōlīs	mālīs
	velit	nōlit	mālit
Çoğul			
	velīmus	nōlīmus	mālīmus
	velītis	nōlītis	mālītis
	velint	nōlint	mālint
Imperf.	vellem	nōllem	māllem
Perf.	voluerim	nōluerim	māluerim
Plusperf.	voluissem	nōluissem	māluissem
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)			
Praes.	—	nōlī nōlīte	—
Fut.	—	nōlītō, etc.	—
MASTAR (INFINITIVUS)			
Praes.	velle	nōlle	mālle
Perf.	voluisse	nōluisse	māluisse
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)			
Praes.	volēns, -entis	nōlēns, -entis	—

Ferre (Taşımak; çekmek, katlanmak, dayanmak)

ferō, ferre, tulī, lātus				
Şimdiki Zaman Gövdesi: **fer-** Geçmiş zaman gövdesi: **tul-** Edilgen Geçmiş zaman ya da Participium gövdesi: **lāt-**				
HABER KİPİ (INDICATIVUS)				
	ETKEN		**EDİLGEN**	
Praes.	ferō	ferimus	feror	ferimur
	fers	fertīs	ferris (-re)	feriminī
	fert	ferunt	fertur	feruntur
Imperf.	ferēbam		ferēbar	

Fut.	feram, ferēs vb.		ferar, ferēris vb.
Perf.	tulī		lātus, -a, -um sum
Plusperf.	tuleram		lātus, -a, -um eram
Fut. Perf.	tulerō		lātus, -a, -um erō
SUBIUNCTIVUS KİPİ			
Praes.	feram, ferās vb.		ferar, ferāris vb.
Imperf.	ferrem		ferrer
Perf.	tulerim		lātus, -a, -um sim
Plusperf.	tulissem		lātus, -a, -um essem
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)			
Praes. 2 Pers. fer	ferte	ferre	ferimīnī
Fut. 2 Pers. fertō	fertōte	fertor	
3 Pers. fertō	ferunto	fertor	feruntor
MASTAR (INFINITIVUS)			
Praes.	ferre	ferrī	
Perf.	tulisse	lātus, -a, -um esse	
Fut.	lātūrus, -a, -um esse	—	
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)			
Praes.	ferēns, -entis	*Praes.* —	
Fut.	lātūrus, -a, -um	*Ger.* ferendus, -a, -um	
Perf.	—	*Perf.* lātus, -a, -um	

GERUNDIUM (FİİL İSİM)		SUPINUM (Etken Çatı)
Acc. ferendum	*Dat.* ferendō	*Acc.* lātum
Gen. ferendī	*Abl.* ferendō	*Abl.* lātū

Ire (Eo) (Gitmek)

Şimdiki Zaman Gövdesi: **eō, īre, iī (īvī), itum** (n. perf. part.)					
Geçmiş zaman gövdesi: ī- (īv-) Edilgen Geçmiş zaman ya da Participium gövdesi: it-					
	HABER KİPİ (INDICATIVUS)		**SUBIUNCTIVUS KİPİ**	**EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)**	
				Tekil	**Çoğul**
Praes.	eō (gidiyorum vb.) īs it	īmus ītis eunt	eam	*2 Pers.* ī (git)	īte (gidin, gidiniz)

Imperf.	ībam	īrem		
Fut.	ībō	—	*2 Pers.* ītō *3d Pers.* ītō	ītōte euntō
Perf.	iī (īvī)	ierim (īverim)		
Plusperf.	ieram (īveram)	īssem (īvissem)		
Fut. Perf.	ierō (īverō)			
	MASTAR (INFINITIVUS)	**PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)**		
Praes.	īre	***Praes.*** iēns, ***gen.*** euntis		
Perf.	īsse (īvisse)	***Fut.*** itūrus, -a, -um		
Fut.	itūrus, -a, -um esse	***Ger.*** eundum		
		GERUNDIUM (FİİL İSİM)	**SUPINUM**	
		Acc. eundum	*Acc.* itum	
		Gen. eundī	*Abl.* itū	
		Dat. eundō		
		Abl. eundō		

(eō fiilinin 3. tekil şahıs edilgen çekimi şahıssız olarak kullanılır: **ītur, itum est** vb)

Fio (Facio Fiilinin Edilgeni; Olmak, haline gelmek, yapılmak)

fīō, fierī, factus sum					
	HABER KİPİ (INDICATIVUS)		**SUBIUNCTIVUS KİPİ**	**EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)**	
Praes.	fīō (oluyorum vb.) fīs fit	— — fīunt	fīam	*2d Pers.* fī	fīte
Imperf.	fīēbam		fierem		
Fut.	fīam		—		
Perf.	factus, -a, -um sum		factus, -a, -um sim		
Plusperf.	factus, -a, -um eram		factus, -a, -um essem		
Fut. Perf.	factus, -a, -um erō				

	MASTAR (INFINITIVUS)		PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)
Praes.	fierī, *olmak*		*Perf.* factus, -a, -um
Perf.	factus, -a, -um esse, *olmuş olmak*		*Ger.* faciendus, -a, -um
Fut.	factum īrī		

Dare (Do) (Vermek)

dō	dăre	dedī	dătus

ETKEN ÇATI		
HABER KİPİ (INDICATIVUS)		
Tekil		Çoğul
Praes.	dō, dās, dat	dămus, dătis, dant
Imperf.	dăbam *vb.*	dăbāmus vb.
Fut.	dăbō *vb;*	dăbimus vb.
Perf.	dedi vb.	dedimus vb.
Plusperf.	dederam vb.	dederāmus vb.
Fut. Perf.	dederō vb.	dederimus vb.
SUBIUNCTIVUS KİPİ		
Praes.	dem vb.	dēmus vb.
Imperf.	dărem vb.	dărēmus vb.
Perf.	dederim vb.	dederīmus vb.
Plusperf.	dedissem vb.	dedissēmus vb.
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)		
Praes.	dā (ver)	dăte (veriniz)
Fut.	dătō	dătōte
	dătō	dantō
MASTAR (INFINITIVUS)		PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)
Praes.	dăre	dāns
Perf.	dedisse	
Fut.	dătūrus esse	dătūrus
GERUNDIUM (FİİL İSİM)		SUPINUM
	dandī *vb.*	dătum, dătū

Edere (Edo) (Yemek yemek)

edō	ēsse	ēdī	ēsus

ETKEN ÇATI		
HABER KİPİ (INDICATIVUS)		
Praes.	edō	edimus
	ēs	ēstis
	ēst	edunt
SUBIUNCTIVUS KİPİ		
Imperf.	ēssem	ēssēmus
	ēssēs	ēssētis
	ēsset	ēssent
EMİR KİPİ (IMPERATIVUS)		
Praes.	ēs (ye)	ēste (yiyin)
Fut.	ēstō	ēstōte
	ēstō	eduntō
MASTAR (INFINITIVUS)		
Praes. ēsse.		
EDİLGEN ÇATI		
HABER KİPİ (INDICATIVUS)		
Praes. 3 tek. ēstur.		
SUBIUNCTIVUS KİPİ		
Şahıssız. 3 tek. ēssētur.		

EKSİK ÇEKİM FİİLLER

Coepī, *başlamış bulunuyorum*	**Meminī,** *hatırlıyorum*	**Ōdī,** *nefret ediyorum*

HABER KİPİ (INDICATIVUS) ETKEN		
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS)	ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM)	GELECEK ZAMAN (FUTURUM)
—	—	—
—	—	—
—	—	—
—	—	—

GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)	-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)	GELECEKTE GEMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)
coepī	coeperam	coeperō
coepistī	coeperās	coeperis
coepit	coeperat	coeperit
coepimus	coeperāmus	coeperimus
coepistis	coeperātis	coeperitis
coepērunt	coeperant	coeperint
Sub. Praes.	**Sub. Imperf.**	**MASTAR** Praes.
—	—	—
—	—	**MASTAR Perf.**
—	—	coepisse
—	—	
—	—	**MASTAR Fut.**
—	—	coeptūrum esse
Sub. Perf.	**Sub. Plusperf.**	**EMİR KİPİ Praes.**
coeperim	coepissem	—
coeperis	coepissēs	—
coeperit	coepisset	**EMİR KİPİ Fut.**
coeperimus	coepissēmus	—
coeperitis	coepissētis	—
coeperint	coepissent	—
		—
EDİLGEN YOK		
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)		
Etken Praes.	**Etken Fut.**	**Edilgen Perf.**
—	coeptūrus	coeptus
—	coeptūrī	coeptī
—	coeptūrō	coeptō
—	coeptūrum	coeptum
—	coeptūrō	coeptō
—	coeptūrī	coeptī
—	coeptūrōrum	coeptōrum
—	coeptūrīs	coeptīs
—	coeptūrōs	coeptōs
—	coeptūrīs	coeptīs
GERUNDIUM (FİİL İSİM) YOK		
SUPINUM YOK		

HABER KİPİ (INDICATIVUS) ETKEN		
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS) — — — — — —	ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM) — — — — — —	GELECEK ZAMAN (FUTURUM) — — — — — —
GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM) meminī meministī meminit meminimus meministis meminērunt	-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM) memineram meminerās meminerat meminerāmus meminerātis meminerant	GELECEKTE GEÇMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM) meminerō memineris meminerit meminerimus memineritis meminerint
Sub. praes. — — — — — —	Sub. imperf. — — — — — —	MASTAR Praes. — MASTAR Perf. meminisse MASTAR Fut. —
Sub. Perf. meminerim memineris meminerit meminerimus memineritis meminerint	Sub. pluperfect meminissem meminissēs meminisset meminissēmus meminissētis meminissent	EMİR KİPİ Praes. — — EMİR KİPİ Fut. mementō — mementōte
EDİLGEN YOK		
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT) YOK		
GERUNDIUM (FİİL İSİM) YOK		
SUPINUM YOK		

HABER KİPİ (INDICATIVUS) ETKEN		
ŞİMDİKİ ZAMAN (PRAESENS) — —	ŞİMDİKİ HİKÂYE ZAMANI (IMPERFECTUM) — —	GELECEK ZAMAN (FUTURUM) — —

GEÇMİŞ ZAMAN (PERFECTUM)	-MİŞ'li GEÇMİŞ ZAMAN (PLUSQUAMPERFECTUM)	GELECEKTE GEÇMİŞ ZAMAN (FUTURUM PERFECTUM)
ōdī	ōderam	ōderō
ōdistī	ōderās	ōderis
ōdit	ōderat	ōderit
ōdimus	ōderāmus	ōderimus
ōdistis	ōderātis	ōderitis
ōdērunt	ōderant	ōderint
Sub. Praes.	**Sub. Imperf.**	**MASTAR Praes.**
—	—	—
—	—	**MASTAR Perfect**
—	—	ōdisse
—	—	
—	—	**MASTAR Fut.**
—	—	ōsūrum esse
Sub. Perf.	**Sub. Plusperf.**	**EMİR KİPİ Praes.**
ōderim	ōdissem	—
ōderis	ōdissēs	—
ōderit	ōdisset	**EMİR KİPİ Fut.**
ōderimus	ōdissēmus	—
ōderitis	ōdissētis	—
ōderint	ōdissent	—
EDİLGEN YOK		
PARTICIPIUM (FİİL-SIFAT)		
Etken Praes.	**Etken Fut.**	**Edilgen Perf.**
—	ōsūrus	ōsus
—	ōsūrī	ōsī
—	ōsūrō	ōsō
—	ōsūrum	ōsum
	ōsūrō	ōsō
—		
—	ōsūrī	ōsī
—	ōsūrōrum	ōsōrum
—	ōsūrīs	ōsīs
—	ōsūrōs	ōsōs
	ōsūrīs	ōsīs
GERUNDIUM (FİİL İSİM) YOK		
SUPINUM YOK		

Inquam, (Diyorum, söylüyorum)
(Dolaysız soruda kelimelerin arasına konur)

HABER KİPİ (INDICATIVUS)		
	Tekil	Çoğul
Praes.	inquam	—
	inquis	—
	inquit	inquiunt
Fut.	—	—
	inquiēs	—
	inquiet	—
Perf. 3 tek. inquit.		

Aiō, (*diyorum, söylüyorum*)

HABER KİPİ (INDICATIVUS)		
	Tekil	Çoğul
Praes.	aiō	—
	aīs	—
	ait	aiunt
Imperf.	aiēbam	aiēbāmus
	aiēbās	aiēbātis
	aiēbat	aiēbant
Perf. 3 tek. aït		
SUBIUNCTIVUS KİPİ		
Praes. 3. tek. aiat.		

Fārī, *konuşmak*
(Geçmiş zamanları düzenli çekimdir; şimdiki zamanları veya ilk zamanları aşağıdaki gibidir)

HABER KİPİ (INDICATIVUS)		
	Tekil.	Çoğul
Praes.	—	—
	—	—
	fātur	—
Fut.	fābor	—
	—	—

	fābitur	—
Emir Kipi	fāre	
Mastar	fārī	
Praes. Partic.	fantis, fantī, *etc.*	
Gerundium, gen.	fandī; ***dat.; abl.,*** fandō.	
Gerundivum	fandus	

DİĞER EKSİK ÇEKİMLİ FİİLLER

1. **Queō, quīre, quīvī** (muktedir olmak, yapabilmek) ve **nequeō, nequīre, nequīvī,** (yapamamak, aciz olmak) **eō** gibi çekilir, ama genellikle Şimdiki Zamanda kullanılır.
2. **Quaesō,** *rica ediyorum, üsteliyorum, ısrar ediyorum, soruyorum vb.*; **quaesumus,** *rica ediyoruz vb.*
4. **Salvē, salvēte,** *selam; selam size;* Mastar: **salvēre:** selamlamak.

ŞAHISSIZ FİİLLER

Hōc decet (bu uyar, uygundur, yakışır) ya da **mē pudet hōc fēcisse** (bunu yapmış olmak bana utanç veriyor) cümlesindeki **decet** ve **pudet** gibi fiillerin belirli bir şahsı yoktur; üçüncü şahıs olarak kullanılırlar ve bir mastar ya da cinssiz bir zamir alabilirler; bir cümle teşkil edebilirler.

I. Hava Durumunu Belirten Şahıssız Fiiller

fulget	fulsit	*şimşek çakıyor*
tonat	tonuit	*gök gürlüyor*
grandinat	—	*dolu yağıyor*
ningit	ninxit	*kar yağıyor*
pluit	pluit	*yağmur yağıyor*

II. Özel Fiiller

paenitet	paenitēre	paenituit	*pişman eder*
piget	pigēre	piguit	*büyük üzüntü verir, can sıkar*
pudet	pudēre	puduit	*utandırır*
taedet	taedēre	taeduit	*tiksindirir, bıktırır*
miseret	miserēre	miseruit	*merhamete neden olur, acıma uyandırır*

libet	libēre	libuit	*hoşa gider*
licet	licēre	licuit	*yasaldır*
oportet	oportēre	oportuit	*icap eder*
decet	decēre	decuit	*uygun düşer, yakışır, yakışık alır*
dēdecet	dēdecēre	dēdecuit	*uygun düşmez, yakışık almaz*
rēfert	rēferre	rētulit	*ilgilendirir*

III. Sadece Bazı Anlamlarda Şahıssız Olarak Kullanılan Fiiller

cōnstat	cōnstāre	cōnstitit	*açıktır*
praestat	praestāre	praestitit	*daha iyidir*
iuvat	iuvāre	iūvit	*hoşa gider, haz verir, memnun eder*
appāret	appārēre	appāruit	*görünür, belli olur*
placet	placēre	placuit (placitum est)	*hoşa gider, memnun eder, keyif verir*
accēdit	accēdere	accessit	*eklenir,*
accidit	accidere	accidit	*olur, başa gelir*
contingit	contingere	contigit	*olur, başa gelir*
ēvenit	ēvenīre	ēvēnit	*olur, meydana getirir*
interest	interesse	interfuit	*ilgilendirir*

IV. Geçişsiz Fiillerin Edilgen Kullanımları

ītur	*gidilir*	*biri gidiyor*
curritur	*koşulur*	*biri koşuyor*
ventum est	*gelinmiştir*	*biri gelmiş bulunuyor, gelmiştir*
veniendum est	*gelinmeli*	*biri gelmeli*
pugnārī potest	*dövüşülebilir*	*biri dövüşebilir*

ZAMİRLER (Pronomen)

(Zamirler isimlerin, sıfatların ve sayıların yerine geçer; her cinsten zamirin gen. tek. takısı **-ius;** dat. tek. takısı **-i**'dir.)

ŞAHIS ZAMİRLERİ

	ego, *ben*		tū, *sen*		*O (aşağı bkz.)*	
	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul		
Nom.	ego	nōs	tū	vōs		
Acc.	mē	nōs	tē	vōs		
Gen.	meī	nostrum, -trī	tuī	vestrum, -trī		
Dat.	mihi	nōbīs	tibi	vōbīs		
Abl.	mē	nōbīs	tē	vōbīs		

Şahıs zamirleri **-met; -te; -pte** takılarıyla vurgu kazanır, örn. **egomet** (şahsen ben); **semet**; **vosmet**; ayrıca **cum + abl.** kalıbıyla **-ile birlikte** anlamı kazanırlar; örn. **mecum** (benimle birlikte); onunla birlikte demek için **cum eo** ifadesi kullanılır.

İŞARET ZAMİRLERİ

(I. ve II. Çekim isimler gibi çekilir, ama gen. ve dat. tekilde zamir takıları **-ĭus** ve **-ī** olur.)

ipse, ipsa, ipsud

hīc, haec, hōc

iste, ista, istud

ille, illa, illud

is, ea, id

īdem, eadem, idem

ipse, *bizzat, kendisi,şahsen (belirli zamir olarak da adlandırılır)*						
	Tekil			Çoğul		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	ipse	ipsa	ipsum	ipsī	ipsae	ipsa
Acc.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsōs	ipsās	ipsa
Gen.	ipsĭus	ipsĭus	ipsĭus	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
Dat.	ipsī	ipsī	ipsī	ipsīs / ipsōs	ipsīs	ipsīs
Abl.	ipsō	ipsā	ipsō	ipsīs	ipsīs	ipsīs

hic, *bu (sıfat olarak burada)*						
Nom.	hic	haec	hoc	hī	hae	haec
Acc.	hunc	hanc	hoc	hōs	hās	haec
Gen.	huius	huius	huius	hōrum	hārum	hōrum
Dat.	huic	huic	huic	hīs	hīs	hīs
Abl.	hōc	hāc	hōc	hīs	hīs	hīs
iste, *şu*						
Nom.	iste	ista	istud	istī	istae	ista
Acc.	istum	istam	istud	istōs	istās	ista
Gen.	istīus	istīus	istīus	istōrum	istārum	istōrum
Dat.	istī	istī	istī	istīs	istīs	istīs
Abl.	istō	istā	istō	istīs	istīs	istīs
ille, *o*						
Nom.	ille	illa	illud	illī	illae	illa
Acc.	illum	illam	illud	illōs	illās	illa
Gen.	illīus	illīus	illīus	illōrum	illārum	illōrum
Dat.	illī	illī	illī	illīs	illīs	illīs
Abl.	illō	illā	illō	illīs	illīs	illīs
is, *o (belirli zamir olarak da adlandırılır)*						
Nom.	is	ea	id	iī, eī	eae	ea
Acc.	eum	eam	id	eōs	eās	ea
Gen.	eius	eius	eius	eōrum	eārum	eōrum
Dat.	eī	eī	eī	iīs / eīs	iīs / eīs	iīs / eīs
Abl.	eō	eā	eō	iīs / eīs	iīs / eīs	iīs / eīs
īdem, *aynısı, tıpkısı (belirli zamir olarak da adlandırılır)*						
Nom.	īdem	eadem	idem	iīdem eīdem	eaedem	eadem
Acc.	eundem	eandem	idem	eōsdem	eāsdem	eadem
Gen.	eiusdem	eiusdem	eiusdem	eōrundem	eārundem	eōrundem
Dat.	eīdem	eīdem	eīdem	iīsdem / eīsdem	iīsdem / eīsdem	iīsdem eīsdem
Abl.	eōdem	eādem	eōdem	iīsdem / eīsdem	iīsdem / eīsdem	iīsdem / eīsdem

İLGİ ZAMİRİ

quī, (zamir ya da ad olarak) *kim, ne*						
	Tekil			**Çoğul**		
	m.	**f.**	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	quī	quae	quod	quī	quae	quae
Acc.	quem	quam	quod	quōs	quās	quae
Gen.	cuius	cuius	cuius	quōrum	quārum	quōrum
Dat.	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Abl.	quō	quā	quō	quibus	quibus	quibus

SORU ZAMİRİ

quis (ki o, ki o şey)					
	Tekil		**Çoğul**		
	m./f.	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	quis	quid	qui	quae	quae
Gen.	quem	quid	quōs	quās	quae
Dat.	cuius	cuius	quōrum	quārum	quōrum
Acc.	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Abl.	quō	quō	quibus	quibus	quibus

(Soru sıfatı, **quī, quae, quod,** ilgi zamiri gibi çekilir.)

BELİRSİZ ZAMİRLER

(**Quis** ve **quī**, yukarıdaki şekilde çekilir. Diğerleri **quis** ve **quī**'nin birleşenleridir; şahısların, nesnelerin ve niteliklerin yerine geçerler.)

quisque, her biri; her bir					
	Zamir (ya da İsim Olarak)		**Sıfat**		
	m./f.	**n.**	**m.**	**f.**	**n.**
Nom.	quisque	quidque	quisque	quaeque	quodque
Acc.	quemque	quidque	quemque	quamque	quodque
Gen.	cuiusque	cuiusque	cuius´que	cuius´que	cuius´que
Dat.	cuique	cuique	cuique	cuique	cuique
Abl.	quōque	quōque	quōque	quāque	quōque

quīdam, belli biri, belli bir

	Tekil		
	m.	f.	n.
Nom.	quīdam	quaedam	quoddam quiddam (zamir ya da isim olarak)
Acc.	quendam	quandam	quoddam quiddam (zamir ya da isim olarak)
Gen.	cuiusdam	cuiusdam	cuiusdam
Dat.	cuidam	cuidam	cuidam
Abl.	quōdam	quādam	quōdam
	Çoğul		
Nom.	quīdam	quaedam	quaedam
Acc.	quōsdam	quāsdam	quaedam
Gen.	quōrundam	quārundam	quōrundam
Dat.	quibusdam	quibusdam	quibusdam
Abl.	quibusdam	quibusdam	quibusdam

(quoddam, sıfat olarak kullanılır)

quisquam, (zamir ya da isim olarak), herhangi biri (hiç)[1]

	m./f.	n.
Nom.	quisquam	quicquam (quidquam)
Acc.	quemquam	quicquam (quidquam)
Gen.	cuius'quam	cuius'quam
Dat.	cuiquam	cuiquam
Abl.	quōquam	quōquam

aliquis, (zamir ya da isim olarak), biri, herhangi biri;
aliquī, herhangi bir

	Tekil				
	Zamir ya da isim olarak		Sıfat olarak		
	m./f.	n.	m.	f.	n.
Nom.	aliquis	aliquid	aliquī	aliqua	aliquod
Acc.	aliquem	aliquid	aliquem	aliquam	aliquod
Gen.	alicuius	alicuius	alicuius	alicuius	alicuius
Dat.	alicui	alicui	alicui	alicui	alicui
Abl.	aliquō	aliquō	aliquō	aliquā	aliquō

1 Sıfatı, **ullus**'tur (hiç).

Çoğul (zamir, ad, sıfat)			
	m.	f.	n.
Nom.	aliquī	aliquae	aliqua
Acc.	aliquōs	aliquās	aliqua
Gen.	aliquōrum	aliquārum	aliquōrum
Dat.	aliquibus	aliquibus	aliquibus
Abl.	aliquibus	aliquibus	aliquibus

MÜLKİYET ZAMİRLERİ

(I. ve II. Çekim sıfatlar gibi Çekilir)

Şahıs	Tekil	Çoğul
1.	**meus, mea, meum** benim (benimki)	**noster, nostra, nostrum** bizim (bizimki)
2.	**tuus, tua, tuum** senin (seninki)	**vester, vestra, vestrum** sizin (sizinki)
3.	**suus, sua, suum** onun (onunki)	**suus, sua, suum** onların (onlarınki)

(Mülkiyet zamir ve sıfatları bazen **-pte; -met** ekleriyle vurgu kazanır; örn. **meapte, tuopte, tuismet**).

DÖNÜŞLÜ ZAMİR

suī, *kendisinin*		
	Tekil.	Çoğul.
Nom.	—	—
Acc.	sē, sēsē	sē, sēsē
Gen.	suī	suī
Dat.	sibi	sibi
Abl.	sē, sēsē	sē, sēsē

Zarflar (Adverbium)

Zarfların Üstünlük Dereceleri

Sıfat	Yalın Zarf	Zarfın Üstünlük Derecesi	Zarfın En Üstünlük Derecesi
carus	care *dostane*	car**ius** *daha dostane*	car**issimē** çok dostane bir *şekilde*
pulcher	pulchre *güzel bir şekilde*	pulchr**ius** *daha güzel bir şekilde*	pulcher**rimē** *en güzel şekilde*
levis	lev**iter** *hafif bir şekilde*	lev**ius** *daha hafif bir şekilde*	lev**issimē** çok hafif bir *şekilde*
sapiens	sapient**er** *bilgece*	sapient**ius** *daha bilgece*	sapient**issimē** çok bilgece
audax	audac**ter** *cüretkâr bir şekilde*	audac**ius** *daha cüretkâr bir şekilde*	audac**issimē** çok *cüretkâr bir şekilde*
facilis	facile *kolay bir şekilde*	facil**ius** *daha kolay bir şekilde*	facil**limē** *en kolay şekilde*
malus	male *kötü bir şekilde*	pe**ius** *daha kötü bir şekilde*	**pessimē** *en kötü şekilde*
bonus	bene *iyi bir şekilde*	mel**ius** *daha iyi bir şekilde*	**optimē** *en iyi şekilde*

Üstünlük Dereceleri Kuralsız Olan Zarflar

Yalın Zarf	Zarfın Üstünlük Derecesi	Zarfın En Üstünlük Derecesi
multum *çok*	plus *daha çok*	plurimum *en çok*
parum *az*	minus *daha az*	minime *en az*
—	prius önce	primo, primum *en başta, ilkin*
magnopere *fazlasıyla, çok fazla*	magis *daha fazla, daha çok*	maxime çok fazla, en çok

SAYILAR (Numeri)

Asal Sayılar, **ūnus, duo, trēs** haricinde, **bonus, -a, -um** gibi çekilir; **mille** çoğul olarak gen. bir kelimeyle isim olarak kullanılır.

	ASAL SAYILAR	SIRA SAYILARI
	(*kaç tane*)	(*kaçıncı sırada*)
1	ūnus, -a, -um *(bir)*	prīmus, -a, -um *(birinci)*
2	duo, duae, duo *(iki)*	secundus (*ya da* alter) *(ikinci)*
3	trēs, tria *(üç)*	tertius *(üçüncü)*
4	quattuor	quārtus
5	quīnque	quīntus
6	sex	sextus
7	septem	septimus
8	octō	octāvus
9	novem	nōnus
10	decem	decimus
11	ūndecim	ūndecimus
12	duodecim	duodecimus
13	tredecim (decem (et) trēs)	tertius decimus
14	quattuordecim	quārtus decimus
15	quīndecim	quīntus decimus
16	sēdecim	sextus decimus
17	septendecim	septimus decimus
18	duodēvīgintī (octōdecim)	duodēvīcēnsimus
19	ūndēvīgintī (novendecim)	ūndēvīcēnsimus
20	vīgintī	vīcēnsimus
21	vīgintī ūnus *ya da* ūnus et vīgintī	vīcēnsimus prīmus *ya da* ūnus et vīcēnsimus
30	trīgintā	trīcēnsimus
40	quadrāgintā	quadrāgēnsimus
50	quīnquāgintā	quīnquāgēnsimus
60	sexāgintā	sexāgēnsimus
70	septuāgintā	septuāgēnsimus
80	octōgintā	octōgēnsimus
90	nōnāgintā	nōnāgēnsimus
100	centum	centum
101	centum (et) ūnus vb.	centum (et) ūnus vb.

120	centum (et) vīgintī	centum (et) vīgintī
121	centum (et) vīgintī ūnus	centum (et) vīgintī ūnus
200	ducentī, -ae, -a	ducentī, -ae, -a
300	trecentī	trecentī
400	quadringentī	quadringentī
500	quīngentī	quīngentī
600	sescentī	sescentī
700	septingentī	septingentī
800	octingentī	octingentī
900	nōngentī	nōngentī
1000	mīlle	mīlle

duo (iki); **trēs** (üç); **mille** (bin) sayısının çekimi[1]

	m	f.	n.	m.; f.	n.	Tekil	Çoğul
Nom.	duo	duae	duo	trēs	trīa	mīlle	mīlia
Acc.	duōs *ya da* duo	duās	duo	trīs *ya da* trēs	tria	mīlle	mīlia
Gen.	duōrum	duārum	duōrum	trium	trium	mīlle	mīlium
Dat.	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus	mīlle	mīlibus
Abl.	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus	mīlle	mīlibus

1 Unus (bir) için bkz. s. 88.

EK II

LATİNCE CÜMLE BİLGİSİ İÇİN ANA KURALLAR

1. Fiilin öznesi nominativus olur ve Kim (Ne)? sorusuna cevap verir.
   Amicitiae sempiternae sunt. **Dostluklar** sonsuza dek sürer.

2. Özne bir isim ya da bir zamir olabilir.
   Epictetus scribit. **Epictetus** yazıyor.
   Hic scribit. **Bu** (adam) yazıyor.

3. Özne bir mastar olabilir.
   Decorum **est** pro patria **mori**. Vatan için ölmek soylu bir şeydir (değerdir).

4. Özne, gizli özne olarak, fiilin içinde gizli olabilir.
   Videmus in Lucretii libris maximas laudes Epicuro esse. Lucretius'un kitaplarında Epikuros'a büyük övgüler olduğunu **görüyoruz.**

5. Fiil, öznesiyle aynı şahısta ve aynı sayıda çekilir.
   Mors est quaedam quasi migratio vitae. **Ölüm** bir nevi hayattan göç **etmedir.**

6. Etken geçişli bir fiilin öznesi accusativus halinde olur ve Kimi (Neyi)? sorusuna cevap verir.
   Mens **regit corpus**. Zihin **bedeni yönetir.**

7. Bir fiil hem dolaylı hem dolaysız nesne alabilir.
   Me heredem fecit. **Beni** (dolaysız nesne) **mirasçı** (dolaylı nesne) kıldı.

8. Bazı fiiller nesne olarak dativus ya da ablativus vb. halde nesne alırlar.
   Örneğin, **dare** (vermek) fiilinin nesnesi **dativus** olur.
   Dux **philosophis** pecuniam dat. Komutan **felsefecilere** para veriyor.

9. Bir şeyin sahibi olan ya da sahibi olduğu ima edilen kelime genetivus olur ve Kimin? sorusuna cevap verir.
   Laudantur sententiae **Senecae** a discipulis. **Seneca'nın** deyişleri öğrencileri tarafından övülür.

10. Sıfat isme hal, sayı ve cins bakımından uyar.

Innumerabiles philosophi numquam domum reverterunt. **Bir dolu felsefeci** hiç yurda dönmedi.

11. Edatlar ya accusativus ya da ablativus halde bir isim alırlar.

Descartes dicebat se unum novum librum **de Passionibus animae** scripsisse. Descartes (kendisinin) **Ruh halleri üzerine** yeni bir kitap yazmış olduğunu söylüyordu.

12. *Appositio* şeklindeki ifade açıkladığı isme hal bakımından uyar.

Herodotus, pater nostrae, scripsit unum librum de historia. **Atamız olan Herodotos** tarih üzerine bir eser kaleme aldı.

13. İlgi zamiri, yerini tuttuğu isme cins ve sayı bakımından uyar.

Omnia quae sunt vel in se vel in alio sunt. **Varolan her şey** ya kendi başına vardır ya da başka bir şeye bağlı olarak.

14. Zamanların uyumu kurallarına göre fiillerin ilk zamanlarını ilk zamanlar, ikinci zamanlarını ikinci zamanlar takip eder.

İLK ZAMANLAR	
Mittit Mittet Miserit	homines ut urbem vastent.
İKİNCİ ZAMANLAR	
1. Venerant ut	ducerent, mitterent, viderent, audirent, ducerentur, mitterentur, viderentur, audirentur.
2. Fugiebat ne	caperetur, traderetur, videretur, necaretur, raperetur, resiteret.
3. Misit nuntios qui	dicerent, audirent, venirent, narrarent, audirentur, in concilio sederent.
4. Castra muniverunt quo facilius	sese defenderent, impetum sustinerent, hostis vincerent, salutem peterent.

15. Çoğu geçişsiz fiil, bir edatla birleştiğinde geçişli olur ve nesne alır.

transcedere (trans + cedere) muros: surları **aşmak**

hostes **circumstare (circum + stare):** düşmanların **etrafını sarmak (kuşatmak)**

16. Edilgen fiillerde dolaysız nesne, özne olur.

Urbs Roma vocata est. **Roma şehri** olarak adlandırıldı (Şehrin adına Roma dendi).

İSMİN HALLERİNİN ÖZEL KULLANIMLARINA DAİR TOPLU BİLGİ

Nominativus

I. **Özne olarak: Philosophus** monet. **Filozof** uyarıyor; **Hic** monet. **Bu (adam)** uyarıyor.

II. **Appositio olarak: Hercules iuvenis** leonem interfecit. **Hercules gençken** bir aslan öldürdü.

III. **Yüklem işlevi üstlenerek: Philosophia est** vitae magistra. **Felsefe** hayat öğretmeni**dir**.

IV. **Hitap olarak:** Cümlede dikkat çekmek için bazen vocativus yerine nominativus kullanılabilir. Audi tu, **populus Romanus**! İşit, **ey Roma halkı**!

Özellikle şiirde, bir vocativusun Appositiosu nominativus olarak yazılabilir: **Nate**, mea magna potentia **solus**! **Ey oğul**, büyük gücümün **biricik kaynağı**! (Büyük gücümün **tek kaynağı olan oğul**!)

Vocativus

Hitap olarak: Credite mihi, **philosophi**! Bana inanın, **ey filozoflar**!

Accusativus

I. **Nesne olarak:** Deus **mundum** creavit. Tanrı **dünyayı** yarattı.

II. **Mastarın öznesi olarak:** Philosophi **passiones superare** possunt. Filozoflar **tutkularını yenebilir.**

III. **Fiilin iki nesnesi olarak:**

a. Özellikle, sormak, araştırmak (*rogare, interrogare*), gizlemek (*celare*), öğretmek (docere) fiilleriyle:

Te sententiam rogo. **Senden fikrini** soruyorum.

Pusionem quondam Socrates interrogat **quaedam geometrica**. Sokrates bir gün **afacanın birine geometriyle ilgili muhtelif sorular** sorar.

Non **te** celavi **sermonem** Ampii. Ampius'la (yaptığım) **konuşmayı senden** gizlemedim.

Doceo **te multas fabulas**. Sana **birçok masal** öğretiyorum.

b. *Adlandırma, yapma, kılma, alma, seçme, gösterme, ikaz etme, tavsiye etme, zorlama, itham etme* vb. anlamlara gelen fiillerle:

Iram bene Ennius **initium** dixit insaniae. Ennius **öfkeye deliliğin başlangıcı** demekte haklıydı.

Ancum Marcium regem populus creavit. Halk **Ancus Marcius'u kral (olarak)** seçti.

Hoc te moneo. **Sana bunu** tavsiye ediyorum.

Me id accusas. **Beni bununla** itham ediyorsun.

Me **heredem** fecit. **Beni mirasçı** kıldı (yaptı).

Cupiditas **homines caecos** reddit. Tamahkârlık **insan(lar)ı kör kılar (insanı körleştirir)**.

IV. Edilgen bir fiilin nesnesi olarak:

Cicero **omnes artes** edoctus est. Cicero'ya **bütün sanatlar** öğretildi (Cicero **bütün sanatları öğrendi**).

V. *Trans* edatıyla birleşik geçişli fiillerde edata bağlı kelime olarak: Greges Epicuri **flumen** transportat. Epikuros'un tayfası **nehirden** karşıya geçiyor.

VI. Zaman ve mekân bildiren kelime olarak:

Filius philosophi **quadraginta annos** vixit. Filozofun oğlu kırk yıl yaşadı.

Bias vidit **arbores quinquaginta pedes altas**. Bias **elli ayak uzunluğunda ağaçlar** gördü.

VII. Hareket sınırı bildiren kelime olarak:

a. Şehir, küçük ada ve yarımada isimleriyle:

Latona confugit **Delum**. Latona **Delos'a** sığındı.

Romam veni ut M. Aurelium viderem. Marcus Aurelius'u görmek için Roma'ya geldim.

b. Memleket ve büyük ada isimleriyle **in** ve **ad** edatlarından sonra: Philosophi Romani **in Graeciam** profecti sunt. Romalı felsefeciler **Yunanistan'a** hareket ettiler.

c. *Domum* ve *rus* kelimeleriyle: **Cicero domum revertitur**. Cicero eve dönüyor; **Ego rus ibo atque ibi manebo**. Köye gideceğim ve orada kalacağım.

Domum kelimesinde *bina* anlamı kastedildiğinde **in + acc.**: Filia Ciceronis **in domum veterem** remigravit. Cicero'nun kızı eski eve geri döndü.

VIII. Ünlem ifadelerinde:

Me miserum! Ah zavallı ben!

Me caecum qui haec ante non viderim! **Ah ne körüm**, bunları daha önce göremedim!

Dativus

I. Fiillerin dolaylı nesnesi olarak:

a. Etken geçişli fiillerle accusativus halde bir kelimeyle: Imperator **dedit** pecuniam **Philosophis Graecis**. İmparator Yunan filozoflarına para **verdi**.

b. Edilgen geçişli fiillerle: Merces **mihi** gloria **detur**. Onur bana bir **ödül olarak bağışlansın**.

c. Birçok geçişsiz fiille:

Nulli labori cedit. **Hiçbir zorluğa teslim olmaz** (her zorlu işin üstesinden gelir).

Probus **invidet nemini**. Dürüst adam **hiç kimseye** kin **beslemez**.

Mundus **deo paret** et **huic oboediunt** maria terraeque. Evren **tanrıya itaat eder**, denizler karalar da **onun sözünü dinler**.

Virtuti suorum **satis credit**. Adamlarının **erdemine güveni tam**.

II. Edatlarla birleşmiş fiillerle:

Omnis sensus hominum multo **antecellit sensibus** bestiarum. İnsanın bütün duyumları hayvanların **duyumlarından kat kat üstündür**.

Anatum ova **gallinis** saepe **supponimus**. Çoğu kez ördek yumurtalarını **tavukların altına koyarız**.

III. Esse fiiliyle sahiplik bildiren bir kelime olarak:

An nescis longas **regibus esse** manus? **Kralların** ellerinin uzun **olduğunu** bilmez misin acep?

Cicero amicus **est mihi**. Cicero **benim dostumdur.**

IV. Vasıta olarak:

a. Barbarus hic ego sum qui non intellegor **ulli**. Burada, **hiç kimse tarafından** anlaşılamayan bir yabancıyım.

b. Gerundium ya da gerundivum kalıbıyla:

Percipiendum est **mihi**. (**Benim tarafımdan** kavranmalıdır) Kavramalıyım.

V. Locativus olarak:

Facilis est **Averno**. **Yeraltına** inmek kolaydır.

VI. *Similis, idoneus, dignus* gibi sıfatlarla:

a. Canis **similis lupo** est. Köpek, **kurda benzer** (kurdun aynısı).

Vir **mihi amicissimus**, Q. Fabricius. **Can dostum** Q. Fabricius.

Proxumus sum egomet **mihi**. **Bana en yakın kişi** (yine) benim.

b. Amaç vs bildirir (amaç dativusu):

Castris idoneus locus. **Karargâha uygun** bir yer.

Utile est **rei publicae** nobiles homines esse **dignos maioribus suis**. Makam mevki sahibi adamların **atalarına layık olmaları devletimizin yararına** bir durumdur.

Apta dies **sacrificio. Kurban için uygun** bir yer.

Ciceroni magno **usui sum. Cicero'ya** çok **faydam dokunur**.

Genetivus

I. Sahiplik ya da aidiyet bildirir ve Kimin? sorusunu yanıtlar (genetivus possessivus):

Domus **Ciceronis: Cicero'nun** evi

a. Köken ve aidiyet bildirir:

Marci filius: **Marcus'un** oğlu

Tullia erat **filia Ciceronis**. Tullia **Cicero'nun kızıydı**.

Hectoris Andromache: **Hektor'un karısı** Andromakhe

Flaccus **Claudi: Claudus'un kölesi** Flaccus

Hercules dicebatur esse **Myronis**. Hercules heykelinin **Myro'nun heykeli (yapıtı)** olduğu söyleniyor.

b. Esse ve **fieri** fiilleriyle sahiplik bildirir ve çoğu kez yüklem işlevi üstlenir:

Domus **est regis**. Ev, **kralındır (krala aittir)**.

II. Esse ile kullanıldığında, ayırt edici bir özellik bildirir:

Stulti est in errore manere. Hatada ısrar etmek **aptallara özgü bir şeydir.**

De bello iudicium **imperatoris est**, non militum. Savaş kararı **komutana aittir** (komutanın fikridir), askerlerin değil.

Pauperis est numerare pecus. Ancak **fakir bir adam** koyunlarını **sayar.**

Cuiusvis hominis est errare. Hata yapmak **insanlara özgü bir şeydir** (Her insan hata yapar).

Tempori cedere semper **sapientis est** habitum. Zamana uyum sağlamak ancak **bilge adam işi**.

(Mülkiyet zamirleriyle de bu tür cümleler kurulabilir: Non est mentiri **meum**. Yalan söylemek **benim işim değil**).

III. ***causā*** **ve** ***grātiā, ergō, instar*** **gibi kelimelerle -adına, -namına, -için, -uğruna vb. anlamına gelir:**

hominum causa: **insanlar** namına (insanlık için).

meorum amicorum gratia: **arkadaşlarım için** (arkadaşlarımın adına)

virtutis ergo: **erdem** adına

vestra reique publicae causa: **hem kendiniz hem de devletiniz** adına

Sophistae quaestus causa philosophabantur. **Sofistler kazanç sağlama** kaygısıyla felsefe yapıyordu (felsefeyle uğraşıyordu).

Plato mihi unus **instar est omnium**. Platon benim gözümde **hepsinden daha değerlidir.**

IV. Özneye ilişkin genetivus (genetivus subiectivus): Cümlede bir şey yapan, üreten, hisseden vb kişiyi işaret eder:

dicta **Platonis**: **Platon'un** sözleri, söyledikleri

timores **liberorum**: **çocukların** korkuları

V. Nesneye ilişkin genetivus (genetivus obiectivus): Cümlede eylemin nesnesine işaret eder.

metus **deorum**: **tanrılara** duyulan korku (tanrılara karşı duyulan korku; tanrılardan korkma; tanrı korkusu)

amor **libertatis**: **özgürlük** aşkı (özgürlüğe duyulan aşk)

amor **patris**: **babaya duyulan** sevgi (baba sevgisi)

meum desiderium **tui**: **sana olan** özlemim

VI. Bölüm genetivusu (genetivus partitivus): Bir bütünün parçasına işaret eder:

pars **equitum**: **atlıların** bir bölümü

multitudo **hominum**: **insanların** çoğu

magna pars **hominum**: **insanların** büyük bir kısmı, (insanların çoğu; çoğu insan)

duo milia **peditum**: iki bin **piyade** (**piyadelerin** iki bini)

quis **mortalium**? Hangi ölümlü? (**Ölümlülerin içinden** hangisi?)

maior **fratrum**: **erkek kardeşlerin** en büyüğü (en büyük erkek kardeş)

gens maxima **Germanorum**: **Germenlerin** en büyük kavmi (en büyük Alman kavmi)

primum **omnium**: **hepsinin** birincisi (ilki, başı vb; hepsinden önce gelen)

Nemo **nostrum** non peccat. **Hiçbirimiz (bizim aramızdan hiç kimse, içimizden kimse)** masum değiliz (Her birimiz bir günah işlemişizdir).

Te ad me venire **uterque nostrum** cupit. **Her ikimiz de** senin bize gelmeni arzu ediyoruz.

Is **splendor** est **vestrum**. **Aranızda en seçkini** o adamdır.

Omnium doctrinarum inventrices Athenae. Atina **bütün bilim dallarının mucididir**.

Unus servorum effugit. **Kölelerden biri** kaçtı.

Multi civium adsunt. Çoğu vatandaş burada (mevcut).

Ubi terrarum (gentium)? Dünyanın neresinde?

tum temporis: **tam o zamanda**

a. Bölüm genetivusu, zamirlerle de kullanılır:

Ii **militum**: O **askerler**

Illi **Graecaorum**: O (şu) **Yunanlar**

b. Bölüm genetivusu ayrıca zamirlerin veya sıfatların nominativus ve accusativus cinssiz tekil halleriyle (**tantum**: çok fazla; **multum**: çok; **paulum**: az; **satis**: yeterli; **plus**: daha çok; **aliquantum**: biraz; **plurimum**: en çok; **minimum**: çok az; **nihil**: hiç; **idem**: aynı vb. gibi; ya da **quid**, **quod** gibi soru kelimeleri) ve **parum**, **satis** ve **partim** gibi zarflarla bir ad gibi kullanılır:

aliquid **cibi**: bir parça **yiyecek** (**yiyeceğin** bir parçası)

tantum **cibi**: çok fazla **yiyecek**

minus laboris: daha az **emek** (az emek, iş vb)

satis pecuniae: yeterli **para** (yeterince para)

quid **novi**? ne **haber**? (nasılsın? ne var ne yok?)

nihil boni: iyi bir şey yok (fena, kötü) (**quid novi?** sorusuna cevap olarak)

quod (= quoad) eius (facere) possum: **elimden geldiğince** (elimden geldiği kadarıyla)

Satis **eloquentiae**, **sapientiae** parum. Fazla **belagat (süslü konuşma)**, kıt **aklın** delilidir.

VII. Nitelik bildirir:

Graeci generis homo: **Yunan soyundan gelen** adam (Yunan adam; kökeni Yunan olan adam)

vir **magni ingenii**: **çok yetenekli** bir adam

puer decem **annorum**: **on yaşında** çocuk

homo **litterarum**: **eğitimli** adam (okumuş adam)

homo **morum**: **ahlaklı** adam

vir **summae sapientiae**: çok bilge bir adam

vir **magnae virtutis**: **çok erdemli** (ya da mert) bir adam.

vir **magnae auctoritatis**: **çok yetkili** (etkili) bir adam

homo **nihili**: **Beş para etmez** bir adam

Non **multi cibi** hospitem accipies, **multi ioci**. Çok az yiyen, ama çok şakacı olan bir misafir ağırlayacaksın.

VIII. ***quanti, tanti, pluris, minoris, magni, parvi, nihili* vb. gibi genetivuslar, *facere, esse, aestimare, fieri, habere*** fiilleri ya da **satın alma** (*emere*) **ya da satma** (*vendere*) **anlamlarındaki fiilerle kıymet, fiyat, değer, ilgi vb belirtir:**

Quanti libros Platonis emisti? Platon'un kitaplarını **kaça** aldın?

Emit **tanti quanti** Thales voluit. Thales'in istediği fiyata satın aldı.

Quanti habitas? **Kaça** oturuyorsun? (Kaç para kira veriyorsun?)

Vendo meum frumentum non **pluris** quam ceteri, fortasse etiam **minoris**. Ürünümü diğerlerinden **daha yüksek fiyata** satmıyorum, hatta belki de daha **ucuza** satıyorum.

Mea **magni** interest. Beni **çok** ilgilendirir.

Non habeo **nauci** Marsum augurem. Marsi halkından bir rahibe bir kuruşluk bile değer vermiyorum.

Parvi existumo. **Pek** aldırmıyorum.

Voluptatem virtus **minimi** facit. Erdem hazza en ufak değer vermez.

IX. Sıfat ve isim tamlamalarında:

studiosus **discendi: öğrenmeye** hevesli

diligens **veritatis: hakikate âşık (düşkün)**

mentis compos: **Aklı** yerinde (başında)

multarum rerum peritus: **birçok şeyde** uzman

cupidus **pecuniae: paraya** düşkün

omnium rerum inscius: **hiçbir şey** bilmez (hiçbir şeyden haberi yok; tam kara cahil)

Plena **periculorum** est vita. Hayat **tehlikelerle** doludur.

Agricolam laudat **iuris legumque** peritus. **Hukuk ve kanun bilgisi** tam olduğundan, çiftçiyi övüyor.

Mors **somni** similis est. Ölüm **uykuya** benzer (burada **somni** yerine dat. **somno** da kullanılabilir).

Filius meus **mei** similis. Oğlum **bana** benzer.

Omnes **immemorem beneficii** oderunt. **İyilikten hiç nasibini almamış** adamdan herkes nefret eder.

Bestiae sunt **rationis et orationis expertes**. Hayvanlar **düşünmekten ve konuşmaktan yoksundur** (hayvanların akli ve konuşma melekeleri yoktur).

arbor **abietis**: **köknar** ağacı

arbor **fici**: **incir** ağacı

verni temporis suavitas: tatlı **bahar mevsimi**

via **mortis**: **ölüm** şekli

nomen **amicitiae**: **dostluk** adı (kelimesi)

statua **Myronis**: Myro heykeli

lacus **Averni**: **Avernus** Gölü

urbs **Romae**: **Roma** şehri

Epaminondas erat adeo **veritatis diligens** ut ne ioco quidem mentiretur. Epominondas hakikate o kadar âşıktı ki, şaka yaparken bile asla yalan söylemezdi.

X. *Meminisse* (hatırlamak), *reminisci* (hatırlamak) *oblivisci* (unutmak) gibi bazı özel fiillerle:

Mei memineris! **Beni** hatırla!

Memento **beneficiorum**, obliviscere **iniurarium**! (Yapılan) **İyilikleri** hatırla, **haksızlıkları** unut!

Epicuri non licet oblivisci. **Epikuros'u** unutmamalıyız.

Vivamus **reminiscendo veteris incommodi**. **Eski felaketi hatırlayarak** (hiç aklımızdan çıkarmayarak) yaşayalım.

Ipse iubet **mortis** te **meminisse** deus. Bizzat tanrı sana **ölümü (hep) hatırlamanı** emrediyor.

Venit mini **Platonis** in mentem. **Platon'un hayali** hep gözlerimin önünde duruyor (hiç aklımdan gitmiyor).

Est proprium **stultitiae aliorum** vitia cernere, oblivisci **suorum**. Başkalarının **kusurlarını** görüp **kendininkileri** göz ardı etmek **ancak aptalın** yapacağı bir iş.

(Bu tür fiillerle kurulan cümlelerin nesnesi şahıssızsa, accusativus da olur: **Haec** olim **meminisse** iuvabit. **Bunları** bir gün **hatırlaman çok işine yarayacak**).

XI. İtham etmek, suçlamak vb anlamları taşıyan fiillerle:

Me **furti accusat**. Beni **hırsızlıkla** itham ediyor.

Philosophus **capitis** damnatus est. Filozof **ölüm cezasına çarptırıldı (idam hükmü giydi)**.

Miltiades accusatus est **proditionis**. Miltiades **vatan hainliğiyle** suçlandı.

XII. **Şahıssız fiillerle:**

Patris interest. **Vatanı** ilgilendirir.

Interest **omnium** recte facere. Doğru davranmak **herkesin çıkarına** bir şeydir.

Theodori nihil interest. **Theodorus'u** hiç ilgilendirmez.

Quid **Milonis** intererat interfici Clodium? Clodius'un öldürülmüş olması Milo'yu niçin ilgilendirmiş olsun ki?

Bu cümleler şahıs zamirleriyle kullanıldığında, şahıs zamiri tek. fem. abl. yazılır: **Meā** interest quando venias. Ne zaman geleceğin **beni** ilgilendirir; ama bazen "**illius** refert (**onu** ilgilendirir, ona dert olur)" olarak genetivus zamir şeklinde da yazılabilir.

Pudet me **tui. Senden** utanıyorum.

Paenitet me **huius facti. Bu davranışımdan** pişmanım.

(Şahıssız fiiller bazen acc. ile de kullanılır. **Pauperum te miseret. Yoksulun hali senin içine dokundu**).

Miseremini **sociorum. Müttefiklerinize** merhamet gösterin.

Suae quemque **fortunae** paenitet. Hiç kimse **kendi kısmetine düşenden** memnun değil.

Me non solum piget **stultitiae meae**, sed etiam pudet. **Aptallığıma** sadece yanmıyorum, bir de ondan utanıyorum.

Bu tür fiiller accusativus da alır: Quintum paenitet quod **animum tuum** offendit. Quintus **gönlünü kırdığı için çok pişman.**

Ablativus

I. **a.** Edat almadan, bazı fiillerle ve sıfatlarla ayrım, uzak oluş, kurtuluş vb ifade eder:

Is caret **sensu** communis. O **sağduyudan** yoksundur.

Philosophus **curis** liberatus est. Felsefeci kaygılardan arınmıştır (kurtulmuştur).

Is **auxilio** eget. **Yardıma** ihtiyacı var.

Bonorum vita vacua est **metu.** İyilerin yaşamı **endişeden (korkudan)** uzaktır.

b. Edat alarak aynı anlamları dile getirir:

Urbem a **tyranno** liberarunt. Şehri **tirandan** (zorba yöneticiden) kurtardılar.

Dissentio a te. Seninle fikirlerimiz uyuşmuyor.

II. Özellikle **natus** ve **ortus** participiumlarıyla kaynak ya da köken bildirir:

Iove natus: **Iuppiter'in oğlu**

Nobili genere natus: **soylu bir aileye** mensup (**soylu** doğumlu)

a. Özellikle zamirlerle **ex + abl.** kalıbı kullanılır:

ex me natus: **benden** doğma (olma)

b. Bazen isimlerle, **ortus ab** ya da **oriundus (ab)** ile: **a Ulixe** oriundus: **Odysseus'un soyundan** gelen (Ulixes oğlu vb.)

III. **A (ab)** edatıyla fail olarak:

A Cicerone accusatus est. **Cicero tarafından** suçlandı.

A canibus laniatus est. **Köpekler tarafından** parçalandı.

IV. Mukayese bildirir (mukayese ablativusu):

Patria mihi **vita** carior est. Benim için vatanım **yaşamdan** daha değerlidir.

Mukayese cümleleri **quam** bağlacı ile de kurulur:

Ignoratio futurorum malorum utilior est **quam scientia**. Gelecekteki kötü olayları bilmemek, **bilmekten** daha hayırlıdır. (Gelecekteki kötülükleri bilmektense, bilmemek evladır).

Mukayese cümleleri, aşağıdaki kalıplarla da kurulur:

Sıfatlarla

tot, totidem .... quot: kadar çok

tantus ... quantus: kadar büyük

talis ... qualis: gibi (nasılsa, öyle)

idem ... qui: aynı

Zarflarla

tam ... quam: kadar çok, aynı miktarda

tantopere ... quantopere: kadar çok, aynı miktarda

totiens ... quotiens: kadar sık

tamdiu ... quamdiu: kadar uzun; -dıkça

ita, sic ... ut, uti, sicut, tamquam: (nadiren)

... **quasi**: (nadiren)

item, itidem ... **quemadmodum**: kadar

... **quomodo**

Örnekler

Quot homines, **tot** sententiae. **Ne kadar** insan varsa, **o kadar** fikir vardır.

Frumentum **tanti** fuit, **quanti** iste aestimavit. Ürününe **ne kadar** değer verdiyse, **o kadar** değerliydi (Ürün onun verdiği değerdeydi).

Plerique habere amicum **talem** volunt, **quales** ipsi esse non possunt. Çoğu insan **kendisinin sahip olamadığı niteliklere sahip** bir arkadaşı olsun ister.

Nihil est **tam** populare **quam** bonitas. İyilik **kadar** hiçbir şey **(daha)** cazip değildir (İyilikten daha cazip bir şey yoktur).

Tamdiu requiesco **quamdiu** ad te scribo. Sana yazdıkça **(yazdığım sürece)** dinleniyorum.

Opto ut **ita** cuique eveniat, **ut** de re publica quisque mereatur. Herbirinin yazgısı, devletine layık olduğu **kadar** olsun istiyorum.

V. Vasıta ya da alet abl. olarak:

Alexander **sagittā** vulneratus est. İskender **okla** yaralandı.

a. Utor, fruor, fungor, potior, vescor fiilleri ve bunların bileşenleriyle:

Divitiis utitur. **Servetinden** yararlanıyor

Vita fruitur. **Hayattan** kam alıyor.

Carne vescuntur. **Etle** besleniyorlar.

Munere fungor. **Görevimi** yerine getiriyorum (görevimi yerine getirmekle meşgulüm).

b. opus est (gereklidir, ihtiyaç vardır) kalıbıyla değişik şekillerde:

Philosopho nobis opus est. Bir **filozofa** ihtiyacımız var.

Hoc **mihi** opus est. Bu **benim için** zorunludur.

Opus est **properato**. **Hızlanmak** gerek.

c. contineri, consistere, constare fiilleriyle:

Nervis et **ossibus** continentur. **Sinirlerden** ve **kemiklerden** ibaretler.

Mortali consistit **corpore** mundus. Dünya ölümlü bir tözden ibaret.

d. Ne yolla? sorusuna cevap verecek şekilde:

Vinum **Tiberi** devectum est. Şarap **Tiber'den** getirildi.

VI. Sebep bildirir: Multa gloriae **cupiditate** fecit. Ünlü olma **tutkusuyla** pek çok şey yaptı.

VII. Tarz bildirir:

Magna gravitate loquitur. **Büyük bir ciddiyetle** konuşuyor.

Primo Stoicorum **more** agamus. Meseleyi önce Stoiklerin **tarzında** ele alalım.

VIII. Şart ya da durum dile getirir: Vivit **bonis auspiciis**. **Uğurlu alametler altında** yaşam sürdürüyor.

IX. ***Cum* edatı ile refakat ifade eder: Cum amicis** profectus est. **Arkadaşlarıyla** yola çıktı.

X. **İlişki, birlik ya da ortaklık dile getirir:** Aer **calore** admixtus. **Sıcakla** karışmış hava.

XI. **Fark derecesi belirtir: Tribus pedibus** altior. **Üç ayak daha** yüksek.

XII. **Nitelik belirtir:** Puella **eximia forma. Olağanüstü güzellikte** bir kız.

XIII. **Fiyat belirtir:** Aedes **magno** vendidit. Evi **yüksek fiyata** sattı.

XIV. **Bir şeye göre ayrıcalık ya da özellik belirtir ve Ne bakımdan? sorusuna cevap verir:** Helvetii omnibus Gallis **virtute** praestabant. Helvetler **güç bakımından** bütün Galyalılara üstündür.

a. **deyimler:**

maior **natu: yaşça** büyük

minor **natu: yaşça** küçük

b. **dignus** (layık), **indignus** (layık değil) sıfatlarıyla:

digni **honore**: **onura** layık

indigni fide: **güvene** layık değil

XV. **Ablativus Absolutus olarak: Vivo Caesare** Roma salva erat. **Caesar hayattayken** Roma esenlikteydi.

XVI. ***In* edatıyla yer belirtir: In urbe** habitat. **Şehirde** ikamet ediyor (yaşıyor).

XVII. **Edat almadan locativus olarak:** Vidi eum **Athenis.** Onu **Atina'da** gördüm.

XVIII. Edat alarak, *bir yerden* anlamına gelir: **Ab Italia** profectus est. **İtalya'dan** hareket etti.

a. Şiirde edat almadan: **Italiā decessit.** İtalya'dan çekildi.

b. Edat almadan şehir ve küçük ada isimleriyle, locativus olarak: **Rodō** revertit. **Rodos'tan** geri döndü.

c. **a (ab)** edatıyla *yakınından, belli bir mesafede* anlamlarını verir:
A Roma discessit. **Roma yakınlarından** geri çekildi.
A Roma X milia aberat. **Roma'dan** on mil uzaklıktaydı.

XIX. Zaman ve belli bir süre bildirir:

a. Edat almadan: **Quarta hora** mortuus est. **Dördüncü saatte** öldü.

b. Edat alarak: ter **in anno.** yılda üç kez

LATİNCE-TÜRKÇE SÖZLÜK

a, ab, abs, praep., (*abl. ile*), -den, -dan; -den sonra, -den beri, itibaren; yüzünden, sebebinden, -den dolayı; ile, aracılığıyla, vasıtasıyla, tarafından

Abdera, -orum, n.(-ae, f.), Trakya'nın güney kıyısında yer alan bir kent

abeo, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçz., (bir yerden) ayrılmak, ayrılıp gitmek; dönmek, dönüp gelmek

aberro, -are, -avi, -atum, v. geçz., yoldan çıkmak, yolunu şaşırmak, yolundan sapmak, amacından sapmak, hata yapmak

abicio, -icere, -ieci, -iectum, v. geçl., fırlatmak, atmak, fırlatıp bir kenara atmak, terk etmek, terk edip gitmek

abnuo, -uere, -ui, -uitum (-utum), v. geçl., geri çevirmek, reddetmek, kabul etmemek, inkar etmek, yadsımak

abscondo, -condere, -condi (-condidi), -conditum (-consum), v. geçl., dikkatli bir şekilde gizlemek, saklamak, gizli tutmak; **se abscondere**: kendini saklamak, saklanmak

absolute, adv., mutlak anlamda, mutlak surette

absolvo, -vere, -vi, -utum, v. geçl., çözmek, serbest bırakmak; aklamak, suçsuz çıkarmak, beraat ettirmek

absque, praep., (*abl. ile*), -den yoksun, olmadan, -sız, -siz

absum, abesse, afui, v. geçz., uzakta olmak, -den uzak olmak, yok olmak, bulunmamak, mevcut olmamak

absurdus, -a, -um, adj., irrasyonel, akıl dışı, saçma, mantıksız, mantığa ve akla aykırı olan, mantık dışı, mantığa uygun olmayan; duyarsız, hissiz, ahmak, aptal, budala

abundo, -are, -avi, -atum, v. geçz., çok fazla veya bol olmak, mebzul olmak, zengin olmak

abyssus, -i, f., dipsiz çukur, uçurum

ac, bağ., *bkz.* atque

Academia, -ae, f., Platon'un Atina'da kurduğu felsefe okulu

accedo, -cedere, -cessi, -cessum, v., geçz., gelmek, yanına varmak, yaklaşmak, yanaşmak

accendo, -ndere, -ndi, -nsum, v. geçl., yakmak, tutuşturmak; ışık, kandil vs yakmak, ateş yakmak

accentus, -us, m., aksan

accido, -cidere, -cidi, v. geçz., olmak, vuku bulmak, meydana gelmek, cereyan etmek

accipio, -cipere, -cepi, -ceptum, v. geçl., almak, kabul etmek; tevarüs etmek, miras olarak almak

accola, -ae, m., komşu

accuso, -are, -avi, -atum, v. geçl., suçlamak, itham etmek

acer, acris, acre, adj., keskin, sivri

acerbus, -a, -um, adj., sert, keskin, iğneleyici, kötü

acies, -ei, f., keskin veya sivri uç; keskin bakış; göz bebeği; harp safı, savaş düzeni; kıvrak zekâ

acquiro, -rere, -sivi, -situm, v. geçl., elde etmek, edinmek, ele geçirmek

actio, -onis, f., yapma, etme, yapıp etme; edim, eylem, iş, fiil, amel; etkinlik; davranış, tutum

acus, -us, f., iğne; saça takılan iğne, toka

ad, praep., (*acc. ile*), -e doğru, -e kadar; bir yere, kişiye veya şeye doğru; -in yönünde, doğrultusunda, istikametinde; bakımından, açısından, -e göre, için; -de, -da; yaklaşık, civarında

Adamus, -i, m., ilk insan, Âdem

addo, -dere, -didi, -ditum, v. geçl., eklemek, katmak, ilave etmek

adduco, -ducere, -duxi, -ductum, v. geçl., götürmek, çekip götürmek

adeo, -ire, -ii, -itum, v. geçz., geçl., gitmek, yaklaşmak, yanaşmak, girmek

adeo, adv., o dereceye kadar, o naktaya kadar, o derece, o kadar, öyle
adhuc, adv., şimdiye değin, bugüne değin, hâlâ
adicio, -icere, -ieci, -iectum, v. geçl., atmak, fırlatmak; eklemek, katmak, ilave etmek
adiectivus, -a, -um, adj., (*gram.*) sıfat
adipiscor, -ipisci, -eptus, v. dep., ele geçirmek, elde etmek, kazanmak
adiuvo, -uvare, -uvi, -utum, v. geçl., yardım etmek, yardımda bulunmak
administratio, -onis, f., idare, yönetim
admoneo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., hatırlatmak, uyarmak, akıl vermek, tavsiyede bulunmak
adnumero, -are, -avi, -atum, v. geçl., saymak, hesaplamak; düşünmek, saymak, addetmek
adsentatio, -onis, f., dalkavukluk, yalakalık
adsum, adesse, v. geçz., hazır olmak, hazır bulunmak, mevcut olmak
adulter, -eri, m., aldatan erkek, zina yapan erkek
advena, -ae, m., yabancı
advenio, -venire, -veni, -ventum, v. geçl., gelmek, varmak, ulaşmak, vasıl olmak
adventus, -us, m., gelme, geliş, varış, vasıl olma, ulaşma, teşrif
adverbium, -ii, n., (*gram.*) zarf
adversarius, -i, m., rakip
adversus, adversum, praep., (*acc. ile*), -e karşı, karşısına, karşısında; -e doğru, karşı, sularında, tarafına doğru; -e zıt, -e karşı, aleyhine, karşıt, karşı yöne, zıt yöne, aksi yöne
aedes, -is, f., tanrıların ikametgâhı, tapınak; (*çoğ.*) ev, mesken
aedificator, -oris, m., yapan, yaratan, mimar, yaratıcı
aedifico, -are, -avi, -atum, v. geçl., (bina, yapı vs) dikmek, inşa etmek, kurmak, yapmak
Aegyptus, -i, f., Mısır
Aeneas, -ae, m., Romalıların atası
Aeneis, -idis (-ĭdos), f., Vergilius'un ünlü destanının adı
aequo, -are, -avi, -atum, v. geçl., geçz., birbirine eşitlemek, eşit kılmak, bir seviyeye getirmek ya da indirgemek, denkleştirmek
aequus, -a, -um, adj., haktanır, insaflı
aer, aeris, m., hava
Aesculapius, -i, m., hekimliğin koruyucu tanrısı
Aesopus, -i, m., ünlü Yunan fabl yazarı
aesthetica, -ae, f., estetik
aestuo, -are, -avi, -atum, v. geçz., yanmak
aestus, -us, m., sıcak, sıcaklık
aetas, -atis, f., yaşam süresi, ömür, yaşam, yaş; çağ
aeternitas, -atis, f., sonsuz olma durumu, sonsuzluk; sonu olmayan gelecek zaman, ebediyet, ölümsüzlük
aeternus, -a, -um, adj., sonsuz, ezeli-ebedi
aevum, -i, n., sonsuzluk; yaş, çağ
affectio, -onis, f., yönelim, hal
afficio, afficere, affeci, affectum, v. geçl., birine bir şey yapmak, başına iş açmak, bela sarmak
Africa, -ae, f., Afrika
ager, agri, m., tarla, arazi, toprak
Agesilaus, -i, m., ünlü bir Sparta kralı
agito, -are, -avi, -atum, 1, v. geçl., üzerinde konuşmak, tartışmak
agnosco, -noscere, -novi, -nitum, v. geçl., tanımak, bilmek; kabul etmek, onaylamak; anlamak, kavramak
agnus, -i, m., kuzu
ago, agere, egi, actum, v. geçl., sürmek, gütmek; yol göstermek, idare etmek; yapmak, etmek, eylemek, eylemde bulunmak, yerine getirmek, icra etmek
agrestis, -is, m., taşralı, köylü, yöre halkı,
agricola, -ae, m., çiftçi
agricultura, -ae, f., ziraat, tarım
aio, v. eks., demek, söylemek, ifade etmek, ileri sürmek,
ala, -ae, f., giriş salonunun iki yanından dışarı açılan kapılar; koltuk altı
Alba, -ae, f., Ascanius tarafından kurulan bir Latin kasabası
albus, -a, -um, adj., ölü beyazı, donuk beyaz
Alcibiades, -is, m., Atinalı ünlü komutan
Alcmaeo, -onis, m., Pythagorasçı bir filozof
Alcmena, -ae, f., Hercules'in annesi
ales, -itis, m./f., kuş

Alexander, -dri, m., Makendonya kralı Büyük İskender
alibi, adv., başka yerde, diğer bir yerde
alicubi, adv., herhangi bir yerde
aliquando, adv., herhangi bir zaman, ne zaman olursa; bir zamanlar
aliqui, aliqua, aliquod, pron., bir kimse, bir şey
aliquis, aliquid, pron., biri, birisi, kimse, bir kimse, bir şey
aliquo, adv., herhangi bir yere
alius, -a, -ud, adj., başkası, diğeri, öteki; **alii, -ae, -a, adj.,** başkaları, diğerleri, ötekiler, bazıları; **alius . . . alius**: biri . . . diğeri; **alii . . . alii**: birileri . . . diğerleri, bazıları . . . bazıları
allicio, -licere, -lexi, -lectum, v. geçl., çekmek; cezbetmek, baştan çıkarmak
alo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., beslemek, besleyip büyütmek
altar, -aris, n., tapınaklarda üzerinde kurban kesilen, günlük yakılan, dini tören yapılan taş masa; sunak
alter, -era, -erum, adj., (iki şeyden, ikisinden) biri, diğeri, öteki
altus, -a, -um, adj., yüksek, uzun
alvus, -i, f., göbek, karın
amans, -antis, adj., (*praes. part.*), seven
amator, -oris, m., âşık, sevgili, dost
amatus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), sevilen, sevilmiş olan
ambulo, -are, -avi, -atum, v. geçz., yürümek, gitmek
amburo, -rere, -ssi, -stum, v. geçl., yakmak, yakıp kavurmak
amica, -ae, f., arkadaş, dost (kadın); kız arkadaş, sevgili
amicitia, -ae, f., arkadaşlık, dostluk
amictus, -us, m., elbise ve harmani gibi herhangi bir dış giysi, kıyafet
amiculum, -i, n., harmani
amicus, -i, m., arkadaş, dost (erkek)
amitto, -mittere, -misi, missum, v. geçl., vazgeçmek, elden çıkarmak, yitirmek, kaybetmek, -den olmak
amo, -are, -avi, -atum, v. geçl., sevmek, hoşlanmak, âşık olmak
amoenus, -a, -um, adj., sevimli, hoş, pek hoş, güzel, büyüleyici, çekici, beğeniye hitap eden, zevkli, enfes, gönül açıcı, nefis, tatlı, latif; **amoenior, -ius** (*üst. der.*), daha hoş; **amoenissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok hoş
amor, -oris, m., aşk, sevgi
amplius, adv., daha fazla, daha ziyade
Anaxagoras, -ae, m., Perikles ile Euripides'in hocası olmuş ünlü Yunan filozof
Anaximander, -dri, m., Miletoslu ünlü filozof
ancilla, -ae, f., hizmetçi kadın
Ancona, -ae, f., Picenum'un kuzeyinde yer alan bir liman kenti
Androgeos, -o, m. (Androgeus, -i, m.), Girit kralı Minos'un oğlu
angelus, -i, m., haberci; melek
angustus, -a, -um, adj., dar, küçük; hassas, zor
anima, -ae, f., hava, hava akımı, rüzgâr; (*element olarak*) hava; soluk; yaşam soluğu, can, ruh; yaşam; canla dolu varlık, yaşayan varlık, canlı; düşüncenin merkezi, zihin, ruhun akli yanı, akıl; duyguların merkezi; bilinçlilik
animal, -alis, n., canlı; hayvan
animans, -antis, adj., (*praes. part.*) yaşayan, canlı; hayvan
animus, -i, m., insan ruhunun akli yanı (**corpus** (beden) ve **anima**ya (can) karşıt anlamdadır); düşünen, hisseden ve irade gösteren zihin, anlayış, kavrayış, önsezi yeteneği, ayırt etme yetisi; istek, irade; genel olarak algılama ve düşünce gücü ya da yetisi, akıl, zihin; gönül; (*zihnin özel yetileriyle ilgili olarak*) hafıza, bellek; bilinç, şuur, bilinçlilik (**conscientia**); hayal gücü; hissetme yetisi, hassaslık, duyarlılık; (*genel olarak*) kalp, yürek, ruh, his, duygu, eğilim, yönelim, duygu durumu, tutku; cesaret, yüreklilik; gurur, kibir; şiddetli duygu, tutku; öfke, gazap; sabırlılık, sakinlik, dinginlik; haz, zevk, keyif; irade gücü, isteme yetisi, irade, yönelim, arzu, niyet, düşünce, fikir; **divinus animus**: tanrısal zihin ya da tanrının zihni
annus, -i, m., yıl, sene

ante, praep., (*acc. ile*), -den önce, -den evvel; önünde, önüne, gözlerinin önüne, karşısına, karşısında

antecedo, -cedere, -cessi, -cessum, v. geçz., önünde gitmek, önünde yer almak, -den önce gelmek

antequam (ante . . . quam), bağ., -den önce, -den evvel

Antiochia (Antiochea), -ae, f., Antakya

Antiphon, -ontis, m., Sokrates'in çağdaşı olan ünlü sofist

antiquus, -a, -um, adj., eski, kadim

anulus, -i, m., yüzük

anus, -us, f., yaşlı kadın

apathia, -ae, f., duygulardan bağımsız olma hali, akla uygun olmayan şeylere kayıtsız kalabilme durumu

aper, -ri, m., domuz, yaban domuzu

aperio, -ire, -ui, -tum, v. geçl., açmak, örtüsünü kaldırmak, ortaya çıkarmak

apis (apes), -is, f., arı

Apollo, -inis, m., Iupiter ile Latona'nın oğlu; güneş tanrısı; ayrıca gençliğin, adaletin, ulu güzelliğin, bilgeliğin, müziğin, şiirin, kehanetin ve okçuluğun tanrısı

Apollonia, -ae, f., antikçağda bazı ünlü şehirlerin adı

appareo, -ere, -ui, -itum, v. geçz., görünmek, ortaya çıkmak, görünür olmak, kendini göstermek

appello, -are, -avi, -atum, v. geçz., ad vermek, hitap etmek, olarak adlandırmak, diye çağırmak, demek

appeto, -ere, -ivi, -itum, v. geçl., geçz., -e doğru gitmek, yaklaşmak

appropinquo, -are, -avi, -atum, v. geçz., yaklaşmak, yanaşmak, yanına gelmek, yanına sokulmak

Aprilis, -is, m., Nisan ayı

apte, adv., uygun şekilde, doğru dürüst biçimde

apto, -are, -avi, -atum, v. geçl., hazırlamak, hazır hale getirmek, donatmak

apud, praep., (*acc. ile*), -de, -da, yakınında, huzurunda, önünde, arasında, yanında; eserinde, yazılarında

aqua, -ae, f., su

aquila, -ae, f., kartal

Arabia, -ae, f., Arabistan

arbiter, -ri, m., hâkim; hakem, başkan

arbor, -oris, f., ağaç

Archias, -ae, m., Antakyalı Yunan şair

Archytas, -ae, m., Tarentumlu ünlü Pythagorasçı filozof

arcus, -us, m., ok

ardeo, -dere, -rsi, -rsum, v. geçz., yanmak, yanıp tutuşmak

area, -ae, f., avlu

argenteus, -a, -um, adj., gümüş rengi

argentum, -i, n., gümüş

argumentum, -i, n., sav, iddia, tez, kanıt, ispat

aridus, -a, -um, adj., kuru; **aridum, -i, n.**, kuru yer

Aristoteles, -is, m., Platon'un öğrencisi olan Makedonyalı ünlü filozof

arma, -orum, n., (*çoğ.*) savaş, harp; silah

armeniacus, -a, -um, adj., donuk portakal rengi, mat turuncu, kayısı sarısı

armentum, -i, n., sığır, çift havanı; sürü, davar sürüsü

armiger, -gera, -gerum, adj., silah taşıyan, silahlı, silahla donanımlı, silah kuşanmış

armilla, -ae, f., bilezik

Arpinum, -i, n., Latium bölgesinde yer alan bir kasaba

ars, artis, f., herhangi bir bedensel ya da zihinsel etkinlik, sanat; uğraşı, hüner, marifet; bilgi, bilim; herhangi bir sanat ya da bilim kuramı; gramer; bir insanın ahlaki karakteri; **ars vitae**: yaşam sanatı; **ars vivendi**: yaşama sanatı; **artes liberales**: özgür sanatlar (bilimler)

artus, -us, m., eklem; kol ve bacaklar

arx, arcis, f., kale, hisar

ascendo (ads-), -cendere, -censi, -censum, v. geçz., yukarı doğru çıkmak, tırmanmak, yükselmek

Asia, -ae, f., Asya

aspicio (ads-), -icere, -pexi, -pectum, v. geçl., bakmak, görmek, seyretmek, dikkatli bakmak, dikkat etmek, farkına varmak

assequor, -qui, -cutus, v. dep., izlemek, peşinden gitmek; yetişmek, erişmek, yakalamak, ulaşmak, varmak

assideo, -sidere, -sedi, -sessum, v. geçz., yanına oturmak

assurgo, -surgere, -surrexi, -surrectum, v. geçz., kalkmak, kalkıp doğrulmak

astrologia, -ae, f., yıldız bilimi, astroloji

at, bağ., ama, fakat, lakin, bununla birlikte, öte yandan, üstelik, ayrıca, dahası

Atalanta, -ae, f., Kral Schoeneus'un hızlı koşmasıyla ünlü kızı

ater, atra, atrum, adj., kara, kömür karası, donuk siyah

Athenae, -arum, f., Atina; **Athenis** (*loc.*), Atina'da

Athenienses, -ium, m., Atina'da yaşayanlar, Atinalılar

atomus, -i, f., atom

atque *ya da* ac, bağ., ve, de, dahi, bile, hatta, yine de, bir de, hem de

atrium, -ii, n., ana salon, ön salon ya da evin ana giriş salonu

Attalus, -i, m., Büyük İskender'in komutanlarından biri

attat (atat), ünl., (*acı, keder, korku, şaşırma, hayret ifadesi*) Eyvah! Ah! Ay! Vay! Deme! Hayret!

attributum, -i, n., bir şeye yüklenen, yüklem, öznitelik, sıfat

auctoritas, -atis, f., yargı, karar; tavsiye, yol gösterme; güç, nüfuz; itibar; örnek, model, emsal

audacia, -ae, f., cüret, cesaret, yiğitlik, gözü peklik, pervasızlık

audacter, adv., cüretkâr bir şekilde, pervasızca, cesurane; **audacius** (*üst. der.*), daha cüretkâr bir şekilde; **audacissime** (*en üst. der.*), çok cüretkâr bir şekilde

audax, -acis, adj., cüretkâr, cesur, yiğit, atılgan, gözü pek, pervasız

audeo, -dere, -sus, v. geçl., geçz., (*inf. ile*) cüret etmek, kalkışmak, cesaret etmek, göze almak

audiens, -entis, adj., (*praes. part.*) işiten, duyan

audio, -ire, -ivi, -itum, v. geçl., duymak, işitmek, dinlemek, kulak vermek, kulağına çalınmak; dinleyicisi veya öğrencisi olmak

auditor, -oris, m., dinleyici; öğrenci

auditus, -a, -um, adj., (*perf. part.*) işitilen, işitilmiş olan

aufero, auferre, abstuli, ablatum, v. geçl., götürmek, alıp götürmek, uzaklaştırmak; zorla almak, gasp etmek

augur, -uris, m./f., belli başlı işaretlere, özellikle kuşların uçuşlarına ya da başka hareketlerine bakarak tanrıların isteklerini yorumlayan resmi devlet görevlisi, kuşbilici, kâhin

augurium, -ii, n., *augur*ların icra ettiği görev, *augur*luk, kuşbilicilik

Augustinus, -i, m., İS 354-430 yılları arasında yaşamış ünlü filozof

Augustus, -i, m., ilk Roma imparatoru Caesar Octavianus'a verilen unvan; (*Augustus'tan dolayı*) Ağustos ayı

aureolus, -a, -um, adj., altın sarısı

aureus, -a, -um, adj., altından yapılmış, altından; (*saç rengi*) altın sarısı

auriga -ae, m., atlı araba sürücüsü

auris, -is, f., kulak

auspex, -spicis, m./f., kuşların uçuşlarına bakarak geleceği okuyan kâhin, falcı

auspicia, -orum, n., (*çoğ.*) *augur*ların gökkubbedeki kuşların uçuşundan gözlem yoluyla çıkardığı kutsal işaretler

aut, bağ., veya, ya da; **aut . . . aut:** ya . . . ya da

autem, bağ., ama, fakat, öte yandan, diğer yandan, ne var ki, yine de, kaldı ki, dahası, üstelik

auxilium, -i, n., yardım, çare

avaritia, -ae, f., açgözlülük, hırs, tamah

aveo, -ere, v., geçl., istemek, arzu etmek

avia, -ae, f., büyükanne

aviditas, -atis, f., açgözlülük, tamah

avidus, -a, -um, adj., aç gözlü, gözü doymaz, haris

avis, avis, f., kuş

avunculus, -i, m., dayı

avus, -i, m., büyükbaba

axioma, -atis, n., aksiyom

baca, -ae, f., meyve, yemiş

Bacchus, -i, m., Iupiter ile Semele'nin oğlu; şarap tanrısı; ayrıca üzüm hasadının, şarap yapımının, dinsel vecd ve mecnunluk halinin tanrısı

Baiae, -arum, f., Campania'da yer alan küçük bir kasaba

balneum, -i, n., banyo, hamam

barba, -ae, f., sakal

barbarus, -i, m., yabancı, ecnebi, barbar

basium, -ii, n., öpücük, buse

baxa (baxea), -ae, f., genellikle komedi oyuncularının sahnede giydikleri türden, bitki saplarından, ince dallarından veya liflerinden yapılan bir tür sandalet

beate, adv., mutlu bir şekilde; **beatius** (*üst. der.*) daha mutlu bir şekilde; **beatissime** (*en üst. der.*) en mutlu şekilde

beatum, -i, n., mutluluk, kutluluk

beatus, -a, -um, adj., mutlu, kutlu, şanslı, bahtlı, bahtı açık; **beatior, -ius** (*üst. der.*), daha mutlu; **beatissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en mutlu, çok mutlu

Belgae, -arum, f., Kuzey Galya halkı

bellum, -i, n., harp, savaş; **belli** (*loc.*), savaşta; **bellum civile:** iç savaş; **bellum gerere:** savaşa girişmek

bene, adv., iyi bir şekilde; **melius** (*üst. der.*), daha iyi bir şekilde; **optime** (*en üst. der.*), en iyi şekilde

beneficium, -i, n., iyilik, hayır, ihsan, lütuf

benevolentia, -ae, f., iyi niyet

bestia, -ae, f., vahşi hayvan, yaban hayvanı

bibo, -ere, -i, v. geçl., içmek

Bibulus, -i, m., Romalı erkek adı

biduus, -a, -um, adj., iki gün süren, iki günlük

bini, -ae, -a, adj., ikişer

bis, adv., iki kez, iki defa, iki kere

Bithynia, -ae, f., Anadolu'da yer alan bir Roma eyaleti

Boeotia, -ae, f., Yunanistan'da bir bölge

Boeotius, -a, -um, adj., Boeotia'yla ilgili, Boeotia'ya özgü, Boeotialı; **Boeotii, -orum, m.**, Boeotialılar

Boethius, -i, m. Theodoric zamanında yaşamış ünlü filozof

bonitas, -atis, f., bir şeyin iyi niteliği; iyilik

bonus, -a, -um, adj., iyi; **melior, -us** (*üst. der.*) daha iyi; **optimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en iyi

bos, bovis, m./f., öküz, boğa; inek

bracchium, -ii, n., kol

brevis, -e, adj., kısa; **brevior, -ius** (*üst. der.*), daha kısa; **brevissimus, -a, -um,** (*en üst. der.*) çok kısa

Britannia, -ae, f., Britanya

Brundisium, -ii, n., İtalya'daki Brundisium (Brindisi) şehri

Brutus, -i, m., bir Romalı soyadı; Caesar'ın katillerinden biri

bulla, -ae, f., doğumda çocukların boyunlarına takılan ve onları kötülüklerden koruduğuna inanılan, genellikle altından bir çeşit muska

cado, cadere, cecidi, casum, v. geçz., düşmek; (*gök cisimleri*) batmak, çökmek

caecus, -a, -um, adj, gözleri görmeyen, kör

caedes, -is, f., cinayet

caelestia, -ium, n., gök cisimleri; gök olayları

caelestis, -e, adj., gökyüzüyle ilgili; göksel, semavi

caelum, -i, n., gök, gökyüzü; iklim; **natura caeli:** iklim

caerimonium, -ii, n. (caerimonia, -ae, f.), dinsel tören

caeruleus (caerulus), -a, -um, adj., (*özel. göz rengini betimlerken*) mavi, masmavi, gök mavisi

Caesar, -aris, m., Romalı ünlü devlet adamı

calamitas, -atis, f., bela, felaket, yıkım

calcaneum, -i, n., topuk

calceamen, -inis, n., ayakkabı

calceamentum, -i, n., ayakkabı

calceus, -i, m., ayağı korumak için giyilen herhangi bir ayakkabı ya da bot

calidus, -a, -um, adj., sıcak; **calidior, -ius** (*üst. der.*), daha sıcak; **calidissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok sıcak

caliga, -ae f., özellikle Romalı askerlerin giydiği deri ayakkabı; yarım bot, asker botu

caligo, -inis, f., duman

callidus, -a, -um, adj., deneyimli, hünerli; kurnaz, hilekâr; **callidior, -ius** (*üst. der.*), daha kurnaz; **callidissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok kurnaz

calor, -oris, m., sıcaklık, ısı, hararet; vücut ısısı, ateş; tutkunun verdiği sıcaklık, ateşlilik, şevk; aşk ateşi

Camillus, -i, m., özel isim
cancer, -cri, m., yengeç
candidus, -a, -um, adj., parlak, ışıltılı, beyaz
canis, -is, m./f., köpek
cano, canere, cecini, cantum, v. geçz., şarkı söylemek, türkü tutturmak, terennüm etmek; (*kuşlar*) şakımak, ötmek
canto, -are, -avi, -atum, v. geçz., şarkı söylemek, terennüm etmek
cantus, -us, m., şarkı; (*kuşlar*) ötüş, şakıma
canus, -a, -um, adj., (*özel. saç rengi*) çok açık gri
capella, -ae, f., keçi
caper, -pri, m., keçi
capillus, -i, m., saç
capio, capere, cepi, captum, v. geçl., almak, kapmak, tutmak, yakalamak, ele geçirmek, sıkıca tutmak; hileyle yakalamak, avlamak, ağına düşürmek; esir etmek; yenmek, bozguna uğratmak, zaptetmek, fethetmek; içine almak, ihtiva etmek; kavramak, anlamak, idrak etmek
capitulum, -i, n., bölüm, kitap bölümü
Capua, -ae, f., Campania'nın başşehri
caput, -itis, n., baş, kafa; tepe, zirve, doruk; kaynak, pınar, köken, kök, baş; yaşam, hayat; sivil ya da siyasi yaşam; lider, önder, kılavuz, baş
carbasus, -i, f., ince, beyaz keten kumaş
carduus, -i, m., diken
care, adv., dostane, dostane bir şekilde, dostça; **carius** (*üst. der.*), daha dostane; **carissime** (*en üst. der.*), çok dostane
careo, -ere, -ui, -itum, v. geçz., -den yoksun olmak, sahip olmamak; kaçınmak, uzak durmak, kurtulmak
carina, -ae, f., (*gemi*) alt, omurga, karina
caritas, -atis, f., derin sevgi, saygı, muhabbet
carmen, -is, n., şarkı; şiir, büyülü şarkı, büyülü ritmik ifade, söz, seda
caro, -nis, f., et
carpo, -ere, -si, -tum, v. geçl., toplamak, derlemek, dermek
carrus, -i, m., yük taşımada kullanılan iki tekerlekli araba, vagon
Carthago, -inis, f., Kartaca şehri; **Carthaginі** (*loc.*): Kartaca'da; **Carthaginienses:** Kartacalılar
carus, -a, -um, adj., aziz, dost, sevgili, değerli, can; **carior, -ius** (*üst. der.*) daha değerli; **carissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en değerli, çok değerli
casa, -ae, f., küçük ev, kulübe, mütevazı ev
caseus, -i, m., peynir
Cassius, -i, m., bir Romalı soyadı
castra, -orum, n., (*çoğ.*), askeri kamp, karargâh, ordugâh
casus, -us, m., *düşme*; şans, talih, rastlantı, kaza; (*gram.*) hal
Catilina, -ae, m., özel isim
Cato, -onis, m., özel isim
causa, -ae, f., neden, sebep
causativum, -i, n., öz, hülasa, meselenin özü, anafikir
cautus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), dikkatli, ihtiyatlı, tedbirli
caveo, cavere, cavi, cautum, v. geçl., esrigemek, korumak, -den sakınmak, kaçınmak
cedo, cedere, cessi, cessum, v. geçz., gitmek, varmak, ulaşmak, vasıl olmak; ayrılmak, ayrılıp gitmek; bırakmak, kabul etmek, teslim etmek
celer, -e, adj., hızlı, süratli; **celerior, -ius** (*üst. der.*), daha hızlı; **celerrimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok hızlı, en hızlı
celeriter, adv., hızlı bir şekilde, hızlıca, çabucak
celo, -are, -avi, -atum, v. geçl., gizlemek, saklamak
cena, -ae, f., akşam yemeği
ceno, -are, -avi, -atum, v. geçz., sofraya oturmak, yemek yemek, akşam yemeği yemek
census, -us, m., nüfus sayımı
centeni, -ae, -a, adj., yüzer
centesimus, -a, -um, adj., yüzüncü
centies (centiens), adv., yüz kez
centum, çekmz., (*sayı*) yüz
cerebrum, -i, n., beyin
Ceres, -eris, f., ziraat tanrıçası; başak ve buğdayların, ekinlerin ve bereketin tanrıçası; ayrıca analığın koruyucusu
cerno, cernere, crevi, cretum, v. geçl., fark etmek, tefrik etmek; anlamak, algılamak, idrak etmek

certamen, -inis, n., yarış, müsabaka
certitudo, -inis, f., kesinlik, açıklık, doğruluk, gerçeklik
certus, -a, -um, adj., kararlaştırılmış, saptanmış, belirli; doğru, kesin, hakiki, gerçek, sağlam, açık; **certum est mihi:** eminim, kararlıyım; **certiorem (certior) facere**: haberdar etmek
cervical, -alis, n., yastık
cervix, -icis, f., ense
cervus, -i, m., geyik
ceterus, -a, -um, adj., diğeri, geri kalanı, vesaire, bunun gibi, vs, vb
Chaldaei, -orum, m., Keldaniler, Asurlu gökbilimciler
charta, -ae, f., kâğıt
Chrysippus, -i, m., Zenon'un öğrencisi olan ünlü Stoik filozof
cibus, -i, m., yiyecek
Cicero, -onis, m., Romalı ünlü devlet adamı ve hatip
cieo, ciere, civi, citum, v. geçl., harekete geçirmek, tahrik etmek; adıyla çağırmak, seslenmek, bağırmak, haykırmak
cinereus, -a, -um, adj., kül rengi
cinis, -eris, m., kül, toz
circa, adv., yaklaşık, civarında, aşağı yukarı, takriben, yaklaşık olarak
circum, circa, praep. (*acc. ile*), etrafında, çevresinde, civarında, yanında, sularında; yaklaşık, aşağı yukarı, ortalama
circumvallo, -are, -avi, -atum, v. geçl., etrafını surlarla, siperlerle vs çevirmek, tahkim etmek
Circus, -i, m., Roma'da, Palatium tepesi ile Aventinus tepesi arasında yer alan yarış alanı
Citieus, -a, -um, adj., Kitionlu
Citium, -i, n., Kıbrıs'ta bir liman kenti
cito, adv., bir çırpıda, çabucak, derhal, hemen; **citius** (*üst. der.*) daha hızlı şekilde; **citissime** (*en üst. der.*) en hızlı şekilde, hemencecik, çarçabuk
citreus, -a, -um, adj., limon sarısı
civis (cives), -is, m./f., vatandaş, yurttaş
civitas, -atis, f., vatandaşlık; devlet, memleket, şehir, kent
clades, -is, f., felaket, musibet
clamo, -are, -avi, -atum, v. geçz., geçl., bağırmak, haykırmak, bas bas bağırmak, çığlık atmak, avaz avaz bağırmak; yüksek sesle çağırmak, seslenmek
clamor, -oris, m., çığlık
claritas, -atis, f., parlaklık
clarus, -a, -um, adj., parlak, ışıltılı; temiz, net; açık, anlaşılır; ünlü, seçkin; **clarior, -ius** (*üst. der.*), daha parlak, daha seçkin; **clarissimus, -a, -um** (*en üst. der.*) çok parlak, çok seçkin
classicus, -a, -um, adj., Roma halkının bir sınıfına dair; en yüksek sınıfa dair; en yüksek rütbeden, üstün, olağanüstü, klasik
classis, -is, f., donanma
claudo, -dere, -si, -sum, v. geçl., kapamak, kapatmak, önünü kesmek, tıkamak
Clazomenae, -arum, f., Ionia kıyısında yer alan bir kasaba
Cleanthes, -is, m., Zenon'un öğrencisi olmuş ünlü Stoik filozof
clemens, -entis, adj., şefkatli, merhametli
clinamen, -inis, n., sapma
Clodius (Claudius), -i, m., özel isim
coactus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), kısıtlanmış, kısıtlı, zoraki, mecbur, cebri
codex, -icis, m., ağaç gövdesi; elyazması kitap; kitap; defter, hesap defteri
codicilli, -orum, m., not
coepio, -ere, -i, -tum, v. geçl., geçz., başlamak, girişmek
cogitatio, -onis, f., düşünme, tefekkür; düşünce, fikir, karar; düşünme yetisi, mantıksal çıkarım yetisi
cogito, -are, -avi, -atum, v. geçl., düşünmek, tefekkür etmek
cognitio, -onis, f., bilgi
cognomino, -are, -avi, -atum, v. geçl., soyadı vermek; lakap takmak
cognosco, -noscere, -novi, -nitum, v. geçl., araştırarak öğrenmek; araştırmak, incelemek; tanımak, bilmek; anlamak, algılamak, idrak etmek
cogo, cogere, coegi, coactum, v. geçl., toplamak, bir araya getirmek; zorlamak, baskı yapmak
collatio, -onis, f., bir araya getirme, toplama; (*hitabet*) kıyaslama

colligo, -ligere, -legi, -lectum, v. geçl., toplamak, bir araya getirmek; üzerinde düşünmek, tartmak, ölçüp biçmek, değerlendirmek

collis, -is, m., tepe

collum, -i, n., ense, boyun

colo, colere, colui, cultum, v. geçl., toprağı işlemek, ekip biçmek, ürün yetiştirmek; bakmak, dikkat etmek, özen göstermek; beslemek, büyütmek

color, -oris, m., renk; ten rengi; dış görünüş, biçim

colubra, -ae, f., yılan

comedo, -edere, -edi, -esum, v. geçl., yemek, yiyip bitimek

cometes, -ae, m., kuruklu yıldız

commeatus, -us, m., erzak

commoveo, -movere, -movi, -motum, v. geçl., bir yerden çıkarıp atmak, yerinden etmek; harekete geçirmek; tahrik etmek, kışkırtmak; kızdırmak, sinirlendirmek, öfkelendirmek

commune, -is, n., ortaklık

communis, -e, adj., ortak, müşterek, umumi, genel

commutatio, -onis, f., değişiklik, değişim

commuto, -are, -avi, -atum, v. geçl., tümüyle değiştirmek, tebdil etmek

comparo, -are, -avi, -atum, v. geçl., hazırlamak, hazır etmek; sağlamak, temin etmek; düzenlemek, kurmak, tesis etmek

compesco, -pescere, -pescui, v. geçl., kısıtlamak, sınırlamak, dizginlemek, frenlemek, itaat altına almak, hâkim olmak

complector, -lecti, -lexus, v. dep., geçl., sıkıca sarılmak, kucaklamak

compono, -ponere, -posui, -positum, v. geçl., toplu olarak bir yere koymak, yerleştirmek; birleştirmek, bir araya getirmek; inşa etmek; yazmak, kaleme almak; düzenlemek, tanzim etmek, tertip etmek

comprimo, -primere, -pressi, -pressum, v. geçl., ezmek, sıkmak, sıkıştırmak

concedo, -cedere, -cessi, -cessum, v. geçz., ayrılmak, uzaklaşmak, terk etmek, gözden kaybolmak; teslim olmak, razı gelmek, teslimiyet göstermek, kabul etmek

conceptus, -us, m., kavram; düşünce

concido, -cidere, -cidi, v. geçz., düşmek, yığılmak, kapaklanmak; çökmek, yıkılmak; harap olmak; ölmek

concipio, -cipere, -cepi, -ceptum, v. geçl., almak, kabul etmek; duyular yoluyla almak, anlamak, kavramak, idrak etmek, düşünmek

concretio, -onis, f., madde, bileşik cisim

concretum, -i, n., katı madde

concretus, -a, -um, adj., (*perf. part.*) somut

condicio, -onis, f., şart, koşul

conditor, -oris, m., kurucu

condo, -ere, -idi, -itum, v. geçl., kurmak, tesis etmek, inşa etmek; yazmak, kaleme almak, yaratmak

conduco, -ducere, -duxi, -ductum, v. geçl., bir araya getirmek, toplamak; parayla tutmak, kiralamak

confero, -fere, -tuli, -latum, v. geçl., bir araya getirmek, bir yere toplamak; katmak, birleştirmek

confessio, -onis, f., itiraf, tövbe

conficio, -ficere, -feci, -fectum, v. geçl., yapmak, meydana getirmek, yerine getirmek; bitirmek, tamamlamak, halletmek, sonuçlandırmak, sonuca bağlamak, sona erdirmek

confirmo, -are, -avi, -atum, v. geçl., güçlendirmek, tahkim etmek; tasdik etmek, onaylamak; ileri sürmek, iddia etmek

confugio, -fugere, -fugi, v. geçz., sığınmak

confundo, -fundere, -fudi, -fusum, v. geçl., karıştırmak, katıp karıştırmak, karmakarışık hale getirmek; bulandırmak, şaşırtmak

conglobo, -are, -avi, -atum, v. geçl., toparlayıp yuvarlak yapmak, küre haline getirmek

conicio, -icere, -ieci, -iectum, v. geçl., toplu olarak atmak, fırlatmak; birleştirmek, bir araya getirmek; bir durum içinde bırakmak

coniunctio, -onis, f., birleştirme, bağlama; (*gram.*) bağlaç

coniunx, -ugis, m./f., eş, zevc, zevce, karı, koca

conlega (collega), -ae, m., meslektaş, *çalışma arkadaşı*

conloquor, -qui, -cutus, v. dep., geçz., konuşmak, görüşmek, sohbet etmek

conor, -ari, -atus, v., dep., geçl., çalışmak, gayret sarf etmek, girişmek, denemek, teşebbüs etmek

conscientia, -ae, f., bilinç, vicdan

consensio, -onis, f., uzlaşım, mutabakat

consentio, -sentire, -sensi, -sensum, v. geçz., aynı düşüncede olmak, hemfikir olmak, fikrine veya görüşüne katılmak

considero, -are, -avi, -atum, v. geçl., dikkatle bakmak, incelemek, tetkik etmek; etraflıca düşünmek

consido, -sidere, -sedi, -sessum, v. geçz., oturmak, yerleşmek

consilium, -i, n., karar, düşünce, plan, tasarı; istişare, müzakere

consisto, -sistere, -stiti, -stitum, v. geçz., bir yere yerleşmek, durmak, durup beklemek; -den meydana gelmek, -den ibaret olmak

consolor, -ari, -atus, v. dep., geçl., teselli etmek, avutmak, yatıştırmak, sakinleştirmek

conspectus, -us, m., bakma, görme, bakış, görüş, gözlem, tetkik

conspicio, -icere, -exi, -ectum, v. geçl., dikkatlice bakmak, görmek, gözlemlemek, müşahade etmek, seyretmek; algılamak, idrak etmek

conspicuus, -a, -um, adj., gözle görülür, apaçık, ortada, aşikâr

constantia, -ae, f., metanet

constituo, -uere, -ui, -utum, v. geçl., koymak, yerleştirmek; tertiplemek, düzenlemek; kararlaştırmak, saptamak, belirlemek, karar vermek, karara bağlamak; kurmak, inşa etmek, tesis etmek

consto, -are, -iti, -atum, v. geçl., bir arada durmak; sabit veya hareketsiz durmak; konuşlanmak; -den ibaret olmak, müteşekkil olmak

constringo, -ingere, -inxi, -ictum, v. geçl., birbirine bağlamak, sıkıca bağlamak, raptetmek

consul, -ulis, m., konsül; cumhuriyet döneminde yılda bir seçilen iki devlet başkanından biri

consulatus, -us, m., konsüllük

consulto, -are, -avi, -atum, v. geçl., danışmak, fikir sormak, müzakere etmek, fikir alışverişinde bulunmak

consuo, -suere, -sui, -sutum, v. geçl., dikmek, birbirine birleştirmek

contemno, -temnere, -tempsi, -temptum, v. geçl., değer vermemek, önemsememek, küçümsemek, hor görmek, hakir görmek

contendo, -dere, -di, -tum, v. geçl., geçz., *şiddetle germek, çekmek; hızla gitmek, süratle veya aceleyle ilerlemek, acele etmek*

contero, -erere, -rivi, -ritum, v. geçl., ezmek, tuz buz etmek

continens, -entis, f., anakara, kıta

contineo, -inere, -inui, -entum, v. geçl., bir arada tutmak; bir sınır içinde tutmak; kendi içinde tutmak, ihtiva etmek, içermek, kapsamak

continuum, -i, n., kendi içinde kesintisiz bir şekilde sürüp gitme, süreklilik

contra, praep., (*acc. ile*), -e karşı, aleyhte, aleyhine, aleyhinde, karşısında, -e zıt, -e karşıt, -e zıt yönde; karşı, nazır, bakan, karşısında, -e dönük, -e bakan

contrecto, -are, -avi, -atum, v. geçl., dokunmak, temas etmek, tutmak

convalesco, -escere, -ui, v. geçz., iyileşmek, gücünü tekrar kazanmak

convenio, -venire, -veni, -ventum, v. geçz., geçl., toplanmak, bir araya gelmek; aynı düşüncede olmak, hemfikir olmak; uymak, uygun olmak, uyumlu olmak; görüşmek, buluşmak, tanışmak

conviva, -ae, m./f., misafir, konuk, davetli

convivium, -ii, n., toplulukla birlikte yenen yemek, şölen, ziyafet

copiae, -arum, f., (*çoğ.*) askeri güçler, kuvvetler, birlikler

coquinarius, -a, -um, adj., mutfakla ilgili, aşçılığa ilişkin

coquo, -quere, -xi, -ctum, v. geçl., yemek pişirmek

coquus, -i, m., aşçı

cor, cordis, n., kalp
Corcyra, -ae, f., Ephesos açıklarında bulunan bir ada, Korfu
Corinthus, -i, f., Peloponnesos'ta yer alan bir kent; **Corinthi** (*loc.*): Korinthos'ta
Cornelia, -ae, f., özel isim
Cornelius, -i, m., özel isim
cornu, -us, n., boynuz; borazan
corollarium, -ii, n., önerme sonucu
corpus, -oris, n., cisim; beden, vücut; gövde; ceset, fert, kişi; külliyat; madde, atom; **corpora prima**: ilk tohumlar, atomlar
corrigo, -rigere, -rexi, -rectum, v. geçl., düzeltmek, tashih etmek, düzgün hale getirmek
corrumpo, -rumpere, -rupi, -ruptum, v. geçl., parçalamak, mahvetmek, harap etmek, yıkmak, bozmak, zarar vermek, yozlaştırmak, ayartmak, baştan çıkarmak
corruptio, -onis, f., çürüme, bozulma, yozlaşma; zeval, ölüm
Corsica, -ae, f., Akdenizde yer alan, yaban arılarının ürettiği balmumu ve balıyla ünlü Korsika adası
corvus, -i, m., karga
Corydon, -onis, m., özel isim
cosmologia, -ae, f., kozmoloji, evrenbilim
cosmotheoria, -ae, f., evren kuramı
costa, -ae, f., kaburga; kaburga kemiği, böğür
cothurnus, -i, m., trajedi oyuncularının giydiği türden, yüksek topuklu ayakkabı ya da bot; bir çeşit uzun çizme
cotidie (cottidie), adv., her gün, günlük
cras, adv., yarın
crassus, -a, -um, adj., kalın, katı, koyu, kesif, yoğun
creatio, -onis, f., yaratılış, yaratım, yaratma
creber, -bra, -brum, adj., peşpeşe gelen, sık, yoğun, bol, çok, mükerrer
crebro, adv., birbirine yakın aralıklarla, sık sık; sıklıkla, çoğunlukla, çoğu kez
credo, -ere, -idi, -itum, v. geçl., emanet etmek; inanmak, güvenmek, itimat etmek; sanmak, düşünmek, fikrinde olmak
creo, -are, -avi, -atum, v. geçl., yaratmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak
crepida, -ae, f., bir tür sandalet, terlik
cresco, crescere, crevi, cretum, v. geçz., meydana gelmek, doğmak, hasıl olmak, ortaya çıkmak; büyümek, artmak, çoğalmak
Critias, -ae, m., Atina'daki otuz tirandan biri
crudus, -a, -um, adj., pişmemiş, çiğ, ham
crus, -uris, n., bacak
cubiculum, -i, n., yatak odası
cubo, -are, -ui, -itum, v., yatmak, uzanmak; uykuya yatmak, uyumak
cucullus, -i, m., genellikle kalın kumaştan giysilerin boyun kısmına takılı başlık, kukuleta
culina, -ae, f., mutfak
culpo, -are, -avi, -atum, v. geçl., suçlamak, itham etmek
culter, -tri, m., bıçak
cultus, -us, m., kültür, uygarlık; tanrı kültü; (Cicero'ya göre) din
cum (quom), bağ., -dığı zaman, -ince, -iken; -dığı için, -dığından, -den dolayı; -dığı halde, -e rağmen
cum, praep., (*abl. ile*), ile, ile birlikte, beraber
cunae, -arum, f., (*çoğ.*) beşik
cunctor, -ari, -atus, v. geçz., teredüt etmek, duraksamak; ağırdan olmak, gecikmek, oyalanmak
cunctus, -a, -um, adj., bütün olarak, bütün, hep, her
cupide, adv., istekli bir şekilde, arzuyla, hevesle, iştahla
cupiditas, -atis, f., arzu, istek, özlem
cupido, -inis, f., arzu, istek, heves, duygu, tutku
Cupido, -inis, m., Venus'un oğlu, mecnun eden aşk tanrısı
cupidus, -a, -um, adj., istekli, arzulu, hevesli, düşkün
cupio, -ere, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., özlem duymak, hasretini çekmek, arzulamak, çok istemek, dilemek; heveslisi olmak, taraflısı olmak
cur, adv., (*soru*) niçin? neden?
cura, -ae, f., dikkat, özen; endişe, kaygı; **cum cura** canla başla, dikkatlice

curo, -are, -avi, -atum, v. geçl., bakmak, özen göstermek, dikkat etmek; tedavi etmek; yetiştirmek, büyütmek

curro, currere, cucurri, cursum, v. geçz., koşmak, seğirtmek, hızla koşmak, uçup gitmek

currus, -us, m., iki tekerlekli araba; yarış arabası; savaş arabası; yük arabası

cursus, -us, m., yarış

custodio, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., beklemek, korumak, himaye etmek, gözetmek, gözetlemek, nezaret etmek

custos, -odis, m./f., bekçi, nöbetçi, gözcü, muhafız

cyaneus, -a, -um, adj., koyu mavi, lacivert

Cybele (Cybebe), -es, f., Anadolu kökenli bereket tanrıçası

Cyrus, -i, m., Pers kralı

Danuvius, -ii, m., Tuna nehri

Daphnis, -idis, m., Mercurius'un oğlu; Sicilya'nın genç ve yakışıklı çobanı, çoban şiirlerinin yaratıcısı

Darius, -ii, m., bir Pers kralı

de, praep. (*abl. ile*), -den, -den aşağı; hakkında, üstüne, üzerine, ile ilgili, -e ilişkin, -e yönelik, -e dair; -den dolayı, ötürü; -den, -in içinden; iken, sırasında, esnasında

dea, -ae, f., tanrıça

debeo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., borçlu olmak; (*inf. ile*) yapmak zorunda olmak, yapmakla yükümlü olmak, mecbur olmak

decem, (*sayı*), on

December, -bris, m., Aralık ayı

decerno, -cernere, -crevi, -cretum, v. geçl., kararlaştırmak, karar vermek, hüküm vermek, karara bağlamak, hükme bağlamak

decerpo, -ere, -si, -tum, v. geçl., koparmak, çekip koparmak; toplamak, devşirmek

decidio, -cidere, -cidi, v. geçz., yıkılmak, çökmek, aşağıya düşmek, -den düşmek

decies (deciens), adv., on kez

decimus, -a, -um, adj., onuncu

decipio, -ipere, -epi, -eptum, v. geçl., tuzağa düşürmek, aldatmak, kandırmak, düş kırıklığına uğratmak, hüsrana uğratmak

declaro, -are, -avi, -atum, v. geçl., bildirmek, açıklamak, ifade etmek, beyan etmek, ilan etmek, ifşa etmek

decus, -oris, n., ödül, şan, şeref, onur

deduco, -cere, -xi, -ctum, v. geçl., alıp götürmek, sevk etmek, aşağıya çekmek, indirmek

defendo, -dere, -di, -sum, v. geçl., defetmek, geri püskürtmek, savunmak, korumak, muhafaza etmek

defero, -ferre, -tuli, -latum, v. geçl., götürmek, taşımak, bir yerden bir yere nakletmek

defetiscor, -tisci, -ssus, v. dep. geçz., yorulmak, tükenmek, bitkin hale gelmek

definio, -ire, -ivi, -itum, v. geçl., sınırlandırmak, sonlandırmak, bitirmek, son vermek

definitio, -onis, f., tanım

definitus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), sınırlı, sonlu, belirli, kesin

deformis, -e, adj., çirkin

defungor, -ungi, -unctus, v. dep. geçz., bitirmek, başarmak; ifa etmek; ölmek

dego, degere, degi, v. geçl., (*zaman*) geçirmek, harcamak

deicio, -icere, -ieci, -iectum, v. geçl., atmak, hızla atmak, savurmak; kovmak, sürmek

deinde, adv., sonra, ardından, bunun üzerine

delecto, -are, -avi, -atum, v. geçl., cezbetmek, büyülemek, baştan çıkarmak; memnun etmek, sevindirmek

deleo, -ere, -evi, -etum, v. geçl., tahrip etmek, yerle bir etmek, imha etmek, yok etmek, silmek

deligo, -igere, -egi, -ectum, v. geçl., seçmek, seçip bir araya getirmek

Delos, -i, f., Ege denizindeki Delos adası

demens, -entis, adj., aklını yitirmiş, çılgın, deli

demigro, -are, -avi, -atum, v. geçz., -den göç etmek, -den ayrılmak, -den çekip gitmek

Democritus, -i, m., Abderalı ünlü doğa filozofu

demonstratio, -onis, f., kanıtlama
demonstro, -are, -avi, -atum, v. geçl., işaret etmek, göstermek; açıklamak belirtmek; kanıtlamak, ispatlamak
Demosthenes, -is, m., ünlü Yunan hatip
deni, -ae, -a, adj., onar
dens, dentis, m., diş
densus, -a, -um, adj., kalın, yoğun, koyu; **densior, -ius** (*üst. der.*), daha yoğun; **densissimus, -a, -um** (*en üst. der.*) çok yoğun
deorsum (deorsus), adv., aşağı, aşağıya doğru
dependeo, -ere, v. geçz., sallanmak, asılı durmak; bağlı olmak, tabi olmak
depono, -onere, -osui, -ositum, v. geçl., bir yere koymak veya bırakmak; bırakmak, vazgeçmek, feragat etmek
deprehendo (deprendo), -endere, -endi, -ensum, v. geçl., yakalamak, tutuklamak; anlamak, kavramak; mahçup etmek, utandırmak
descendo, -endere, -endi, -ensum, v. geçz., inmek; batmak, çökmek; aşağıya doğru gitmek, gitmek, gelmek, ilerlemek; içine girmek, nüfuz etmek
describo, -bere, -psi, -ptum, v. geçl., tasvir etmek, betimlemek
desero, -ere, -ui, -tum, v. geçl., terk etmek, bırakmak
desiderium, -ii, n., arzu, aşk, özlem
desidero, -are, -avi, -atum, v. geçl., istemek, arzu etmek, arzulamak, beklemek
desino, -sinere, -sii, v. geçl., geçz., terk etmek, bırakmak; vazgeçmek, durmak
desisto, -istere, -titi, -titum, v. geçz., -den geri durmak, terk etmek, bırakmak, vazgeçmek
desum, deesse, defui, v. geçz., bulunmamak, mevcut olmamak, eksik olmak, noksan olmak
determino, -are, -avi, -atum, v. geçl., sınırlamak, tespit etmek, kararlaştırmak, belirlemek
deterreo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., korkutmak, ürkütmek, cesaretini kırmak
detraho, -trahere, -traxi, -tractum, v. geçl., çekmek, çıkarmak, çekip dışarı çıkarmak, çıkarıp ya da çekip almak
deus, -i, m., tanrı
devoro, -are, -avi, -atum, v. geçl., yutmak, yiyip yutmak
dexter, -tera (-tra), -terum (-trum), adj., sağ, sağda, sağ tarafta
diadema, -atis, n., başın etrafına takılan kurdele
diaeta, -ae, f., oda
Diana, -ae, f., avcılığın koruyucu tanrıçası; ayrıca ayın, doğumun, vahşi hayvanların, koruların tanrıçası
dico, -cere, -xi, -ctum, v. geçl., demek, söylemek, konuşmak, anlatmak, açıklamak
dictio, -nis, f., kelime
dicto, -are, -avi, -atum, v. geçl., birine yazdırmak, dikte etmek
dictum, -i, n., söylenmiş bir şey, söz, deyiş; atasözü, mesel; şiir, mısra; geleceğe yönelik tahmin, kehanet; emir, buyruk; söz, vaat
Dido, -onis, f., Kartaca şehrinin kraliçesi
dies, -ei, m., gün
difficilis, -e, adj., zor, meşakkatli, güç; **difficilior, -ius** (*üst. der.*), daha zor; **difficillimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok zor, en zor
diffido, -fidere, -fisus, v. geçz., güvenmemek, itimat etmemek
diffundo, -fundere, -fudi, -fusum, v. geçl., dökmek, saçmak, her yana yaymak
digitus, -i, m., parmak
dignus, -a, -um, adj., layık, uygun, münasip, yaraşır, değer
diligens, -entis, adj., (*praes. part.*), dikkatli, özenli; **diligentior, -ius** (*üst. der.*), daha dikkatli, daha özenli; **diligentissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok dikkatli, çok özenli
diligenter, adv., dikkatli şekilde, özenli şekilde
diligentia, -ae, f., dikkatlilik, farkındalık, dikkatli olma, farkında olma
diligo, -ligere, -lexi, -lectum, v. geçl., çok değer vermek, saygı duymak, itibar etmek, sevmek
dimitto, -mittere, -misi, missum, v. geçl., uzağa yollamak, uzağa göndermek, uzaklaştırmak; bırakmak, vazgeçmek, terk etmek

diripio, -ipere, -ipui, -eptum, v. geçl., parçalara ayırmak, tahrip etmek; yağmalamak, talan etmek

discedo, -cedere, -cessi, -cessum, v. geçz., ayrılıp gitmek, kalkıp gitmek, terk etmek, bırakmak; gözden yitmek, yitip gitmek, ölmek, yaşama veda etmek

disciplina, -ae, f., disiplin, bilgi dalı; bilim; ders; bilgi; öğretim; öğrenim

discipulus, -i, m., öğrenci

disco, discere, didici, v. geçl., öğrenmek, tanımak, bilmek

discrimen, -inis, n., dönüm noktası, hayati an, bunalım, ölümcül felaket

discurro, -currere, -curri, -cursum, v. geçz., koşuşmak, farklı yönlere koşmak; bir çırpıda koşup gitmek, çabucak geçmek

displiceo, -ere, -ui, geçz., hoşuna gitmemek, memnun olmamak

disputo, -are, -avi, -atum, v. geçl., düşünmek, düşünüp taşınmak, incelemek, konuşup tartışmak

dissensio, -onis, f., fikir ayrılığı, nifak

dissentio, -entire, -ensi, -ensum, v. geçz., uyuşmamak, aynı fikirde olmamak, fikir ayrılığı yaşamak, ayrı düşmek

dissimilis, -e, adj., benzemez, ayrı, farklı; (gen. veya dat. alır; örn. **dissimilis matris**: *annesine benzemez*); **dissimilior, -ius** (*üst. der.*), daha farklı; **dissimillimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok farklı, en farklı

dissolvo, -vere, -vi, -utum, v. geçl., çözmek, serbest bırakmak; ödemek, borcunu ödemek

distinctus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), ayrı, farklı, ayrı nitelikte

distinguo, -guere, -xi, -ctum, v. geçl., bölmek, ayırmak, ayırt etmek, tefrik etmek

diu, adv., uzun süre

diversitas, -atis, f., farklılık, değişiklik, ihtilaf, uyuşmazlık

diversus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), ayrı, farklı, değişik

dives, -itis, adj., zengin

divinatio, -onis, f., kehanet; kehanette bulunma yetisi

divinus, -a, -um, adj., tanrısal, ilahi

divitiae, -arum, f., zenginlik, para

do, dare, dedi, datum, v. geçl., vermek, bağışlamak, bahşetmek, ihsan etmek, sunmak, sağlamak, vakfetmek

doceo, -ere, -ui, -tum, v. geçl., öğretmek, belletmek, anlatmak, bilgi vermek

doctor, -oris, m., hoca, âlim

doctrina, -aei, f., öğretim; öğreti

doctus, -a, -um, adj., bilgili, hünerli, marifetli; **doctior, -ius** (*üst. der.*), daha bilgili; **doctissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok bilgili; aydın

Dolabella, -ae, m., Romalı aile adı

doleo, -ere, -ui, -itum, v. geçz., geçl., acı duymak, acı çekmek, muzdarip olmak; acı vermek, acıtmak

dolor, -oris, m., acı

dolosus, -a, -um, adj., kurnaz

domina, -ae, f., sahibe, hanım; emir veren ve yöneten kadın

dominor, -ari, -atus, v, dep. geçz., (*gen. ile*) hükmetmek, hâkim olmak, başa geçmek, üstünlüğü ele geçirmek, dizginleri ele almak

dominus, -i, m., efendi, bey

domus, -us, f., ev, yuva, yurt; felsefe okulu; **domum:** eve; **domo:** evden; **domi:** evde; yurtta

donec, bağ., -inceye değin, -e kadar, ta ki

donum, -i, n., hediye, armağan

dormio, -ire, -ivi, -itum, v. geçz., uyumak, uyuklamak

dubito, -are, -avi, -atum, v. geçl., şüphe etmek, kuşku duymak, tereddüt etmek, çekinmek, duraksamak

dubius, -a, -um, adj., şüpheli, kuşkulu, belirsiz; **dubium esse:** şüpheli olmak, şüphesi olmak; **non** ya da **haud dubium esse:** şüpheli olmamak, şüphesi olmamak, açık olmak, kuşku götürmemek

duco, -cere, -xi, -ctum, v. geçl., götürmek, sevk etmek, kılavuzluk etmek, yol göstermek

dulcedo, -inis, f., haz, tat, tatlılık

dulcis, -e, adj., tatlı; **dulcior, -ius** (*üst. der.*), daha tatlı; **dulcissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok tatlı, en tatlı

dum, bağ., -iken, sırasında

dummodo, bağ., şu koşulda, şayet, eğer

duo, duae, duo, adj., (*sayı*) iki
duodecimus, -a, -um, adj., on ikinci
duodevicesimus, -a, -um, adj., on sekizinci
durus, -a, -um, adj., sert
dux, ducis, m./f., lider, önder, baş, kılavuz; kumandan, komutan
Dyrrachium (Dyrrhium), -ii, n.; Illyria'da yer alan ünlü bir sahil kasabası

e, ex, praep. (*abl. ile*), -den; -den dışarı, -in dışında; -den yapılmış, -den ibaret; hemen akabinde, hemen sonra, ardından
ebrietas, -atis, f., sarhoşluk
eburneus, -a, -um, adj., krem rengi
ecce, ünl., işte! işte bak!
edo, edere, edi, esum, v. geçl., yemek yemek
educatio, -onis, f., eğitim, öğretim
educo, -ucere, -uxi, -uctum, v. geçl., çıkarmak, çıkmasına sebep olmak, meydana getirmek
effectus, -us, m., etki, sonuç
effero (ecfero), efferre, extuli, elatum, geçl., dışarıya götürmek veya taşımak, ihraç etmek; iletmek, alıp götürmek; ortaya dökmek, ifşa etmek; yükseltmek, yukarıya kaldırmak
efficio, -icere, -eci, -ectum, v. geçl., yapmak, etmek, yerine getirmek, ifa etmek; gerçekleştirmek, bitirmek, tamamlamak, başarmak; ispat etmek, kanıtlamak
effigies, -ei, f., imge, şekil, suret, tasvir, temsil
effugio, -ugere, -ugi, v. geçz., kaçmak, kaçıp kurtulmak
egens, -ntis, adj., (*praes. part.*), yoksul, fakir, muhtaç
egeo, -ere, -ui, v. geçz., muhtaç olmak, gereksinmek, ihtiyaç duymak
egestas, -atis, f., kıtlık, yoksulluk
ego, pron., ben; **mecum**: benimle birlikte
egredior, -di, -ssus, v. geçz., çıkmak, ayrılmak; tırmanmak, yukarı çıkmak; inmek, karaya ayak basmak
eicio, -icere, -ieci, -iectum, v. geçl., dışarı atmak, sürmek, kovmak

Elea, -ae, f., Aşağı İtalya'da Lucania bölgesinde yer alan ve Velia olarak da anılan şehir
Eleates, -ae, m., Elea vatandaşı, Elealı
Eleaticus, -a, -um, adj., Elealı
electricus, -a, -um, adj., kehribar rengi, bal rengi
elementum, -i, n., element, öğe, ilk ilke, temel
Eleus, -a, -um, adj., Elisli
elicio, -ere, -ui, -itum, v. geçl., çekmek, cezbetmek
eligo, -igere, -egi, -ectum, v. geçl., seçmek, tercih etmek, seçim yapmak
Elis, -idis, f., Peloponnesos'un batı ucunda, Olympia'nın yanında yer alan Yunan kenti
eloquentia, -ae, f., belagat
emitto, -ittere, -isi, -issum, v. geçl., yollamak, göndermek, gitmesine izin vermek
emoveo, -overe, -ovi, -otum, v. geçl., dışarı çıkarmak, defetmek, yerinden sökmek, söküp atmak
Empedocles, -is, m., Agrigentumlu ünlü doğa filozofu
enarro, -are, -avi, -atum, v. geçl., anlatmak, nakletmek, açıklamak, yorumlamak
enim, bağ., çünkü, zira
Ennius, -i, m., Romalı ünlü şair
enoto, -are, -avi, -atum, v. geçl., yazmak, not etmek, kaydetmek, not almak
ens, entis, n., varlık
eo, adv., orada, o yerde; bu yüzden, bunun için; o kadar, bu kadar, bunca
eo, ire, ivi (ii), itum, v., gitmek
Epaminondas, -ae, m., Thebailı ünlü komutan
Ephesius, -a, -um, adj., Ephesoslu
Ephesus, -i, f., Ephesos antik kenti; **Ephesum**: Ephesos'a; **Ephesi**: Ephesos'ta
Epictetus, -i, m., Stoacı ünlü filozof
Epicurus, -i, m., ünlü Yunan filozof
epistemologia, -ae, f., bilgi felsefesi
epistula, -ae, f., mektup
epitome (epitoma), -es, f., kısaltma, özetleme, özet, hülasa, öz
eques, -itis, m., atlı

equitatus, -us, m., atlı, süvari; atlı sınıfı
equito, -are, -avi, -atum, v. geçz., ata binmek, at sürmek
equus, -i, m., at
ergo, adv., o halde, öyleyse, bu yüzden, bu nedenle, bundan dolayı
eripio, -ipere, -ipui, -eptum, v. geçl., kurtarmak, azad etmek, serbest bırakmak; soymak, çalmak, kapıp gitmek, alıp götürmek
erro, -are, -avi, -atum, v. geçz., amaçsızca dolaşmak, doğru yoldan ayrılmak, yanlış yollara sapmak, yoldan çıkmak, yanlış yapmak, hata etmek, yanılgıya düşmek
error, -oris, m., hata, kusur
erubesco, -bescere, -bui, v. geçz., utanmak, yüzü kızarmak, utanç duymak
essentia, -ae, f., öz
et, bağ., ve, de, dahi, bile; **et . . . et**: hem . . . hem (hem de)
ethica, -ae, f., ahlak, ahlak felsefesi
ethicus, -a, -um, adj., ahlakla ilgili, ahlaki
etiam, bağ., bile, hatta; de, dahi
etiamsi, bağ., olsa bile, olsa da, rağmen
etsi, bağ., da olsa, rağmen, bile
etymologia, -ae, f., etimoloji, kökenbilim
Euripides, -is, m., Atinalı ünlü tragedya şairi
Europa, -ae, f., Avrupa
Eva (Heva), -ae, f., ilk kadın, Havva
evello, -ellere, -elli, -ulsum, v. geçl., koparmak, kökünden söküp atmak
evenio, -enire, -eni, -entum, v. geçl., olmak, meydana gelmek, vuku bulmak, vaki olmak
evidens, -entis, adj., açık, apaçık, aşikâr
evidentia, -ae, f., açık ve seçik olma, apaçıklık, vuzuh
evoco, -are, -avi, -atum, v. geçl., yüksek sesle veya bağırarak çağırmak, celp etmek
ex, *bkz.* **e**
excedo, -edere, -essi, -essum, v. geçl., dışarıya çıkmak, uzağa gitmek, ayrılmak, terk etmek
excerptum, -i, n., alıntı, seçki
excipio, -ipere, -epi, -eptum, v. geçl., çıkarmak, bulup çıkarmak
excito, -are, -avi, -atum, v. geçl. uyandırmak, kaldırmak; harekete geçirmek, kışkırtmak; tutuşturmak, yakmak
exclamo, -are, -avi, -tum, v. geçl., çığlık atmak, bağırmak
excolo, -olere, -olui, -ultum, v. geçl., dikkatle çalışmak, geliştirmek, iyileştirmek
exemplum, -i, n., örnek, numune; **exempli gratia:** örneğin, sözgelişi
exeo, -ire, -ii (-ivi), -itum, geçz., dışarı çıkmak, terk etmek, ayrılmak, terk edip gitmek, veda etmek
exercitus, -us, m., ordu
exigo, -igere, -egi, -actum, v. geçl., kovmak, defetmek; mecbur etmek, zorlamak, gerektirmek; istemek, talep etmek
exiguus, -a, -um, adj., küçük, ufak, az, kısa; **exiguum, -i, n.**, az, biraz, bir parça
existentia, -ae, f., varoluş
existimo, -are, -avi, -atum, v. geçl., düşünmek, zannetmek, farzetmek
exitus, -us, m., dışarı çıkmak, çıkış; son, bitim, nihayet, akıbet, ölüm; sonuç, netice
exordium, -i, n., başlangıç
expect-, *bkz.* **exspect-**
expello, -ellere, -uli, -ulsum, v. geçl., kovmak, sürmek, defetmek, sürgün etmek, sürgüne göndermek
experientia, -ae, f., tecrübe
experimentum, -i, n., deney, test, tecrübe, deneyim
experior, -iri, -tus, v. dep. geçl., sınamak, denemek, tecrübe etmek, deneyimle öğrenmek, tadına varmak, vakıf olmak
explano, -are, -avi, -atum, v. geçl., düzleştirmek, düz hale getirmek; aşikâr etmek, açıkça ortaya koymak, açıkça dile getirmek, açıklamak, izah etmek
explicatio, -onis, f., açıklama, izah
explico, -are, -avi, -atum, v. geçl., kıvrımlarını açmak, çözmek, kırışıklarını gidermek, düzeltmek; ifade etmek, beyan etmek, açıklamak, açıkça ortaya koymak
expono, -ponere, -posui, -positum, v. geçl., sergilemek, ortaya koymak; açıklamak, izah etmek, şerh etmek

exprimo, -imere, -essi, -essum, geçl., sıkmak, bastırmak, zorlamak; şekil vermek, biçimlendirmek; taklit etmek, öykünmek, betimlemek, ifade etmek, belirtmek

expugno, -are, -avi, -atum, geçl., hücum etmek, hücum ederek almak, ele geçirmek, zaptetmek, fethetmek

exsisto (existo), -istere, -titi, -titum, v. geçz., ortaya çıkmak, zuhur etmek; olmak, varolmak

exspectatio, -onis, f., beklenti

exspecto, -are, -avi, -atum, geçl., beklemek

exsto, -are, geçz., belirgin olmak, aşikâr olmak; olmak, var olmak, mevcut olmak

exsulo, -are, -avi, -atum, geçz., sürgün olmak, sürgünde yaşamak

extensio, -onis, f., mekânda yer kaplama

externus, -a, -um, adj., dış, dışsal, harici

exterreo, -ere, -ui, -itum, geçl., korkutmak, ödünü koparmak, dehşete düşürmek

extollo, -ere, geçl., yukarıya kaldırmak, yükseltmek; methetmek, övmek, yüceltmek, öve öve göklere çıkarmak

extra, praep., (*acc. ile*), -in dışında, haricinde, dışarı; -in dışında, ötesinde, çok ötesinde, -den öte, -den uzak

extremus, -a, -um, adj., en dıştaki, en uçtaki, en sondaki, sonuncu; **extremum, -i, n.,** son, en son, nihai

extrico, -are, -avi, -atum, v. geçl., serbest bırakmak, çözmek, açmak, aydınlatmak

faber, -ri, m., demirci, nalbant

Fabius, -i, m., bir Romalı soyadı

fabricator, -oris, m., sanatkâr; yaratıcı

fabula, -ae, f., masal, hikâye

facies, -ei, f., yüz, çehre

facile, adv., kolay bir şekilde, kolayca, rahatlıkla; **facilius** (*üst. der.*), daha kolay bir şekilde; **facillime** (*en üst. der.*), en kolay şekilde

facilis, -e, adj., kolay; rahat, halledilebilir; **facilior, -ius** (*üst. der.*), daha kolay; **facillimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok kolay, en kolay

facinus, -oris, n., iş, fiil, eylem; kötü davranış, alçaklık, hainlik, kahpelik

facio, facere, feci, factum, v. geçl., yapmak, icra etmek, eylemek, kılmak; yerine getirmek, başarmak; meydana getirmek, yaratmak; yazmak, kaleme almak; dikmek, inşa etmek

factum, -i, n., iş, eylem, teşebbüs, girişim, icraat, başarı

fagus, -i, f., kayın ağacı

fallo, fallere, fefelli, falsum, v. geçl., aldatmak, kandırmak, hile yapmak

falso, adv., yanlış bir şekilde, yanlışlıkla, hileyle

falsum, -i, n., yalan, yanlış, sahtecilik, yalancılık, temelsizlik; hile, desise

falsus, -a, -um, adj., sahte, yalan, yanlış, hatalı, kusurlu

fama, -ae, f., söylenti, dedikodu; ün, şan, şöhret

fames, -is, f., açlık, kıtlık

familia, -ae, f., aile

familiaris, -e, adj., eve ya da aileye ait, evle ilgili, ailevi; içten, samimi, dost; **familiarior, -ius** (*üst. der.*) daha yakın, daha samimi; **familiarissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok yakın, çok samimi; **res familiares**: ailevi meseleler

familiariter, adv., samimi şekilde, içtenlikle, dostça

fas, çekmz., n., tanrısal yasa; dinsel anlamda caiz olan şey; **fas est**: caizdir, uygundur; **dies fasti**: Romalıların gündelik işlerini yapmalarının dinen caiz olduğu günler

fatum, -i, n., yazgı, kader; akıbet

fauces, -ium, f., evin giriş holü

fax, facis, f., meşale

Februarius, -ii, m., Şubat ayı

feles, -is, f., kedi

felix, -icis, adj., mutlu, şanslı, bahtlı, uğurlu; **felicior, -ius** (*üst. der.*), daha mutlu; **felicissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en mutlu

femina, -ae, f., kadın

femur, -oris (-inis), n., uyluk kemiği

fenestra, -ae, f., pencere

fere, adv., neredeyse, hemen hemen, aşağı yukarı

fero, ferre, tuli, latum, v. geçl., taşımak, getirmek, götürmek; dayanmak, çekmek, katlanmak, tahammül etmek, hoş karşılamak

ferox, -ocis, adj., yabanıl, vahşi, azılı, azgın

ferreus, -a, -um, adj., taş kalpli, acımasız

ferrum, -i, n., demir

fertilis, -e, adj., verimli, bereketli, üretken

ferus, -a, -um, adj., vahşi, yabani

fessus, -a, -um, adj., yorgun, bitkin

festino, -are, -avi, -atum, v. geçz., acele etmek, çabuk olmak, koşturmak, koşuşturmak, hızlanmak

fibula, -ae, f., genelde giysileri omuzda tutturmak için kullanılan ve değişik desenlerde imal edilen iğne, toka, broş; baldır kemiği

ficus, -i (-us), f., incir ağacı

fidelis, -e, adj., güvenilir, samimi, içten, emin, vefalı; güvenli, sağlam

fides, -ei, f., güven, itimat, vefa

figura, -ae, f., biçim, şekil, görüntü

filia, -ae, f., kız evlat

filius, -i (-ii), m., erkek evlat, oğul

fingo, fingere, finxi, fictum, v. geçl., şekil veya biçim vermek, biçimlendirmek, şekillendirmek; kalıp yapmak, taslak çıkarmak; yapmak; düzenlemek, tertip etmek; uydurmak, düzmek

finio, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., sınırlamak, kısıtlamak; bitirmek, sonlandırmak sona erdirmek

finis, -is, m., sınır, son, nihayet, bitim

finitus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), ölümlü, sonlu

fio, fieri, factus, v. geçz., olmak, zuhur etmek, haline gelmek, yapılmak, kılınmak

firmamentum, -i, n., yeryüzünün üstündeki gök; gök kubbe

firmitas, -atis, f., katılık, sağlamlık, sertlik

flagro, -are, -avi, -atum, v. geçz., yanmak, yanıp tutuşmak

flamma, -ae, f., alev, yalım

flatus, -us, m., rüzgâr, meltem

flavus, -a, -um, adj., sarı; uçuk sarı

flecto, -ere, -xi, -xum, v. geçl., geçz., eğmek, bükmek, çevirmek, döndürmek; dönmek, dönüp gitmek

flo, -are, -avi, -atum, v. geçz., esmek, üfürmek

flos, -oris, m., çiçek

fluctus, -us, m., dalgalanma, titreşim, salınım, dalga, türbülans, burgaç, girdap; su ya da hava akımı; karmaşa, kargaşa, karışıklık, çalkantı

flumen, -inis, n., nehir, ırmak

fluvius, -i (-ii), m., nehir, ırmak, akarsu

focus, -i, m., ocak; ateş; **foci** (*loc.*), ocakta

fodio, fodere, fodi, fossum, v. geçl., kazmak, kazıp çıkarmak

foedus, -a, -um, adj., iğrenç, tiksinti verici, çirkin; **foedior, -ius** (*üst. der.*), daha iğrenç; **foedissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en iğrenç, çok iğrenç

folium, -ii, n., yaprak

foris, adv., evin dışında, dışarıda, kapıda

forma, -ae, f., kontur, resimde nesneyi belirgin gösteren çevre çizgisi, hat; figür, biçim, şekil, varlıkların biçimi, dış görünüş, çehre; güzel bir biçim, güzellik; desen, taslak, ana hat; herhangi bir şeyin yapıldığı örnek, model; herhangi bir şeye biçim veren hamur, balçık, çamur; tür, çeşit, sınıf; bir kelimenin gramer biçimi

formido, -inis, f., dehşet, korku

formo, -are, -avi, -atum, v. geçl., biçim vermek, şekil vermek, oluşturmak, meydana getirmek, yapmak, düzenlemek, tertip etmek

formosus, -a, -um, adj., yakışıklı, güzel; **formosior, -ius** (üst. der.), daha yakışıklı; **formosissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en yakışıklı

foro, -are, -avi, -atum, v. geçl., delmek, içine işlemek, delip geçmek

forsitan, adv., belki, herhalde, muhtemelen

fortasse, adv., belki, belki de, olasılıkla, muhtemelen

fortassis, adv., belki, belki de, olasılıkla, muhtemelen

fortis, -e, adj., cesur, güçlü; **fortior, -ius** (üst. der.), daha cesur; **fortissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok cesur

fortiter, adv., güçlü veya cesur bir şekilde, cesurane

fortitudo, -inis, f., güç, güçlülük, bedensel güç, dayanıklılık; yiğitlik, mertlik
fortuna, -ae, f., şans, talih, kader; **fortuna secunda:** iyi şans; **fortuna adversa:** kötü şans, kötü talih
forum, -i, n., şehir meydanı, pazar yeri; **forum Romanum:** Roma şehrinin meydanı
foveo, fovere, fovi, fotum, v. geçl., ısıtmak, sıcak tutmak
fractus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), kırılmış, parçalanmış, paramparça
frango, frangere, fregi, fractum, v. geçl., kırmak, parçalamak, parçalara ayırmak, paramparça etmek
frater, -tris, m., erkek kardeş, birader
fratricida, -ae, m., kardeş katili
frequenter, adv., sık sık, sıkça, sıklıkla, ikide birde
frigidus, -a, -um, adj., soğuk, serin
frons, -ontis, f., alın
fructus, -us, m., ürün, meyve, yemiş; mali kazanç, gelir; çıkar, kazanç, getiri, ödül, yarar, fayda; zevk, sefa; tasarruf hakkı
fruor, -ui, -uctus, v., -den zevk almak, hoşlanmak, yarar sağlamak, faydalanmak, keyfini sürmek, tat almak
frustra, adv., boşuna, boş yere, beyhude yere
fugio, -gere, -gi, -gitum, v. geçz., kaçmak, tüymek; kaçınmak, çekinmek
fulgeo, -gere, -si, v. geçz., parıl parıl parlamak, parıldamak, ışıldamak, ışık saçmak
fulgor, -oris, m., *şimşek, yıldırım; şimşek parıltısı; ışık, parıltı*
fulmen, -inis, n., yıldırım
fulvus, -a, -um, adj., açık kestane, ela; kum rengi; sarımsı kahve, esmer; bronz; fındık rengi
fundo, -are, -avi, -atum, v. geçl., kurmak, temelini atmak, tesis etmek, inşa etmek
fundo, fundere, fudi, fusum, v. geçl., vermek, hasıl etmek, üretmek, ürün vermek
fundus, -i, m., çiftlik, mülk
funestus, -a, -um, adj., ölümcül, öldürücü; **funestior, -ius** (*üst. der.*), daha ölümcül; **funestissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en ölümcül
fur, furis, m./f., hırsız
furor, -oris, m., delilik, çılgınlık, cinnet
furtim, adv., hırsız gibi, gizlice, gizliden gizliye
furtum, -i, n., hırsızlık, soygun
furvus, -a, -um, adj., kahverengi, esmer, yanık ten (tonu)
fuscus, -a, -um, adj., koyu kahve

Gaia, -ae, f., Romalı kadın ismi
Gaius, -i(i), m., Romalı erkek ismi
galea, -ae, f., miğfer
Gallia, -ae, f., Galya, Fransa
Gallicus, -a, -um, adj., Galya'yla ilgili, Galya'ya ilişkin veya ait, Galyalı
Gallus, -i, m., bir Romalı soyadı
gaudeo, gaudere, gavisus, v. geçz., geçl., sevinmek, hoşlanmak; memnun olmak, mutlu olmak, mutluluk duymak, zevk almak, keyif almak
gaudium, -ii, n., sevinç, neşe, zevk
gelu, -us, n., ayaz, don, soğuk
gemitus, -us, m., inleyiş, inleme, iç çekme
gena, -ae, f., (*genel. çoğ.*) **genae, -arum, f.**, yanak
gener, -eri, m., damat
generatio, -onis, f., doğurma, dünyaya getirme; doğum, doğuş
genesis, -is, f., yaratılış
genitalis, -e, adj., doğurgan, yaratıcı, üretici
gens, gentis, f., soy, kavim, halk
genu, -us, n., diz
genus, -eris, n., doğum, doğuş; soy, nesep; tür, sınıf; (*gram.*) cins
geographia, -ae, f., coğrafya
geometria, -ae, f., geometri
Germania, -ae, f., Germanya, Almanya
gero, gerere, gessi, gestum, v. geçl., taşımak, getirmek; yapmak, eylemek; yönetmek, idare etmek
gigno, gignere, genui, genitum, v. geçl., doğurmak, meydana getirmek, vücuda getirmek, neden olmak, yol açmak
glacies, -ei, f., buz

gladiator, -oris, m., gladyatör
gladium, -ii, n., kılıç
gloria, -ae, f., şan, şeref, şöhret, onur, zenginlik
Gorgias, -ae, m., Sokrates'le çağdaş ünlü sofist
gradior, gradi, gressus, v., dep., yürümek, adım atmak, ilerlemek, gitmek; yaşamak, yaşayıp gitmek, kendine bir hayat tarzı belirlemek, bir yol tutturmak
gradus, -us, m., adım, derece
Graecus, -a, -um, adj., Yunanlara ait olan, Yunana özgü, Yunan; **Graecia, -ae, f.**, Yunanistan; **Graeca lingua**: Yunan dili; **Graece:** Grekçe
grammatica, -ae (grammatice, -es), f., gramer, filoloji
grammaticus, -i, m., gramerci, dilbilgisi ve edebiyat öğretmeni
gratia, -ae, f., şükür, minnet; **gratias:** teşekkürler; **gratias agere:** teşekkür etmek; **gratiam habere:** teşekkür etmek
gratulor, -ari, -atus, v. dep. geçl., kutlamak, tebrik etmek
gratus, -a, -um, adj., makbul, kabul edilebilir; **gratior, -ius** (*üst. der.*), daha makbul; **gratissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en makbul
gravis, -e, adj., ağır; yüklü; ciddi; **gravior, -ius** (*üst. der.*), daha ağır; **gravissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok ağır, çok ciddi
graviter, adv., ağır bir şekilde, ciddi bir şekilde
gubernator, -oris, m., dümenci
gustatio, -onis, f., iştah açıcı yiyeceklerin (yumurta, çiğ sebzeler, balık ya da kabuklu deniz mahsulleri) yendiği öğün
gusto, -are, -avi, -atum, v. geçl., tatmak, tadına bakmak
guttur, -uris, n., boğaz, gırtlak
gymnasium, -ii, n., Yunanların beden eğitimi yaptıkları mekân, beden eğitimi okulu; (*genel.*) okul
gymnicus, -i, m., atlet

habeo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., sahip olmak, malik olmak, elinde tutmak; tutmak, saklamak
habitatio, -onis, f., ikamet, ikamet etme; ev kirası
habito, -are, -avi, -atum, v. geçl., bir yerde yaşamak, oturmak, ikamet etmek, bir yeri mesken tutmak, bir yere yerleşmek
habitus, -us, m., hal, tavır, duruş; görünüm, görüntü
Hannibal, -alis, m., Roma'yla savaşa girişen ünlü Kartacalı komutan
harena, -ae, f., kum
haud (haut), adv., değil, hiç, katiyen, asla, kesinlikle
haudquaquam, adv., hiç, asla, katiyen, kesinlikle, hiçbir şekilde, hiçbir surette
haurio, -ire, -si, -stum, v. geçl., çekmek, çekip boşaltmak; içmek
Hebe, -es, f., Olympos tanrılarının sakisi, gençlik tanrıçası; ayrıca tanrıların yiyeceği *ambrosia* ve içeceği *nectarı* sunan tanrıça
Hector, -oris, m., Priamos'un oğlu, Troialı ünlü yiğit
Helena, -ae, f., Iupiter ile Leda'nın kızı; Menelaos'un karısı
Helvetii, -orum, m., Galya'da yerleşik bir halk
Heraclitus, -i, m., Ephesoslu ünlü filozof
Hercules, -i (-is), m., Yunan'ın efsanevi kahramanı, insan kuvvetinin simgesi
heri (here), adv., dün
Herodotus, -i, m., tarihin babası olarak bilinen ünlü Yunan Herodotos
heu, ünl., (*acı, üzüntü ve keder ifade ederken*) Ah! Vah! Yazık!
hibernus, -a, -um, adj., kışla iligili, kışa ait veya özgü; **hibernum, -i, n.**, kış; **hiberna, -orum, n.**, kışlık ordugâhlar
hic, adv., burada, bu yerde
hic, haec, hoc, pron., (*yakındaki bir kişi veya şey için*) bu; **hoc est:** yani, başka deyişle
hiemalis, -e, adj., kışla ilgili, kışa ait veya özgü, kışlık
hiemo, -are, -avi, -atum, v. geçz., kışı geçirmek, kış boyunca kalmak
hilaris, -e, adj., neşeli, şen, şakrak
hilaritas, -atis, f., neşeli olma durumu, neşelilik, şakraklık

hinc, adv., buradan, bu yerden
Hippias, -ae, m., Sokrates'le çağdaş, Elisli ünlü sofist
Hippomenes, -ae, m., Megareus'un oğlu, Atalanta'yı koşuda yenen kişi
Hispania, -ae, f., İspanya
historia, -ae, f., tarih
hodie, adv., bugün
hodiernus, -a, -um, adj., günümüze ilişkin, bu günün-
homo, -inis, m./f., insan, insanoğlu
honor (honos), -oris, m., onur, şeref, itibar; makam, mevki, konum; onur nişanesi
hora, -ae, f., saat, zaman, mevsim
horologium, -ii, n., saat; güneş ya da su saati
horribilis, -e, adj., korkunç, müthiş, dehşetli
hortor, -ari, -atus, v. dep., teşvik etmek, cesaret vermek, cesaretlendirmek
hortus, -i, m., bahçe
hospes, -itis, m., misafir, konuk
hostis, -is, m./f., düşman, hasım
huc, adv., buraya, bu yere
humanitas, -atis, f., insancılık, insaniyet
humanus, -a, -um, adj., insana ait, insanla ilgili, insani
humilis, -e, adj., aciz; mütevazı; sıradan; **humilior, -ius** (*üst. der.*), daha mütevazı; **humillimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok mutevazı, en mütevazı
humus, -i, f., toprak, yer; **humi** (*loc.*): toprakta, yerde
hydrus (-os), -i, m., yılan

iaceo, iacere, iacui, iacitum, v. geçz., uzanmak, serilmek, yatmak; yerle bir olmak, enkaza dönmek
iacio, iacere, ieci, iactum, v. geçl., atmak, fırlatmak
iam, adv., artık, şimdi, tam şimdi, henüz, o esnada, tam o anda
ianua, -ae, f., kapı; evin giriş kapısı, giriş holünün açıldığı alan
Ianuarius, -a, -um, adj., (*kapıların, girişlerin ve başlangıçların tanrısı Ianus'un adından hareketle*) Ocak ayı
Ianus, -i, m., kapıların ve kapı girişlerinin tanrısı; ayrıca başlangıçların, sonların ve zamanın koruyucu tanrısı. Bir öne bir de arkaya bakan iki yüzü olduğundan, geçmişi ve geleceği aynı anda gözettiğine inanılır.
ibi, adv., orada, o yerde, oraya
idea, -ae, f., fikir, düşünce
idem, eadem, idem, pron., aynı
ideo, adv., bu yüzden, bundan dolayı, bu nedenle
idoneus, -a, -um, adj., uygun, münasip, yakışır
Idus, -uum, f., (*çoğ.*), bir aydaki sabit günlerden biri; Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim aylarının 15. günü, diğer ayların 13. günü
ientaculum, -i, n., kahvaltı
Iesus (Jesus), -u, m., İsa
igitur, bağ., bu yüzden, bundan dolayı, öyleyse, o halde
ignis, -is, m., ateş
ignosco, -noscere, -novi, -notum, v., geçl., affetmek, bağışlamak
Ilium (Ilion), -ii, n., Troia'nın şiirsel adı, Ilium şehri
illaesus, -a, -um, adj., yaralanmamış, incinmemiş, olduğu gibi
ille, illa, illud, pron., o
illic, adv., orada, o yerde; o konuda
illinc, adv., oradan, o yerden
illuc, adv., oraya, o yere
illuminatio, -onis, f., aydınlatma; aydınlanma, gereği kadar bilgi edinme, tenevvür
illustro, -are, -avi, -atum, v. geçl., aydınlatmak; açıklamak, açıklığa kavuşturmak
imbecillis, -e, adj., zayıf, hasta
imber, -bris, m., yağmur, sağanak
immensus, -a, -um, adj., sınırsız, bitimsiz, uçsuz bucaksız
immineo, -ere, -ui, v. geçz., yakın olmak, bitişik olmak, sınırdaş olmak
immitto, -ittere, -isi, -issum, v. geçl., bir yerin içine yollamak, göndermek, salmak
immo, adv., aksine, tersine, hatta
immolo, -are, -avi, -atum, v. geçl., kurban etmek, kurban olarak sunmak
immortalis, -e, adj., ölümsüz

immutabilis, -e, adj., değişmez, sabit
impedio, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., engellemek, engel olmak, mani olmak, alıkoymak
impendeo, -ere, v. geçz., sarkmak, üzerine sarkmak, üstünde asılı olmak; tehdit etmek, korkutmak, gözdağı vermek
imperator, -oris, m., önder, baş, lider, kılavuz; başkomutan; Roma imparatorlarına verilen unvan, imparator
imperitus, -a, -um, adj., deneyimsiz, bilgisiz, cahil, sıradan, basit
imperium, -ii, n., komuta, buyruk, emir; hâkimiyet, iktidar; otorite, yetke; imparatorluk; **Imperium Romanum**: Roma İmparatorluğu
impero, -are, -avi, -atum, v. geçl., geçz., emretmek, buyurmak; komuta etmek, yönetmek, hükmetmek, hüküm sürmek; denetlemek, denetim altında bulundurmak; imparator olmak
impetus, -us, m., saldırı, atak, hamle, hücum; **impetum facere**: saldırıya geçmek, saldırmak
impleo, -ere, -evi, -etum, v. geçl., doldurmak; tamamlamak, ikmal etmek; gerçekleştirmek, yerine getirmek
implico, -are, -avi, -atum, v. geçl., katlamak, sarmak, dolaştırmak, birbirine geçirmek, iç içe örmek, sarmaş dolaş etmek
impluvium, -ii, n., yağmur sularının dolduğu havuz, yağmur havuzu
impono, -ponere, -posui, -positum, v. geçl., içeri koymak veya yerleştirmek
impossibilis, -e, adj., imkânsız
improbitas, -atis, f., vicdansızlık, ahlaksızlık, kötülük, alçaklık, hainlik
improbus, -a, -um, adj., vicdansız, ahlaksız, kötü, alçak, hain
imputo, -are, -avi, -atum, v. geçl., vermek, yüklemek, isnat etmek
in, praep., (*abl. ile*), -in içinde, -de, -da; (*acc. ile*), -e, -e doğru, içine, içine doğru
inane, -is, n., boşluk, yokluk
inanimus, -a, -um, adj., cansız
inanis, -e, adj., boş
incendium, -ii, n., ateş, yangın; büyük yangın, infilak
incendo, -dere, -di, -sum, v. geçl., yakmak, ateşe vermek, tutuşturmak
inceptus, -us, m., başlama, girişme, girişim, başlangıç
incertus, -a, -um, adj., kesin olmayan, belirsiz, şüpheli, kuşkulu
incido, -cidere, -cidi, -casum, v. geçz., içine veya üstüne düşmek, üzerine yağmak; karşılaşmak, denk gelmek, rastlamak; olmak, vuku bulmak
incipio, -cipere, -cepi, -ceptum, v. geçl., geçz., bir şeyin başlangıcı olmak; başlamak, girişmek
incoho, -are, -avi, -atum, v. geçl., geçz., bir şeyin temelinde yatmak, başında yer almak, başlangıcı olmak, başlatmak, ön ayak olmak; başlamak, girişmek
incola, -ae, m./f., yerli; bir yerin veya ülkenin yerlisi, sakini
incredibilis, -e, adj., inanılmaz, imkânsız
indico, -are, -avi, -atum, v. geçl., işaret etmek, göstermek, bildirmek, ifşa etmek, belirtmek, dile getirmek, bahsetmek, ima etmek
indigeo, -ere, -ui, v. geçz., gereksinmek, ihtiyaç duymak, muhtaç olmak, yoksunluğunu çekmek; şiddetle arzulamak
induco, -ducere, -duxi, -ductum, v. geçl., içeri götürmek, içine sevk etmek; harekete geçirmek, kışkırtmak, ayartmak, baştan çıkarmak
induo, -uere, -ui, utum, v. geçl., giydirmek, kuşandırmak
indutus, -a, -um, adj., elbiseli, giysili, giyinik
ineluctabilis, -e, adj., kaçınılmaz
inertia, -ae, f., tembellik, miskinlik
infans, -antis, adj., bebek, konuşma yetisini henüz kazanmamış
infans, -antis, m./f., bebek, küçük çocuk
infelix, -icis, adj., mutsuz, şanssız, bahtsız, talihsiz
infestus, -a, -um, adj., güvenilmez, tehlikeli, saldırgan, düşman
infinitas, -atis, f., sonsuzluk, sınırsızlık, ebediyet

infinitum, -i, n., sınırsızlık, sonsuzluk; sayıca ya da miktarca sonsuz olan, sayısız olan; sayılamaz olan; belirsiz olan, kesin olmayan; süresiz olan, sonsuz olan; (*gram.*) belirsiz ya da belgisiz kelime

infinitus, -a, -um, adj., sınırları olmayan, sınırlanmamış, sınırsız; sonu olmayan, sonsuz, uçsuz bucaksız; süresiz; ölümsüz

infirmitas, -atis, f., güçsüzlük, zayıflık, zaaf

infirmus, -a, -um, adj., güçsüz, kuvvetsiz, zayıf, çürük

ingenium, -i (-ii), n., yaradılış, fıtrat; eğilim, karakter, mizaç; bilgelik, zekâ, deha

ingens, -entis, adj., kocaman, koskoca, çok büyük, cesim, muazzam; uçsuz bucaksız, engin; **mare ingens**: uçsuz bucaksız deniz, engin deniz

ingredior, -edi, -essus, v. dep., geçz., geçl., içeri veya içine girmek; yürümek, ilerlemek

inguen, -inis, n., kasık

inimicitia, -ae, f., düşmanlık, husumet, nifak

inimicus, -a, -um, adj., düşman, hasım

initium, -i (-ii), n., başlangıç; köken, öğe, ilk ilke

iniuria, -ae, f., haksızlık, adaletsizlik, zorbalık; zarar, ziyan

innocentia, -ae, f., masumiyet

inops, -opis, adj., yoksul, fakir, muhtaç, aciz

inquam, v. eks., söylüyorum, diyorum

insania, -ae, f., delilik, çılgınlık

insanio, -ire, -ivi, -itum, v. geçz., delirmek, çıldırmak, aklını yitirmek

inscribo, -bere, -psi, -ptum, v. geçl., üzerine yazmak, taşa kazımak

insector, -ari, -atus, v. dep., geçl., peşine düşmek; sözle saldırmak, küfür etmek, sövüp saymak

insequor, -qui, -cutus, v. dep., geçl., izlemek, takip etmek, peşine düşmek

insidiae, -arum, f., (*çoğ.*) tuzak, pusu; hainlik, ihanet; **insidias facere**: pusu kurmak

insidior, -ari, -atus, v. dep., geçz., pusuya yatmak, pusuda beklemek

insipiens, -entis, adj., aklı başında olmayan, akılsız

instituo, -uere, -ui, -utum, v. geçl., kurmak, tesis etmek; inşa etmek, dikmek; meydana getirmek, oluşturmak

insto, -stare, -stiti, -statum, v. geçz., içinde veya üzerinde durmak

instructus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), donanımlı, tedarikli

instrumentum, -i, n., alet edevat, araç gereç, donanım, teçhizat

insula, -ae, f., ada

intactus, -a, -um, adj., dokunulmamış, el sürülmemiş; elle dokunulmayan, ele gelmeyen

intellectus, -us, m., akıl, zihin, kavrayış gücü

intellegens, -entis, adj., (*praes. part.*) akıllı, zeki

intellego (intelligo), -legere, -lexi, -lectum, v. geçl., görmek, anlamak, kavramak, idrak etmek; bilmek, bilgisine sahip olmak; kastetmek, demek istemek

intemperantia, -ae, f., aşırılık, ölçüsüzlük

inter, praep., (*acc. ile*), arasında, aralarında, ortasında, arada, arasına, araya; zarfında, süresince, boyunca, esnasında, sırasına, iken, müddetçe, süresi boyunca, -de, -da

intercedo, -cedere, -cessi, -cessum, v. geçz., araya girmek, arada olmak

interdum, adv., zaman zaman, bazen, arada bir, ara sıra

interficio, -ficere, -feci, -fectum, v. geçl., öldürmek, katletmek

interiectio, -onis, f., (*gram.*), ünlem

interim, adv., bu arada, bu sırada, bu esnada

interrogo, -are, -avi, -atum, v. geçl., sormak, sorup soruşturmak, ağzını aramak veya yoklamak

intra, praep., (*acc. ile*), içinde, arasında, bünyesinde, dahilinde, içerisinde, kapsamında, içeride, zarfında, süresi içinde

intro, -are, -avi, -atum, v. geçl., geçz., içine girmek, içeri girmek; içine işlemek, nüfuz etmek

intueor, -eri, -itus, v. dep., geçl., bakmak, seyretmek, dikkatle bakmak, gözetlemek

inundo, -are, -avi, -atum, v. geçl., geçz., taşmak, sel basmak

inusitatus, -a, -um, alışılmadık, sıra dışı

invado, -dere, -si, -sum, v. geçl., içine girmek; saldırmak, istila etmek, işgal etmek, zaptetmek
invalidus, -a, -um, adj., zayıf, güçsüz
inveho, -here, -xi, -ctum, v. geçl., içeri taşımak, getirmek, taşıyıp getirmek, sürükleyip getirmek
invenio, -venire, -veni, -ventum, v. geçl., bulmak, buluş yapmak, keşfetmek, icat etmek
investigo, -are, -avi, -atum, v. geçl., izinden gitmek, izini sürmek, araştırmak, incelemek, keşfetmek, ortaya çıkarmak
invideo, -videre, -visi, -visum, v. geçl., kıskanmak, çekememek, haset etmek
invidia, -ae, f., haset, kıskançlık
invidus, -a, -um, adj., kıskanç
invitus, -a, -um, adj., isteğine karşı, istemeden, gönülsüz, rızasız
involvo, -vere, -vi, -utum, v. geçl., yuvarlamak; sarmak, sarıp sarmalamak, içine almak, kapsamak, ihtiva etmek
iocor, -ari, -atus, v. dep., geçz., geçl., şaka yapmak
iocus, -i, m., şaka, latife
Ionicus, -a, -um, adj., Ionia'yla ilgili, Ionia'ya ilişkin veya ait, Ionialı; **Ionici, -orum, m.**, Ionialılar, Ionialı düşünürler
ipse, ipsa, ipsum, pron., bizzat kendisi, şahsen o
ira, -ae, f., öfke, gazap
irascor, irasci, iratus, v. dep., geçz., kızmak, öfkelenmek, gazaba gelmek
iratus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), sinirlenmiş, sinirli, asabi, kızdırılmış, kızgın, çok öfkeli, öfkeden kudurmuş
irrigo, -are, -avi, -atum, v. geçl., sulamak
is, ea, id, pron., (*ille zamirinden daha hafif vurgulu*), o
iste, ista, istud, pron., şu
istuc, adv., şuraya, şu yöne
ita, adv., öyle, böyle, şöyle, bu suretle, o kadar
Italia, -ae, f., İtalya
Italicus, -a, -um, adj., İtalya'yla ilgili, İtalya'ya ait; İtalyan
itaque, bağ., böylece, bu yüzden, uygun olarak
iter, itineris, n., yolculuk, sefer, seyahat
iterum, adv., bir daha, tekrar; defalarca, tekrar tekrar
iubeo, iubere, iussi, iussum, v. geçl., emir vermek, emretmek, buyurmak; istemek, talep etmek
iucundus, -a, -um, adj., hoş, güzel, keyifli, zevkli, haz içeren; **iucundior, -ius** (*üst. der.*), daha hoş, daha tatlı; **iucundissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok hoş, çok tatlı
iudex, -icis, m., hâkim, yargıç
iudicium, -i (-ii), n., karar, hüküm, yargı
iugulum, -i, n., boyun kemiği, boyun, boğaz, gırtlak, imik
Iugurtha, -ae, m., Numidia kralı Micipsa'nın ardılı
Iulius, -a, -um, adj., Temmuz ayı
Iulius, -i, m., bir Romalı soyadı
iungo, iungere, iunxi, iunctum, v. geçl., birleştirmek, bir araya getirmek; boyunduruğa vurmak
Iunius, -a, -um, adj., Haziran ayı
Iuno, -onis, f., Iupiter'in eşi; Roma devletinin koruyucusu ve tanrıçaların kraliçesi; kadınların koruyucu tanrıçası
Iunonius, -a, -um, adj., Iuno'ya ait, Iuno'nun
Iupiter, Iovis, m., tanrıların babası; günün, ışığın, gökyüzünün tanrısı; devletin ve yasalarının koruyucusu; baş tanrı
iurisprudentia, -ae, f., hukuk
iuro, -are, -avi, -atum, v. geçz., yemin etmek, ant içmek, ahd etmek
ius, iuris, n., hak, adalet, yasa, hukuk; mahkeme
iustitia, -ae, f., adalet
iuvenca, -ae, f., yavru inekler
iuvencus, -i, m., genç boğa
iuvenis, -is, m./f., genç; delikanlı, genç kız
Iuventas, -atis, f., *bkz.* Hebe
iuventus, -utis, f., gençlik
iuvo, iuvare, iuvi, iutum, v. geçl., yardım etmek, imdadına koşmak

Kalendae, -arum, f., ayın ilk günü

Labienus, -i, m., Romalı erkek adı

labor, -oris, m., emek, gayret, çaba; zahmet, çile; **laborem suscepere**: çalışmak, emek sarf etmek

laboriosus, -a, -um, adj., emek gerektiren, zor; yorucu, bıktırıcı; yorgun, yılgın, başı belada

laboro, -are, -avi, -atum, v. geçz., çalışmak, çabalamak, emek sarf etmek, zahmet etmek, iş görmek; zahmete girmek, sıkıntılara katlanmak, çile çekmek

labrum, -i, n., dudak

lac, lactis, n., süt

Lacedaemon, -onis, f., Sparta'nın en önemli kenti; **Lacedaemonius, -a, -um, adj.,** Lacedaemon'la ilgili, Lacedaemonlu; **Lacedaemoniorum gens:** Lacedaemon halkı; **Lacedaemonii, -orum, m.,** Lacedaemonlular

lacerna, -ae, f., Romalı erkeklerin, kadınların veya askerlerin uzun kollu bir *tunica* ya da *toga* üzerine giydikleri ve sağ omza bir *fibula*yla (iğne, toka) tutturdukları bir çeşit pelerin ya da harmani

lacero, -are, -avi, atum, v. geçl., parçalamak, parçalara ayırmak, paramparça etmek

lacertus, -i, m., kolun üstteki kaslı bölümü, üst kol

lacrima, -ae, f., gözyaşı

lacrimo, -are, -avi, -atum, v. geçz., ağlamak, gözyaşı dökmek

lacus, -us, m., göl

laena, -ae, f., vücudu sıcak tutmak için kalın yünlü kumaştan yapılan bir çeşit harmani

Laertius, -a, -um, adj., Kilikya'da bir liman şehri olan Laertes'te doğan, Laertesli

laetitia, -ae, f., kontrol edilemez sevinç, mutluluk, haz, neşe

laetus, -a, -um, adj., mutlu, sevinçli, neşeli, şen; **laetior, -ius** (*üst. der.*), daha mutlu; **laetissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en mutlu

laevus, -a, -um, adj., sol, sol tarafta

lapis, -idis, m., taş

lararium, -i, n., Roma evinde, evin koruyucu tanrıları Lares'in tasvirlerinin bulunduğu şapel

Lares, -um (-ium), m., (tek. **Lar, Laris, m.**), evin koruyucu tanrıları

lateo, -ere, -ui, v. geçz., gizlenmek, saklanmak, gözden uzak olmak

Latinus, -a, -um, adj., Latium'la ilgili, Latium'a ilişkin veya ait, Latin; **Latini, -orum, m.,** Roma'nın kurulduğu eski İtalya toprakları olan Latium'un yurttaşları, Latium halkı, Latinler; **Latine, adv.,** Latince

latrina, -ae, f., tuvalet

latro, -are, -avi, -atum, v. geçz., havlamak

latro, -onis, m., eşkıya, haydut

latus, -eris, n., böğür

laudo, -are, -avi, -atum, v. geçl., övmek, methetmek, takdir etmek

laus, laudis, f., övgü, methiye

lautumiae, -arum, f., taş ocağı

Lebinthos (-us), -i, f., Sporad adalarından biri

lectio, -onis, f., ders

lectus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), okunan, okunmuş olan

legatus, -i, m., elçi

legens, -entis, adj., (*praes. part.*), okuyan

legio, -onis, f., piyade ve süvarilerden oluşan askeri birlik, lejyon

legionarius, -a, -um, adj., lejyonla ilgili

legionarius, -i, m., lejyoner, asker

lego, legere, legi, lectum, v. geçl., okumak

lenio, -ire, -ii (-ivi), -itum, v. geçl., geçz., yumşatmak, yumuşak hale getirmek; yatıştırmak, teskin etmek, sakinleştirmek

Lentulus, -i, m., bir Romalı soyadı

leo, -onis, m., aslan; Aslan burcu

Lepidus, -i, m., bir Romalı soyadı

Lesbos (-us), -i, f., Ege denizinde yer alan ünlü ada

Leucippus, -i, m., Zenon'un öğrencisi olan ünlü Yunan filozof

levamentum, -i, n., teselli

levis, -e, adj., hafif; **levior, -ius** (*üst. der.*), daha hafif; **levissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en hafif

leviter, adv., hafif bir şekilde; **levius** (*üst. der.*), daha hafif bir şekilde; **levissime** (*en üst. der.*), çok hafif bir şekilde

lex, legis, f., kanun, yasa
Libanus, -i, m., özel isim
libenter, adv., memnuniyetle, zevkle, seve seve, canı gönülden
liber, -era, -erum, adj., özgür, hür, serbert
Liber, -eri, m., şarap tanrısı, Bacchus
liber, -ri, m., kitap
liberi, -orum, m., (*çoğ.*), çocuklar
libero, -are, -avi, -atum, v. geçl., özgürlüğüne kavuşturmak, serbest bırakmak, salıvermek, özgürleştirmek, özgür bırakmak, azad etmek
libertas, -atis, f., özgürlük, serbestlik, hürlük, hürriyet
licet, -cuit, -citum est, şhsz., izin verilir, caizdir, yasaldır
licet, bağ., her ne kadar, bile, gerçi, olmasına rağmen, olduğu halde, olmakla birlikte, velev ki, halbuki
lignum, -i, n., odun
lilium, -ii, n., zambak
limen, -inis, n., eşik; kapı, giriş
limus, -i, m., çamur, balçık
lingua, -ae, f., dil, lisan; **Lingua Latina**: Latin dili, Latince
linteum, -i, n., keten, keten kumaş; yelken bezi, yelken
littera, -ae, f., harf; **litterae, -arum, f.**, (*çoğ.*), alfabe; mektup; eser; edebiyat; **litterarum scientia**: edebi bilgi; **litterarum studia**: edebi çalışmalar
litterator, -oris, m., okuma yazma öğreten kişi, ilkokul öğretmeni
litus, -oris, n., kıyı, sahil
lividus, -a, -um, adj., kurşuni, kurşun mavisi
locus, -i, m., yer, mekân; tiyatroda oturacak yer; yabancı elçilere kalmaları için ayrılan yer, geçici mesken, han, oda, pansiyon, konukevi vs; ölünün yattığı yer, mezar; tartışma veya düşünce konusu, nokta, mesele, konu başlığı ya da bölümü; herhangi bir şey için fırsat, zaman, yer; rütbe, derece, görev, konum, yer; **loci**: (*çoğ.*) kanıtın dayandığı temeller, kanıtların dayandıkları ya da doğduklarını ana noktalar; **loci communes**: genel savlar, argümanlar, kanıtlar, ispatlar, deliller
logica, -ae (logice, -es), f., mantık
longe, adv., fazlasıyla, ziyadesiyle
longinquus, -a, -um, adj., uzak; **longinquior, -ius** (*üst. der.*), daha uzak; **longinquissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok uzak
longus, -a, -um, adj., uzun; **longior, -ius** (*üst. der.*), daha uzun; **longissimus, -a -um** (*en üst. der.*), çok uzun, upuzun
loquor, loqui, locutus, v. dep. geçz., konuşmak, söylemek, demek, ifade etmek
lotus, -us, m., yıkanma, banyo etme
Lucifer, -feri, m., sabah yıldızı, Venus
Lucilius, -i, m., özel isim
Lucius, -i, m., özel isim
Lucretius, -i, m., özel isim
ludo, -dere, -si, -sum, v. geçz., oynamak, eğlenmek, şakalaşmak, gülüp oynamak, oyun oynamak
ludus, -i, m, oyun, eğlence; ilkokul; gladyatör okulu; **ludi magister**: ilkokul öğretmeni
lumen, -inis, n., ışık, kandil
luna, -ae, f., ay
lupus, -i, m., kurt
lux, lucis, f., ışık; güneşin ve başka gök cisimlerinin ışığı; parlak cisimlerin ışığı; gün ışığı; göz; ışığın kaynağı
luxuria, -ae, f., lüks, aşırılık, israf
Lycurgus, -i, m, Spartalı ünlü kanun koyucu
lympha, -ae, f., su
lyra, -ae, f, lir
Lysander, -dri, m., Spartalı ünlü komutan

Macedonia, -ae, f., Makedonya
Macedonicus, -a, -um, adj., Makedonya'yla ilgili, Makedonya'ya ilişkin veya ait; Makedonyalı
maculosus, -a, -um, adj., kirli, pis, lekeli
maereo, -ere, v. geçz., dertlenmek, üzülmek, kederlenmek
maeror, -oris, m., dert, keder, üzüntü, gam
maestus, -a, -um, adj., üzgün, hüzünlü, kederli
magister, -tri, m., hoca, öğretmen
magistratus, -us, m., yüksek dereceli memurluk; devlet dairesi; yargıçlık
Magna Mater, *bkz.* Cybele

magnes, -etis, m., mıknatıs; **magnes lapis**: mıknatıs taşı
magnitudo, inis, f., büyüklük, irilik
magnopere, adv., fazlasıyla, çok fazla; **magis** (*üst. der.*), daha fazla, daha çok; **maxime** (*en üst. der.*), çok fazla, en çok
magnus, -a, -um, adj., büyük, koca, kocaman, yüce, fazla, çok fazla; (*ün bakımından*) büyük, ünlü; **maior, -ius** (*üst. der.*), daha büyük; **maximus, -a, -um** (*en üst. der.*), en büyük
Magus, -i, m., Pers rahibi, Magus
Maius, -i, m., Mayıs ayı
malacia, -ae, f., denizde sakinlik, sütlimanlık
male, adv., kötü bir şekilde
malo, malle, malui, v. geçl., seçmek, tercih etmek
malum, -i, n., elma
malum, -i, n., kötü olan herhangi bir şey, kötülük, fenalık, bela, afet, talihsizlik
malus, -a, -um, adj., kötü; **peior, -ius** (*üst. der.*), daha kötü; **pessimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en kötü
mamma, -ae, f., meme
mane, adv., sabahleyin
maneo, -ere, -si, -sum, v. geçz., kalmak, beklemek; sürmek, sürüp gitmek
manus, -us, f., el
Marcus, -i, m, Romalı erkek ismi
mare, -is, n., deniz; **Mare Mediterraneum**: Akdeniz **Mare Medium (Internum)**; **Mare Nostrum**: Akdeniz (iç deniz), denizimiz, bizim deniz; **Mare Oceanus**: Atlantik (Atlas Okyanusu); **Mare Superum**: Adriyatik; **Mare Inferum**: Etrüsk Denizi
Maria, -ae, f., Romalı kadın adı; İsa'nın annesinin adı, Meryem
maritus, -i, m., koca
Mars, Martis, m., savaş tanrısı
Martius, -ii, m., (*savaş tanrısı Mars'*ın adından dolayı) Mart ayı
mater, -tris, f., anne, ana; üretici neden, köken, kaynak, temel
materia, -ae (materies, -ei), f., malzeme, madde
mathematica, -ae, f., matematik
mathematicus, -a, -um, adj., matematikle ilgili, matematiğe ilişkin veya ait, matematiğe özgü
mathematicus, -i, m., matematikçi
matrimonium, -ii, n., evlilik
mature, adv., zamanında, vaktinde
maturo, -are, -avi, -atum, v. geçl., olgunlaştırmak, olgun hale getirmek
maturus, -a, -um, adj., olgun, olmuş
matutinus, -a, -um, adj., sabahla ilgili, sabaha ait; **matutina tempora**: sabah saatleri
maxime, adv., en çok, pek çok, son derece, fazlasıyla, özellikle, bilhassa
meatus, -us, m., devinim, hareket; **meatus animae**: nefes alıp verme, horlama
mediaevalis, -is, m./f., ortaçağ
medicina, -ae, f., hekimlik, tıp; ilaç, çare, deva
meditatio, -onis, f., düşünce, fikir
medius, -a, -um, adj., orta, ortadaki, ortada bulunan
mehercules, ünl., tanrı aşkına
mel, mellis, n., bal
Melissus, -i, m., Samoslu bir filozof
Melita, -ae (Melite, -es), f., Malta adası
memini, -isse, v. geçz., anımsamak, hatırlamak; anmak, zikretmek
memoria, -ae, f., anı, hatıra; hafıza, bellek
mendax, -dacis, adj., yalan söyleyen, yalancı
mens, mentis, f., zihin; ruh, gönül; bilinç; akıl, zekâ; duygu, düşünce, amaç, niyet; cesaret
mensa, -ae, f., masa; üstü masa örtüsüyle örtülü sedirler
mensis, -is, m., ay
mentior, -iri, -itus, v. dep., geçz., yalan söylemek, aldatmak, kandırmak
mentum, -i, n., çene
mercator, -oris, m., tüccar
Mercurius, -ii, m., tanrıların habercisi; ticaretin ve kazancın, ayrıca tüccarların ve seyyahların koruyucu tanrısı
mereo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., layık olmak, hak etmek
meridies, -ei, m., gün ortası, öğle vakti, öğlen
metaphysica, -ae, f., metafizik

Metella, -ae, f., özel isim
metuo, -uere, -ui, -utum, v. geçl., korkmak, çekinmek, endişe etmek
metus, -us, m., endişe, korku
meus, -a, -um, pron., bana ait, benim, benimki
Midas (Mida), -ae, m., Phrygia kralı
miles, -itis, m./f., bir asker; asker, ordu
Milesius, -a, -um, adj., Miletos'la ilgili, Miletoslu; **Milesii, -orum, m.**, Miletoslular
Miletus (-tos), -i, f., Miletos liman şehri
milia, milium, n., (*sayı*) bin
milies, adv., (*sayı*) bin kez
militia, -ae, f., askerlik hizmeti; **militiae** (*loc.*): askerlikte; savaşta
milito, -are, -avi, -atum, v. geçz., savaşmak
millesimus, -a, -um, adj., bininci
Milo, -onis, m., bir erkek ismi
Miltiades, -is, m., Atinalı ünlü komutan
Minerva, -ae, f., bilgelik tanrıçası, zanaatkârlığın ve sanatın koruyucu tanrıçası; ayrıca şiirin, tıbbın, ticaretin, dokumanın, örgü örmenin ve bakireliğin koruyucu tanrıçası
minime, adv., asla, hiç, hiçbir şekilde, hiç de değil
minister, -tri, m., hizmetkâr
minor, -ari, -atus, v. dep. geçl., tehdit etmek
minuo, -uere, -ui, -utum, v. geçl., küçültmek, ufaltmak, azaltmak, zayıflatmak
mirabilis, -e, adj., şaşırtıcı, hayret verici, mucizevi
miraculum, -i, n., mucize
miror, -ari, -atus, v. dep. geçl., şaşırmak, hayret etmek
mirus, -a, -um, adj., şaşırtıcı, hayret verici, mucizevi
misceo, -scere, -scui, -xtum, v. geçl., karıştırmak
Misenum, -i, n., Campania'da yer alan bir liman kenti; **Miseni** (*loc.*): Misenum'da
miser, -era, -erum, adj., zavallı, sefil durumda; **miserior, -ius** (*üst. der.*), daha zavallı; **miserrimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok zavallı, en zavallı
misere, adv., zavallı bir şekilde
misereo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., geçz., acımak, merhamet etmek
misericordia, -ae, f., merhamet, acıma
misericors, -cordis, adj., şefkatli, merhametli, yumuşak kalpli
mitto, mittere, misi, missum, v. geçl., göndermek, yollamak
modeste, adv., ölçülü veya ihtiyatlı bir şekilde
modestus, -a, -um, adj., ölçülü, ihtiyatlı, mutedil
modus, -i, m., tavır
molestus, -a, -um, adj., sıkıcı, bıktırıcı, usandırıcı
mollis, -e, adj., yumuşak, esnek
monens, -entis, adj., (*praes. part.*), uyaran, ikaz eden
moneo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., hatırlatmak, uyarmak, ikaz etmek, öğüt vermek, yol göstermek
monitus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), uyarılan, uyarılmış olan
mons, -tis, m., dağ
monstro, -are, -avi, -atum, v. geçl., göstermek, işaret etmek
mora, -ae, f., gecikme, erteleme; ara, fasıla, süre
moralitas, -atis, f., ahlak, ahlaklılık
morbus, -i, m., hastalık, maraz
morior, mori, mortuus, v., dep., ölmek
moror, -ari, -atus, v., dep., durmak, oyalanmak, soluklanmak, dinlemek için durmak, mola vermek, gecikmek, geç kalmak
mors, mortis, m., ölüm, akıbet; ceset; cinayet sonucu dökülen kan; ölüme yol açan şey, öldürücü silah
mortalis, -e, adj., ölümlü, fani
mortifer, -era, -erum, adj., ölümcül, öldürücü
mortuus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), ölmüş, ölü
mos, moris, m., âdet, görenek; töre; örf, gelenek; mizaç, eğilim, huy
motus, -us, m., hareket
moveo, movere, movi, motum, v. geçl., geçz., harekete geçirmek, sallamak, sarsmak; harekete geçmek, hareket etmek, kımıldamak, etkilemek
mox, adv., birazdan, hemen ardından

mulier, -eris, f., kadın; eş, zevce
mulsum, -i, n., ballı şarap
multum, adv., çok; **plus** (*üst. der.*), daha çok; **plurimum** (*en üst. der.*), en çok
multus, -a, -um, adj., çok, birçok, pek çok; **plus, plus** (*üst. der.*), daha çok; **plurimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en çok
mundus, -i, m., dünya, yeryüzü; insanlık; (*öte dünyaya karşılık*) bu dünya
munimentum, -i, n., siper
munio, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., tahkim etmek, sağlamlaştırmak
munus, -eris, n., armağan, hediye
murus, -i, m., duvar, sur
mus, muris, m./f., fare, sıçan
musa, -ae, f., esin perisi
musica, -ae (musice, -es), f., müzik sanatı, müzik
mustela, -ae, f., gelincik
mutabilis, -e, adj., değişebilir, değişken
muto, -are, -avi, -atum, v. geçl., geçz., bir yerden bir yere hareket etmek, yer değiştirmek; renk değiştirmek; daha iyi ya da daha kötü bir şeye dönüştürmek; bir şeyi değiştirmek; değişmek, dönüşmek
mythos, -i, m., mitos, masal, mit, halk hikâyesi

nam, bağ., çünkü, zira
narro, -are, -avi, -atum, v. geçzl., anlatmak, aktarmak, nakletmek, rivayet etmek
nascor, nasci, natus, v. dep. geçz., doğmak, dünyaya gelmek
nasus, -i, m., burun
nato, -are, -avi, -atum, v. geçz., geçl., yüzmek
natura, -ae, f., doğa, tabiat; cevher, öz, töz; **natura:** doğuştan; doğası gereği, tabiatı gereği; **secundum naturam:** doğaya göre, doğaya uygun olarak
naturalis, -e, adj., doğal, tabii
natus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), doğmuş olan; **natus est:** doğdu
natus, -us, m., doğma, dünyaya gelme, doğum, tevellüt, yaş; **natu**: yaş bakımından, yaşça
nauta (navita), -ae, m., denizci, gemici
navis, -is, f., gemi; **navem solvere:** yelken açmak, denize açılmak
-ne, bağ., (*soru eki; genellikle açık bir soru sorar; soru soranın zihninde olumlu ya da olumsuz bir cevap beklentisi olmaz*) -mi, -mı; (*dolaylı soru*) -dığını, -mayıp -madığını
ne, adv., bağ., (*olumsuzluk eki*) hayır, yok, değil
nec, ***bkz.*** **neque**
necessario, adv., zorunlu olarak, mecburen
necessarius, -a, -um, adj., zorunlu, zaruri, mecburi, elzem
necesse, n., adj., zorunlu, gerekli, elzem; **necesse est**: zorunludur, icap eder, mecburidir, gerekir
necessitas, -atis, f., zorunluluk, gereklilik, mecburiyet; doğa kanunu ya da doğa yasası; kaçınılmaz kader
neco, -are, -avi, -atum, v. geçl., öldürmek, katletmek, canını almak, kılıçtan geçirmek
nectar, -aris, n., tanrı içeceği, nectar
nefas, n., çekmz., tanrısal yasaya karşı olan şey; dinsel anlamda caiz olmayan şey; **dies nefasti**: günlük işlerin, resmi toplantıların vs ertelendiği günler; **nefas est:** caiz değildir, uygun değildir, dinen yasaktır
negatio, -onis, f., yadsıma, yalanlama, inar etme; inkar, tekzip
neglego, -egere, -exi, -ectum, v. geçl., önemsememek, hafife almak, kulak arkası etmek, ilgilenmemek, ihmal etmek, umursamamak
nego, -are, -avi, -atum, v. geçl., yadsımak, reddetmek, inkar etmek, yalanlamak, tekzip etmek; yasaklamak, engel olmak, mahal vermemek
negotium, -ii, n., iş, uğraş, meşgale
nemo, -inis, m./f., kimse, hiç kimse
nepos, -otis, m./f., torun
Neptunus, -i, m., denizlerin tanrısı; ayrıca deniz savaşlarının koruyucu tanrısı
neque (nec), adv., bağ., (*olumsuzluk bildirir*) değil, de değil; **neque (nec) . . . neque (nec):** ne . . . ne de

nequeo, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçz., yapamamak, elinden gelmemek, muktedir olamamak

nescio, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., geçz., bilmemek, haberi olmamak, bihaber olmak; **nescio quis**: bilinmeyen birisi, kimbilir kim, ismi lazım değil

neuter, -tra, -trum, adj., ikisinden hiçbiri, ne bu ne öteki, hiçbiri

niger, -gra, -grum, adj., kara, siyah; **nigrior, -ius** (*üst. der.*), daha kara; **nigerrimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en kara

nihil (nil), çekmz., n., hiç, hiçbir şey

nihilum (nilum) -i, n., hiç, hiç olan, hiçlik, hiç olma durumu; bir şeyin gerçekte varolmayışı, yokluk

nil, ***bkz.*** **nihil**

Nilus, -i, m., Nil nehri

nimis, adv., aşırı, pek fazla

Niobe, -es, f., Tantalos'un kızı ve Thebai kralı Amphion'un karısı

nisi, bağ., (*olumsuz şart cümlesi*) -madıkça, -medikçe, olmadığı takdirde, eğer olmazsa

nitor, -oris, m., parlaklık, parıltı, ışıltı

nitrosus, -a, -um, adj., (*su*) alkali

niveus, -a, -um, adj., kar beyazı, saf beyaz

nobilitas, -atis, m., asalet, soyluluk

noceo, -cere, -cui, -citum, v. geçl., zarar vermek, incitmek, yaralamak

nocivus, -a, -um, adj., zarar veren, tahrip edici, öldürücü

noctu, adv., geceleyin, gece vakti, geceleri

nolo, nolle, nolui, v. geçz., geçl., istememek, arzu etmemek, gönlü olmamak

nomen, -inis, n., ad, isim

nomino, -are, -avi, -atum, v. geçl., adlandırmak, ad vermek, isim koymak

non, adv., (*olumsuzluk bildirir*) hayır, değil

Nonae, -arum, f., Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim aylarının 7. günü, diğer ayların 5. günü

nonaginta, çekmz., adj., (*sayı*) doksan

nondum, adv., henüz değil, daha değil

nonus, -a, -um, adj., (*sayı*) dokuzuncu

nos, pron., biz; **nobiscum**: bizimle birlikte

nosco, noscere, novi, notum, v. geçl., bilmek, tanımak, aşina olmak, bilgi sahibi olmak, bilgisi veya malumatı olmak

noster, -tra, -trum, pron., bize ait, bizim, bizimki

notio, -onis, f., kavram, nosyon, genel tasarım; düşünce, fikir

novem, adj., (*sayı*) dokuz

November, -bris, adj., Kasım ayı

noveni, -ae, -a, adj., dokuzar

noverca, -ae, f., üvey anne, cici anne, analık

novies (noviens), adv., dokuz kez, dokuz defa

novus, -a, -um, adj., eski olmayan, yeni; taze; tuhaf, garip, işitilmemiş, aykırı, alışılmadık, tecrübe edilmemiş, hiç yaşanmamış, ilk kez olan

nox, noctis, f., gece

nubes, -is, f., bulut

nudus, -a, -um, adj., çıplak

nullus, -a, -um, adj., hiç, hiçbir; **nullo modo**: hiçbir şekilde; **nulla ratione**: hiçbir şekilde

num, adv., (*soru; olumsuz yanıt bekler*) mi acaba; olup olmayacağını

numero, -are, -avi, -atum, v. geçl., saymak, sıralamak

numerus, -i, m., sayı

numquam (nunquam), adv., asla, kesinlikle, katiyen, hiç, hiçbir zaman,

nunc, adv., şimdi, şu anda, şu ara, şu sıra

nunquam, ***bkz.*** **numquam**

nuntio, -are, -avi, -atum, v. geçl., haber vermek, bildirmek, duyurmak

nuntium, -i, n., haber, havadis

nuntius, -i, m., haberci, ulak

nuto, -are, -avi, -atum, v. geçz., başını öne eğmek, sallamak; salınmak, sallanmak

nympha, -ae, f., su perisi, deniz perisi; ağaçların, koruların, ormanların, nehirlerin ve dağların perisi

O, ünl., (*sevinç ve* şaşkınlık ifadesi olarak), Ah! Vay!

ob, praep., (*acc. ile*), -den dolayı, -den ötürü, dolayısıyla, -dığı için, yüzünden, namına, hesabına, sebebiyle

obeo, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., -e doğru gitmek, karşılaşmak; üzerine almak, atılmak

obnoxius, -a, -um, adj., uysal, itaatkâr; mecbur, yazgılı
obscurus, -a, -um, adj., karanlık, gizemli, sırlı
obsideo, -sidere, -sedi, -sessum, v. geçl., kuşatmak, ablukaya almak
obsisto, -stere, -stiti, -stitum, v. geçz., karşı durmak, direnmek, engellemek
obsto, -are, -iti, -atum, v. geçz., karşısına dikilmek, yolunda durmak, engellemek, alıkoymak
obstruo, -ere, -xi, -ctum, v. geçl., karşısına bina dikmek; yolunu kesmek, engel olmak
obversor, -ari, -atus, v. dep., geçz., önünde gezinip durmak, gelip geçmek
obviam, adv., -e doğru, -e karşı, engel olacak biçimde
occasus, -us, m., (*gök cisimleri*), alçalma, çökme, batma; **occasus solis**: güneşin batışı, gün batımı
occido, -dere, -di, -sum, v. geçl., öldürmek, katletmek; **occidere se**: kendini öldürmek, intihar etmek
occupo, -are, -avi, atum, v. geçl., zaptetmek, ele geçirmek, istila etmek; önceden davranmak, önceden yapmak
octavus, -a, -um, adj., sekizinci
octies (octiens), adv., sekiz kez
octo, adj., (*sayı*) sekiz
October, -bris, adj., Ekim ayı
octoni, -ae, -a, adj., sekizer
oculus, -i, m., göz
odi, odisse, osum, v. geçl., nefret etmek
odiosus, -a, -um, adj., tiksinç, iğrenç, nefret edilesi, lanetli
odor, -oris, m., koku
oeconomia, -ae, f., ekonomi
offendo, -endere, -endi, -ensum, v. geçl., gücendirmek, darıltmak, rencide etmek, incitmek
offensio, -onis, f., incitme, gücendirme
officium, -i (-ii), n., iş, görev, vazife
oleum, -i, n., yağ, zeytinyağı
olim, adv., vaktiyle, bir zamanlar
omen, -inis, n., kehanet; geleceğe dair kehanet bildiren işaret
omitto, -ittere, -isi, -issum, v. geçl., bırakmak, vazgeçmek, ihmal etmek, görmezlikten gelmek, geçmek, bir kenara bırakmak, bir kalemde geçmek, önemsememek
omnis, -e, adj., bütün, tüm, hep, hepsi, her
ontologia, -ae, f., ontoloji, varlıkbilim
ontologica, -ae, f., ontoloji, varlıkbilim
operor, -ari, -atus, v. dep., geçz., çalışmak, çabalamak, zahmet çekmek, emek vermek
opifex, -icis, m./f., zanaatkar; yaratıcı
opinatus, -us, m., düşünce, varsayım
opinio, -onis, f., fikir, düşünce, kanaat
oportet, oportuit, v. şahsz., gereklidir, gerekir, icap eder
oppidani, -arum, m., kasabada yaşayanlar, kasabalılar
oppidum, -i, n., şehir, kent, kasaba
oppleo, -ere, -evi, -etum, v. geçl., doldurmak, doldurup taşırmak
opportunus, -a, -um, adj., elverişli, uygun, münasip
oppositus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), karşıt, zıt, ters, düşman
opprimo, -imere, -essi, -essum, v. geçl., bastırmak, bastırarak ezmek, sıkıştırmak
oppugno, -are, -avi, -atum, v. geçl., hücum etmek, saldırmak, taarruza geçmek, işgal etmek
opto, -are, -avi, -atum, v. geçl., seçmek; arzulamak, beklemek, istemek, heves etmek, peşine düşmek, ümit etmek, ümit beslemek
opulentus, -a, -um, adj., zengin; **opulentior, -ius** (*üst. der.*), daha zengin; **opulentissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok zengin
opus, -eris, n., iş, çalışma; yapıt, eser, kitap; **opus esse**: gerekli olmak, icap etmek; **operam dare**: kendini adamak, kendini vermek, dikkatini vermek, dikkat kesilmek, ilgilenmek, önem vermek, iş edinmek
ora, -ae, f., kıyı
oraculum, -i, n., kehanet
oratio, -onis, f., konuşma, hitabet, nutuk, söylev; **orationem dare**: konuşma yapmak
orator, -oris, m., hatip

orbis, -is, m., dair, çember, yörünge; **orbis lacteus**: samanyolu
ordino, -are, -avi, atum, v. geçl., düzenlemek, düzene sokmak, düzenli hale getirmek
ordo, -inis, m., sıra, düzen, tertip, nizam
origo, -inis, f., kaynak, köken; sülale, soy, soy sop, aile; ata, can veren, kuran, kurucu
orior, -iri, -tus, v. geçz., (*gök cisimleri*) yükselmek, doğmak
ornamentum, -i, n., donatım, ziynet, süs
orno, -are, -avi, -atum, v. geçl., donatmak, süslemek, tezyin etmek; övmek, yüceltmek, onurlandırmak
oro, -are, -avi, -atum, v. geçl., rica etmek, istemek, yalvarmak, yakarmak, dilemek
ortus, -us, m., (*gök cisimleri*) doğma, yükselme; **ortus solis**: güneşin doğuşu, gün doğumu
os, oris, n., ağız
os, ossis, n., kemik
osculum, -i, n., öpücük
ostendo, -dere, -di, -sum (-tum), v. geçl., göstermek, teşhir etmek, arz etmek, ifşa etmek
otiosus, -a, -um, adj., devlet işlerinden elini çekmiş, serbest, boş vakti olan, sakin, inzivada
otium, -ii, n., devlet görevlerinden çekilme, inziva, boş vakit
ovis, -is, f., koyun
ovum, -i, n., yumurta

paedagogus, -i, m., çocukları okula götürüp getiren ve derslerinde yardımcı olan köle
paeninsula (pen-), -ae, f., yarımada; **Paeninsula Italica**: İtalya Yarımadası
paenitentia, -ae, f., pişmanlık, nedamet
paeniteo, -ere, -ui, v. geçl., geçz., şahsz., pişmanlık vermek; pişman olmak, üzülmek
paenula, -ae, f., Romalıların özellikle seyahatlerde, soğuk havadan ya da yağmurdan korunmak için giydikleri bir çeşit harmani, panço
pagina, -ae, f., sayfa, kitap sayfası
Palatium, -ii, n., Roma'nın yedi tepesinden biri, Palatium tepesi
palla, -ae, f., Romalı kadınların üstlerine giydikleri ve bir broşla tutturdukları giysi
pallium, -i, n., özellikle Yunan filozoflarının giydikleri, Romalıların da Yunanlar arasında bulunduklarında *tunica* üstüne giydikleri bir çeşit harmani
palma, -ae, f., avuç
Pan, Panos, m., vahşi doğanın, ormanların, dağların, çobanların tanrısı. Keçi şeklinde simgelenir; ayrıca ani ve sebepsiz korkuların (panik) yaratıcısı, avcılığın ve türkülerin tanrısı olarak da bilinir; sazları balmumuyla yapıştırarak imal ettiği çalgı, pan flütün atası sayılır.
Panaetius, -ii, m., Rodos doğumlu Stoik filozof
panegyricus, -i, m., övgü, methiye
panis, -is, m., ekmek
papae, ünl., şahane! harika! vay be!
papilla, -ae, f., göğüs ucu, meme başı
paradisus, -i, m., cennet
paratus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), hazır
parco, parcere, peperci, parsum, v. geçz., esirgemek, korumak, kıyamamak
parens, -entis, m./f., ebeveyn, ana baba
pareo, -ere, -ui, -itum, v. geçz., görünür olmak, ortada olmak, aşikâr olmak; uymak, itaat etmek, tabi olmak, boyun eğmek
paries, -etis, m., duvar
pario, parere, peperi, partum, v. geçl., doğurmak, dünyaya getirmek, hasıl etmek, meydana getirmek, neden olmak
pariter, adv., aynı şekilde, aynı ölçüde
Parmenides, -is, m., Elealı doğa filozofu
paro, -are, -avi, -atum, v. geçl., hazırlamak, hazır etmek
pars, partis, f., parça, bölüm, kısım; aza, uzuv; parti; porsiyon; taraf, kesim; **pars orationis**: cümlenin öğeleri, kelime çeşitleri
participium, -ii, n., (*gram.*) fiil-sıfat
particula, -ae, f., küçük parça, parçacık
partim, adv., kısmen
parum, adv., az, yetersiz; **minus** (üst. der.), daha az; **minime** (*en üst. der.*), en az

parvus, -a, -um, adj., küçük, az, cüzi; **minor, minus** (*üst. der.*), daha küçük; **minimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en küçük

pasco, pascere, pavi, pastum, v. geçl., beslemek, bakmak, büyütmek

passer, -eris, m., serçe

passim, adv., her yerde

pastor, -oris, m., çoban

pateo, -ere, -ui, v. geçz., açık olmak, içine girilebilir olmak; serbest olmak, erişilebilir olmak; aşikâr olmak, açık olmak, bilinmek

pater, -tris, m., baba; ata; bir felsefe okulunun kurucusu; **paterfamilias**: aile reisi; (*KL*) Tanrı; **pater patriae**: vatanın babası

patiens, -entis, adj., (*praes. part.*), dayanabilir, kaldırabilir, sabırlı, sağlam, çetin

patientia, -ae, f., sabır, sabretme, dayanma, tahammül

patior, pati, passus, v., dep. geçl., dayanmak, katlanmak, çekmek, tahammül etmek, maruz kalmak, uğramak, başından geçmek, görüp geçirmek

patria, -ae, f., vatan, ülke

patruus, -i, m., amca

paucus, -a, -um, adv., az, biraz, birkaç

paulatim, adv., azar azar, parça parça

paulo, adv., küçük, biraz, azıcık; **paulo ante**: az önce, biraz önce, demin

paulus, -a, -um, adj., az, biraz, küçük, ufak

pauper, -peris, adj., fakir, yoksul

paupertas, -atis, f., yoksulluk, fakirlik; ihtiyaç, yokluk, yetersizlik

pavor, -oris, m., korku, dehşet

pax, pacis, f., barış; **pacem petere**: barış istemek; **pace tua**: izninle

pecco, -are, -avi, -atum, v. geçz., yanlış yapmak, hata etmek, haddini aşmak, günah işlemek

pectus, -oris, n., göğüs

pecunia, -ae, f., para

pecus, -oris n., sığır, öküz

peius, adv., daha kötü bir şekilde, daha kötü, beter

pelagus, -i, n., açık deniz

Pelides, -ae, m., Peleus'un oğlu; Akhilleus

pendeo, pendere, pependi, v. geçz., asılmak, sarkmak; bağlı olmak, bağımlı olmak, tabi olmak

penetro, -are, -avi, -atum, v. geçz., içeri girmek veya süzülmek, içine girmek, nüfuz etmek

penna (pinna), -ae, f., tüy, kanat

per, praep., (*acc. ile*), boyunca, süresince; aracılığıyla, kanalıyla, suretiyle, yardımıyla, yoluyla, ile, yüzünden, sayesinde, vasıtasıyla

perceptio, -onis, f., algı, idrak

percipio, -cipere, -cepi, -ceptum, v. geçl., almak, yakalamak, kapmak; anlamak, kavramak, idrak etmek, öğrenmek

perdo, -dere, -didi, -ditum, v. geçl., bozmak, yıkmak, yok etmek, mahvetmek; harcamak, boşa geçirmek; kaybetmek, yitirmek

pereo, -ire, -ivi (-ii), itum, v. geçz., kaybolmak, yitmek, yitip gitmek, ölmek

perfectus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), tamamlanmış, bitirilmiş, yetkin, kamil, mükemmel

perficio, -ficere, -feci, -fectum, v. geçl., başarmak, yerine getirmek, tamamlamak, kemale erdirmek, sonuçlandırmak

periculum, -i, n., tehlike

peristylium, -i (-ii), n., evin içinde yer alan sütunlarla çevrili avlu, sütunlu avlu, bahçe

peritus, -a, -um, adj., deneyimli, tecrübeli, becerikli, usta

permagnus, -a, -um, adj., çok büyük, muazzam, eşsiz

permaneo, -manere, -mansi, -mansum, v. geçz., sonuna kadar kalmak, kalıcı olmak; sürmek, devam etmek

permitto, -mittere, -misi, -missum, v. geçl., bırakmak, salıvermek; izin vermek, müsaade etmek, fırsat tanımak, göz yummak

pero, -onis, m., tarım işçilerinin, askerlerin ve arabacıların giydiği, ayağı ve bilekleri saran deri bot

perpetuitas, -atis, f., ebedilik, sonsuzluk, ebediyet

Persicus, -a, -um, adj., Perslerle ilgili, Perslere ilişkin, Pers
persona, -ae, f., kişi, şahıs; maske
persuadeo, -dere, -si, -sum, v. geçl., (*dat. ile*), ikna etmek, inandırmak
pertineo, -ere, -ui, v. geçz., uzanmak, yayılmak, ulaşmak; ait olmak, ilgili veya ilişkin olmak; eğilimli olmak
perturbatio, -onis, f., ruhsal kargaşa, karmaşa
perungo, -ungere, -unxi, -unctum, v. geçl., yağla ovalamak, yağlamak, yağ sürmek
pervenio, -venire, -veni, -ventum, v. geçz., gelmek, varmak, ulaşmak, erişmek, vasıl olmak
perveterus, -a, -um, adj., çok eski, kadim
pervigilo, -are, -avi, -atum, v. geçz., bütün gece gözlerini kırpmamak, hiç uyumamak, uyanık kalmak, nöbet tutmak
pervulgo, -are, -avi -atum, v. geçl., duyurmak, ilan etmek, söylemek, bildirmek
pes, pedis, m., ayak
pessime, adv., en kötü şekilde
pessimus, *bkz.* malus
peto, -ere, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., aramak, araştırmak, sormak, istemek, dilemek, rica etmek, istirham etmek, talep etmek; peşinden koşmak, peşinden gitmek; almaya veya kapmaya çalışmak; saldırmak, hedef almak
Petrus, -i, m., özel isim
phaenomenon, -i, n., doğa olayı
Philippus -i, m., Makedonya kralı; Büyük İskender'in babası
Philolaus, -i, m., Pythagorasçı bir filozof
philosophia, -ae, f., felsefe; **prima philosophia**: ilk felsefe, metafizik
philosophicus, -a, -um, adj., felsefeyle ilgili, felsefeye ilişkin, felsefi, felsefi olarak yazılmış
philosophor, -ari, -atus, v. dep. geçz., felsefe yapmak, felsefi düşünmek
philosophus, -i, m., felsefeci, filozof, düşünür
Phoebus, *bkz.* Apollo
Phoenice, -es, f., Fenike
physica, -ae (physice, -es), f., doğa, doğa felsefesi, fizik
piceus, -a, -um, adj., zift karası
pietas, -atis, f., (tanrılara, aileye, akrabalara, vatana karşı) görev bilinci; sadakat, bağlılık, hürmet, vefa; dindarlık
piger, -gra, -grum, adj., tembel
pilus, -i, m., kıl, tüy, post
pinguis, -e, adj., şişman, semiz
pinus, -us (-i), f., çam ağacı
pirata, -ae, m., korsan
piscis, -is, m., balık
Pisistratus, -i, m., Atianlı bir tiran
pius, -a, -um, adj., ailesine, dinine, tanrılarına, inancına ve devletine bağlı olan
placeo, -cere, -cui, -citum, v. geçz., (*dat. ile*) hoşnut etmek, memnun etmek; hoşa (hoşuna) gitmek, beğenilmek; **placet mihi**: hoşuma gider, memnun olurum, bana doğru görünüyor, düşünüyorum, zannediyorum, inanıyorum; **placuit**: kararlaştırılır, belirlenir
placo, -are, -avi, -atum, v. geçl., sakinleştirmek, yatıştırmak, gazabını dindirmek, gönlünü almak
plane, adv., açıkça, kesinlikle, tümüyle, bütünüyle, gayet, oldukça, epeyce
planta, -ae, f., bitki
planus, -a, -um, adj., düz, yassı, ufki
Plato (Platon), -onis, m., Sokrates'in öğrencisi, Akademeia'nın kurucusu ünlü Yunan filozof
plausus, -us, m., alkış, övgü, beğeni
Plautus, -i, m., Romalı ünlü komedya şairi
plebs, -ei, f., halk, alt tabaka
plenum, -i, n., doluluk
plenus, -a, -um, adj., (*gen. ve abl. ile*) herhangi bir şeyle dolu, ile dolu
Plinius, -i, m., bir Romalı soyadı; **Plinius Maior**: Yaşlı Plinius
Plotinus, -i, m., Yeni-Platoncu bir filozof
pluo, -ere, -ui, v. geçz., şahsz., yağmur yağmak
Pluto (Pluton), -onis, m., yeraltı tanrısı; ayrıca ölüleri yargılayan tanrı; yeraltının hâkimi
poena, -ae, f., işkence, ceza, tekdir
poesis, -is, f., şiir
poeta, -ae, m., şair

politica, -ae, f., siyaset
pollex, -icis, m., elin başparmağı
Pompeius, -i, m., bir Romalı soyadı
pomum, -i, n., meyve, yemiş (elma, incir, hurma vs)
pondus, -eris, n., yük
pono, ponere, posui, positum, v. geçl., koymak, yerleştirmek; düşünmek, zannetmek, farzetmek, varsaymak, addetmek
pons, -ntis, m., köprü
pontifex, -ficis, m., Roma devletinin en yüksek din görevlisi ya da rahibi; **pontifex maximus**: başrahip
popularis, -is, m./f., memleketli, hemşehri
populus, -i, m., halk
porca, -ae, f., dişi domuz
porcus, -i, m., domuz
porrigo, -rigere, -rexi, -rectum, v. geçl., uzatmak, yaymak, germek
porta, -ae, f., kapı, şehir kapısı
porticus, -us, f., kemer altı, galeri, revak, sundurma
porto, -are, -avi, -atum, v. geçl., taşımak, getirmek, götürmek
portus, -us, m., liman
posco, poscere, poposci, v. geçl., ısrarla istemek, arzu etmek, talep etmek
Posidonius, -ii, m., Rodoslu Stoik filozof
possum, posse, pŏtŭi, v. geçz., -ebilmek, muktedir olmak, yapabilmek, elinden gelmek
post, praep., (*acc. ile*), arkasına, arkasından, arkadan, -den sonra, sonra, -in ardından, izleyen
postea, adv., sonra, bundan sonra, ardından, sonradan
posteri, -orum, m., gelecek kuşaklar
posterus, -a, -um, adj., ardından, -den sonra, akabinde, bir sonraki, arkadan gelen
postquam, bağ., bir şey olduktan sonra, -den sonra, ardından
postremo, adv., hemen ardından, hemen sonra, hemen akabinde, en sonunda, nihayet
postulo, -are, -avi, -atum, v. geçl., istemek, arzu etmek, talep etmek, iddia etmek
Postumus, -i, m., bir Romalı soyadı
potens, -entis, adj., (*pras. part.*), güçlü, iktidar sahibi, muktedir, egemen, hâkim, hükümran
potestas, -atis, f., herhangi bir şeyi yapma yetisi, gücü, yetkinlik; siyasal güç, iktidar, hâkimiyet, erk; imkân, olanak; işlev
potior, -iri, -itus, v., dep. geçz., ele geçirmek, mülkiyetine geçirmek, hâkimi olmak, sahibi olmak
potius, adv., daha ziyade, daha çok
potus, -a, -um, adj., sarhoş
potus, -us, m., içme
prae, praep., (*abl. ile*), önünde; yüzünden, ötürü
praecedo, -cedere, -cessi, -cessum, v. geçl., önden gitmek, önünde gitmek, önce gelmek, önde olmak
praeceptor, -oris, m., öğretmen, hoca
praeceptum, -i, n., ilke, kural, düstur; öğüt, nasihat
praecipue, adv., her şeyden öte, özellikle
praecipuus, -a, -um, adj., başka şeylerden önce yer verilen; özel, önemli, ayrıcalıklı; başlıca, esas, ilk
praeclarus, -a, -um., adj., parlak, çok parlak, çok net; çok güzel; üstün, seçin, soylu, ünlü, şöhretli; hayranlık uyandırıcı
praeda, -ae, f., ganimet, mükâfat
praemium, -ii, n., ganimetlerden elde edilen kazanç; avantaj, öncelik hakkı, ayrıcalık; ödül; ödüle layık bir eylem, başarı
praenuntius, -i, m., haberci, işaretçi
praeparo, -are, -avi, -atum, v. geçl., önceden hazırlamak, hazırlık yapmak
praepono, -ponere, -posui, -positum, v. geçl., önce koymak, önüne koymak veya yerleştirmek; tercih etmek, yeğlemek
praepositio, -onis, f., (*gram.*), edat
praesto, -are, -iti, -itum, v. geçz., geçl., önemli olmak, üstün olmak, seçkin olmak; üstün gelmek; vermek, sunmak, temin etmek, sağlamak
praeter, praep., (*acc. ile*), ötesinde, -in dışında, çok ötesinde, -den öte, -den uzak; hariç olmak üzere, haricinde, -in dışında, -den başka
praeterea, adv., bunun yanı sıra, bunun dışında, ayrıca, ilaveten

praevaleo, -ere, -ui, v. geçz., çok güçlü olmak, yenmek, üstün gelmek

prandium, -ii, n., öğle yemeği (Öğlenleyin, saat 12 veya 1 civarı hafif olarak geçiştirilen bir öğündür. Genellikle tuzlu ekmek; bazen de ekmekle birlikte meyve, salata, yumurta, et, balık, sebze ve peynir yenir.)

prehendo, -hendere, -hendi, -hensum, v. geçl., tutmak, yakalamak, kapmak, tutup yakalamak, ele geçirmek

prehenso (prenso), -are, -avi, -atum, v. geçl., tutmak, yakalamak, ele geçirmek

pretium, -ii, n., ödül

primigenius, -a, -um, adj., ilk, önceki, en baştaki

primo, adv., öncelikle, en başta, ilkin

primordium, -i (-ii), n., başlangıç, köken

primum, adv., önce, öncelikle, başlangıçta

primus, -a, -um, adj., ilk, birinci, ilk sırada yer alan

principium, -i, n., başlangıç, köken, ilke, girişim; (çoğ.) elementler, öğeler, ilkeler, temeller; yaratan, başlatan, kuran, ata; öncelik, üstünlük, kıdem, öncelik sırası; hâkimiyet, egemenlik, hükümranlık, üstünlük, yeterlik (Yun. *arkhe*nin (ἀρχή) anlamlarından biri)

prior, -ius, adj., ilk, önce, eski, evvel

priscus, -a, -um, adj., eski zamanlara ait, eski, antik

pristinus, -a, -um, adj., önceki, evvelki, eski

prius, adv., önce, evvel; **priusquam (prius . . . quam)**: -den önce, -den evvel

pro, praep., (*abl. ile*), -in önünde; için, uğruna, yerine

probitas, -atis, f., dürüstlük, doğruluk

probo, -are, -avi, -atum, v. geçl., onaylamak, görtermek, doğruluğunu belirtmek, kanıtlamak, ispatlamak

procedo, -cedere, -cessi, -cessum, v. geçz., ileri gitmek, ilerlemek, dışarı çıkmak, meydana çıkmak

procreator, -oris, m., yaratıcı

procul, adv., uzakta, uzaktan, uzak mesafeden

Prodicus, -i, m., Sokrates'le çağdaş bir sofist

produco, -ducere, -duxi, -ductum, v. geçl., ileri götütmek veya sevk etmek, ileri sürmek, ortaya çıkarmak, meydana getirmek

proelium, -ii, n., muharebe

profero, -ferre, -tuli, -latum, v. geçl., ileri sürmek, ortaya atmak; belirtmek, zikretmek, aktarmak, nakletmek

professor, -oris, m., herhangi bir bilgi dalını öğreten kimse, hoca, öğretmen

proficiscor, -ficisci, -fectus, v. dep., geçz., hareket etmek, yola çıkmak; ileri gitmek, ilerlemek; ortaya çıkmak, meydana gelmek, hayat bulmak

progredior, -redi, -ressus, v. dep., geçz., ileri gitmek, ilerlemek, uzaklaşmak

prohibeo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., önlemek, engellemek, mani olmak, yasaklamak, men etmek

pronomen, -inis, n., (*gram.*), zamir

prope, praep., (*acc. ile*), yakınında, yanında, yakında, -e bitişik, -e yakın

propensus, -a, -um, (*perf. part.*), eğilimli, meyilli, yatkın

propero, -are, -avi, -atum, v. geçl., geçz., bir şeyi hızla (telaşla, aceleyle) yapmak, hızlanmak, acele etmek, telaşlanmak; aceleyle gitmek, acele koşmak

propinquus, -i, m., akraba, yakın

propius, adv., daha fazla, daha yakın

propositio, -onis, f., önerme

proprie, adv., esaslı şekilde, özellikle, tam olarak, uygun şekilde

proprietas, -atis, f., özellik, nitelik, hususiyet

proprius, -a, -um, adj., kendine özgü, özel, kişisel, münasip, uygun, yaraşır, müstahak

propter, praep., (*acc. ile*), -den dolayı, için, yüzünden, ötürü; **propter hoc:** bundan dolayı

propterea, adv., bu yüzden, bu nedenle, bundan dolayı; **propterea quod**: çünkü, şu sebeple ki

prosequor, -qui, -cutus, v. dep., geçl., izlemek, ardından gitmek, peşine düşmek, refakat etmek, eşlik etmek

Proserpina, -ae, f., Ceres ile Iupiter'in kızı; yeraltı tanrıçası

prosum, prodesse, profui, v. geçz., yararlı olmak, faydalı olmak, iyiliği dokunmak, yaranmak
Protagoras, -ae, f., Sokrates'le çağdaş ünlü sofist
protinus, adv., hemen, derhal, anında, gecikmeden
prout, adv., göre, doğrultusunda, uygun olarak, tıpkı, aynen
providentia, -ae, f., öngörü
provincia, -ae, f., eyalet
proxime, adv., hemen önce, kısa bir süre önce
proximus, -a, -um, adj., en yakın, bir sonraki, hemen sonraki, önce, evvel, müteakip, en yakın
prudens, -entis, adj., ileriyi gören, sağgörülü, basiretli, akıllı, tedbirli
prunum, -i, n., erik
psychologia, -ae, f., psikoloji
Publius, -ii, m., Romalı erkek ismi
puella, -ae, f., kız çocuk, kız
puer, pueri, m., erkek çocuk
pugna, -ae, f., kavga, dövüş, savaş
pugno, -are, -avi, -atum, v. geçz., savaşmak, dövüşmek, kavgaya tutuşmak
pulcher, -chra, -chrum, güzel; **pulchrior, -ius** (*üst. der.*), daha güzel; **pulcherrimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en güzel
pulchre (pulcre), adv., *güzel* şekilde; **pulchrius** (*üst. der.*), daha güzel şekilde; **pulcherrime** (*en üst. der.*), en güzel şekilde
pullus, -a, -um, adj., koyu gri
pulsus, -us, m., darbe, vuruş, vurma, dövme
pulvis, -eris, m., toprak
pumix, -icis, m., sünger taşı
punio, -ire, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., cezalandırmak, ceza vermek; öç almak, intikam almak
puppis, -is, f., geminin arkası, pupa, kıç; gemi
purgo, -are, -avi, -atum, v. geçl., temizlemek, aklayıp paklamak
purpureus, -a, -um, adj., erguvani (Günümüzde kırmızı, menekşe, mor, lal, al, kızıl, gül kızılı renk tonları arasında bir renge karşılık gelir.)
purus, -a, -um, adj., arı, saf, temiz, lekesiz, kusursuz, iffetli, ahlaklı; bütün, tam, mutlak; bozulmamış, yekpare; çürük olmayan, taze
puto, -are, -avi, -atum, v. geçl., düşünmek, sanmak, addetmek, hissetmek, görmek
Pyrrho, -onis, m., Aristoteles'le çağdaş bir filozof
Pythagoras, -ae, m., Pythagoras
Pythagoreus (Pythagorius), -a, -um, adj., Pythagoras'la ilgili, Pythagorasçı

quadraginta, adj., (*sayı*) kırk
quaero, -rere, -sivi (-sii), -situm, v. geçl., aramak, araştırmak, sormak, soruşturmak; çabalamak, kazanmak, elde etmek
quaeso, lütfen, n'olur
qualis, -e, adj., (*soru*) ne çeşit, ne tür, nasıl
qualitas, -atis, f., nitelik
quam, adv., (*soru*) nasıl, ne gibi, hangi; (*mukayese*) -den daha
quamdiu, adv., (*soru*) ne kadar zaman sonra, ne kadar zamandır
quamobrem (quam ob rem), adv., bu yüzden, bu sebepten, bunun için; (*soru*) niçin, ne diye
quamquam (quanquam), bağ., her ne kadar, gerçi, olmasına rağmen, olduğu halde, olmakla birlikte, velev ki, olsa bile, olsa da
quamvis (quamvis licet), adv., bununla birlikte, buna rağmen, ama, fakat, şu var ki, yine de, her halükârda, ancak, ne var ki, mamafih, ne kadar olursa olsun, gelgelelim, belki, istediği kadar, böyle olsun
quando, adv., bağ., ne zaman; çünkü, zira, madem ki
quantitas, -atis, f., nicelik
quantum, adv., ne denli, ne kadar
quantus, -a, -um, adj., (*soru*) ne kadar büyük, nice, ne denli
quare, adv., (*soru*) nasıl, ne şekilde, neden dolayı, neden, niçin
quartus decimus, -a, -um, adj., (*sayı*) on dördüncü

quartus, -a, -um, adj., (*sayı*) dördüncü
quasi, adv., sanki, güya, -miş gibi
quatenus, adv., (*soru*) nereye kadar
quater, adv., (*sayı*) dört kez
quaterni, -ae, -a, adj., (*sayı*) dörder
que, bağ., ve
quatio, quatere, --, quassum, v. geçl., sallamak, zelzele yaratmak
quattuor, adj., (*sayı*) dört
queror, -ri, -stus, v. dep, geçl., geçz., yakınmak, dert yanmak, şikâyet etmek, şikâyetçi olmak, hayıflanmak, üzülmek
qui, adv., (*soru*) ne, hangi, ne çeşit
qui, quae, quod, pron., (*ilgi*) ki o, ki bu; (*soru*) ne, hangi
quia, bağ., çünkü, -den dolayı, zira, madem
quidam, quaedam, quoddam, pron., biri, birisi, herhangi birisi veya şey, bazı
quidditas, -atis, f., bir şeyin ne olduğu, neliği, özü; kimlik, hüviyet
quidem, adv., gerçekten, hakikaten, aslında; hatta, bile, en azından
quies, -etis, f., uyku
quiesco, -scere, -vi, -tum, v. geçz., dinlenmek, rahat etmek, sakin kalmak, sessiz olmak, uyumak, uykuya dalmak
quilibet, quaelibet, quodlibet, pron., dilediğin biri veya bir şey, istediğin biri veya bir şey, herhangi bir şey, ne olursa
quin, bağ., neden olmasın, niçin değil
quingenti, -ae, -a, adj., (*sayı*) beş yüz
quini, -ae, -a, adj., beşer
quinquaginta, adj., (*sayı*) elli
quinque, adj., (*sayı*) beş
quinquiens, adv., beş kez, beş defa
quintus decimus, -a, -um, adj., on beşinci
quintus, -a, -um, adj., beşinci
Quintus, -i, m., özel isim
quis, quid, pron., (*soru*) kim, ne; (*belirsiz*) biri, kimse, bir kimse, herhangi biri, herhangi bir şey
quisnam, quaenam, quidnam, pron., (*soru*) kim, ne
quispiam, quaepiam, quodpiam, pron., herhangi biri, bir kimse, herhangi bir şey
quisquam, quaequam, quidquam (quicquam), pron., herhangi biri, herhangi bir şey, hiçbir kimse, hiçbir şey
quisque, quaeque, quodque, pron., kim veya ne olursa olsun, her biri, herkes, her şey
quisquis, quaequae, quodquod, pron., her kim, her ne, herkes, her şey, hepsi
quivis, quaevis, quodvis, pron., dilediğin biri veya bir şey, istediğin biri veya bir şey, herhangi bir şey, ne olursa
quo, adv., (*soru*) nereye
quod, bağ., çünkü, zira, -dığından, için, -dığı için
quominus, bağ., (*engelleme anlamına gelen fiilerden sonra*) -den, -dan, ki değil
quomodo (quo modo), adv., (*soru*) nasıl, ne şekilde, ne tarzda
quondam, adv., bir zamanlar, eskiden, önceden; bazen, ara sıra; bir gün
quoniam, bağ., çünkü, -dığından, -dığı için, olması yüzünden, mademki, olduğuna göre
quoque, bağ., de, dahi, hatta, bile
quot, adj., çekmz., (*soru*) kaç, kaç tane, ne kadar; **quot . . tot**: ne kadarsa . . o kadar
quoteni, -ae, -a, adj., kaçar, kaçar tane
quotidie (cottidie, cotidie), adv., her gün, her daim
quotiens (quoties), adv., ne kadar sık, kaç kere, kaç defa
quotus -a, -um, adj., (*soru*) hangi sayı, sayıca kaç, kaç tane, kaçıncı

ramus, -i, m., dal
rapio, -ere, -ui, -tum, v. geçl., kapmak, yakalamak, kapıp kaçmak; çekip sürümek; soymak, talan etmek
raro, adv., nadiren; **rarissimo** (*en üst. der.*), çok nadir
ratio, -onis, f., anlama, kavrama ve hesaplama yetisi, akıl, mantık, işleyiş mantığı, yol yordam, yöntem, hesap kitap
realitas, -atis, f., gerçeklik, gerçek olan şeylerin (varolan şeylerin) tümü
recedo, -cedere, -cessi, -cessum, v. geçz., uzağa ya da geriye gitmek, çekilmek, uzaklaşmak, ayrılmak, terk etmek

recipio, -cipere, -cepi, -ceptum, v. geçl., geri almak, geri kazanmak; üstlenmek; almak, kabul etmek, teslim etmek

recito, -are, -avi, -atum, v. geçl., yüksek sesle okumak

rector, -oris, m., lider, önder; yönetici, idareci, kural koyucu; dümenci

rectus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), doğru, dik, düz, dümdüz

recubo, -are, v. geçz., uzanmak, dinlenmek

recuso, -are, -avi, -atum, v. geçl., itiraz etmek, reddetmek, yadsımak

reddo, -dere, -didi, -ditum, v. geçl., geri vermek, geri dönmek, karşılık vermek, karşılığını ödemek

redeo, -ire, -ii, -itum, v. geçz., dönmek, geri dönmek, geri gelmek

redigo, -igere, -egi, -actum, v. geçl., geri sürmek, geri getirmek; bir şeyi belirli bir duruma getirmek

reduco, -ducere, -duxi, -ductum, v. geçl., geri çekmek, geri götürmek

refero, referre, rettuli, relatum, v. geçl., geri getirmek, götürmek veya taşımak; belirtmek, bildirmek, zikretmek

reficio, -icere, -eci, -ectum, v. geçl., tazelemek, kendine getirmek, canlandırmak

regina, -ae, f., kraliçe, ece

regio, -onis, f., bölge, mıntıka; ülke, memleket

regno, -are, -avi, atum, v. geçz., kral olmak, hüküm sürmek, saltanat sürmek, krallıkla yönetmek

regnum, -i, n., krallık

rego, regere, rexi, rectum, v. geçl., yönetmek, idare etmek, başında bulunmak, hâkimiyet kurmak, hükmetmek, hüküm sürmek

regredior, -redi, -ressus, v. dep. geçz., geri gelmek, geri dönmek

Regulus, -i, m., bir Romalı soyadı

relaxo, -are, -avi, -atum, v. geçl., gevşetmek, rahatlatmak, dinlenmesini sağlamak

religio, -onis, f., din

relinquo, -inquere, -inqui, -ictum, v. geçl., terk etmek, geride bırakmak, arkasında bırakmak

reluceo, -cere, -xi, v. geçz., yanmak, alev almak, parlamak, ışık vermek

remedium, -ii, n., *çare*, deva

remotus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), uzak, ırak; **remotior, -ius** (*üst. der.*), daha uzak; **remotissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en uzak, çok uzak

removeo, -movere, -movi, -motum, v. geçl., geriye götürmek, alıp uzağa götürmek, uzaklaştırmak

Remus, -i, m., Romulus'un ikiz kardeşi

Renatus, -i, m., özel isim

reperio, reperire, repperi, repertum, v. geçl., bulmak, rastlamak, ulaşmak, keşfetmek, icat etmek

repeto, -ere, -ivi (-ii), -itum, v. geçl., yeniden başlamak, yinelemek, tekrar etmek, tekrarlamak

repraesento, -are, -avi, -atum, v. geçl., ortaya sermek, sunmak, sergilemek

repto, -are, -avi, -atum, v. geçz., sürünmek

repugno, -are, -avi, -atum, v. geçl., karşı koymak, isyan etmek, direnmek

res, rei, f., şey; madde, eşya, olay, söz, iş, durum; vakıa, olgu; mesele, olay; kendinde şey; gerçeklik; yaşam, yaşantı; mal mülk; getiri, kazanç, çıkar, fayda, avantaj; neden, sebep, temel; iş; **rerum natura (= natura):** yaratım; doğa, evren; **res publica:** devlet, hükümet

resido, -sidere, -sedi, v. geçz., oturmak, yerleşmek

resolvo, -solvere, -solvi, -solutum, v. geçl., çözmek, bağlarından kurtarmak, rahatlatmak

respicio, -spicere, -spexi, -spectum, v. geçl., arkaya bakmak, geriye bakmak

respondeo, -pondere, -pondi, -ponsum, v. geçl., cevap vermek, cevaplamak, yanıtlamak

restituo, -tuere, -tuti, -tutum, v. geçl., tekrar yerine koymak, eski haline getirmek, eski konumuna kavuşturmak, onarmak, yenilemek, yeniden inşa etmek

resto, -stare, -stiti, v. geçz., sağlam durmak, geriye kalmak

rete, -is, n., ağ

retraho, -trahere, -traxi, -tractum, v. geçl., geri çekmek

retro, adv., geri, geriye

revenio, -venire, -veni, -ventum, v. geçz., geri gelmek, dönmek

revivisco, -viscere, -vixi, v. geçz., dirilmek, yeniden hayata gelmek, mezarından kalkmak

rex, regis, m., kral

Rhenus, -i, m., Ren nehri

rhetor, -oris, m., hitabet kuramcısı ve hocası

rhetorica, -ae, f. hitabet sanatı, retorik

Rhodos (Rhodus) -i, f., Rodos adası

rideo, ridere, risi, risum, v. geçz., gülmek

rigeo, -ere, v. geçz., donmak, buz kesmek, kaskatı kesilmek

ripa, -ae, f., nehir kıyısı, deniz kıyısı, sahil

robustus, -a, -um, adj., sağlam, kuvvetli; **robustior, -ius** (*üst. der.*), daha kuvvetli; **robustissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en kuvvetli

rogo, -are, -avi, atum, v. geçl., birine bir şey sormak, danışmak, bir şeyi sorgulamak, araştırmak; birinden bir şey istemek, rica etmek

Roma, -ae, f., Roma; İtalya'nın ortasında yer alan Latium bölgesinin başşehridir. Tiber Nehri'nin (Tiberis) yanında, yedi tepe üzerine kuruludur. Efsanevi kuruluş tarihi İÖ 753 olarak kabul edilir; **Roma antiqua**: Eski Roma; **Urbs Roma**: Roma şehri (sadece **Urbs** da denir); **Romae**: Roma'da; **Romam**: Roma'ya

Romanus, -a, -um, adj., Roma'yla ilgili, Roma ya da Romalılara ait olan, Roma'ya özgü, Roma'nın olan, Romalılık unsurları taşıyan, Romalı; **Romana**: Romalı kadın; **Romani**: Romalılar; **Respublica Romana**: Roma Cumhuriyeti; **populus Romanus**: Roma halkı; **SPQR (Senatus Populusque Romanus)**: Roma Senatosu ve Halkı; **Romana lingua**: Roma dili, Latin dili

Romulus, -i, m., Roma'nın efsanevi kurucusu ve ilk kralı, Remus'un ikiz kardeşi

rosa, -ae, f., gül

roseus, -a, -um, adj., pembe

roto, -are, -avi, -atum, v. geçl., döndürmek, çevirmek, burgaç veya girdap oluşturmak

ruber, -bra, -brum, adj., kırmızı

Rubico (Rubicon), -onis, m., İtalya'nın güney kıyısında yer alan küçük bir nehir, Rubico nehri

rufus, -a, -um, adj., kırmızı

ruina, -ae, f., yıkılma, çökme

rursus (rursum), adv., geri, geriye; yine, tekrar; tersine, öte yandan

rus, ruris, n., köy, kır; **rus**: köye; **ruri**: köyde; **rure**: köyden

Sabini, -orum, m., eski İtalya'da yerleşik bir halk, Sabinler

sacer, sacra, sacrum, adj., kutsal

sacrilegus, -i, m., eşkıya

saepe, adv., hep, sık sık, çok kere, çoğu zaman, her zaman, her defasında

saevus, -a, -um, adj., vahşi; **saevior, -ius** (*üst. der.*), daha vahşi; **saevissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en vahşi, vahşi mi vahşi

sagitta, -ae, f., ok

sagittarius, -ii, m., okçu

sal, salis, m., tuz

salto, -are, -avi, -atum, v. geçl., dans etmek

saltus, -us, m., orman

saluber, *bkz.*, salubris

salubris, -e, adj., sağlıklı, şifalı

salus, -utis, f., sağlık, sıhhat, afiyet; selamet, kurtuluş

saluto, -are, -avi, -atum, v. geçl., selam vermek, selamlamak

salve, adv., selam, merhaba, saygılar

salvus, -a, -um, adj., güvende, emniyette

Samus (Samos), -i, f., Ege denizinde bir ada, Pythagoras'ın doğum yeri

sanctus, -a, -um, adj., kutsal, aziz, **sanctior, -ius** (*üst. der.*), daha kutsal; **sanctissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok kutsal

sandalium, -ii, n., sadece kadınların giydiği, ince ve yumuşak deriden yapılan bir tür açık ayakkabı, sandalet

sanguineus, -a, -um, adj., kan kırmızı

sapiens, -entis, adj., (*praes. part.*), akıllı, bilge, filozof; **sapientior, -ius** (*üst. der.*), daha akıllı, daha bilge; **sapientissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok bilge

sapienter, adv., akıllıca, bilgece, bilge bir şekilde; **sapientius** (*üst. der.*), daha bilgece; **sapientissime** (*en üst. der.*), çok bilgece

sapientia, -ae, f., aklıselim, sağduyu, ayırt etme kabiliyeti, basiret, feraset, sezgi gücü, seziş, kavrayış, anlayış, akıllılık; akıl, bilgelik, hikmet, dirayet, ince şeyleri kavrayış; dünyaya dair bilgi, felsefe (philosophia); tanrısal ve insani yaşamın nedenlerine dair bilgi, bilgelik

sapio, -ere, -ivi (-ii), v. geçz., tatmak, tadına varmak; bir şeyi bilmek, anlamak

sarcina, -ae, f., eşya

Sardinia, -ae, f., Akdenizde, Sicilya adasından sonra ikinci büyük ada, Sardinya adası

Sardis (Sardes), -ium, f., Lydia'nın başkenti; **Sardibus** (*loc.*): Sardes'te

satis, adv., yeterince

satur, -ura, -urum, adj., dolu, tıkabasa dolu; midesi yiyecekle dolu, doymuş

Saturnus, -i, m., tarımın koruyucu tanrısı; ayrıca zamanın ve özgürleşmenin simgesi. Onun saltanatı sırasında bolluk ve bereket bakımından yeryüzünün altın çağını yaşadığına inanılır.

saxum, -i, n., taş; kaya parçası

scelus, -eris, n., suç, günah, günahkarlık, alçaklık

schema, -atis, n., biçim, figür, form, tavır; şema, taslak

schola, -ae, f., okul

scientia, -ae, f., bilgi, bilim

scilicet, adv., kesinlikle, şüphesiz

scio, -ire, -ivi, -itum, v. geçl., bilmek, bilgi sahibi olmak

Scipio, -onis, m., bir Romalı soyadı

scribo, -bere, -psi, -ptum, v. geçl., yazmak, kaleme almak

scriptor, -oris, m., yazar

scriptum, -i, n., yazı, kitap, eser

scutum, -i, n., kalkan

secundum, praep., (*acc. ile*) boyunca; akabinde, ardı sıra, hemen akabinde, hemen sonrasında, ardından; -e göre, uygun olarak, uyarınca, gereğince

secundus, -a, -um, adj., izleyen, arkadan gelen, bir sonraki, ikinci; uygun, elverişli

securitas, -atis, f., endişesizlik, kaygısızlık, dinginlik, sükûnet, metanet

sed, bağ., ama, fakat, aksine, tersine, bilakis

sedeo, sedere, sedi, sessum, v. geçz., oturmak

sedes, -is, f., temel, zemin, köken

semel, adv., bir kez, bir defa

semen, -inis, n., tohum, zerre; atom

semper, adv., her zaman, daima, sürekli

sempiternum, adv., sonsuzca, sonsuca değin, ebediyen

sempiternus, -a, -um, adj., sonsuz, ebedi

senator, -oris, m., meclis üyesi, senatör

senatus, -us, m., yaşlılar meclisi, senato; Roma Senatosu

Seneca, -ae, m., Romalı Stoik düşünür Marcus Annaeus Seneca'nın soyadı

senectus, -utis, f., yaşlılık

senex, senis, m., yaşlı adam, ihtiyar adam, yaşlı

seni, -ae, -a, adj., altışar

sensus, -us, m., duyu, duyum; **sensus communis:** sağduyu

sententia, -ae, f., fikir, düşünce, yargı, karar; istek; amaç; (*kelimeler ve konuşmayla ilgili*) anlam, fikir, kavram, işaret, belirti; kelimelerle açıklanan düşünce, cümle; ifade, deyim; felsefi bir önerme, kendiliğinden apaçık kabul edilen temel örnerme, aksiyom; özdeyiş, aforizma, özlü söz, vecize, deyiş, mesel, atasözü, şiar, darbımesel, düstur, ilke, hüküm; söz

sentio, -ire, -si, -sum, v. geçl., duyularla algılamak, hissetmek, duymak, anlamak, algılamak; düşünmek, farzetmek, fikir yürütmek, belirli bir fikir veya görüş sahibi olmak

sepelio, -elire, -elivi (-elii), -ultum, v. geçl., gömmek, toprağa vermek; mahvetmek, harap etmek

septem, çekmz. adj., (*sayı*) yedi

September, -bris, m., Eylül ayı

septeni, -ae, -a, adj., yedişer

septies (septiens), adv., yedi kez

septimus (septumus), -a, -um, adj., yedinci

septimus decimus, -a, -um, adj., on yedinci
sequor, sequi, secutus, v. dep., takip etmek, izlemek, peşine düşmek; (*zaman veya sıra bakımından*) izlemek, sonra gelmek, ardından gelmek; sonucu olmak, sonuç olarak çıkmak; payına düşmek; izinden gitmek, peşinden gitmek, takip etmek, kılavuz almak
serenus, -a, -um, adj., açık, berrak, parlak
series, -ei, f., sıra, dizi, seri
sermo, -onis, m., konuşma
serpens, -entis, f., yılan
serva, -ae, f., kadın köle
servitus, -utis, f., kölelik, esaret
servo, -are, -avi, -atum, v. geçl., korumak, kurtarmak, esirgemek, muhafaza etmek, alıkoymak
servus, -i, m., erkek köle
severus, -a, -um, adj., sert
sex, çekmz. adj., (*sayı*) altı
sexies (sexiens), adv., altı kez
sextus decimus, -a, -um, adj., on altıncı
sextus, -a, -um, adj., altıncı
Sextus, -i, m., özel isim
si, bağ., eğer, şayet; **si non**: eğer olmazsa
sic, adv., öyle, böyle, böylece, bu suretle, bu şekilde
Sicilia, -ae, f., Sicilya adası
sicut, adv., tıpkı, gibi; örneğin, sözgelişi
signifer, -fera, -ferum, adj., bayrak taşıyan, bayrakçı, bayrak taşıyıcısı
signifer, -feri, m., bayrak taşıyıcısı
significo, -are, -avi, -atum, v. geçl., göstermek, işaret etmek
signum, -i, n., işaret, belirti, nişan
silentium, -ii, n., sessizlik
silva, -ae, f., orman
similis, -e, adj., benzer; (*gen. veya dat. alır*; örn. **similis matris**: annesine benzer); **similior, -ius** (*üst. der.*), daha benzer; **simillimus, -a, -um** (*en üst. der.*), çok benzer, en benzer
similiter, adv., aynı şekilde, benzer şekilde
similitudo, -onis, f., benzerlik, aynılık
simul, adv., aynı zamanda, bir arada, birlikte, hemen derhal, şimdi
simulacrum, -i, n., benzerlik, benzeşme, şekil, biçim, tasvir; suret, gölge
sin, bağ., ya öyleyse
sine, praep., (*abl. ile*), -sız, siz, -den yoksun
singula milia, -ae, -a, adj., biner
singuli, -ae, -a, adj., birer
sino, sinere, sivi, situm, v. geçl., izin vermek, müsaade etmek
sinus, -us, m., kavis, kıvrım, büklüm; göğüs, sine, koyun
sitis, -is, f., susuzluk; güçlü arzu, susuzluk, susamışlık
sive, bağ., yada, veya, yahut; yani, başka deyişle
sobrius, -a, -um, adj., ayık, aklı başında; ölçülü, ılımlı
soccus, -i, m., komedi oyuncularının giydiği türden hafif topuklu bir tür terlik
socer, -eri, m., kayınpeder
socia, -ae, f., eş, karı, zevce, hayat arkadaşı
societas, -atis, f., toplum, topluluk; işbirliği
Socrates, -is, m., ünlü Yunan filozof
sodalis, -is, m./f., meslektaş
sol, solis, m., güneş; **solis defectio**: güneş tutulması
solarium, -ii, n., güneş saati
solatium (solacium), -ii, n., teselli
solea, -ae, f., genelde şölenlerde giyilen sandalet ya da bir tür terlik; ayakkabı
soleo, solere, solitus, v. geçz., alışkın olmak, alışkanlık edinmek, âdet edinmek, genelde yapmak
solitudo, -inis, f., yalnızlık
Solon, -onis, m., yedi bilgeden biri, Atinalı kanun koyucu
solus, -a, -um, adj., yalnız, tek, tek başına
solutus, -a, -um, adj., (*perf. part.*), gevşek, rahat; -den uzak, azade
somnium, -ii, n., düş, rüya
somnus, -i, m., uyku
sonitus, -us, m., ses
sophistes (sophista), -ae, m., sofist
sophisticus, -a, -um, adj., sofiste ait, sofistle ilgili, sofiste özgü
Sophocles, -is, m., ünlü tragedya şairi
sopor, -oris, m., derin uyku, ölüm uykusu
sordidus, -a, -um, adj., kara
soror, -oris, f., kız kardeş
species, -ei, f., görüş, bakış; görünen şey, dış görünüş; biçim, şekil, form, figür,

surat, suret, yüz çehre, görünüm (forma); zihinle görülen bir şey, idea, kavram, fikir, nosyon

spectaculum, -i, n., tiyatro

specto, -are, -avi, -atum, v., bakmak, seyretmek

spero, -are, -avi, -atum, v. geçl., ummak, ümit etmek, beklemek

spes, -ei, f., ümit, umut, beklenti

spina, -ae, f., diken

spiritus, -us, m., hafif esinti, meltem; hava; koku; soluk, nefes, soluma; esin, vahiy; yaşam soluğu, yaşam; kibir; cesaret; maneviyat; ruh

Stabiae, -arum, f., Campania'da yer alan küçük bir kasaba; **Stabiis** (*loc.*): Stabiae'da

stabilitas, -atis, f., sağlamlık

statim, adv., derhal, hemen, doğruca

statuo, -tuere, -tui, -tutum, v. geçl., yerleştirmek, kurmak, tesis etmek; düşünmek, ifade etmek, karar vermek, sonuca varmak

status, -us, m., duruş, vaziyet, konum, hal

stella, -ae, f., yıldız

stilus, -i, m., kalem

stirpis (stirps), -pis, f., bitkilerin sapının alt kısmı (köküyle birlikte); kök; filiz, sürgün; soy, sülale, soy sop, silsile; kaynak, köken, temel, başlangıç, neden

sto, stare, steti, statum, v. geçz., durmak, ayakta durmak, dikilmek

Stoicus, -a, -um, adj., Stoik felsefeye ilişkin, Stoik felsefeye özgü, Stoik felsefe-, Stoik felsefenin-; **Stoica, -orum, n.**, (*çoğ.*) Stoik felsefe; **Stoica disciplina**: Stoik öğreti; **Stoica lingua:** Stoik dil, Stoa felsefesinin dili, Stoa felsefecilerine özgü dil; **Stoicum est**: Stoiklerin bir deyişidir; **Stoicus, -i, m.**, Stoik felsefeci, Stoacı, Stoik

stola, -ae, f., Romalı kadınların *tunica* üstüne giydiği, boyundan ayak bileklerine ya da ayaklarına kadar uzanan elbise

stomachus, -i, m., boğaz, gırtlak; mide

studeo, -ere, -ui, v. geçz., hevesli veya gayretli olmak, çalışkan olmak, çalışmak, kendini vermek, gayret etmek; kendini bilmeye ve öğrenmeye adamak, okumak, ders çalışmak

studiosus, -a, -um, adj., çalışkan, azimli; kendini adamış, düşkün, araştırmacı; bilgili

studium, -ii, n., gayret, çalışma, öğrenim, ders

stultitia,-ae, f., aptallık, budalalık, eblehlik

stultus, -a, -um, adj., aptal, budala, ahmak, salak, akılsız, sersem, bön, şaşkın

stupor, -oris, m., duyarsızlık, uyuşukluk; kalın kafalılık, budalalık, aptallık

suavis, -e, adj., hoş, tatlı, tadına doyulmaz

sub, praep., (*abl. ile*), -in altında, aşağısında; himayesinde, kanatları altında; (*acc. ile*) altına, dibine, ayaklarına

subdolus, -a, -um, adj., kurnaz, hilekar, aldatıcı; yalan, sahte, aldatıcı

subeo, -ire, -ii, -itum, v. geçz., aşağı gitmek, içeri girmek; üstüne gitmek, üstüne varmak

subiaceo, -cere, -cui, v. geçl., altında olmak, altında bulunmak

subicio, -icere, -ieci, -iectum, v. geçl., atmak, fırlatmak; alta koymak

subiectum, -i, n., özne

subito, adv., birdenbire, aniden

subsisto, -sistere, -sistiti, v. geçz., hareketsiz durmak, kalmak, durmak, beklemek, sürmek, devam etmek

substantia, -ae, f., töz, cevher

succumbo, -cumbere, -cubui, cubitum, v. geçz., düşmek, batmak; boyun eğmek, teslim olmak

sui (gen.), pron., kendisinin, kendi kendisinin, kendisine ait; **secum**: kendisiyle birlikte; **inter se**: karşılıklı, kendi aralarında

sulfur (sulpur), -uris, n., sülfür

sum, esse, fui, v. geçz., olmak, varolmak, mevcut olmak

summum, adv., en çok, en fazla, azami

summus, -a, -um, adj., en yüksek, en yüce, en üst; en büyük, çok büyük, çok önemli

sumo, sumere, sumpsi, sumptum, v. geçi., almak, üzerine almak, üstlenmek

super, praep., (*acc. ile*) -in üzerine, üzerinde, üstünde

supero, -are, -avi, atum, v. geçl., yenmek, üstesinden gelmek, alt etmek, galip gelmek
supplicium, -ii, n., yalvarma, yakarma, dua, niyaz, yakarış
suppono, -ponere, -posui, -positum, v. geçl., alta koymak, altına yerleştirmek; bir şeyi başka bir şeyin yerine koymak, varsaymak
supra, praep., (*acc. ile*), üstünde, üzerinde, yukarıda, yukarısında
surgo, surgere, surrexi, surrectum, v. geçz., kalmak, doğrulmak, ayağa kalkmak, yükselmek; artmak, çoğalmak, ziyadeleşmek
sus, suis, m./f., domuz
suscipio, -cipere, -cepi, -ceptum, v. geçl., üzerine almak, üstlenmek; duygusuna veya hissine kapılmak
suspicio, -onis, f., şüphe, kuşku
sustollo, sustollere, sustuli, sublatum, v. geçl., yükseltmek, yukarı kaldırmak, yerden alıp kaldırmak
suus, -a, -um, adj., kendinin, kendininki
syllaba, -ae, f., hece
syntaxis, -is, f., sözdizimi
Syria, -ae, f., Suriye

taberna, -ae, f., dükkân, iki dükkân arasından eve girilen kısım
tablinum (tabulinum), -i, n., aileye ait arşivlerin saklandığı oda, çalışma odası; balkon, teras, veranda
tabula, -ae, f., yazı levhası; **tabula geographica:** harita
taceo, -cere, -cui, -citum, v. geçz., susmak, ses çıkarmamak
talentum, -i, n., bir para birimi, talentum
talis, -e, adj., öyle, böyle, bu türden, bunun gibi, öyle bir, böyle bir; **tali modo**: bu şekilde, böylece
tam, adv., o kadar, o derece, öyle
tamen, adv., ama, fakat, gerçi, ne var ki, yine de, buna rağmen, her şeye rağmen
tametsi, bağ., hatta, bile, dahi, gerçi, her ne kadar, ise de
tamquam (tanquam), adv., sanki gibi, -miş gibi, adeta, tabiri caizse
tango, tangere, tetigi, tactum, v. geçl., dokunmak, el sürmek
tanquam, *bkz.* tamquam
tantum, adv., o dereceye kadar, öyle, o şekilde; yalnızca, sadece, salt
tantus, -a, -um, adj., o kadar büyük, öyle büyük
tarde, adv., yavaşça, geçikerek, ağır ağır, aheste aheste
tardus, -a, -um, adj., yavaş, ağır, aheste, geç kalan, geç
Tarentum, -i, n., Aşağı İtalya'da yer alan bir kent
Tarquinius, -ii, m., bir Roma kralı
tectum, -i, n., ev, barınak
telum, -i, n., mızrak, kargı, cirit
temere, adv., rastgele, kazara, aceleyle, düşünmeksizin, düşüncesizce
tempero, -are, -avi, -atum, v. geçz., çekinmek, sakınmak, uzak durmak
tempestas, -atis, f., fırtına
templum, -i, n., tapınak
tempus, -oris, n., zaman; mevsim
tenebrae, -arum, f., karanlık
teneo, -ere, -ui, -entum, v. geçl., tutmak, elinde bulundurmak, muhafaza etmek; elde etmek, eline geçirmek; kavramak, anlamak, hatırlamak; sürdürmek, bağlı kalmak; kısıtlamak, dizginlemek, alıkoymak
tener, -era, -erum, adj., ince, körpe, narin
ter, adv., üç kez, üç defa
tergum, -i, n., sırt, arka
termino, -are, -avi, -atum, geçl., sınır koymak, sınırlamak, belirlemek
terminus, -i, m., sınır, hudut
terni (trini), -ae, -a, num. adj., üçer
terra, -ae, f., yer, yeryüzü, yerküre, dünya; toprak; ülke; **terrae motus:** deprem, zelzele; **terra incognita**: bilinmeyen ülke, bilinmeyen diyar
terrenus, -a, -um, adj., dünyaya ait, dünyevi
terreo, -ere, -ui, -itum, v. geçl., korkutmak, dehşete düşürmek, ödünü koparmak, korkutup kaçırtmak
terrestris, -e, adj., dünyaya ait, yeryüzüne ait, dünyevi

terror, -oris, m., korku, dehşet
tertius decimus, -a, -um, adj., on üçüncü
tertius, -a, -um, adj., üçüncü
testor, -ari, -atus, v. geçl., tanık göstermek, kanıt göstermek, kanıtlamak, ispatlamak
Thales, -is (-letis), m., ünlü Yunan filozof
Themistocles, -i (-is), m., Atinalı ünlü komutan
theologica, -ae, f., teoloji, ilahiyat
theoria, -ae, f., teori, kuram
thesaurus, -i, m., hazine
Tiberis, -is, m., Tiber nehri
Tiberius, -ii, m., özel isim
tibia, -ae, f., kaval kemiği
Timaeus, -i, m., Pythagorasçı bir filozof
timeo, -ere, -ui, v. geçz., korkmak, korkuya kapılmak, endişe duymak
timor, -oris, m., korku, kaygı, endişe
titulus, -i, m., (*kitap*) başlık, ad, isim
toga, -ae, f., genellikle bir *tunica* üstüne giyilen geleneksel Romalı giysisi
tolerabilis, -e, adj., katlanılır, çekilir, tahammül edilir; katlanan, tahammül eden, sabırlı
tolerabiliter, adv., dayanılır şekilde, sabırlı şekilde
tollo, tollere, sustuli, sublatum, v. geçl., kaldırmak, yükseltmek; almak; öğrenmek; silmek, çıkarmak, defetmek
tot, adj., çekmz., o kadar çok
totiens, adv., o kadar sık, çok sık
totus, -a, -um, adj., tam, tüm, bütün, hep, hepsi
trado, -ere, -idi, -itum, v. geçl., devretmek, teslim etmek, tevdi etmek, bırakmak, miras olarak bırakmak; söylemek, nakletmek, aktarmak, rivayet etmek
tragoedia, -ae, f., trâgedya
traho, -here, -xi, -ctum, v. geçl., çekmek, sürüklemek, çekip çıkarmak
traicio (transicio), -icere, -ieci, -iectum, v. geçl., karşıdan karşıya atmak, geçirmek, nakletmek; karşıdan karşıya geçmek
tranquillitas, -atis, f., huzur, sakinlik, dinginlik
trans, praep., (*acc. ile*), boyunca, boydan boya, ortasından, üzerinden, bir tarafından öbür tarafına, karşıdan karşıya
transeo, -ire, -ivi (-ii), itum, v. geçl., öbür tarafa geçmek, karşıdan karşıya geçmek
transfero, -ferre, -tuli, -latum, v. geçl., karşıdan karşıya götürmek, taşımak, nakletmek
transfuga, -ae, m./f., asker kaçağı
transmitto, -mittere, -misi, -missum, v. geçl., taşımak, bir yandan öbür yana götürmek veya geçirmek, karşı tarafa geçirmek; aşmak, aşıp geçmek, bir uçtan bir uca gitmek
tremor, -oris, m., deprem, zelzele
trepidatio, -onis, f., telaş
trepido, -are, -avi, -atum, v. geçz., korkmak, korkudan tir tir titremek
tres, tria, adj., (*sayı*) üç
tribuo, -uere, -ui, -utum, v. geçl., tahsis etmek, vermek, dağıtmak
tribus, -us, f., kavim
triclinium, -i (-ii), n., yemek odası; sofra; yemek sırasında uzanılan ya da üzerindeki yastıklara yaslanılan Romalılara özgü üç geniş sedirden oluşan masa
triginta, çekmz. adj., otuz
tristis, -e, adj., üzgün, hüzünlü, kederli, mahzun
tristitia, -ae, f., elem, keder, üzüntü, hüzün
triumphus, -i, m., zafer alayı
Troia (Troja), -ae, f., Troia kenti
Trojanus, -a, -um, adj., Troia'yla ilgili, Troia'ya ilişkin veya ait
truncus, -i, m., gövde
tu, pron., sen; **tecum**: seninle birlikte
Tullia, -ae, f., Romalı kadın ismi
Tullus, -i, m., Romalı erkek ismi
tum, adv., sonra, ardından, derhal; o sırada, tam o sırada, o esnada; bunun üzerine
tunc, adv., o zaman, tam o esnada; ardından, sonra, hemen sonra
tunica, -ae, f., Romalıların en temel giysisi; köleler dahil toplumdaki her sınıftan vatandaşın giydiği, genellikle yünlü bir kumaştan, kollu veya kolsuz olarak imal edilen iç giysi veya bir çeşit gömlek
turbidus, -a, -um, adj., karman çorman, karmakarışık

turbo, -are, -avi, -atum, v. geçl., rahatsız etmek, karışıklığa itmek, bunaltmak
turpe, -is, n., aşağılık veya utanç verici şey, ayıp, rezalet
turpis, -e, adj., aşağılık, adi, utanç verici, çirkin; **turpior, -ius** (*üst. der.*), daha aşağılık; **turpissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en aşağılık
Tusculum, -i, n., Latium'da yer alan eski bir kent
tussis, -is, f., öksürük
tutus, -a, -um, adj., (*perf. part.*) tehlikeden azade, güvende, emniyette
tuus, -a, -um, adj., sana ait, senin, seninki

uber, -eris, adj., verimli, bereketli; **uberior, -ius** (*üst. der.*), daha verimli; **uberrimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en verimli
ubi, adv., orada, o yerde; (*ilgi*) ki orada, ki o yerde; (*soru*) nerede, hangi yerde; (*bağ.*) bir şey olduğunda, olunca, -ince, -dığı zaman
Ulixes, -is, m., Homeros'un *Odysseia* destanının başkahramanı Odysseus
ullus, -a, -um, adj., hiç, hiçbir; herhangi bir
ulter, -tra, -trum, adj., ötede, uzakta, uzak; **ulterior, -ius** (*üst. der.*), daha uzak, daha uzakta, daha ötede; **ultimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en uzak, en son
ultra, praep., (*acc. ile*), ötesinde, -den öte
umbilicus, -i, m., göbek
umbra, -ae, f., gölge
umerus (hum-), -i, m., omuz
umquam, adv., hiç, asla, hiçbir zaman
unde, adv., (*soru*) nereden, hangi yerden; (*ilgi*) ki oradan, ki o yerden
undecies, adv., on bir kez
undecimus, -a, -um, adj., on birinci
undeni, -ae, -a, adj., on birer
undevicesimus, -a, -um, adj., on dokuzuncu
undique, adv., her yandan, her yönden; her tarafı, dört bir yanı
unicus, -a, -um, adj., bir ve tek, eşsiz, emsalsiz, biricik
unitas, -atis, f., bir olma durumu, birlik
universitas, -atis, f., bütün, tüm; bütün dünya, evren
universus, -a, -um, adj., bütün, tüm, genel; **universum, -i, n.**, bütün dünya, evren
unquam, *bkz.* umquam
unus, -a, -um, adj., bir; bir tek, tek
urbs, urbis, f., şehir, kent; Roma kenti, Roma
uro, urere, ussi, ustum, v. geçl., yakmak, yakıp kül etmek
usque, adv., sonuna kadar, kesintisizce, sürekli, devamlı
ut (uti), adv., göre, gibi, örneğin; (*bağ.*) her ne kadar, bile, gerçi, olmasına rağmen, olduğu halde, olmakla birlikte, velev ki, halbuki
uter, -tra, -trum, pron., ikisinden hangisi, ikisinden biri, ikisinden biri ya da diğeri; (*soru*) hangisi
utilis, -e, adj., uygun, elverişli, yararlı, faydalı, işe yarar, iyi
utinam, adv., keşke, dilerim
utique, adv., en azından, hiç olmazsa, elbette, kuşkusuz, her durumda, ne olursa olsun, özellikle, kesinlikle
utor, uti, usus, v. dep., kullanmak, yararlanmak, faydalanmak, tadını çıkarmak
utrum, adv., olup olmadığı; **utrum . . . an:** . . . mi, yoksa
uxor, -is, f., kadın, eş, zevce

vacca, -ae, f., inek
vado, -ere, v. geçz., gitmek, yola devam etmek
vadum, -i, n., sığlık, kumsal
vagor, -ari, -atus, v. geçz., başıboş dolaşmak, gezinmek, gezip tozmak
valde, adv., çok, fazla, fazlasıyla, ziyadesiyle
vale, hoşçakal, sağlıcakla kal
valeo, -ere, -ui, -itum, v. geçz., güçlü olmak, gücü kuvveti yerinde olmak, muktedir olmak, sağlıklı olmak, sağlam olmak
valetudo, -inis, f., sağlık
validus, -a, -um, adj., güçlü, kuvvetli, gürbüz, sağlam; **validior, -ius** (üst. der.) daha güçlü; **validissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en güçlü
valles (vallis), -is, f., vadi
valva, -ae, f., kapı
vanum, adv., boş yere, beyhude yere, boşuna

vanus, -a, -um, adj., içinde bir şey bulunmayan, boş
varius, -a, -um, adj., muhtelif, çeşitli, türlü, türlü türlü, çeşit çeşit, envaiçeşit
vastus, -a, -um, adj., iri, büyük, cesim, koca, kocaman
vector, -oris, m., yolcu, seyyah
vehiculum, -i, n., araç, vasıta, ulaşım aracı
veho, -here, -xi, -ctum, v. geçl., geçz., götürmek, taşımak, nakletmek; ata binmek, denizde gitmek
vel, bağ., ya da, veya, yahut, veyahut
velox, -ocis, adj., hızlı, tez, seri; **velocior, -ius,** (*üst. der.*), daha hızlı; **velocissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en hızlı
velut *ya da* veluti, adv., tıpkı, adeta, gibi
venio, venire, veni, ventum, v. geçz., gelmek, varmak, ulaşmak; içeri gelmek, içeri girmek
venor, -ari, -atus, v. geçz., geçl., avlanmak; avlamak; peşine düşmek, kovalamak
venter, -tris, m., karın
ventus, -i, m., rüzgâr
Venus, -eris, f., aşk tanrıçası; ayrıca güzelliğin, cinselliğin, üretkenliğin, bolluğun ve zaferin koruyucu tanrıçası
ver, veris, n., bahar
verbero, -are, -avi, -atum, v. geçl., dövmek, hırpalamak
verbum, -i, n., kelime; söz, ifade, konuşma; (*gram.*) fiil; (*KL*), Kutsal Üçlü'nün ikinci şahsiyeti (Yun. Logos); **verba facere:** konuşmak, konuşma yapmak
verecundia, -ae, f., mahcubiyet, utangaçlık
verecundus, -a, -um, utangaç, sıkılgan, mahçup
vereor, vereri, veritus, v. dep., korkmak
Vergilius, -ii, m., Romalı ünlü şair
veritas, -atis, f., doğruluk, gerçeklik, hakikat; gerçek yaşam
Verres, -is, m., bir Romalı soyadı
versus, -us, m., (*düzyazı*) satır; (*şiir*) dize, mısra
verto (vorto), -tere, -ti, -sum, v. geçl., geçz., geri döndürmek, geri çevirmek, değiştirmek, başka biçime sokmak; geri dönmek, değişmek; **bene vortare**: kemale erdirmek; **consilium vertere**: fikrini değiştirmek
veru, -us, n., şiş
verum, -i, n., gerçek ya da hakiki olan, doğru olan, gerçeklik, hakikat, doğruluk
verus, -a, -um, adj., gerçek, asıl, hakiki, doğru, arı, saf; **verior, -ius** (*üst. der.*), daha doğru; **verissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en doğru
vesper, -eris (-eri), m., akşam; akşam yıldızı; **vespere** (*abl.*), **vesperi** (*loc.*), akşamleyin, akşam vakti
Vesta, -ae, f., ailenin, yuvanın ve aile ocağının koruyucu tanrıçası
vester, -tra, -trum, pron., size ait, sizin, sizinki
vestibulum, -i, n., giriş holü
vestimentum, -i, n., önlük, giysi, kıyafet
vestis, -is, f., elbise
vestitus, -us, m., giyim kuşam, kılık kıyafet
Vesuvius, -ii, m., Campania bölgesinde yer alan ünlü yanardağ
veto, vetare, vetui, vetitum, v. geçl., izin vermemek, yasaklamak, men etmek
vetustus, -a, -um, adj., eski; **vetustior, -ius** (*üst. der.*), daha eski; **vetustissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en eski
vexo, -are, -avi, atum, v. geçi., sallamak, sarsmak, savurmak; zarar vermek, sıkıntıya sokmak, canına okumak
via, -ae, f., yol; yöntem, yol, tarz; **Via Appia**: Roma'nın 660 km uzunluğundaki en eski ve stratejik açıdan en önemli yollarından biri
viator, -oris, m., yolcu
viceni, -ae, -a, adj., yirmişer
vicesimus, -a, -um, adj., yirminci
vicies, adv., yirmi kez, yirmi defa
vicinus, -i, m., komşu
victor, -oris, m., muzaffer, galip, fatih
victoria, -ae, f., zafer, galibiyet
victus, -us, m., rızık
video, videre, vidi, visum, v. geçl., görmek, bakmak; algılamak, anlamak, fark etmek; (*edl.*) gibi görünmek, gibi gelmek
vigeo, -ere, -ui, v. geçz., güçlü ve etkin olmak, inkişaf etmek, ün ve itibar bakımından zirvede olmak
vigesco, -ere, -gui, v. geçz., serpilmeye başlamak, inkişaf etmek, etkin ve dinç

olmak, en güzel çağını yaşamak, ünlenmek, adını duyurmak

viginti, (*sayı*) yirmi

vilis, -e, adj., düşük değerde, düşük kıratta; **vilior, -ius** (*üst. der.*), daha düşük değerde; **vilissimus, -a, -um** (*en üst. der.*), en düşük değerde

villa, -ae, f., çiftlik, çitlik evi, villa

vinco, vincere, vici, victum, v. geçl., yenmek, galip gelmek, üstesinden gelmek, mağlup etmek, yenilgiye uğratmak, bozguna uğratmak

vinculum, -i, n., zincir

vindico, -are, -avi, -atum, v. geçl., savunmak, korumak, himaye etmek

vinum, -i, n., şarap

violaceus, -a, -um, adj., menekşe rengi, leylak rengi

violo, -are, -avi, -atum, v. geçl., zorbaca davranmak; kutsallığını bozmak, aykırı davranmak, ihlal etmek, çiğnemek

vir, viri, m., erkek, adam; koca

virgo, -inis, f., bakire, genç kız; Virgo takımyıldızı, Başak burcu

viridis, -e, adj., yeşil

virtus, -utis, f., insanın bedensel ve zihinsel üstünlüklerinin tümü, güç, kuvvet, kudret; meziyet; (*ahlak*) erdem, fazilet; (*askeri*) yiğitlik, kahramanlık, cesaret

virus, -i, n., zehir

vis, vis, f., bedensel ve zihinsel güç, güçlülük, kuvvet, kudret, direnç, enerji, imkân; yetki, salahiyet, etki; güç, değer

vita, -ae, f., yaşam, hayat ömür

vitium, -ii, n., kusur, ayıp, leke; ahlaki kusur, hata, yanılgı, kötülük; dil kusuru

vito, -are, -avi, -atum, v. geçl., kaçınmak, sakınmak, çekinmek

vivens, -entis, adj., (*praes. part.*), yaşayan, soluk alıp veren, canlı

vivo, -vere, -xi, -ctum, v. geçz., soluk alıp vermek, yaşamak, sağ olmak, hayatta olmak

vix, adv., ancak, zor bela, güç bela, zar zor, hemen hemen, neredeyse hiç

vocabulum, -i, n., (*gram.*), isim, kelime; terim

voco, -are, -avi, -atum, v. geçl., çağırmak, seslenmek; mahkemeye davet etmek, celbetmek; demek, ad vermek, adlandırmak

volatus, -us, m., uçma, uçuş

Volcanus, -i, m., ateşin tanrısı; insanlığın hayrına olan ateşin koruyucusu olduğu kadar yanardağlardan fışkıran ateşlerin de tanrısı; ayrıca el sanatlarının, demirin ve demirciliğin koruyucu tanrısı

volito, -are, -avi, -atum, v. geçz., uçuşmak, havada oraya buraya gidip gelmek

volo, -are, -avi, -atum, v. geçz., uçmak

volo, velle, volui, volutum, v. geçl., istemek, dilemek, arzu etmek; ileri sürmek, iddia etmek

Volsci, -orum, m., Latium'da yaşayan bir halk

volucer, -ucris, -ucre, adj., kanatlı, uçucu

voluntas, -atis, f., istek, dilek, arzu, irade, seçim

voluptas, -atis, f., haz, keyif

vos, pron., siz; **vobiscum**: sizinle birlikte

vox, vocis, f., ses, söz

vulgaris, -e, adj., avama ait, sıradan, bayağı, gündelik

vulgus, -i, n., halk, ayak takımı, avam

vulnero, -are, -avi, -atum, v. geçl., yaralamak, incitmek, zarar vermek

vulnus, -eris, n., yara

vulpes, -is, f., tilki; kurnazlık

vultus, -us, m., yüz ifadesi; yüz

Xenophanes, -is, m., Kolophonlu ünlü filozof

Xerxes, -is, m., ünlü Pers kralı

xiphias, xiphiae, m., kılıç balığı

Zeno (Zenon), -onis, m., birkaç Yunan filozofun adı; **Zeno Citieus:** Kitionlu Zenon, Stoa Okulu'nun kurucusu; **Zeno Eleates:** Elealı Zenon